

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den dansk-tydske Krig

i Aarene 1848—50.

Udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter
og med Krigsministeriets Tilladelse

udgivet af

Generalstaben.

3die Del. Krigen i 1850.

Kjøbenhavn.

J. H. Schultz's Bogtrykkeri,

1887.

Andet Afsnit.

Fra Fjendlighedernes Begyndelse til Krigens Ophør.

16de Juli 1850 — Februar 1851.

Tredie Afdeling.

Fra 14de September 1850 — Februar 1851.

Dette Afsnit er udarbejdet i Generalstabens taktiske Afdeling af Captain J. C. Pingel, for Nekrologernes Vedkommende af Captain F. H. W. Harbou.

Indhold.

	Side.
Forholdene og Begivenhederne ved den danske Hær i den nærmeste Tid efter Fægtningen ved Mysunde.	
Overcommandoen bemyndiges til at lade Hæren betræde • holstensk Grund og til at foretage en Expedition til Heiligenhafen	1086.
Forandret Besættelsesmaade af Ekernfôrde	1088.
Bevogtningen af Slien	1090.
Kanonjoller henlægges i Store Bredning	1093.
Fordelingen af 1ste Brigades Hovedstyrke; — fortifica- toriske Arbejder	1094.
Marineofficeren ved Hovedkvarteret sendes til Vestkysten; — Kanonbaadene beordres til Ejderen	1096.
Tilsigtet Angreb paa den fjendlige Søstyrke i Büsum	1101.
Efterretninger modtages om et forestaaende, større, fjendligt Angreb; — Overvejelser i den Anledning .	1107.
Kongen besøger Hæren	1109.
Forholdene ved den slesvig-holstenske Hær i den nærmeste Tid efter Fægtningen ved Mysunde. — Angrebet paa Frederikstad.	
Den slesvig-holstenske Troppstyrke i Stapelholm forøges	1111.
De slesvig-holstenske Troppers Dislocation i Stapelholm og ved Meggerdorf	1114.
Tanken rettes paa en Gjenerobring af Frederikstad ..	1117.

	Side
Et Angreb paa Frederikstad besluttes; — General Willisens Befalinger i den Anledning	1119.
Nærmere Dispositioner med Hensyn til Angrebet den 28de September	1128.
Angrebet udsættes til den 29de	1132.
De i Anledning af Angrebet foretagne Demonstrationer	1133.
Forberedelser til Angrebet den 29de September	1138.
Forholdene i Frederikstad umiddelbart før Angrebet .	1140.
Begivenhederne den 29de September	1142.
Den fjendlige Expedition mod Tønning	1157.
Begivenhederne den 30te September	1172.
Begivenhederne den 1ste October	1179.
Begivenhederne den 2den October	1195.
Begivenhederne den 3die October	1204.
Begivenhederne den 4de October	1221.
Kampens Ophør	1255.
Angrebet paa Frederikstad opgives; — Dislocationer paa fjendlig Side i den Anledning	1257.
Forholdene i Frederikstad i den nærmeste Tid efter Angrebet	1264.
Forsøg paa at ødelægge de fjendlige Fartøjer ved Wollersum	1266.
Tabet under Angrebet paa Frederikstad	1268.
Anerkjendende Udtalelser til Frederikstads Forsvarere	1269.
General Willisens Armeebefaling i Anledning af den stedfundne Kamp	1270.

Forholdene og Begivenhederne ved den danske Hær indtil Slutningen af Felttoget.

Krigsministeren forlanger paany en Betænkning fra Overcommandocu med Hensyn til mulige militaire Foretagender	1273.
Betænkning fra Overcommandoen af 15de October med Hensyn til Operationerne	1274.
Forandringer ved Befæstningen og Besættelsen af Mysunde	1282.
Forandringer ved Befæstningen og Besættelsen af Ekeruførde	1284.
Søstyrken ved Ekeruførde og paa Slien	1287.

	Side.
Bevogningsforholdene ved Slien; — Dannelsen af et Marinecorps	1289.
Foranstaltninger i Anledning af et befrygtet Angreb paa Armeens venstre Fløj	1292.
Forholdene i og ved Frederikstad	1294.
Forholdene i og ved Ejdersted	1303.
Forholdene paa Femern	1309.
Cavalerifægtning mellem Krop og Mielberg den 24de October	1314.
Fjendlig Recognoscering mod vort Centrum og venstre Fløj den 14de November	1317.
Recognoscering fra dansk Side mod Brekendorf den 14de November Eftermiddag	1319.
Fjendligt Angreb paa Lottorf den 24de November ..	1320.
Fjendligt Baghold ved Flekkeby den 7de December .	1321.
Fremsendelse af en større, dansk Styrke den 11te December for at allarmere Fjenden	1323.
Fjendlig Recognoscering mod Kokkendorf den 15de December	1328.
Overfald paa en fjendlig Feltvagt ved Marienthal den 19de December	1328.
Fjendlig Recognoscering mod Mielberg den 19de December	1330.
Fægtning ved Möhlhorst og Holm den 31te December .	1330.
Commandoforholdene i Hæren; Ansættelse af beredne Capitainer som Næstcommanderende	1333.
Foranstaltninger til Hærens Forstærkning	1336.
Hærens Bevæbning	1337.
Intendanturforholdene ved Hæren	1338.
Foranstaltninger for at bevare Troppernes Velvære og Sundhed	1341.
Sundhedsvæsenet ved Hæren	1345.
Retsplejen ved Hæren	1346.

Marineus Virksomhed.

Ødelæggelsen af en fjendlig Skruedampbaad Natten til den 21de Juli	1350.
Mindre Fægtning ud for Kieler Fjord Natten til den 22de Juli	1352.

	Side.
Fordelingen af Escadrens Skibe paa Østkysten af Hertugdømmerne	1353.
Mindre Fægtning i Kieler Fjord den 16de August ...	1354.
Escadrechefens Post ophæves; — Fordelingen og Anvendelsen af de tilbageblevne Skibe	1357.
Forholdene ved Escadrillen paa Vestkysten	1359.
Sild besættes	1360.
Mislykket Forsøg paa at overføre Tropper til Før ..	1362.
Danske Kanonbaade ankomme til Vestkysten; — Besættelsen af Før	1363.
Fægtning mellem Gejser og de fjendlige Kanonbaade	1367.
Forholdene paa Før indtil Slutningen af Felttoget ...	1368.

Forholdene ved den slesvig-holstenske Hær indtil Slutningen af Felttoget.

Forholdene ved det vesterpaa detacherede, fjendlige Corps	1371.
Forholdene ved Hærens Hovedstyrke	1373.
De slesvig-holstenske Troppers Dislocation i Begyndelsen af November	1374.
General v. d. Horst overtager Commandoen over den slesvig-holstenske Hær; en snarlig Offensive beslattes	1379.
Instruction til Brigaderne med Hensyn til Stillingens Forsvar	1380.

Diplomatiske Forhandlinger for at faae Freden bragt til Udførelse.

Vanskeligheder med Hensyn til Ratificationen af Fredstractaten	1385.
Fristen for Udvexlingen af Ratificationerne forlænges; — Circulair-Depeche i den Anledning til de kongelige Gesandter	1387.
Den danske Regjering gaaer ind paa Preussens Forslag om en partiel Udvexling af Ratificationerne	1391.
Baron Pechlin sendes i overordenlig Mission til Wieu	1391.
Den Baron Pechlin tildelte Instrux	1393.
Circulairskrivelse af 19de August til de kongelige Gesandter	1395.

	Side.
Opfordring fra Lord Palmerston til den danske Regjering om ikke at lade Hæren overskride Ejderen	1396.
Preussens og Østerrigs Stilling ligeoverfor den i London den 4de Juli vedtagne Protocol	1397.
Ny Conference i London den 2den August; Protocoludkast, tiltraadt af Storbritannien, Rusland, Frankrig, Sverig og Danmark	1398.
Østerrig tiltræder betingelsesvis de i Protocollen af 2den August fastsatte Principer	1401.
Preussen vægrer sig fremdeles ved at slutte sig til Protocollen; — dets Utilbøjelighed til at indvirke paa Statholderskabet for at forebygge en Fornyelse af Fjendlighederne	1402.
Den danske Regjering tilkjendegiver Lord Palmerston, at Hæren kunde blive sat i den Nødvendighed at maatte overskride Ejderen	1404.
Udvexlingen af Ratificationerne i Berlin for Preussens og de med det forbundne Staters Vedkommende	1405.
Kammerherre Bülow andrager i Frankfurt om Fredstractatens Ratification og om Udstedelsen af et Inhibitorium til Statholderskabet; — Vanskeligheder i saa Henseende	1408.
Den Statholderskabet fra Tydskland ydede Understøttelse af Mandskab og Penge; — forgjæves Reclamationer i den Anledning	1411.
Den danske Regjerings Bestræbelser for at bevæge Frankrig til at yde den en materiel Støtte	1412.
Det paalægges den danske Gesandt i London at søge bevirket en Conference af Repræsentanterne for de Magter, der havde tiltraadt Londonerprotocollen	1416.
Prinds Christian af Glücksborg afgaaer i overordenlig Mission til Warchau	1417.
Forbundsbeslutning af 3die October angaaende Ratificationen af Fredstractaten	1418.
Nye Skridt fra dansk Side i Frankfurt for at bevirke Udstedelsen af et Inhibitorium til Statholderskabet	1421.
Baron Dirckinck-Holmfeld afgaaer i Mission til Hannover	1422.
Preussens Modstand mod Forbundsforamlingens Beslutninger	1423.

	Side.
Forestillinger fra Magternes Side i Berlin i Anledning af Preussens Uvillighed til at udføre Freden	1425.
Preussen foreslaaer Nedsættelsen af en særlig Commission til Afgjørelse af det holstenske Spørgsmaal ..	1426.
Preussen foreslaaer Afsluttelsen af en rent militair Vaabenstilstand	1427.
Den danske Regjerings Stilling med Hensyn til Preussens Forslag	1428.
Ratificationerne af Fredstractaten udvexles i Frankfurt: — Forbundsbeslutning af 25de October angaaende Udstedelsen af et Inhibitorium til Statholderskabet ...	1430.
Forhandlingerne i Warchau; — Forbundsbeslutningen af 25de October kundgjøres for Statholderskabet	1432.
Statholderskabets Holdning ligeoverfor Vaabenstilstandsforlaget og Inhibitoriet	1433.
Forholdene i Tydskland forhindre foreløbigt yderligere Skridt til Holstens Pacification	1436.
Nærmere Instrux til den kongelige Gesandt i Frankfurt Olmützer - Punktationen; — den danske Regjerings Frygt for, at Interventionen skulde blive stillet i Bero	1437.
Opfordringer til den danske Regjering om nærmere at erklære sig angaaende dens Planer med Hensyn til Holsten; — Regjeringens Stilling i saa Henseende .	1439.
Efterretninger tilgaa Regjeringen angaaende Forbundscommissairenes Afrejse til Holsten; — Grev Reventlow-Criminil udnævnes til kongelig Commissair	1441.
	1445.

Forbundsinterventionen. — Krigens Ophør.

Forbundscommissairerne ankomme til Kiel; deres Opfordring til og Forhandlinger med Statholderskabet..	1446.
Statholderskabet afgiver den forlangte Erklæring	1449.
Grev Reventlow-Criminils første Forhandlinger med Forbundscommissairerne	1450.
Fjendlighederne standses	1451.
De slesvig-holstenske Tropper tiltræde Tilbagemarchen over Ejderen; — Reductionen af Hæren paabegyndes	1452.
Kongeligt Rescript af 16de Januar	1454.
Kongens Autoritet gjenoprettes i Hertugdømmet Lauenborg; — yderligere Forhandlinger mellem Grev Reventlow-Criminil og Forbundscommissairerne	1455.

	Side.
Statholderskabet fratræder; den nye Landsøvrighed installeret i Kiel	1458.
Forholdene ved den danske Hær i den nærmeste Tid efter Fjendlighedernes Standsning	1461.
Forberedende Skridt til den active Armees Opløsning; Armeebefaling af 23de Januar	1463.
Orduingen af Commandoforholdene ved Hæren	1470.
General Krogh udtaler sin Tak til Armeen; — Marchen til Standkvartererne	1473.
Kongens Proclamation til Armeen	1474
Forholdene ved den i Hertugdømmet Slesvig forblevne Troppstyrke	1475.
Danske Tropper besætte Frederiksort og Kronværket; Krigsfangerne frigives	1477.
Den slesvig-holstenske Hærs yderligere Reduction; — Dannelsen af Forbundscontingentet	1478.
Slutningsbemærkninger	1480.

Nekrologer.

Frederik Adolph Schleppegrell	1485.
Johan Christian Mathias Trepka	1491.
Verner Hans Frederik Abrahamson Læssøe	1495.
Anton Philip de Saint-Aubain	1503.
Ernst Heinrich August Meyer	1507.
Johannes Frederik Ludvig Mathiesen	1510.
Christian Mathiesen	1512.
Frederik Christian Nicolai Møller	1514.
Wilhelm Heinrich August Kranold	1515.
Georg Frederik Sophus Falkenberg	1518.
Carl Harald Baggesen	1519.
Ludvig Frederik August Lunddahl	1521.
Henrik Christian Theodor Dau	1523.
Gustav Wilhelm Blom	1525.
Frantz Leonhardt Popp	1526.
Harald Vilhelm Valdemar Beck	1527.
Hermann David Monrad Kall	1528.
Gustav Hugh Carstensen	1530.
Magnus Thorvald Ørsted	1532.
Waldemar Fønss	1533.

	Side.
Jens Peter Sophus Nellemann	1534.
Vilhelm Otto Orlamundt	1535.
Johan Wilhelm Baron Guldencrone	1536.
Carl Emil Freiesleben	1538.
Peter Christian Bechmann	1539.
Heinrich Theodor Strauss	1540.
Just Ludwigen Homann	1541.
Erik Adolph Hans Top Christensen	1544.
Johan Sigismund Falkenskjold	1545.
Carl Peter Christian Gautesen	1547.
Christian Carl Frederik Breede	1548.
Jørgen Wilhelm Bache	1550.
Jørgen Adolph Peter Møller	1551.
Caspar Wilhelm Rousing	1552.
Christian Frederik Hansen	1554.
Alexander Leopold August Mariboe	1555.
Christian Harald Peter Brorson	1556.
Søren Erik Harpøth	1557.
Peter Eduard Lorentzen	1559.
Frederik Magnus Albrethsen	1561.
Carl Wilhelm Ohmeyer	1563.
Andreas Carl Hermann Rosing Bodenhoff	1564.
Sophus Harald Theodor Printzen	1566.
Carl Hugo Wilhelm Lindorff	1566.
Vilhelm Joseph Nordberg	1567.
Theodor Henry Wiborg Pontoppidan	1569.
Peter Jacob Svane Garde	1570.
Jens Harald Koefoed	1571.
Peter Henrik Hammeleff	1572.
Otto Ludvig Theodor Fich	1574.
Christian August Wendt	1575.
Hans Boe Schau	1577.
Wilhelm Savedack v. d. Aa Kühle	1580.
Ernesto Guglielmo Augusto Dalgas	1582.
Frantz Conrad Reinholdt Buhl	1583.
John Vaupell	1586.
Carl Ludvig Viggo Emanuel Wadskjær	1588.
Carlo Edoardo Dalgas	1589.

Den af Fjenden foretagne Offensive mod vor Hærs venstre Fløj havde uagtet det for vore Vaaben heldige Udfald af den stedfundne Fægtning ikke kunnet Andet end bestyrke Krigsministeren i hans Anskuelse angaaende det Betænkelige i vor hele militaire Stilling ligeoverfor en Fjende, der stadigt forstærkedes ved Hjælp udefra, og i hvis Magt det stod ved Demonstrationer at sysselsætte vor Hærs Hovedstyrke i dens udstrakte Forskandsninger samtidigt med, at han kastede en meget overlegen Styrke mod et bestemt Punkt og derved sattes i Stand til at tilføje os et Tab, hvis Betydning ikke kunde forudsees. Allerede gjentagne Gange havde Ministeren henledet Conseilspræsidentens og Statsraadets Opmærksomhed paa disse for vor Hær saa vanskelige Forhold og fremhævet, at de oprindeligt vare forarsagede ved de Baand, der vare blevne paa-lagte Hæren med Hensyn til Holstens Ukrænkelighed. Efter Angrebet paa Mysunde, og da der foreløbigt ingen Udsigt var til, at der fra Tydscklands Side vilde blive foretaget noget virksomt Skridt for at indvirke paa Statholderskabet og forebygge yderligere Fjendligheder, syntes der dog ikke længer at kunne paahvile vor Hær nogen Forpligtelse til at indskrænke sine Foretagender til Hertugdømmet Slesvig, og det blev derfor under 17de September 1850 af Krigsministeriet tilkjendegivet Over-

Overcommandoen bemyndiges til at lade Hæren betræde holstenske Grunde og til at foretage en Expedition til Heiligenhafen.

commandoen, at Hæren var berettiget til at overskride Ejderen og betræde holstenske Grunde, saafremt det af militaire Grunde kunde skjønnes tilraadeligt. Samtidigt autoriserede Ministeriet Overcommandoen til, naar de fornødne Tropper — 1000 à 1200 Mand med et Par Granatkanoner og nogle Ingenieurer — kunde undværes fra Hæren, da at foretage en Expedition til Heiligenhafen for at bemægtige sig de der liggende, fjendlige Kanonbaade og ødelægge Batteriet paa Werder; angaaende Maaden, hvorpaa Expeditionen rettest burde udføres, havde Ministeriet indhentet en Betænkning fra Militairgouverneuren paa Femern, Commandeur-capitain Paludan, og denne Betænkning blev nu ligeledes bragt til Overcommandoens Kundskab. Den Frihed, der saaledes blev givet Overcommandoen med Hensyn til Operationerne, havde, efter hvad ogsaa Krigsministeren selv maatte erkjende, ikke længer den Betydning, den vilde have haft umiddelbart efter Slaget ved Isted, og forandrede ikke Overcommandoens Anskuelse om det Rigtige i, at Hæren bibeholdt sin defensive Stilling; for muligt paakommende Tilfældes Skyld blev dog Oberst Schepelerns Corps og igjennem dette Oberstlieutenant Helgesen ad fortrolig Vej satte i Kundskab om den af Krigsministeriet givne Bemyndigelse. Hvad specielt Expeditionen til Heiligenhafen angaaer, da synes Overcommandoen kun at have været lidet tilbøjelig til at foretage en saadan; en Betænkning*) angaaende Udførelsesmaaden af Expeditionen

---

*) Denne Betænkning gik i sine Hovedtræk ud paa, at en Styrke af 1½ Bataillon med 4 Feltkanoner, indskibet i 3 Dampskibe og de fornødne Transportskibe, skulde afgaae fra Nakskov og om Natten henad Dagry ved Assistance af det paa Østkysten af Holsten stationerede Orlogsskib landsættes paa Kysten udfor Oelendorf. Er

blev vel paa skeet Foranledning afgivet af Søofficeren ved Hovedkvarteret, men iøvrigt foretoges der intet videre Skridt til Sagens Fremme, og Overcommandoen opgav saa meget mere Tanken om at sætte en saadan Expedition i Gang, som den antog, at den hele til Raadighed staaende Troppestykke netop kun var nødvendigt tilstrækkelig til Forsvaret af den udstrakte Stilling, og de vesterpaa forefaldende Begivenheder desuden snart lagde særligt Beslag paa dens Opmærksomhed.

Efter Gjenbesættelsen af Ekernefærde havde Major Neergaard for ikke stadigt at skulle have nødtigt at allarmere Besætningen ved den første Efterretning om

---

Del af Infanteriet skulde herfra strax dirigeres over Sütel og Löhrsdorf henimod Højderne S. for Heiligenhafen og derfra videre Vest om Byen, medens den øvrige Styrke, hvortil 2 Søofficerer og 40 Matroser skulde slutte sig, gik frem over Klausdorf til Vejen fra Femern. Byen skulde dernæst søges taget ved Angreb fra begge Sider samtidigt med, at de 4 Kanoner toge Position i Nærheden af Ortmühle Ø. for Heiligenhafen og derfra beskøde først og fremmest de fjendelige Kanonbaade og dernæst Batteriet paa Werder. Naar Byen var besat, skulde de medfølgende Søfolk strax søge at samle det fornødne Antal Fartøjer i Havnen og ved disse overføre en passende Infanteristyrke til Werder, hvilken da skulde søge hen til Øens nordlige Strandbred og langs denne rykke frem mod Batteriet. De fjendelige Kanonbaade vilde, hvis de søgte ind imod Byen, tillige blive udsatte for Ilden fra vort langs Stranden udviklede Infanteri, hvorimod de ved at søge ud ad vilde møde vore ved Femern stationerede Kanonbaade, der samtidigt med, at Angrebet paa Heiligenhafen fandt Sted, skulde være samlede udfor Grossenbrode, klare til at angribe dem, saasnart Batteriet paa Werder blev angrebet fra Landsiden.

en fjendlig Fremrykning Vest om Vindeby Nor ladet sit 2det Compagni under Capitain Ravn besætte Defileet ved Snap Mølle istedetfor det tidligere der posterede, mindre Commando; de 2 Kanoner vare efter Aftale med Oberst Krabbe blevne dirigerede til Mysunde, hvor de stødte til den øvrige Del af Batteriet. Den Omstændighed, at Ekernførdes Besætning under Angrebet paa 1ste Brigades Stilling af Hensyn til sin Retraite havde maattet rømme Byen, havde imidlertid givet Anledning til forskjellige Overvejelser angaaende en forandret Besættelsesmaade af Byen, hvis Besiddelse fremdeles stedse maatte være meget vigtig ikke alene for Marinen, men ogsaa for Hæren. Saavel fra Commandeurcapitain Bille som fra Oberst Krabbe var der fremkommet Forslag i den Retning, som begge gik ud paa, at Ekernførde skulde gives en betydeligt svagere Besætning, og at denne i fornødent Fald skulde indskibes paa Marinens Skibe istedetfor, som hidtil bestemt, at tage Retraiten paa Kappel. Som fast Besætning i Byen foresloges foruden 1 Compagni de 100 Mand under Capitain Falkenberg, der havde dannet Soldatesquen paa Linieskibet Skjold, men for hvilke Marinen ikke længer havde Brug, da Linieskibet var blevet afløst af Fregatten Dronning Marie, der istedetfor den reglementerede Soldatesque havde erholdt sin Besætning completeret med Matroser. Med denne Styrke, der skulde underlægges Capitain Falkenberg, der foresloges udnævnt til Pladscommandant, troede Commandeurcapitain Bille, at Besiddelsen af Byen ved Understøttelse fra Marinens Side vilde kunne hævdes mod selv en temmelig overlegen Magt, saalænge Hæren indtog sin indehavende Stilling, naar enkelte Foranstaltninger yderligere bleve truffene, nemlig:

- 1) naar Terrainet S. for Byen raseredes saameget som muligt for at skaffe frit Skud for Skibene,

Forandret Besættelsesmaade af Ekernførde.

- 2) naar Broen over Noret, som forbandt Byen med Borreby, gjordes let afkastelig og muligen indrettedes til en Vindebro og
- 3) endelig naar en Ud- og Indskibningsbro indrettedes paa Strandbredden omtrent midt for Byen.

Overcommandoen bifaldt Forslaget, og den 18de September overtog Capitain Falkenberg Pladscommandantskabet i Ekernfærde, idet der underlagdes ham foruden Soldatesquen fra Skjold, der fra nu af optoges i den active Armee, 1ste Compagni af 4de Linie-Bataillon under Lieutenant Knauer samt nogle faa Dragoner, der dagligt afgaves af 1ste Brigade. Bygningen af Indskibningsbroen og af et Brohoved til Dækning af en eventuel Indskibning samt de Arbejder, som iøvrigt maatte foretages for at bringe de fortificatoriske Anlæg i Samklang med den nye Plan for Besættelsen af Byen, og som alle senere ville finde deres nærmere Omtale, bleve strax paabegyndte dels ved Marinens, dels ved den 1ste Brigade attachederede Ingenieurafdelings Foranstaltning og for Størstedelen fuldendte endnu inden Udgangen af September. Endvidere blev der ifølge en Indstilling fra Oberst Krabbe, som den 20de September havde været i Ekernfærde for at gjøre sig bekendt med de trufne Forsvarsanstalter, og som derom havde confereret med den højstcommanderende Marineofficer, fra den 27de ved Transportflaadens Foranstaltning benlagt 2 som Transportchalouper indrettede, demonterede Kannonbaade til Ekernfærde, hvoraf den ene placeredes ved Indskibningsbroen, den anden ved den nordlige Side af Fjorden S. for Louisenberg for i paakommende Tilfælde der at kunne indskibe en Del af Besætningen. Skjøndt det saaledes turde haabes, at Besætningen, naar den fornødne Aarvaagenhed og Paapasselighed anvendtes, ved de trufne Foranstaltninger vilde blive i Stand til at sikre sin Retraite, troede dog Krigs-

ministeren, som iøvrigt fuldstændigt billigede de trufne Forholdsregler, at den væsenligste Sikkerhed burde søges ad indirecte Vej ved at gjøre det betænkeligt for Fjenden at angribe Byen, og han paalagde derfor under 24de September Overcommandoen at beordre Pladscommandantskabet i Ekernefærde til, naar det ved et eventuelt Angreb blev nødvendigt at rømme Byen, da uden Skaansel at afbrænde og ødelægge den, hvorved Marinen ogsaa var beordret at assistere, og allerede strax at fremkomme med en bestemt Udtalelse i saa Henseende ligeoverfor Befolkningen.

Den Mulighed, der var for, at Fjenden efter at have kastet 1ste Brigade tilbage til Forskandsningerne ved Mysunde skulde søge at udføre en Overgang paa et eller andet dertil egnet Punkt af Slien, havde bevæget Overcommandoen til under 17de September at befale den Hovedkvarteret attachederede Oberstlieutenant Caroc at foretage en nærmere Recognoscering af Fjorden og til samtidigt at bestemme, at de 3 Compagnier af 4de Linie-Bataillon, som vare blevne disponible ved den forandrede Besættelsesmaade af Ekernefærde, skulde anvendes til de sandsynlige Overgangssteders Bevogtning og til i det Hele taget saavidt muligt at forebygge en saadan Overgang; det var dens Haab i den nærmeste Tid at see denne Styrke yderligere forøget med det i Ekernefærde foreløbigt efterladte Compagni, idet den androg Krigsministeriet om, at dette Compagni maatte blive afløst af det i Nyborg henlagte 5te Depotcompagni, et Andragende der dog ikke blev taget til Følge. 4de Linie-Bataillons 3 Compagnier afmarcherede fra Ekernefærde den 19de September og bleve af Bataillonscommandeuren, Major Neergaard, der tog sit Stabskvarter paa Lindaagaard, henlagte med 1 Compagni til Kappel, $\frac{1}{2}$ Compagni til Arnæs, 1 Compagni til Mølleskov — fra den 21de September henholdsvis

Bevogtningen
af Slien.

²/₃, ¹/₃ og ¹/₂ Compagni — og ¹/₂ Compagni til Fysing. Efter den 23de September at have modtaget Indberetningen om den stedfundne Recognoscering af Slien tilkjendegav Overcommandoen imidlertid 1ste Brigade, at den ansaa Henlæggelsen af en forholdsvis betydelig Styrke til de nordligere liggende Overgangspunkter mindre hensigtsmæssig, men at disse ikkun skulde gives en mindre Besætning, og Hovedstyrken derimod concentreres i Egnen N. for Mysunde og ved Fysing for efter Omstændighederne at dirigeres til det Punkt, som særligt maatte blive truet. Ved den foretagne Recognoscering var man nemlig kommen til den Anskuelse, at Fjenden med det Brotrain, han kunde antages at raade over, ikke vilde være i Stand til at slaae Bro over Slien paa andre Steder end ved Steksvig, hvorimod det ikke var usandsynligt, at han efter at have kastet 1ste Brigade tilbage til Mysunde vilde forsøge at foretage en Diversion derved, at han ved Hjælp af Baade eller Pontons førte et Par Batailloner over Slien. For en saadan Overgang vilde vel Forholdene ved Stubbe være særligt gunstige, ligeledes ved Arnæs og Kappel, om end en Overgang ved sidstnævnte Steder forekom mindre sandsynlig paa Grund af det for den svagere, fjendlige Hær altid Betænkelige ved en saa fjern Detachering, men da det iøvrigt skjønnes muligt for Fjenden at iværksætte Overgangen saa at sige paa ethvert Punkt af hele den 3 Mile lange Strækning af Slien fra Mysunde til Kappel eller nordligere, fandt man det rigtigst at indskrænke sig til en omhyggelig Observation af Slien og at holde Hovedstyrken muligst concentreret for i paakommende Tilfælde paa hurtigste Maade at dirigeres til det truede Punkt. I Henhold til Overcommandoens Tilkjendegivelse disloce- redes de 3 Compagnier af 4de Linie-Bataillon derfor fra den 26de September med 1 Compagni til Fysing

og 1 Compagni til Brodersby, medens det tredie Compagni fordeltes med $1\frac{1}{2}$ Peloton i Goltoft, 1 i Lindaa-gaard og nærliggende Mølle, $1\frac{1}{2}$ i Årnæs og 1 Peloton i Kappel. I denne Stilling afløstes Bataillon den 29de September af 3die Reserve-Bataillon, der fra nu af ogsaa afgav det til Ekernførde detacherede Compagni, men allerede fra den 5te October blev denne Bataillon, da Brigadens Hovedstyrke var bleven formindsket ved Afgivelsen af 10de lette Bataillon til Hovedstillingen ved Slesvig istedetfor den derfra til Frederikstad afgaaede 5te Linie-Bataillon, atter dirigeret S. for Slien for at deltage i Forposttjenesten, og Besætningen N. for Slien indskrænket til et Detachement, bestaaende af 1 Officer, 4 Underofficerer og 78 Undercorporaler og Menige, der afgaves af 4de Linie-Bataillon og fordeltes paa de sandsynligste Overgangssteder paa Strækningen fra Fysing til Kappel.

En væsenlig Støtte for Bevogtningen af Slien som ogsaa for Forsvaret af Stillingen ved Mysunde fik 1ste Brigade i den Lieutenant A. Krieger underlagte Kanonbaad-Division. Som det vil erindres, havde Overcommandoen under 7de September erholdt Meddelelse fra Commandeurcapitain Bille om, at 3 Kanonjoller af denne Division, saasart Overcommandoen maatte ønske det, vilde afgaae til Mysunde, men at den fjerde skulde forblive ved Kappel for i Forening med 1 Kanonchaloup, som i saa Fald vilde blive hidkaldt fra Ekernførde, at bevogte dette Punkt og nærmeste Del af Slien. Overcommandoen havde ikke hidtil gjort Brug af dette Tilbud, men efter den 18de September at have modtaget en af 2den Division støttet Indstilling fra den højstcommanderende Ingenieurofficer ved Divisionen, Capitain Owsen, hvori han paaviste den store Betydning, Kanonbaades Tilstedeværelse i Store Bredning vilde have for Forsvaret af Mysunde

paa Grund af den fra dem mulige flankerende Ild, og en ligeledes af Divisionen støttet Forestilling fra Oberst Krabbe om Kanonbaades Henlæggelse i Store Bredning for at holde Øje med Snevringen ved Steksvig og at forhindre en Broslagning dersteds, foretog Overcommandoen de fornødne Skridt i saa Henseende, hvorefter Lieutenant A. Krieger den 23de September indtraf ved Mysunde med Kanonjollerne Nr. 1, 4 og 5 og meldte sig til Brigaden. Efter derom truffen Aftale bestemtes det, at Jollerne skulde tage Station udfor Fysing Teglværk; 1 af Jollerne skulde herfra fremsendes til Steksvig for at holde Øje med Fjenden med Hensyn til en mulig Broslagning, hvorimod de 2 andre bestemtes til at understøtte Brigaden under et eventuelt Angreb paa Stillingen ved Mysunde, idet de navnlig skulde forhindre Fjenden i at føre Artilleri frem paa Tangen V. for nævnte Sted. Allerede først i October blev yderligere den hidtil ved Maasholm stationerede Kanonjolle Nr. 6 beordret at afgaae til Store Bredning, saa at der i den østligste Del af Slien ikkun forblev den derhen den 25de September fra Ekernefærde dirigerede Kanonchaloup Nr. 18. Samtlige Kanonjoller bleve ved Lieutenant A. Kriegers Foranstaltning forsynede med en Plankebeklædning over Relingen hele Fartøjet rundt og med et tykt Brystværn paa Agterenden for at dække Mandskabet mod Geværild. — Med Hensyn til Skibsfarten paa Slien saa Overcommandoen sig foranlediget til under 22de September at give endel Bestemmelser, for hvis nøje Iagttagelse Toldinspektionen i Slesvig blev gjort ansvarlig, og som gik ud paa, at intet Fartøj turde opholde sig paa Slien længer end 3 Dage for at losse, at alle tomme Fartøjer strax skulde henvises til Sliminde, at ingen Sammenflaadning af Tømmer eller deslige maatte foretages, og at ogsaa de kongelige Skibe og Transporter saavidt muligt

Kanonjoller
henlægges i
Store Bredning.

skulde underkastes den samme Control og nødsages til at legitimere sig.

Fordelingen af
1ste Brigades
Hovedstyrke:—
fortificatoriske
Arbejder.

Med Hensyn til Fordelingen af 1ste Brigades Hovedstyrke skete der iøvrigt i den nærmeste Tid efter Træfningen ved Mysunde kun mindre Forandringer. Forposttjenesten bestredes som hidtil af 1 Bataillon, som imidlertid nu fordeltes med 1 Compagni til Holm, 1 Compagni til Dyrvad og Möhlhorst (henholdsvis 1 og $\frac{3}{4}$ Compagni), og 1 Compagni S. for Kokkendorf paa Strækningen fra Østerbækkens Dalstrøg over Frohsein til Vindeby Nor, medens 1 Compagni holdtes i Reserve ved Hedehusene. Af den øvrige Styrke var som hidtil 1 Bataillon henlagt i Kosel, 1 Bataillon i Mysunde og Brodersby, Escadronen i Vesby, Halvbatte-riet Lumboltz, der nu commanderedes af Lieutenant Thestrup, i Brodersby, Batteriet Dinesen med 4 Kanoner i Mysunde og 4 Kanoner i Kosel og Ingenieurdelingen endelig i Brodersby. Den 27de September blev imidler- tid Escadronen forlagt til Kosel, efterat Bivouakstaldene dersteds vare blevne færdige, men da dette havde til Følge, at Posteringen ved Holm under et eventuelt Angreb vilde være langt fjernet fra enhver Under- støttelse, blev der, dog først hen i October, truffet den Foranstaltning, at 1 Compagni af den i Kosel liggende Bataillon detacheredes til Vesby for i paa- kommende Tilfælde strax at besætte Terrainet mellem Skylbek og Store Bredning. I Tilfælde af Allarmeringer var det bestemt, at Compagniet ved Holm strax skulde inddrage sine fremskudte Posteringer og indskrænke sig til at besætte Løbegravene, Brystværnet paa Chausseen og det crenelerede Hus, men at denne Stilling skulde holdes til det Yderste, eller til der indløb Ordre til Retraite; Besætningerne i Dyrvad og Möhlhorst havde Ordre til at besætte Defileerne defensivt og at holde sig der, indtil det foran Kokkendorf staaende Forpost-

compagni havde passeret denne By; sidstnævnte Compagni endelig skulde besætte og forsvare Kokkendorf indtil nærmere Ordre, hvorpaa det senere skulde optages af Piketcompagniet ved Hedehusene. Under en eventuel videre Retraite skulde Forposterne optages, Compagniet ved Holm, som ovenfor anført, af det i Vesby henlagte Compagni i Stillingen mellem Skylbek og Store Bredning, de øvrige Compagnier af det i Kosel liggende Infanteri og Artilleri i Stillingen mellem Langsø og Kosel Aa, medens Escadronen strax rykkede frem til Chausseen for at understøtte Retraiten over de store, flade Marker mellem Möhlhorst, Kokkendorf og Chausseen. — Man havde ladet sig det være magtpaaliggende snarest muligt at paabegynde Arbejder dels for at retablere de fortificatoriske Anlæg, som den 12te September vare blevne ødelagte af Fjenden, dels for yderligere at forstærke Stillingen. Saaledes bleve de ved Holm af Fjenden sløjfede Løbegrave atter udgravede, Couperingen paa Vejen fra Østerbye til Kokkendorf blev atter udrenset og gjort betydeligere, nye Couperinger bleve foretagne foran Dyrvad og ved Frohsein, Broen ved Möhlhorst blev afbrudt, ligeledes alle Broer over Kosel Aa for at forhindre Fjenden i hurtigt at føre Artilleri til Højderne ved Ornum, og i Stillingen ved Langsø blev der yderligere anbragt nogle Løbegrave. Hvad selve Hovedstillingen ved Mysunde angaaer, da havde Fægtingens Gang den 12te September vel vist, at Beliggenheden af de fortificatoriske Anlæg var heldigt valgt, men Løbegravne havde kun afgivet et maadeligt Værn, og det blev derfor besluttet dels i deres Sted i 1ste og 2den Stilling foran og ved Mysunde at opføre et fuldstændigt Brystværn med foranliggende Grav, hvorved da tillige Forsvarslinien paa enkelte Steder skulde gives en bedre Retning, dels i det Hele taget at styrke Forsvaret ved en Fuld-

stændiggjorelse af de tidligere og en Tilføjelse af enkelte nye fortificatoriske Anlæg. Alle disse Arbejder, som senere ville blive nærmere omtalte, og hvoraf en stor Del allerede fuldendtes inden Udgangen af September, Resten i Lobet af October, bleve udforte ved den Brigaden attacherede Ingenieurdelings Foranstaltning, og Brigaden undlod ikke særligt at fremhæve den fortjenstlige Virksomhed, denne Capitain Thulstrup underlagte Deling derved udviste.

Forskjellige fra Slesvigs Vestkyst modtagne Efterretninger havde ladet Overcommandoen befrygte, at Commandeurcapitain Ellbrecht vilde lægge mere Vægt paa Besættelsen af Før end paa Tilintetgjørelsen af de derværende fjendlige Stridskræfter, og den beordrede derfor under 17de September den ved Hovedkvarteret

Marineofficeren ansatte
ved Hovedkvarteret sendes til
Vestkysten; —
Kanonbaadene kjendt med
dersteds beordres til
Ejderen.

ansatte Marineofficer, Capitain Dirckink-Holmfeld, til ufortøvet at afrejse til Vestkysten for at gjøre sig bekendt med Forholdene dersteds, conferere med Commandeurcapitain Ellbrecht og i fornødent Fald i Overcommandoens Navn at befale ham at rette Hovedoperationen mod de fjendlige Fartøjer. Capitainen afrejste ufortøvet til Højer, men ved sin Ankomst her den 18de om Morgenen erfarede han, at Før allerede var bleven besat, og at de fjendlige Kanonbaade, bugserede af Dampskibet Kiel, vare gaaede Syd paa. Han begav sig derfor til Vyk, hvor han fandt vor til Vestkysten afgivne Søstyrke samlet med Undtagelse af Corvetten Flora, der var afsejlet til Kjøbenhavn, og hvor han erfarede, at Dampskibet Gøjser den 17de, saaledes som senere ved Fremstillingen af Marinens Virksomhed vil blive nærmere omtalt, havde været i Fægtning med de fjendlige Kanonbaade og derved lidt endel Skade, som man var i Færd med at udhedre. Under en Conference med Commandeurcapitain Ellbrecht udtalte Capitainen som sin Overbevisning, at vore Kanonbaade

strax burde vise sig ved Husum, og at nogle af dem burde gaae ind i Ejderen; for dette sidste Skridt var Commandeurcapitain Ellbrecht dog ingenlunde stemt, da han ikke indsaa Nødvendigheden eller Nyttens deraf og tilmed befrygtede, at Kanonbaadene vilde blive for meget udsatte dels paa Grund af den allerede langt fremrykkede Aarstid, dels fordi de ikke vilde finde noget Støttepunkt dersteds. Den 19de afrejste Capitain Dirckinck-Holmfeld over Dagebøl til Husum og Frederikstad og derfra tilbage til Slesvig, hvor han indtraf den 20de om Aftenen.

I Frederikstad var Capitainen truffet sammen med Marinelieutenant Hammer, der, som det vil erindres, havde faaet den Opgave, at installere en Patrouillering i Ejdermundingen for at forhindre enhver Samfærsel med den holstenske Kyst navnlig fra St. Peter, og hvem Capitainen ved denne Lejlighed tillige havde overdraget at undersøge, hvorvidt de locale Forhold ved Ejdermundingens nordre Bred egnede sig til, at Kanonbaade vilde kunne finde Sikkerhed og Ly der under stormende Vejrlig uden at behøve at søge til Havnen ved Tønning, hvor de ved Indløbet paa en kort Strækning vilde kunne beskydes af det fjendlige Infanteri paa den sydlige Ejder Bred. Lieutenant Hammers Beretning, dateret Tønning den 20de September, gik ud paa, at det for at iværksætte en tilstrækkelig Patrouillering vilde være nødvendigt at lade 2 23 Fods Chalouper af den Commandeurcapitain Ellbrecht underlagte Styrke, armerede med Haubitzer og forsynede med det fornødne Mandskab, samt den i Norderhafnen paa Nordstrand liggende Sejljolle hurtigst muligt bugseres ved Dampskib fra Hevermundingen til Katingsiel. For at sikre disse Fartøjer mod Angreb fra de fjendlige Kanonbaade og Dampskibet Kiel, der havde søgt Tilflugt i Büsum, og som derfor til enhver Flod-

tid uden at gaae ud i aaben Sø gjennem Ostermanns Loch og Buttloch vilde kunne løbe op i Ejderen, an-saa han det for nødvendigt, at i det Mindste 2 6 Pds. Kanoner anbragtes paa Diget ved Vollerwiek, hvor et-hvert Fartøj, der vilde Ejderen ind, maatte passere indenfor 300—600 Alen, og foreslog, at disse Kanoner skulde tages af det Commandeurcapitain Ellbrecht underlagte og af Overfyrværker Schellerup comman-de-rede Halvbatteri, hvis Tilstedeværelse paa Før, hvor man havde paatænkt at anbringe dem, for Tiden ikke syntes ham at være af Vigtighed; for det Tilfælde, at Fjenden maatte rette et overlegent Angreb paa vor Hærs højre Fløj, og en hurtig Retraite derved maatte blive nødvendig, formente Lieutenanten, at Kanonerne vilde kunne indskibes i Katingsiel, hvor et dertil pas-sende Fartøj altid vilde kunne holdes parat, og saaledes retirere søværts. Hvad Spørgsmaalet om Kanonbaades Stationering paa Ejderen angik, da formente Lieutenant Hammer, at en saadan Foranstaltning i det Mindste for nogen Tid vilde være af største Vigtighed, dels fordi den fjendlige Søstyrke derved vilde hindres i at understøtte et Angreb paa vor Hærs højre Fløj, et Angreb, der saa meget mere stod at befrygte, som der i Schülpersiel var en ikke ubetydelig Samling af Far-tøjer, der vilde kunne benyttes til en Overrumpling af vor i Ejdersted værende Besætning, dels fordi vore Kanonbaades Tilstedeværelse vilde gjøre det muligt atter at udlægge i Ejdermundingen den til stor Skade for Søfarten borttagne Lodsgalliot og i det Hele taget vilde udøve en gavnlig, moralsk Virkning. Som dag-ligt Tilholds- og Provianteringssted for Kanonbaadene betegnede han Havnen ved Katingsiel, der var forsynet med Bolværk og Dige mod Vest og Sydvest, og som han ogsaa antog skikket til at rumme og beskytte Kanonbaadene i Tilfælde af Storm. Endelig fremhæ-

vede Lieutenanten, at de fjendlige Kanonbaade i Havnen ved Büsum for Tiden vare saaledes beliggende, at de gjennem Norder Piep vilde kunne angribes af vore Kanonbaade samtidigt med, at Dampskibet Gejser i Süder Piep afskar dem Tilbagetoget til Elben, hvilket han antog temmelig let at udføre, da de fjendlige Kanonbaade i det smalle Løb ikke vilde kunne agere i Forening med Dampskibet Kiel. — I en Skrivelse af samme Dato anmodede Lieutenant Hammer directe Commandeurcapitain Ellbrecht om snarest muligt med Dampskib at sende de ovenfor nævnte Patrouillefartøjer, forsynede med Mandskab og Haubitzer, til Katingsiel og tillige om muligt 2 af Stationens 3 Pds. Kanoner, et Andragende, som Commandeurcapitainen ogsaa lovede ham at opfylde dog saaledes, at Alt vilde blive sendt til Husum for derfra over Land at føres til Bestemmelsesstedet.

De af Lieutenant Hammer stillede Forslag bleve fuldstændigt billigede af Capitain Dirckinck-Holmfeld, og da Oberst Irminger tillige ved Fremsendelsen af den modtagne Beretning stærkt fremhævede det magtpaaliggende i, at Samfærsele mellem Ejdersted og Ditmarsken afbrødes, og at Kanonbaade stationeredes paa Ejderen, saa at den saalænge savnede Forbindelse med Marinen og hans Corps endelig kunde effectueres, lod Overcommandoen under 22de September Commandeurcapitain Ellbrecht tilgaae den fornødne Ordre. Af det Escadrillen attachedede 6 Pds. Halvbatteri med Besætning skulde Commandeurcapitain Ellbrecht hurtigst muligt sende 2 Kanoner til Vollerwiek og 2 til Frederikstad, idet det overlodes Commandeurcapitainen efter Omstændighederne at sende dem enten directe til Vollerwiek eller Katingsiel eller til Husum, hvorfra de da ved requirerede Heste vilde være at bringe til deres Bestemmelsessteder; det bebudedes, at der til Erstat-

ning for at anvendes til Forsvaret af Vyk vilde blive sendt 4 Kanoner fra Als til Før, saasart den derhen beordrede Ingenieurcapitain Petersen havde haft de fornødne Conferencer med Commandeurcapitainen og den Højestcommanderende for Landtropperne paa Før, Major Hommel, angaaende et dersteds paatænkt Batterianlæg. Naar Batteriet ved Vollerwiek var blevet monteret, skulde den første gunstige Lejlighed benyttes til at sende de af Lieutenant Hammer paapegede Patrouillefartøjer til Katingsiel for at underlægges Lieutenants Commando. Hvad der dog fremfor Alt lagdes Commandeurcapitainen paa Hjerte var, at Kanonbaadene trods den fremrykkede Aarstid og de Vanskeligheder, muligt indtræffende uroligt Vejrlig og andre Omstændigheder kunde lægge i Vejen derfor, ved første gunstige Lejlighed sendtes til Ejderen, saa at en effectiv Cooperation med Armeen kunde indtræde og Fjendens Angrebsmidler ødelægges eller dog i alt Fald paralyseres. Denne Ordre suppleredes den følgende Dag ved en ny, hvorefter det paalagdes Commandeurcapitain Ellbrecht snarest muligt og uden at vente paa Gejser at lade Kanonbaadene afgaae til Ejderen, og hvori betonedes Vigtigheden af, at Kanonbaadenes Operationer ikke opsattes, selv om Mangel paa Lods og Localkundskab muligen maatte hindre Gejsers Medvirkning ved et Angreb paa Fjenden; det betydtes ved samme Lejlighed Commandeurcapitainen, at det vilde være rigtigst, saafremt de ham paabvilende Forretninger maatte hindre ham i personlig at begive sig til Ejderen, at Commandoen over den derhen sendte Styrke overdroges til Chefen for Gejser, Capitainlieutenant P. Wulff, da de eventuelle Operationer ikke hensigtsmæssigt vilde kunne ledes fra Før.

Det var altsaa et Angreb paa de fjendlige Kanonbaade ved Büsum, Overcommandoen særligt havde for

Øje, og til den Ende afrejste Capitain Dirckinck-Holmfeld den 24de til Tønning for der at afvente vor Søstyrkes Ankomst og yde sin Medvirksomhed ved de forestaaende Operationer. Ogsaa Krigsministeriet havde i en Skrivelse af 22de September henledet Overcommandoens Opmærksomhed paa, at man bedst sikrede sig mod eventuelle Foretagender fra Fjendens Side mod Tønning og Ejdersted. naar der gjordes et Forsøg paa at ødelægge den fjendlige Søstyrke i Büsum eller dog i alt Fald Dampskibet Kiel, der maatte kunne stikkes i Brand ved gloende Kugler fra Kanonbaadene, som formentlig uden Vanskelighed vilde kunne indtage de dertil fornødne Kugleovne*). I en ny Skrivelse af 23de udtalte Ministeren, at ligesom Overcommandoen var bleven bemyndiget til en Expedition for at bemægtige sig eller ødelægge de fjendlige Kanonbaade i Heiligenhafen, saaledes gjaldt det Samme om Krigsfartøjerne i Büsum, og at Overcommandoen bemyndigedes til at foretage et Angreb paa Büsum forenet med Landgang, naar et saadant Foretagende af militaire Hensyn skjønedes udførligt. En lignende Bemyndigelse gav Ministeriet et Par Dage senere Overcommandoen med Hensyn til de i Schülpersiel liggende Fartøjer, der kunde befrygtes anvendte til Ilandsættelse af Tropper.

Da Capitain Dirckinck-Holmfeld ankom til Tønning, var Patrouilletjenesten paa Ejderen bleven installeret, idet Lieutenant Hammer allerede den 21de havde seet sig i Stand til at iværksætte dette ved Hjælp af 2 i Requisition satte Smaafartøjer, der bemandedes med hans Matroser, ligesom Lieutenanten ogsaa havde søgt at effectuere en Afspærring af Ejderen ved paa Diget ved Vollerwiek at placere den fra Nordstrand medtagne

Tilsløiget Angreb
paa den fjend-
lige Søstyrke i
Büsum.

*) Nogle saadanne Ovne til Glødning af Kugler vare kort forinden blevne sendte til Ejdersted.

3 Pds. Kanon; 2 3 Pds. Kanoner modtog Lieutenant Hammer yderligere i Husum den 25de Septemder fra det Kanonbaad-Divisionen attachedede Commando- og Lazarethskib Stadt Tønder. Den 25de havde Capitain Dirckinck-Holmfeld og den Højestcommanderende i Tønning, Capitain Buhl, en Sammenkomst med Capitainlieutenant P. Wulff, der samme Dag var ankommen med Gejser til Katingsiel, hvor Skibet forblev til den følgende Dag, men til vor øvrige Sostyrke saaes endnu Intet, da Commandeurcapitain Ellbrecht havde indskrænket sig til efterhaanden at sende den til og henimod Husum for der at sætte sig i Forbindelse med Oberst Irmingers Corps. Den 21de var saaledes Capitainlieutenant E. A. Wulff med 4 Kanonchalouper og Dampskibet Vildanden afgaaet fra Vyck til Husum, hvor han imidlertid først indtraf om Eftermiddagen den 23de, da han havde maattet anløbe Amrom og senere paa Grund af den lave Vandstand havde maattet ankre op N. for Nordstrand; den 22de var Gejser efter endt Reparation afgaaet fra Vyck og havde foretaget en Recognoscering paa Ejderen indtil det Sted, hvor Lodsgallioten ellers havde sin Plads, hvornæst det var staaet Ejderen ud og Heverstrømmen ind og om Eftermiddagen kommet tilankers ¹/₂ Mil fra Husum; den 24de var endelig Lieutenant Duntzfeldt bleven afsendt med de 2 resterende Kanonchalouper fra Vyck til Pelvorm. Saasnart Capitainlieutenant E. A. Wulff var ankommen til Husum, afrejste han tilligemed Chefen for Gejser til Lehmsiek for at conferere med Oberst Irminger. Oberstens ved denne Lejlighed udtalte Ønske om, at Kanonbaadene skulde tage Station ved Katingsiel, mødte dog Betæneligheder fra Søofficerernes Side, forsaavidt som det drejede sig om et Ophold paa en længere Tid og ikke om en kortere, øjeblikkelig Nærværelse af Kanonbaadene paa Ejderen i Anledning af et eller andet paatænkt, militairt Fore-

tagende, og dette var Grunden til, at Gejser den 25de løb Ejderen ind indtil Katingsiel, for at Chefen selv kunde overbevise sig om de locale Forhold og derefter afgive Rapport til Commandeurcapitain Ellbrecht. Denne havde imidlertid den 24de modtaget Overcommandoens ovenfor nævnte Befaling af 22de og gav derfor strax Ordre til, at Kanonbaad-Divisionen, assisteret af begge Dampskibe, saasnart Vejrliget tillod det, skulde gaae Ejderen ind til Katingsiel for derfra at sætte sig i Forbindelse med og virke i Forening med Oberst Irmingers Corps, støtte Hærens højre Fløj og gjøre Fjenden al mulig Afbræk; for at undgaae Tidsspilde skulde der foruden til Commandeurcapitainen tillige afgives Rapport directe til Overcommandoen, hvis Ordre vilde være at udføre, og til hvilken Forestillinger vilde være at indgive, saafremt saadanne maatte antages nødvendige; for Gejsers Vedkommende blev en af Marineministeriet tidligere given Befaling om at bruge megen Forsigtighed ved at inlde sig i Fægning, paa Grund af Umuligheden af paa Vestkysten at istandsætte en Beskadigelse af Maskineriet, atter bragt i Erindring. Samtidigt ansaa Commandeurcapitain Ellbrecht det for sin Pligt at gjøre Overcommandoen opmærksom paa, at de Tab eller Forlis, Søstyrken ved Farvandenens Beskaffenhed i den urolige Aarstid muligen kunde blive underkastet, for det løbende Aar vilde være uerstattelige paa Vestkysten.

Efterat Capitainlieutenant E. A. Wulff Natten til den 26de havde modtaget Commandeurcapitain Ellbrechts Ordre, lod han om Morgenens Kl. 7, saasnart Taagen lettede saameget, at Sømærkerne kunde sees, den samlede Kanonbaad-Division med sydøstlig Vind og Bramsejls Kuling afgaae fra Ankerpladsen udenfor Husum Kanalen og stod efter Ejderen, men da Kanonchalouperne Kl 1 Eftermiddag havde Floden saa haardt imod sig, at de ej kunde stoppe Strømmen, bleve de nødte til at gaae

tilbage og ankre op i Heverstrømmen. Den 27de om Morgen Kl. 6 gik Kanonbaadene atter an med samme Vind og Kuling og ankom Kl. 9 udenfor Heverstrømmen, hvor Gejser tog Baadene paa Slæb og bugserede dem et Stykke ind ad Ejderen, hvornæst Divisionen under godt Vejr og Floden med roede og sejlede videre. Da flere Lodser undervejs erklærede, at alle 6 Kanonchalouper, naar der tillige skulde være Plads til Dampskibet Vildanden og Commando- og Lazarethskibet Stadt Tønder, umuligt kunde ligge i Katingsiel Havn, lod Capitain-lieutenant Lieutenant Duntzfeldt med 3 Chalouper forblive ved Estersiel, hvilket Sted Lieutenant Hammer havde opgivet ham som det andet Tilholdssted for Kanonbaadene, og ankom selv med den øvrige Styrke Kl. 5³/₄ Eftermiddag til Katingsiel, hvorom Melding strax afsendtes saavel til Overcommandoen som til Oberst Irmingers Corps. Den i Garding henlagte Del af 7de Linie-Bataillons 2det Compagni under Capitain N. Kühle beordredes samme Dag af Commandoen i Frederikstad til at efterlade 1 Officer og 24 Mand i Garding og med den øvrige Styrke at afmarchere til Katingsiel for at tjene som Bedækning for Kanonbaadene og Batteriet ved Vollerwiek.

En Foruroligelse af vor Hærs højre Fløj ved den fjendlige Søstyrke var vel saaledes fra nu af kun lidet sandsynlig, men det andet Maal, man havde havt for Øje ved Kanonbaadenes Sendelse til Ejderen, nemlig at opsøge og angribe de fjendlige Skibe, maatte i det Mindste foreløbigt opsættes, da det ikke havde været muligt at opdrive mere end een bekjendt Mand, der tilmed ikke var examineret Lods, til det Farvand, hvor Fjenden skulde opsøges, og man tillige havde bragt i Erfaring, at Dampskibet Vildanden neppe var kraftigt nok til selv at arbejde sig op mod Strømmen, og Gejser, der var gaaet til Før for at forsyne sig med Kul,

først om flere Dage kunde ventes tilbage. Ved nærmere Overvejelse var iøvrigt ogsaa Capitain Dirckinck-Holmfeld, der endnu opholdt sig i Tønning, kommen til Erkjendelse af, at et Angreb paa den fjendlige Søstyrke, selv om de fornødne Lodser erholdtes og der kunde gjøres Regning paa Gejsers Medvirkning, vilde være forbundet med for stor Risiko. I en Indberetning til Overcommandoen af 28de September fremhævede han, at det ikke var sandsynligt, at Fjenden ligeoverfor en maritim Overmagt vilde holde Stand udenfor Büsum eller retirere ind i Büsum Havn, saa at han kunde angribes enten paa Søen eller ved at gjøre Landgang, men at Fjenden sikkert vilde foretrække at retirere til Meldorf eller længere Syd paa ad Barlt til, i hvilke Farvande paa fjendlig Kyst, hvor Mærkerne kunde borttages, det ikke vilde være muligt for vore Kanonbaade og langt mindre for Dampskibene at følge ham. Capitainen udtalte derfor den Formening, at en Operation mod Büsum ikke vilde frembyde et Resultat, der kunde veje op mod den Fare, vore Skibe vilde være udsatte for ved i den fremrykkede Aarstid at avanturere sig paa en aaben Kyst, hvor Strømmen løb 5 à 6 Miles Fart, og hvor en svær Sø satte ind navnlig med vestlige Vinde, især da der kun var faa Dage i Maa-neden, hvor Ebbe- og Flottiderne faldt saaledes, at man ikke blev nødt til at overnatte i det aabne Farvand O. eller V. for Büsum uden noget Ly for Skibene og uden nogen Sikkerhed for, hvis det blæste op med vestlig Vind, at kunne bringe Kanonbaadene ud mod den svære Sø.

Den nærmeste Tid besluttede man at anvende til at udbedre Nødhavnen Katingsiel og til at anstille Forsøg med, hvormange Fartøjer der med nogenlunde Sikkerhed under paakommende, stormende Vejrlig vilde kunne optages i denne Havn. Lieutenant Hammer

blev der af Capitain Dirckinck-Holmfeld i Overcommandoens Navn givet Fuldmagt til at requirere Alt, hvad der maatte være fornødent til Kanonbaadene og øvrige Krigsfartøjer saavel med Hensyn til deres Proviantering som med Hensyn til deres Sikkerhed. Den 29de om Morgenens tidligt modtog Capitainen en Meddelelse fra Marineministeriet angaaende en Commandeur-capitain Ellbrecht den 26de given Ordre, hvori blandt Andet var udtalt, at Ministeriet vel erkjendte den Risiko, der var forbunden med at stationere Kanonbaade paa Ejderen, men at Vigtigheden af, at Marinen understøttede og sikrede vor Hærs højre Fløj i dens Foretagender, maatte være det overvejende Hensyn, og at Ministeriet derfor forventede, at Commandeurcapitainen med den ham underlagte Styrke vilde stræbe efter paa den eftertrykkeligste Maade at skade Fjenden i enhver Henseende og i det Øjemed maatte operere i nøjeste Forbindelse med Oberst Irmingers Corps. I den Anledning besluttede Capitain Dirckinck-Holmfeld ufortøvet at afrejse til Lehmsiek for at indhente nærmere Bestemmelser med Hensyn til Cooperationen, men tilstillede dog forinden i Overcommandoens Navn den commanderende Officer paa Flotillen en Skrivelse, hvori Dennes særlige Opmærksomhed henvendtes paa det Tilfælde, at Tønning og Ejdersted bleve besatte af Fjenden. Efter Capitainens Formening vilde en fjendlig Besættelse neppe kunne skee saa uventet og pludseligt, at den blotte Mulighed af, at en saadan Begivenhed kunde finde Sted, skulde kunne forhindre Flotillen i at søge Katingsiel Havn mod truende Storm, og han antog, at den stadige Forbindelse med de i Ejdersted posterede Compagnier vilde sætte Flotillen i Stand til, naar Stillingen i Katingsiel blev exponeret, da itide at forlade Havnen og som Følge deraf Ejdermundingen, hvor der ikke vilde være noget andet Tilflugtssted mod

Stormen. Sluttelig udtaltes det, at Lieutenant Hammer burde træde i den nøjeste Forbindelse saavel med Flo-tillen som med den afgivne Infanteribedækning og træffe de sikkrest mulige Forholdsregler for at hindre, at de ved Vollerwiek anbragte Kanoner faldt i Fjendens Hænder. Den i denne Skrivelse i Udsigt stillede Mulighed af en fjendlig Besættelse af Ejdersted skulde, som vi snart skulle see, endnu samme Dags Formiddag blive til Virkelighed.

Ved det danske Hovedkvarter havde man allerede den 18de September gennem Oberst Irmingers Corps faaet Efterretning om, at den fjendlige Styrke i Stapelholm var bleven forøget; ligeledes indløb der i de nærmeste Dage gjentagne Meldinger om fjendlige, større Forskandsningsarbejder saavel V. som Ø. for Norderstapel, som syntes at have til Hensigt at umuliggjøre enhver Debouchering af vor Hær i denne Retning, og den 25de Melding om, at Fjenden havde slaaet en Bro over Ejderen ved Bargaen, og at 2 ved Süderstapel liggende, fjendlige Kanonbaade forsynedes med Brystværn af Uldsække langs begge Sider. Gennem den militaire Politinspektion havde man gjentagne Gange erholdt Efterretning om, at General Willisen, tilskyndet dertil fra alle Kanter, i den nærmeste Tid stod i Begreb med at foretage et nyt, alvorligt Angreb, og fra Pladscommandantskabet i Husum indløb der endvidere den 27de September sent om Aftenen et fra Hamborg den 24de dateret og over Helgoland afsendt Brev, hvori meddeltes, at der i Løbet af 4 eller 5 Dage vilde blive foretaget et alvorligt Angreb paa vor hele Stilling. Ogsaa fra Krigsministeren modtoges førstnævnte Dags Aften en Meddelelse om, at Fjenden efter Sigende forberedte et Hovedangreb. Efter Ministerens Mening vilde et saadant Angreb sandsynligst kunne forventes rettet mod en af Hærens isolerede Fløje og vel navn-

Efterretninger modtages om et forestaaende, større, fjendligt Angreb;—Overvejelser i den Anledning.

lig mod dens højre Fløj saaledes, at et Skinangreb fortos fra den sydlige Ejder Bred og Süderstapel mod Frederikstad samtidigt med et Hovedangreb fra Wolde over Hollingsted. Ministeren anbefalede derfor særligt sidstnævnte Pas og den uhindrede Forbindelse mellem dette og Slesvig til Overcommandoens Opmærksomhed, idet han derhos udtalte, at det under alle Omstændigheder vilde være vigtigt, at Hæren ikke følte sig altfor bundet til den faste Stilling ved Slesvig, hvilken Fjenden neppe for Alvor vilde vove at angribe. Disse sidst udtalte Anskuelse deltes ingenlunde af Overcommandoen. Allerede ved Modtagelsen af Efterretningerne om Fjendens Arbejder og Styrkeforøgelse i det Stapelholmske havde det været en Gjenstand for nøje Overvejelse, om man ikke ved et offensivt Foretagende, navnlig ved en Fremrykning af en større Del af Hærens Hovedstyrke i det Stapelholmske, skulde søge at forekomme et muligt tilsigtet Angreb mod højre Fløj eller, hvis Angrebet blev til Virkelighed, saaledes ad indirecte Vej søge at styrke Forsvaret af denne Fløj, men Tanken herom blev snart opgivet, da man dels ansaa det for sandsynligt, at den fjendlige Hovedstyrke i saa Fald vilde benytte Lejligheden til at angribe den ved Afgivelsen af den fornødne Styrke — mindst 2 Brigader — betydeligt blottede Stilling ved Slesvig, paa hvilken Hertugdømmets Occupation beroede, dels frygtede for, at Expeditionscorpset uden Udsigt til noget større Resultat vilde komme i en meget mislig Stilling ved at skulle trænge ind i et Landskab, hvortil Adgangene vare besatte og befæstede af Fjenden, og hvor Terrainet forbød en Udvikling af Kræfterne, medens det stod i Fjendens Magt ved sine Communicationer over Ejderen at trække sin Styrke fra slesvigsk Grund over til Ditmarsken, naar Forholdene maatte blive precaire for Afsnittets Forsvar. Overfor et muligt forestaaende Angreb var det derfor Overcomman-

doens Beslutning at forholde sig afventende og at indskrænke sig til om fornødent ved mindre Forstærkninger directe at understøtte det angrebne Punkt.

Allerede i længere Tid havde det været Hs. Majestæt Kongens Agt at besøge Hæren og tage dens Stilling bag Dannevirke i Øjesyn. Krigsministeren havde vel seet sig foranlediget til saavel af politiske som militaire Grunde at andrage om, at Hs. Majestæts Rejse til Hæren udsattes, indtil Forholdene forandrede sig, men de Betæneligheder, han i sin Forestilling havde fremført, bleve, skjøndt de ogsaa deltes af det samlede Statsraad, ikke fundne at være af den Natur, at de kunde komme i Betragtning ved Siden af de berettigede Krav, Hæren havde til at vente en Udtalelse af Kongen personlig af hans Tilfredshed og Erkjendelse af den opoffrende Hengivenhed, hvorpaa Hæren havde givet saa umiskjendelige Beviser. Hs. Majestæt afrejste derfor den 26de September pr. Dampskib til Flensborg og indtraf den 28de om Formiddagen Kl. 11 ved Hühnerhäuser, hvor han modtoges af den commanderende General med Stab. Efter at have beredet hele den befæstede Stilling, hvor Tropperne stode under Gevær, forlod Kongen endnu samme Dags Aften Kl. 9 Slesvig for atter at begive sig til Flensborg, hvorfra han efter den 29de at have besøgt Valpladsen ved Isted den følgende Dag afrejste for over Als den 2den October at retournere til Kjøbenhavn. Forinden Afrejsen fra Slesvig behagede det Hs. Majestæt ved nedenstaaende Rescript til den commanderende General at tilkjendegive Hæren sin Tilfredshed og Anerkjendelse:

•Ligesom det har været Os en særdeles Tilfredsstillelse under Vort Ophold ved Armeen idag personligen at have kunnet udtale for Vore tappre Krigere Vor hjertelige Paaskjønnelse af det Heltemod og den urokkelige Udholdenbed, hvorpaa de i det evigt mindeværdige Slag ved Isted og den ærefulde Kamp ved My-

Kongen besø-
ger Hæren

sunde have givet saa lysende Exempler, saaledes har det ogsaa været Os en sand Glæde ved denne Lejlighed paa Stedet at kunne iagttage den mønsterværdige Orden og Disciplin, hvoraf Armeen er gennemtrængt, samt den altopoffrende Kjærlighed til Konge og Fædreland, der besjæler den, og som i Forening med den fortrinlige, materielle Udrustning giver den en Kraft og Sikkerhed, der borger for dens sejrige Udgang af Kampen for Vor Ære og Vor retfærdige Sag.

Denne Vor anerkjendende Udtalelse af Armeens store Fortjenester og dens hellige Krav paa Vor og Fædrelandets Taknemmelighed har Du ved en Dagsbefaling at bekendtgjøre for Tropperne.

Hvilket Vi saaledes allernaadigst give Dig tilkjende, idet Vi med særdeles Huld og Naade forblive Dig velbevaagen.

Slesvig den 28de September 1850.

Frederik R.«

Allerede den 28de om Formiddagen havde mindre Allarmeringer af vore Forposter fundet Sted dels foran Hollingsted, dels i Egnen ved Krop, og Kl. omtrent 4^{1/2} Eftermiddag, netop paa den Tid Hs. Majestæt Kongen efter at have beseet Stillingen vendte tilbage til Slesvig, indløb der fra 2den Divisions Forposter Meldinger om en fjendlig Fremrykning, som foranledigede Overcommandoen til paany at lade de Divisionerne underlagte Brigader træde under Gevær. Disse Allarmeringer, der senere ville finde deres nærmere Omtale, vare Forløbere for det Angreb, som i de nærmest paafølgende Dage rettedes imod Frederikstad. Det er til denne Begivenhed og Forholdene paa den fjendlige Side i den nærmeste Tid forinden, at Fremstillingen nu skal vende sig.

Til det slesvig-holstenske Hovedkvarter var der i Dagene fra den 12te til den 14de September indløbet forskjellige Meldinger, der lode paa, at en Del af vor vesterpaa detacherede Styrke — mindst 2 Batailloner — var bleven draget til Slesvig. Den 16de hed det sig imidlertid, at vor hele 3die Brigade atter den foregaaende Dag var bleven concentreret om Schwabsted og Frederikstad, og samtidigt modtoges igjennem Spioner Efterretninger, der gik ud paa, at vor Styrke vesterpaa var bleven yderligere forstærket, og lode befrygte et Angreb paa de i Stapelholm staaende, slesvig-holstenske Tropper. For at imødegaae et saadant Angreb lod General Willisen allerede om Natten mellem den 16de og 17de September General v. d. Horst med 4de Jægercorps, 9de Bataillon, 1 Escadron af 1ste Dragon-Regiment og det ridende Batteri afgaae til Stapelholm, hvor de Generalen underlagte Tropper fra den 17de vare dislocerede som følger:

Den slesvig-holstenske Troppstyrke i Stapelholm forøges.

- I og ved Süderstapel med Forposter mod Frederikstad: 1 Compagni af 1ste Jægercorps og 1 Compagni af 7de Bataillon.
- Norderstapel . . 1 Compagni af 1ste Jægercorps, 1 Compagni af 7de Bataillon, 4de Jægercorps, Escadronen og det ridende Batteri. — I den større Redoute paa Twieberg S. for Norderstapel vare blevne anbragte 2 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts.
- Stensluse . . . . 1/2 Compagni af 7de Bataillon og 2 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts.
- Wolde . . . . . 1/2 Compagni af 1ste Jægercorps.
- Bergenhusen . . 1/2 Compagni af 1ste Jægercorps.
- Sandschleuse . . 1/2 Compagni af 1ste Jægercorps og 9de Bataillon med 2 3Pds. Kanoner, anbragte i en Skandse paa Diget.
- Christiansholm . 1/2 Compagni af 7de Bataillon.

Ervde . . . . . 1 Compagni af 7de Bataillon og 2
3Pds. Kanoner.
St. Annen . . . 1/2 Compagni af 1ste Jægercorps.

Da Alt forblev roligt, og Intet syntes at tyde paa et forestaaende Angreb, benyttede General v. d. Horst Lejligheden til at søge at vinde nærmere Kjendskab til de locale Forhold og de fra vor Side trufne Foranstaltninger til Frederikstads Forsvar, hvorved han kom til Erkjendelse af, at et voldsomt Angreb paa Byen neppe lod sig gjennemføre, og at der heller ikke var nogen Udsigt til, at et mindre Foretagende vilde lykkes. hvis Udførelse han ved Skrivelse fra General Willisen af 17de var bleven opfordret til at støtte, og som gik ud paa, at Dampskibet Rendsborg og 2 Kanonbaade, der allerede den 12te vare ankomne til Süderstapel, skulde føres forbi Frederikstad Ejderen ud til Forstærkning af den paa Vestkysten værende Flotille. Dette Foretagende blev derfor opgivet, men Kanonbaadene forbleve fremdeles ved Süderstapel for i paakommende Tilfælde at medvirke til Stillingens Forsvar.

Skjøndt et Angreb fra vor Side vesterpaa saaledes for Tiden ikke syntes at kunne befrygtes, besluttede dog General Willisen for alle Eventualiteter ogsaa fremdeles at holde Stapelholm besat med et stærkere Corps. Tanken om eventuelt at gjøre Stapelholm til Udgangspunkt for en fra alle Sider paany krævet Offensiv har sandsynligvis ogsaa været medvirkende til denne Beslutning. Ifølge Overcommandoens Befaling af 18de September afmarcherede 4de Jægercorps, 9de Bataillon, Escadronen og det ridende Batteri fra Stapelholm til deres tidligere Cantonnements, endvidere 7de Bataillon til Borgsted og det halve 3Pds. Batteri til Rendsborg, hvorimod af de 1ste Halvbrigade under-

lagte Tropper 3die og 4de Bataillon samt Halvdelen af Escadronen og af Avantgarde-Brigaden det 6Pds. Batteri Nr. 5 (4 Kanoner) til Erstatning afgik til Stapelholm. Commandoen over samtlige derværende Tropper overtoges fra den 20de af Commandeuren for 1ste Halvbrigade, Oberstlieutenant Gagern, *) idet General v. d. Horst retournerede til Rendsborg. Det 1ste Halvbrigade hidtil attachederede 6Pds. Batteri Nr. 1 samt den i Steinrade efterladte anden halve Escadron overgik til den Avantgarde-Brigaden foreløbigt underlagte 2den Halvbrigade, hvis Hovedstyrke den 20de forlagdes til Duvensted, medens den disponible Afdeling af 5te Jægercorps besatte Bünstorf; den nævnte Dag forlagdes Avantgarde-Brigadens Stabskvarter til Friederichsbof, og samtidigt indtog en Del af dens Forposter en mere fremskudt Stilling, idet 3die Jægercorps henlagdes til Ablefeld.

De Oberstlieutenant Gagern af den commanderende General personlig den 19de givne Instructioner angik hovedsagelig kun Sikringen og Forsvaret af Stapelholm. Oberstlieutenanten havde vel ved denne Lejlighed udtalt sig for en Erobring af Hollingsted ved et overraskende Angreb som det første Skridt til en energisk Offensive mod den danske Hær, men Forslaget vandt ikke General Willisens Bifald, da han netop var imod enhver videre gaaende Offensiv, der vilde kræve hele Hærens Medvirkning, og som paa den anden Side heller neppe vilde kunne undgaaes, naar et Foretagende mod Hollingsted var lykkedes. Under den tidligere stedfundne Besættelse af Stapelholm var der lagt mindre Vægt paa Besættelsen af Tilgangene fra Børm og Bennebek over Meggerdorf til Sandschleuse. Heri skete nu

---

*) Major Gagern var den 13de August bleven udnævnt til Oberstlieutenant.

en Forandring dels for bedre at sikre Vejen fra Ervde over Sandschleuse og Hohn og dermed Hovedforbindelsen med Rendsborg, dels for at holde sig Muligheden aaben for en Offensive over Bennebek mod Krop og Friedrichsanbau eller over Børm mod Dørpsted. Nedenstaaende Bestemmelser angaaende Troppernes Dislocation gaves den 20de af Oberstlieutenant Gagern:

De slesvig-holstenske Troppers Dislocation i Stapelholm og ved Meggerdorf.

I. Stilling i Stapelholm.

Commandeur: Capitain Lütgen i Norderstapel.

1. Venstre Fløj:

Terrainafsnittet mellem Ejderen og Trenen mod Frederikstad.

Commandeur: Capitain Schöning.

1 Compagni af 1ste Jægercorps. }
1 do. " 3die Bataillon. } Süderstapel.

Forposter mod Frederikstad, Feltvagter i Seeth og Drage og en staaende Patrouille i Feddershof.

2. Højre Fløj:

Terrainafsnittet mellem Trenen, Børm Kog og Meggerkog samt Stensluse.

Commandeur: Capitain Hennings.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps. }
 $\frac{3}{8}$ do. " 3die Bataillon. } Bergenhusen.

Sikkerhedsvagter og en staaende Patrouille ved Hundbrücke*).

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps. }
 $\frac{1}{2}$ do. " 3die Bataillon. } Wolde.

En Feltvagt paa 24 Mand ved Büngerdamm, en Feltvagt paa 18 Mand østligt derfor og 2 staaende Patrouiller, hver paa 6 Mand, ved Børm Kog og ligeoverfor Fresendelf Færge.

$\frac{1}{8}$ Compagni af 3die Bataillon ved Sandschleuse.

*) I den sydligste Del af Børm Kog paa Vejen til Bergenhusen.

3 Groset:

1 ¹ / ₂ Compagni af 1ste Jægercorps.	} Norderstapel.
1 do. " 3die Bataillon.	
2 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr 5.	
2 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts i Skandsen paa Twieberg.	
Sikkerhedsvagt i Byen 36 Mand, paa Twieberg 10 Mand og ved Holzkathen 12 Mand.	

II. Stilling ved Meggerdorf til Dækning af Sandschleuse.

Commandeur: Major Stackemann ved Sandschleuse.

1. Forposter:

Commandeur: Capitain Schneider.

1 ¹ / ₂ Compagni af 1ste Jægercorps.	} Meggerdorf.
2 do. " 4de Bataillon.	
En Pionerafdeling i Johannisberg.	

En Feltvagt paa 60 Mand ved Sammenstødet af Vejene fra Reppel og Meggerdorf til Alt Bennebek med en staaende Patrouille ved Reppel og en Feltvagt ved Dæmningen ved Johannisberg.

2. Groset:

1 ¹ / ₂ Compagni af 4de Bataillon. Christiansholm.	} Sandschleuse.
1 ¹ / ₂ do. " do.	
2 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts.	
En staaende Patrouille ved Königsberg.	

III. Reserve.

Commandeur: Major Lauer v. Münchhofen.

1 Compagni af 3die Bataillon. . . .	} Ervde.
2 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 5.	
1 ¹ / ₂ Escadron af 2det Dragon-Regiment.	
Ordonnantsafdeling i Bergen.	
S. for Ejderen i St. Annen og Lunden stod 1 ¹ / ₂ Compagni af 1ste Jægercorps. Paa Ejderen ved Süder-	

stapel vare fremdeles Dampskibet Rendsborg og 2 Kanonbaade stationerede. Forbindelsen med den sydlige Ejder Bred vedligeholdtes ved Færger ved Tielen, Bergen og Süderstapel; et større Magasin var etableret i Delve.

I Troppernes Dislocation skete der dog i de nærmeste Dage nogle mindre Forandringer. Den i Steinrade efterladte Halvescadron indtraf efter Overcommandoens Befaling den 23de i Ervde efter at være bleven afløst af den 2den Brigade attachederede Halvescadron, saa at hele 5te Escadron af 2det Dragon-Regiment atter blev samlet under Oberstlieutenant Gagerns Commando; den 25de forlagdes en af dens Delinger til Norderstapel, en anden S. for Ejderen til Afløsning af de af Reservecavaleriet hidtil afgivne Posteringer mellem Delve og Lunden. Sidstnævnte Dag blev ligeledes i Henhold til en Befaling fra Overcommandoen det i Meggerdorf staaende Halvcompagni af 1ste Jægercorps forlagt til St. Annen og Lunden, saa at Corpsets hele 2det Compagni nu blev samlet der; $\frac{1}{2}$ Compagni Jægere henlagdes istedetfor fra Norderstapel til Meggerdorf. Der blev med Kraft taget fat paa fortificatoriske Arbejder dels til Forstærkning af de tidligere anlagte Forskandsninger ved Süder- og Norderstapel samt Wolde, dels ved Meggerdorf og Vejsammenstødet N. for dette Punkt. Vejen mellem Bergenhusen og Fünfmühlen blev gjort impassabel, saa at den directe Forbindelse mellem Stapelholm og Meggerdorf fra nu af blev opgivet.

Foretagendet mod vor 1ste Brigade den 12te September havde selvfølgelig kun været lidet skikket til at fyldestgøre de Krav, der vare blevne stillede til General Willisen med Hensyn til en Offensive, og dets uheldige Udfald i Forbindelse med det lidte Tab havde kun bidraget til endmere at nedtrykke Stemningen og i selve Hæren at fremkalde Uenighed mellem flere af

de Højerecommanderende. Som ovenfor antydet, stillede der derfor fra alle Sider paany Fordringer til General Willisen om en energisk Offensive, der kunde hidføre en saavel i politisk som i finantsiel Henseende gunstigere Stilling for Landet, Fordringer, for hvilke ogsaa flere højere Officerer, navnlig Oberst v. d. Tann gjorde sig til Talsmand. Generalen var vel nu som før en bestemt Modstander af enhver større Offensive, der efter hans Overbevisning under de givne Forhold ikke vilde føre til noget gunstigt Resultat, men da det paa den anden Side var ham klart, at han i Længden neppe vilde kunne modstaae det Tryk, som det med Vished kunde forudses heller ikke fra Statholderskabets Side vilde udeblive, maatte Generalen være betænkt paa at søge et Middel til at tilfredsstille den almindeligt fælte Trang til Handling ved i fornødent Fald at indrømme et mere begrændset Foretagende, til hvis Udførelse ikkun en mindre Del af Hæren antoges nødvendig, og som ikke paa en betænelig Maade vilde blotte Hovedstillingen ved Rendsborg og Sorgen. Som et saadant Foretagende syntes en Gjenerobring af Frederikstad muligen at kunne frembyde sig, hvorved man kunde haabe atter at sikre sig Herredømmet over den største Del af Ejdersted. I det den 7de September afholdte Krigsraad var et directe Angreb paa Frederikstad vel blevet erklæret for utilraadeligt*), men man havde dog udtalt sig for Muligheden af at tage Byen ved Overrumpling, og atter og atter vare saavel Statholderskabet som General Willisen blevne opfordrede af de mange Flygtninge fra Slesvig, navnlig

Tanken rettes
paa en Gjen-
erobring af
Frederikstad.

*) Et Forsøg paa at gjenerobre Frederikstad ved et voldsomt Angreb blev ogsaa bestemt fraraadet af General v. d. Horst ved hans Tilbagekomst fra Stapelholm den 20de September.

fra Ejdersted, til et Foretagende netop mod denne By, idet der endog var givet Tilsagn om at holde Byen skadesløs for de Tab, som den ved en Indtagelse sandsynligvis vilde komme til at lide. Allerede den 20de September var derfor den højstcommanderende Artilleriofficer, General Wissel*), ledsaget af en af Hovedquartermesters Adjutanter, Capitain Alten, sendt vesterpaa for at undersøge Forholdene ved Frederikstad med Hensyn til Muligheden af et Angreb. Generalen, der var kommen til en bestemt Erkjendelse af, at et gunstigt Udfald af Angrebet ikkun vilde kunne naaes ved Hurtighed, Overtaskelse og Dristighed, forelagde efter sin Tilbagekomst den næste Dag General Willisen en Angrebsplan, hvis Hovedpunkter anføres som følgende:

- 1.) Angrebet maa for at faae et heldigt Udfald skee samtidigt fra Øst, Vest og Syd.
- 2.) Vesterpaa ved Wollersum etc. maa overskibes mindst 2 Batailloner, hvilke der tildeles nogle smaa Morterer. 2 Granatkanoner af det ridende Batteri understøtte Overskibningen, forblive paa den venstre Bred og sikkre imod fjendlige Skibe.
- 3.) Syd fra ved Færgehuset maa 6 24 Pds. Kanoner og nogle store og smaa Morterer forberede Angrebet.
- 4.) Øst fra virke imod Forskandsningerne og Hindringerne paa Ejderdiget 4 Kanonbaade med 8 60 Pds. Bombekanoner, understøttede af et 12 Pds. Feltbatteri. Paa nævnte Dige og Forlandet maa dernæst 2 Batailloner trænge frem.
- 5.) Demonstrationer skulle foretages mod andre Dele af den fjendlige Stilling, og ved Frederikstad vil være at anvende 2 Brigader.

---

*) Den 21de September bleve Obersterne Wissel og Gerhardt udnævnte til Generalmajorer.

For at lette Forbindelsen over Ejderen foreslog General Wissel desuden, at der forud skulde bygges en Bro ved Delve.

I 2 væsentlige Punkter vandt denne Plan ikke General Willisens Bifald. Efter det Standpunkt, Generalen engang indtog, kunde han nemlig ikke samstemme med, at en saa betydelig Styrke som 2 Brigader detacheredes mod Frederikstad, ligesom han heller ikke billigede Overførelsen af en større Styrke ved Wollersum, da han frygtede for, at den ved at angribes af vore ved Schwabsted staaende Tropper vilde blive bragt i en meget mislig Stilling. Sidstnævnte Dag havde General Willisen imidlertid ogsaa modtaget den forudsete Opfordring fra Statholderskabet til kraftigt at gribe Offensiven mod den danske Hær. Nødvendigheden af at skride til Handling var saaledes bleven paatrængende, og Generalen troede derfor, skjøndt modstræbende, at maatte bestemme sig til at gjøre et Forsøg paa at tage Frederikstad, en Beslutning, som den 23de bragtes til Statholderskabets Kundskab. Det var dog Generalens Agt i hvert Fald ikke at udstrække Foretagendet udover, hvad han antog nødvendigt for at gjøre sig til Herre over Ejdersted, og med Hensyn til selve Udførelsen af Angrebet kun at tage General Wissels Plan til Følge med væsentlige Modificationer i Henseende til de ovenfor anførte tvende Punkter.

Et Angreb paa Frederikstad besluttet: — General Willisens Befalinger i den Anledning.

Efter allerede den 22de September at have beordret Bygningen af en Skibsbro over Ejderen ved Bargaen, gav General Willisen i de nærmeste Dage de fornødne Befalinger i Anledning af Expeditionen. Ledelsen af denne overdroges til Oberst v. d. Tann, hvem der tildeltes følgende kortfattede Instruction: »Frederikstad tages, og hinsides denne By søges om muligt de Punkter naaede og indrettede til Forsvar, hvorfra det rige Landskab Ejdersted factisk beherskes. Disse Punkter

ere: Sammenstødet af Chausseerne fra Tønning til Husum og fra Frederikstad til Husum, og det Punkt. hvor Schwabsteddiget støder sammen med Chausseen ved Koldenbüttel^a. Til Expeditionen bestemtes der anvendt de allerede i Stapelholm værende Tropper samt endvidere 5te og 6te Bataillon, 12 Pds. Batteri Nr. 3*), 8 24 Pds. Kanoner, 2 24 Pds Morterer, 2 Granatkanoner af det ridende Batteri, 20 Haandmorterer samt en Pionerafdeling; den 26de bleve disse sidstnævnte Tropper satte i Marche fra deres forskjellige Cantonnements. Til at medvirke ved Angrebet bestemtes desuden den ved Süderstapel liggende Marineafdeling, der til det Maal forstærkedes med 2 Kanonbaade og Bugserdampskibet Ejder, og stilledes under Befaling af Marinelieutenant Kjer; hver Kanonbaad var armeret med 2 60 Pds. Bombekanoner. Skjondt den øvre Ledelse af Foretagendet var bleven overdraget Oberst v. d. Tann, blev dog ogsaa den almindelige Disposition med Hensyn til Troppernes Fordeling og Anvendelse og Tiden for Angrebet given af General Willisen og vil fremgaae af nedenfor anførte Ordre til Oberstlieutenant Gagern:

•Deres Højvelbaarenhed bliver herved sat i Kundskab om, at der den 28de d. M. ved Daggry vil blive udført et Foretagende mod Frederikstad, til hvilket foruden de under Deres Befaling staaende Tropper endvidere nedenstaaende Kræfter ville blive satte i Bevægelse:

---

*) Dette Batteri, der var henlagt til Duvensted, var blevet stillet under General v. d. Horst's Commando; det remlaceredes nu der af det fra Reserveartilleriet afgivne 24 Pds. Granatkanon-Batteri.

- a. 5te Bataillon marcherer den 26de til Ervde og sender endnu samme Dag 1 Compagni til Bergen.
- b. 6te Bataillon marcherer den 26de til Hohn og den 27de til Norderstapel.
- c. 12 Pds. Batteri Nr. 3 marcherer den 26de til Ervde.
- d. De 2 Granatkanoner af det ridende Batteri marchere den 26de til Bergen.
- e. 2 24 Pds. Morterer afgaa den 26de til Ervde
- f. Et Pioneretachment paa 20—40 Mand marcherer den 26de til Ervde.

Ovennævnte Troppeafdelinger etc. have kun Marcheordre til Ervde, respective 1 Compagni af 5te Bataillon og 2 Kanoner af det ridende Batteri til Bergen samt 6te Bataillon til Norderstapel, og deres saavel som de allerede under Deres Befaling staaende Troppers senere Dislocering for den 27de og 28de tidligt om Morgenen bliver ganske overladt til Deres Højvelbaarenhed dog under Iagttagelse af nedenstaaende Disposition, hvorefter samtlige Troppedele etc. den 28de Kl. 4^{1/2} Morgen maa have indtaget deres Stilling:

1. 1^{1/2} Compagni af 1ste Jægercorps og 1^{1/2} Compagni af 5te Bataillon ved Færgehuset S. for Ejderen ligeoverfor Frederikstad. 1^{1/2} Compagni af 1ste Jægercorps, 1^{1/2} Compagni af 5te Bataillon og 2 Kanoner af det ridende Batteri ved Færgen ved Wollersum. Samtlige under Befaling af Capitain Schöning.
2. 1 Compagni af 1ste Jægercorps og 2 Compagnier af 6te Bataillon (Capitain Lettgaus Afdeling) ved Feddershof og Drage. Samtlige under Befaling af Capitain Lütgen.
3. 4de Bataillon og de 4 med Bønderheste bespændte 6 Pds. Kanoner i Stillingen ved Meggerdorf; under Befaling af Major Stackemann.

4. $1\frac{1}{2}$ Compagni Jægere, 2 Compagnier af 5te Bataillon og 4 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 5 under Befaling af Oberstlieutenant Matzdorf*) i Wolde ved Büngerdamm.
5. $1\frac{1}{2}$ Compagni Jægere, 1 Compagni af 5te Bataillon og de 2 Granatkanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3 paa Treenediget ligeoverfor Schwabsted.
6. 1 Compagni Jægere, 3die Bataillon, 2 Compagnier af 6te Bataillon (Major Lüders's Afdeling), 6 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3, 2 24 Pds. Kuglekanoner og 2 24 Pds. Morterer i og ved Seeth.

Deres Højvelbaarenhed anmodes om at overtage Commandoen over alle i Stapelholm og Omegn liggende Tropper etc. indtil den 28de Kl. $4\frac{1}{2}$ Morgen, fra da af specielt Commandoen over Detachementerne i Seeth og ligeoverfor Schwabsted (for sidstnævnte vil De have at bestemme en Commandeur).

Jeg har overdraget Chefen for Generalstaben, Oberst v. d. Tann den øvre Ledelse af Expeditionen mod Frederikstad og derfor paalagt ham at indfinde sig i Ervde den 27de d. M. for i Forening med Dem at tage det Nærmere under Overvejelse og udfærdige Instructioner for de enkelte Detachements.

Til den sydlige Bred af Ejderen ligeoverfor Frederikstad er der beordret 6 svære 24 Pds. Kanoner og 20 smaa Morterer, hvilke den 28de ved Daggry ville aabne Ilden mod de fjendlige Værker i Frederikstad og derved forberede det senere Angreb paa samme. Major Dalitz**) vil her træffe de nærmere Anordninger, og til

---

*) Major Matzdorf var den 13de August bleven udnævnt til Oberstlieutenant.

**) Istedetfor Major Dalitz blev Major Seweloh commanderet til denne Tjeneste.

de forberedende Arbejder ville det derværende halve Jægercompagni og halve Infantericompagni være at stille til hans Raadighed allerede fra den 27de Aften; han vil til den Tid tage Qvarter i St. Annen.

Det til Wollersum og S. for Frederikstad bestemte Compagni af 5te Bataillon vil have at tiltræde sin Marche — forsaavidt den kan blive ingttaget fra Frederikstad — ved Nattetid.

Den disponible Del af den under Deres Befaling staaende Escadron opstilles den 28de Morgen ved Süderstapel Møller.

Det Pionerdetachement, der indtræffer i Ervde den 26de, som ogsaa det, der allerede staaer under Deres Befaling, dirigeres til den 28de Kl. 4^{1/2} Morgen til Seeth, hvor det har at afvente nærmere Befaling.

Det bliver at betyde samtlige Troppeafdelinger, at Tornystrene fra den 27de Morgen skulle bæres af Mandskabet; de derved sparede Vogne anvendes til de Saarede.

Magasinet for samtlige Troppeafdelinger er i Delve; 4de Bataillon har strax at sende et Commando derhen, ligeledes til Bargaen til Bevogtning af Skibsbroen.

Deres Højvelbaarenhed vil erkjende, hvor vigtigt det er for at holde det hele Anliggende saa hemmeligt som muligt, at alle Befalinger blive givne uden Motiver og ikke for tidligt. Lad udbrede, at man agter at angribe Bünge og Hollingsted, og lad stærkt demonstrere i denne Retning den 28de tidligt om Morgen. Men der skal ikke demonstreres udover Bünge.

Hovedkvarteret Rendsborg den 25de September 1850.

Willisen.*

Detacheringen mod Frederikstad og Hensynet til, at vor Hær muligen kunde benytte Lejligheden til et

Angreb paa Stillingen ved Sorgen, foranledigede endvidere General Willisen til den 26de at give nedenstaaende almindelige Disposition:

•De forandrede Forhold gjøre følgende Forandringer i Troppernes Fordeling nødvendig:

A vantgarden rømmer Duvensted og erhoder Bünsdorf; den har kun Forsvaret af Terrainet indtil Duvensted til sin Opgave.

5 Batailloner, 2 $\frac{1}{2}$ Batteri og 2 Escadroner.

Capitain Allers Flankecorps træder under dens directe Befaling og paalægges at holde sig bestandigt saa tæt ved Fjenden som muligt, saa at det, selv om det bliver stærkt trængt, kan trække sig tilbage til Wittensee og Bunge.

Venstre Fløj: General v. d. Horst med 3die Brigades Tropper, hvem 2den Halvbrigade ved Duvensted midlertidigt underlægges:

7 $\frac{1}{2}$ Bataillon, 1 12 Pds. og 2 6 Pds. Batterier samt 1 $\frac{1}{2}$ Escadron.

Opgave: Forsvaret af Overgangene ved Sorgwold, Sorgbrück og Tetenhusen.

Saasnart Overgangene blive heftigt angrebne af Fjenden, rykker 2den Halvbrigade strax frem fra Duvensted til de sandede Høje mellem Krummenort og Sorgwold; 14de Bataillon marcherer uden at afvente Ordre fra Rikkert til Sorgwold.

3die Brigades Gros samler sig ved Ahrensted. Fremdragningen af Reserveartilleriet vil blive foranlediget af Artilleri-Brigaden.

Reservecavaleriet rykker, naar en heftig Fægtning udvikler sig, ogsaa uden videre Befaling frem til Løhe for derfra efter Omstændighederne at agere enten mod Tetenhusen eller Sorgbrück.

2den Brigade rykker som Reserve til Dudden og afventer der videre Befaling.

Parkerne gaa frem til Bomhuset og en Del til Schulendamm.

Tropperne samtlige Bagagevogne blive, saasnart Fægtningen levende udvikler sig, sendte tilbage for efter Gouvernementets Anordning at opstilles bag Fort Büdelsdorf; undtagne herfra ere Krudtkarrerne.

1ste Halvbrigade, som har besat Stapelholm, samler, saasnart den hører Fægtning i det Fjerne, saamange Tropper, som paa nogen Maade kunne gjøres disponible, mindst 2 Batailloner, og bryder med disse frem fra Wolde mod Bünge og fra Meggerdorf mod Alt Bennebek og Krop for her at gjøre en Diversion. Disse Tropper ville altid uden Fare kunne trække sig tilbage til Stapelholm.

Imorgen Fredag den 27de September*) staa Tropperne Kl. 1 Eftermiddag i Rendezvous-Stilling.

Rendsborg den 26de September 1850.

Willisen.*

Ifølge den anførte Ordre til Oberstlieutenant Gagern var altsaa bestemt:

Til Angrebet paa selve Frederikstad:

2 Compagnier af 1ste Jægercorps,	}	N. for Ejderen.
3die Bataillon,		
6te Bataillon,		
6 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3,		
2 24 Pds. Kanoner,		
2 24 Pds. Morterer,	}	

*) Ifølge en senere Befaling af 26de September blev Tiden forandret til Lørdag den 28de Kl. 1 Eftermiddag.

6	24	Pds. Kanoner,	} S. for Ejderen.
20		Haandmorterer,	
1/2		Compagni af 1ste Jægercorps,	
1/2		do. " 5te Bataillon.	

Desuden bestemtes, som vi have seet, til at medvirke ved Angrebet 4 Kanonbaade, armerede med 8 60 Pds. Bombekanoner.

Til Demonstrationen fra Wollersum:

1/2	Compagni af 1ste Jægercorps,
1/2	do. " 5te Bataillon,
2	12 Pds. Granatkanoner af det ridende Batteri.

Til Demonstration mod Schwabsted:

1/2	Compagni af 1ste Jægercorps,
1	do. " 5te Bataillon,
2	24 Pds. Granatkanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3.

Til Sikkring af Stapelholm og Demonstrationer derfra:

1/2	Compagni af 1ste Jægercorps,
	4de Bataillon,
2	Compagnier af 5te Bataillon,
4	Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 5,
4	Stkr. 6 Pds. Positionsskyts, bespændte med Bønderheste,
	den disponible Del af 2det Dragon-Regiments 5te Escadron.

Ved Brigadebefaling af 27de Formiddag tilkjendegav Oberstlieutenant Gagern Tropperne, at en Expedition forestod den 28de, og lod dem tilgaae fornøden Meddelelse om Dannelsen af de forskjellige Detachements og disses Modeopstilling den 28de om Morgenen m. m., Alt i Overensstemmelse med den af General Willisen givne Ordre. De til Angrebet paa Frederikstad samt til Demonstrationerne fra Wollersum og mod Schwabsted bestemte Tropper vare den 27de concentrerede

henholdsvis i Norder- og Süderstapel og i St. Annen og Lunden; det svære Skyts, der skulde bringes i Batteri paa den sydlige Ejder Bred, og som den 26de var afgaaet fra Røndsborg ad Vejen over Hohn og Bergen til St. Annen, var dog uagtet al Anstrængelse ikkun delvis ankommet til St. Annen den 27de om Aftenen, idet en af Kanonerne var væltet, en anden kjørt fast paa den slette, ved en indtruffen Regn end mere ufremkommelige Vej. Den til Sikkring af Stapelholm bestemte Styrke var den 27de disloceret som følger:

1. I Wolde.

- 1/4 Compagni af 1ste Jægercorps.
- 2 Compagnier af 5te Bataillon.
- 4 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 5.

2. I Bergenhusen.

- 2 Compagnier af 4de Bataillon.

3. I Meggerdorf-Sandschleuse.

- 1/4 Compagni af 1ste Jægercorps.
- 2 Compagnier af 4de Bataillon.
- 4 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts, bespændte med Bønderheste.

Den disponible Del af Escadronen (omtrent ^{1,2} Escadron) var henlagt til Süderstapel. — Oberstlieutenant Gagern forlagde om Eftermiddagen sit Stabskvarter fra Ervde til Norderstapel.

Den 27de om Morgen var Oberst v. d. Tann, ledsaget af Major Aldosser, indtruffen i Ervde, hvorfra han imidlertid efter et kort Ophold og efter at have overladt Oberstlieutenant Gagern at træffe de fornødne Anordninger for den i Stapelholm samlede Styrke med Hensyn til det forestaaende Angreb begav sig til St. Annen for selv at instruere de derværende Tropper og tilsee Bygningen af Batteriet. Nedenstaaende almindelige

Nærmere Dis-
positioner med
Hensyn til An-
grebet den 28de
September.

Disposition, der allerede den 26de var udarbejdet af Oberstlieutenant Gagern paa Grundlag af den fra General Willisen modtagne Ordre, blev derfor om Eftermiddagen den 27de meddelt Commandeurerne for de forskjellige Detachements:

•Maalet for den Expedition, som skal begynde den 28de September ved Daggry, er: at indtage Frederikstad Til den Ende ville Forskandsningerne ved Frederikstad blive bombarderede fra Sydsiden og søgte ødelagte for at foranledige Fjenden til at rømme Byen. Saa snart han gjør Mine dertil, ville Infantericolonnerne begynde Angrebet, den fra Seeth langs med Chausseen og den fra Drage (Feddershof) langs Ejderdiget. For at Angrebet kan blive foretaget uforstyrret, er det nødvendigt, at Tilgangene til Stapelholm blive sikrede mod et fjendtligt Angreb, og bliver der til det Øjemed taget Opstillinger ved Büngerdamm foran Wolde og ved Meggerdorf Afsnittet for under alle Omstændigheder at holde begge disse Punkter. For at holde de fjendlige Reserver ved Schwabsted og Lehmsiek borte fra Frederikstad vil der blive foretaget stærke Demonstrationer fra Wolde imod Klove og Hollingsted, fra Meggerdorf imod Bennebek og Børm og fra Seeth imod Trenen ligeoverfor Schwabsted. Alle Meldinger fra Detachementerne N. for Ejderen gaa til Seeth til Oberstlieutenant Gagern.

Hovedforbindingspladsen er indtil videre i Delve, hvorhen de Saarede bringes over Ervde og Bargaen. Reserveammunitionen for alle Detachements N. for Ejderen, saavel for Artilleri som for Infanteri, befinder sig paa en Mark mellem Norderstapel og Twieberg. Ved Præstegaarden i Ervde og ved Kroen i Norderstapel findes Relaisposter af Dragoner til Overbringelse af Meldinger til Seeth til Oberstlieutenant Gagern.

Ervde den 26de September 1850.

Gagern •

De til Seeth og Drage bestemte Detachements tilkjendegaves det, at de i deres respective Mødeopstillinger om Morgen den 28de vilde erholde nærmere Ordre henholdsvis af Oberstlieutenant Gagern og Oberst v. d. Tann, hvilken sidste vilde forblive ved den ad Ejderdiget fremrykkende Colonne. For de øvrige Detachements gaves der ved specielle Dispositioner nærmere Bestemmelser med Hensyn til Besættelsen af deres Stilling og de Demonstrationer, som derfra vilde være at foretage den 28de om Morgen.

Det til Trenediget ligeoverfor Schwabsted bestemte Detachment, over hvilket Capitain Gotzkow erholdt Commandoen, blev det saaledes paalagt ikke alene at imødegaae et muligt Forsøg fra Modstanderens Side paa her at passere Trenen, men ogsaa saa meget som muligt at vanskeliggjøre Forbindelsen mellem Frederikstad og Schwabsted og ved passende Demonstrationer at søge at indgyde Modstanderen den Tro, at der tilsigtedes en Broslagning over Trenen og en Fremtrængen mod Schwabsted; flere Vogne med Bromateriel bleve derfor medgivne Detachmentet.

Detachmentet i Wolde skulde med $1\frac{1}{4}$ Jægercompagni og 1 Infantericompagni demonstrere mod Bünge, om muligt fordrive vore Tropper fra denne By og derværende Mølle og holde den besat med en Feltvagt. Til Forsvar af Stillingen ved Wolde skulde de 2 i Bergenhusehenlagte Compagnier om fornødent kunne tilkaldes.

Detachmentet i Meggerdorf paalagdes det med $1\frac{1}{4}$ Jægercompagni og $1\frac{1}{2}$ Infantericompagni at besætte Forskandsningerne ved den nordøstlige Del af Meggerkog; $1\frac{1}{2}$ Compagni skulde holdes i Reserve ved Meggerdorf, hvor ogsaa Skytset skulde placeres i den derværende Forskandsning. Det endnu disponible Infantericompagni skulde i Forøning med et Cavaleridetachment

foretage en Demonstration over Alt og Klein Bennebek samt Børm.

Marineafdelingen beordredes til den 28de ved Dag-gry at ligge parat ved Feddershof for i Forening med Batteriet paa den sydlige Ejder Bred at kunne paa-begynde Beskydningen af Forskandsningerne ved Frederikstad.

Bygningen af Batteriet paa den sydlige Ejder Bred var gaaet for sig med stor Forsigtighed uden, som det synes, at være bleven bemærket fra Frederikstad; tilbage stod Nedtagelsen af Taget paa Færgehuset, hvilken paa Grund af Husets nære Beliggenhed ved Batteriet maatte ansees nødvendig og agtedes foretaget den 27de efter Mørkets Frembrud. Trods de Vanskeligheder, der vare opstaaede med Hensyn til Skytsets Transport, havde Oberst v. d. Tann dog ikke opgivet Haabet om, at det skulde lykkes at faae Batteriet monteret i Løbet af Natten til den 28de, saa at Angrebet kunde tage sin Begyndelse Kl. 8 om Morgenen, *) og han havde derfor instrueret det til Møde ved Wollersum bestemte Detachment om til denne Tid at staae beredt for, naar Artilleriilden mod Frederikstad begyndte, at forsøge en Overgang over Ejderen og paa enhver Maade at forurolige de ved den nedre Del af Floden værende danske Tropper; de 2 Granatkanoner af det ridende Batteri skulde forblive paa den sydlige Ejder Bred for at dække Overskibningen, hvorimod 2 Haandmorterer skulde med-gives Detachmentet. — Efter at være retourneret til den nordlige Ejder Bred tog Oberst v. d. Tann sit

---

*) Om denne senere ansatte Tid for Angrebets Begyndelse synes der ikke at være tilgaaet de N. for Ejderen værende Tropper nogen Meddelelse; i hvert Fald blev den for disse Tropper fastsatte Mødetid, Kl. 4 $\frac{1}{2}$ Morgen, ikke forandret.

Stabsqvarter i Süderstapel. I de givne Dispositioner foretoges kun nogle mindre Forandringer; den til Fremrykning ad Ejderdiget bestemte 1ste Afdeling af 6te Bataillon afgav saaledes $\frac{1}{2}$ Compagni til Dækning af Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, medens det Capitain Gotzkow underlagte $\frac{1}{2}$ Jægercompagni befaledes istedetfor at slutte sig til Capitain Lütgens Colonne; endvidere blev den af General Willisen givne Befaling om, at Tornystrene skulde bæres af Mandskabet, ikke bragt til Anvendelse for de til det egenlige Angreb bestemte Tropper. Endnu paa denne Dag indgik iøvrigt Oberst v. d. Tann med en Forestilling til Overcommandoen om, at de til Expeditionen afgivne Stridskræfter ikke vare tilstrækkelige; som Følge deraf afgik 11te Bataillon den 28de fra Karlshütte til Ervde, og samme Dag afsendtes 2 50 Pds. Morterer fra Rendsborg til Batteriet ved St. Annen, hvor de dog først naaede at blive anbragte den 29de ved Middagstid.

Angaaende Styrken af Frederikstads Befæstning og navnlig angaaende de betydelige Hindringer, som selve Jordbundens Beskaffenhed og de mange med Vand fyldte Grave og Gjennemskjæringer vilde frembyde for en Fremrykning, havde man paa fjendlig Side aabenbart ikke gjort sig nogen rigtig Forestilling. Selve Indtagelsen af Byen antoges neppe at ville støde paa nogen større Vanskelighed, og, som det af den anførte almindelige Disposition for Angrebet fremgaaer, synes man endog at have hengivet sig til det Haab, at Frederikstads Besætning alene ved den pludselige, overvældende Artilleriild og Tilsynekomsten af den fremrykkende Angrebsstyrke vilde lade sig bevæge til at opgive Byen uden noget alvorligere Forsvar. Først naar vore Tropper gjorde Mine til at rømme Byen, skulde Infanteriet begynde Angrebet, at det skulde komme til nogen egenlig Storm paa Forskandsningerne, var fra først af neppe

paaregnet, og man havde derfor heller ikke været betænkt paa at tilvejebringe de under en saadan Eventualitet aldeles nødvendige Midler til at kunne overskride de talrige, passive Hindringer. Det ringe Bro-materiel, der medførtes, var, som vi have seet, blevet medgivet det til at demonstrere mod Schwabsted bestemte Detachment, og Oberst v. d. Tann indskrænkede sig til den 28de om Morgenen at befale, at Bataillonerne skulde forsyne sig med Stiger og Bræder fra deres Standqvarterer for ved Hjælp deraf at kunne overskride Gravene.

Den 27de ved Mørkets Frembrud begyndte man, som bestemt, paa at aftage Taget af Færgehuset. Den uforstyrrede Ro, under hvilken Bygningen af Batteriet var gaaet for sig, forledede Møndskabet til ikke at iagttage den fornødne Forsigtighed under Arbejdet; en stærk Hamren og Støjen og Syngen var bleven hørt i Frederikstad, og da man der ved Maanens Opgang og ved Hjælp af et Par Faldskjærmsraketter opdagede hvad der gik for sig, og kastede endel Granater mod Færgehuset, besluttedes det foreløbigt at standse med Arbejdet og først at føre det til St. Annen ankomne Skyts til Batteriet ad Vejen langs Ejderdiget. Allerede den forreste Kanon styrtede imidlertid om ved en Bøjning af den stærkt oplødte Vej ikke langt fra Batteriet og spærrede derved aldeles Vejen, Klokken var allerede bleven 3 Morgen, og det var at forudsee, at det ikke denne Nat vilde lykkes at faae Batteriet monteret. Da Meldingen herom indtraf i Süderstapel, var det allerede for sent til, at der kunde blive givet Contraordre til de N. for Ejderen værende Tropper, som efter den givne Bestemmelse Kl. 4 $\frac{1}{2}$ Morgen havde indtaget deres respective Stillinger, og først Kl. omtrent 7 $\frac{1}{2}$ modtog Oberstlieutenant Gagern en af Oberst v. d. Tann fra den sydlige Ejder Bred given Befaling

Angrebet ud-
spillet til den
29de.

om at lade Tropperne indrykke i deres Cantonnements, da Batteriet ikke kunde blive fuldendt og armeret før tidligt den følgende Morgen; der var tilføjet, at Tropperne til den Tid skulde indtage deres Stilling ligesom den 28de.

I Henhold til Dispositionen gik 14 Compagni af 1ste Jægercorps og 1 Compagni af 5te Bataillon den 28de tidligt om Morgenen frem fra Wolde til Bünge, udsatte en Feltvagt paa 50 Mand ved Møllen tæt Ø. for Byen og retournerede derpaa til Wolde. Kl. omtrent 7 Formiddag blev Feltvagten angrebet af et til Forposterne foran Hollingsted hørende Commando, bestaaende af 30 Mand af 1ste Reserve-Jægercorps's 1ste Compagni under Lieutenant Busch, der var sendt frem for at indtage Dagstillingen. Efter c. 3/4 Times Fægtning blev Feltvagten med et Tab af 1 Død, 2 Saarede, hvoraf 1 blev taget til Fange, og 5 usaarede Fanger kastet tilbage til Wolde; paa vor Side ledes intet Tab. — Fra Meggerdorf var den befalede Demonstration ligeledes bleven foretaget tidligt om Morgenen, idet det fremsendte Compagni for en Tid besatte Børm samt Alt og Klein Bennebek; det over Alt Bennebek fremsendte Cavaleridetachment var ved at patrouillere mod Krop stødt paa en af vore Husarpatrouillere, med hvilken der blev vexlet nogle Skud uden Tab paa nogen af Siderne.

Ogsaa af Reservecavaleriet og Avantgarde-Brigaden foretoges der samme Dag efter General Willisens Ordre Demonstrationer mod Stillingen ved Slesvig, der, som vi allerede have seet, foranledigede en om end kortvarig Allarmering af vor Hærs Hovedstyrke. Kl. 2 Eftermiddag brøde saaledes 6 Escadroner og 6 Kanoner af det ridende Batteri op fra Mødeopstillingen ved Løhe og rykkede over Sorgbrück frem ad Chausseen til i Højde med Heidbünge. Herfra gik 3 Escadroner og 2 Kanoner frem over Krop, efterat denne By først

De 1 Anledning
af Angrebet
foretagne De-
monstrationer.

var bleven afsøgt af noget paa Vogne medfulgt Mandskab af 10de Bataillon, og tog med Hovedstyrken Stilling som Reserve N. for Byen, medens $1\frac{1}{2}$ Escadron i rask Gangart rykkede frem over Wisch Kro, fordrev vore der fremskudte Cavaleripatrouiller og demonstrerede mod Klein Reide. Den ovrigte Del af Styrken fortsatte Fremrykningen ad Chausseen indtil forbi Kropper Ausbau, hvornæst 1 Escadron og 2 Kanoner gik frem til Mielberg Kro. 2 Escadroner og 2 Kanoner sloge ind paa Vejen til Lille Dannevirke og avancerede forbi Mielberg. Medens den ene af de sidstnævnte Escadroner opløst en debandade blænkrede med vort forhaanden værende Forpostcavaleri, $1\frac{1}{2}$ Escadron af 4de Dragon-Regiment under Lieutenant Boalth samt endel Husarer, protsede Kanonerne af henholdsvis tæt Ø. for Mielberg Kro og N. for Mielberg og beskøde, førstnævnte Infanteriposteringen ved Couperingen S. for Jagel og sidstnævnte vore til Understøttelse for Forposterne fremrykkende og til Egnen V. for Jagel ankomne Piketescadroner. Ved denne Lejlighed fik 1ste Escadron af 5te Dragon-Regiment under Ritmester Bjerg 2 Heste dræbte og desuden 1 saaret. Kl. omtrent 5 gaves Ordre til Tilbagemarche over Krop og Kropperbusch; de 2 N. for Mielberg placerede Kanoner toge under denne tvende Gange nye Opstillinger, hvorfra de ved nogle Skud holdt vort efterfølgende Cavaleri i tilbørlig Afstand og dækkede den paa Chausseen værende Styrkes Tilbagetog til Kropperbusch. Efter noget Ophold fortsattes Tilbagemarchen over Sorgbrück, medens vort Forpostcavaleri udstillede deres Poster N. for Krop, og Piketescadronerne retournerede til deres Bivouaks. 2 Escadroner af 4de Dragon-Regiment samt 2 Kanoner og 1 Compagni, der fra den ved Bustrup bivouakerende Brigade vare blevne sendte frem til Jagel, naaede ikke at komme til Anvendelse. — Kl. omtrent

3¹/₂ Eftermiddag var 1² Escadron, efterfulgt af 4 Compagnier af 1ste Bataillon og 2det Jægercorps samt 4 3 Pds. Kanoner, Alt henhørende til Avantgarde-Brigaden, rykket frem over Brekendorf. Vor Cavaleripostering paa Brekendorf Vejen kastedes tilbage, og kort derpaa nødtes ogsaa vore til 13de Linie-Bataillon henhørende Besætninger ved Hahnenkrug og Lottorf til at trække sig noget tilbage for det fremrykkende Infanteri, idet Besætningen ved forstnævnte Sted tillige blev beskydt af de imidlertid opkjørte Kanoner. Kl. omtrent 5¹/₂ ophørte ogsaa her Skydningen, og ved Mørkets Frembrud gik Commandoet tilbage over Brekendorf, hvornæst vore Forposter indtog deres sædvanlige Natstilling. Heller ikke paa denne Floj af Forpostlinien blev der Anvendelse for en fra Bustrup til Højderne S. for Vedelspang fremsendt Styrke, bestaaende af 2 Kanoner og 1 Compagni.

For ikke senere at komme tilbage dertil skal allerede her omtales, at lignende Demonstrationer bleve foretagne i Dagene fra den 29de September til den 5te October saavel fra Detachementerne i Wolde og Meggerdorf som fra Reservecavaleriet og Avantgarde-Brigaden, uden at disse dog foranledigede nogen Allarmering af vor Hærs Hovedstyrke og heller ikke efter deres hele Anlæg og Udførelse vare egnede til længe at holde den danske Overcommando i Tvivl om deres Hensigt. Medens Demonstrationerne fra Stapelholm ikkun fremkaldte et Par ubetydelige Skjærmydsler, nemlig den 1ste October ved Bünge og Dørpsted, hvor der henholdsvis ved Daggry og op ad Formiddagen vexledes endel Skud med vore Forposter, og den 3die October ved Friedrichsanbau, hvorfra et over Klein Bennebek fremsendt, mindre Cavaleridetachment pludseligt brød frem og for kort Tid fordrev en af vore Husarpatrouiller, som derved fik 1 Menig saaret, fandt der derimod dagligt

Sammenstød Sted i Egnen ved Krop. Saavel denne By som Kropperbusch holdtes i de omhandlede Dage som oftest besat af mindre, fra Sorgbrück frem-pousserede Detachements af Cavaleri og Infanteri, der saaledes occuperede det Terrain, hvor vore yderste Cavaleriposter om Dagen plejede at være udstillede. Det kom paa Grund deraf til Engagements med vore til Understøttelse for Posternes Udstilling fremsendte Patrouiller og Commandoer, Engagements, der ofte trak ud i længere Tid og af og til fik en noget større Udstrækning derved, at større Commandoer, bestaaende af 2—4 Escadroner som oftest med et Par Kanoner, de fleste Dage sendtes frem over Sorgbrück dels til Krop, dels ligesom den 28de videre derfra mod vore Forposters Stilling ved Klein Reide og Jagel for efter nogen Tids Blænkring atter at gaae tilbage; ikkun en enkelt Gang, den 29de September, fik 2 fra Bustrup til Jagel fremsendte Kanoner Lejlighed til at afgive nogle Skud mod det slesvig-holstenske Cavaleri. Tabet paa vor Side i alle disse Engagements indskrænkede sig til 1 saaret Officer, Lieutenant Spangenberg af 5te Dragon-Regiment, 1 falden Menig af 2den Reserve-Bataillon, begge saarede den 29de, og 1 Husar, der blev fanget ved Afsøgningen af Krop den 30te; endvidere bleve under Sammenstødene den 3die og 4de October 2 Heste saarede. Paa slesvig-holstensk Side bleve 2 Menige af 2det Dragon-Regiment og 1 Menig af 10de Bataillon saarede, og 3 Menige af nævnte Bataillon usaarede tagne tilfange. — Af Avantgarde-Brigaden blev den 29de om Eftermiddagen et Commando, bestaaende af 4 Compagnier af 3die Jægercorps og 12te Bataillon, $\frac{1}{2}$ Escadron og 4 3 Pds. Kanoner, sendt frem fra Aschepel over Wolfskrug; hele Terrainet fra S. for Geltorf over Esbrem til henimod Ekernforde Chausseen overspændtes med en Tirailleurkjæde med

bagved værende Reserver, og lidt senere rykkede ogsaa en Styrke af et Par Compagnier og noget Cavaleri frem ad Brekendorf Vejen mod Lottorf og Hahnenkrug; den vestlige Del af Flekkeby samt Byerne Hummelfeld, Østerby og Vindeby bleve samtidigt besatte af mindre Infantericommandoer. Ikkun ved Hahnenkrug og Lottorf kom det til et svagt Engagement med vore af 3die Reserve-Jægercorps udsatte Poster, og efter Mørkets Frembrud trak hele den fremsendte Styrke sig atter tilbage. Den 30te om Formiddagen foretoges paany en Demonstration ad Brekendorf Vejen, denne Gang med en Styrke af 12 Compagnier af Avantgarde-Brigadens forskjellige Afdelinger, 2 Escadroner og 6 Pds. Batteri Nr. 4. Vor Cavaleripostering paa den nævnte Vej blev fordrevet, og paa de derværende Banker kjørte nogle Kanoner op og rettede endel Skud mod Hahnenkrug, uden at dog vor Besætning dersteds led nogetsomhelst Tab; $1\frac{1}{2}$ Compagni og 1 Deling Dragoner, der trængte frem mod Lottorf, fordrev for en Tid vor derværende, af 13de Linie-Bataillon afgivne Besætning, som derved fik 1 Menig dødeligt saaret. Efter et Par Timers Forløb, Kl. omtrent 12^u 4, gik hele Styrken tilbage over Brekendorf, igjennem Lottorf skarpt efterfulgt af vor atter fremrykkende, endel forstærkede Postering. Paa slesvig-holstensk Side er intet Tab angivet for denne Fægtning, men efter vore Folks Paastand vare Flere blevne saarede, og i Lottorf fandtes nogle Vaaben og Pikkelhuer efterladte. — Indtil den 5te October stod den slesvig-holstenske 3die Brigade dagligt i sin Rendezvous-Stilling, de fleste Dage ligeledes Avantgarde-Brigaden, Reservecavaleriet og Reserveartilleriet, beredte til at imødegaae det Angreb fra vor Side, som man stadigt synes at have ventet. Efter denne lille Digression vende vi os atter til de ved Frederikstad forefaldende Begivenheder.

Forberedelser
til Angrebet
den 29de Sep-
tember.

Oberstlieutenant Gagern var snart kommen til Erkjendelse af, at de Midler, man tænkte at anvende for at overvinde de Hindringer, som de talrige Grave og Gjennemskjæringer foran Frederikstad frembode for en Fremrykning, vilde være aldeles utilstrækkelige, og han lod sig det derfor være magtpaaliggende at anvende Dagen den 28de til at træffe Foranstaltninger, der saavidt muligt skulde bøde paa den omhandlede Mangel. Det i Egnen forhaanden værende Tømmer blev samlet i Seeth, og her bleve alle de Tømrere, man havde kunnet faae fat paa, satte i Arbejde med at sammentømre et betydeligt Antal smaa Broer til Overgang over de mindre Grave; ligeledes bleve de forskellige Afdelingers Pionerer her satte til at binde Faskiner af det Ris, man havde seet sig i Stand til at tilvejebringe fra Hegnene og de nærmest liggende Skovpartier. I Tropperne's Dislocation blev der foretaget en lille Forandring, idet 1 af de i Bergenhusen henlagte Compagnier efter Anmodning af den Højestcommanderende i Wolde blev forlagt til denne By. Paa den sydlige Ejder Bred anvendtes Dagen til at forbedre Vejen fra St. Annen til Batteriet, og efter Mørkets Frembrud tog man fat paa at bringe Skytset til Batteriet, et Arbejde, der dog endnu stedse stødte paa store Vanskeligheder. Henimod Midnat toge de egenlige Monteringsarbejder deres Begyndelse, og henimod Morgen var alt Skytset bragt i skudfærdig Stand med Undtagelse af 1 24 Pds. Kanon, der var kjørt fast ved St. Annen, og som man først naaede at faae anbragt i Batteriet den 29de om Eftermiddagen. Det hele Arbejde ligesom ogsaa Nedtagelsen af Taget paa Færgehuset, der nu fuldendtes, foregik denne Gang under den mindst mulige Larm, saa at man i Frederikstad ikke mærkede noget dertil. Oberst v. d. Tann havde givet Ordre til, at Tropperne skulde staae i

deres Rendezvous-Stilling Kl. 7 Morgen, og at Batteriet Kl. 8 skulde aabne sin Ild, men at Oberstlieutenant Gagern allerede før Dagens Frembrud skulde søge at etablere sit svære Skyts paa Chausseen under Dækning af det fornødne Infanteri. Oberstlieutenant Gagern ansaa det derfor for rettest ikke at foretage nogen Forandring i den Tropperne engang givne Befaling, og den 29de Kl. 4¹ 2 Morgen stode altsaa de 2 til Fremrykning mod Frederikstad bestemte Colonner henholdsvis ved Feddershof-Drage og Seeth, beredte til at rykke frem i følgende Orden:

1. Venstre Colonne paa Ejderdiget.
  - ¹ 4 4de Compagni af 1ste Jægercorps.
  - 1 Section Pionerer.
  - 1 Raketbatteri*).
  - 1ste og ¹ 2 2det Compagni af 6te Bataillon.
  - ³ 4 4de Compagni af 1ste Jægercorps.
  - ¹ 2 3die do. " do.
2. Colonnen paa Rendsborg Chaussee.
  - ¹ 2 1ste Compagni af 1ste Jægercorps.
  - 4de Compagni af 3die Bataillon.
  - 2 24 Pds. Kanoner.
  - 6 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3.
  - 2 24 Pds. Morterer.
  - 3 Compagnier af 3die Bataillon.
  - ¹ 2 1ste Compagni af 1ste Jægercorps.
3. Som Reserve ved Seeth skulde forblive:
  - 3die og 4de Compagni af 6te Bataillon.

*) Dette Batteri var kun ufuldstændigt organiseret og til et Forsøg blevet sendt mod Frederikstad. Det blev i kort Tid anvendt i Terrainet N. for Ejderdiget mod vort fremskudte Infanteriplacement, men paa Grund af dets højst usikre Skud, der bleve farlige for egne Tropper, opgav man snart at enytte det, og det vil derfor ikke senere blive omtalt.

Kort efter sin Ankomst til Seeth erholdt Oberstlieutenant Gagern en ny Ordre fra Oberst v. d. Tann, ifølge hvilken der skulde ventes med at etablere det svære Skyts paa Chausseen, indtil det første Skud faldt fra Batteriet paa det sydlige Ejderdige.

I Frederikstad havde de efterhaanden modtagne Efterretninger om Fjendens Styrkeforøgelse i Stapelholm, om Bygningen af en Bro ved Bergen, om et Dampskibs og Kanonbaades Tilstedeværelse ved Süderstapel og om, at et Hovedangreb i den nærmeste Tid kunde ventes foretaget paa vor Stilling, ikke vakt nogen videre Betænkelighed. Man antog der i Almindelighed, at et saadant Angreb sandsynligst vilde blive rettet mod Hollingsted eller Reide Dalen, at Bygningen af Broen ved Bergen og Kanonbaadenes Henlæggelse ved Süderstapel nærmest skyldtes defensive Hensyn, og tænkte mindst paa, at Angrebet skulde komme til at gjælde Frederikstad; et Forsøg herpaa forekom, efterat Befæstningen var saavidt fremskredet, altfor voveligt til, at det kunde ansees for sandsynligt. Heller ikke den den 27de om Aftenen bemærkede Støjen og Synge- n paa den sydlige Ejder Bred, der antoges at stamme fra marcherende Tropper, eller den Kjendsgjerning, at Fjenden var i Færd med at nedtage Taget af Færges- huset, synes at have bevirket nogen Forandring i den engang fattede Anskuelse; Oberstlieutenant Helgesen lod vel for en Forsigtigheds Skyld Besætningen allarmere, men i tvende paa hinanden følgende Indberet- ninger til Oberst Irminger om det Forefaldne udtalte han udtrykkeligt, at han ikke troede paa, at noget Angreb forberedtes mod Frederikstad, men at det sandsynligvis blot var Fjendens Hensigt at henlede Op- mærksomheden paa dette Punkt, medens det var hans Agt at angribe paa et andet, en Anskuelse, som ogsaa Oberst Irminger i sin Indberetning til Overcommandoen

Forholdene
i Frederikstad
umiddelbart før
Angrebet.

gav Medhold. Ved Solopgang den 28de bemærkedes 2 fjendlige Dampskibe i Højde med Drage, hvert med 2 Fartøjer paa Slæb, hvoriblandt kunde skjelnes en Kanonjolle, og Oberstlieutenant Helgesen ansaa det derfor for rigtigst at sende et Recognosceringscommando, bestaaende af 1¹/₂ Compagni, frem ad Chausseen for med Feltvagten ved Bomhuset som Fordækning at nærme sig Seeth og engagere de fjendlige Poster; Fremrykningen blev dog befalet foretaget paa en saadan Maade, at vore Tropper ikke udsattes for noget Tab. Allerede Kl. 10 Formiddag var Recognosceringscommandoet efter et ubetydeligt Engagement retourneret; det havde bemærket en fjendlig, fremskudt Postering af 10—12 Mand paa Chausseen fra Seeth og i denne By selv ikkun en Snes Infanterister og et Par Cavalerister. De fjendlige Fartøjer vare allerede tidligere vendte tilbage til Süderstapel, og paa den sydlige Ejder Bred saaes stadigt kun en enkelt Post. Fra Oberst Irmingers Corps modtog man vel Meddelelse om, at man ved Feltvagten i Hude havde hørt en stærk Vognkjørsel i Løbet af Natten i og om Norderstapel, og at man om Morgenen Kl. 7¹/₂—8 der havde seet c. 1 Escadron, 6 Kanoner og 1000 Mand Infanteri samt et større Vogntrain, hvoriblandt nogle meget lange, med kun faa Folk besatte Vogne, at bevæge sig Vest fra til Süderstapel, men da Alt forblev fuldstændigt roligt, gik Tjenesten i Frederikstad fremdeles sin vante Gang, og det er ikke rigtigt, hvad der fra slesvig-holstensk Side er anført, at den efter Dagens Frembrud iværksatte Tilbagemarche af Tropperne til Cantonnementerne bevirkede, at Overraskelsens Moment gik tabt for Angriberen, og at der af Frederikstads Besætning blev truffet yderligere Foranstaltninger for at imødegaae det nu ikke længer tvivlsomme Angreb.

Den 29de September.

Begivenhederne
den 29de Sep-
tember.

Det var en mørk Morgen, først ved Middagstid kom Solen for en Tid tilsyne, men i Lobet af Eftermiddagen indtraf der flere Regnbyger. 7de Linie-Bataillon havde fra om Morgenen Kl. 6 overtaget Sikkrings-tjenesten og havde med sit 4de Compagni under Lieutenant Nickolin besat den 1ste for Forposterne bestemte Befæstningslinie; i det tenaillerede Værk ved Chausseen stode under Commando af Lieutenant Steenstrup Skytterne og 8de Peloton, hvorfra der var afgivet 3 Under-officersvagter paa 15—20 Mand til Gooshof, Greveshof og Bomhuset, medens 7de Peloton stod i Molleskandsen med en mindre Styrke fremskudt til Infanteriplacementet paa Ejderdiget. Ved Dagens Frembrud viste det sig, at Nedrivningen af Taget paa det S. for Ejderen liggende Færgehus var bleven fuldført, at der var aabnet Skydeskaar i det foran liggende Dige, og at der paa dettes Krone til begge Sider af Batteriet var henlagt endel Sandsække til Dækning af en dersteds opstillet Infanteristyrke. Capitain Stiernholm lod som Følge deraf Kanonerne strax indtage de for dem bestemte Pladser; de 2 paa Torvet holdende Kuglekanoner, 3die Deling af 3die Batteri (Glahn) under Commando af Bombarder Gudbjerg, førtes ud til det blanderede Kanonplacement paa Rendsborg Chausseen, de 2 Granatkanoner af Halvbatteriet Moltke anbragtes under Chefens personlige Commando i Emplacementet Ø. for Færgehuset, og i Centralværket stode endelig Halvbatteriets 2 Kuglekanoner under Commando af Bombarder Nim. 3 Divisionsespingoler med tilhørende, med Spidskugler ladede Rør sendtes frem til det fremskudte Infanteriplacement paa Ejdordiget, medens de øvrige Espingoler vare eller bleve fordelte i Værkerne langs Ejderdiget i Overensstemmelse med den forud

trufne Disposition. Kl. 7¹/₂ bemærkedes fra Bombhusvagtens, at fjendlige Tropper deboucherede frem ad Chausseen fra Seeth, hvilke dog foreløbigt standsede ved det noget vestligere liggende Tverdige; Kl. henad 8 saaes de fjendlige Dampskibe med Kanonbaadene paa Slæb under Opsejling paa Ejderen, og Kl. noget over 8 endelig faldt det første Skud fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, Signalet for den almindelige Fremrykning. Generalmarchen lød nu i Frederikstad, hvorefter i Henhold til Dispositionen Værkerne i 2den Linie bleve besatte af den disponible Del af 7de Linie-Bataillon, medens af 4de Reserve-Bataillon 2 Compagnier sendtes frem for at forstærke Besætningen i 1ste Linies Værker og 1 foreløbigt holdtes tilbage som Reserve; paa højre Fløj i Mølleskandsen og i den dækkede Vej bag Gooshof indtraf saaledes sidstnævnte Bataillons 4de Compagni under Capitain Schaumann, paa venstre Fløj dens 3die Compagni under Capitain Haffner, der besatte Tredediget N. for Chausseen og vedliggende Infanteriplacements.

Det fjendlige Batteris 5 24 Pds. Kanoner og Størstedelen af Haandmorternerne rettede deres Ild mod de sydligst liggende Forskandsninger, navnlig mod det fremskudte Infanteriplacement, Mølleskandsen og Færgehusbatteriet, medens Resten af Haandmorternerne fornemmelig bekastede Byens vestlige Udgang; samtidigt aabnedes en heftig Geværild fra den bag Diget placerede Infanteristyrke. Vore 2 Granatkanoner ved Færgehuset besvarede i Begyndelsen Ilden, men da de lede endel ved det saa overlegne, fjendlige Artilleri, hvis 24 Pds. Kugler gik igjennem den her som overalt kun paa Feltskyts beregnede Dækning eller væltede Skandsekurvenerne ned over Kanonerne og Besætningen, bleve disse Piecer trukne bort fra Placementet og stillede dækkede bag Diget for at afvente det Øjeblik, hvor

de med fuld Virkning vilde kunne anvendes mod den fremrykkende Fjende. I Frederikstad kom flere Huse i Brand, og man fik travlt med paa Bøndervogne at føre en Reservebeholdning af Infanteriammunition, der opbevaredes i en isoleret Bygning, ud af Byen; der blev formeret en samlet Ammunitionscolonne, der først stationeredes ved Møllen paa det vestre Trededige, senere paa Chausseen ved Koldenbüttel.

Imidlertid var den venstre, fjendlige Colonne rykket frem langs det nordlige Ejderdige, og i Højde med den fulgte Kanonbaadene, bugserede af de 2 Dampskibe, indtil de Kl. henad $8\frac{1}{2}$ i en Afstand af c. 800 Alen fra vort fremskudte Infanteriplacement aabnede Ilden mod dette og ligeledes rettede endel Skud mod vore Kanoner ved Færgehuset. Infanteriplacementets Besætning, de 3 Espingoler og en halv Snes Riffel-skytter under Commando af Lieutenant Poulsen, holdt længe tappert Stand og besvarede levende Ilden; uagtet den betydelige Afstand synes Skuddene fra Espingolerne ikke at have været uden Virkning, da Fjenden kort efter under Ladningen af Kanonerne begyndte at vende Siden af Baadene til for at skaffe Mandskabet Dækning bag de langs Relingen anbragte Uldsække. Kl. omtrent $9\frac{3}{4}$ var Placementet imidlertid næsten fuldstændigt raseret og en Del af de passive Hindringer ødelagt, ligesom ogsaa Flere af Mandskabet vare blevne saarede. og Lieutenanten saa sig derfor nødt til at opgive sin Stilling og trække sig tilbage til Mølleskansen, dog ikke forinden han havde faaet Lejlighed til at rette endel Skud mod det netop da ad Diget fremrykkende, fjendlige Infanteri; 3 Divisionsrør maatte efterlades, ligeledes gik en Sikkerhedskolb til Divisionsrør tabt, da Manden, der bar den paa Retraiten, blev haardt saaret. Placementet blev nu besat af Fjenden, der under Dækning af de 2 forreste Jægerpelotons og

1ste Compagni af 6te Bataillon begyndte at indskjære sig paa Ejderdiget, eftersom General Willisen havde befaleet, at der ikke maatte skrides til nogen Storm paa Forskandsningerne, for disse vare ødelagte og vore Kanoner demonterede; de foran Placementet anbragte, passive Hindringer begyndte Fjenden at bortrydde, Forpælingerne blev der sat Ild paa, og over Gjennemskjæringerne paa Diget dannedes der Overgange. — De 3 Kanonbaade avancerede til i Højde med Infanteriplacementet og beskøde derfra Mølleskandsen, Placementet ved Færgehuset og den sydlige Del af Byen; den fjerde Kanonbaad var allerede ved Begyndelsen af Kampen kommen paa Grund ved den slesvigske Kyst og kunde først ventes at komme flot igjen ved det henad Aften indtrædende Højvande.

Den højre Colonne ved Chausseen havde ligeledes strax, efterat det første Skud var faldet, atter sat sig i Bevægelse fra Tverdiget. Da de foran værende Jægere Kl. henad 8¹ 2 nærmede sig vor Feltvagt ved Bomhuset, trak denne sig paa foreskreven Maade tilbage til det tenaillerede Værk, idet den undervejs optog den langs Chausseen opstillede Kosakvedetkjæde; de foran den forskandsede Linie udstillede Vedetter inddroges, og de til Communication over Grøfterne anbragte Rullebroer bleve indbragte, ligesom ogsaa det af løse Planker bestaaende Brodække aftoges af den Bukkebro, som var anbragt paa det blanderede Kanonplacements nordlige Side, og som afgav den eneste Tilgang til Chausseen. Under Dækning af det halve Jægercompagni, der havde udviklet sig i Kjæde paa begge Sider af Chausseen V. for Bomhuset, søgte Fjenden nu at bringe de 2 24 Pds. Kanoner, der førtes frem i Trav ved Anvendelse af Forspændstouge, i Position. Ved den Bojning, Chausseen gjør i Nærheden af Bomhuset, styrtede imidlertid den ene Kanon paa Grund

af den for hurtige Kjørsel ned i Chausseegrøften, medens den anden væltede, og Oberstlieutenant Gageren lod derfor i deres Sted 2 Kanoner af det 12 Pds. Batteri rykke frem. Under Fremrykningen bleve Kanonerne levende beskudte fra det blanderede Kanonplacement og fik derved nogle Heste skudte, men det lykkedes dem dog at faae protset af bag den forreste Gjennemskjæring af Chausseen, og Kl. henad 9 aabnede de deres Ild mod Placementet. Der blev strax skredet til Opførelsen af et Batteri af medførte Sandsække tvers over Chausseen, og efter en god Times Forløb var det lykkedes at skaffe Kanonerne tilstrækkelig Dækning, saaledes at de kunde skyde gennem Skydeskaar. De 4 andre Kanoner af det 12 Pds. Batteri fortes frem paa Markerne c. 700 Alen S. for Chausseen og omtrent 1900 Alen fra det blanderede Kanonplacement og beskøde derfra saavel dette som Centralværket, senere tillige Gooshof og Mølleskandsen. Imidlertid var det ogsaa lykkedes at rejse den væltede 24 Pds. Kannon, der tilligemed de 2 24 Pds. Morterer placeredes c. 200 Alen S. for Bomhuset, hvorfra de rettede deres Ild mod det blanderede Kanonplacement og Gooshof; 1 af Mortererne blev dog efter faa Skud ubrugbar. Den i Chausseegrøften styrtede Kannon kunde trods alle Anstrængelser ikke hæves ved de forhaanden værende Midler; først om Natten lykkedes det at faae den op. Vore Kanoner i det blanderede Kanonplacement og i Centralværket besvarede en Tid lang Ilden fra det fjendlige Artilleri, men paa Grund af den betydelige Afstand befalede Capitain Stiernholm, at der skulde holdes inde med Skydningen, indtil Fjenden kom paa 1000—1200 Alens Distance, ligesom der i det Hele taget var givet Ordre til saavidt muligt at dække Kanonerne og Mandskabet bag Brystværnene, indtil Fjenden kom paa virksom Kanonskudsdistance; for at und-

gaae Tab blev ligeledes overalt Forløberne sendte bort fra Forstillingerne. — Til Dækning af Sandsækkebatteriet blev der opkastet lave Brystværn paa begge Sider af Chausseen for ¹/₄ Jægercompagni, S. for Chausseen tæt Ø. for Bomhuset stilledes 2den Afdeling af 3die Bataillon, længere mod Øst denne Bataillons 1ste Afdeling. Hen paa Formiddagen detacheredes efter Oberstlieutenant Gagerns Ordre ¹/₂ Jægercompagni ad det Dige, som adskiller Mild- og Schlickkog, til dettes Sammenstød med Trenediget, hvor det satte sig fast og ved Tirailleurer, der sendtes frem til i Nærheden af den forreste Overskjæring, Dagen igjennem harcelerede Besætningen i venstre Fløjs Infanteriplacementer.

Den vedholdende Beskydning af det blanderede Kanonplacement og de derværende Kanoners fuldstændige Tavshed havde hos Oberst v. d. Tann fremkaldt den Tro, at Kanonerne vare blevne demonterede, og Kl. henad 12 gav han derfor Oberstlieutenant Gagern Ordre til at tage Placementet. Oberstlieutenanten, der ikke delte denne Tro, fandt det imidlertid rettest først at forvise sig om, at Kanonerne virkelig vare demonterede, og at anordne Fremrykningen saaledes, at hans Tropper ikke udsattes for noget betydeligere Tab. I Forening med 1 Jægerpeloton beordredes derfor 1 Peloton af 3die Bataillons 3die Compagni at rykke frem i spredt Orden og Rodemarche langs den sydlige Side af Chausseen saa langt som muligt for at dække en Afdeling Sappeurer, der medførte de fornødne Stiger og Bræder, og som skulde søge at lægge Bro over de Gjennemskjæringer og Grave, de maatte støde paa; naar Broerne vare lagte, skulde Resten af det nævnte Compagni følge efter, men dog holde sig 600 Skridt bag Fordækningen; det blev tillige befalet, at Fremrykningen skulde benyttes som en Recognoscering for at skaffe sig den muligst nøje Kundskab om de foran den befæstede

Stilling værende Graves Antal og Brede og om selve Værkernes Beskaffenhed. Da de fremsendte Pelotons nærmede sig den c. 500 Alen foran Placementet værende Coupering, bleve de modtagne med en levende Gevær- og Kardæskild, hvorfor Mandskabet søgte Dækning ved at lægge sig plat ned bag de smaa Jordforhøjninger langs Digegravene. Det lykkedes vel Sapeurerne at faae en Overgang etableret over Couperingen, men da Oberstlieutenant Gagern saa sin Anskuelse bekræftet, at Værkerne endnu vare i fuldstændigt forsvarsdygtig Stand, opgav han Tanken om enhver videre Fremrykning og gav det allerede fremrykkede Compagni Ordre til at vende om. Størstedelen af Fordækningen afventede dog Mørkets Frembrud, inden den vovede at gaae tilbage, da Mandskabet ved ethvert Forsøg paa at rejse sig fra sin nogenlunde dækkede Stilling blev heftigt beskudt fra det tenaillerede Værk.

Paa vor højre Fløj var der imidlertid efter Oberstlieutenant Helgesens Ordre Kl. omtrent 12¹/₂ blevet gjort et Forsøg paa atter at komme i Besiddelse af det fremskudte Infanteriplacement paa Ejderdiget. Med nogle Espingoler og endel Riffelskytter gik Major Meincke, under hvis Vejledning Mandskabet var blevet oplært i Brugen af Espingolerne, og som havde begivet sig fra Lehmsiek til Frederikstad for at deltage i Forsvaret, frem fra Mølleskandsen, men da Fjenden strax efter saaes under Fremrykning paa Diget med betydeligt overlegen Styrke, maatte Majoren opgive Forsøget og trække sig tilbage til Skandsen; til Understøttelse for dennes Besætning var netop paa denne Tid Halvdelen af 4de Reserve-Bataillons 1ste Compagni under Commando af Lieutenant Voss under Fremrykning. Det var Teten af den fjendlige, venstre Colonne, de 2 Jægerpelotons og Compagniet af 6te Bataillon, der uden højere Ordre, men, som det synes, forledet dertil ved et paa den syd-

lige Ejder Bred givet Signal, tildels i opløst Orden trængte frem ad Diget og langs dets sydlige Side for at storme Skandsen. De forreste Angribere vare naaede frem til de passive Hindringer, der vare anbragte ved Knæet af Diget foran Skandsen, men her modtoges de af en yderst heftig Espingol- og Infanteriild samt med Kardæsker fra Lieutenant Moltkes Kanoner; Fjenden blev derved snart nødt til at vende om, efterladende et betydeligt Antal Døde og Saarede paa Pladsen. 2 sluttede Colonner af de længere tilbage værende Tropper, der havde samlet sig for at følge efter de Stormende, og som kom tilsyne paa Diget ved Infanteriplacementet, bleve beskudte af Kanonerne i Centralværket og det blanderede Batteri og bragtes til at vige, allerede forinden det foran værende Infanteri var naaet tilbage. Stormen havde kostet Fjenden 70—80 Døde og Saarede, som det dog efterhaanden lykkedes ham for Størstedelen at faae bragt tilbage; 4 Døde og 1 Saaret bleve om Aftenen indbragte af vore Patrouiller. At Tabet ikke blev endnu større, skyldtes dels den Omstændighed, at der ved Kardæskskydningen indtraf det Uheld, at flere af Fængrørene forsagede, dels 2 af de fjendlige Kanonbaade, der under Stormen havde lagt sig noget længere frem, og som ved at beskyde vore Granatkanoner droge disses Ild paa sig. Den ene af disse Kanonbaade maatte imidlertid snart for en Tid trække sig ud af Fægtningen, da den mistede sin Mesanmast, og dens Commandeur og flere Mand saaredes. Den anden Kanonbaad holdt sig derimod en Tid lang i sin fremskudte Stilling og lettede derved i væsenlig Grad den tilbage vigende Colones Retraite; ogsaa den led endel Tab paa Materiellet og fik iblandt Andet sit Roer beskadiget under sin Tilbagegang til sin tidligere Stilling i Højde med Infanteriplacementet.

Den mislykkede Storm maatte, forsaavidt endnu

nogen Tvivl maatte være tilstede, overbevise Fjenden om, at Frederikstad ikke vilde blive rømmet uden et kraftigt Forsvar, og at et Angreb paa Værkerne ikke vilde have nogen Udsigt til at lykkes, uden at det blev tilstrækkeligt forberedt ved en planmæssig Anvendelse af Artilleriets Ild. Men netop derpaa havde det aldeles skortet og skortede det ogsaa fremdeles, idet Skytset, tildels placeret i betydelig Afstand, spredte sin Ild over hele vor Stilling og Byen, uden at der kunde paavises noget Punkt, mod hvilket Angrebet kunde siges specielt at være rettet. Det synes næsten, som om Fjenden fornemmelig har gjort Regning paa den moralske Virkning af Artilleriilden og derved har troet at kunne bringe vore Tropper til at opgive deres Stilling. Hen paa Eftermiddagen lod Oberst v. d. Tann 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3 kjøre op paa det nordlige Ejderdige i en noget foran det fremskudte Infanteriplacement anbragt Indskjæring, hvorfra de rettede deres Ild mod Flanken af det blanderede Kanonplacement og derved særligt bleve farlige for Forstillingerne; en Forstillingskasse med endel Skud i blev ogsaa sprængt i Luften, dog uden at Nogen derved dræbtes eller saaredes. Placementets Skydeskaar mod Chausseen vare blevne skudte sammen, men atter oprensede, og det oprindeligt 12 Fod tykke Brystværn var tildels nedskudt. Kuglerne fra Skytset paa Ejderdiget gik tvers derigjennem og saarede Besætningen ved Kanonerne. For om muligt at demontere eller fordrive dette Skyts befalede Capitain Stiernholm efter Aftale med Oberstlieutenant Helgesen, at de 4 Piecer i Centralværket og det blanderede Placement paa engang skulde kjøre op og rette deres Ild mod de 2 fjendlige Kanoner; Major Vogt erholdt samtidigt Ordre til at fremsende en passende Infanteristyrke for atter at besætte Infanteriplacementet paa Ejderdiget, naar Fjenden, som

man haabede, skulde blive tvunget til at opgive det. Det lykkedes imidlertid ikke at bringe de fjendlige Kanoner til Tavshed, og Capitain Stiernholm, der havde gjort Regning paa, at Infanteriets Fremrykning skulde finde Sted samtidigt med Beskydningen, lod derfor, da han havde erholdt Vished om, at dette ikke vilde skee, sine Kanoner ophøre med Ilden for ikke længer at udsætte dem for den overlegne, fjendlige Artilleriild. De fjendlige Fartøjer, som havde ligget i vore Kanoners Skudlinie, vare blevne truffne af flere Kugler, der strøge over Kanten af Ejderdiget, og som blandt Andet stærkt beskadigede Stormasten paa en af Kanonbaadene og Skorstenen paa et af Dampskibene; samtidigt vare de med god Virkning paany blevne beskudte af de 2 Granatkanoner, som Capitain Stiernholm for at støtte Foretagendet havde ladet kjøre op imod dem.

Den Beskadigelse, Kanonbaadene havde lidt, i Forening med Mangel paa Ammunition bevirkede, at de snart efter ganske ophørte med Skydningen og trak sig længere tilbage. Fra det øvrige, fjendlige Artilleri, der, som allerede tidligere omtalt, efter Middag var blevet forøget med de til Batteriet paa den sydlige Ejder Bred ankomne 2 50 Pds. Morterer og 1 24 Pds. Kanon, fortsattes Skydningen derimod med usvækket Kraft, indtil Mørket faldt paa, da Skytset og Hovedstyrken af Infanteriet paa den nordlige Ejder Bred efter Oberst v. d. Tanns Ordre gik tilbage til Cantonnementerne; til Sikkring af det occuperede Terrain, dog med Undtagelse af det fremskudte Infanteriplacement, hvis Besættelse opgaves, efterlodes paa det nordlige Ejderdige 1 Jægercompagni, paa Chausseen 1 Compagni af 3die Bataillon og paa Tredediget samt mod Schwabsted 3 Jægercompagni, for hvilke Tropper de fornødne Replier placeredes dels ved Tverdiget V. for Seeth, dels i denne By og i Drage. Kanonbaadene retournerede til Süderstapel, og

Dampskibet Rendsborg, der havde lidt Skade paa Maskindelene, afgik til Rendsborg for at reparere; først den 3die October kom dette Skib tilbage, hvad der ikke blev uden Betydning, da man havde gjort særlig Regning paa det med Hensyn til Ammunitionsforsyningen. 11te Bataillon var paa denne Dag (den 29de) ankommen til Norderstapel. I sin Indberetning til General Willisen om Dagens Begivenheder androg Oberst v. d. Tann om en rigeligere Forsyning med Artilleriammunition og om en Forstærkning af 2 84 Pds. Bombekanoner, 2 50 Pds. Morterer og 1 12 Pds. Batteri. Forlangendet blev opfyldt, og allerede den 30te om Morgenen ankom 12 Pds. Batteri Nr. 2 til Süderstapel, hvorimod Mortererne og Bombekanonerne først ankom henholdsvis den 1ste og 2den October, Ammunitionen til sidstnævnte dog først den følgende Dag. Endvidere befalede General Willisen, at 8de Bataillon den 30te om Morgenen tidligt skulde afmarchere fra Hyttelajren ved Nobiskrug til Sandschleuse og der afvente nærmere Befaling fra Oberst v. d. Tann, til hvis Raadighed Bataillon blev stillet.

Efter Fjendens Bortgang udsendtes der fra vor Side hyppigt Patrouiller saavel ad Ejder- og Tredediget som ad Chausseen. Ved en af disse bragte man i Erfaring, at det virkelig var lykkedes Fjenden at etablere en Overgang over den nærmeste Gjennemskjæring af Chausseen foran det blanderede Kanonplacement; Materialet borttoges og bragtes indenfor den befæstede Linie. Det fremskudte Infanteriplacement paa Ejderdiget ansaa man det foreløbigt ikke gjørligt at retablere; det besattes dog med nogle Skytter, for hvilke en tarvelig Dækning ved Lieutenant Voss's Foranstaltning bragtes tilveje, og længere tilbage paa Diget omtrent 100 Alen fra Mølle-skandsen paabegyndte man et indskaaret Placement for nogle Infanterister for derfra at iagttage Fjenden og

foreløbigt standse hans Fremrykning. Med Undtagelse af Færgehusbatteriet og Chausseblenderingen havde de øvrige Værker trods den langvarige og heftige Beskydning ikke lidt meget, og der blev strax taget fat paa deres Udbedring ved Sappeurer, som stilledes til vedkommende Commandeurs Disposition. Heller ikke var der blevet tilføjet Tropperne noget større Tab. Af Granatkanonerne Betjeningsmandskab saaredes 1 Bombarder og 4 Overconstabler og Constabler, ligesom ogsaa Lieutenant Moltke selv erholdt nogle lette Contusioner, der dog foreløbigt ikke hindrede ham i at gjøre Tjeneste; af Mandskabet, henhørende til Batteriet Glahn, bleve 1 Trompeter og 1 Constabel saarede; af Sappeurerne omkom 1 Mand, og Infanteriet havde ialt 14 faldne Undercorporaler og Menige og af Saarede 3 Underofficerer samt 24 Undercorporaler og Menige. Desuden bleve 2 Heste skudte. Af Materiel sondereskødes ved Granatkanonerne 2 Hjul, en Sædekasse og en Lavetvæg; ved Batteriet Glahns Kanoner blev en Forstillingskasse sprængt i Luften og en Lavet beskadiget, dog ikke anderledes end, at Kanonen foreløbigt kunde betjenes deri. Vort Artilleri havde i Dagens Løb gjort 217 Kugleskud, 186 Granatskud samt nogle Kardæsskud. Erstatning for den bortskudte Ammunition blev, indtil Requisitionen til Artilleriovercommandoen derom kunde effectueres, tilvejebragt fra Batteriet Glahn, fra hvilket tillige modtoges en Reservelavet til Granatkanonerne, saa at samtlige Piecer ved Dagens Frembrud atter vare tjenstdygtige. Til under Kampen at bringe Erstatning til Kanonerne for den bortskudte Ammunition havde man ikke benyttet og benyttede heller ikke fremdeles de reglementsæssige Ammunitionsvogne, der ved deres større Antal Heste lettere vilde blive bemærkede af Fjenden og udsatte for Tab, men med Presseninger dækkede Færselsvogne, der stationeredes dels

i Struben af Centralværket, dels ved den vestlige Ende af den midt igjennem Byen gaaende Kanal, hvor de vare mindst udsatte, og hvorfra de tomme Vogne efterhaanden dirigeredes til den tidligere omtalte, ved Koldenbüttel holdende Ammunitionscolonne for atter at fyldes.

Frederikstad, navnlig dens sydlige og østlige Del, havde lidt betydeligt ved det store Antal Projectiler, hvoraf Husene vare blevne truffene, men Ild var navnlig kun opstaaet paa det saakaldte Eiland ved Byens vestlige Udgang, hvor nogle Huse nedbrændte og deres Beboere flygtede ud af Byen; ligeledes nedbrændte det paa Diget ved Espingolplacementet liggende Hus. Saa godt som alle de øvrige Indvaanere vare forblevne i deres Huse, og ikke faa af dem vare blevne dræbte eller saarede *). Om Aftenen forsamlede flere af de mest ansete Borgere sig hos Oberstlieutenant Helgesen og anmodede ham om at maatte sende en Forestilling til den Højstbefalende over de fjendlige Tropper med Hensyn til hans Adfærd imod Byen. Tilladelsen blev givet, og ved en civil Mand, ledsaget af en Postillon som Trompeter, afleveredes en Skrivelse af nedenstaaende Indhold til de fjendlige Forposter ved Bomhuset:

„Til den Højstcommanderende for de holstenske Tropper.

Staden Frederikstads Magistrat underretter Dem hermed om, at der ved det idag stedfundne Bombardement er blevet saaret og dræbt flere af Stadens Indvaanere end kongelig danske Soldater. Magistraten

---

*) Ved Bombardementet den 29de September bleve blandt Byens Beboere, Mænd, Kvinder og Børn, 2 dræbte og 16 saarede tildels meget haardt. 6 Huse nedbrændte aldeles og over $\frac{1}{3}$ af Byens Huse bleve mere eller mindre beskadigede, tildels uskikkede til Beboelse.

maa herhos lægge Dem paa Hjerte, om De tror at kunne paatage Dem Ansvaret for Stadens Ødelæggelse.

Frederikstad den 29de September 1850.

Præsident, Borgmester og Raad:

Ketelsen.

Schnitger.

H. C. Peters.

I. Thomsen.

Skrivelsen blev af Oberst v. d. Tann sendt til General Willisen, men ikke besvaret. — Den paafølgende Morgen flyttede Kvinder og Børn ud af Byen.

Fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred vedblev man iøvrigt i Løbet af Natten af og til at gjøre Skud mod Værkerne, ligesom der ogsaa omtrent hver halve Time blev kastet Bomber ind i Byen, hvilke alle faldt i Nærheden af Torvet eller mellem dette og Havnediget.

Detachmenteti Reimersbude, 1ste Peloton af 7de Linie-Bataillons 2det Compagni under Commando af Lieutenant Tranberg, var om Morgenen paa Grund af den vedvarende Skydning ved Frederikstad i Henhold til Instructionen afmarcheret mod nævnte By, idet kun 1 Underofficer og 15 Mand efterlodes ved Reimersbude. Kl. henimod 10 var der imidlertid indløbet Melding til Oberstlieutenant Helgesen om, at der hørtes Kanon-skud i Egnen af Tønning, og han afsendte derfor strax en Ordonnants til Reimersbude og Tønning; Detachmentet paa forstnævnte Sted erholdt Ordre til, hvis det maatte være afmarcheret, da at standse paa Chausseen, og Compagniet i Tønning paalagdes det, hvis det blev angrebet, at forholde sig efter de tidligere Instructioner. Allerede i Koldenbüttel traf Ordonnantsen Lieutenant Tranberg, som derfor foreløbigt lod sit Commando forblive der. Ved Middagstid indtraf i Frederikstad en Toldembedsmand fra Tønning, der berettede, at Fjen-

den skulde have kastet 200 Mand over Ejderen Ø. for Tønning, og der blev derfor strax afsendt Ordre til Lieutenant Tranberg om, hvis Efterretningen bekræftede sig, at opholde Fjenden. Umiddelbart efter Ordrens Afsendelse retournerede den til Tønning afsendte Ordonnants og meldte, at han ikke havde kunnet komme igjennem paa den anden Side af Bomhuset foran Byen, at han var bleven beskudt af fjendlige Jægere, at han havde fundet Spor af Kamp foran Byen, og at denne, saavidt han kunde skjønne, var forladt af vor Besætning. Under disse Forhold afsendte Oberstlieutenant Helgesen en Befaling til Capitain Rohweder, der efter Oberst Irmingers Ordre med 4de Compagni af 8de Linie-Bataillon havde taget Stilling ved Knæet af Frederikstad Vejen c 5500 Alen V. for Ramsted, og som netop ved en Ordonnants havde meldt sin Ankomst der til Oberstlieutenanten, om at han, saafremt han maatte være sendt frem for at tjene som Soutien for Frederikstads Besætning, skulde rykke frem over Koldenbüttel for i Forening med Detachementet ved Reimersbude at opholde og om muligt kaste Fjenden tilbage over Ejderen. Som det vil erindres, var Frederikstads Befæstning paa den vestlige Side ikke færdig og Adgangen der tildels aaben, og Oberstlieutenant Helgesen lod derfor for alle Tilfældes Skyld strax med al Kraft Arbejder paabegynde for ved Barricaderinger og nogle passive Forhindringsmidler at lukke Adgangen til Byen, hvorefter han besluttede at afvente Begivenhederne, idet han stoledes paa, at det ikke kunde være nogen betydelig Styrke. Fjenden havde kastet over Ejderen, og at man vilde kunne opholde denne, indtil Undsætning ankom fra Corpset i Lehmsiek. Til dette havde Oberstlieutenanten jevnside med Meldingerne om det Forefaldne rettet en Anmodning om at sende 1 Bataillon frem til Koldenbüttel, idet han udtalte, at

hans Forsvarsstilling mod Vest var meget precair, og at Fjenden paa Grund af den alt fremrykkede Tid paa Dagen neppe vilde foretage Noget mod Trene Stillingen.

Den ved Wollersum samlede, fjendlige Styrke, Den fjendlige Expedition mod Tønning. der var bestemt til at demonstrere mod vor Besætning i Tønning og ved den nedre Del af Ejderen, og som, efter hvad der vil erindres, bestod af $\frac{1}{2}$ Compagni af 1ste Jægercorps, $\frac{1}{2}$ Compagni af 5te Bataillon, 2 Granatkanoner af det ridende Batteri og 2 Haandmorderer, Alt under Commando af Capitain Schöning, var kort efter, at Artilleriilden mod Frederikstad var begyndt, skredet til Udførelsen af sit Hverv. Overførelsen over den her 400-500 Alen brede Ejder iværksattes ved Hjælp af 3 større og endel mindre Baade saavel fra Wollersum som lidt senere ogsaa fra et noget sydligere liggende Punkt; ikkun de 2 Granatkanoner, til hvilke der var anbragt Standpladser bag Diget, forbleve paa den holstenske Kyst for om fornødent at dække Overgangen. Diget ligeoverfor Wollersum holdtes kun besat med en lille, fra Tønning detacheret Underofficersvagt paa 7 Mand, og da denne efter at have afgivet nogle faa Skud maatte trække sig tilbage ad Tønning for ikke at udsætte sig for at blive afskaaret af de S. for Wollersum overgaaende Tropper, kunde Landsætningen iværksættes uden nogen Modstand. En Jægerafdeling paa c. 40 Mand posteredes paa Diget mod Rodenspieker for at hindre en Fremtrængen af vore Tropper fra denne Kant, hvorimod de øvrige Jægere med Haandmordererne hurtigt rykkede frem ad Diget mod Tønning; den længere Syd paa overførte Infanteristyrke var vel under Landsætningen bleven modtaget med endel Skud fra en fra Tønning fremsendt Skytteafdeling, men paa langt Hold, og uden at dette hindrede den i snart at slutte sig til Jægerne og i Højde med dem at rykke frem paa Forlandet langs

Ejderen. En bred Vandgrøft, som strakte sig langs med Digets nordlige Side, forhindrede forelobigt Fjenden i at udbrede sig til Chausseen.

I Tønning var, som det vil erindres, henlagt 2det Compagni af 4de Reserve-Bataillon under Commando af Capitain Buhl. Da Capitainen allerede strax om Morgenen havde faaet Melding fra den i Taarnet udsatte Observationspost saavel om Angrebet paa Frederikstad som om, at Fjenden var i Begreb med at sætte over Ejderen ved Wollersum, sendte han for at standse Fjenden hurtigst muligt 3 Sectioner af Skyttepelotonet under Commando af Lieutenant J. Vaupell frem ad Ejderdiget og nogen Tid efter til Forstærkning for Lieutenanten yderligere $\frac{1}{2}$ Peloton, ført af Commandersergent Christensen. Med den ovrigte Styrke forblev Capitainen forelobigt i Byen, da der efter den Bevægelse at domme, som fandt Sted paa den ligeoverfor liggende Kyst, syntes at være Grund til at frygte for, at ogsaa en Landgang derfra vilde blive forsøgt; Lieutenant Wanning, der med det ene Peloton havde Vagt i Byen, fik Ordre til at inddrage Vagterne, samle deres Mandskab paa Torvet og sørge for Bagagens Bortsendelse m. m. Lieutenant Vaupell kom, som vi have seet, tidsnok til at kunne sende de længst mod Syd overførte, fjendlige Tropper endel Skud under Landsætningen, men da denne desuagtet fortsattes, og de fjendlige Skytter snart udbredte sig paa Forlandet samtidigt med, at Jægerne, som det syntes, med stedse voxende Styrke trængte frem ad Ejderdiget, trak Lieutenanten sig langsomt og fægtende tilbage, efterat han havde beordret det til Forstærkning ankomne Halvpeloton til at optage ham i en Stilling længere tilbage, hvor en bred Grøft og Vandsamlinger paa Forlandet vilde tvinge den der fremrykkende Fjende til at concentrere sig. Retraitten fortsattes saaledes successive til det Knæ, Ejderdiget danner

tæt Ø. for Tønning, og derhen havde ogsaa Capitain Buhl begivet sig med sin forhaanden værende, disponible Styrke, omtrent 1 Peloton, saasnart han havde erholdt Melding om Skytternes Retraite. Samtidigt med Fremrykningen mod Tønning vare imidlertid de 2 Granatkanoner blevne forte fra Wollersum til Færgestedet ligeoverfor Tønning, hvor de protsede af og sendte Granater mod vore Troppers Stilling, der nu ligeledes blev bekastet fra de af Jægerne medførte og paa Ejderdiget placerede Haandmorterer; Granaterne, der fra først af gik over eller til Siderne af vore Tropper, begyndte snart hyppigt at slaae ned imellem dem eller i deres umiddelbare Nærhed. De fjendlige Skytter holdt sig foreløbigt i en Afstand af c. 600 Alen fra vor Stilling, og omtrent $\frac{1}{2}$ Time var saaledes forloben, da det bemærkedes, at en fjendelig Afdeling længere tilbage overskred Diget og den tidligere nævnte Vandgrøft N. for dette og trak sig henimod Chausseen. Capitain Buhl dirigerede derfor Lieutenant Wohnsen med $\frac{1}{2}$ Peloton til det Sted, hvor Chausseen fra Frederikstad fører ind i Byen, ligesom han lod en Underofficer med en mindre Afdeling besætte et mellem Chausseen og Diget i Byens Udkant liggende Hus. Fjenden begyndte nu saavel paa Diget som paa Forlandet at nærme sig vor Stilling, men holdt sig dog endnu stadigt i 200—300 Alens Afstand. Capitain Buhl opmuntrede sine Folk til at lade Fjenden komme nærmere og først da at sende ham deres Kugler eller drive ham tilbage med Bajonetten, men da den fjendlige Artilleri- og Infanteriild stedse blev heftigere og begyndte at tilføje hans Tropper følelige Tab, og Fjenden efterhaanden trak sine Soutiens nærmere til Ildlinien, maatte Capitainen være betænkt paa at opgive sin Stilling, og han sendte derfor Lieutenant Vaupell med 3 Sectioner tilbage til Byens sydøstlige Udkant for der at optage

ham. Klokken var omtrent 11, da Fjenden endelig skred til Angreb paa vor Stilling bag Digeknæet; han indtoges med en Salve, der dog blev uden større Virkning, og da Capitain Buhl netop ved denne Tid blev dodeligt saaret af et Granatstykke, tabte hans Mandskab, der med ham saa længe modigt havde holdt Stand i den stærkt beskydte Stilling, og som nu saa sig sin Fører berøvet, pludseligt Modet og styrtede, efterfulgt af Fjenden, under Raabet »Capitainen er skudt» ind paa den Stilling, Lieutenant Vaupell havde indtaget. Under disse Forhold troede Lieutenant Vaupell, saameget mere som hans Stilling kun var lidet holdbar, at maatte opgive et yderligere Forsvar, og han trak sig derfor, saaledes som af Capitain Buhl for dette Tilfælde bestemt, tilbage gennem Byen til Garding Vejen, idet Lieutenant Wanning med det paa Torvet samlede Mandskab undervejs sluttede sig til ham. Retraitten gik dog ikke for sig uden føleligt Tab, idet ikke faa Folk enten bleve saarede eller afskaarne og fangne. Til Lieutenant Wohnsen var der blevet afsendt en Ordonnants med den mundtlige Ordre, at Lieutenanten skulde drage den til Huset S. for Chausseen detacherede Underofficer til sig og med sin samlede Styrke forene sig med Compagniet ved Udgangen af Byen ved Garding Vejen. Da Lieutenant Vaupell naaede denne Udgang af Byen, saa han imidlertid endnu ikke Noget til Lieutenant Wohnsens Commando og antog derfor, at Lieutenanten ikke havde faaet Ordren og rimeligvis havde trukket sig tilbage ad en anden Vej, og da Fjenden trængte stærkt frem i den Gade, som løber i Flugt med Garding Vejen, lod Lieutenanten Compagniet hurtigt fortsætte sin Retraite ad Kotzenbüll til.

Lieutenant Wohnsen, som fra sin Stilling ved Chausseen havde vedligeholdt en levende Ild mod Fjenden,

og som ogsaa havde været endel udsat for den fjendlige Artilleriild, havde ikke modtaget den omtalte Ordre, men var derimod bleven underrettet om, at Fjenden havde kastet højre Fløj og allerede befandt sig i Byens Havnegade; han havde derfor hurtigst muligt samlet Mandskabet og ført det tæt Nord om Byen for at naae Garding Vejen. Efter at være kommen denne paa nogle hundrede Alen nær fik Lieutenant Wohnsen Oje paa det tilbagegaaende Compagni, og for at dække dettes Retraite og skaffe sit eget Mandskab Tid til at følge efter ilede han frem for at naae Byudkanten ved Garding Vejen før Fjenden. Dette lykkedes, begge Hjørner af Gaden besattes, og ved en levende Ild blev Fjendens Fremrykning for en kort Tid standset, saa at den største Del af Lieutenant Wohnsens Styrke kunde følge efter Compagniet. Med det tilbage blevene Mandskab søgte Lieutenant Wohnsen nu, da Fjenden atter trængte frem, at naae det omtrent 1000 Alen fra Tønning ved Garding Vejen liggende Bomhus; under Retraiten bleve 1 Underofficer og 2 Menige saarede, men med den tilovers blevene Styrke, ialt kun 3 Underofficerer og 10 Menige, besatte Lieutenanten Bomhuset og holdt paany en Tid lang tappert Stand mod den forfølgende Fjende. Mandskabet var imidlertid i høj Grad udmattet, endnu 3 Mand bleve saarede, og da Fjenden trængte frem paa begge Sider af Chausseen, blev Lieutenanten endelig nødsaget til at overgive sig, men det Maal, han havde sat sig, at opholde Fjenden, indtil Compagniet havde faaet tilstrækkeligt Forspring, var dog fuldstændigt naaet.

Under Compagniets Marche til Kotzenbüll var Lieutenant Wanning bleven beordret til at besætte en ved Vejen liggende Gaard for der at optage Lieutenant Wohnsen, men efter denne Sidstes kort derpaa ind-

trufne Tilfangetagelse fortsattes Marchen over Kotzenbüll mod Kleihörn, idet Lieutenant Vaupell var betænkelig ved at følge den af Capitain Buhl foreskrevne Retraitevej over Oldenswort og Witswort. Under Marchen til Kleihörn fik Lieutenant Vaupell Oje paa det Capitain N. Kühle underlagte, fra Katingsiel ankommende Commando. Kl. omtrent 10^{1/2} havde Capitainen nemlig erholdt Melding om Angrebet paa Tønning og var derfor, efter at have sendt en Ordonnants til Garding med Ordre til Besætningen der om strax at afmarchere paa Husum, brudt op fra Katingsiel for over Kating at naae Vejen til Husum. Ankommen paa Chausseen ved Hohe Kleihörn, modtog Capitain Kühle en Melding fra Lieutenant Vaupell om, at han, forfulgt af Fjenden, der allerede havde besat Kotzenbüll, trak sig tilbage paa Kleihörn, og her forenedes kort efter, Kl. omtrent 12^{1/4}, begge Afdelinger under Capitain Kühles Commando. De Efterretninger, Capitainen modtog, vare betænelige nok, idet den fra Wollersum landsatte, fjendelige Styrke derefter ansloges til c. 1000 Mand, og det tillige anførtes, at Fjenden allerede havde besat Oldenswort; til samme Tid indlob der Melding om, at Infantericolonner vare under Fremrykning fra Oldenswort til Witswort, og en allarmerende Efterretning om, at Fjenden, efterat vor Besætning havde forladt Tønning, var i fuld Gang med at landsætte Tropper der. Til Commandeuren for Besætningen i Garding, Lieutenant Wedell-Wedellsborg afsendtes strax en Ordonnants med Ordre til at paaskynde Marchen og om, at Lieutenanten, saafremt han ikke saa sig i Stand til at slutte sig til Compagniet ad den allerede indslaaede Vej, da skulde søge at naae det ad en anden Vej eller ogsaa, hvis dette ikke lykkedes, søge at blive optaget af Kanonbaadene i Katingsiel. Imidlertid indtog Capitain Kühle med sin egen Styrke en Stilling mellem Kleihörn og

Hochbrücksiel og lod Lieutenant Vaupell besætte sidstnævnte Sted for derfra at observere mod Oldenswort. I omtrent ³/₄ Time forblev Capitain Kühle i denne Stilling for at afvente Lieutenant Wedells Ankomst; nogle Skud vexledes med en fra Kotzenbüll fremsendt, fjendlig Patrouille, men større Tropeafdelinger observeredes ikke. En udsendt Dragon meldte imidlertid nu, at flere Infantericolonner viste sig ved Witswort, og Capitainen fandt det paa Grund deraf og under det stadige Indtryk af, at Fjenden med betydelig Styrke var gaaet over Ejderen, for utilraadeligt længer at forblive i Stillingen, saameget mere som han maatte antage, at Lieutenant Wedell, der endnu intetsteds var at see, havde taget en anden Vej for at naae Yderdiget. Marchen fortsattes derfor langsomt ad Digevejen mellem Altneu- og Offenbüllkog til Yderdiget og derfra over Ulvesbüll og Simonsberg til Husum, der naaedes Kl. omtrent 9 Aften.

Lieutenant Wedell var omtrent ved Middagstid brudt op fra Garding og havde naaet Katrinenheerde, da han modtog Ordren om at paaskynde Marchen; han søgte derfor at opdrive Vogue til Mandskabet, hvilket dog ikke lykkedes. Under den paafølgende forcerede Marche kunde flere af Folkene ikke følge med, og da man naaede Husum Vejen, viste Fjenden sig paa flere Sider og navnlig ogsaa paa Diget ved Kleihörn, saa at man maatte være belavet paa at slaae sig igjennem. Vejen var yderst besværlig at marchere paa, og da Lieutenanten nu fik Øje paa vor bortdragende Colonne, kastede han sig ind paa Marsken, som ikke der syntes videre gjenemskaaret af Grøfter og Grave, for ad denne Vej at naae den. Efter at have passeret en Del af Marsken standsedes imidlertid Commandoet af Grave, som det ikke var muligt at passere, og da Fjenden paa flere Sider rykkede frem paa Digerne, og

der ingen Huse var i Nærheden, hvorfra et Forsvar kunde ydes, maatte Lieutenant Wedell efter at have vexlet endel Skud med Fjenden overgive sig med sit Commando, ialt 2 Underofficerer og 31 Menige, hvoraf 1 var bleven saaret.

Kl. omtrent 1 havde Capitain Schöning befaleet, at hele den landsatte Styrke skulde samles ved Tønning, hvor den fordeltes ved Udgangene dels ved Garding Vejen, dels ved Chausseen til Frederikstad. Feltvagter udstilledes paa begge disse Veje ved de i Nærheden af Byen liggende Bomhuse, og ved staaende Patrouiller holdtes Ejderdiget under Observation saavel Ø. som V. for Byen; fra Feltvagterne frempousseredes Poster, der gjordes beredne, henholdsvis mod Kotzenbüll og i Højde med Rodenspieker. Hen paa Natten bleve Tropperne efter Oberst v. d. Tanns Ordre atter overførte til den holstenske Kyst, da man ansaa deres længere Forbliven i Tønning for hazarderet; den i Tønning liggende Lodsgalliot var forinden bleven fort til Wollersum.

Tabet paa den fjendlige Side ved denne Expedition var kun:

Af Faldne: » Officerer, 3 Underofficerer og Menige.

Af Saarede: 1 do., 9 do. " do.

7 Jægere, som bleve glemte ved Indskibningen og ladte tilbage i det Ejderstedske, lykkedes det ved Beboernes Hjælp at holde sig skjulte og efter længere Tids Forløb at undkomme til den holstenske Kyst.

Tabet paa vor Side var:

Af Faldne eller kort efter dode af deres Saar:

1 Officer » Underofficer og 3 Menige.

Af Saarede: » do., 2 do. - 25 do.

Af Sidstnævnte faldt 1 Underofficer og 13 Menige i Fjendens Hænder; 2 Officerer, 5 Underofficerer og

68 Menige, derunder indbefattet Besætningen i Garding, faldt usaarede i Fangenskab.

Vort totale Tab var saaledes: 3 Officerer, 7 Under-officerer og 96 Menige.

Den faldne Officer var:

Capitain F. C. R. Buhl af 4de Reserve-Bataillon.

Detalleret Tabliste findes under Bilag 1.

Den Hurtighed, hvormed det var lykkedes Fjenden at iværksætte sin Landgang, var kommet meget uventet for vore Kanonbaade i Katingsiel; om nogen Medvirkning fra deres Side ved Forsvaret havde der, selv om de vilde have vovet sig Ejderen ind og udsat sig for en Beskydning fra Digerne, alene af den Grund ikke kunnet være Tale, at de under den begyndende Ebbe ikke vilde kunne have naaet tidsnok til Tønning. Den Mulighed, der var for, at Kanonbaadene ved en fjendlig Besættelse af Ejdersted kunde blive nødte til at opgive Nødhavnen ved Katingsiel og derved ogsaa til at forlade Ejdermunden, syntes ikke længer fjern, og Capitain Dirckinck-Holmfeld, der for ikke at udsætte sig for at afskjæres fra Hovedkvarteret strax efter Fægtningens Begyndelse var afrejst over Husum til Slesvig, anmodede derfor allerede fra Husum Commandeurcapitain Ellbrecht om ufortøvet at sende Gejser til Assistance for Kanonbaadene, ligesom han ogsaa strax efter Ankomsten til Slesvig paa Overcommandoens Vegne afsendte Befaling til Commandeurcapitainen om, at han i Tilfælde af en fjendlig Besættelse af Ejdersted skulde lade Kanonbaadene gaae Ejderen ud og tage Station N. for det Ejderstedske. Fjendens Tilbagegang over Ejderen og den snarlige Gjenbesættelse af Tønning fra vore Troppers Side bevirkede selvfølgelig, at denne Ordre ikke kom til Udførelse, og den 1ste October tilkjendegav Overcommandoen Commandeurcapitain Ellbrecht, at de tidligere Forhold med Hensyn til Sø-

styrkens Cooperation med Hærens højre Fløj atter skulde indtræde, saa at Kanonbaadene, der efter at have taget Kanonerne i Vollerwiek ombord foreløbigt havde lagt sig til Ankers længere ude i Ejderen, atter toge deres Station udfor Katingsiel.

Ved Hovedkvarteret i Lehmsiek var man allerede strax om Morgenen bleven allarmet ved Meldinger fra Forposterne saavel om det paa Frederikstad stedfindende Angreb som om det Capitain Gotzkow underlagte Detachements Ankomst til det sydlige Trededige ligeoverfor Ramsted og Schwabsted. Da Detachmentet indskrænkede sig til at rette nogle iøvrigt virkningsløse Kanonskud mod vore Tropper ved de nævnte Steder, og da Svagheden af dets Styrke ikke lod sig skjule i det aabne og overskuelige Terrain, kom man imidlertid paa vor Side snart til Erkjendelse af, at der mod dette Punkt af Stillingen i det Mindste foreløbigt kun var Tale om en Demonstration. Kl. henad 10 detacherede Oberst Irminger, der selv havde begivet sig til Ramsted, 4de Compagni af 8de Linie - Bataillon under Capitain Rohweder frem ad Frederikstad Vejen for i paakommende Tilfælde at tjene til Understøttelse for denne Bys Besætning, og, som vi have seet, rykkede Capitain Rohweder efter Oberstlieutenant Helgesens Anmodning et Par Timer senere med Halvdelen af sin Styrke frem mod Reimersbude for i Forening med Besætningen dersteds at opholde Fjenden, hvis denne maatte være under Fremrykning mod Frederikstad. Den Kl. omtrent $1\frac{1}{4}$ indtrufne Melding om Fjendens Overgang over Ejderen og Kampen ved Tønning vakte i høj Grad Betænkelighed hos Oberst Irminger. At sende en betydeligere Styrke til det Ejderstedske vovede han ikke, da han frygtede for, at en fjendlig Overgang over Trenen, hvorved hans Corps kunde blive kastet bort fra sin Retraitelinie, dog muligen

kunde blive til Virkelighed, og, som det fremgaaer af en Indberetning fra ham til Overcommandoen, gjorde han sig allerede fortrolig med den Tanke, at blive sat i den Nødvendighed at maatte opgive Frederikstad og lade Corpset trække sig Nord paa, saafremt det ikke maatte lykkes de allerede i Ejdersted værende Compagnier at modvirke Overgangen, og Fjenden med betydelig Styrke passerede Ejderen. Obersten indskrænkede sig derfor foreløbigt til at sende 3die Compagni af 8de Linie-Bataillon under Capitain Jensen over Ramsted og Dingsbüll til Witswort for om fornødent at optage de tilbage vigende Compagnier. Kl. noget over 2¹/₂ indløb imidlertid Meldingen om Fjendens mislykkede Storm paa Mølleskandsen, og da det samtidigt skjønnedes, at det fjendlige Artilleri havde trukket sig noget tilbage, samt at dets Ild var aftaget betydeligt, og da der endnu stedse Intet var foretaget mod Trene-Stillingen, troede Oberst Irminger at turde haabe, at Fjenden muligen vilde opgive Angrebet fra denne Kant, og han beordrede derfor Oberstlieutenant Lemmich til med 1ste Compagni af 8de Linie-Bataillon og en Division af 1ste Jægercorps's 1ste Compagni at afmarchere fra Lehmsiek over Koldenbüttel for at modvirke de landsatte, fjendlige Tropper, angaaende hvilke endnu stedse ingen nærmere Melding var indløben, men som sagdes at være under Fremrykning fra Tønning mod Reimersbude. Til Oberstlieutenant Helgesen afsendte Oberst Irminger Kl. 3¹/₂ Eftermiddag følgende Skrivelse:

„Hr. Oberstlieutenant, det glæder mig, at Angrebet paa Frederikstad synes afslaaet, og jeg gratulerer dertil. Imidlertid er Fjendens Overgang over Ejderen meget betænkelig; jeg har afsendt hvad jeg kan undvære, for at kaste ham tilbage over Ejderen, men er han for stærk, saa vil det ikke nytte. — Da De er

nærmere ved det kritiske Punkt og hurtigere har Efterretninger om Fjendens Styrke, saa overlader jeg til Dem at bestemme, naar De af denne Grund anseer det for nødvendigt at forlade Frederikstad. De vil da strax lade de i Koldenbüttel og længere vestlig værende Tropper underrette derom og ligeledes strax lade mig det vide. Jeg anseer det ikke rigtigt, at udsætte Deres Besætning for at blive afskaaret eller Corpset for at blive trængt tilbage med altfor megen Opoffrelse.

Irminger.*

Imidlertid var Lieutenant Tranberg med sit Commando naaet frem i Nærheden af Rodenspieker, som endnu holdtes besat af Fjenden, med hvem der vexledes nogle Skud, men da han af Egnens Beboere erfarede, at vor Besætning i Ejdersted var gaaet tilbage Nord paa, som det hed sig, over Oldenswort og Witswort, trak han sig Kl. 3¹/₂ Eftermiddag tilbage til Reimersbude, der da holdtes besat af Halvcompagniet under Capitain Rohweder. Efter Aftale med Capitainen afmarcherede Lieutenant Tranberg derfor til Witswort, hvor hans Commando indtog en Observationsstilling i Forbindelse med Styrken i Reimersbude; Kl. 6¹/₂ indtraf Capitain Jensen med sit Compagni i Witswort og stillede sig ved Kirken dersteds som Piket for Commandoet. Omtrent paa samme Tid ankom Oberstlieutenant Lemmich til Bomhuset ved det Sted, hvor Vejen til Tønning bøjer af fra Frederikstad-Husum Vejen. Oberstlieutenanten var ved Koldenbüttel bleven allarmeret ved en Melding om, at Reimersbude allerede var besat af Fjenden, og han havde derfor draget det af Capitain Rohweder efterladte Halvcompagni til sig og var i Ilmarche rykket frem ad Chausseen mod Reimersbude for om muligt endnu samme Aften at fordrive Fjenden fra denne Stilling. Skjondt det snart viste

sig, at den omtalte Melding var falsk, og Alt syntes at tyde paa, at der ingen større, fjendlig Styrke fandtes østligere end Tønning, saa vare dog de Efterretninger, Oberstlieutenanten modtog strax efter Ankomsten til Bomhuset, betænkelige nok. 2 Dragoner indtraf med Melding fra Capitain Kühle om, at de 2 i Ejdersted staaende Compagnier af en stor Overmagt vare fortrængte fra Tønning og Garding og retirerede til Husum, og efter Dragonernes Beretning skulde den fjendlige Styrke bestaae af 2 Batailloner, baade Infanteri og Jægere, og være forsynet med svært Skyts. Under disse Forhold besluttede Oberstlieutenant Lemmich at lade sin Hovedstyrke Natten over forblive ved Bomhuset og afsendte Ordre til Capitain Kühle om, at han i Nattens Løb skulde støde til ham med sin Styrke; i sin Kl. 7⁸ Aften afsendte Meddelelse herom til Oberst Irminger udbad han sig nærmere Instruction, da han troede sig for svag til at angribe Tønning.

Kl. omtrent 5^{1/4} var Oberst Irminger, der endnu stedse opholdt sig i Ramsted, bleven allarmet ved Meldingen om, at Fjenden havde besat Reimersbude, og en Times Tid senere ved 2 kort efter hinanden følgende Meddelelser fra Pladscommandantskabet i Husum om, at nogle til Byen ankomne Menige af Capitain Buhls Compagni havde berettet, at Capitainen var falden og hans Compagni opløst og paa Flugt imod Husum, forfulgt af en betydelig, fjendlig Styrke, og at noget Lignende skulde være Tilfældet med Capitain Kühles Compagni i Garding. Som Følge deraf lod Oberst Irminger det til Winnert detacherede Halvcompagni strax afgaae til Compagniet i Husum, der erholdt Ordre til at overtage Dækningen af Egnen S. for Rødemis til henimod Havet og at holde Forbindelse med Rantrum, hvorhen 2det Compagni af 8de Linie-Bataillon under Capitain Løvenhjelm dirigeredes. I Husum,

hvor Commandantskabet paa Grund af Capitain Ablefeldts Sygdom overtoges af Capitain Hansen af 4de Reserve-Bataillon, der som Reconvalescent opholdt sig i Byen, evacueredes Lazarethet, og Alt holdtes parat til et hurtigt Opbrud. Til Oberstlieutenant Helgesen skrev Oberst Irminger Kl. 6^{3/4} Eftermiddag, at det, ifald de fra Husum modtagne Efterretninger maatte bekræfte sig, vilde være rettest at tiltræde Retraiten, dor efter Omstændighederne skulde gaae enten over Rantrum eller over Ramsted.

Den Uvished, hvori man svævede i Hovedkvarteret i Lehmsiek, var i høj Grad pinlig, den indtraadte Standsning i Angrebet paa Frederikstad virkede vel forsaavidt beroligende, men om Forholdene vesterpaa savnede man endnu stedse bestemte Efterretninger, og det Oberst Irminger mest frygtede for, var, at Fjenden skulde søge at drage Forstærkninger til sig over Tønning. I en Skrivelse, som Oberst Irminger Kl. 8 Aften afsendte til Overcommandoen, frembævede han derfor gjentagende, at han højlig trængte til Forstærkning, da han havde maattet detachere Størstedelen af sin Reserve, og lagde ikke Dølgemaal paa, at Corpsen, saafremt det ikke lykkedes at fordrive Fjenden aldeles fra Ejdersted, maatte tiltræde Retraiten Nord paa. Kort efter indløb imidlertid en Kl. 4^{1/2} Eftermiddag afsendt Skrivelse fra Overcommandoen, hvori tilkjendegaves, at Frederikstad kun i yderste Nødstilfælde maatte forlades. og hvori der tilsagdes en Forstærkning af 1 Bataillon og 4 Kanoner, saafremt dette efter nærmere forventet Meddelelse om Forholdene maatte vise sig nødvendigt, og da Oberst Irminger samtidigt erholdt Efterretning om, at de landsatte, fjendlige Tropper havde trukket sig tilbage til i Nærheden af Tønning, afsendte han Kl. 8^{3/4} Aften en Skrivelse til Oberstlieutenant Helgesen, hvori han meddelte ham Overcommandoens Paa-

bud om ikke at forlade Frederikstad uden højeste Nødvendighed og bad ham om at holde ud som hidtil, indtil denne Nødvendighed indtraadte. Denne Opfordring viste sig dog uforuden, idet der allerede kort efter dens Afsendelse indløb en Melding fra Oberstlieutenant Helgesen, hvori han som Svar paa Skrivelsen af 6^{8/4} Eftermiddag udtalte, at han endnu ikke ansaa sin Stilling for meget fortvivlet, og at han derfor ikke vilde forlade Frederikstad, forinden Fjenden drev ham ud af Byen, eller han modtog Oberstens bestemte Ordre til Afmarche. Kl. henimod 10 Aften modtog Oberst Irminger Indberetningen fra Oberstlieutenant Lemmich, hvem der i den Anledning blev givet Ordre til om Morgenen saasart som muligt at angribe Tønning, idet der derhos tilsagdes ham en Forstærkning af 2 Kanoner, der under Dækning af $\frac{1}{2}$ Peloton af 8de Linie-Bataillon vilde blive dirigerede til Husum for at afmarchere derfra i Forening med Capitain Kübles Styrke efter den af Oberstlieutenanten givne Bestemmelse. Oberstlieutenant Helgesen blev det paalagt saavidt som muligt at understøtte Oberstlieutenant Lemmich, til hvis Assistance Major Meincke skulde beordres, og overhovedet at holde sig i den nøjeste Forbindelse med ham for at kunne rette sit Forhold efter Forehavendets Udfald; saafremt det ikke lykkedes vore Tropper at kaste Fjenden tilbage over Ejderen, men de tvertimod maatte blive slaaede og kraftigt forfulgte, da burde Oberstlieutenant Helgesen ikke tøve med at forlade Frederikstad. Frygten for, at Fjenden med en betydelig Styrke havde overskredet Ejderen, hvad de fra forskjellig Side modtagne Efterretninger gik ud paa, og som syntes bekræftet ved den Skjæbne, der var overgaaet de 2 i Ejdersted staaende Compagnier, synes overhovedet at have været meget levende hos Oberst Irminger. Gjentagne Gange udtalte han sig for Over-

commandoen om Nødvendigheden af en Retraite, saafremt Angrebet paa Tønning mislykkedes, og bad indtrængende om Forstærkning, da han ikke længer havde nogen Reserve at disponere over, men kun nødtørftigt kunde observere og dække den vidt udstrakte Stilling. Selv efterat Obersten af en fra Overcommandoen ankommen Adjutant var bleven underrettet om, at 1ste Reserve-Bataillon og 4 Kanoner af 8de Batteri (Mossin) under Commando af Lieutenant Buntzen i Løbet af Natten vilde ankomme til Winnert, folte han sig langt fra beroliget, da han forudsaa, at Bataillonnen vilde komme for sent og tilmed være i en for udmattet Tilstand til at kunne anvendes til Expeditionen mod Tønning. Han udtalte derfor paany i en Kl. 1^{1/2} om Natten afsendt Skrivelse til Overcommandoen, at Retraiten vilde være decideret, naar Fjenden havde benyttet Tiden til at drage flere Tropper over Ejderen, at det i saa Fald var hans Agt først at trække sig nordligt til Ostenfeld med Detachements over Husum og Rantrum, men at han ønskede Overcommandoens Bestemmelse om Retraiten derfra skulde dirigeres over Treja, saaledes som tidligere bestemt, eller længere mod Vest og om de Forholdsregler, som maatte tages med Hensyn til Besætningen i Hollingsted.

Den 30te September.

Begivenhederne
den 30te Sep-
tember.

Fjenden havde seet sig skuffet i sit Haab om ved et overraskende Angreb at erobre Frederikstad og maatte være betænkt paa andre Midler for at naae sit Maal. Oberst v. d. Tann troede, at det skulde kunne lykkes ved et forstærket Artilleriangreb at ødelægge Værkerne og ryste Besætningen saaledes, at Forsvaret opgaves, og han havde derfor, som allerede omtalt, anmodet General Willisen om en Forstærkning af Artilleri og tillige om en forøget og daglig Forsyning med Artilleri-

ammunition. General Willisen gav Oberst v. d. Tann frie Hænder og stillede alene som Betingelse, at der ingen Storm maatte foretages af Infanteriet, for Modstandernes Skyts var blevet demonteret. Mangelen paa Artilleriammunition og Ønsket om at afvente Forstærkningernes Ankomst bevægede Obersten til at standse Operationerne for den 30te, og Fjendlighederne paa denne Dag indskrænkede sig derfor til, at der alene fra Batteriet paa den holstenske Kyst gjordes endel Skud mod vore Værker, navnlig mod Mølleskandsen og det blanderede Batteri; ligesom den foregaaende Nat kastedes der om Natten til den 1ste October af og til Bomber ind i Byen for at forurolige Besætningen. En alvorlig Fortsættelse af Angrebet blev derimod besluttet for den følgende Dag, og Dispositionen for dette var i det Væsenlige ganske den samme som for den 29de med Undtagelse af, at den venstre Colonne skulde forstærkes med 2 Compagnier af 11te Bataillon og det 12 Pds. Batteri Nr. 2; de andre 2 Compagnier af den nævnte Bataillon skulde forblive som Reserve ved Norderstapel. 8de Bataillon afgik fra Sandschleuse til Meggerdorf og afløste de 2 Compagnier af 4de Bataillon, hvorimod disse beordredes til Bergenhusen istedetfor det der henlagte Compagni, der forlagdes til Wolde.

I Frederikstad var Tabet paa denne Dag 2 dode og 2 saarede Menige. Det Arbejde, der var begyndt om Natten for at udbedre Værkerne, navnlig Færgehusbatteriet og det blanderede Batteri, blev fortsat om Dagen, begunstiget af en stærk Taage, der blev staaende over Terrainet hele Dagen. Ved Færgehuset begyndte man saaledes at sænke Kanonplacementerne, et Arbejde, der for Størstedelen blev udført af Artilleristerne under Batterichefens Tilsyn, og som fortsattes de følgende Nætter, saa at tilsidst selve Diget i Mands-højde afgav Dækning mod Batteriet paa den sydlige

Ejder Bred, medens lange Skydeskaar bleve udskaarne paa Skraa i Diget mod Vejen og Ejderdiget foran Mølleskandsen. Sænkningen blev for den ene Kanons Vedkommende allerede tilendebragt Natten til den 1ste October, for den anden Kanons Vedkommende derimod først Natten til den 3die, da Arbejdet den foregaaende Nat havde maattet afbrydes paa Grund af en levende Beskydning, der begunstigedes derved, at Arbejdsstedet blev stærkt oplyst ved Skinnet fra den brændende By; det skal allerede her anføres, at den opgravede Jord anvendtes til at opkaste smaa Traverser tilvenstre af Placementerne til Dækning mod Tredediget, hvor Fjenden, som senere skal sees, anlagde et Batteri. Den 30te om Aftenen ankom til Frøderikstad Ingenieurcapitain Ernst, som Overcommandoen havde stillet til Raadighed for Oberst Irmingers Corps, og under hans Ledelse og Tilsyn foretoges fra da af de forskjellige Befæstningsarbejder. Udbedringen af det blanderede Batteri var, som sagt, bleven fortsat hele Dagen, men ved et Eftersyn, som Capitainerne Ernst og Stiernholm foretog af Værket om Natten, befandtes dets Tilstand endnu meget maadelig, og da Istandsættelsen navnlig af højre Flanke fandtes uoverkommelig, blev det besluttet at sætte Jord op indvendig, 6 Fod i Fronten og højre Flanke, 2 Fod i venstre; det blev bestemt, at Sappeurerne skulde paabegynde Arbejdet den kommende Morgen Kl. 7. Ved den paatænkte Foranstaltning vilde der imidlertid ikkun blive Plads for 1 Kanon, og den tilhøjre staaende Kanon blev derfor beordret tilbage og stillet i Placementet N. for Holmør Thor. I sin den 1ste October om Morgenen indsendte Rapport til Feltingenieurdetachmentet udtalte iøvrigt Capitain Ernst, at Arbejdet vilde blive vanskeligt, da Fjenden havde anbragt Indskjæringer for Skyts paa Ejderdiget, og at Hovedforsvaret, naar Fjenden fortsatte Angrebet, og

hvis der ikke til Frederikstad sendtes Skyts, der var i Stand til at virke mod Fjendens, om nogle Dage maatte føres alene med Infanteriet.

Men netop Infanteribesætningens Tilstand var meget betænkelig. Det ugunstige Vejrlig og den Omstændighed, at Mandskabet fra Angrebets Begyndelse uafbrudt havde maattet holdes i Stillingen uden nogen Hvile og uden at have faaet Lejlighed til at koge, havde i høj Grad virket afkræftende, og de Syges Antal var steget i en foruroligende Grad. Allerede i en den 30te Kl. 9 Formiddag afsendt Skrivelse til Oberst Irmingers Corps havde Oberstlieutenant Helgesen udtalt sig derom paa følgende Maade:

•Efterat Besætningen Natten mellem den 27de og 28de September paa Grund af en Allarmering har staaet under Gevær i Forskandsningerne, har den atter fra igaar Morges Kl. 8 indtil nu, altsaa i en Tid af 25 Timer, maattet indtage sine Stillinger. Der gives saaledes Mandskab, som siden den 27de om Aftenen stadig har været under Gevær. Følgen heraf har naturligvis maattet være, at Besætningen er bleven i høj Grad udmattet og afkræftet. Hertil kommer endnu, at Mandskabet for igaar og idag saa godt som har savnet al Proviant. Jeg har confereret med samtlige commanderende Officerer, og vi ere enige i ej at kunne holde Byen, naar Fjenden maatte forsøge et alvorligt Angreb, medmindre Besætningen afløses af 2 friske Batailloner eller modtager en Tilvæxt af 1 Bataillon til at besætte Linierne, medens den nuhavende Besætning kan erholde den aldeles uundværlige Hvile og Pleje.

Fra Tønning vides Intet.

Helgesen. •

Oberst Irminger, der havde dirigeret de 3 Compagnier af 1ste Reserve-Bataillon og det ankomne Halv-

batteri til Hytteløjren ved Lehmsiek, det 4de Compagni til Ramsted, tilkjendegav Oberstlieutenant Helgesen, at han ikke saa sig i Stand til at effectuere Afløsningen, da den øvrige Stilling derved vilde blottes, og at en Forstærkning var umulig med de til Raadighed staaende Kræfter. Til Overcommandoen skrev Obersten derhos Kl. 10^{1/2}, idet han fremsendte Oberstlieutenant Helgesens Rapport og udtalte sig om det Umulige i at kunne effectuere Afløsningen eller tilsende nogen Forstærkning, at Stillingen overhovedet under de forhaanden værende Omstændigheder vilde være vanskelig at holde i længere Tid ogsaa af den Grund, at Frederikstads Forsyning med Proviant vilde være meget usikker og precair, saalænge Fjenden med en betydelig Styrke holdt sig i det Ejderstedske, da Vejene vare saa ufremkommelige, at al Tilførsel maatte gaae over Husum, og der ikke vilde kunne gjøres Regning paa en Forplejning gjennem Frederikstads Magistrat. Imidlertid havde Overcommandoen paa Grund af de tidligt om Morgen indløbne Efterretninger fra Oberst Irminger allerede draget Omsorg for Afsendelsen af en ny Forstærkning, og i den 30te Kl. 10 Formiddag afsendt Skrivelse havde den meddelt Obersten, at 9de Linie-Bataillon, befordret paa Vogne, vilde afgaae til hans Corps; naar det lykkedes dette at forhindre Fjendens Angreb fra Tønning, og Assistance ikke mere var nødvendig, skulde Bataillon dirigeres tilbage til Hovedstillingen ved Slesvig, hvorimod Corpset, i Tilfælde af et uheldigt Udfald af Kampen, med Hovedstyrken skulde gaae til Treja og sende 1 Bataillon og 4 Kanoner til Hollingsted til dette Punkts Forsvar mod Vest. Det anbefaledes sluttelig Corpset at holde Frederikstad saa længe som muligt og i dette Øjemed med yderste Haardnakkenhed at forhindre Fjendens Fremtrængen ad Chausseen og de Veje, som Vest fra førte til Byen. Endnu engang samme

Dag, nemlig som Svar paa Oberst Irmingers Skrivelse af Kl. 10^{1/2} Formiddag, tilkjendegav Overcommandoen Obersten, at Frederikstad ikke maatte forlades, før Tropperne ikke formaaede at hindre Fjendens Fremtrængen fra Tønning, og paalagde ham af Hensyn til Frederikstads Vigtighed for Armeens Stilling af al Evne at søge at føre Kampen til et heldigt Udfald og at soutenere sig i det for Corpsets Operationer anviste Terrain.

Da Oberst Irminger modtog Overcommandoens Skrivelse af Kl. 10 Formiddag, havde han allerede over Frederikstad modtaget Efterretning om, at Oberstlieutenant Lemmich, som, idet han efterlod Lieutenant Tranbergs Commando i den tidligere Forpoststilling mellem Reimersbude og Witswort, Kl. 5 om Morgenen var brudt op mod Tønning, henimod Middagstid havde besat den af Fjenden forladte By. Situationen var saaledes væsenligt forandret, og i et Mode, som efter Oberstlieutenant Helgesens Anmodning fandt Sted Kl. 4 om Eftermiddagen mellem ham og Oberst Irminger midtvejs mellem Ramsted og Frederikstad, lovede Sidstnævnte at ville lade Besætningen i Frederikstad tilgaae nogen Forstærkning. Fra Hovedkvarteret i Lehmsiek blev der derefter hen paa Aftenen givet Ordre til, at 1ste Reserve-Bataillon og de 2 Granatkanoner af Halvbatteriet Buntzen den følgende Morgen Kl. 7 skulde afgaae til Frederikstad — Kanonerne under Dækning af 1 Compagni over Husum — til Raadighed for Oberstlieutenant Helgesen. Den foreløbigt til Winnert henlagte 9de Linie-Bataillon beordredes til samme Tid at indtage 1ste Reserve-Bataillons Plads i Lehmsiek og Ramsted, hvorimod Winnert atter skulde besættes af det til Husum inddragne Detachement af 6te Linie-Bataillons 4de Compagni, og Besætningen i Husum indskrænke sig til at observere Frederikstad Vejen og Diget

langs Havet. Oberstlieutenant Lemmich fik Ordre til med 8de Linie-Bataillon — inclusive det til Rantrum detacherede Compagni — og de 2 Kanoner at bevogte Ejder Kysten og til den Ende vedligeholde Forbindelse med Oberstlieutenant Helgesen, hvem det var overdraget nærmere at bestemme Sikkringsforanstaltningerne ved Ejderen; den medgivne Jægerdivision skulde derimod retournere til 1ste Jægercorps, ligesom de 2 Compagnier af 7de Linie- og 4de Reserve-Bataillon skulde afgaae tilderes Batailloner. Den Skrivelse, hvorved Oberstlieutenant Helgesen underrettedes om Forstærkningens forestaaende Afsendelse til Frederikstad, indtraf først sent paa Aftenen, og det var derhos i Skrivelsen udtalt, at ikkun 2 af 1ste Reserve-Bataillons Compagnier maatte lægges ind i Byen og anvendes til dens Forsvar, men at de 2 andre skulde henlægges i Koldenbüttel, og at der derfra burde detacheres en større Styrke til Herrenhallig end hidtil, da den derværende Strækning af Trenen syntes at være endel exponeret. De presserende Forhold havde imidlertid allerede forinden bevæget Oberstlieutenant Helgesen til endnu engang at fremhæve Besætningens mislige Tilstand og til at erklære, at han ikke kunde indestaae for Stillingens Sikkerhed, hvis der ikke inden den følgende Formiddag indtraf en Bataillon, der kunde afløse Forposterne og forblive i Frederikstad i det Mindste i 2 Dage. Oberst Irminger saa sig derved foranlediget til at give Oberstlieutenant Helgesen den fulde Dispositionsret over 1ste Reserve-Bataillon for ved den at afløse en af Besætningens Batailloner, der da vilde være at henlægge til Koldenbüttel. Den Tillid, hvormed Oberst Irminger paa denne Dags Aften troede at kunne see de kommende Begivenheder imøde, fandt sit Udtryk i en til Overcommandoen afsendt Indberetning, hvori Obersten blandt Andet udtalte, at Corpset holdt sig forvissat om,

at det ved Hjælp af de erholdte Forstærkninger kraftigt vilde kunne opfylde sin Bestemmele.

Den 1ste October.

Vejrliget var om Morgenen, da Beskydningen begyndte, mørkt med overtrukken Himmel, men den stærke Taage fra den foregaaende Dag var forsvunden. De fjendlige Tropper indtog deres Stilling efter den givne Disposition, altsaa i alt Væsenligt ligesom den 29de September, dog blev Detachmentet under Capitain Gotzkow draget tilbage til Seeth og erstattet paa sin tidligere Post af en Feltvagt. Det fremskudte Infanteriplacement maatte snart forlades af vore der posterede Skytter, som gik tilbage til den lille Indskjæring tæt foran Mølleskandsen, og ved Tredediget rykkede ^{1 2} Compagni fjendlige Jægere frem til den yderste Gjennemskjæring, bag hvilken der paa Diget var blevet anbragt et lille Brystværn for Infanteri, og indledede et Engagement med Besætningen i venstre Fløjs Infanteriplacements, et Engagement, der varede i længere Tid og foranledigede endel Tab paa begge Sider. Kl. mellem 1 og 2 Eftermiddag gik 1 Compagni af 3die Bataillon, der ved Middagstid var blevet detacheret til Forstærkning af højre Fløj, pludseligt frem over en Løbebro, som var bleven kastet over den yderste Gjennemskjæring ved Foden af Trededigets nordre Skraaning, besteg Diget og trængte frem ad dette mod vor Forsvarslinie. Nogle vel rettede Skud fra Centralværket, hvor de 2 Kuglekanoner hurtigt vare kjorte op paa Bænkene, bragte dog snart Colonnen til at forsvinde bag Diget og til under en levende Ild fra vort Infanteri at trække sig tilbage over Broen. Et Forsøg, en mindre, fjendlig Afdeling gjorde paa at trænge frem langs Trenen mod Greveshof, blev hurtigt afvist af vort Infanteri. Ved Chausseen holdt det fjendlige Infanteri sig derimod

helt tilbage, idet kun ¹ 2 Compagni Jægere toge Stilling V. for Bomhuset til Dækning af de der placerede Kanoner. Med Hensyn til Artilleriets Anvendelse og Placering havde Major Aldosser, der af Oberst v. d. Tann bestemtes til at overtage Commandoen over Artilleriet, været beskjæftiget med at udarbejde en Plan, men nogen saadan bestemt Angrebsplan sporedes dog ikke hverken paa denne Dag eller senere, alene med Undtagelse af den 4de om Eftermiddagen, hvor en Concentration af Artilleriilden blev mærkelig

Batteriet paa den holstenske Kyst begyndte Beskydningen, der fortsattes hele Dagen, indtil Mørket indtraadte. De 6 24 Pds. Kanoner rettede deres Ild hovedsagelig mod Mølleskandsen, Espingolplacementet og Kalkovnsværket og henad Aften mod den sydøstlige Del af Byen, mod hvilken der anvendtes gloende Kugler. De 4 50 Pds. Morterer og 8 af Haandmorternerne aabnede et formeligt Bombardement mod den nævnte Del af Byen og bekastede ligeledes Mølleskandsen og Gooshof; 2 af Haandmorternerne overførtes til det nordlige Ejderdige, 8 af dem deltog ikke i Beskydningen.

Kanonbaadene kunde paa Grund af Ammunitions-mangel ikke strax deltage i Beskydningen; først Kl. henad 3 Eftermiddag indtog 3 af dem den tidligere Stilling i Højde med det fremskudte Infanteriplacement og aabnede Ilden mod Færgehusbatteriet og Palissaderingerne foran Espingolplacementet og Mølleskandsen samt senere tillige mod Husum Chausseen og Schwabsted Vejen og den ny anlagte Retraitevej over Fennerne V. for Byen.

Paa det nordlige Ejderdige indrettedes der Place-ments til 10 Stykker Skyts, og Kl. henad 11 Formiddag opkjørte dersteds 12 Pds. Batteri Nr. 2 samt 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3. Ilden rettedes fra først af udelukkende mod det blanderede Batteri,

senere mod Centralværket og Infanteriplacementerne paa venstre Fløj.

5 Kanoner af 12 Pds Batteri Nr. 3 toge i Løbet af Dagen, efterat de nødvendige Overkjørsler over Fenerne vare tilvejebragte, flere Positioner i Terrainet mellem Chausseen og Ejderdiget og avancerede tilsidst til en Stilling c. 1600 Alen fra Gooshof og c. 500 Alen fra Ejderdiget. Kanonerne beskøde først det blanderede Batteri, senere Gooshof og den sydøstlige Del af Byen for at hindre Slukningen af den der opstaaede Brand.

Paa Chausseen i det bag den yderste Gjennemskjæring V. for Bomhuset anlagte Batteri vare de 2 24 Pds. Kuglekanoner Kl. mellem 9 og 10 Formiddag blevne bragte til Skud. Ilden fra disse Kanoner rettedes fra først af udelukkende mod det blanderede Batteri, senere mod Centralværket og Kalkovnsværket; om Aftenen gjordes der nogle Skud mod Byen med gloende Kugler. — Den i Nærheden af Bomhuset placerede 24 Pds. Morter kom efter nogle faa Skud ikke mere til Anvendelse.

Til det Punkt, hvor Tredediget støder sammen med Diget N. for Schlickkog, var der ved Middagstid sammen med Compagniet af 3die Bataillon blevet detacheret en Granatkanon af 12 Pds. Batteri Nr. 3. Denne Kanon beskød i Løbet af Dagen Centralværket, Tambouren ved Holmer Thor og Kalkovnsværket.

Beskydningen fortsattes uafbrudt fra alle Batterierne, indtil Mørket faldt paa, da Tropperne og Skytset paa den nordlige Ejder Bred retournerede til Cantonnementerne. Paa Forpost efterlodes ved Ejderdiget 1 2 Compagni Jægere og 2 Compagnier af 11te Bataillon, ved Chausseen og Tredediget 1 Peloton Jægere og 2 Compagnier af 3die Bataillon; 1 Kanonbaad blev tilbage paa Vagt i Højde med det fremskudte Infanteriplacement. Om Natten kastedes fra Batteriet paa den

sydlige Ejder Bred jevnlige Bomber ind i Byen, ligesom ogsaa denne blev beskudt med endel gloende Kugler.

I Løbet af Natten etablerede Fjenden en Overgang over den yderste Gjennemskjæring af Chausseen og opkastede paa Chausseen i en Afstand af c. 1000 Alen fra det blanderede Batteri ved Hjælp af Sandsække, Skandsekurve og tilført Jord et Brystværn med Skydeskaar for de 2 24 Pds. Kanoner. Til begge Sider af Batteriet blev der i Marsken anbragt Brystværn for Infanteri, og over den nordre Chausseegroft dannedes en Overgang ved Hjælp af Faskiner; et lignende Brystværn for Infanteri blev opkastet et Par hundrede Alen længere tilbage paa Chausseens sydlige Side. Imellem Chausseen og Ejderdiget henimod 500 Alen fra dette og c. 800 Alen fra Gooshof anbragtes der et Placement for 2 Kanoner, for hvilke Overkjørsler dannedes over de bagved liggende Grave, og noget nordligere og et Par hundrede Alen længere fremme blev der begyndt paa at danne nogle smaa Skulderværn for Infanteri. Paa Trenediget endelig, hvor den 24 Pds. Granatkanon havde haft sin Plads, blev der indrettet et Placement for 2 Kanoner, ligesom man ogsaa gav sig i Færd med at lægge Bro over den yderste Gjennemskjæring af Diget.

Oberst v. d. Tann, der endnu stedse haabede at kunne overvinde alle Vanskeligheder ved Hjælp af Artilleriet, gav Befaling til, at Angrebet skulde fortsættes paa samme Maade den følgende Morgen. Imidlertid anmodede han General Willisen om en ny Forstærkning af 3 Batailloner, vel tillige fordi han frygtede for, at der fra vor Side skulde blive rettet et Angreb paa Stapelholm over Wolde. De 2 Compagnier af 4de Bataillon bleve forelobigt forlagte fra Bergenhusen til Seeth, og det blev paalagt 8de Bataillon ogsaa at besætte førstnævnte Punkt.

I Frederikstad var man, som sagt, i Færd med at arbejde paa Forstærkningen af det blanderede Batteri, da Beskydningen af Værket begyndte fra Batteriet paa Chausseen. De 24 Pds. Kugler gik helt igjennem, og det erkjendtes snart, at Arbejdet under de givne Forhold ikke kunde fortsættes, hvorfor Sappøurerne fik Ordre til at udsætte det til om Natten. Besætningen ved den tilbage blevne Kanon søgte en Tid lang at finde Dækning i det ene Hjørne af Værket, men da Beskydningen tiltog i Heflighed, og Kuglerne fra de efterhaanden i Virksomhed bragte 12 Pds. Batterier formeligt begyndte at regne ned over Blendingen, saa at det maatte befrygtes, at den ganske skulde styrte sammen over Mandskabet og Kanonen, gav Capitain Stiernholm Ordre til, at Kanonen skulde bringes tilbage. Skjøndt den ene af de 4 Heste, hvormed Kanonen var forspændt, blev skudt tæt bag Blendingen, og en Trainconstabel blev saaret, lykkedes det dog Bombarder Guddbjerg med sit Mandskab at faae den skudte Hest hurtigt spændt ud af Seletøjet, og de 3 øvrige Heste trak nu Kanonen i Galop tilbage til Placementet ved Holmer Thor, hvor den anden Kanon allerede tidligere var bleven ført hen. Efterat Kanonen var trukken tilbage, blev Blendingen ikke mere saa stærkt beskudt, og den blev nu besat med noget Infanteri fra det tenaillerede Værk. Forsvaret af Trenediget var imidlertid ved Kanonernes Retraite blevet endel svækket, og dels for at bøde derpaa, dels for at formindske det deprimerende Indtryk, som denne Retraite maatte befrygtes at have gjort paa det nærmest staaende Infanteri, beordrede Capitain Stiernholm 2 Espingoler til det paa Diget værende Infanteriplacement; disse Espingoler bleve dog senere henførte til det tenaillerede Værk.

Under den vedvarende Beskydning var der snart intet Punkt paa hele Fronten mod Øst og Syd, som

ikke var udsat for en mere eller mindre heftig, krydsende Ild, paa flere Steder endog fra 3 Sider. Vort saavel i Antal som i Caliber saa langt svagere Skyts kunde selvfølgelig ikke indlade sig paa at optage Kampen, Kanonerne holdtes dækkede, men parate til at kjøre op paa Bænkene, naar Fjenden rykkede nærmere, og kun enkelte Gange, saaledes, som vi have seet, fra Centralværket, blev der gjort nogle Skud, navnlig mod det fjendlige Infanteri. Besætningen i Skandserne, paa de enkelte fornødne Poster nær, søgte saa godt som muligt at dække sig ved at lægge sig ned bag Brystværnene, hvad der navnlig var nødvendigt i den yderste Forsvarslinie, da Brystværnene her næsten overalt kun vare 4 Fod høje. Det blev fra Befalingsmændenes Side ikke forsømt at gjøre det tydeligt for Mandskabet, at Artilleriilden ikke vilde være af megen Betydning, saalænge Fjenden holdt sig i større Afstand, at vore Kanoner vilde tage fat, naar Fjenden rykkede nærmere, men at de indtil da vilde blive holdte tilbage for ikke uden noget væsenligt Resultat at udsætte sig for at miste Folk og spille Ammunition.

Oberstlieutenant Helgesen nærede endnu om Formiddagen den Anskuelse, at Fjenden ikke tilsigtede at udføre et Stormangreb mod Frederikstad, men da Beskydningen efterhaanden tiltog, og det saaes, at Fjenden førte Stiger frem og andet Materiale for at overskride Grøfter og Gjennemskjæringer, kom han snart paa andre Tanker. I en Kl 1^{1/2} Eftermiddag til Oberst Irminger afsendt Skrivelse udtalte han, at han vel ikke antog, at en muligt denne Dags Aften forestaaende Storm paa Værkerne vilde lykkes, men at det paa Grund af Overcommandoens Ordre om at holde Frederikstad længst muligt vilde være rigtigst, om en Bataillon uden Tornystre holdtes beredt i Ramsted for i fornødent Fald at kunne komme til Understøttelse.

Oberst Irminger var iøvrigt ved Middagstid ankommen til Frederikstad, hvor han opholdt sig et Par Timer, og han synes allerede da at have tabt Tilliden til Frederikstads Holdbarhed og at være kommen til den Overbevisning, at det fjendlige Skyts snart vilde tilintetgjøre Værkerne og gjøre det umuligt for Forsvarerne at holde ud i dem. Om Formiddagen var Oberstlieutenant Henckel indtruffen i Frederikstad med 3 Compagnier af 1ste Reserve-Bataillon, hvorimod dennes fjerde Compagni og de 2 Kanoner først ankom hen paa Eftermiddagen ligesom ogsaa Resterne af de 2 tidligere til Fjeldersted detacherede Compagnier — det halve Compagni under Lieutenant Tranberg forblev foreløbigt ved Reimersbude —, hvilke efter Oberstlieutenant Helgesens Befaling indtil videre bleve stillede under Capitain Kühles Commando; Kanonerne bleve foreløbigt holdte i Reserve udenfor Frederikstad ved Møllen paa Diget V. for Trenen. Det havde oprindeligt været Oberstlieutenantens Hensigt fra Koldenbüttel at dirigere Kanonerne ad Diget N. for Trenen for at beskyde den S. for Floden fremtrængende Fjende i Flanken, men paa Capitain Stiernholms Forestilling om, at det neppe vilde være muligt paa virksom Skuddistance at finde nogen passende Standplads for Kanonerne, og at disse med deres Bespænding vilde være udsatte for i kort Tid at blive sammenskudte af det overlegne, fjendlige Skyts, blev Planen foreløbigt opgivet, og Oberstlieutenanten indskrænkede sig til at befale Capitain J. Hummel at forstærke Besætningen i Herrenhallig for at observere Trenen ved Ziegelhof og om muligt at flankere den langs Trenediget opererende Fjende. Dennes Fremtrængen langs Trenen og hans Placering af Artilleri paa Diget synes i det Hele taget at have foruroliget Oberstlieutenant Helgesen endel. Capitain Kühle erholdt om Eftermiddagen Ordre til at

samle endel Stiger langs Trenen og at demonstrere, som om der paatænkte et Angreb paa det fjendlige Skyts, og om Aftenen efter Mørkets Frembrud blev Lieutenant J. Vaupell af 4de Reserve-Bataillon med en Snes Mand, der medførte de fornødne Stiger, sendt frem langs Foden af Tredediget for at skaffe Underretning om, hvilke Arbejder Fjenden havde for paa denne Fløj. Lieutenanten omgik en paa Tredediget udsat, fjendlig Dobbeltpost og rykkede dernæst frem ad Diget til den yderste Gjennemskjæring, hvor et Commando af den slesvig-holstenske 3die Bataillon var i Færd med at lægge Bro; Fjenden blev angrebet og kastet efterat havefaaet 1 Mand skudt, men da hans Repli snart rykkede frem til Undsætning, vendte Lieutenant Vaupell om og tog paa Tilbagevejen den fjendlige Dobbeltpost tilfange; paa vor Side havdes intet Tab. Af Fangerne, der begge henhørte til 3die Bataillon, fik Oberstlieutenant Helgesen temmelig nøjagtig Oplysning om de ligeoverfor Frederikstad staaende Troppers Styrke, om at Oberst v. d. Tann førte Commandoen, og at der, uagtet Troppernes Stemning skildredes som meget nedslaaet, var Tale om en Storm paa Byen.

Den vedholdende Beskydning, ved hvilken Fjenden paa denne Dag skjønnedes at have sendt mindst 3000 Projectiler mod Værkerne og Byen, havde tilføjet Besætningen et Tab af 13 Døde og 45 Saarede; desuden vare 13 af Byens Indvaanere blevne dræbte eller saarede. Ingen af Kanonerne var bleven truffet, derimod havde selvfølgelig Værkerne lidt endel, idet flere Escarper vare revnede og Palissaderingerne slemt medtagne, men Skaden var dog ikke større, end at den i Hovedsagen kunde repareres i Løbet af Natten. Ved Færgeshusbatteriet vare de paabegyndte, lange Skydeskaar i Diget blevne sammenskudte, og Kanonplacementerne havde oftere maattet renses for den i dem nedstyrtede Jord;

Sænknningen af den anden Kanon blev derved meget forsinket og kunde, som allerede omtalt, heller ikke foretages Natten til den 2den paa Grund af den levende Beskydning. I Mølleskandsen var, som overhovedet de fleste Aftener, højre Faces Brystværn blevet betydeligt forskudt, hvilket om Natten blev afhjulpet ved at sætte det op igjen med Sandsække og Jord samt ved at gjøre det tykkere ved en Udgravning af Terreplainet, der tillige gav Besætningen Dækning mod Skuddene fra Chausseen og Tredediget. Ved Bombardementet bleve Husene navnlig i de nærmest Havnediget liggende Gader stærkt beskadigede, ligesom ogsaa Husene langs Byens Østside og de derværende Haver lede betydeligt ved Ilden fra Batterierne paa Tredediget, Chausseen og Marsken, da mange Projectiler, som ikke bleve stikkende i Værkerne eller Grøfterne, ricocheterede ind i Byen. Brand opstod paa flere Steder, men Sprøjterne, der betjentes af Borgerne med Understøttelse af Militairet, havde dog endnu forhindret dens hurtige Udbredelse; om Natten forogedes dog Branden ved de gloende Kugler, hvormed Byen blev beskudt, Sprøjtemandskabet holdt vel Stand indtil henad Morgenstunden, men det var da saa udmattet, at Ilden senere altid vandt mere Terrain. Tidligere var det, som sagt, kun blevet tilladt Oldinge, Kvinder og Børn at forlade Byen, da man ansaa Borgernes Tilstedeværelse for ønskelig dels for at betjene Sprøjterne, dels for at sikre deres Ejendom, men i Betragtning af, at Forholdene antog en saa alvorlig Charakter, blev det nu med Oberst Irmingers Sanction tilladt samtlige Borgere at forlade Byen.

Besætningen i Skandserne var efter 1ste Reserve-Bataillons Ankomst ikke bleven afløst, tvertimod havde Oberstlieutenant Helgesen af Hensyn til, at Fjenden muligt tilsigtede en Storm, seet sig foranlediget til at

forstærke Besætningen i forreste Linie med nævnte Bataillons Tapriffelskytter. Hen paa Natten blev der derimod paa Forestilling fra Capitain Stiernholm, der personlig havde havt Lejlighed til at iagttage Mandskabets maadelige og afkræftede Tilstand; givet Ordre til, at en Afløsning skulde finde Sted tidligt om Morgenen saaledes, at 1 Bataillon besatte Værkerne, en anden holdtes i Reserve paa Torvet i Byen, og den tredie Bataillon sendtes tilbage til Koldenbüttel for at udhvile. 1ste Reserve-Bataillon skulde for den kommende Dag besætte Værkerne, 7de Linie-Bataillon holdes som Reserve i Byen og 4de Reserve-Bataillon afgaae til Koldenbüttel; Afløsningen blev dog endel forsinket, saa at det sidste Mandskab først naaede tilbage fra Værkerne henad Middag og ikke uden at være blevet beskudt og have lidt noget Tab. Der var ved samme Lejlighed taget Bestemmelse om den normale Styrke af Besætningen i de enkelte Værker, en Bestemmelse, der i det Væsenlige blev uforandret ogsaa for de følgende Dage, og ifølge hvilken den paagjældende Bataillon skulde besætte:

Treneskandsen med	1 Officer	og	50 Mand,
Greveshof	1 Underofficer	•	30 do. ,
Trenediget med Infanteriplacements	med 2 Officerer	"	80 do. ,
Chausseen	1 do.	"	50 do. ,
Centralværket	1 do.	"	100 do. ,
Til Venstre for Gooshof med	1 do.	"	70 do. ,
Gooshof og derfra til Mølleskandsen med	1 do.	"	80 do. ,
Mølleskandsen	1 do.	"	70 do. ,
Kalkovnsværket og Espingolplacementet med	1 do.	"	60 do. ,

Ejderdiget foran Kalkovns-
 værket med . . . . . 1 Officer og 30 Mand og
 Husum Porten med . . . 1 do. • 30 do. .

Resten af Bataillonon skulde stilles som Reserve ved Havnediget. Den i Reserve paa Torvet staaende Bataillon skulde besætte Byvagten med 1 Underofficer og 40 Mand. — For Artilleriets Vedkommende kunde en saadan Aflesning paa Grund af manglende personelle Kræfter ikke iværksættes Lieutenant Moltke, der skjøndt saaret den 29de havde vedblevet at føre Commandoen i Færgesbatteriet, var efterhaanden bleven mere og mere udmattet, og den ringe Hvile, det havde været muligt at forskaffe ham ved af og til om Natten at lade ham afløse af Sergent Schoug, der ogsaa havde at sørge for at tilføre samtlige Piecer Erstatning for den bortskudte Ammunition, var ikke tilstrækkelig til at forebygge, at han blev alvorligere syg, saa at han om Natten til den 2den October maatte afgive Commandoen for at føres til Lazarethet; i hans Sted blev Lieutenant Falbe af Batteriet Glahn om Morgenens tidligt beordret til at overtage Commandoen over Halvbatteriet. For nogenlunde at bøde paa Mangelen af en virkelig Aflesning lod Capitain Stiernholm i den nærmeste Tid Besætningen af de 2 tilkomne Granatkanoner af Batteriet Mossin med bestemte Mellemløse afløse Besætningen ved Kanonerne i Færgesbatteriet, ligesom han ogsaa tillod, at nogle Mand af de øvrige Piecers Besætning efter Tour gik ind i Byen for der i nogle Timer at recreere sig. Uagtet de store Fordringer, der stilledes til Artilleriets Mandskab, var dets Stemning fortrinlig, og ikke faa vare Beviserne paa den gode Aand, som besjælede Besætningen ved Kanonerne, og uden hvilken Kampens heldige Udfald muligen ikke var opnaaet. — Endnu skal anføres, at en Ammunitionscolonnes paa 20 Vogne ifølge Artilleriovercommandoens

Foranstaltning den 1ste October var bleven dirigeret til Husum, og at den ifølge Requisition afgik derfra til Frederikstad den følgende Dags Formiddag. For Tilførsel af den fornødne Proviant havde Oberst Irminger ligeledes draget Omsorg. Lazarethet i Frederikstad blev flyttet til Herrenhallig.

I Tønning havde Oberstlieutenant Lemmich om Eftermiddagen den 30te sendt Styrken af 7de Linie-Bataillon under Capitain Kühle vesterpaa til Garding og Katingsiel, og det havde været hans Hensigt ved sin Tilbagemarche til Lehmsiek den følgende Morgen at efterlade 1 Compagni af sin Bataillon i Tønning istedetfor det saa haardt medtagne Compagni af 4de Reserve-Bataillon. Efter den 1ste October om Morgenen tidligt at have modtaget Oberst Irmingers Ordre om Ejdersteds fremtidige Besættelse og som Følge deraf at have rappelleret Capitain Kühle og beordret ham til ved Middagstid at afgaae til Frederikstad tilligemed Compagniet af 4de Reserve-Bataillon besluttede Oberstlieutenant Lemmich ikke mere at detachere nogen fast Styrke vesterpaa, men at holde sin Styrke concentreret i Tønning med Undtagelse af $\frac{1}{2}$ Compagni, der skulde besætte Rodenspieker istedetfor en der efterladt mindre Postering Kl. omtrent 10 Formiddag hertes pludseligt Kanonskud ved Wollersum, og kort efter indlob der Melding fra den nævnte Postering om, at Fjenden var i Begreb med at gjøre Landgang under Dækning af svært Skyts. Hele Styrken i Tønning traadte strax under Gøvær og dirigeredes med Undtagelse af 1 Compagni, der forblev tilbage som Besætning i Byen, for Størstedelen ad Chausseen mod det formodede Landingssted, hvorhen Oberstlieutenant Lemmich i Forvejen begav sig. Fjenden sendte vel fra sine 2 Kanoner stadigt Granater over Diget, og ved den holstenske Kyst noget S. for Wollersum saaes vel Tropper ombord paa

de der liggende Fartøjer, men Oberstlieutenanten kom dog snart til Erkjendelse af, at det Hele neppe var andet end en Demonstration. At komme til at beskyde de fjendlige Fartøjer med Virkning ansaaes ikke for gjort, og Tropperne bleve derfor, skjøndt Skydningen fra Fjendens Side vedblev, efter nogen Tids Forløb beordrede tilbage til Tønning paa 1 Compagni nær, der besatte Diget ligeoverfor Wollersum og Rodenspieker og havde sin Reserve paa Vejen fra Chausseen til Schweinkrug; et Antal Vogne holdtes i Beredskab paa Torvet i Tønning for i fornødent Fald hurtigt at kunne sende et andet Compagni til Assistance. Strax efter Tilbagekomsten til Tønning meldte Marinelieutenant Hammer sig til Oberstlieutenant Lemmich og underrettede ham om, at vore Kanonbaade atter laa udfor Vollerwiek og Katingsiel, men ikke havde vovet at nærme sig mere, da de antog Byen besat af fjendlige Tropper. Efter truffen Aftale bleve 5 Gallioter tagne i Requisition for at sendes til Kanonbaadene og der holdes i Beredskab for om fornødent at kunne optage muligt afskaarne Troppeafdelinger. Om Eftermiddagen indtraf ogsaa Commandeurcapitain Ellbrecht i Tønning, og det blev nu taget under Overvejelse, om Kanonbaade kunde føres op ad Ejderen for at beskyde de fjendlige Fartøjer. Dette blev dog ikke anset for gjørligt, hvorimod det blev besluttet, at Kanonbaadene efter Mørkets Frembrud skulde forsøge at gaae saa højt op i Purren Strøm, at de kunde modvirke en mulig, fjendlig Landgang, og at de tillige den paafølgende Morgen skulde kaste nogle Bomber ind mod Færgehuset ligeoverfor Tønning, hvor Fjenden stadigt havde en Observationspost.

I Frederikstad havde man Kl. henad 10^{1/2} Formiddag faaet Melding fra Feltvagten ved Saxfærge om, at stærk Kanonskydning høretes i Retning af

Tønning, og Oberstlieutenant Helgesen havde derfor udsendt Lieutenant R. Wedell-Wedellsborg med en Cavaleripatrouille for at skaffe Oplysning om Skydningens Aarsag. Først Kl 2¹/₄ indtraf følgende Melding, der, da Oberst Irminger allerede havde forladt Frederikstad, strax afsendtes til Lehmsiek:

»Ved Rodenspieker og Wollersum beskyder Fjenden os med Granater fra Holstens Kyst og har endel Skibe parate, men nogen Landgang er endnu ikke forsøgt.

Jeg har sendt nogle Dragoner, der ride langs med Ejderdiget, for at observere, om Fjenden muligen andre Steder skulde forsøge Landgang.

Afsendt Kl. 12³/₄.

R. Wedell.»

Tanken om, at der muligen kunde ventes en ny Landgang af Fjenden i Ejdersted, i Forening med det alvorlige Angreb, der var rettet mod Frederikstad, gjorde et stærkt Indtryk paa Oberst Irminger. Kort efter at have modtaget ovenfor nævnte Melding tilkjendegav han Oberstlieutenant Helgesen, at han, saasnart Fjenden med betydelige Kræfter passerede Ejderen mellem Frederikstad og Tønning, skulde opgive Forsvaret og trække sig tilbage. I saa Fald skulde endel Infanteri og 2 Kanoner først sendes tilbage for at sikre Chausseen til Husum, og en mindre Styrke sendes forud til denne By for at besætte Chausseen og Sodiget dersteds; af den øvrige Styrke skulde noget Infanteri dirigeres tilbage ad korteste Vej til Ramsted og mindst et Par Compagnier ad Vejen til Rantrum. Trainet skulde under Bedækning sendes forud paa Chausseen, og man maatte heller op-offre en Del deraf end forsinke Troppernes betimelige Retraite. Det paalagdes sluttelig Oberstlieutenant Helgesen at meddele sine højere Officerer, navnlig Oberstlieutenant Henckel, sine Dispositioner for Forsvaret og

særligt for Tilbagetoget og itide ved flere Ordonnantser ad forskjellige Veje at underrette Oberstlieutenant Lemmich om Retraiten. — Længer hen paa Eftermiddagen lod Oberst Irminger Capitain Dreyer afgaae til Rantrum med et Detachement af 1ste Jægercorps, hvem der medgaves 2 Kanoner og nogle Dragoner.

Til Overcommandoen skrev Oberst Irminger Kl. 4 Eftermiddag, idet han nærmere udtalte sig om det stedfindende Angreb paa Frederikstad og en mulig ny, fjendtlig Landgang ved Wollersum, at det var at forudsee, at Frederikstad maatte falde maaskee om nogle Dage, maaskee endog tidligere, naar ikke uventede Omstændigheder kunde forandre Sagernes Stilling. Han havde forberedt Alt for at lade Retraiten, naar den maatte tiltrædes, skee med saa megen Orden som muligt samt for at kunne optage de paa de forskjellige Veje retirerende Tropper, men ønskede Oplysning om, hvorvidt han, naar han retirerede paa Treja og havde overskredet Trenen, skulde holde denne Stilling, eller om han da kunde forvente nærmere Ordre. Han havde fundet Stemningen god hos Besætningen i Frederikstad, og Oberstlieutenant Helgesen havde lovet at holde sig til det Yderste, men Corpset udbad sig dog Overcommandoens Befaling om, hvorvidt Forsvaret, hvis Ophør dog lod sig beregne, ogsaa skulde udstrækkes til det Alleryderste, eller om det ikke var rigtigere, naar alle Forsvarskræfter vare udtømte, frivilligt at tiltræde Tilbagetoget, saa at saa meget som muligt af Besætningen og dens Materiel kunde reddes.

De store Ulemper, som fjendlige Overgange over Ejderen mellem Frederikstad og Tønning kunde medføre, havde allerede, forinden ovennævnte Skrivelse indløb, bevæget Overcommandoen til at befale Oberst Irmingers Corps at lade Terrainet langs Ejderen recognoscere ved en Ingenieurofficer og derpaa snarest muligt

at paabegynde Anlægget af saadanne fortificatoriske Afsnit og andre Værker, som kunde forhindre Fjenden i at udbrede sig efter en Landgang og navnlig standse hans Fremrykning mod Frederikstad; det var tilføjet, at de locale Forhold selvfølgelig skulde benyttes til dette Øjemeds Opnaaelse, uden at der toges Hensyn til de muligt deraf flydende Tab for Beboerne. Ligeledes havde Overcommandoen, for at Mangelen paa Proviant ikke skulde komme til at influere paa Forsvaret af Frederikstad, befalet Corpsintendanturen at proviantere Byen for 2000 Mand og 200 Heste i 5 Dage og desuden at sætte Frederikstads Commandantskab i Stand til fra Tid til anden under særegne Omstændigheder at kunne uddele Extraportioner til Besætningen. Som Svar paa Oberst Irmingers ovenfor anførte Skrivelse af Kl. 4 Eftermiddag afsendtes der fra Overcommandoen Kl. 11 Aften følgende Skrivelse:

»Corpsset har i Skrivelse af Dags Dato udbedet sig Overcommandoens Befaling angaaende Forsvaret af Frederikstad, efterat dette Punkt er blevet angrebet af et betydeligt, fjendligt Artilleri.

I denne Anledning undlader man ikke at tilkjendegive, at Forsvaret vil være at lede saaledes, at den Modstand, de anlagte Værker yde, benyttes, indtil de ved den fjendlige Ild have lidt saa betydeligt, at man ikke seer sig i Stand til at afslaa Stormen. Af Materiellet maa under saadanne Omstændigheder alt Væsenligt søges bragt i Sikkerhed, ligesom ogsaa, hvad Hovedstyrken angaaer, Besætningen maa sikkres en Retraite.

Corpsset vil ved at instruere Commandanten i Frederikstad i Overensstemmelse hermed henlede hans Opmærksomhed paa, at Frederikstads Besiddelse er Armeen af yderste Vigtighed, og at han derfor vel maa

veje sin Beslutning, naar Angrebet har gjort saadanne Fremskridt, at Talen kan blive om at opgive Forsvaret.

Til Disposition for Corpset vil Capitain Hirsch af Overcommandoens Stab blive afsendt herfra imorgen og medbringe Instructioner angaaende Corpsets eventuelle Retraite eller dets fremtidige Operationer.

Krogh
Generallieutenant“.

Den 2den October.

Ogsaa paa denne Dag var Vejrliget mørkt med ^{Begivenhederne} overtrukken Himmel, og en let Taage holdt sig over ^{den 2den Octo- ber.} Terrainet indtil noget hen paa Formiddagen. Kl. omtrent 8 aabnedes Ilden fra Batteriet paa den holstenske Kyst. De 24 Pds. Kanoner beskøde hovedsagelig Mølleskandsen, Gooshof, Færgehusbatteriet og tildels Husum Porten. Nogle Gange forsøgtes deres Ild ved Hjælp af Observateurer, der havde taget Plads ovenpaa det med Bjælker tildækkede, holstenske Færgehus, rettet mod Centralværket, som ikke kunde sees fra selve Batteriet, men da der blev skudt med for store Ladninger, gik Kuglerne efter at være strøgne over Ejderdiget, som dækkede Skandsen, tæt over denne og sloge ned dels i Marken, dels i Brystværnet om Greveshof; denne Beskydning holdt dog snart op, da nogle i Espingolplacementet udstillede Riffelskytter ved deres Skud fordrev Observateurerne fra deres Standplads. De 4 50 Pds. Morterer bekastede Færgehuset, den sydøstlige Del af Byen og Torvet, de smaa Morterer Værkerne ved Ejderdiget og Gooshof.

3 af Kanonbaadene, bugserede af et Dampskib, indtog allerede om Morgenen deres tidligere Standpladser i Højde med det fremskudte Infanteriplacement og rettede deres Ild dels mod Færgehusbatteriet, dels mod Byen.

Fra det nordlige Ejderdige aabnede de 10 12

Pds. Kanoner, tildels anbragte i nye, mere fremskudte Placements, deres Ild mod alle de foran liggende Værker, navnlig mod Centralværket og Placementet ved Holmer Thor. Om Eftermiddagen begyndte Jægerne V. for de yderste Kanonplacements at opkaste en Jordvold tvers over Diget og den langs dette løbende Vej; nogle Skud fra vor i det nye Placement ved Færgehuset anbragte Granatkanon tvang dem for en Tid til at standse med Arbejdet, men det blev dog fuldført om Aftenen, og i Lobet af Natten rykkede Jægerne længere frem med nye Indskjæringer i Diget og nødte vore i den lille Indskjæring tæt foran Mølleskandsen staaende Riffelskytter til at gaae tilbage til Skandsen.

4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3 vare ved Dagens Frembrud i Færd med at tage Position i Marsken 200—300 Alen fra Chausseen bag den oprensede Groft, der fra den yderste Gjennemskjæring af Trene-diget strakte sig over Chausseen til henimod det frem-skudte Infanteriplacement paa Ejderdiget. I Centralværket, hvor Capitain Stiernholm netop opholdt sig, var dette blevet bemærket; de 2 derværende Kuglekanoner bleve hurtigt førte op paa Bænkene, og ved nogle vel rettede Skud bragtes de 12 Pds. Kanoner til at gjøre Omkring og retirere. Senere hen bleve dog Kanonerne under Dækning af det øvrige Artilleris Ild opkjorte dels i det om Natten anlagte Placement mellem Ejderdiget og Chausseen, dels i dettes Nærhed, hvorfra de aabnede Ilden mod Mølleskandsen og Goos-hof, senere ogsaa mod Greveshof.

Paa Chausseen vare de 2 24 Pds. Kuglekanoner blevne anbragte i det fremskudte Emplacement; de beskøde først det blanderede Kanonplacement, senere Centralværket.

Fra det om Natten anlagte Placement paa Trene-diget, hvor 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3 vare

opkjorte, beskodes endelig Greveshof og venstre Fløjs Infanteriplacementer.

Beskydningen fortsattes ligesom den 1ste October uafbrudt hele Dagen fra alle Batterier, indtil Mørket faldt paa, da Tropperne og Skytset paa den nordlige Ejder Bred vendte tilbage til Cantonnementerne. Paa Forpost efterlodes ved Ejderdiget 1 Compagni af 1ste Jæger-corps, 2 Compagnier af 6te Bataillon og 2 Kanoner, ved Chausseen 2 Compagnier af 4de Bataillon og ved Tredediget $1\frac{1}{2}$ Compagni Jægere og 1 Compagni af 3die Bataillon; 1 Kanonbaad blev ligeledes tilbage paa Vagt. Om Natten gjordes kun enkelte Skud fra Batteriet paa den holstenske Kyst; med en af vore ad Ejderdiget i Nattens Løb fremsendte Patrouiller vexledes endel Skud, uden at dette dog medførte Tab paa nogen af Siderne.

Mangelen paa en bestemt Angrebsplan var traadt stærkere og stærkere frem. Den Skade, som ved Beskydningen var bleven tilføjet de danske Værker, var hver Gang funden retableret om Natten, og det var at forudsee, at Værkernes Ødelæggelse neppe vilde kunne naaes ad den hidtil betraadte Vej, men kun ved en formelig Belejring eller i altFald en systematisk Fremgangsmaade, der kom denne nogenlunde nær. Oberstlieutenant Gagern havde ikke undladt at gjøre Oberst v. d. Tann Forestillinger i saa Henseende og havde til den Ende mundtligt fremsat for ham en Plan, der i Hovedsagen gik ud paa Følgende:

Natten til den 3die October skulde der i Terrainen mellem Ejderdiget og Chausseen c. 500 Alen fra Gooshof anlægges 6 Skulderværn for Infanteri en échiquier og tilvejebringes Overgange over de bagved værende Grøfter i 3 Rækker indtil i Højde med Bomhuset og saaledes, at det ogsaa blev muligt at føre Artilleri frem til Skulderværnene. Den følgende Nat

skulde der bygges 2 Batterier for ialt 14 12 Pds. Kanoner foran Intervallerne mellem de forreste Skulderværn, anlægges en Løbegrav fra Skulderværnene henholdsvis til det fremskudte Batteri paa Chausseen og til et Placement, som skulde anbringes paa Ejderdiget for de 2 84 Pds. Bombekanoner, og endelig skulde Gravene foran vor forreste Forsvarslinie overdæmmes saaledes, at der dannedes Veje for 3 Colonner dels langs Ejderdigets nordlige Fod, dels fra Fløjene af de forreste Skulderværn Den 4de October skulde man da efter en forudgaaet, heftig Beskydning skride til Storm paa Mølleskandsen, Gooshof og Tredediget indtil henimod det tenaillerede Værk og, hvis denne lykkedes, sætte sig fast i den erobrede Stilling for først senere derfra efter Omstændighederne at trænge videre frem.

Oberst v. d. Tann syntes at billige Planen, og efter hans Ordre blev der ogsaa i Lobet af Natten anlagt 6 30—40 Alen lange Skulderværn i det betegnede Terrain 600—700 Alen fra Gooshof og etableret et Antal Overgange over de bagved værende Grofter. Den videre Udførelse af Planen blev imidlertid, som vi snart skulle see, den følgende Dag i det Væsenlige opgivet, idet andre Anskuelser om Angrebsmaaden, for hvilke navnlig den højstcommanderende Artilleriofficer, Major Aldosser, gjorde sig til Talsmand, trængte igjennem hos Oberst v. d. Tann. — Henad Aftenen ankom General Willisen foran Frederikstad; han traf dog ingen nye Bestemmelser, men overlod Alt til Oberst v. d. Tann.

I Frederikstad havde man ligesom den foregaaende Dag ikke indladt sig paa at besvare den fjendlige Artilleriild; ikkun ved et Par Lejligheder var der, som ovenfor omtalt, blevet gjort nogle faa Skud, men Kanonerne vare strax derefter blevne bragte tilbage i

deres dækkede Stillinger. I Færgehusbatteriet, hvor det i Diget anbragte Skydeskaar i Regelen holdtes blenderet med en Skandsekurv, havde Placementerne vel gjentagne Gange maattet renses for den nedskudte Jord, men der ledes intet Tab hverken paa Mandskab eller Materiel. Ved Holmer Thor gik derimod en Granat tvers igjennem det Brystværn, bag hvilke Batteriet Glahns Kanoner vare placerede, dræbte en Overcomstabel, slog et Hjul itu paa den ene Kanon og beskadigede, idet den sprang, Lavetten paa flere Steder. Tabet af Mandskab paa denne Dag var i det Hele 11 Døde og 23 Saarede. Værkerne havde ikke taget nogen væsenlig Skade, og Udbedringerne bleve temmelig fuldstændige, da en stærk Taage tillod at fortsætte Arbejdet indtil Kl. omtrent 10 Formiddag den paafølgende Dag. Det sænkede Placement for den anden Kanon i Færgehusbatteriet blev, som allerede omtalt, fuldendt, og ved det blenderede Kanonplacement paa Chausseen skred Arbejdet saaledes frem, at det ventelig den 4de om Morgenen atter vilde kunne besættes med Skyts. Fra Overcommandoen var der indløbet Meddelelse om, at Artilleriet i Frederikstad kunde ventes forstærket med 2 fra Als hidførte 84 Pds. Bombekanoner, som snarest muligt vilde blive afsendte over Husum, og Ordre til, at der ufortøvet skulde anlægges Emplacements paa de hensigtsmæssigste Punkter for disse Piecers Virkning. Efter nærmere Overvejelse blev det bestemt, at den ene af disse Kanoner skulde placeres i Centralværket, den anden ved Ejderdiget mellem Færgehuset og Goldnes Thor for at virke mod Kanonbaadene og forstærke Flankeringen af Digets Yderside. Bombardementet af Byen havde været heftigere end de foregaaende Dage og havde udstrakt sig til Partiet omkring Torvet, hvor Oberstlieutenant Helgesen havde sit Stabskvarter; flere Bomber vare faldne i selve den Bygning, hvor Stabs-

kvarteret var etableret, og dette blev derfor forlagt til et Hus ved Siden af Synagogen ved den nordlige Kanal, et af de mindst udsatte Punkter. I Færgehuset opstod der Ild, som dog blev slukket, men i selve Byen tog Branden efterhaanden stærk Overhaand, og om Eftermiddagen maatte Capitain Ernst opgive Haabet om at blive Herre over Ilden og foreløbigt lade op-høre med Slukningen, da Brandfolkene dels vare rømte, dels i højeste Grad udmattede, og andre vigtige Arbejder fuldt ud lagde Beslag paa Ingenieurernes Virksomhed. De Krav, der stilledes til Ingenieurerne, vare i det Hele taget betydelige, og uagtet Underofficerernes Dygtighed og deres og Mandskabets Udholdenhed var Mangelen paa Ingenieurofficerer meget følelig, da de tjenestegjørende Lieutenanter Carstensen og Elben vare i høj Grad anstrængte, og den Førstnævnte tilmed havde maattet afsendes til Husum i et særligt Hverv; Capitain Ernst fandt sig derfor ogsaa foranlediget til at andrage Feltingenieurdetachmentet om en Tilgang af et Par Officerer.

I Tønning havde Oberstlieutenant Lemmich paa Grund af Forholdene, og da der fra om Aftenen stadig hørt en stærk Hamren og Banken paa Kysten ved Wollersum og ligeoverfor Tønning, ladet Størstedelen af Tropperne staae under Gevær om Natten. Denne forløb imidlertid roligt, ligeledes hele Dagen den 2den, naar undtages, at de bag Diget ved Wollersum opstillede 2 Haandmorderer af og til kastede Bomber over paa den slesvigske Kyst. Reimersbude holdtes, som det vil erindres, endnu stadigt besat af et Detachment af 7de Linie-Bataillons 2det Compagni, da Oberstlieutenant Lemmich ikke havde troet at kunne overtage Kystens Bevogtning udover Rodenspieker; Oberstlieutenant Helgesen insisterede imidlertid paa, at Detachmentet afløstes af 8de Linie-Bataillon, og der

blev derfor givet Ordre til, at 1 Officer og 100 Mand den følgende Morgen skulde afgaae til Reimersbude for at iværksætte Aflesningen. For itide at kunne avertere Oberstlieutenant Lemmich vare Relaisposter af Cavaleri udstillede langs Chausseen fra Frederikstad, og ved Oberstlieutenant Helgesens Foranstaltning etableredes der tillige ved Saxfærge og Rodenspieker Banner, som skulde tændes, naar Besætningen i Frederikstad tiltraadte Retraiten. Kanonbaadene havde paa Grund af Flodforholdene ikke vovet at gaae op ad Ejderen i Nattens Løb, men den 2den om Morgenen ankom de udfor Tønning og gik til Ankers i Purren Strøm, hvorfra de sendte nogle Bomber mod det holstenske Færgehus ligeoverfor Tønning og fordrev den der udsatte Observationspost. Ved Kanonbaadenes Stilling maatte Kysten V. for Tønning ansees tilstrækkeligt bevogtet, og Oberstlieutenant Lemmich indskrænkede sig derfor til at udstille en Observationspost ved Alversum og til efter Marinens Ønske at sende en lille Underofficersvagt til Katingsiel. Med Hensyn til Muligheden af ved en Anvendelse af Kanonbaadene at modvirke en fjendlig Landgang ved eller Ø. for Tønning kom Oberstlieutenant Lemmich derimod ved Conference med Chefen for Søstyrken paa Ejderen snart paa det Rene med, at Virkningen af Kanonbaadenes Tilstedeværelse væsenligt kun vilde være af moralsk Natur, da man ikke antog, at Kanonbaadene vilde kunne gaae tilstrækkeligt langt op i Ejderen uden at være udsatte for Tilintetgjørelse.

Oberst Irminger, der stadigt var overbevist om, at det Øjeblik var nær forhaanden, hvor Frederikstad maatte forlades, havde atter denne Dags Morgen tilskrevet Oberstlieutenant Helgesen i den Anledning og anmodet ham om fremfor Alt at befale Commandeurerne for de ham underlagte Afdelinger at paasee og

overholde den størst mulige Orden under Tilbagetoget, da man kun derved vilde blive i Stand til at modvirke de Ulemper, som vilde opstaae, naar selv kun smaa, fjendlige Afdelinger maatte nærme sig hans Retraite-linie; Obersten underrettede ham tillige om Overcommandoens Bestemmelse med Hensyn til Frederikstads Provantering, og om at Forsyningen endnu samme Dag vilde blive dirigeret til Husum og stillet til hans Raadighed, men troede dog samtidigt at maatte henlede hans Opmærksomhed paa de Vanskeligheder, som kunde opstaae ved Krydsningen paa Vejen af dette meget betydelige Train, naar en Retraite imidlertid var bleven nødvendig. Detachmentet i Husum fik fra Corpset Ordre til at samle alle i Byen og Omegn værende Vogne i en Park N. Ø. for Byen for i fornødent Fald at have Alt i Beredskab for itide at evacuere alle transportable Syge og Saarede til Flensborg

Op ad Formiddagen ankom den ved Overcommandoens Stab ansatte Capitain Hirsch til Lehmsiek, hvor han meddelte Oberst Irminger, at det var Overcommandoens Bestemmelse, at Corpset, saasnaart Ejdersted maatte forlades, skulde indtage en Stilling mellem Husum og Ramsted bag Süder Marsch, hvor en Inondation skulde søges tilvejebragt. Allerede ved Capitain Ernst's Sendelse vesterpaa var denne Foranstaltning paatænkt udført, og Capitainen havde til den Ende kort efter sin Ankomst sat sig i Forbindelse med den med Forholdene der paa Egnen nøje kjendte Civilingenieur Grove, ligesom han ogsaa senere, som omtalt, i samme Hensigt sendte Lieutenant Carstensen til Husum; den 2den October beordrede Overcommandoen imidlertid Ingenieurcapitain Owesen til at afgaae til Husum for at udføre det omhandlede Hverv. Oberst Irminger ansaa ikke den paapegede Stilling for hensigtsmæssig og gjorde Capitain Hirsch opmærksom paa, at den for-

nødne Inondation ikke vilde kunne tilvejebringes, at Stillingen var for udstrakt, og at den, naar Frederikstad maatte forlades, og Trenens Oversvømmelse aflededes, vilde blive aldeles uholdbar. — Om Eftermiddagen afrejste Capitain Hirsch for nogle Timer til Frederikstad for paa Overcommandoens Vegne at søge nærmere Oplysninger navnlig med Hensyn til Spørgsmaalet om Pladsens Holdbarhed. Oberstlieutenant Helgesens Ytringer gik ud paa, at Tropperne trods den stærke Beskydning vare ret vel tilmode, og at en Storm muligt forestod den følgende Dags Aften, men at han ikke frygtede den. Ogsaa af de Samtaler, Capitain Hirsch havde med Capitainerne Ernst, Stiernholm og Hoffmann, fik han det Indtryk, at Forholdene ikke vare af den Natur, at Tidspunktet for Opgivelsen af Frederikstad kunde antages at være nær forestaaende; dog var man ikke uden Bekymring for, at Fjenden, der var i Færd med Arbejder paa den sydlige Ejder Bred ligeoverfor Saxfærge og Stadthof, skulde anbringe Batterier dertil, som vilde gjøre Adgangen til Frederikstad Vest fra precair i det Mindste om Dagen. I den Indberetning, Capitain Hirsch efter sin Tilbagekomst til Lehm-siek om Aftenen afsendte til Overcommandoen, fremhævede han det Ønskelige i, at der gaves en definitiv Befaling med Hensyn til Stillingen bag Süder Marsch, og at der toges Bestemmelse om, hvorvidt Frederikstad skulde holdes, selv om den de følgende Dage maatte blive beskydt med forøget Heflighed.

I Anledning heraf udtalte Overcommandoen i en Skrivelse, der den følgende Dag indløb til Oberst Ir-mingers Corps, og som af dette strax blev meddelt Oberstlieutenant Helgesen, at den under 1ste October givne Befaling angaaende Frederikstads Forsvar skulde tjene Corpset og Frederikstads Commandantskab til Rettesnor med Hensyn til det Tidspunkt, hvor Byens

Forsvar vilde være at opgive, og at det paalagdes Corpset, efterat Ejdersted havde maattet opgives, at indtage og forsvare en Stilling bag Süder Marsch og i den Anledning at træffe alle de Foranstaltninger, som kunde gjøre denne Position holdbar mod et alvorligt Angreb. Overcommandoen forment, at Stillingens betydelige Udstrækning væsenligt vilde indskrænkes ved disse Foranstaltninger, og kunde ikke lægge nogen afgjørende Vægt paa de Betæneligheder, som knyttede sig til en fjendlig Overskridning af Trenen, da Corpset vilde kunne handle kraftigt mod en saadan Bevægelse og efter et ugunstigt Udfald dog endnu vilde kunne effectuere en videre Retraite uden iøjnefaldende Vanskeligheder.

Den 3die October.

De fjendlige Tropper havde til sædvanlig Tid indtaget deres Stilling foran Frederikstad, men paa Grund af den stærke Taage, der, som berørt, med korte Mellemrum holdt sig over Terrainet indtil Kl. omtrent 10 Formiddag, indskrænkede Beskydningen sig i Begyndelsen til nogle faa Skud fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred. Ogsaa de om Natten fuldførte Skulderværn foran Gooshof vare blevne besatte med Infanteri, der ved sine Skud betydeligt generede Passagen langs det ligeoverfor liggende, til Forsvar indrettede Dige, og i det bagved værende Terrain var man i Færd med at lægge de endnu manglende Broer over Gravene. Saasart Taagen spredte sig noget og tillod en Udsigt over Terrainet, bleve de 2 Kuglekanoner i Centralværket kjørte op paa Bænkene, hvorfra de aabnede Ilden mod det bag Skulderværnene placerede Infanteri. En kort Tid holdt Fjenden Stand, men da Kanonkuglerne gik tvers igjennem de tynde Brystværn, forlod han efterhaanden for en Tid Værkerne, under Retraiten

Begivenhederne
den 3die October.

levende beskudt af vore Kanoner, der tillige fik Lejlighed til at rette Ilden mod nogle ankomne, med Planke og andet Bromateriel læssede Vogne. Hestene bleve løbske og løbe vildt om i Marken, saa at Tømmeret og Plankerne kastedes af Vognene, og det videre Broarbejde maatte opsættes til den kommende Nat. Det fjendlige Artilleri, navnlig paa Ejderdiget og Chausseen, undlod selvfølgelig ikke strax at rette sin Ild mod Centralværket, men da vore Kanoner, saasomt de havde opnaaet deres Hensigt, bleve trukne tilbage i deres dækkede Stillinger, tilføjedes der dem intetsomhelst Tab.

Det fjendlige Artilleris Ild mod vore Værker og Byen var iøvrigt betydeligt svagere end den foregaaende Dag; dels var der atter Mangel paa Ammunition, dels afventede man Opstillingen af de 84 Pds. Kanoner og Ankomsten af den ventede Forstærkning, og Beskydningen havde i det Hele taget mest til Maal, at dække egne og forstyrre vore Arbejder. I Skytsets Fordeling og Opstilling var der ogsaa truffet nogle Forandringer. Resten af Haandmortererne i Batteriet paa den holstenske Kyst var bleven overført til det nordlige Ejderdige for efterhaanden at anbringes bag de der anlagte Traverser. Af de paa dette Dige anbragte 12 Pds. Kanoner vare kun 4 i Virksomhed, de øvrige 6 bleve holdte tilbage i Reserve, og Artilleristerne bleve satte til at forfærdige Skandsekurve og Faskiner; om Eftermiddagen bleve 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2 overførte til den sydlige Ejder Bred for at anbringes i et Placement paa Diget nogle hundrede Alen S. Ø. for Hovedbatteriet. Af de 6 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3, der om Natten vare blevne dirigerede til Seeth, vare de 2 Granatkanoner atter blevne anbragte i Placementet paa Tredediget, hvorimod de øvrige 4 holdtes i Reserve V. for den nævnte By, hvor ogsaa

deres Mandskab anvendtes til at forfærdige Skandsekurve og Faskiner. De 6 24 Pds. Kanoner i Batteriet paa den holstenske Kyst beskøde i Løbet af Dagen langsomt og afvxlende de forskjellige Skandser og Byens vestlige Indgang, henad Aftenen tillige efter Major Aldossers Ordre den lutherske Kirkes Taarn, hvor der, som det vil erindres, stadigt holdtes en Observationspost; 4 à 5 Kugler traf Taarnet. De 4 50 Pds. Morterer gjorde ikke mange Kast, og deres Ild var navnlig rettet mod Færgehusbatteriet; Færgehuset blev derved skudt i Brand og brændte ned til Grunden, og som Følge af den stærke Hede var det kun med Nød og nøppe, at Mandskabet og Kanonerne kunde forblive i Batteriet; ligesom de foregaaende Nætter sendtes ogsaa om Natten til den 4de af og til Bomber ind i Byen. Af Kanonbaadene havde 3 indtaget deres sædvanlige Stillinger, den fjerde holdt sig tilbage; de gjorde kun faa Skud, og allerede tidligt paa Eftermiddagen ophørte de ganske med deres Ild. De 4 Kanoner paa Ejderdiget og de 2 24 Pds. paa Chausseen beskøde mest Centralværket, sidstnævnte tillige det bløderede Batteri, medens de 2 Kanouer paa Tredediget om Formiddagen rettede deres Ild mod vor Fleche paa dette Dige og om Eftermiddagen gjorde endel Skud mod Mølleskandsen; disse 2 Kanoner kom tillige, hvad nedenfor vil blive nærmere omtalt, til at vexle nogle Skud med de 2 Kanoner af Batteriet Mossin. — Fra Indskjæringerne paa Ejderdiget, hvor Arbejderne stadigt fortsattes, vedligeholdt de der placerede Jægere en levende Ild mod Mølleskandsen, der ogsaa bekastedes af nogle af de paa Diget bag Traversen anbragte Haandmorterer.

Henimod Middagstid indtraf General Willisen atter i Stillingen foran Frederikstad; han besaa nøje Alt, men gav fremdeles Oberst v. d. Tann frie Hænder; dog

gav han Ordre til, at Chefen for Ingenieurcorpset, Oberst Dau, og den højstcommanderende Artilleriofficer, General Wissel, den 4de om Morgenen tidligt skulde indfinde sig foran Frederikstad for nærmere at conferere med Oberst v. d. Tann. Det var i det Hele taget umiskjendeligt. at General Willisen ikke ønskede at paa-tage sig noget Ansvar for det hele Foretagende, som han kun nødtvungen havde maattet give sit Samtykke til. Efter i en i Drage udstedt Armeebefaling at have talt nogle opmuntrende Ord til Tropperne og opfordret dem til fremdeles at vise Udholdenhed og Standhaftighed vendte Generalen om Natten tilbage til Rendsborg, da nogle indløbne Meldinger lode ham befrygte et Angreb fra vor Side paa Sorglinien.

Allerede om Formiddagen var den af Oberstlieutenant Gagern foreslaaede Bygning af Batterier foran Intervallerne mellem de forreste Skulderværn i Terrainet foran Gooshof bleven opgivet, idet man istedetfor under Major Aldossers Ledelse var begyndt paa at anlægge en del mere fremskudte Placements paa Ejderdiget for de 12 Pds. Kanoner. I et Møde af de Højerecommanderende, som Oberst v. d. Tann havde berammet til om Aftenen ved Bomhuset, blev der forhandlet angaaende de Arbejder, som skulde bringes til Udførelse den kommende Nat, og ved denne Lejlighed vidste Major Aldosser yderligere at sætte sine fra Oberstlieutenant Gagerns afvigende Anskuelser igjennem hos Oberst v. d. Tann. Der var endnu stadigt Mangel paa Faskiner og Skandsekurve, man havde gjort Regning paa at erholde den fornødne Tilsending fra Rendsborg, men der modtoges derfra ikkun et Par hundrede tilmed mindre brugelige Skandsekurve, og skjøndt en Bataillon strax blev sat i Arbejde med at forfærdige disse Gjenstande, nærede man dog Tvivl om, at det fornødne Antal vilde kunne bringes tilveje. Ogsaa paa Sandsække var der Mangel,

og da Indskjæringer i Marsken kun ansaaes mulige til højst 1 Fods Dybde, besluttedes det trods Oberstlieutenant Gagerns Modforestillinger at opgive saavel Bygningen af den nordlige Del af Løbegraven fra Chausseen til det nærmeste Skulderværn som ogsaa den foreslaaede Overdæmning af Gravene foran vor forreste Forsvarslinie, da den ansaaes mindre nødvendig. Oberstlieutenant Gagerns Plan var saaledes i det Væsenlige opgiven, og istedetfor befalede Oberst v. d. Tann, at der den kommende Nat under Major Aldossers Ledelse skulde bygges:

- 1) Et Batteri paa Ejderdiget for de 2 84 Pds. Kanoner i en Afstand af 400—500 Alen fra Mollenskandsen.
- 2) En høj Travers over Skraaningen af Diget og ned til Ejderen tæt V. for det yderste Skytseplacement for at dække mod Ilden fra Færgehusbatteriet. Bag Traversen skulde der tilvejebringes Standpladser for det størst mulige Antal Haandmorterer, og c. 60 Alen vestligere skulde der paa Digets Krone opkastes et Brystværn for Infanteri, der ved Grave skulde sættes i Forbindelse med Traversen.
- 3) Den sydlige Del af den af Oberstlieutenant Gagern projecterede Løbegrav fra det yderste Batteri paa Ejderdiget til det nærmeste Skulderværn foran Gooshof.

Det blev bestemt, at Arbejdet skulde paabegyndes Kl. 11^{1/2} Nat og at dertil skulde anvendes 4 Compagnier, medens 2 Batailloner foruden de sædvanlige Forposter skulde afgives som Dækningstropper. 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2 forbleve om Natten paa Ejderdiget, de 2 24 Pds. Kuglekanoner ligeledes i Batteriet paa Chausseen, Kesten af Skytset og Tropperne

paa den nordlige Ejder Bred vendte tilbage til Cantonementerne.

Batteriet og Traversen med foranliggende Brystværn bleve fuldendte i Løbet af Natten, og endnu før Dagens Frembrud bleve Brideskerne lagte for de 2 84 Pds. Kanoner. Anlægget af den projecterede Løbegrav N. for Ejderdiget blev derimod opgivet af Major Aldosser, da han dels kom til Erkjendelse af, at de tilvejebragte Midler dertil ikke vare tilstrækkelige, og dels maatte anvende de samlede Faskiner for dermed at forbedre den Vej mellem Ejderen og Diget, ad hvilken Skytset skulde bringes frem til Batteriet. De 2 Bombekanoners Transport var overhovedet forbunden med megen Anstrængelse, og paa Grund af de mange Vanskeligheder, Terrainet frembød, besluttede man at afvente Dagens Frembrud, inden man førte Kanonerne til Emplacementerne. Arbejdet ved Ejderdiget var ikke undgaaet vor Besætnings Opmærksomhed; en Patrouille, som i den Anledning udsendtes fra Mølleskandsen, kom i Engagement med de paa Diget frempousserede, fjendelige Jægere, og Natten igjennem vexlede disse Skud med Besætningen i Skandsen, der saavel med Espingoler som Geværer beskød Arbejdsstedet.

Oberst v. d. Tanns under 1ste October indgivne Andragende om en yderligere Forstærkning af Infanteri var blevet taget tilfølge, idet Størstedelen af 2den Halvbrigade var bleven dirigeret vesterpaa og underlagt Oberstens Commando. 2den Halvbrigades Stab samt 1ste Afdeling af 5te Jægercorps og 15de Bataillon vare ankomne til Stapelholm, hvorimod 13de Bataillon foreløbigt var forbleven i Hohn og Christiansholm. Den Styrke, der var stillet til Oberst v. d. Tanns Raadighed, bestod altsaa nu af 9te Bataillon, 1 Escadron, 68 Stykker Skyts — inclusive Mortererne og Kanonerne

paa Kanonbaadene — og et Ingenieurdetachment, tilsammen c. 12000 Mand.

4de Reserve-Bataillon havde tidligt om Morgenen atter besat Værkerne, 1ste Reserve-Bataillon stod som Reserve i Byen og 7de Linie-Bataillon var afmarcheret til Koldenbüttel, hvor den tidligere Besætning i Reimersbude under Lieutenant Tranberg stødte til den. Om Morgenen, inden Taagen lettede, havde Oberstlieutenant Helgesen ladet førstnævnte Bataillons 3die Compagni, der havde besat det tenaillerede Værk og nærmeste Del af Forsvarslinien, sende et Commando rask frem ad Chausseen for at faae fuldstændig Sikkerhed om, hvorvidt Fjenden maatte have lagt Bro over den nærmeste Gjennemskjæring af Chausseen; Commandoet havde overbevist sig om, at der hverken fandtes eller var paabegyndt nogen Bro. Placeringen af det fjendlige Skyts paa Tredediget, der tillod en Flankering af en Del af vor Forsvarslinie, og den Omstændighed, at Fjenden havde slaaet Bro over den yderste Gjennemskjæring af Diget, synes vedvarende at have forurologet Oberstlieutenant Helgesen og bragt ham til at vente et Angreb paa vor venstre Fløj. Uagtet Oberstlieutenanten, som allerede omtalt, den 1ste October paa Capitain Stiernholms Modforestillinger foreløbigt havde opgivet at anvende de 2 Kanoner af Batteriet Mossin paa den nordre Trene Bred for eventuelt at modvirke et saadant Angreb, saa var han dog oftere kommen tilbage til denne Sag og insisterede tilsidst derpaa, idet han paalagde Capitain Stiernholm at udsøge en Stilling for Kanonerne N. for Trenen, saa at de derfra kunde beskyde den yderste Gjennemskjæring af Tredediget og den der lagte Bro. Den 3die om Morgenen fik Kanonerne Ordre til at kjøre op i Stillingen, idet det dog af Capitain Stiernholm paalagdes dem eventuelt ikkun at rette Ilden mod de større Infanteritrops og Broen, men ikke at

indlade sig i nogen videre Kamp med det paa Trene-diget placerede, fjendlige Skyts. Kanonerne vare neppe opkjørte paa den flade Mark tæt N. for Trenen, før det fjendlige Skyts aabnede sin Ild mod dem, en Ild, der vel blev besvaret med nogle faa, paa Grund af den store Afstand iøvrigt virkningsløse Skud, men da intet fjendtligt Infanteri viste sig, trak vore Kanoner sig i Henhold til Ordren kort efter tilbage og undgik derved at lide noget Tab, hvad der ellers neppe vilde være undgaaet i den ulige Kamp. For dog nogenlunde at bøde paa Mangelen af Artilleri, hvis venstre Fløj blev angrebet, bleve om Eftermiddagen nogle Espingoler bragte til Greveshof og stillede under den der commanderende Infanteriofficers Tilsyn, da ingen særskilt Commandeur kunde afgives til dem; de bleve senere, da intet Angreb skete, førte tilbage til Stillingens højre Fløj, hvorfra de vare tagne.

Som hidtil havde Artilleriet i Frederikstad heller ikke paa denne Dag indladt sig i Kamp med det fjendlige Skyts, og, naar undtages den kortvarige Beskydning fra Centralværket af Skulderværnene, og at der fra Færgehusbatteriet rettedes nogle Skud mod de fjendlige Arbejder paa Ejderdiget, holdtes Kanonerne stadigt i deres dækkede Stillinger. Vort Tab paa denne Dag udgjorde i det Hele kun 2 Faldne og 7 Saarede. Værkerne havde ikke lidt meget, saa at Udbedringerne i Nattens Løb bleve endmere fuldstændige, dog bevirkede den stedfundne Beskydning i Forbindelse med det afvexlende fugtige Vejrlig, at en Del af Escarpen ved Centralværkets højre Flanke om Natten skred saaledes ned, at 6 Fod af Kronens Tykkelse gik bort. For at den skete Skade ikke skulde sees saameget udenfra, lod Capitain Ernst den udvendige Skraaning afpudse saameget som muligt, medens der indvendigt sattes 6 Fod Tykkelse til. I samme Værk blev den midterste

Bænk saaledes udgravet og Jorden opkastet foran, at der beholdtes et Placement for den ene af de forventede 84 Pds. Kanoner, saa at denne dækket af et 18 Fods Brystværn vilde komme til at skyde gennem Skydeskaar. Placementet for den anden 84 Pds. Kanon blev paa-begyndt, og Forstærkningen af Blenderingen paa Chausseen blev færdig, saa at den den 4de om Morgenen paa ny kunde besættes med 1 Kanon.

Som det vil erindres, havde Oberstlieutenant Helgesen den foregaaende Dag næret den Anskuelse, at Fjenden muligen vilde foretage en Storm Natten til den 4de. Den i Forhold til tidligere meget svage Beskydning fra Fjendens Side om Formiddagen den 3die synes at have bragt ham til at vakle i denne sin Anskuelse og til at troe, at Fjenden muligen dog ikke vilde gennemføre sit Angreb paa Frederikstad, men at han havde draget en Del af Tropperne bort og nu var i Færd med at angribe Hovedstillingen ved Slesvig. I en Kl. 1¹/₄ Eftermiddag afsendt Skrivelse anmodede han derfor Oberst Irmingers Corps om ved hurtigt ridende Ordonnantser at skaffe Efterretning fra Overcommandoen om, hvorvidt Armeens Hovedstyrke var eller havde været stærkt engageret, en Efterretning, som det var af største Vigtighed for Frederikstads Besætning at erholde i betimelig Tid, nemlig Kl. 7—8 Aften. Overcommandoens Svar, som gik ud paa, at der hverken var forefaldet Noget af Vigtighed ved Hovedstillingen, eller at man havde speciel Grund til at antage, at der forestod vigtige Begivenheder der, indtraf dog først i Frederikstad henimod Midnat; Overcommandoen havde tilføjet, at Trenesluserne i Frederikstad, forinden Besætningen eventuelt forlod Byen, burde demoleres saavidt, at Fjenden ikke saa sig i Stand til at aabne dem strax, naar han trængte ind i Byen. Om Eftermiddagen havde Oberstlieutenant

Helgesen imidlertid modtaget en Melding fra Oberstlieutenant Lemmich om, at Major Meincke, som havde inspiceret Forpostlinien langs Ejderen og paa given Anledning havde begivet sig til Saxfærge, havde bemærket Troppebevægelser paa den holstenske Kyst ved Ejderens Bøjning ligeoverfor Stadthof og opdaget Arbejder dersteds, som ved nærmere Undersøgelse antoges at bestaae i en Udskjæring i Diget til et Batteri og i Arbejde paa en Bro. Tanken om, at et natligt Angreb muligen forestod, trængte sig derved atter stærkere frem hos Oberstlieutenant Helgesen, og, idet han ansaa det for sandsynligt, at Fjenden samtidigt med Angrebet vilde forsøge en Overgang over Ejderen i alt Fald med en mindre Styrke, traf han i saa Henseende sine Dispositioner. De 2 Kanoner af Batteriet Mossin stilledes til Raadighed for Commandeuren for den i Koldenbüttel liggende 7de Linie-Bataillon, Major Vogt, der erholdt Ordre til i Tilfælde af Angreb at detachere 1 Compagni som Soutien for Feltvagten ved Saxfærge eller dens angrebne Poster og med de øvrige 3 Compagnier og Kanonerne at stille sig paa Husum Chaussee med højre Fløj til den Bro, som fører over Vandløbet mellem Frederikstad og Koldenbüttel, og som om fornødent skulde afkastes, hvortil alle Forberedelser vare skete. Det detacherede Compagni skulde, hvis det blev kastet, retirere til Koldenbüttel, der om Natten maatte betragtes som et Defilee og skulde holdes til det Yderste; Bagagen beordredes afsendt til Lehmsiek. Selve Frederikstad betragtede Oberstlieutenant Helgesen om Natten som en fuldstændig Fæstning, der ikke skulde opgives uden det alvorligste Forsvar; blev en Rømning desuagtet tilsidst nødvendig, var det hans Agt at tage Retraiten paa Lehmsiek.

Medens Oberstlieutenant Helgesen saaledes frejdigt afventede et Angreb, var der dog en Sag, som voldte

ham alvorlig Bekymring. Skjøndt Henlæggelsen af en Bataillon til Koldenbüttel havde bevirket nogen Lettelse i Tjenesten for Frederikstads Besætning, saa var dog dette, da den paagældende Bataillon ogsaa der maatte forrette Vagttjeneste og være beredt til at imødegaae et muligt Forsøg fra Fjendens Side paa at passere Ejderen, ingenlunde tilstrækkeligt til at skaffe de Batailloner, der fra Angrebets Begyndelse havde været i Frederikstad, den nødvendige Hvile. Det directe Tab ved disse Batailloner havde allerede været temmelig betydeligt, men endnu større var Antallet af Syge paa Grund af Anstrængelse og Nattevaagen, og det var at befrygte, at Mandskabet ligefrem vilde mangle den fornødne physiske Kraft til at kunne modstaae et Stormangreb. Værst stillede Forholdet sig ved 4de Reserve-Bataillon, hvis til Tjeneste værende Styrke, der den 29de September udgjorde 17 Officerer, 41 Underofficerer og 861 Undercorporaler, Spillemænd og Menige, den 3die October var gaaet ned henholdsvis til 12, 33 og 593 af de nævnte Klasser*); Ingen af de oprindelige Compagnicommandeurer var til Tjeneste**), Compagnierne havde maattet overtages henholdsvis af Lieutenanterne Güntelberg, J. Vaupell, Nicolaysen og R. Rasmussen, og Bataillonscommandeuren, Major C. W. Thrane, var, skjøndt han var forbleven ved Bataillon, i høj Grad

---

*) Faldne, saarede eller fangne vare:

4 Officerer, 8 Underofficerer og 124 Undercorporaler, Spillemænd eller Menige.

Syge vare: 1 Officer, „ Underofficer og 144 Undercorporaler, Spillemænd eller Menige.

**) Capitain F. C. Hansen, der var Reconvalescent, fungerede som Pladscommandant i Husum, Capitain Buhl var falden, Capitain Haffner syg, og Capitain Schaumann var bleven saaret den 2den October.

svækket paa Grund af Sygdom. Paa Grund af disse Forhold havde Bataillonen den foregaaende Dag andraget Oberst Irmingers Corps om at maatte blive afløst, men Corpset, der ikke troede at kunne afsee nogen af de i dets Hovedstilling værende Batailloner, havde indskrænket sig til at andrage Overcommandoen om en Tilgang af de fornødne Compagnicommandeurer, og den 3die October havde Bataillonen, som omtalt, atter maattet overtage Besættelsen af den forreste Forsvarslinie i Frederikstad. Oberstlieutenant Helgesen besluttede at gjøre et yderligere Forsøg paa at faae de 2 Batailloner afløste og havde derfor afsendt Capitain Hoffmann til Lehmsiek med nærmere confidentielle Meddelelser om Sagerne og Troppernes Tilstand i Frederikstad. Ved sin Tilbagekomst havde Capitainen meldt, at Oberst Irminger syntes tilbøjelig til efterhaanden at effectuere den ønskede Afløsning, men Dagen hengik dog, uden at der indtraf nogen nærmere Bebudelse af, at en Afløsning vilde finde Sted.

Den Højstcommanderende i Tønning, der om Eftermiddagen havde sendt Marinelieutenant Hammer til Frederikstad for at indhente nærmere Forholdsordre, erholdt af Lieutenanten ved hans Tilbagekomst sent om Aftenen Meddelelse om, at man i Frederikstad ansaa det for sandsynligt, at Fjenden endnu denne Nat vilde søge at gaae over Ejderen i Egnen ved Saxfærge, og om Oberstlieutenant Helgesens Beslutning, hvis en Retraite blev nødvendig, at gaae tilbage paa Lehmsiek og ikke, som tidligere bestemt, paa Husum. Da Oberstlieutenant Lemmich ansaa den saaledes forandrede Disposition for faretruende med Hensyn til hans egen Bataillons eventuelle Retraite, besluttede han at efterlade i Tønning og til Bevogtning af Ejderdiget ikkun 1 Compagni, som eventuelt skulde trække sig tilbage til Katingsiel for der at indskibes, men med den øvrige Styrke at

afmarchere til Bomhuset ved Sammenstødet af Husum Vejen og Frederikstad Vejen for saaledes at holde sig Retraiten til Husum aaben. Marchen tiltraadtes ved Midnat, men fortsattes dog kun til Vandløbet ved Rodenspieker, hvor Oberstlieutenanten lod Tropperne indtage en Bivouakstilling, medens en Officer med en Cavaleripatrouille sendtes frem til Reimersbude og videre derfra mod Saxfærge. Da Alt imidlertid forblev roligt, og Patrouillen retournerede uden at have mærket nogen- somhelst foruroligende Bevægelse fra Fjendens Side, lod Oberstlieutenant Lemmich Tropperne Kl. 4 om Morgen marchere tilbage til Tønning.

De paa denne Dag tilsyneladende roligere Forhold ved Frederikstad havde indgydt Oberst Irminger et Haab om, at Byen maaskee dog vilde kunne holdes, og at et Tilbagetog som Følge deraf ikke vilde blive nødvendigt. Obersten havde ladet Detachementet i Rantrum afløse af 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon og det derværende Artilleri afgaae til Lehmsiek, ligesom han havde betydet Detachementet i Husum, at en Vognparks Tilstedeværelse dersteds foreløbigt ikke mere var nødvendig. Saameget større Uro opstod der derfor i Stabsquarteret ved Efterretningen fra Oberstlieutenant Helgesen om, at en Overgang fra Fjendens Side over Ejderen muligen vilde blive forsøgt, og om de af Oberstlieutenanten i den Anledning trufne Dispositioner. Kl. 9^{3/4} Aften afsendte Oberst Irminger nedenstaaende Ordre til Oberstlieutenant Helgesen:

»Af Oberstlieutenantens Melding fra Kl. 7 Eftermiddag har jeg seet de Forholdsregler, som De agter at tage i Tilfælde af Fjendens Overgangsforsøg over Ejderen. Jeg maa paa det Bestemteste paalægge Dem med al Kraft og navnlig med Benyttelse af Major Vogts Bataillon at modvirke Fjendens Forsøg til Overgang, fordi, selv naar kun en ringe Styrke gaaer over, dette

vilde udbrede den største Forvirring i Ryggen paa vor Stilling. Gaaer Fjenden derimod over med en betydelig Styrke, hvilket kan skee, naar man har ladet den ringere Styrke passere, saa bør De heller forlade Frederikstad og søge at slaae Dem igjennem Nord paa for at redde hvad der kan reddes. Jeg har ingen Kræfter til herfra at kaste Fjenden tilbage over Ejderen, og naar De er indesluttet i Frederikstad og angreben forfra og bagfra, vil De i kort Tid maatte overgive Dem, da det ikke kan forventes, at der kan detacheres mere fra Hovedstyrken hertil for at operere i det Ejderstedske. — I hvert Fald venter jeg Meldinger, saa ofte noget Vigtigt forefalder, og det paa det Hurtigste.

Irminger.»

De Betæneligheder, som paany vakttes hos Oberst Irminger med Hensyn til hans Corps's hele Stilling, og som endmere forøgedes ved Efterretningen om de 2 i og ved Frederikstad værende Batailloners svækkede Tilstand og ved en fra Capitain Owesen modtagen Indberetning om Umuligheden af paa en fyldestgjørende Maade at kunne tilvejebringe Inondationen af Süder Marsch, fandt sit Udtryk i en Forestilling fra Corpset til Overcommandoen, der afsendtes den følgende Dags Formiddag, og som var saaledes lydende:

»Efter de sidste Efterretninger holder Frederikstad sig godt endnu, men da Byen nu i flere Dage har været Gjenstand for et regelmæssigt Angreb med det sværeste Skyts, saa er Byen næsten ødelagt, og medens det fjendlige, svære Skyts stedse kræver sine Offre af Besætningen og Indvaanerne, kan vort lette Skyts kun sjældent tilføje Fjenden Skade. Fjenden knuser med sit langt overlegne Skyts Besætningens Modstandskraft, der ikke i den ødelagte By eller ved de opkastede, passagere Værker kan finde Beskyttelse imod de fjend-

lige Projectiler, hvorhos han ved den næsten vedvarende Beskydning samt falske Angreb i højeste Grad trætter og udmatter Besætningen.

En Følge heraf er, at mest i 4de Reserve-Bataillon, men ogsaa i 7de Linie-Bataillon de Syges Antal tiltager i meget foruroligende Grad, saaledes at disse Batailloner ere meget svage. Folkene ere i høj Grad legemligt og aandeligt udmattede, og en Afløsning af disse nævnte Batailloner og navnlig af 4de Reserve-Bataillon vilde være ligesaa ønskelig som nødvendig. Men en saadan Afløsning kan ikke effectueres her ved Corpset, fordi det ikke vilde kunne skee uden at blotte hele Strækninger.

En saadan Afløsning vil ikkun lade sig gjøre der-ved, at en Bataillon af Hovedarmeen blev ført herhid paa Vogne og afløste f. Ex. først 4de Reserve-Bataillon, hvorefter denne retournerede paa samme Maade til Hovedarmeen. Dette er det eneste Forslag, jeg i denne Retning kan ansee for udførligt.

Den 1ste Reserve-Bataillon, som er henlagt til Frederikstad, har rigtignok noget lettet Tjenesten ved Forsvaret, fordi nu altid 1 Bataillon i 24 Timer ligger i Koldenbüttel, men denne Bataillon maa tillige bidrage til i Forbindelse med 8de Linie-Bataillon at dække den mere end 2 Mile lange Strækning af Ejderen fra Frederikstad til Tønning, hvor Fjenden vedvarende truer med Overgang, som kun ved megen Anstrængelse og Aarvaagenhed kan forhindres.

Resten af Corpset har at bevogte og forsvare Treneløbet fra Frederikstad til Hollingsted, en Strækning af omtrent 3 Mile, hvor kun en Reserve af 3 Compagnier kan holdes ved Lehmsiek. Herved er den Ulempe, at Tredigerne paa den fjendlige eller sydøstlige Side for det meste løbe tæt ved Floden, og Fjenden behersker paa mange Steder med sit Skyts de

undertiden mere end 2000 Alen brede Græsflader paa denne Side af Aaen.

Corpsets Kræfter ere saaledes i høj Grad adsplittede, og uagtet Ejderen og Trenens Oversvømmelse betrygge endel, er det dog ingenlunde umuligt, at Fjenden ved Hjælp af sit overlegne Artilleri paa et eller andet Sted kan gjenembryde denne kun svagt besatte Linie. Det lykkede, fjendlige Forsøg den 29de, som heldigt blev redresseret, giver et Bevis paa hvilke Følger en saadan Operation kan have, da den store Udstrækning, hvori Tropperne ere posterede, ikke gjør det muligt hurtigt med behørig Styrke at kunne modvirke slige Foretagender, naar de foretages med behørig Kraft, og fordi Fjenden navnlig langs Ejderen kan skjule sine Forberedelser bag Digerne og derhos kan forene falske med virkelige Angreb.

Naar en saadan Gjenembrydning af Stillingen skulde lykkes Fjenden, og denne rask forfølger sine Fordele, ville betydelige Tab ikke være at undgaae, og navnlig vil Tilbagetoget af Frederikstads Besætning blive meget exponeret.

Jeg skal holde denne Stilling saa godt og saa længe jeg kan, men jeg maa dog tage mig den Frihed ligefrem at udtale min Formening om Sagernes Stilling, fordi de givne Forhold nu engang ikke ere anderledes, og for at det ikke skal lægges mig til Last, naar Tildragelser indtræffe, som efter Omstændighederne ikke ere at undgaae. — Det af Overcommandoen betingelsesvis tilstedte, frivillige Tilbagetog fra Frederikstad, hvilket maatte skjules saa meget som muligt for Fjenden, vil maaskee kunne lykkes uden for stort Tab.

Overcommandoen har befalet, at Corpset, ifald det skulde blive trængt ud af sin nuværende Stilling, da skulde tage Position fra Husum over Rantrum til Schwabsted og bag det fremspringende Punkt af Tre-

nen, fordi denne Stilling formentligt ved Inondationen vilde blive stærk. Men i denne Anledning maa jeg ærbødigst henholde mig til medfølgende Indberetning fra Capitain Ovesen af Ingenieurcorpset, som har recognosceret dette Terrain, og hvis Anskuelse om denne Sag stemmer overens med det Kjendskab, jeg allerede tidligere har erhvervet mig om disse Forhold. Inondationen kan nemlig ikke tilvejebringes i nogenlunde Udstrækning uden at sætte Chausseen til Husum under Vand, Oversvømmelsen bliver altid ufuldkommen, og betydelige Strækninger, navnlig et stort Strøg foran Rantrum, kunne slet ikke sættes under Vand. Desuden vil Fjenden, naar han har taget Frederikstad, strax vide at skaffe Trenen Aflob, men navnlig Tropperne i Stillingen bag Trenen fra Ramsted over Schwabsted til Fresendelf blive meget exponerede og kunne aldeles blive afskaarne, naar Fjenden efter at have forceret Stillingen ved Rantrum trænger frem over Oldersbek hen imod Ostenfeld.

Under de nærværende Forhold er denne anden Stilling for udstrakt og neppe til at forsvare med de havende Kræfter og Midler, og jeg frygter desværre for, at Corpset, naar det bliver kastet ud af sin nuhavende Stilling og bliver forfulgt, ikke vil være i Stand til her at kunne gjøre nogen nyttig Modstand, især fordi Retraiten under de forventende Forhold let vil være forbunden med mindre Orden, og derhos de tilbagegaaende Tropper for Størstedelen maa være udmattede af Fatiguer og Savn. — Jeg har i min Disposition betegnet denne Stilling som den, hvori de fra Frederikstad og det Ejderstedske retirerende Tropper skulle optages og samle sig for derfra efter nærmere Ordre at tiltræde Retraiten Nord paa. Efter min uforgribelige Formening vil nemlig Corpset efter at være kastet ud af sin nærværende Stilling kun finde Støtte

samt Tid og Lejlighed til at retablere sig ved at træde i nærmere Forbindelse med Hovedarmeen, hvilket maa-skee bedst skete ved en Retraite til Treja og Besættelse af dette Punkt, og det er i den Henseende, at jeg maa bede om den høje Overcommandos nærmere Bestem-melse.

Sluttelig tillader jeg mig det Spørgsmaal, om, saaledes som tidligere var bestemt i det Tilfælde, hvor Hovedarmeen giver Signal for Corpset at ile til Hjælp over Treja, Besætningen i Frederikstad og i det Ejder-stedske endnu skal blive tilbage der, eller om det hele Corps saavidt muligt skal samle sig for at marchere Nord paa til Treja.

Irminger.*

Ogsaa fra Capitain Hirsch, der endnu opholdt sig i Lehmsiek, indløb der samtidigt til Overcommandoen gennem Souschefen, Major Kauffmann, en Indberetning, hvori udtaltes, at det formentligt vilde være rigtigst, at Corpset snarest muligt blev trukket ud af sin pre-caire Stilling, forsaavidt Omstændighederne ikke fordrede, at Frederikstad skulde holdes selv til en kostbar Pris.

Den 4de October.

Det var ikke undgaet vore Patrouillers Opmærksomhed, at en Del af de fjendlige Dækningstropper om Natten havde holdt Skulderværnene foran Gooshof besat, og da vor Forsvarslinie tidligt om Morgenen foruroligedes ved Skud derfra som ogsaa fra enkelte Skytter, der havde sat sig fast i Terrainet nærmere ved vor Stilling, besluttede Capitain Stiernholm at beskyde Skulderværnene med Artilleri og hertil at anvende Kanonerne i Centralværket samt den af Batteriet Glahns Kanoner, som var bestemt til atter at besætte den istandsatte Blending paa Chausseen. Denne Ka-

non var endnu før Daggrø blev trukket ud af Mandskabet til Blenderingen, idet man for at skjule Forehavendet for Fjenden havde omvundet Hjulene med Halm. I Blenderingen var der vel anbragt et Skydeskaar i højre Flanke, men da Kanonen kun vanskeligt kunde betjenes deri og navnlig kun vanskeligt derigjennem kunde beskyde Skulderværnene, blev den placeret paa Chausseen tæt bag Blenderingen. I den tidlige Morgenstund, da Taagen lettede, aabnedes nu Ilden fra vore Kanoner, der snart tvang den fjendlige Besætning til at forlade de forreste Skulderværn, under hvilken Retraite den blev beskydt af Infanteriet og Espingolerne i det tenaillerede Værk. Den fjendlige Styrke var imidlertid i det Hele kun ringe, Størstedelen af det fjendlige Infanteri havde allerede tidligere trukket sig bort, og Capitain Stiernholm lod derfor kort efter Skydningen ophøre og Kanonerne indtage deres dækkede Stillinger, Kanonen af Batteriet Glahn i Blenderingen, hvor den forblev skjult hele Dagen.

Det fjendlige Artilleri tøvede ikke med at aabne Ilden mod Blenderingen, og i Løbet af et Par Timer blev dette Værk, som af Fjenden paa Grund af dets ydre Udseende var blevet antaget for demoleret, paany Gjenstand for en vedholdende Beskydning, navnlig fra de 2 paa Chausseen placerede 24 Pds. Kanoner. Den i Værket værende Kanon tog vel ingen Skade, men selve Værket led endel, og af dets ydre Side, der mauglede Sammenhold, styrtede ved saa godt som hver træffende Kugle en Mængde Jord ned i Graven, som derved efterhaanden blev gjort tildels passabel. Ogsaa Batteriet paa den sydlige Ejder Bred havde kort efter Dagens Frembrud paany aabnet Ilden, der navnlig rettedes mod Møllekandsen, Færgesbatteriet og Palissaderingen foran Espingolplacementet; endel Kugler sendtes tillige mod Observationsposten i den lutherske

Kirkens Taarn. Kl. henad 9 skred Fjenden til at føre de 2 84 Pds. Kanoner i Batteri, og under Dækning af Ilden fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, 2 af Kanonbaadene, Haandmørtørerne og endel i Løbegravene foran Traversen placerede Skytter lykkedes det ogsaa at faae Kanonerne anbragt i Placemeterne dog ikke uden et Tab af flere Døde og Saarede, da Mandskabet blev levende beskudt saavel fra Færgehusbatteriet som af Besætningen i Mølleskandsen. I Emplacementerne paa Ejderdiget nærmest de 84 Pds. Kanoner opkjørte 6 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3 og 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2, noget længere mod Øst 4 Kanoner af sidstnævnte Batteri; de 2 resterende Kanoner henholdsvis af Batterierne Nr. 3 og Nr. 2 vare bragte i Position paa Tredediget og i Placemeteret paa det sydlige Ejderdige S.Ø. for det store Batteri. Fra henad Middag deltog samtlige Batterier i Beskydningen, der fortsattes hele Dagen og efterhaanden tiltog i Heflighed; ikkun Kanonbaadene holdt sig foreløbigt noget tilbage, da de manglede Ammunition, som først ankom hen paa Eftermiddagen. Ilden var i Begyndelsen rettet mod samtlige Værker, Kanonerne i Batteriet paa den sydlige Ejder Bred beskøde navnlig Mølleskandsen, Færgehusbatteriet, Kalkovsværket og Espingolplacementet, de 84 Pds. Bombekanoner og de 12 Pds. Kanoner — hvoraf 1 anvendte gloende Kugler — Gooshof, Blenderingen og Centralværket, sidstnævnte Kanoner tillige Tambouren ved Holmer Thor, Greveshof og vonstre Fløjs Infanteriplacementer, de 24 Pds. Kanoner paa Chausseen Blenderingen, det tenaillerede Værk og Centralværket, og Kanonerne paa Tredediget endelig Blenderingen, Mølleskandsen og Færgehusbatteriet; samtidigt kastedes der fra Mørtørerne uafbrudt en Mængde Bomber, deriblandt endel Brandbomber, ind i Byen. Hen paa Eftermiddagen deltog Kanonbaadene stærkere i Beskydningen,

navnlig af Færgehusbatteriet, 56 Stkr. Skyts,*) inclusive Haandmordererne, vare nu satte i Virksomhed, Ilden tiltog efterhaanden i Voldsomhed og concentreredes hovedsagelig mod vor højre Fløj, mod hvilken ogsaa en af de 84 Pds. Bombekanoners Ild var bleven rettet. Det var Indledningen til den Storm, som var besluttet udført om Aftenen.

Om Morgenen vare General Wissel og Oberst Dau nemlig indtrufne foran Frederikstad, og efterat de i Forening med Oberst v. d. Tann havde beseet alle Angrebsforanstaltninger saavel S. som N. for Ejderen, var den hele Situation bleven underkastet en nøje Overvejelse. Det erkjendtes derved, at en nærmere Fremrykning mod vor Stilling forinden en Storm neppe lod sig udføre uden en regelmæssig Belejring, men at en saadan i det vanskelige Terrain ikke var mulig, dels fordi det manglede paa Ammunition og Ingenieurmidler, dels fordi Armeen neppe i længere Tid vilde kunne afsee den dertil fornødne Troppestyrke, dels endelig fordi det i den allerede fremrykkede Aarstid stod at befrygte, at Vejene snart kunde blive aldeles impassable. Der kunde altsaa ikkun være Tale om enten at opgive det hele Foretagende eller at skride til en Storm, og en Afgjørelse af dette Spørgsmaal maatte træffes snarest muligt, da enhver Opsættelse kunde stille Sagen misligere. At gaae tilbage uden at vove en Storm tillod navnlig efter Oberst v. d. Tanns Anskuelse Armeens Ære ikke, man skyldte Landet og dets hele politiske Stilling at kjæmpe paa det mest Energiske, og en Unkladelse deraf vilde fra alle Sider møde en berettiget Dadel. Der maatte altsaa skrides

---

*) 4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2 bleve dog Kl. omtrent 5¹/₂ Eftermiddag beordrede til Chausseen for at slutte sig til den der samlede Hovedreserve.

til en Storm, og for at forberede denne og bane Vejen for de Stormende ved at ødelægge Brystværnene og bortskyde Palissader og lignende passive Hindringer skulde Artilleriet fra Kl. 5 Eftermiddag til Stormens Begyndelse vedligeholde den heftigst mulige Ild mod Værkerne, saa at Modstanderen ikke, som hidtil var skeet, blev i Stand til at retablere den ved Beskydningen foranledigede Skade; saavel før som under Stormen skulde Byen og dens vestlige Tilgang heftigt bombarderes for paa enhver Maade at besværliggjøre Forsvaret. Det var Tanken først at søge at bemægtige sig Mølleskandsen, der maatte betragtes som Stillingens Nøgle, og hvis Erobring man haabede vilde medføre Opgivelsen af hele den forreste Forsvarsstilling; saasnart denne Skandse var tagen, agtede man strax at indrette den til Placering af Skyts og først derefter at fortsætte Angrebet paa de indre Værker og Staden.

Den nærmere Disposition til Stormen, der blev givet mundtligt af Oberst v. d. Tann Kl. henad 4 Eftermiddag, gik ud paa, at Stormen skulde begynde Kl. 6 Aften efter et fra en af Kanonbaadene givet Signal af 3 Raketter og udføres i 4 Colonner en échelon fra venstre Fløj*). Den 1ste Stormcolonne skulde

---

*) Bestemmelsen i Dispositionen om en Fremrykning en échelon fra venstre Fløj synes at være bleven opfattet paa forskellig Maade. Efter nogle Forfattere skal Oberst v. d. Tann derved kun have tilsigtet en omtrent samtidig Fremrykning af Colonnerne, saa at Modstanderens Opmærksomhed ikke særligt rettedes mod det væsentligste Angrebsobject. I sit Skrift „Operationen der schleswig-holsteinischen Truppen in der Landschaft Stapelholm e. t. c.“ udtaler Oberstlieutenant Gagern, at de øvrige Colonnens Angreb ifølge Dispositionen blev gjort afhængig af, om det lykkedes 1ste Stormcolonne at bemægtige sig Mølleskandsen. Oberst v. d. Tann anfører

fra den store Travers trænge frem ad Ejderdiget og Forlandet mod Møllekandsen, og for at dække den mod Ilden fra Færgehusbatteriet skulde dette heftigt beskydes fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred og fra de paa Kardæskskuds Afstand fremrykkede Kanonbaade; halvhundrede Jægere, indskibede i Baade, skulde samtidigt søges landsatte S. V. for Færgehuset. Den 2den Stormcolonne skulde rykke frem fra Skulderværnene mod Gooshof, den 3die fra Batteriet paa Chausseen langs dennes sydlige Side mod Blenderingen og det tenaillerede Værk og den 4de endelig fra Indskjæringen og Batteriet paa Trenediget mod Forskandsningerne mellem Greveshof og Chausseen; den 2den og 3die Colonne bestemtes hver tildelt 10 4spændige Vogne, belæssede med Faskiner, Planker og andet Overgangsmateriale. Oberst v. d. Tann, der under Stormen vilde opholde sig i Batteriet nærmest den store Travers, forbeholdt sig selv den øverste Ledelse af den 1ste Stormcolonne, medens den overordnede Ledelse af de øvrige Colonner skulde overtages af Oberstlieutenant Gagern, der under Stormen vilde opholde sig i Batteriet paa Chausseen. De forskjellige Colonner, der skulde bryde frem mod vor Stilling, vare sammensatte og formerede som følger:

1ste Stormcolonne.

1ste Colonne: Major Lütgen.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

1 Section Pionerer.

2 Compagnier af 6te Bataillon*).

---

i en af ham efterladt Memoire (Beiheft zum Militair-Wochenblatt for 1882 pag. 354), at 3die og 4de Colonne hovedsagelig vare bestemte til at beskjæftige Fjenden.

- *) Det Halvcompagni af 6te Bataillon, som var blevet afgivet til Dækning for Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, var den 4de om Middagen atter retourneret til Bataillon.

2den Colonne (skulde følge i 300 Skridts Afstand): Major Lüders.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

2 Compagnier af 6te Bataillon.

Reserve.

2 Halvcompagnier af 1ste Jægercorps.

2den Stormcolonne: Major Cramm.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 5te Jægercorps.

1 Section Pionerer.

1 Compagni af 11te Bataillon.

I en Afstand af 300 Skridt skulde følge:

$\frac{1}{4}$ Compagni af 5te Jægercorps.

1 Compagni af 11te Bataillon.

Reserve.

2 Compagnier af 11te Bataillon.

3die Stormcolonne: Major Lauer v. Münchhofen.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

1 Section Pionerer.

1 Compagni af 3die Bataillon.

I en Afstand af 300 Skridt skulde følge:

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

1 Compagni af 3die Bataillon.

Reserve.

2 Compagnier af 4de Bataillon.

4de Stormcolonne: Capitain Bischofshausen.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

1 Compagni af 3die Bataillon.

I en Afstand af 300 Skridt skulde følge:

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps.

1 Compagni af 3die Bataillon.

1 Compagni af 5te Jægercorps var bestemt til under Stormen at holde Forbindelsen mellem Stormcolonnerne og til at holde Skulderværnene besat.

I Hovedreserve i Nærheden af Bomhuset skulde forblive:

$\frac{3}{4}$ Compagni af 5te Bataillon.

15de Bataillon.

4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2.

Feltvagten ligeoverfor Schwabsted, c. $\frac{1}{4}$ Compagni af 5te Bataillon, blev henimod Aften forstærket med $\frac{1}{4}$ Compagni af 5te Jægercorps.

I Frederikstad var den forreste Forsvarslinie med nærmeste Værker denne Dags Morgen Kl. 4 $\frac{1}{2}$ bleven besat af 7de Linie-Bataillon, som imidlertid, da dens Styrke ikke var tilstrækkelig til at besætte Stillingen paa befalet Maade, blev forstærket med Dele af 4de Reserve-Bataillon. Paa venstre Fløj, i Treneskandsen, Greveshof, Infanteriplacementerne og Flechen paa Trene-diget, stod 3die Compagni under Capitain Hammer, i Centrum, ved Chausseen og i det tenaillerede Værk samt paa Strækningen derfra indtil Gooshof inclusive, 4de Compagni under Lieutenant Nickolin, forstærket med c. 80 Mand dels af 1ste Compagni, dels af 4de Reserve-Bataillons 4de Compagni; Linien mellem Gooshof og Mølleskandsen, dette Værk samt Kalkovnsværket holdtes besat af 7de Linie-Bataillons 2det Compagni under Capitain N. Kühle, medens 4de Reserve-Bataillons 2det Compagni under Lieutenant J. Vaupell var fordelt paa Linien mellem Mølleskandsen og Kalkovnsværket og derfra langs Ejerdiget til Husum Porten. 7de Linie-Bataillons 1ste Compagni under Lieutenant Nissen*) havde besat Centralværket med 100 Mand, og ved Holmer Thor endelig stod den resterende Del af 4de Reserve-Bataillons 4de Compagni under Lieutenant R. Rasmussen. Sidstnævnte Bataillons 1ste og 3die Com-

---

*) Compagnicommandeuren, Capitain Christiani, fungerede, som det vil erindres, som Pladscommandant i Frederikstad.

pagni under Lieutenanterne Güntelberg og Nicolaysen holdtes i Reserve paa Torvet i Byen, og 1ste Reserve-Bataillon var afmarcheret til Koldenbüttel.

Med voxende Utaalmodighed havde Oberstlieutenant Helgesen imødeset en Meddelelse fra Oberst Irmingers Corps om, at der dog endelig var gjort Skridt for at iværksætte Afløsningen af de saa haardt medtagne Batailloner, navnlig af 4de Reserve-Bataillon. Var end det om Natten forventede Angreb udeblevet, saa syntes dog Fjendens mod vor højre Fløj stedse mere frempousserede Stilling, hvorfra nu ogsaa hans Infanteri stærkt foruroligede vor Forsvarslinie, at tyde paa, at en Afgjørelse var nær forestaaende, og at en Storm navnlig vilde blive rettet mod den nævnte Fløj, der tilmed syntes at skulle trues af et omfattende Angreb. Den heftige Ild om Morgenens fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred havde nemlig saa godt som aldeles raseret Espingolplacementet, og Palissaderne foran dette Værk vare næsten ganske bortskudte; desuagtet var Ilden vedbleven med uformindsket Heflighed, det saa ud, som om Fjenden havde i Sinde at skyde Breche i selve Ejderdiget, og samtidigt søgte Batteriet og de tilkomne Kanonbaade aabenbart af al Magt at gjøre vore Piecer i Færgehusbatteriet ubrugelige. Den smalle og lidet dybe Grav paa Forlandet mellem Espingolplacementet og Mølleskandsen afgav kun en ringe, passiv Hindring, og man foranledigedes derfor i Frederikstad til at troe, at det var Fjendens Hensigt samtidigt med Stormen paa Mølleskandsen at trænge forbi Værket og over Espingolplacementet at søge at naae ind i Byen. For saavidt muligt at modvirke Fjendens Planer anmodede Oberstlieutenant Helgesen i en Kl. 9^{1/2} Formiddag afsendt Skrivelse Oberst Irmingers Corps om med de i Schwabsted værende Baade at lade foretage en Demonstration paa Trenen,

i hvilket Øjemed Marinelieutenant Hammer ogsaa opfordredes til at give Møde med 20 Matroser. Ligeledes besluttede Oberstlieutenanten, at der om Aftenen skulde foretages et Udfald mod Skulderværnene foran Gooshof for at kaste Fjenden og ødelægge hans der-værende Forskandsninger og dertil at anvende 4de Reserve-Bataillons 1ste Compagni under Lieutenant Güntelberg. Oberst Irmingers Svar, der afsendtes Kl. 12^{1/2} Eftermiddag, var saalydende:

»Deres Melding af Kl. 9^{1/2} modtaget. Det vil være umuligt at foretage en Demonstration fra Schwabsted, da Fjenden i dette Øjeblik selv synes at intendere et Angreb paa Schwabsted og allerede viser sig ved Bredden ligeoverfor Færgehuset med 100 Mand, og flere Tropper vise sig længere tilbage. Jeg maa derfor samle Brigaden. Ifald det maatte lykkes Fjenden at passere, hvad jeg ikke haaber, da jeg kun anseer det for en Demonstration, saa skal De strax faae Underretning, og De maa da tage Deres Beslutning. Den eneste Retraitevej for Dem kan da kun være Husum og derfra efter Omstændighederne Nord paa. Underret mig om det, som De agter at foretage.

Irminger«.

Skuffelsen over at maatte savne enhver saavel directe som indirecte Understøttelse fra Corpset tilmed paa en Tid, hvor efter Alt at dømme et afgjørende Angreb hvert Øjeblik kunde ventes, og Utilfredsheden over, at Corpset langt fra at dele hans Anskuelse om Muligheden af at gennemføre Forsvaret af Frederikstad i Overensstemmelse med Overcommandoens Ønske tvertimod syntes at betragte Retraiten som et blot Tidsspørgsmaal, bevægede Oberstlieutenant Helgesen til paany at rette en indtrængende Forestilling til Corpset og til samtidigt ved Ordonnants directe at tilstille

Overcommandoen et Duplicat af denne Skrivelse. Efter en Udtalelse om Nødvendigheden af at afløse de 2 Batailloner, navnlig 4de Reserve-Bataillon paa Grund af dens Commandeurs overhaandtagende Sygdom, hed det fremdeles i denne Skrivelse:

»Enkelte dygtige Officerer holde vel endnu Stumperne af Bataillonen i god Aand og samlede, ja i den Grad, at jeg ved det paatænkte Udfald iaften kan bruge Lieutenant Güntelbergs Compagni for at kaste Fjenden, der paa et Punkt foran vor første Linie er noget for nærgaaende, og derved opnaae at ødelægge hans Løbe-grave. Men for Statens og Armeens Tarv andrager jeg paa, at denne Bataillon (4de Reserve-Bataillon) øjeblikligt maa blive afløst.

Capitain Hoffmann har meldt mig, at han troede, at Grunden, hvorfor Afløsning ej kom, var, at Brigaden havde indmeldt mit Andragende til den active Armees. Dette kan jeg ikke troe at kunne være Aarsagen, da dog i det Tilfælde Svaret maatte være ankommet. — Da Forholdene ere saa højst graverende, saa bliver jeg nødt til, da Brigaden ifølge Skrivelse af G. D. Kl. 9^h 4 Eftermiddag er af en anden Anskuelse end den active Armees positive Ordre:

at holde Stillingen i Frederikstad saa længe som muligt uden at udsætte sig for, at Besætningen bliver oprevet, ved egen herfra afgaaende Ordonnants at sende den active Armees et Duplicat af denne Skrivelse.

Jeg har Bevidstheden om at have forstaaet min Opgave og at være den voxen, da jeg er secunderet af et ej ringe Antal udmærkede Officerer, og Mandskabet, endskjøndt udmattet i højeste Grad, dog er at stole paa og vil gjøre det Yderste. — Hvis Bombekanonerne kunne indtræffe betimeligt nok til at kunne blive satte i Batteri inden Solopgang den 5te October, da haaber

jeg, at Kl. 2 Eftermiddag hverken Kanonbaadene skulle være i Skudvidde eller betydelig, fjendlig Styrke paa denne Side af Bomhuset paa Rendsborg Vejen, med et Ord, at Besætningen vil kunne nyde nogen Ro».

Sluttelig androg Oberstlieutenanten om, at en der-til egnet Officer maatte blive afgivet for at assistere Capitain Hoffmann, da han frygtede for, at Capitainen trods hans Dygtighed ikke vilde kunne holde ud ene at bestride alle de mangfoldige Forretninger, som vare komne til at paahvile ham.

I denne Anledning tilskrev Oberst Irminger Kl. 4 Eftermiddag Oberstlieutenant Helgesen som følger:

»I Anledning af Hr. Oberstlieutenantens Skrivelse af D. D. Kl. 1 Eftermiddag har jeg at meddele Dem, at hvis Major Thrane ikke er i Stand til at commandere sin Bataillon, kan De i mit Navn beordre Major Meincke, der er detacheret under Oberstlieutenant Lemmich, til at overtage denne Commando.

Angaaende den Afløsning, som jeg igaar omtalte for Capitain Hoffmann, har jeg indberettet til Overcommandoen og venter Svar. — Som Adjutant sender jeg Dem Lieutenant Ludvigsen af 1ste Jægercorps, der er anbefalet som en meget dygtig og intelligent Officer.

Indtil nærmere Bestemmelse fra Overcommandoen indgaaer, maa jeg i det mig anbettede Corps's Interesse forlange, at De, hvor det Heles Vel staaer paa Spil, adlyder min Befaling. Uagtet jeg i højeste Grad paa-skjønner den Udholdenhed og Dygtighed, hvormed De forsvarer den Dem anbettede Plads, kan jeg dog ikke indrømme, at Frederikstad bør ansees som en Fæstning, der er i Stand til at holde sig, naar det øvrige Corps er nødsaget til at opgive det besatte Terrain. Forresten venter jeg ogsaa om dette Punkt nærmere Bestemmelse fra Overcommandoen. Sluttelig beder

jeg Dem, Hr. Oberstlieutenant, at troe, at jeg skal gjøre Alt, hvad der staaer i min Magt for at soutenere Deres Forsvar. 1 Compagni af 9de Linie-Bataillon afgaaer strax fra Ramsted til Frederikstad, hvorimod De vil sende 1 à 2 Compagnier af 4de Reserve-Bataillon tilbage hertil.

Irminger“.

Fra Overcommandoen afgik der nedenstaaende Skrivelse til Oberst Irmingers Corps:

„Uagtet man efter den Forstærkning, man allerede har ladet tilflyde Corpset, havde antaget det muligt, at Corpset selv vilde have kunnet besørge den fornødne Aflesning, og uagtet man herfra ikke uden Risico nu kan yde Corpset en yderligere Forstærkning, saa har dog Oberstlieutenant Helgesens i Gjenpart Overcommandoen directe tilstillede Skrivelse foranlediget, at man har besluttet sig til en extraordinair Detachering.

Den 5te Linie-Bataillon bliver derfor strax paa Vogne tilført Corpset, som derefter saa hurtigt som muligt vil lade den 4de Reserve-Bataillon afløse og inddrage den foreløbigt til Reserve for Corpset. Capitain Lasson er beordret til at afgaae fra Garden for at overtage Commandoen over 4de Reserve-Bataillon istedetfor Major Thrane, der afgaaer hertil.

Efter Befaling
Flensborg“.

Forinden Meddelelse om denne Skrivelse kunde indtræffe til Frederikstad, var imidlertid Besætningen dersteds bleven stillet paa den sidste, alvorlige Prøve, en Prøve, som den heltemodigt bestod, og som bragte ny Hæder over de danske Vaaben.

Beskydningen af Færgehusbatteriet var bleven fortsat med uformindsket Heflighed; i Fronten beskødes det af Kanonbaadene, i venstre Flanke af Kanonerne-

paa Tredediget, imod hvis Ild dog de anbragte Traverser nogenlunde dækkede, og i højre Flanke fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred. Den Piece, som stod nærmest Færgehuset, og som stadigt holdtes skjult for Kanonbaadene ved en i Skydeskaaret stillet Skandsekurv, var mest udsat, idet det dækkende Dige der var tyndest. Skydeskaaret blev aldeles skudt sammen, og Kanonen blev efter flere Gange at være udgravet bestandigt paany tildækket med Jord; tilsidst maatte den om Eftermiddagen føres bort, da Placementet var blevet aldeles ubrugeligt. Den anden Piece, der stod bedre dækket, vistes i Begyndelsen, men blev ogsaa senere skjult ved en i Skydeskaaret stillet Skandsekurv; skjøndt navnlig Skydeskaaret, hvori denne Piece stod, led endel, saa lykkedes det dog ikke Fjenden at skyde det sammen, men man var stadigt i Frygt for, at dette skulde skee, og at saaledes ogsaa denne ene og sidste Kanon, som kunde anvendes mod Ejderdiget og Forlandet, maaskee vilde blive ubrugelig i det afgjørende Øjeblik. Det var navnlig Ilden fra Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, som var saa farlig og ødelæggende, og da man ingen Midler havde ihænde til directe at forhindre denne Ild, besluttede Capitain Stiernholm at gjøre et Forsøg paa ad indirecte Vej at formindske dens Virkning ved at forurolige Besætningen i Batteriet og om muligt for en Del at aflede dettes Ild fra det farlige Punkt ved Færgehuset. Til den Ende blev den ene af de 2 12 Pds. Granatkanoner af Batteriet Mossin, som holdtes i Reserve, og som for at være nærmere ved Haanden vare førte hen under Diget tæt udenfor Husum Porten, bragt op i den Skandse, hvor den afbrændte Mølle havde staaet. Den afprotsede Kanon, ved hvilken der kun var det fornødne Mandskab til Betjeningen, blev Kl. henad 1 opkjørt paa Terreplainet i Skandsen saa langt tilbage fra Brystværnet, at dette ganske skjulte

den, og at der med halv Ladning og forhøjet Elevation kunde kastes Granater ud over Brystværnet mod Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, hvortil Distancen var c. 1400 Alen; Retningen foretoges som ved Morterer ved Hjælp af Quadranten og et fra Ingenieurerne erholdt Lod med Snor. Efterat de fornødne Correctioner vare foretagne, befaledes vedkommende Underofficer jevnt at forsætte Skydningen, der først ophørte hen paa Eftermiddagen. Granaterne traf i Regelen godt, flere saaes at stryge ind over Diget i det fjendelige Batteri og at springe i Anslaget, og Hensigten, at trække Ilden paa sig, lykkedes for saavidt ogsaa, som den Hidsighed, hvormed Fjenden bestandigt angreb enhver Piece, der fra vor Side vistes, forledede ham til i længere Tid at anvende Ilden af nogle Kanoner og et Par svære Morterer i det nævnte Batteri imod denne ene Kanon. Flere Bomber faldt i Marsken tæt ved Skandsen, og en 24 Pds Kugle gik tvers igjennem Kronen af Brystværnet og strøg tæt forbi Kanonen dog uden at gjøre nogen Skade.

Foruden Færgehusbatteriet maatte selvfølgelig ogsaa de øvrige Værker lide betydeligt ved den heftige Beskydning. Det er allerede omtalt, at Palissaderne foran Espingolplacementet næsten ganske vare bortskudte og Placementet selv, endskjøndt forstærket de foregaaende Nætter, saa godt som raseret; det dannede kun en sammenskudt Jordmasse, hvorfor de 2 Colonne-espingoler med deres Mandskab vare blevne stillede paa Vejen nedenfor, hvor de vare dækkede af det høje Dige, og hvorfra de i Tilfælde af en fjendelig Storm atter skulde bringes ovenpaa Diget for saavidt muligt at betjenes mod de fjendelige Colonner. I Kalkovnværket var Taget af det crenelerede Hus i Værkets venstre Flanke blevet nedskudt, ligeledes saameget af den til Reduit indrettede Kalkovn, at Blendingen

sank i den ene Side, og det ene Lag Bombøjælker faldt af. Den højre og tilstødende Faces Brystværn i Mølleskandsen havde lidt betydeligt, Palissaderingen og de forskjellige passive Hindringer foran Skandsen vare blevne stærkt beskadigede, tildels bortskudte navnlig paa Digets Krone og ydre Skraaning. Det blanderede Batteris Tilstand er allerede tidligere omtalt; det skal her tilføjes, at Værket efter den stedfundne Reparation ikke havde Plads for nogen Infanteribesætning, der maatte holdes samlet bag Diget tæt N. for Chausseen, og at den sydlige Chausseegrøft ikke mere kunde bestryges fra Værket. Det tenaillerede Værk var hyppigt blevet truffet af Projectiler, Brystværnet nærmest Blenderingen havde lidt betydeligt og ydede kun en usikker Opstilling for Infanteribesætningen, der mest maatte holde sig til Værkets sydlige Del. Brystværnet om Greveshof afgav endnu overalt Dækning, omendskjøndt en Mængde Projectiler var slaaet ned der, og det Samme var Tilfældet med Treneskandsen og de mindre Værker paa Stillingens venstre Fløj, hvilken i det Hele taget selvfølgelig havde lidt mindst. En Del af Palissaderne i Tambouren ved Holmer Thor og i Struben af Centralværket var bleven skudt itu, og dette sidste Værk, hvis højre Flankes Escarpe, som det vil erindres, om Natten var skreden ned, var blevet yderligere svækket ved at træffes af en Mængde Projectiler. I Byen vare mange Huse komne i Brand, paa Slukning var ikke at tænke, da Soldaternes Kræfter maatte spares, og Brandfolkene vare flygtede saavel som de øvrige Indvaanere med Undtagelse af nogle fattige Familier, der havde søgt Tilflugt i den lutherske Kirke. Hele Eftermiddagen havde Fjenden forsøgt at skyde Greveshof og Gooshof i Brand, hvilket ogsaa tilsidst lykkedes; ligeledes antændtes den mellem Goldnes Thor og Færgehuset liggende Bygning.

Fra Observationsposten i den lutherske Kirkes Taarn var der om Eftermiddagen indløbet Melding om, at en betydelig, fjendlig Styrke blev samlet ved det nordlige Ejderdige ligeoverfor Bösbüttel, og da dette i Forening med den stærke Artilleriild lod formode, at Fjenden om Aftenen eller i Nattens Løb vilde forsøge en Storm, gav Oberstlieutenant Helgesen Kl. omtrent 5 om Eftermiddagen Ordre til, at 1ste Reserve-Bataillon strax skulde afmarchere fra Koldenbüttel til Frederikstads vestlige Indgang og der afvente nærmere Ordre.

Saaledes var Situationen, da den fjendlige Artilleriild Kl. 5 Eftermiddag tiltog i Hefthighed i overordentlig Grad, der taltes 30—40 Skud i Minuttet, og Jorden syntes ligesom at bæve ved Drønet af Skuddene. Besætningen af Forsvarslinien søgte saavidt muligt Dækning bag Brystværnene, og ikkun enkelte Observationsposter vare at see langs vore Linier. I Byen tiltog Ilden, ogsaa den reformerte Kirke kom i Brand, og snart var hele den sydlige Halvdel af Byen mellem Kanalen ved Ejderdiget og Torvet et stort Flammehav. Capitainerne Ernst og Stiernholm, der paa Grund af en indløben Melding om, at en Del af Escarpen i Mølleskandsen var styrtet ned, havde begivet sig ud sammen for at eftersee Værket og den Skade, der i det Hele taget var skeet over hele Linien, befandt sig netop paa den ovenfor nævnte Tid ved Diget i Nærheden af Færgehuset. Iagttagende herfra Fjenden for om muligt at komme paa Spor efter Øjemedet med den heftige Ild, saa de pludseligt gjennem Krudtrøgen de fjendlige Kanonbaade roende frem imod vor Stilling og betydeligt nærmere, end de nogensinde tidligere havde været, og den Tanke vaktes derfor hos dem, at det muligen var Fjendens Hensigt under den voldsomme Kanonade at løbe forbi Frederikstad med sine Skibe for at kaste Tropper iland V. for Byen.

Medens Capitain Stiernholm begav sig til den Øverstbefalende for at bringe ham Melding herom, ilede Capitain Ernst til den vestlige Mølleskandse for at træffe Foranstaltninger til der i fornødent Fald at kunne anbringe de 2 Kanoner af Batteriet Mossin. Kl. omtrent 5³/₄, kort efter, at Capitain Stiernholm var ankommen til Oberstlieutenant Helgesens Qvarter, indløb der imidlertid her Melding fra Major Vogt om, at Fjenden med stærke Colonner rykkede frem mod vor Stilling, og Anmodning om Forstærkning navnlig til højre Fløj. Det syntes saaledes ikke længer tvivlsomt, at Fjendens Hensigt med den heftige Artilleriild og Kanonbaadenes Nærmelse var at forberede en Storm, og Oberstlieutenant Helgesen traf derfor ufortøvet sine Forholdsregler. En Cavaleriodonnants afsendtes til Koldenbüttel med Ordre til 1ste Reserve-Bataillon om at paaskynde Marchen, og de 2 i Reserve staaende Compagnier af 4de Reserve-Bataillon befaledes hurtigst muligt at rykke ud til Mølleskandsen, hvorhen Oberstlieutenant ogsaa selv begav sig. Capitain Hoffmann blev det paalagt at begive sig til Byens vestlige Tilgang for, dersom det lykkedes Fjenden med sine Kanonbaade og Transportfartøjer at passere Byen, eller han skulde forsøge at overføre Tropper fra den sydlige Ejder Bred, da at afværge hans Landgang og Fremrykning mod Frederikstad og til den Ende at disponere over Afdelinger af 1ste Reserve-Bataillon. Capitain Stiernholm, der frygtede for, at den Kanon, der endnu kunde bringes til Anvendelse i Færgehusbatteriet, ikke vilde være tilstrækkelig til at modvirke et fjendligt Stormangreb langs Ejderdiget, ilede til Husum Porten, hvor han lod Mandskabet sidde op ved de 2 derværende, i Reserve holdte Kanoner og dernæst førte disse i Galop hen til det brændende Hus ved Ejderdiget i Nærheden af Goldnes Thor. Her bleve Kanonerne protsede af og af Mand-

skabet førte ad en Gangsti mellem Diget og det brændende Hus til det aabne Kanonplacement paa Diget tilhøjre af Færgehuset. En heftig Ild fra Kanonbaadene, der havde nærmet sig Mølleskandsen paa 400—500 Alen, og fra Batteriet paa den holstenske Kyst rettedes mod Placementet, og den første Piece, som førtes op, blev strax truffet af en 24 Pds. Kugle, der slog det ene Hjul itu og saarede en Mand. Artilleristerne vare ved at opgive Forsøget, da de antog Kanonen for ubrugbar, men det lykkedes Capitain Stiernholm ved at ride foran op paa Diget og ved nogle opmuntrende Ord at faae Mandskabet til at tage fat igjen, saa at Piecen blev bragt helt frem til det kun et Par Fod høje Brystværn. Flere 24 Pds. Kugler sloge vel snart ned omkring Kanonen, men ingen traf, og saa hurtigt som muligt, og uden at der var Tale om nogen nøjere Retning, blev der nu gjort nogle Skud med Granater, der netop havdes ved Haanden, for at indhulle Kanonen i Krudtdamp og saaledes hindre Fjenden i at tage nøjagtigt Sigte. Imidlertid var den anden Kanon bleven ført op ved Siden af den første, og fra begge Piecer blev der nu, ligesom allerede noget tidligere skeet fra Kanonen i Færgehusbatteriet, aabnet en heftig Kardæskild mod de langs Ejderdiget og Forlandet fremrykkende, fjendlige Stormcolonner.

Solen var netop ved at gaae ned, da Fjenden begyndte at formere sin Stormcolonne ved Ejderdiget og paa den øvrige Del af Linien, saavel ved Tredediget og paa Chausseen som i Terrainet mellem denne og Ejderdiget, satte sig i Marche mod de for de respective Stormcolonner bestemte Udgangspunkter; allerede under denne Opmarche bleve Tropperne, henhørende til 2den og 3die Stormcolonne, livligt beskytne henholdsvis fra Centralværket og det blanderede Batteri. 2den Stormcolonne, hvis Marche meget opholdtes ved Defi-

leringen over de talrige, ikkun smalle Broer, mistede ved denne Ild endel Folk, endnu inden den naaede Skulderværnene, og det paa Vognene medførte Bro-materiale gik for Størstedelen tabt, idet Hestene bleve løbske og fore afsted med Vognene, saa at disse væltede, og Faskinerne og Tømmeret spredtes om i Marsken; ikkun en ringe Del af Materialet, der bares af Arbejdsmandskabet, naaede at komme til Anvendelse. Ogsaa den 3die Stormcolonne, som Oberstlieutenant Gagern lod defilere forbi sig paa Chausseen, fik under denne Marche flere Folk saarede ved Ilden fra det blanderede Batteri, en Ild, der kom uventet, da man havde troet, at Skytset dersteds var blevet demonteret; Skydningen ophørte dog snart, da Colonnen forlod Chausseen og fandt Dækning bag de nedenfor anbragte Brystværn, og da Oberstlieutenant Gagern strax igjen lod Værket beskyde af de 2 24 Pds. Kanoner. — Den sædvanlige, dog endnu mindre tætte Aftentaage begyndte at brede sig over Eggen, der oplystes af Flammerne fra den brændende By, da de 3 som Signal bestemte Rakter steg tilvejs fra en af Kanonbaadene. Klokken kan da efter alle foreliggende Meldinger neppe have været mere end $5\frac{3}{4}$, og det synes saaledes, som om Oberst v. d. Tann, uvis af hvilken Grund, ikke har villet afvente det for Stormens Begyndelse bestemte Tidspunkt. Skytset paa det nordlige Ejderdige taug, derimod fortsattes Beskydningen fra Kanonbaadene og Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, hvis Ild rettedes dels mod vort Skyts ved Færgehuset, dels mod Byen og dennes vestlige Tilgang; fra Batteriet paa Trene-diget kastedes saa godt som hele Aftenen igjennem Granater mod Blendingen og bagved liggende Terrain.

Under en levende Ild fra de i de yderste Forskandsninger staaende og i Marsken N. for Ejderdiget

udviklede Tirailleurer, og medens et paa Diget i Nærheden af Traversen staaende Musikcorps intonerede »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, satte den 1ste Stormcolonne sig i Bevægelse for at trænge frem langs Forlandet og Digets ydre Skraaning; men da der ved Traversen ikke fandtes nogen større Debouchee, men kun en snever Gjennemgang, ad hvilken højst et Par Mand samtidigt kunde passere, opstod der allerede strax en længere Standsning, der blev fordærlig for Fjenden ikke alene paa Grund af den tabte Tid, men ogsaa derved, at den fornødne Sammenslutning af Stormcolonnen allerede fra første Færd gik tabt. De foran værende Jægere trængte hurtigt frem og vare allerede naaede til Bejningen af Diget foran Mølleskandsen og i Færd med at bortrydde endel der henlagte Harver, da det første Skud afgaves fra den i Færgehusbatteriet placerede Kanon; hurtigt stormede Jægerne over Digets Krone til dets indre Skraaning og trængte ad denne frem til Palissaderingen foran Værket. I dette stod paa denne Tid endnu kun den 70 Mand stærke Besætning under Lieutenant Tranberg og 5 Espingoler under Lieutenant Poulsen, og da Palissaderingen paa flere Steder var ødelagt og navnlig højre Faces Brystværn skudt sammen, kan det neppe være tvivlsomt, at det vilde være lykkedes den fjendlige Stormcolonne at bemægtige sig Værket, saafremt den var forbleven samlet, og Colonnens øvrige Dele strax havde kunnet følge efter Jægerne. Dette var imidlertid ingenlunde Tilfældet; allerede Pionermandskabet *) var ved det første Kardæskskud fra Færgehusbatteriet vejet tilbage og havde søgt Dækning bag Traversen, og det efterfølgende Compagni af 6te Bataillon, der netop skulde passere Deboucheen og saa sig udsat for Artilleriilden (Batail-

---

*) For Størstedelen henhørende til 6te Bataillon.

Ionens 1ste, det samme som den 29de September omtrent paa samme Sted havde lidt et saa føleligt Tab ved Kardæskilden), vilde trods Officerernes Anstrængelser og modige Exempel ikke avancere. Jægerne, som saa sig isolerede og ikke vovede at trænge længere frem, indskrænkede sig til at omstøde nogle af de stærkest beskadigede Palissader og til at søge at fjerne endel bag disse henlagte Harver, og det heldige Moment for en Storm gik tabt, da Resten af 7de Linie-Bataillons 2det Compagni under Capitain Kühle, der af Major Vogt var bleven beordret frem fra Kalkovnsværket, indtraf til Understøttelse for den angrebne Skandse. Endelig lykkedes det de fjendlige Officerers Bestræbelser at faae Colonnen til at debouchere, og med Hurra og under Trommeslag og Hornenes Klang ilede den nu med Pionererne i Teten frem langs Ejderdiget mod Mølleskandsen. Snart rasede dog Kardæskerne fra vore 3 Granatkanoner, hvis Ild Kanonbaadene ikke havde formaaet at standse, frygteligt i Colonnens Rækker, og ved Digets Bøjning kastede Størstedelen af Mandskabet sig, idet det søgte Dækning mod Artilleriilden, og ikkun en mindre Afdeling af det forreste Compagni vedblev at trænge frem til Palissaderne og i Forening med Jægerne trods vor Besætnings heftige Ild videre derfra til selve Værket, hvor Compagniets Fane plantedes paa Brystværnets yderste Side. Men her blev Kampen staaende. Med beundringsværdig Fasthed og Rolighed stode vore Soldater beredte til at modtage Stormen, Fanen blev strax nedrevet, de af de Stormende, der vovede at bestige Brystværnet, bleve skudte ned eller nedstødte, og kun Enkelte lykkedes det at trænge ind i Værket, hvor de imidlertid strax bleve afvæbnede og tagne tilfange; men ogsaa mangan en af de tapre Forsvarere fandt sin Død ved at bestige Brystværnets Krone for at nedstøde den stormende

Fjende.—Oberstlieutenant Helgesen var midt under Kampen ankommen til Skandsen; efterat Stormen var afslaaet, ilede han til Færgehuset for efter de Iagttagelser, han havde gjort, at give nærmere Ordre angaaende Granatkanonerens Retning.

Medens dette foregik, var Føreren for den forreste, fjendlige Colonne, Major Lütgen, ileet tilbage til Oberst v. d. Tann for at melde ham, hvilke Vanskeligheder der stillede sig iveau for Stormen, og at Tropperne, selv om den første Skandse toges, dog ikke vilde kunne trænge videre frem, men denne Meddelelse gjorde ingen Forandring i Oberstens Beslutning. Stormen skulde fortsættes, og den 2den, af Major Lüdgers commanderede Colonne fulgte efter 1ste. Mørket var indtrædt, men ved Skinnets fra den brændende By og Gooshof bleve vore Artillerister i Stand til fremdeles at rette deres Kanoner med en for Fjenden fordærvelig Sikkerhed, og ogsaa denne Colonne led ved Kardæskilden særdeles betydelige Tab, inden den naaede Bøjningen af Diget og henimod Palissaderingen; en Del af Styrken, der rykkede frem langs Digets indre Skraaning og Marsken, blev beskydt af Kanonerne i Centralværket og led desuden under hele Fremrykningen stærkt ved den yderst heftige Infanteri- og Espingolild fra Mølleskandsen.

Vor Besætning her var imidlertid ved Ankomsten af de 2 Compagnier af 4de Reserve-Bataillon bleven yderligere forstærket, idet Major Vogt havde ladet 2 Pelotons af 1ste Compagni under Lieutenant Güntelberg optage Kampen i Skandsen; Compagniets tredie Peloton og Halvdelen af 3die Compagni under Lieutenant Nicolaysen vare blevene fordelte paa Linien til Gooshof, og Resten af 3die Compagni placeret paa Diget mellem Mølleskandsen og Kalkovnsværket samt i og ved dette Værk. Der kom nyt Liv i Kampen.

De fjendlige Pionerer ombuggede med deres Øxer Størstedelen af Palissaderne paa Digets indre Skraaning, og det efterfølgende Infanteri udbredte sig efterhaanden i stedse større Mængde langs den ydre Skraaning af den mod Marsken vendende Face. Ikkun det tynde Brystværn adskilte Modstanderne, men den voldsomme Geværild, som uafbrudt vedligeholdtes af de tapre Forsvarere, tilintetgjorde ethvert Forsøg fra Fjendens Side paa at trænge videre frem. De Modigste søgte at bestige Brystværnets Krone, men hver Gang blev de Forreste nedskudte og styrtede, rivende de bagefter følgende med sig i Faldet, ned i Graven ved Skraaningsens Fod, og snart fyldte Hobe af Døde og Saarede Rummet foran Skandsen. Modløse af de forgjæves Forsøg paa at storme, indskrænkede de fjendlige Soldater sig til at sende deres Kugler ind i Skandsen og til i deres Raadvildhed for at bringe Modstanderen til at vige at slynge Stumper af de afbuggede Palissader ind i Skandsen, hvilke vore Folk da ikke tøvede med at kaste tilbage igjen tilligemed Flasker, Dunke og andre lignende Kastevaaben. Nogle af de Fjendlige havde grebet fat om en af de Divisionsespingoler, som vare anbragte i Skandsen, og søgte at rive den til sig, et Forsøg, som dog ikke lykkedes, da disse Rør hvilede med deres Tapper i Pæle, som vare nedrammede i Brystværet. Lieutenant Poulsen tog deraf Anledning til at borttage Espingolerne fra Brystværet, saameget mere som de paa Grund af Forholdene ikke kunde være til nogen Nytte, men kun til Hinder i Skandsen. Endel fjendlige Skytter havde sat sig fast bag Palissaderne paa Digets Krone og ydre Skraaning og rettede derfra en ødelæggende Ild imod Skandsens Indre og mod Besætningen paa Ejderdiget mellem Mølleskandsen og Espingolplacementet. Imod disse Skytter fik de 2 Colonnepiecer, der under Undercorporal Thyregods Com-

mando vare bragte op i det iøvrigt, som det vil erindres, raserede Epingolplacement, Ordre til at rette deres Ild. Virkningen udeblev ikke, og de fjendlige Skytter bleve efter nogen Tids Forløb nødte til at opgive deres Stilling og trække sig ned under Skandsen i den døde Vinkel paa den indvendige Skraaning af Ejderdiget. Her ved den ødelagte Palissadering, hvor Compagnierne af 6te Bataillon havde plantet deres Fanner, samledes efterhaanden ogsaa Størstedelen af det Mandskab, der havde deltaget i Stormangrebet. Fjenden vedligeholdte uafbrudt den heftigste Ild mod Skandsen, og dennes Besætning besvarede med lige Hefthighed denne Ild. Vore Folk havde allerede bortskudt en stor Del af deres Patroner, og da et nyt Stormangreb bestandigt kunde ventes, opstod der hos de Commanderende en alvorlig Frygt for, at det i det afgjørende Øjeblik skulde komme til at mangle paa Ammunition. Allerede strax ved Stormens Begyndelse var der vel sendt Bud til Ammunitionscolumnen efter saavel Artilleri- som Infanteriammunition, og Artilleriammunitionen var ogsaa kort efter indtruffen, da Artilleriets Vogne, der om Dagen holdt i Byen, først nyligt havde forladt denne, men Infanteriammunitionen var udebleven, uagtet 2 Ordonnantser efter hinanden vare blevne afsendte for at hente den. 1ste Reserve-Bataillon var endnu ikke ankommen, Øjeblikket var ængsteligt, og Officererne løbe derfor ned ad Linierne for at forestille Mandskabet, hvad den uafbrudte, planløse Skydning vilde føre til. Deres Bestræbelser lykkedes dog kun tildels, og Oberstlieutenant Helgesen, der atter befandt sig i Skandsen, lod derfor give Signalet: »Hold inde med Skydningen.»

I længere Tid bleve de fjendlige Tropper saaledes diggende nedenfor Skandsen uden at gjøre nogen Mine til at gaae frem. Fra selve Skandsen var det ikke

muligt at see hvad Fjenden foretog sig, og forgjæves havde Oberstlieutenant Helgesen for selv at udforske Fjenden trods hans Undergivnes indtrængende Forestillinger i høj Grad udsat sig for den fjendlige Ild ved at bestige den Forhøjning i Terrainet, hvor den nedbrudte Mølle havde staaet. Det blev derfor paa-lagt den uforfærdede Lieutenant Güntelberg med nogle Mand at begive sig ud af Skandsen og nærme sig Fjenden for om muligt at komme til Kundskab om hans Forehavende. Med 4 Mand kravlede Lieutenanten ned ad Ejderdigets ydre Skraaning og tog Vejen mod det Sted, hvor Palissaderingen foran Mølleskandsen sluttede sig til den paa Forlandet værende længere Grav. Efter at have passeret Graven ved Hjælp af et løst Bræt sneg han sig med 2 af Folkene langs den ydre Side af Palissaderingen op mod Digets Krone, hvorved han erholdt Vished om, at en betydelig, fjendlig Styrke var samlet paa Digets indre Skraaning, og tillige troede at bemærke, at man var i Færd med at gennemgrave Skandsens Brystværn. Fjenden opdagede dog snart den dristige Patrouille, der skyndsomt maatte trække sig tilbage, og kun med 2 Mand naaede Lieutenant Güntelberg tilbage til Skandsen, hvor han afgav sin Melding til Oberstlieutenant Helgesen. Formodningen om, at Fjenden var i Færd med at gennemgrave Brystværnet, viste sig rigtig, og paa to Steder lykkedes tildels hans Bestræbelser, men opmuntrede af Lieutenant H. W. Rasmussen tilstoppede vore Folk de frembragte Aabninger med Tornystre, og ethvert yderligere Forsøg forhindredes af Skandsens modige og udholdende Besætning, der, trodsende enhver Fare, besteg Brystværnets Krone og ved en heftig Ild viste Fjenden tilbage.

Under denne Del af Kampen var Forsvaret blevet væsentligt styrket ved Ankomsten af 1ste Reserve-Ba-

taillon, der efter Oberstlieutenant Helgesens Ordre var bleven fordelt til de forskjellige Værker. Bataillonens 3die Compagni og Halvdelen af 1ste Compagni afgaves til Forstærkning af Besætningen i Mølleskandsen, Goos-hof og paa Linien derfra til Chausseen, 1 Compagni — $\frac{1}{2}$ 1ste Compagni og $\frac{1}{2}$ 2det Compagni — besatte det fremskudte Værk mellem Havnen og Trenens vestlige Afløb, et andet Compagni — $\frac{1}{4}$ 2det og $\frac{1}{2}$ 4de Compagni — afgik til Holmer Thor og Centralværket, og den resterende Del af 4de Compagni holdt endelig Palissaderingen ved Byens vestlige Indgang besat; her stilledes senere tillige det Compagni af 9de Linie-Bataillon, der fra Ramsted var blevet dirigeret til Frederikstad. Omtrent samtidigt med 1ste Reserve-Bataillon indtraf den med Længsel ventede Infanteri-ammunition. De Bøndervogne, hvorpaa den var anbragt, maatte passere den af Branden klart oplyste Vej langs Havnediget, hvor Projectilerne fra Batteriet paa den holstenske Kyst og Kanonbaadene ideligt sloge ned, og hvor Gnister fra det brændende Hus ved Goldnes Thor regnede ned over dem. Der skete dog ingen Skade, og Vognene bleve førte ud til i Nærheden af Mølleskandsen, hvor de efterhaanden bleve tømte og Ammunitionen derfra fordelt langs ad Linierne. Capitain Ernst, der havde begivet sig til Mølleskandsen, lettede meget denne Fordeling ved til Hjælp derved at beordre alle de Sappeurer, som ikke vare blevne afgivne til Broer, Færger eller Porte. — Heller ikke ved Artilleriet indtraf der under hele Kampen noget Uheld med Ammunitionen uagtet de meget ugunstige Forhold, og uagtet Artilleristerne, som skulde forsyne de ved Færgehuset opkjørte Granatkanoner med Ammunition, maatte løbe med denne tæt forbi Flammerne, som sloge ud fra det brændende Hus.

Under hele Angrebet havde vore 3 Granatkanoner

ved Færgehuset vedligeholdte en heftig Ild saavel mod Ejderdiget og Forlandet som mod de fjendlige Kanonbaade. 2 af disse lede endel Beskadigelser, flere af Mandskabet saaredes, og Kl. noget over 8 maatte Kanonbaadene efter ganske at have bortskudt deres Ammunition trække sig ud af Ilden. De i Baade indskibede Jægere, som skulde have fulgt den langs Ejderdiget fremrykkende Colonne for at iværksætte en Landgang S. V. for Færgehuset, havde allerede tidligere maattet opgive deres Forehavende. Allerede strax da Granaterne slog ned imellem dem, havde den forreste af Baadene vendt sig til Flugt; de øvrige Baadførere fulgte snart Exemplet og roede af al Kraft tilbage, indtil de efter nogen Tids Forløb ved alvorlige Trudslar bragtes til at standse. Den commanderende Officer indsaa imidlertid, at der under de givne Forhold, og da Fægtningen endnu stedse var staaende foran Mølle-skandsen, ikke var at tænke paa nogen ny Fremrykning, og han lod derfor en af Baadene afgaae med de Saarede til den holstenske Kyst og det øvrige Mandskab landsætte ved det nordlige Ejderdige, hvor det foreløbigt forblev som Soutien.

Fjendens Forsøg paa at trænge frem mod Mølle-skandsen bleve efterhaanden svagere og svagere, og omsider trak de fjendlige Skarer, der vare udmattede af den langvarige Kamp og indsaa det Haabløse i at gjøre nye Anstrængelser, sig noget længere tilbage; Skydningen mod Skandsen vedblev, men Ilden aftog dog kjendeligt i Heflighed, da Folkene for Størstedelen havde bortskudt deres Ammunition. Klokken var omtrent 8 $\frac{1}{2}$. Stormen syntes endelig afslaaet, og Oberstlieutenant Helgesen afsendte følgende Melding til Oberst Irmingers Corps: «Stormen er afslaaet; om en ny begynder senere, vide vi ikke; Frederikstad staaer i Flamme.» En Tid forløb, det fjendlige In-

fanteri havde tildels udbredt sig til Siden i Marsken, og dets Ild besvaredes fra den største Del af vore Linier, skjøndt der paa den større Afstand neppe var at vente nogen tilstrækkelig Virkning af Skuddene. Ogsaa fra Centralværket vedligeholdtes uafbrudt Artilleriilden, idet de Steder, hvor den stærkeste, fjendlige Infanteriild viste sig, tjente som Maal for Kanonerne. Et nyt Stormforsøg skulde dog ikke lade vente længe paa sig. Oberst v. d. Tann, der endnu ikke havde opgivet Haabet om at komme i Besiddelse af Mølle-skandsen, havde hidkaldt 15de Bataillon fra Chausseen og sendte nu 1ste Afdeling af denne Bataillon frem langs Ejderdiget for at understøtte de udmattede Tropper og gjenoptage Stormen. Ogsaa denne nye Troppestyrke maatte lide endel ved vore Granatkanoners Ild, der stadigt vedligeholdtes, om end Virkningen af Skuddene ikke directe kunde observeres; Colonnen naaede dog Afsnittet ved Palissaderne og gik nu under et levende Hurra frem til Storm paa Skandsen. Dette Angreb strandede dog ligesom de tidligere paa Besætningens Mod og Fasthed. Opmuntrede af deres Befalingsmænd, der foregik Folkene med et lysende Exempel, holdt de paa alle Punkter tappert Stand, og den Munterhed, der herskede overalt, hvor Kampen var haardest, det Liv, hvormed Sangen »den tappe Landsoldat« istemtes midt under den heftigste Skydning, vidnede klart om den Aand og Begejstring, hvoraf Mandskabet var besjælet. Fjendens Kraft var brudt, og med et betydeligt Tab maatte han atter trække sig tilbage fra Skandsen. Klokken var henad 11. Omtrent ved denne Tid saaes pludseligt i Mørket en Ild- og Røgsøjle at stige i Vejret ude paa Ejderdiget, et stærkt Knald hørtes, og det efterfulgtes af et rungende Hurra fra de danske Linier; snart efter blæstes der til Retraite paa Ejderdiget, og den fjendlige Infanteriild blev efter-

haanden svagere og mere fjern. Det var en Vogn, belæsset med Ammunition for de 84 Pds. Kanoner, der var sprængt i Luften ved en Granat fra en af vore ved Færgehuset staaende Kanoner, og som nu udbredte Død og Fordærvelse rundt om blandt de nærmeste, fjendlige Tropper. Erkjendende, at en Erobring af Værkerne ikke lod sig gennemføre, og at ethvert yderligere Forsøg derpaa vilde være unyttigt, havde Oberst v. d. Tann endelig givet Ordre til Tilbagetog, og anstrængende sig for at føre de Saarede med sig trak de stærkt medtagne Tropper sig tilbage ad Ejderdiget til deres tidligere, dækkede Stilling. 1½ Compagni af 1ste Jægercorps og 2 Compagnier af 15de Bataillon overtog for Natten Forposttjenesten og holdt de forreste Forskandsninger paa Diget besatte, medens de øvrige Tropper bivouakerede længere tilbage. — Saavel Statholderen, Grev Reventlow, som General Willisen, der sent paa Eftermiddagen vare indtrufne foran Frederikstad, havde fra Ejderdiget været Vidner til den mislykkede Storm.

Den 2den Stormcolonne havde, som tidligere omtalt, maattet udholde Ilden fra de i Centralværket placerede Kanoner, allerede inden den naaede Skulderværnene, hvorfra Stormen skulde udgaae; endel Mandskab var blevet saaret, og den største Del af det paa Vogne medførte Bromateriale var gaaet tabt. Klokken maa omtrent have været 6¼, da Colonnen under en levende Ild fra de i Marsken udviklede Tirailleurs satte sig i Bevægelse fra Skulderværnene mod Gooshof. Fremrykningen kunde kun skee langsomt i det vanskelige Terrain, og kun med meget Besvær lykkedes det at tilvejebringe de fornødne Overgange over den lange, udvidede Grøft mellem Chausseen og Ejderdiget. Stadigt heftigt beskudt saavel af Kanonerne i Centralværket som af det i Indskjæringen paa Trønediget

og i det tenaillerede Værk staaende Infanteri under Lieutenanterne Steenstrup og Arnesen, naaede Colonnen frem til foran Gooshof, hvis Besætning havde trukket sig tilbage til det bagved liggende Dige, men her indtraadte der en længere Standsning i Fremrykningen, da Graven omkring Gaarden var for bred til, at en Overgang kunde tilvejebringes ved det medførte, utilstrækkelige Bromateriale, og et nyt saadant først maatte søges bragt tilstede. Endelig lykkedes det at overvinde denne Hindring, og i Spidsen for Jægerne og de 2 forreste Compagnier af 11te Bataillon trængte Capitain Wedderkop frem over Pladsen omkring Gaarden, men kun for atter at standses af den brede Grav langs Tredediget. En morderisk Ild fra vor imidlertid forstærkede Besætning modtog de Stormende, der klart oplystes af Flammerne fra den brændende Gaard, og af hvilke mange faldt eller saaredes. Enkelte Fjendlige lykkedes det vel at komme over Graven og kravle op ad Digets Skraaning, men de bleve strax nedstødte eller afvæbnede, og man kom snart til Erkjendelse af, at det vilde være haabløst, selv om Bromateriale havde været tilstede, at søge at trænge videre frem ad denne Vej. Gooshof blev derfor efter Ordre atter rømmet, men under Retraiten derfra synes den over Graven tilvejebragte Overgang at være styrtet sammen, saa at endel Mandskab, for Størstedelen Saarede og iblandt dem Capitain Wedderkop, maatte efterlades; de indbragtes senere som Fanger.

I lang Tid holdt de fjendlige Tropper sig nu paa større Afstand i Terrainet foran Gooshof, idet de indskrænkede sig til at vedligeholde en heftig Ild mod vor Forsvarslinie, der her ligesom ved Mølleskandsen med lige Heflighed besvarede denne Ild. Ogsaa mod Centralværket, hvis Kanoner stadigt vare i Virksomhed, og hvor Artilleristerne vare endel udsatte, da der skødes

over Bænk, sendte de fjendlige Jægere trods den betydelige Afstand ideligt deres Spidskugler; Virkningen var dog uden Betydning, og kun det rettende Nummer ved den tilhøjre staaende Kanon fik flere Spidskugler i sine Klæder og blev tilsidst let saaret i Haanden, dog uden at han derved blev tvunget til at forlade sin Kanon. Senere hen paa Aftenen, omtrent samtidigt med 15de Bataillons Fremrykning, lod Stormcolonnens Commandeur, Major Cramm, et af Reservens Compagnier gjøre et nyt Forsøg paa at storme, denne Gang paa Strækningen S. for Gooshof. De med stort Besvær hidbragte Overgangsmidler vare imidlertid dels utilstrækkelige, dels ikke til at anbringe under Forsvarernes voldsomme Ild; ogsaa her skal det vel være lykkedes enkelte Folk at passere Graven langs Trededigets Fod og at komme op paa Diget, men Colonnen maatte dog snart opgive Forsøget paa at trænge videre frem og efter at have lidt betydelige Tab trække sig tilbage i Marsken. Da saaledes alt Haab svandt om at kunne bemægtige sig vor Stilling langs Tredediget, befalede Oberstlieutenant Gagern, at 11te Bataillon skulde samles og indtil nærmere Ordre tage Stilling bag Skulderværnene.

Den 3die Stormcolonne var foreløbigt forbleven i Nærheden af Batteriet paa Chausseen, idet Oberstlieutenant Gagern efter sin Opfattelse af Dispositionen forinden Colonnens videre Fremrykning troede at maatte afvente nærmere Meddelelse fra Oberst v. d. Tann om, hvorledes Forholdene stillede sig paa venstre Fløj. Under dette Ophold vedbleve de 2 24 Pds. Kanoner at beskyde det blanderede Batteri. Virkningen deraf, der dog heldigvis paa Grund af Mørket ikke kunde iagttages af Fjenden, var betydelig, idet Blendringens Loftsdække gled ned over Skydeskaaret og tilstoppede det saaledes, at Kanonen ikke kunde bruges;

den blev derfor efter Ordre ved Haandkraft bragt tilbage til Holmer Thor ligesaa ubemærket, som den om Morgenens var bragt ud. Først Kl. omtrent 6³/₄, da der indløb Meddelelse fra Oberst v. d. Tann om, at der kjæmpedes ved Palissaderne foran Mølleskandsen, og at han haabede at indtage Værket, gik Colonnen efter Oberstlieutenant Gagerns Ordre uden at løsne et Skud og i den dybeste Stilhed frem i Rodemarche langs den sydlige Side af Chausseen. Da her ingen Overgange tidligere vare blevne anbragte over de talrige Grøfter, kunde Fremrykningen ikkun skee meget langsomt, og Klokken var bleven omtrent 8, inden Teten af Colonnen, hvis Marche indtil da ikke synes at være bleven bemærket af vore Tropper, naaede henimod Graven foran Blenderingen. Saasart Lieutenant Nickolin af de udstillede Lytteposter erholdt Melding om, at Fjenden nærmede sig, lod han strax det Mandskab, som med nogenlunde Virkning kunde komme til at beskyde den sydlige Chausseegrøft, aabne Ilden, medens en Reserve paa halvhundrede Mand af 4de Reserve-Bataillons 4de Compagni, som han efter erholdt Bemyndigelse havde draget til sig fra Holmer Thor, holdtes parat bag Blenderingen for at kaste Fjenden, hvor han maatte søge at trænge frem over Brystværnet. Ilden tiltog snart i Heflighed, og ligesom paa vor øvrige Linie vedligeholdtes den fra nu af ogsaa her uafbrudt af vore Tropper dels mod fjendlige Tirailleurer, dels mod mindre, sluttede Masser, som skimtedes i Uorden at løbe frem og tilbage mellem Stormcolonnerne uvisse om, hvor de skulde søge Dækning.

Graven foran Blenderingen var, som allerede tidligere omtalt, ved den nedstyrtede Jord bleven gjort passabel for en Storm, uden at dertil behøvedes noget særligt Bromateriale, men trods de fjendlige Officerers lydelige Opmuntringer gjorde Colonnen dog intetsom-

helst alvorligt Forsøg paa her at trænge videre frem; Teten af Colonnen trykkede sig og blev liggende i sin nogenlunde dækkede Stilling og standsede derved den videre Fremrykning og Udvikling af den lange, i Roder formerede Colonne. Enkelte af dennes bagved værende Dele udviklede sig dog tilvenstre i Marsken, saaledes $\frac{1}{2}$ Compagni af 4de Bataillon, der sluttede sig til den foran Gooshof kjæmpende 11te Bataillon, og noget Mandskab af 3die Bataillon under Lieutenant Schmidt, der uagtet den voldsomme Ild gik modigt frem mod vor Forsvarslinie mellem Gooshof og det tenailerede Værk; det lykkedes ogsaa Lieutenanten med nogle faa Mand at trænge frem over Graven og bestige Diget, men der bleve hans Folk nedskudte og han selv saaret og taget tilfange. — I flere Timer blev Teten af den fjendlige Colonne liggende foran det blenderede Batteri uden at vove noget Forsøg paa at udbrede sig om Værkets Flanker eller paa at storme. Kl. henved 11 trak Colonnen sig, begunstiget af den stærke Taage og Kruddamp og ubemærket, som den var kommen, tilbage bag det 24 Pds. Batteri. Allerede tidligere, efterat 15de Bataillon var bleven dirigeret til Ejderdiget, havde Oberstlieutenant Gagern for i fornødent Fald at have en Reserve ved Haanden draget Afdelingen af 4de Bataillon ud af Colonnen og ladet den tage Stilling bag Batteriet. — Under Dækning af 1 Compagni af 5te Bataillon og 2 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2, der stilledes ved Batteriet paa Chausseen, og 1 Compagni af 5te Jægercorps, der besatte Skulderværnene mellem Chausseen og Ejderdiget, indtog Tropperne af 2den og 3die Stormcolonne for Natten en Bivouakstilling i Nærheden af Bomhuset.

Kort efter, at Colonnen ved Chausseen havde sat sig i Bevægelse mod Blenderingen, var ogsaa den 4de Stormcolonne rykket frem ad Trenediget, og Kl.

omtrent 7 naaede dens Tete henimod den inderste Gjennemskjæring af Diget, hvor den modtoges af en heftig Ild fra vor derværende, af Lieutenant Langballe commanderede Besætning. Colonnen gjorde imidlertid ikke noget Forsøg paa at trænge videre frem, den havde Ordre til først at afvente 3die Colannes Angreb paa Blenderingen, og da et saadant ikke kom til Udførelse, holdt ogsaa den sig passiv, idet den indskrænkede sig til ved Tirailleurer at demonstrere mod vor Stilling. Endel Jægere sværmede saaledes ude i Marsken henimod Trenen og trængte frem til Greveshof, som paa Grund af Branden havde maattet forlades af Besætningen; de foruroligede derfra ved deres Skud vor Forsvarslinie og truede dens Forbindelse med Byen, men det lykkedes dog snart Capitan Hammer med Besætningen fra Greveshof og nærmeste Værker, understøttet af Artilleriet i Centralværket, at drive de fjendlige Jægere tilbage. Samtidigt med de øvrige fjendlige Tropper trak ogsaa 4de Colonne sig tilbage bag den yderste Gjennemskjæring af Tredediget, der besattes af det halve Compagni af 1ste Jægercorps, medens Colonnens øvrige Tropper indtog en Bivouakstilling noget længere tilbage.

Det fjendlige Artilleri havde standset sin Ild, og ogsaa vort Artilleri var ifølge Capitan Stiernholms Ordre ophørt med Skydningen, efterat den fjendlige Infanteriild, som hovedsagelig havde tjent vore Kanoner som Maal, var bleven svagere og mere fjern; Infanteriilden fortsattes derimod endnu med lige Heflighed fra den største Del af vor Forsvarslinie. Det var af Vigtighed at spare paa Ammunitionen for det Tilfælde, at Kampen næste Dag skulde blive fortsat, og efter Oberstlieutenant Helgesens Ordre blev der derfor overalt i Værkerne givet Signal til Skydningens Ophør. Næsten samtidigt ophørte Skydningen over hele Linien,

Kampens Ophør.

og en pludselig Stilhed, kun afbrudt af Bragene fra den brændende By, afløste Kampens Larm og Bulder. De Patrouiller, der nogen Tid efter udsendtes, stødte vel i længere Afstand fra Skandserne paa fjendlige Tirailleurs, der heftigt beskøde dem, men Fjendens Hovedstyrke syntes dog overalt at være gaaet tilbage til sin tidligere Stilling. For alle Tilfældes Skyld forblev hele Besætningen Natten over i Værkerne, der blev strax truffet Foranstaltninger til at forsyne Kanoner og Mandskab med ny Ammunition, og Capitain Ernst lod Sappeurerne uden Ophold begynde paa Istandsættelsen af Værkerne. Det var navnlig paa-trængende nødvendigt at tilvejebringe en kraftig, passiv Hindring foran Mølleskandsen istedetfor Palissaderingen, da denne, som allerede omtalt, paa Digets indre Side var borthugget, og det under Kampen havde vist sig, at Palissaderne paa Digets Krone og ydre Side havde ydet Fjenden Dækning mod Ilden fra Værket og fra Linien derfra til Espingolplacementet. Af Frygt for Digebrud under indtrædende Stormflod havde man ikke tidligere vovet at grave i Digets ydre Skraaning, men nu maatte slige Hensyn vige, og samtidigt med, at der anbragtes endel Harver paa Diget, blev der tværs over dette paabegyndt en Grav imellem de to vaade Grave til begge Sider. Der skaffedes saaledes Escarper tilveje, der vare ret betydelige, naar undtages lige ved Kronen af Diget, hvor det ikke ansaaes raadeligt at gaae mere end 5 Fod ned, men hvor Bunden blev belagt med Harver. En stærk Taage, der holdt sig indtil efter den kommende Dags Middag, begunstigede Arbejdet, og hen paa Formiddagen var dette saavel her som paa de øvrige Værker saa vidt fremskredet, at man med Rolighed kunde afvente en ny Storm. Om Morgen blev det meldt, at Fjenden paany rykkede frem. Meldingen viste sig dog falsk, men den uigjennem-

trængelige Taage, der hvilede over Eggen, forhindrede enhver Observation af Fjenden og lod Besætningen i fuldstændig Uvished om hans Forehavender. Den hele Besætning forblev derfor endnu, saalænge Taagen varede, i Skandserne, og først hen paa Eftermiddagen droges 7de Linie- og 4de Reserve-Bataillon tilbage til Byen, medens 1ste Reserve-Bataillon overtog Stillingen i forreste Linie. Ikkun ganske enkelte Kanonskud blev gjort mod vor Stilling, og kun af og til mærkedes lidt Bevægelse hos Fjenden, saaledes henad Middag, da der hørt en stærk Tømren og Banken ved Trenen, hvad der gav Anledning til, at de 2 Kanoner fra Holmer Thor for en Tid blev førte til Treneskandsen, og at en Baad blev sendt op ad Trenen for at recognoscere, da man tænkte sig Muligheden af, at Fjenden kunde forsøge ved Hjælp af Flaader og Baade at gaae ned ad Trenen og ind i Frederikstad i Ryggen paa Skandserne. Det var en ugrundet Frygt, og, som det viste sig senere, hidrørte Lyden fra, at Fjenden opbrød Bridskerne til de 2 24 Pds. Granatkanoner paa Tredediget. Da endelig den tætte Taage efter Middag hævede sig, saa man, at Fjenden befandt sig i større Afstand fra vore Værker, og at Styrken var mindre end sædvanligt, ligesom man troede at bemærke, at en Del af hans Skyts var ført bort; paa det holstenske Batteri viste Kanonmundingerne sig dog endnu i Skydeskaarene, og fuldstændig Vished om Fjendens Tilbagegang fik man først den følgende Morgen.

Efter 6 Dages Kamp og uhyre Anstrængelser samt et forholdsvis stort Tab havde Fjenden endelig efter General Willisens Befaling opgivet Angrebet paa Frederikstad, og allerede tidligt om Morgenen var Størstedelen af de fjendlige Tropper gaaet tilbage til Cantonnementerne i Stapelholm, efterladende som Forposter i deres fremskudte Stilling paa Ejderdiget 1

Angrebet paa Frederikstad opgives; — Dislocationer paa fjendlig Side i den Anledning.

Compagni af 15de Bataillon og ved Chausseen de 2 Compagnier af 4de Bataillon; de 2 Compagnier af 3die Bataillon og Halvcompagniet af 1ste Jægercorps vare foreløbigt forblevne ved Tredediget ved Framshof og Ziegelhof. Det var blevet paalagt Oberstlieutenant Gagern med en Del af Tropperne at træffe de nærmere Foranstaltninger med Hensyn til Skytsets Bortførelse og Sikkringen af Retraiten. Først bortførtes de 2 84 Pds. Kanoner, og for at dække dette Foretagende holdt saavel Kanonbaadene som Batteriet paa den holstenske Kyst sig beredte til om fornødent strax at aabne Ilden, henimod Middag fulgte efterhaanden det øvrige N. for Ejderen anbragte Skyts. Hen paa Aftenen paabegyndtes Sløjfningen af Batterierne paa Chausseen og Tredediget, den væsentligere Del af Materiellet bragtes i Sikkerhed, og om Natten førtes endelig ogsaa Skytset bort fra Batteriet paa den holstenske Kyst. Oberstlieutenant Gagern, der tog sit Stabsquarterm i Seeth, lod de ham foreløbigt underlagte Tropper indtage følgende Cantonnements med Forposter fremskudte til Bomhuset og i Højde dermed:

- Drage: 1^{1/2} Compagni af 1ste Jægercorps.
15de Bataillon.
4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2.
En Afdeling Pionerer.
- Seeth: 1 Compagni af 1ste Jægercorps.
3die Bataillon.
4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 2.
En Afdeling Pionerer.
- Reserve i Seeth: 2 Compagnier af 5te Jægercorps.
2 Compagnier af 4de Bataillon.
- Norderstapel: 11te Bataillon.
12 Pds. Batteri Nr. 3.

Om Natten holdtes Tropperne for at være fuldstændigt kampberedte samlede i Allarmhuse.

Ifølge General Willisens Befaling blev 6te Bataillon, der havde lidt mest og for Øjeblikket ikke kunde ansees som kampdygtig, endnu den 5te dirigeret østerpaa med Bestemmelsessted Rendsborg; den 6te afmarcherede 8de og 11te Bataillon til Holm og Sandschleuse for den følgende Dag at afgaae til Nobiskrug og Karlshütte og 12 Pds. Batteri Nr. 3 til Hohn; den 7de dirigeredes endelig 2den Halvbrigade, 13de og 15de Bataillon samt de 2 Compagnier af 5te Jægercorps, til Fokbek og Hohn, og samme Dag afrejste Oberst v. d. Tann for at begive sig til Rendsborg efter først ifølge General Willisens Befaling at have recognosceret Wolde og Meggerdorf med Hensyn til det mulige Anlæg dersteds af større, fortificatoriske Værker. Vesterpaa forbleve altsaa fra den 7de under Oberstlieutenant Gagerns Commando følgende Tropper:

1ste Jægercorps.

3die Bataillon.

4de do.

5te do.

1 Escadron af 5te Dragon-Regiment.

12 Pds. Batteri Nr. 2.

2 Kanoner af det ridende Batteri.

4 bespændte 6 Pds. Kanoner (det tidligere 6 Pds. Batteri Nr. 5).

4 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts.

Endvidere bleve 2 24 Pds. Kanoner og 2 50 Pds. Morterer, der havde været anbragte i Batteriet paa den sydlige Ejder Bred, og som under Marchen til Rendsborg allerede vare naaede til Tellingstedt, førte tilbage til St. Annen for senere at anbringes i et blanderet Batteri, der ifølge General Willisens Befaling skulde bygges paa den sydlige Ejder Bred ligeoverfor

Frederikstad. Det blev tilkjendegivet Oberstlieutenant Gagern, at Opstillingen af dette Skyts havde til Maal at forurolige Frederikstads Besætning, at hindre vore Fartøjer i at gaae op ad Ejderen forbi St. Annen, at afværge en Landgang paa den sydlige Ejder Bred fra Frederikstad og at besværliggjøre en Fremrykning af vore Tropper mod Seeth. Den Opgave, der iøvrigt stilledes Oberstlieutenant Gagern, gik ud paa dels at dække Stapelholm og dels at operere i Flanken paa vor Hær, saafremt denne maatte rykke frem for at angribe Stillingen ved Sorgen. Til den Ende blev det paalagt ham at holde Linien Drage-Seeth-Wolde, at forstærke saavel denne Stilling som Hovedstillingen ved Norder- og Süderstapel ved fortificatoriske Anlæg og at holde sig Vejen aaben over Bergenhusen og Fünfmühlen for herfra, naar Omstændighederne fordrede det, med den størst mulige Tropestyrke at kunne debouchere frem over Alt Bennebek.

Om Natten til den 7de October bleve de fjendlige Forposter trukne tilbage til Feddershof og til en Linie derfra langs Tverdiget til Tronediget ligeoverfor Schwabsted. Den 7de forlagde Oberstlieutenant Gagern sit Stabskvarter til Süderstapel, de befalede fortificatoriske Arbejder bleve strax paabegyndte, og fra den 8de om Aftenen vare de Oberstlieutenanten underlagte Tropper blevne inddelte og dislocerede paa følgende Maade:

1. Forposterne mod Frederikstad.

Commandeur: Major Lütgen . . . . . Süderstapel.

2¹/₂ Compagnier af 1ste Jægercorps Drage og Sü-
stapel.

2 Compagnier af 4de Bataillon (afvexlende)	} Seeth.
med 2 Compagnier af 3die Bataillon	
2 bespændte 6 Pds. Kanoner	

2. Forpost - Detachment Wolde - Bergenhusen.

Commandeur: Oberstlieutenant Matzdorf: Wolde.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps . .	} Wolde.
1 Compagni af 5te Bataillon . . .	
2 bespændte 6 Pds. Kanoner	
1 Stk. 6 Pds. Positionsskyts	
1 Compagni af 5te Bataillon	

3. Forpost - Detachment Meggerdorf - Sand-
schleuse.

Commandeur: Major Stackemann . . . Meggerdorf.

$\frac{1}{4}$ Compagni af 1ste Jægercorps . .	} Meggerdorf, Johannisberg og Sand- schleuse.
2 Compagnier af 4de Bataillon . . .	
3 Stkr. 6 Pds. Positionsskyts	

4. Detachmentet S. for Ejderen.

Commandeur: Capitain Schøning . . . Lunden.

1 Compagni af 1ste Jægercorps . .	} St. Annen, Lunden og Wollersum.
2 Compagnier af 5te Bataillon . .	
$\frac{1}{4}$ Escadron	
2 Kanoner af det ridende Batteri	
2 24 Pds. Kanoner	
2 50 Pds. Morterer	
En Afdeling Pionerer	

5. Gros og Reserve.

Commandeur: Major Lauer v. Münch-

hofen	Norderstapel.
3die Bataillon	Norderstapel.
$\frac{3}{4}$ Escadron	Süderstapel n. m.
12 Pds Batteri Nr. 2	Norderstapel og Ervde.

1 Dampskib og 2 Kanonbaade ved Süderstapel.

En Afdeling Pionerer . . . . Süderstapel.

Ammunitionsdepot	} Delve.
Magasin og Lazareth	

De Trophebevægelser og Dislocationer, som vare fremkaldte ved Foretagendet mod Frederikstad, havde efterhaanden fundet deres Afslutning, og den 9de October var den øvrige Del af den slesvig-holstenske Hær disloceret som følger:

A vantgarde-Brigaden. Staben: Friedrichshof.

2det Jægercorps ..... Klein Wittensee.

3die do. .... Ablefeld

1ste Bataillon..... Bistensee.

2den do. . .... Stentenmühle og
Duvensted.

12te do. .... Neu Duvensted,
Friedrichshof.

2 Escadroner ..... Bünstorf, Fried-
richshof.

6 Pds. Batteri Nr. 1 ..... Duvensted.

6 Pds. do. Nr. 4 ..... Bunge.

12Pds. do. Nr. 1 ..... Bunge.

Højre Flanke- corps	}	2 Compagnier af 5te	Gross Wittensee, Harzhof, Hohen- lied, Haby og Schir nau.
		Jægercorps.	
	}	2 Compagnier af 6te	
		Jægercorps.	

2den Halvbrigade. Staben: Hohn.

Rendezvous: ..... Lohe.

2 Compagnier af 5te Jægercorps Hohn.

13de Bataillon ..... Fokbek.

15de do. .... Hohn.

2den Brigade. Staben: Rendsborg.

Rendezvous: ..... Schulendamm.

(5te Bataillon commanderet vesterpaa)

6te Bataillon ..... Rendsborg.

7de do. .... Nobiskrug, Audorf.

8de do. .... Bünstorf, Wen-
torf.

- ¹/₂ Escadron ..... Sehested, Stein-
 rade.
 6 Pds. Batteri Nr. 5*) ..... Karlshütte.
- 3 die Brigade. Staben: Rendsborg.**
¹/₂ Escadron ..... Ahrensted.
 6 Pds. Batteri Nr. 3 ..... Ahrensted, Sorg-
 brück.
- 3 die Halvbrigade. Staben: Rendsborg.**
 Rendezvous: ..... Sorgbrück.
 (1ste Jægercorps commanderet
 vesterpaa)
10de Bataillon	} Sorgbrück, Sorg- wold, Krummen- ort og Ahrensted.
14de do.	
- 4 de Halvbrigade. Staben: Rendsborg.**
 Rendezvous: ..... Dudden.
 4de Jægercorps ..... Havehusene N. for
 Rendsborg.
 9de Bataillon ..... Büdelsdorf.
 11te do. .... Karlshütte.
- Reservecavaleriet. Staben: Nübel.**
 Rendezvous: ..... Lohe.
 1ste Dragon-Regiment ..... Elsdorf, Lohe,
 Hamdorf.
 2det do. do. .... Fokbek, Lohe,
 Nübel.
- Ridende Batteri (2 Kanoner com-
 manderede vesterpaa.) ..... Nübel.
- Reserveartilleriet. Staben: Rendsborg.**
 (12 Pds. Batteri Nr. 2 comman-
 deret vesterpaa.)

*) Det tidligere 3 Pds. Batteri, omdannet til 6 Pds.

12 Pds. Batteri Nr. 3 . . . . . Hohn.
 24 Pds. Granatkanon - Batteri
 Nr. 1 . . . . . Duvensted.
 24 Pds. Granatkanon - Batteri
 Nr. 2*) . . . . . Rendsborg

Forholdene i
 Frederikstad i
 den nærmeste
 Tid efter An-
 grebet.

Til Frederikstad ankom den 5te October efter Overcommandoens Tilsagn 5te Linie-Bataillon for at afløse 4de Reserve-Bataillon, der samme Dag efter Mørkets Frembrud afmarcherede til Lehmsiek. Ligeledes indtraf paa denne Dag og om Natten til den 6te i Frederikstad de 2 84 Pds. Bombekanoner og 2 24 Pds. Haandmorterer med tilhørende Betjeningsmandskab samt noget Erstatningsmandskab for de saarede Artillerister. Lieutenant Fallesen, der af Artilleriovercommandoen var bleven beordret til under Lieutenant Moltkes Sygdom at overtage Commandoen over Halvbatteriet og ogsaa paa denne Dag var ankommen til Frederikstad, blev strax syg og maatte indlægges paa Lazarethet. Den følgende Dag indtraf de 3 resterende Compagnier af 9de Linie-Bataillon i Frederikstad, hvorefter 7de Linie-Bataillon afgik til et Cantonnement i Ramsted, Hude, Holbüllhus og Winnert, 1 Compagni paa hvert Sted; ligeledes afmarcherede paa denne Dag efter Oberst Irmingers Ordre Capitain Hummels Compagni af 6te Linie-Bataillon til Herrenhallig for at overtage Bevogtningen og Forsvaret af Trenen ligeoverfor Ziegelhof til Middelburg. Saasart man den 6te havde erholdt Vished om, at Fjenden havde bortført sit Skyts og trukket sig længere tilbage, besattes strax det fremskudte Infanteriplacement paa Ejderdiget, og den følgende Dag blev en Feltvagt atter frempousseret til

*) Det tidligere 6 Pds. Batteri Nr. 2 blev, som allerede omtalt, omdannet til det 24 Pds. Granatkanon - Batteri Nr. 2.

den tidligere Stilling ved Bomhuset. — Foruden en foreløbig Istandsættelse af Værkerne foretoges der i de nærmeste Dage efter Angrebet endel Arbejder, der dels bestode i en fuldstændig Slukning af Branden, en foreløbig Oprensning af Gaderne og Foranstaltninger til, at Byen kunde afgive et Opholdsted for Besætningen, dels i en Rasing af de fjendlige Angrebsarbejder. Der indbragtes et betydeligt Antal Sandsække og navnlig fra Ejderdiget endel særdeles gode Skandsekurve, der havde været anvendte til Traverser mellem de fjendlige Piecer, og som kom til god Nytte ved de fortificatoriske Arbejder, som kort derefter begyndtes udførte i og V. for Frederikstad.

Den Forskjel i Anskuelse, der, som det vil erindres, var opstaaet mellem Oberst Irmingers Corps og den Højstcommanderende i Frederikstad angaaende Rømningen af Byen, foranledigede Armeens Overcommando til den 6te October, endnu inden den havde erholdt Efterretning om Fjendens Opgivelse af Angrebet, i en Skrivelse til Corpset at udtale sig nærmere om det omtvistede Punkt. Skrivelsen var saaledes lydende:

•Da det Tilfælde muligen atter kan indtræde, at Fjenden forsøger en Overgang over Ejderen V. for Frederikstad for at true denne Bys Besætning i Ryggen, men paa den anden Side en saadan Overgang efter al Sandsynlighed ej vil kunne foretages med andre Vaabenarter end Infanteri og, navnlig naar et Modangreb fra Corpsets Side foretages med Hurtighed og Kraft, ikke kan udføres med en anseelig Styrke, saa skulde man have Corpset paalagt ikke at give Besætningen i Frederikstad Ordre til at rømme Byen, forinden det viser sig, at hele den til Modangrebet disponible Styrke af Corpset ikke kan kaste Fjenden tilbage.

At, forinden denne Omstændighed indtræder, Besætningen i Frederikstad for en kortere Tid kan blive

anvist paa sine egne Kræfter til Forsvaret af Byens vestlige Tilgange, ansees fra Overcommandoens Side som en Eventualitet, der, uagtet Besætningens Retraite ved et ubeldigt Udfald af Corpsets Operationer vil kunne compromitteres, paa Grund af Punktets Vigtighed ikke ubetinget bør frygtes, og Corpset vil i paa-kommende Tilfælde vide at veje Kampens Chancer efter Omstændighederne.

Efter Befaling
Flensborg
Oberst og Stabschef.ª

Den 7de October befalede Oberst Irminger, at Frederikstads Besætning fra den følgende Dag atter skulde overtage Bevogtningen af Ejderen indtil Reimersbude, og at de 2 Granatkanoner af Batteriet Mossin over Husum skulde afgaae til Lehmsiek efter først at være anvendte mod de ved Wollersum liggende, fjendlige Fartøjer. En Ødelæggelse af disse Fartøjer var nemlig, som det vil erindres, forekommen Oberstlieutenant Lemmich særdeles ønskelig, og han havde allerede den 6te October om Morgenens' tidligt, efterat der var tilvejebragt Standpladser paa Diget for Skytset og en Ovn til Glødning af Kuglerne, ladet sine 2 Kanoner af Batteriet Glahn under Lieutenant P. Petersen forsøge paa at skyde Fartøjerne i Brand. Hovedsagelig paa Grund af det ufordelagtige Vejrlig og den disede Luft, der hindrede en nøjagtig Sigtning, og da man ønskede at skaane den mellem Fartøjerne liggende, fra Tønning borttagne, danske Fyrgalliot, var Forsøget imidlertid ikke lykkedes. Efter at have gjort endel Proveskud havde Kanonerne sendt 50 gloende Kugler mod Fartøjerne, et af disse var ogsaa blevet antændt, men Ilden var bleven slukket, og Resultatet var kun, at 3 bag det sydlige Ejderdige liggende, straatakte

Forsøg paa at ødelægge de fjendlige Fartøjer ved Wollersum.

Huse kom i Brand; under den sidste Del af Beskydningen vare vore Kanoner blevne beskydte og bekastede af de 2 Kanoner af det ridende Batteri og de 2 Haandmorterer, uden at dette medførte nogetsomhelst Tab. — Ved de 2 Granatkanoners Ankomst ligeoverfor Wollersum vare Forholdene ikke gunstige for Beskydningen, Flodtiden maatte afventes, for at Fartøjerne kunde komme til at ligge højere, og først den 9de Kl. 2 Eftermiddag begyndte Kanonerne efter en forudgaaende Indskydning at kaste Brandgranater mod Fartøjerne, hvis Master og Takkelage Fjenden iøvrigt havde bortskaffet. Ogsaa denne Gang blev Skydningen resultatløs, det lykkedes ikke at antænde noget Fartøj, og efter et Par Timers Forløb, da alle forhaanden værende Brandgranater vare forbrugte, standsedes med Skydningen; de 2 fjendlige Kanoner af det ridende Batteri vare efter nogen Tids Forløb komne tilstede, og en af de fra dem kastede Granater sprang lige over vore Kanoner og saarede let en Constabel. Kort efter Skydningens Ophør afmarcherede vore 2 Granatkanoner til Husum, hvorfra de den følgende Dag indtraf i Lehm-siek.

Den 8de October befalede Overcommandoen, at 9de Linie-Bataillon endnu samme Dag skulde afmarchere fra Frederikstad saa betiids, at den inden Aften kunde være i Hollingsted, hvor den skulde overnatte; den følgende Dag skulde den da afmarchere til 1ste Division saa tidligt om Morgenens, at Marchen ikke kunde observeres af Fjenden. Ved denne Afgang var Frederikstads Besætning altsaa atter bleven indskrænket til 2 Batailloner, og det blev derfor paalagt Capitain Hummels Compagni tillige at overtage Bevogtningen af Ejderen fra Frederikstad til Reimersbude; som Følge deraf forblev kun 1 Officer og 50 Mand i Herrenhallig, 50 Mand henlagdes til Saxfærge og Resten af Com-

pagniet til Reimersbude. Nogle Dage senere, den 14de October, lod Oberst Irminger efter Oberstlieutenant Helgesens Anmodning til Støtte for denne Opstilling Koldenbüttel belægge med 2det Compagni af 7de Linie-Bataillon under Capitain Kühle og 2det Compagni af 4de Reserve-Bataillon, der nu commanderedes af Lieutenant Meincke.

Angrebet paa Frederikstad den 29de September — 4de October havde kostet de fjendlige Tropper (Tabet ved Tønning ikke medregnet):

Tabet under Angrebet paa Frederikstad.

Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar:

18 Officerer, 180 Underofficerer og Menige*).

Af Saarede: 22 do. 475 do. " do.

Af Sidstnævnte faldt 16 Menige i vore Troppers Hænder; 2 Underofficerer og 23 Menige faldt usaarede i Fangenskab. Af Læger bleve desuden 2 saarede. Detailleret Tabliste findes under Bilag 2.

Fjendens totale Tab var saaledes: 40 Officerer og 680 Underofficerer og Menige samt 2 Læger.

Tabet paa vor Side var (Tabet ved Tønning ikke medregnet):

Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar:

2 Officerer, 4 Underofficerer og 99 Menige.

Af Saarede: 3 do. 10 do. " 219 do.

Af Sidstnævnte faldt 2 Menige i Fjendens Hænder.

Vort totale Tab var saaledes: 5 Officerer, 14 Underofficerer og 318 Menige.

De Officerer, der fandt Heltedøden, vare:

Lieutenant J. Vaupell af 4de Reserve-Bataillon.

— C. L. W. E. Wadskjær af 4de Reserve-Bataillon.

De saarede Officerer vare:

Capitain L. A. Schaumann af 4de Reserve-Bataillon.

*) Af de 180 Underofficerer og Menige vare 1 Underofficer og 48 Menige savnede.

Lieutenant F. A. Moltke af Artilleri-Brigaden.

— E. C. A. Voss af 4de Reserve-Bataillon.

Detaillet Tabsliste findes under Bilag 3.

31 Personer, henhørende til Frederikstads Befolkning, blev under Bombardementet saarede, deraf 10 dødeligt. Den største og skønneste Del af Byen var en brændende Grushob, og i den Del af Byen, som Luerne havde sparet, var der kun faa Huse, som ikke vare blevne mere eller mindre beskadigede af Projectilerne. Af Byens 506 Bygninger vare saaledes under Bombardementet 137 totalt nedbrændte og 285 blevne sønderskudte eller stærkt beskadigede. Mod Byen og Værkerne havde det fjendlige Artilleri anvendt over 10000 Projectiler, og over 1000 af disse, alle i god og brugbar Stand, blev allerede i den nærmeste Tid efter Kampen opsamlede af vore Artillerister i og omkring Værkerne. Fra vor Side var der under Angrebet forbrugt af Ammunition:

1285 Kanonskud, hvoriblandt 83 Kærdæskskud,

100 Espingolrør og

c. 110000 Geværpatroner af forskelligt Slags.

I en Dagsbefaling af 7de October udtalte den Anerkjendende
Udtalelser til
Frederikstads
Forsvarere commanderende General sin Tak til Frederikstads Forsvarere med følgende Ord:

»Fjenden har i den forløbne Uge ved gjentagne voldsomme Angreb, forberedede og understøttede ved Anvendelsen af et betydeligt Antal svært Skyts, søgt at sætte sig i Besiddelse af vore Værker og at fortrænge os fra vor Stilling ved Frederikstad.

Paa den heltmodigste Maade har Stedets Besætning under dens Commandant, Oberstlieutenant Helgesen, afslaaet disse Angreb.

Den Udholdenhed og Dødsforagt og den sande krigeriske Begejstring, som i Kampens heftigste Øje-

blikke under de gjentagne Stormangreb er lagt for Dagen, vil staae som et lysende Exempel.

Armeen og den commanderende General takker Frederikstads tappre Forsvarere.

Krogh.*

Hans Majestæt Kongen rescriberede under 8de October den commanderende General som følger:

»Det er Vor allernaadigste Villie, at Du i Vort Navn tilkjendegiver samtlige Tropper, der have delta-get i det heltmodige Forsvar af Frederikstad, og saa-ledes paany ved en glimrende Vaabendaad have ret-færdiggjort den Kjærlighed og Stolthed, hvormed Vi omfatte Vor tappre Armees, Vor velfortjente, allernaadigste Tak og Tilfredshed.

Hvilket Vi saaledes allernaadigst give Dig tilkjende til fornøden, allerunderdanigst Efterretning og Iagttagelse, idet Vi derhos lade medfølge en egenhændig Skrivelse til Frederikstads tappre Commandant, Oberstlieutenant Helgesen, for igjennem Dig at indhændiges Oberstlieutenanten.

Frederiksborg Slot den 8de October 1850.

Frederik R.*

Ogsaa Landstinget og Folkethinget vedtog enstemmigt i deres første Møde den 7de October at udtale deres Tak til Armeen for den hæderlige Maade, hvorpaa den havde udført sit ærefulde Hverv, at værne om Fædrelandet og dets Ære.

General Willisen udstedte den 6te October i Anledning af den stedfundne Kamp en Armeebefaling, der var saaledes lydende:

An die Armees.

Die Tage vor Friedrichstadt sind nicht glücklich gewesen, aber sie sind Ehrentage für die Armees ge-

General Willisens Armeebefaling i Anledning af den stedfundne Kamp.

worden. Der Sturm am 4ten auf den von Natur und Kunst gleich festen Platz ist eine so schöne Waffenthat, wie irgend eine Armee sie aufzuweisen hat. Alle Waffen haben ihre Pflicht gethan. Der Oberst v. d. Tann hat das ganze Unternehmen mit gewohnter Thätigkeit und mit kühnem Unternehmungsggeist geleitet. Das 1ste Jäger-Corps hat seinen alten Ruhm bewährt, das 11te und 15te Bataillon haben sich ruhmvoll genommen, das 6te Bataillon aber hat zwei Dritttheile seiner Officiere auf dem Platze gelassen. Das Bataillon darf mit Stolz den Namen »Friedrichstadt« in seine Fahnen schreiben. Die Artillerie hat sich, wie immer, ausgezeichnet betragen. Die schwierigen Einleitungen, durch das sehr schlechte Wetter ungeheuer erschwert, sind von ihr mit der grössten Umsicht angeordnet und mit grösster Standhaftigkeit durchgeführt worden. Die Pioniere sind vor keiner Schwierigkeit zurückgetreten. Nur unübersteigliche Hindernisse konnten solcher Tapferkeit Schranken setzen. Zum zweiten Male haben wir versucht, durch weitliegende, gewagte Unternehmungen den Feind zum gleichen Kampfe auf's freie Feld herauszulocken, es hat auch diesmal nicht gelingen wollen. Wir müssen, so scheint es, ferner Geduld haben. Durch das Aufgeben des Angriffs ist gegen die frühere Lage Nichts verloren. Unser Verlust ist sehr schmerzlich, aber das Selbstgefühl der Armee kann nur zunehmen dadurch, dass sie auch vor solchen schweren und gefährvollen Unternehmungen, wie die gegen Friedrichstadt, nicht zurückgetreten, sie vielmehr ruhmvoll, wenn auch nicht glücklich, bestanden. Jeder, welcher die Armee in diesen Tagen gesehen, wird ihr die vollste Anerkennung nicht versagen.

Ich danke allen Truppentheilen, welche an dem Unternehmen haben Theil nehmen können, im Namen

des Vaterlandes für das, was sie dabei geleistet haben. Das Vaterland rechnet auch ferner auf ihre volle Hingebung.

Ich erwarte von den Truppen ihre Berichte, um einzelne hervorstehende Handlungen durch Beförderung belohnen zu können.

Der commandirende General

v. Willisen.»

Trods denne og andre fremkomne Udtalelser vare Følgerne af det lidte Nederlag i høj Grad fordærlige for Aanden i den slesvig-holstenske Hær, Tilliden til Hærens Højstbefalende gik tabt, og ethvert Haab om et lykkeligt Udfald af Kampen begyndte at svinde. Talrige mindre Foretagender, Recognosceringer, Allarminger og Overfald, sattes vel i Gang for at hæve den nedtrykte Stemning, men alle større Operationer fandt dog deres Afslutning med Angrebet paa Frederikstad. Et vedholdende regnfuldt Vejrlig gjorde efterhaanden Vejene ufremkommelige og hindrede allerede i og for sig større Troppebevægelser, et Forhold, der med faa kortere Afbrydelser holdt sig gjennem den usædvanligt milde Vinter. Dertil kom, at General Willisen stillede det som en nødvendig Betingelse for enhver større Offensive først at afvente et vedholdende Frostvejr, saa at Slien og de forskjellige Oversvømmelser foran vor Stilling kunde lægge til, en Fordring, som han fastholdt ligeoverfor Statholderskabets hyppige Opfordringer til ham om at tage Offensiven, og som tilsidst førte til, at Generalen maatte fratræde Commandoen over Hæren. Paa den anden Side fastholdt den danske Overcommando fremdeles sin Beslutning om at afholde sig fra enhver større, offensiv Bevægelse og at indskrænke sig til en Besættelse af Hertugdømmet i den størst mulige Udstrækning, saameget mere som det

maatte forventes, at den Tid ikke vilde være fjern, hvor det vilde lykkes vor Regjerings Bestræbelser at faae Tydskland til at opfylde Fredstractatens Bestemmelse med Hensyn til Gjenoprettelsen af Ordenen i Holsten. Over 3 Maaneder skulde dog endnu hengaae, inden denne Forventning opfyldtes, og der ved de tydske Magters Indskriden blev gjort en Ende paa det hele Oprørsregimente. Vi skulle nu først kaste et Blik paa de militaire Forhold ved begge Hære i nævnte Tidsperiode, omtale de væsenligste, mindre Sammenstød, der fandt Sted, og derefter give en samlet Fremstilling af de diplomatiske Forhandlinger, som vare gaaede forud for de tydske Magters Indskriden, samt af Krigens endelige Ophør og de dermed i Forbindelse staaende Forhold.

Allerede den 28de September havde den danske Krigsminister i Henhold til nogle i Statsraadet stedfundne Forhandlinger opfordret Overcommandoen til at tage under fornyet Overvejelse, om der ikke var nogen Mulighed for at bringe Kampen til en Afgjørelse, og navnlig paalagt Overcommandoen at indsende en motiveret Betænkning, om ikke en Udstrækning af de militaire Foretagender over Ejderen skulde være mulig eller tilraadelig. Ministeren tilraadede dog ikke ubetinget en Offensive, men overlod Afgjørelsen ganske til Overcommandoen, idet han for det Tilfælde, at Overcommandoen maatte beslutte sig til at gribe Offensiven, lovede en Forstærkning af nogle tusinde Mand, der vilde blive bragte tilveje dels ved at indkalde 2 Aars Mandskab af de ældre Aldersklasser, dels ved at fremskynde de indeværende Rekruters Uddannelse. Det paafulgte Angreb paa Frederikstad bevirkede, at Overcommandoen indtil videre stillede Sagen i Bero, og at Krigsministeren foreløbigt indskrænkede sig til at tilraade Diversioner for at tilintetgjøre Fjendens Planer,

Krigsministeren
forlanger paa
en Betænkning
fra Overcom-
mandoen med
Hensyn til mu-
lige militaire
Foretagender.

saaledes enten en Fremrykning af en tilstrækkelig Styrke mod Wolde og Fünfmühlen eller en Fremrykning af Armeens Hovedstyrke mod Passene over Sørgfloden, Operationer, som Overcommandoen imidlertid af de tidligere anførte Grunde ikke troede at kunne indlade sig paa. Den 9de October bragte Krigsministeren den ombandlede Sag i Erindring, idet han udtalte, at Statsraadet samtidigt med Betænkningen ønskede at modtage Overcommandoens bestemte Erklæring om, hvorvidt den troede ligeoverfor Insurgent hæren at kunne holde Vinteren over — eller i alt Fald hvor langt hen paa Vinteren — den Stilling, som den danske Hær for Tiden havde inde, eller om der var nogen anden Stilling i Slesvig, som den troede at kunne holde, og da hvilken, samt angaaende hvilken Del af Slesvig den antog at kunne dække. Under 15de October indgav Overcommandoen sin Betænkning, idet den efter nogle indledende Ord udtalte sig som følger:

Betænkning
fra Overcom-
mandoen af 15de
October med
Hensyn til Ope-
rationerne.

»Armeens Overcommando har ved i Skrivelser af 4de, 7de og 28de August at forelægge Krigsministeriet sine Anskuelser om den Opgave, Armeen havde at løse ved Indrykningen i Hertugdømmet Slesvig, og om de Operationer, som med Udsigt til et gunstigt Resultat under de givne Forhold videre kunde foretages, udtalt sig imod at forlade Stillingen ved Dannevirke.

Ifølge Krigsministeriets Skrivelser af 17de, 22de, 23de og 28de f. M. er Forbudet mod at overskride Ejderen og at betræde holstensk Grund bleven hævet og saaledes en af de Vanskeligheder bortryddet, som tidligere lagde sig ivejen for en afgjørende Offensive. Ihvorvidt Forholdene nu ere af den Natur, at Armeens Overcommando kan tilraade og med Tillid skride til en Fremrykning eller til offensive Bevægelser, vil man tillade sig nærmere at drøfte i det Følgende.

Det Moment, som herved først kommer i Betragtning, er de to ligeoverfor hinanden staaende Armeers Styrke og Kampdygtighed. Den danske Armee tæller c. 30000 Mand i Geledet. Ligeoverfor den staaer Insurgentarmeen med en Styrke, som man efter de modtagne Oplysninger ikke tør anslaae synderligt ringere. Nu er det vel udonfor Tvivl, at det moralske Element i den fjendlige Hær, navnlig ved de gjentagne lidte Nederlag, er mere eller mindre slappet; men det Forhold, Tropperne endnu ved de sidste Lejligheder have udvist, vidner ingenlunde om nogen Demoralisation, men tyder langt mere paa, at de ere haardnakkede og udholdende, og at de, hvor Omstændighederne maatte blive dem gunstigere, endnu ville være skikkede og tilbøjelige til at udføre Bedrifter, som kun kunne fordres af gode Soldater. Dog i moralsk, om end ikke i numerisk, Styrke maa den danske Armee ansees den fjendlige for overlegen, og, naar offensive Operationer fra vor Side kunde bringe Fjenden til en Kamp under iøvrigt lige Forhold, da vilde Armeens Overcommando ej heller, med sit første Maal, Fjendens Tilintetgjørelse, for Øje, opsætte Angrebet, men opsøge Fjenden.

Den danske Armees Overlegenhed neutraliseres imidlertid med Hensyn til alle offensive Bevægelser ved de locale Forhold, som i høj Grad begunstige Fjenden, og i denne Henseende frembyder Fæstningen Rendsborg ved sin militaire Betydning Fjenden Fordele, som man maa ansee for afgjørende. Et offensivt Foretagende fra vor Side maatte nemlig enten rettes directe mod den fjendlige Armee eller, med foreløbig Forbigaaen af denne, have Occupationen af vigtige Punkter i det af Fjenden ocruperede Land til Formaal, Punkter, som ved at falde i vore Hænder

kunde have væsenlig Indflydelse paa Krigsførelsen eller de politiske Forhold.

For at naae den fjendlige Armee directe maatte Angrebet skee mod Rendsborg, hvor den staaer concentreret med sin Hovedstyrke. At Fjenden ikke leverer noget afgjørende Slag i aaben Mark N. for Rendsborg, naar vi med vor hele Styrke rykke imod ham, maa ansees som en Selvfølge, og derpaa tyder ogsaa den anlagte, forskandsede Lejr, der byder ham en sikkert og fordelagtig Defensive, indtil Øjeblikket for Offensiven er ham mere belejligt end netop den Dag, vi rykke frem imod ham.

Vor Armee vilde saaledes uden Kamp, med Undtagelse af en Forpostfægtning af ringe Betydning, kunne rykke lige til udenfor Rendsborgs og den forskandsede Lejrs Befæstningslinie. Her vilde den dernæst have Valget imellem at angribe, det vil sige at belejre Fæstningen, eller at tage en Position i Nærheden af samme for at afvente Fjendens Foretagender.

At en Belejring af en Fæstning, beliggende og konstrueret som Rendsborg, saalænge den og den tilstødende, forskandsede Lejr forsvares af en lignende Styrke som den angribende, ikke kan føre til nogen gunstig Afgjørelse, men tvertimod vilde hidføre Tab og Nederlag for denne, trænger ikke til nogen nærmere Udvikling. Ikke heller kan en Position i Nærheden af Rendsborg føre til fordelagtige Resultater; thi frembød Terrainet her en gunstig Stilling for vor Armee, hvilket imidlertid paa ingen Maade er Tilfældet, da vilde Fjenden ikke udføre noget directe Angreb, men foretage Operationer i vor Flanke og Ryg og i kortere eller længere Afstand detachere Afdelinger eller Corpser ind i det Slesvigske, som ved en Stilling i Nærheden af Rendsborg ikke længer kunde dækkes. Vilde vi endda skride til en Belejring, da er Fæstningen stærk

nok til at forsvares i længere Tid med en forholdsvis ringe Styrke, indtil de detacherede Corpser ere rappellerede, og det førstberørte Forhold atter indtraadt.

Det vil af det Anførte være klart, at en Fremrykning mod Rendsborg eller mod Fjendens Hovedstyrke, som her staaer concentreret, ikke kan bidføre Fordele, men at tvertimod Kampens Chancer under de bestaaende Forhold kun vilde blive ugunstigere, ikke at tale om, at den Occupation af Hertugdømmet Slesvig, som Armeen hidtil har hævdet med Held, derved vilde opgives.

Der er altsaa tilbage at betragte, ihvorvidt Forholdene tilstede Operationer, rettede mod andre Punkter af Hertugdømmet Holsten.

Overcommandoen maa her forudskikke den Erklæring, at Armeens Styrke netop nødtørftigt er tilstrækkelig til at sikre den Del af Hertugdømmet Slesvig, som nu i længere Tid har været besat, og at enhver offensiv Bevægelse mere eller mindre maa blotte Landet for Fjendens Indtrængen. De Fordele, som derfor med Sikkerhed kunde opnaaes ved offensive Foretagender, maatte være overvejende ligeoverfor dem, som man ved at iværksætte disse atter var nødsaget til at ofre.

Skulde Krigen føres over paa holstønsk Grund med hele Armeen, da vilde en Opgivelse af Hertugdømmet Slesvig være den første Følge, ligesom ogsaa Operations- og Communicationslinien maatte henføres til en af Havnene ved Østersøen. Valget indskrænker sig til Kieler Fjord, hvor desuden Besættelsen af Byen Kiel, som det eneste vigtige Punkt i Hertugdømmet Holsten i Nærheden af Østkysten, alene vilde være af en vis politisk Betydning. De locale Forhold tilbyde imidlertid her kun faa af de Betingelser, som man bør stille til en Basis for Operationer, og Aarstiden standser dertil snart al sikker Forbindelse ad Søvejen,

saa at man ikke tør tilraade en Forlæggelse af Operationernes Udgangspunkt hverken hertil eller til et hvilket som helst andet Punkt paa Kysten, som muligens endnu kunde paavises. En saadan Forlæggelse af Armeen vilde desuden ved kun at medføre en Occupation af en Del af Holsten formentlig ikke føre Forholdene til en Afgjørelse; thi Fjendens Hjælpkilder vilde derved ikke afskjæres ham, og hans Armeer ikke operere imod vor uden at være sikker paa at vinde Fordele. Hvad han tabte i Holsten, vilde rigtigt blive ham erstattet derved, at Slesvig stod ham aabent.

Skulde Hovedstyrken af vor Armeer beholde sin Position ved Dannevirke og kun et mindre Corps operere i det Holstenske, da vilde den østlige Del af Landet være det nærmest anvist som Skueplads med eventuel Retraitelinie til Femern; men, som anført, Slesvigs Occupation vilde derved svækkes, og de opnaaede Fordele neppe staae i Forhold til Faren for, at nogle af de hidtil erhvervede Resultater med Hensyn til Landets Underkastelse gik tabte.

At udstrække Operationen til det vestlige Holsten vil paa Grund af Landets og Vejenes Beskaffenhed paa den nærforestaaende Aarstid ikke let være muligt.

I Betragtning af det her Udviklede kan Overcommandoen ikke paavise offensive Operationer, som kunne enten tilvejebringe en gunstig Afgjørelse af Kampen ved Vaabenmagt eller bringe større Fordele end dem, der med de Kræfter, der kan disponeres over, alt ere vundne, uden at udsætte Armeen for væsentlig Fare.

Naar ikke de for Tiden bestaaende Forhold forandre sig, troer Overcommandoen derfor, at Armeens defensive Stilling bør bibeholdes og fastholdes med

desto større Haardnakkenhed, jo mere Fjenden opfordrer os til at forlade den.

Kampen kan formentligt ikke føres til Ende uden ved Udholdenhed fra vor Side.

Vel vil den fremrykkende Aarstid kræve Offre og store Anstrængelser; men indtil Frosten indtræder, anseer Overcommandoen sin nuhavende, udstrakte Stilling for ligesaa holdbar som hidtil, og selv da vil, naar Armeen skulde blive nødsaget til at staae ligeoverfor Fjenden i Vinterens Løb, Stillingen ved Slesvig være den eneste, som Overcommandoen kan udpege som nogenlunde fordelagtig og skikket til Forsvar.

Den Modification, Stillingen i Løbet af Vinteren maatte underkastes, vilde bestaae i en stærkere Concentration. De Støttepunkter, som den nu har i Slien og Trenen, vilde nemlig for en stor Del gaae tabte ved Frosten, og saaledes i det Mindste det længst bort detacherede Flankecorps være at inddrage. Herved vilde en Del af det vestlige Slesvig atter prisgives, men denne Forholdsregel blev en Nødvendighed for at sikre Corpset mod et rimeligt Nederlag, hvilket derefter dog vilde aabne Fjenden Adgangen til hin Egn.

Det er en Selvfølge, at Stillingen ved Slesvig i Løbet af Vinteren ikke frembyder den Sikkerhed som hidtil; dog af militaire Grunde troer man — de stigende Vanskeligheder i flere Retninger uagtet — ikke at være nødsaget til at opgive den.

Men det forstaaer sig, at Aarstiden ved sin Indfyldelse paa Folk og Heste kan svække Armeens intensive Styrke saaledes, at den ligeoverfor Modstanderen — der med en Fæstning i sin Stilling ikke er undergiven saa ugunstige Forhold som vor Armee i Henseende til Communicationer, Tilførsler, Forposttjeneste og Ly eller Underbringelse af Folk og Heste — bliver

for svag til at soutenere sig i sin Stilling og af denne Grund maa opgive den.

I saa Fald vilde en Stilling S. for Flensborg blive at indtage for at dække saameget som muligt af Landet; denne Stillings Forsvar er i sig selv mindre stærk og ikke saa vel forberedt som Stillingen ved Dannevirke; dog medfører den den Fordel ved at være fjernere fra Rendsborg, at vore Troppers daglige Anstrængelser, som Sikkerhedstjenesten kræver, vilde indskrænkes, og at Fjendens offensive Operationer dels tidligere vilde komme til vor Kundskab, dels ved at udstrække sig saa meget længere mod Nord vilde blive forbundne med større Vanskeligheder.

Naar ikke uforudsete Omstændigheder indtræde, antager man at kunne holde denne Stilling; men en videre Tilbagegang frembyder kun en gunstig og under de Forhold, som da maatte være indtraadte, holdbar Stilling paa Dybbøl Banker.

Krogh

Generallieutenant.

Jevnsides med, at Krigsministeren saaledes af Overcommandoen forlangte en Betænkning angaaende Operationerne i Almindelighed, var han paany fremkommet med Ønsket om, at der, saasart Forholdene ved Frederikstad maatte tillade det, og dette Punkt maatte ansøes tilstrækkeligt sikkert, foretoges en Expedition til Heiligenhafen eller Neustadt for at ødelægge de derværende Forskandsninger og de sammesteds stationerede, fjendlige Kanonbaade, og havde derhos paalagt Overcommandoen at aftale det i den Anledning Fornødne med Escadrechefen. Overcommandoen, der ikke syntes, at en saadan, mangfoldige Tilfældigheder underkastet Expedition vilde kunne hidføre et Resultat, som stod i Forhold til den Risiko, man løb, og som

desuden ikke troede at kunne afsee den til Expeditionen nødvendige Tropestyrke, erklærede imidlertid, at den ikke vilde befale Udførelsen af Expeditionen, medmindre Ministeriet gav en bestemt Ordre, som maatte fritage Overcommandoen for ethvert Ansvar i saa Henseende. Krigsministeren vilde ikke afstaae fra Foretagendet, men da dette saa væsentligt afgang af Marinens Assistance og navnlig af Vind- og Vejrforholdene, ansaa han det for rettest at henlægge den hele Expedition under Commando af Escadrechefen, Commandeurcapitain Bille, til hvis Raadighed Overcommandoen paa nærmere Requisition beordredes at afgive 600—800 Mand Infanteri under en determineret Fører, 2 6 Pds. Kanoner og en Afdeling Ingenieurer. Først efter, at ogsaa Commandeurcapitainen i en Skrivelse til Marineministeriet havde fremhævet de mange Vanskeligheder, som uanseet den fremrykkede Aarstid vilde være forbundne med et Foretagende mod et Punkt, hvis Besætnings Størrelse man ikke engang kjendte, frafalde Krigsministeren sit Forlangende.

Ligeoverfor den strængt defensive Opgave, Overcommandoen havde stillet sig, maatte dens Opmærksomhed selvfølgelig, ligesom tidligere, fortrinvis være rettet paa at styrke Forsvaret af den Stilling, Armeen havde indtaget. For Centrum og i det Hele taget den Del af Stillingens Vedkommende, som ikke blev udsat for noget fjendtligt Angreb, have de derhen hørende Forhold lige til Felttogets Slutning allerede fundet deres Omtale i dette Værks nærmest foregaaende Afdeling, og Fremstillingen skal derfor i saa Henseende indskrænke sig til at dvæle ved de Foranstaltninger, som bleve truffene til Sikkring af Armeens Floje, samt til at omtale Forholdene paa Femern; for Vesterhavseernes Vedkommende vil det Fornødne blive anført under Skildringen af Marinens Virksomhed.

Forandringer
ved Befæstning
gen og Besæt-
telsen af Mysunde.

De under Træfningen den 12te September gjorde Erfaringer havde, som allerede tidligere berørt, bevirket, at der blev foretaget endel Forandringer ved Befæstningen af Mysunde. I 1ste Linie var der istedetfor de tidligere Løbegrave blevet opkastet et 6 à 7¹/₂ Fod højt og 4¹/₂ Fod tykt, med Skandsekurve couronneret Brystværn med en foran liggende, 14 Fod bred og 6 Fod dyb Grav. For at formindske Liniens Udstrækning var venstre Fløj bleven trukket tilbage ned mod Stranden, og for at opnaae et flankerende Forsvar og saavidt muligt at undgaae Enfilement fra Bakkerne N. V. for Ornum Mølle havde man valgt en cremailleret Trace; da et Enfilement desuagtet ikke havde kunnet undgaaes ved enkelte af Linierne, havde man søgt at afhjælpe denne Mangel ved Anlæget af et større Antal Traverser. Der var saaledes fremstaaet en c. 840 Alen lang sluttet Linie tvers over Tangen fra den vestlige Sli Bred til den østlige, forsynet med 2 Deboucheer, der dækkedes ved Traverser og vare aflukkede ved Barriereporte. Flankerne vare sluttede til Stranden ved Hjælp af Forhug, og til Forstærkning af Linien var der foran hele denne med Undtagelse af Deboucheerne anbragt en passiv Hindring, idet den foran venstre Fløj liggende Eng var gjennegravet med en 10 Fod bred, impassabel Grøft, et Forhug herfra trukket op mod det Sted, hvor Hovedvejen passerede den forskandsede Linie, og den øvrige Strækning enten palissaderet eller lukket ved Forhug. — Ogsaa i 2den Stilling var der blevet opkastet et fuldstændigt, 4¹/₄ Fod højt og 4¹/₂ Fod tykt, med Skandsekurve couronneret Brystværn med en foran liggende, 10 Fod bred og 4 Fod dyb Grav. Ved Valget af Traceen havde man her stræbt efter den kortest mulige Udstrækning og derfor opgivet den directe Flankering, saameget mere som det foran liggende Terrain stærkt vilde kunne flankeres fra Artilleriet paa

Sliens nordlige Bred. Linien indtog en Længde af c. 500 Alen, den var forsynet med 4 ved Traverser dækkede Deboucheer, og Flankerne vare ogsaa her sluttede til Stranden ved Forhug. I højre Flanke var anbragt et Emplacement til 2 Piecer paa Bænk, yderst i venstre Flanke en Løbegrav nærmest til Understøttelse for 1ste Stilling for at kunne hindre fjendlige Skytter i at placere sig i Flanken af denne. — Paa den nordlige Bred af Slien var der til Forsvar af Broen blevet anlagt 2 Emplacements, hvert for 2 Piecer i Skydeskaar, og et Brystværn bag Broen for Infanteri og Espingoler. Kanonplacementerne paa Plateauet S. for Færgehuset vare desuden blevne fuldstændiggjorte ved Artilleriets Foranstaltning, idet der opførtes dækkende Traverser for Piecerne og anbragtes Indskjæringer for hver 2 Piecer til Forstillingerne med Bespænding. Ligeledes bleve de tidligere Løbegrave forstærkede og udvidede hovedsagelig langs den sydligst liggende Skrænt for at kunne holde de fjendlige Tirailleurs fjernere, som maatte ville placere sig paa den ligeoverfor liggende Kyst. Endnu skal bemærkes, at der i Slutningen af December blev truffet Foranstaltninger til i paakommende Tilfælde hurtigt at kunne ødelægge Mysunde Skibsbro; det nærmest ved Sliens sydlige Bred liggende Skib blev til den Ende fyldt med stærkt tjæret Værk, saa at det let kunde antændes og brænde saalænge, indtil de øvrige Skibe, i hvert af hvilke der var boret et med en tætsluttende Prop lukket, større Hul, vare blevne sænkede.

Forsvaret af den hele Stilling blev fra Brigadens Side ordnet saaledes, at der til Besættelsen af 1ste Stilling skulde anvendes 1 Bataillon, til 2den Stilling 1 Compagni og til Brohovedet 1 Compagni; Resten af Styrken skulde dels holdes i Reserve ved Broen, dels anvendes i Løbegravene paa den nordlige Bred af Slien.

Til Støtte for Forsvaret afgaves i Slutningen af October som fast Armering ved Mysunde 8 Espingoler med fornødent Betjeningsmandskab, der som en selvstændig Afdeling underlagdes Capitain Dinesen. Af disse Espingoler placeredes 7 i 1ste Linie dels ved Deboucheerne, dels ved Skrænten paa højre Fløj, den resterende i 2den Linie i Forlængelse af 1ste Linies venstre Fløj; i Tilfælde af Retraite var det bestemt, at 2 Espingoler foreløbigt skulde anvendes til Forsvaret af 2den Linie, hvorimod de øvrige strax skulde føres tilbage til Brystværnet bag Broen.

Forandringer
ved Besætning
gen og Besæt-
telsen af Ekern-
førde.

Ved Ekernførde havde, som ligeledes tidligere berørt, den forandrede Besættelsesmaade af Byen foranlediget nogle Tilføjelser til og Forandringer ved de fortificatoriske Anlæg. Paa Grund af den svagere Besætning var Stillingen S. for Byen bleven opgivet og de derværende 3 Lynetter sløjfede, saa at Besætningens forreste Stilling derefter var den tidligere 2den Stilling ved Byens sydlige Indgang, hvortil Adgangen var bleven vanskeliggjort ved et tæt foran liggende, tværs over Tangen anbragt Forhug. Paa den nærmest Byen liggende Del af Broen over Indløbet til Vindeby Nor var der blevet anbragt en Broklap til at hejse op fra den østlige Side, og den vestligere liggende Del af Broen var forberedt til at kunne stikkes i Brand ved Hjælp af Tjæretønder, som i det Ojemed vare placerede under Brodækket. For i fornødent Fald at kunne indskibe Byens Besætning var der i Fjorden lige Ø. for Byen blevet bygget en c. 120 Alen lang Bro, i Nærheden af hvis ydre Ende der var anbragt et Hoved til Forsvar og Dækning af Indskibningen. Adgangen til Broen var dækket ved et umiddelbart ved Forstranden anlagt Brohoved, et flecheformigt Værk med foran liggende, 14 Fod bred og 6 Fod dyb Grav; Brystværnets Højde var 6 Fod, dets Tykkelse $4\frac{1}{2}$ Fod og hele Ildliniens Længde c. 170

Alen. Hvor Værkets Flanker stødte til Forstranden, og paa selve denne var der nedrammet Pæle, beklædte med Bræder, hvis Mellemlum var opfyldt med Tang, og Flankerne vare yderligere forlængede ved at nedramme Palissader indtil $3\frac{1}{2}$ Fods dagligt Vande. I hver af Brystværnets Flanker var anbragt en Indgang i Form af en Palissadetambour med Barriereport. En mindre Indskibningsbro var endelig bleven bygget ved den nordlige Del af Fjorden S. for Louisenberg.

Efter den Plan, der var lagt for Forsvaret af Byen, skulde Besætningen, dersom Angrebet skete Syd fra, forsvare den forreste Linie og kun efterlade et Par mindre Commandoer ved Palissadetambouren paa den vestlige Del af Broen over Indløbet til Vindeby Nor og i Brohovedet. Saafremt Stillingen forceredes, skulde Besætningen trække sig ind i Brohovedet og antænde en der anbragt Bavne til Avertissement for 1ste Brigade. Angrebes fremdeles Brohovedet af en overlegen Styrke, skulde Besætningen indskibe sig ved Hjælp af de ved Broen liggende Transportchalouper og under Dækning af Orlogsfartøjerne. Det til Forsvar af Broen over Indløbet til Vindeby Nor efterladte Mandskab skulde efter at have afbrudt Broen tage Post i de V. for denne liggende, crenelerede Bygninger og derfra søge at hindre Fjendens videre Fremtrængen; saafremt Commandoet maatte blive nødt til at retirere, skulde det indskibe sig ved Louisenberg. Angrebes Byen Nord fra, skulde det sidstnævnte Commando efter at have afbrudt eller antændt Broen og optrukket Vindebroen tilligemed den øvrige Del af Besætningen trække sig ind i Brohovedet for at indskibes, og skete Angrebet saavel fra Nord som fra Sydsiden, blev det gjort afhængigt af Omstændighederne, om det nævnte Commando skulde begive sig til Brohovedet eller til Louisenberg for at indskibe sig — Det skal her tilføjes, at den af Krigs-

ministeren givne Ordre om at afbrænde og ødelægge Ekernfærde, saafremt det ved et eventuelt Angreb blev nødvendigt at rømme den, blev væsentligt modificeret, idet Ministeren under 14de October i en Skrivelse til Overcommandoen udtalte, at det nu hovedsagelig af politiske Hensyn vilde være rettest ved et eventuelt Angreb at skaane Byen, forsaavidt de militaire Hensyn maatte tillade det.

Bestemmelsen om, at Besætningen i Ekernfærde i fornødent Fald skulde indskibe sig paa Marinens Skibe og ikke som tidligere tage Retraiten paa Kappel, havde gjort den derværende Bro overflødig, og den blev derfor efter Overcommandoens Befaling afbrudt den 9de October. Da der dog altid var en Mulighed for, at Dele af Besætningen kunde blive nødte til at trække sig Nord paa, blev det befaleet, at de i saa Fald skulde afgaae til Olpenæs for derfra ved Hjælp af Kanonbaadene og andre derværende Fartøjer at overføres til Maesholm. Hvad selve Besætningen i Ekernfærde angaaer, da bestod den, som tidligere omtalt, af 1 Compagni af 3die Reserve Bataillon og 100 Mand, der havde dannet Soldatesquen paa Linieskibet Skjold, Alt under Commando af Capitain Falkenberg, og denne Besætning blev den 11te October forøget med c. 40 Mand Soldatesque fra Fregatten Havfruen, da denne afgik til Kjøbenhavn.

Ønsket om at skaffe 1ste Brigade nogen Tilgang til Erstatning for den til 2den Brigade endnu stedse afgivne 10de lette Bataillon og gjøre det muligt for førstnævnte Brigade bestandigt at kunne holde en Styrke disponibel i Fysing til strax at imødegaae en mulig, fjendlig Overgang over Sliens Snevring ved Steksvig foranledigede, at Overcommandoen i den sidste Del af October forlagde 4de Depotcompagni fra Als til Flensborg og lod det hidtil der henlagte, af Capitain

Grønlund commanderede 17de Depotcompagni afmarchere til Ekernfærde for at afløse Compagniet af 3die Reserve-Bataillon. Depotcompagniet indtraf den 30te October i Ekernfærde, og den 3die November afmarcherede Compagniet af 3die Reserve-Bataillon til Kosel, hvorefter 1 Officer med 100 Mand af den i Brodersby cantonnerende Bataillon henlagdes til Fysing.

Den Støtte, Marinen hidtil havde afgivet for Hærens venstre Fløj, gik hen i October for en Del Spstyrken ved Ekernfærde og paa Slien. tabt, da Marineministeriet paa Grund af den fremrykkede Aarstid ansaa det nødvendigt snart at skride til en Opløsning af Escadren paa Hertugdømmernes Østkyst og som Følge deraf bortcommanderede flere af Skibene fra deres Stationer. Fregatterne Dronning Maria og Havfruen vare saaledes allerede i Midten af Maaneden retournerede til Kjøbenhavn, kort efter blev Fregatten Thetis beordret til at tage Station for Kiel, og den 20de October afgik de 3 ved Ekernfærde liggende Kanonchalouper, Nr. 11 til Slien og Nr. 12 og 19 til Femern. Armeens Overcommando henlede i den Anledning Krigsministeriets Opmærksomhed paa det Uheldige i det svævende Forhold, som kom til at bestaae imellem den og Escadrechefen, naar Denne stadigt modtog directe Ordre fra Marineministeriet, fremhævede, hvor vigtig Marinens Assistance var for Ekernfærdes Forsvar, og androg særligt om, at Fregatten Thetis maatte tage Station ved Ekernfærde og forblive der saa længe som muligt. Frygten for, at Fregatten under en nogenlunde haard Kuling af Paalandsvind ikke vilde kunne bugseres ud af Fjorden af Dampskibene og saaledes under et Angreb vilde være i høj Grad exponeret, bevirkede imidlertid, at Marineministeriet ikke troede at kunne efterkomme Overcommandoens Ønske; dog blev det paalagt Thetis, til hvis Disposition Dampskibet Skirner blev stillet, at ile til

Understøttelse, naar Ekernførde blev angrebet, saafremt Vinden ikke var østlig og derved gjorde det betænkeligt for Fregatten at vove sig ind i Fjorden. Ved Ekernførde forbleve saaledes kun Dampskibene Holger Danske og Fjderen, hvilket sidste senere remplaceredes dels af Gejser, dels af Skirner; Dampskibene havde Ordre til først at forlade Stationen, naar det Indre af Fjorden maatte belægges med Is, og de beordredes i saa Fald til at medtage de 2 Transportchalouper. Den milde Vinter gjorde det imidlertid muligt for Skibene at holde sig paa deres Station indtil Feltogets Slutning, saa at de fornødne Midler til Indskibning til enhver Tid stode til Raadighed for Ekernførdes Besætning.

De 2 Kanonchalouper, som efterhaanden vare blevne dirigerede fra Ekernførde til Slien, underlagdes Marine-lieutenant A. Kriegers Commando og stationeredes i den nordlige Del af Slien, hvorimod Kanonjollerne forbleve i Store Bredning for at kunne understøtte Brigaden i Forsvaret af Mysunde og eventuelt hindre Fjenden i at slaae Bro ved Steksvig. For strax at være ved Haanden til at kunne imødegaae et saadant Foretagende var der ligeledes, som vi have seet, blevet henlagt 100 Mand til Fysing, og til Understøttelse af disse blev Bataillonens i Brodersby beordret til i fornødent Fald at afgive 1 à 2 Compagnier; en Colonnevej blev derfor anlagt mellem de nævnte Byer. Den større Del af Slien fra Mysunde Nord efter, hvortil Adgangen foreløbigt var spærret for Fjenden ved 1ste Brigades Stilling, havde man, som det vil erindres, indskrænket sig til at holde under Observation ved smaa, detacherede Poster. For det Tilfælde, at Fjenden skulde tiltvinge sig Adgangen til Svansen og forsøge en Overgang over Slien i Brigadens venstre Flanke, blev der imidlertid anlagt en Colonnevej langs den nordlige Bred af Fjorden fra Brodersby til Arnæs, der gjorde det

muligt hurtigt at dirigere Tropper mod det truede Punkt.

Samfærsele mellem Svansen og den nordlige Kyst af Slien havde af Hensyn til Hærens Sikkerhed ikke kunnet frigives, men den ringe Styrke, som stod til Raadighed, havde trods al Agtpaagivenhed ikke kunnet hindre, at en utilbørlig Communication fandt Sted, ligesom det havde vist sig, at Skibe uhindrede havde kunnet afgaae fra Kappel og andre Punkter af Kysten til Holtenau, saa at Efterretninger ad den Vej hurtigt vilde kunne tilgaae Fjenden. Disse uheldige Forhold gave Anledning til, at Overcommandoen under 14de October forbød al Skibsfart fra slesvigske Havne og Kyster til holstenske Havne og Kyster, og at der en Maaned senere efter Forhandling med Regjerings-commissairen for Slesvig emanerede en Bekjendtgjørelse, hvorefter Skibsfarten paa Slien saavel for ind- som for udgaaende Skibe og Fartøjer indskrænkedes til Endepunkterne Maesholm og Slesvig, og al Skibs- og Baadefart fra eller til Steder og Kyster mellem disse Punkter blev forbudt. De vanskelige Bevogtningsforhold og den Udsigt, der var til, at Hæren Vinteren igjennem maatte holde sin Stilling, bevirkede frømedes, at det ved Overcommandoen blev taget under Overvejelse, om det ikke skulde være muligt at skaffe Hæren en Tilvæxt, der særligt kunde komme til Nytte ved Bevogtningen af Kysterne eller ved Foretagelsen af Isninger og lignende Arbejder, som Forholdene muligt maatte udkræve. Til en saadan Anvendelse syntes navnlig Marinens personelle Kræfter fortrinligt skikkede, og da en Del af disse paa Grund af Aars-tiden snart kunde antages disponibel, foreslog Overcommandoen, at disse Søfolk skulde organiseres i et Corps, inddelt i Compagnier paa ikke over 200 Mand, som under Commando af Marinens egne Officerer og

Bevogtningsforholdene ved Slien; — Dan-nelsen af et Marinecorps

Underofficerer stilledes til Raadighed for Armeen. Marineministeriet tilkjendegav sin Beredvillighed til at gaae ind paa Overcommandoens Forslag og stillede i Udsigt Dannelsen af et Corps paa 700 à 800 Mand; dertil vilde imidlertid medgaae en længere Tid, og da det netop for Øjeblikket syntes vigtigt at skaffe Armeen al den Tilvæxt, som var mulig, blev der efter Krigsministeriets Anmodning strax afgivet 300 Mand af det disponible Hvervingsmandskab. Mandskabet, der bevæbnedes med Gevær, Bajonet og Huggert, formeredes i et Corps under Commando af Capitainlieutenant Meinertz, til hvis Assistance Søetaten afgav 6 Lieutenanter og 15 Underofficerer, og den 7de November afgik Corpset fra Kjøbenhavn; med Hensyn til dets Anvendelse stillede Marineministeriet det Forbehold, at det kun maatte bruges til Patrouilletjeneste, Besættelse af Søbatterier, Strandvagter eller i det Hele en Tjeneste, som den Marinelieutenant Hammer underlagte Styrke udførte, og hvortil nautisk Kjendskab og Sømandserfaring kunde være til Nytte. Efter Overcommandoens Bestemmelse bleve 100 Mand af Corpset tildelte 3die Brigade, hvorimod dets øvrige Styrke underlagdes 1ste Brigade og af denne blev opløst i mindre Commandoer, der henlagdes til Kappel, Arnæs, Lindaa, Goltoft og Mysunde. Som Øverstbefalende over den hele Kystbevogtning og samtlige Detachements N. for Slien fra Fysing til Kappel, derunder indbefattet Marinetropperne, ansattes den 14de November Capitain M. Müller af 4de Linie-Bataillon, der for en Tid paa Grund af Capitain Falkenbergs Sygdom havde fungeret som Pladscommandant i Ekernefærde. — I Slutningen af November, da der indtraf Frostvej, henlede 1ste Brigade Overcommandoens Opmærksomhed paa den precaire Stilling, den vilde komme i, naar Slien lagde til, og androg om, at de fornødne Forholdsregler maatte blive

tagne for at holde Fjorden aaben. Det blev i den Anledning paalagt Chefen for Transportflaaden fortrinsvis at anvende et kraftigt Dampskib til Transporter paa Slien, hver Gang indtrædende Frostvejr lod dennes Tilfrysning befrygte, og efter Omstændighederne lade det forblive der for at holde Farvandet aabent, ligesom ogsaa Capitainlieutenant Meinertz beordredes til at sætte sig i Forbindelse med Feltingenieurdetachmentet og 1ste Brigade for at ordne Alt med Hensyn til Isningen af Slien for den tilstundende Vinter. Det blev derefter bestemt, at, naar Slien ikke længer kunde holdes aaben ved Dampskibet, skulde det søges opnaaet ved Isningen af en c. 20 Alen bred Rende. Isningen skulde forestaaes og ledes af Marinecorpset, der i den Anledning omdisloceredes noget, idet det tillige belagde Fysing og Vinding, og ved Feltingenieurdetachmentets Foranstaltning erholdt udleveret de fornødne Isningsredskaber; det fornødne Arbejdsmandskab, 1600—2400 Mand dagligt, paaregnedes tilvejebragt af Befolkningen i Angel.

Gjentagne Gange i den omhandlede Tidsperiode var der indløbet Efterretninger og Meddelelser fra Krigsministeriet om, at et Angreb var forestaaende; snart var det vort Centrum, der skulde være truet, snart en af Fløjene, snart endelig skulde det være Fjendens Hensigt at forcere Trenen for at afskjære vor højre Fløj og omgaae Centrum. Henimod Midten af December, efterat man havde faaet Underretning om General Willisens Afgang og General v. d. Horst's Ud nævnelse til commanderende General, antog Efterretningerne efterhaanden en bestemtere Karakter og gik ud paa, at et fjendligt Hovedangreb skulde føres over Slien samtidigt med, at der foretoges et Skinangreb paa vor højre Fløj over Trenen. Overcommandoen fandt sig derved foranlediget til at lade 1ste Brigade

Foranstaltninger i Anledning af et befrygtet Angreb paa Armeens venstre Fløj.

tilgaae en Forstærkning, der kunde sætte den i Stand til at holde en betydeligere Styrke disponibel og til fast Besætning af de Punkter ved Slien, hvor en Bro-slagning fra Fjendens Side kunde være at befrygte. Til den Ende afmarcherede 10de lette Bataillon den 15de December om Morgenen over Hadeby, Flekkeby og Holm (Trainet dog N. for Slien) for at støde til Brigaden, der beordrede den til at tage Cantonnement i Fysing; næste Dags Morgen retournerede den hidtil til Frederikstad bortcommanderede 5te Linie-Bataillon til Hovedstillingen ved Slesvig. Et Par Dage senere indtraf efter Overcommandoens Ordre et Detachement af Gardehusar-Divisionens Depotescadron ved 1ste Brigade og fordeltes paa Strækningen fra Fysing til Kappel for at udføre Ordonnantstjeneste langs Sliens nordlige Bred. Endvidere befalede Overcommandoen, at der ved Hjælp af Beboerne paa passende Steder skulde foranstaltes en Gjennemskjæring af betydelig Brede af de Veje, som fra Svansen førte til de mest betegnede Overgangssteder over Slien, og som Fjenden kunde have særegen Fordel af at benytte. Slige Gjennemskjæringer, hvorved Jorden blev bortført, foretoges saaledes ved Bonert, Stubbe og ligeoverfor Arnæs, samt efter speciel Befaling ved Ekernforde, hvor Chausseen gennemgravedes i 18 Fods Brede paa 2 Steder tæt S. for Byen, og hvor et stærkt Forhug desuden anbragtes i den lidt sydligere liggende Hulvej. Ogsaa ved Steksvig blev der den 23de December ved et særligt dertil under Dækning af Kanonjollerne overført Commando foretaget nogle mindre Couperinger, og ved selve Arnæs blev den smalle Tange gennemskaaret og en Løbegrav med Emplacements for 4 Kanoner opkastet bagved Byen. — Den 27de December udtalte Overcommandoen i en Skrivelse til 2den Division, at den forventede, at 1ste Brigade, saafremt Fjenden ved et even-

tuelt Angreb skulde forsøge en Overgang over Slien mellem Mysunde og Kappel, selv strax vilde træffe de Foranstaltninger, som maatte ansees mest hensigtssvarende for at imødegaae Overgangen. Overcommandoen antog, at Brigaden strax vilde kunne disponere over 2 Batailloner for at sende dem til de truede Punkter, eventuelt mod den fjendlige Styrke, som allerede maatte være kommen over, og tilkjendegav, at der vilde blive sendt et Halvbatteri 24 Pds. Granatkanoner til Mysunde og underlagt Brigaden for fortrinnsvis at anvendes til Forsvaret af dette Pas, saa at de lettere Piecer kunde blive disponible til Detachering. I Henhold dertil afmarcherede Halvbatteriet Kauffmann den 28de om Morgenen til Mysunde; Kanonerne stilledes i Position paa Plateauet S. for Færgehuset, og Besætningen indkvarteredes i Brodersby. Den Forsvarsplan, 1ste Brigade bestemte sig for i det Tilfælde, at den skulde blive nødsaget til at tage Stilling bag Slien, var i Hovedsagen følgende:

Af Infanteriet skulde 2 Batailloner forblive ved Mysunde, 1 Bataillon sendes til Lindaa og den fjerde Bataillon fordeles med 2 Compagnier i Goltoft og 2 i Arnæs. Af Artilleriet skulde saavel Halvbatteriet Kauffmann som Batteriet Dinesen forblive ved Mysunde, hvorimod Halvbatteriet under Lieutenant Thestrup agtedes sendt til Lindaa for efter Omstændighederne at anvendes mod det Punkt, hvor Fjenden maatte forsøge en Overgang. Escadronen skulde, saasnart Brigaden havde trukket sig over Broen ved Mysunde, opløses i 4 Delinger og fordeles langs den nordlige Sli Bred fra Mysunde til Kappel for ved idelige Patrouilleringer langs Stranden at søge at opdage det Punkt, hvor Fjenden vilde forsøge en Overgang. Saasnart dette Punkt blev bekjendt, skulde saavel Bataillonerne som Kanonerne og Escadronen samle sig der-

imod for enten at forhindre Overgangen eller, dersom denne allerede var iværksat, med forenede Kræfter at kaste sig paa Fjenden og drive ham tilbage. Overgangsstedet mellem Steksvig og Fysing troede Brigaden at maatte lade udenfor Beregningen, da dens Kræfter ikke tillode at anvende nogen Styrke derpaa; Stedet vilde altsaa kun være bevogtet af en Afdeling af Marinecorpset og Kanonjollerne, og Brigaden henstillede derfor til Divisionen, om der ikke under saadanne Omstændigheder kunde forventes en Forstærkning sendt fra Slesvig til Fysing, eller om ikke en eventuel Broslagning fra Fjendens Side paa dette Sted snarest vilde kunne forhindres ved et Udfald fra Hadeby mod Steksvig.

Endnu skal med Hensyn til vor Armees venstre Fløj kun tilføjes, at en Kanonjolle efter 1ste Brigades Forslag den 12te Januar beordredes henlagt ved eller i Lindaa Nor, saalænge Farvandet forblev aabent, for eventuelt at anvendes mod fjendlige Forsøg paa at effectuere en Overgang fra Stubbe.

I og ved Frederikstad var der, som berørt, efterat de nødvendige Istandsættelser og Rydningsarbejder vare endte, strax under Ledelse af Capitain Ernst, til hvis Assistance Capitainerne Schröder og Jastrau vare blevne commanderede, blevet paabegyndt endel Arbejder for at forstærke den befæstede Stilling; til midlertidig Forstærkning af Sappeurerne i dette Øjemed var 4de Ingenieurdeling ved Mysunde bleven beordret til at afgive 1 Officer med en Snes Mand. Disse Arbejder, som vel i det Væsenlige kunde ansees for afsluttede henimod Slutningen af November, men som dog i den paafølgende Tid indtil Fjendlighedernes Standsning lagde Beslag paa betydelige Kræfter til Vedligeholdelse og Fuldstændiggjørelse, vare hovedsagelig følgende:

Forholdene i og ved Frederikstad.

1. Den forreste, østlige Linie.

Mølleskandsen blev restitueret og Brystværnet forstærket. Den ødelagte Palissadering over Ejderdiget var, som det vil erindres, strax efter Angrebets Ophør bleven begyndt erstattet ved en Grav; man var bleven betænkelig ved at lade Graven være continuerlig tvers over Diget, og den var derfor kun dyb ved begge Enden, fra hvilke Bunden steg mod Midten, hvor der slet ingen Grav var; Kronens Tykkelse blev formindsket, og Gravbunden, Contreescarpen samt den nærmeste Del af Glacis'et bleve belagte med Harver, der vare lænkede sammen indbyrdes. Digets Inderside, der tidligere laa i en død Vinkel, blev reguleret, og den af Graven vundne Jord blev benyttet til at danne et fra Værket bestrøget Glacis. Endelig blev der ligesom i flere andre Værker anbragt Skydeskaar for Espingoler.

Paa det Sted, hvor den afbrændte Gooshof havde staaet, blev der anlagt en Lynette.

En ny Blending blev anlagt paa Chausseen, da den tidligere ikke kunde istandsættes tilborligt; hen i December blev den lukket i Struben med Palissader.

Brystværnene omkring Greveshof blev forstærkede, saa at de kunde give Dækning mod Kanonild, og der anbragtes der Emplacements til 2 Kanoner.

Fra Graven omkring Greveshof og i Retning mod Tredediget indtil den oprensede Grav foran Infanteriplacementerne udgravedes en dyb Grøft, saa at der fra nu af var en sammenhængende, passiv Forhindring fra Trenen til Ejderen foran Greveshof, Blendingen, Gooshof og Mølleskandsen.

Det paa Ejderdiget frempousserede Infanteriplacement med foran liggende Forhindringer blev istandsat.

Da Trenen ved det gennem Sluserne indledte Vand efterhaanden var stegen indtil 5 Fod over ordinair Vandstand, og der ogsaa fra Fjendens Side var

truffet Foranstaltninger for at tilvejebringe en Oversvømmelse, var Størstedelen af Mildkog, Schlickkog og Oldekog fra Tverdiget V. for Seeth til omtrent i Højde med Bomhuset bleven sat under Vand, og Adgangen til Frederikstad Øst fra vanskeliggjordes senere yderligere ved en Gjennemskjæring af Cl...ussen med bagved liggende Brystværn for Infanteri... c. 500 Alen Ø. for Bomhuset og ved Anlægget af Infanteriplacements ved Sammenstødspunktet af Digerne S. V. for Framshof og ved den første større Bøjning af Ejderdiget S. for Bomhuset.

2. Den 2den østlige Linie.

I Centralværket bleve Brystværnene betydeligt forstærkede, og det for en Bombekanon indrettede Placement fuldstændiggjordes. Saavel her som flere andre Steder bleve Skraaningerne tildels beklædte med Tømmer for at forebygge Nedstyrtninger.

For at Frederikstad ikke i Tilfælde af Trenens Tilfrysning skulde være aldeles aaben mod Nord, blev der henimod Slutningen af December anlagt en svag Forsvarslinie langs Byens nordlige Begrændsning.

3. Ejderdiget mellem Trenesluserne.

Ved Færgehuset blev der rejst en Blending for en Bombekanon med Skydeskaar mod Sydøst samt anlagt Emplacements for 2 Feltpiecer med Skydeskaar ligeledes mod Sydøst. Standpladser for 2 Morterer indrettedes bag Diget tæt ved Færgehuset. — Til Bestrygelse af Ejderdigets Forland mod Sydvest anbragtes et Skydeskaar for en Bombekanon i Nærheden af den nævnte Blending og 3 Skydeskaar for Feltskyts mellem de vestligste Sluser. Diget blev imellem de forskellige Kanonplacementer forsynet med Infanteribanket.

Bag Ejderdiget i Nærheden af den midterste Sluse blev der opført et stort, bombesikkert Reserve-

Krudtmagasin; de ugunstige Omstændigheder, hvorunder det blev bygget, foranledigede imidlertid, at man ikke vilde benytte det, før det blev paatrængende nødvendigt, og Reserve-Ammunitionsbeholdningen blev derfor indtil Felttogets Slutning henlagt i et Depot i Husum.

4. Befæstningen imod Vest.

De projecterede og tildels allerede paabegyndte Befæstningsarbejder bleve fuldforte, hvorved tillige Værket om den nærmest Byen liggende Mølle blev forstærket.

Ved Opstuvning af det Vandløb, som ved Saxfærge udmunder i Ejderen, samt ved Indledning af Ejderens Vand gjennem Slusen, hvor en Palissadering anbragtes over Diget, blev der dannet en Oversvømmelse i Fresenkog, som betydeligt vilde vanskeliggjøre det for Fjenden at nærme sig til den vestlige Befæstning.

I Terrainet mellem Frederikstad og Rodenspieker blev der i Henhold til Overcommandoens Ordre af 1ste October under specie! Ledelse af Capitain Schroder og tildels ved Anvendelse af civil Arbejds-kraft foretaget endel Arbejder, sigtende til at give Besætningen i Ejdersted under en Retraite mod Frederikstad og Husum Lejlighed til et successivt Forsvar mod en mellem Rodenspieker og Tønning landsat, fjendlig Styrke. Vandløbene ved Rodenspieker og Reimersbude bleve saaledes opstemmede, paa førstnævnte Sted blev Vandmassen forøget ved Indledning af Ejderens Vand, Palissaderinger anbragtes tværs over Diget ved Sluserne, Chausseebroerne over Vandløbene indrettedes til hurtig Afbrydning, og endel Kanon- og Infanteriplacementer bleve anlagte. Lignende lettere Forskandsninger anbragtes desuden i Nærheden af Sammenstødspunktet af Frederikstad-Tønning og Frederikstad-Husum Chaus-

seerne samt endel nordligere i Egnen om Nobeskrug ved Vejen til Husum.

Imellem Husum og Ramsted blev for det Tilfælde, at Frederikstad og det Ejderstedske maatte forlades, i Henhold til Overcommandoens Befaling forberedt en Stilling bag Milde Aa. Kanonplacements bleve til den Ende anlagte ved Husum, Rantrum og Ramsted og en Oversvømmelse af Südermarsch iværksat, gennem hvilken kun de 3 Veje til de nævnte Punkter holdtes passable, medens alle øvrige Tilgange enten bleve oversvømmede eller gennemskaarne. Milde Aa, som er en kunstig Grav, hvori Vandet fra Geesten samles, og hvis Seng ligger højere end Südermarsch, blev opstemmet, og Vand indlededes i Marsken gennem Sluserne ved Husum. Da imidlertid Husum Chausseen ikke kunde undværes for Retraiten, blev Vandet ej opstemmet højere end til Chausseekanten, saa at Oversvømmelsen kun var af ringe Dybde. Først naar Terrainet S. for Milde Aa opgaves, kunde Oversvømmelsen fuldstændiggjøres ved Indlodning af Vand gennem Sluserne. For i paakommende Tilfælde hurtigere at kunne iværksætte Inondationen blev der ved Wisch og Oldersbæk, hvor tillige nogle Kanonplacementer anlagdes, samt i St. Peters Kog dannet Bassiner ved højere Opstemning af Vandløbene.

Infanteribesætningen i Frederikstad bestod, som berørt, indtil den 14de December af 5te Linie-Bataillon og 1ste Reserve-Bataillon, medens der V. for Byen var henlagt 3 Compagnier, henhørende til 6te og 7de Linie-Bataillon samt 4de Reserve-Bataillon, hvilke fra den 3die November stilledes under Capitain J. Hummels, senere, da Denne afgik til Hollingsted, under Capitain F. Holms Befaling. Den 15de December afløste 7de Linie-Bataillon 5te Linie-Bataillon, der afgik til Hovedstillingen ved Slesvig, og samme Dag afmarcherede

Compagniet af 4de Reserve-Bataillon til Lehmsiek og Compagniet af 6te Linie-Bataillon til Hollingsted, sidstnævnte for efter Overcommandoens Befaling at afløse de derværende 2 Compagnier af 1ste Reserve-Jægercorps. Besætningen i selve Frederikstad blev derved atter indskrænket til 6 Compagnier, idet der til Reimersbude henlagdes 1 Compagni af 7de Linie-Bataillon og til Koldenbüttel 1 Compagni af 1ste Reserve-Bataillon. Oberstlieutenant Helgesen androg vel om en Forstærkning af 1 Compagni, som han ønskede henlagt til Koldenbüttel, men Andragendet blev ikke taget til Følge; derimod blev et Detachement af 1ste Jægercorps paa 30 Mand, som han ligeledes havde ønsket at erholde, stillet til hans Raadighed fra den 25de December. Omtrent 3 Compagnier af Besætningen i Frederikstad anvendtes dagligt til Forposttjenesten foran den østlige og sydlige Front og til Besættelse af 1ste og 2den Linies Værker. Forposterne paa Trene- og Ejderdiget vare efterhaanden blevne frempousserede til de Steder, hvor, som vi have seet, Infanteriplace- menter senere bleve anlagte, og fra Treneskandsen udsendtes stadigt om Natten og om Dagen i taaget Vejrlig Patrouillebaade ad Trenen indtil i Højde med Ziegelhof. Bevogtningen af de V. for Byen anlagte Forskandsninger var overdragen til det i Koldenbüttel liggende Compagni, der tillige holdt Herrenhalligdiget N. for Trenen under Observation, medens Sikkerheds- tjenesten fra Reimersbude langs Ejderen til Stadthof S. for Frederikstad bestredes af det til førstnævnte Sted henlagte Compagni. — Fra den 4de December maatte det til Koldenbüttel henlagte Compagni afgive Relaisposter til at besøge Ordonnantstjenesten ad en Del af Herrenhalligdiget, der var bleven fuldstændigt ufremkommelig for Ryttere; et Forsøg var vel først gjort med at forlægge Ordonnantslinien ad Husum Vejen

over Rodemis, Rantrum og Wisch til Lehmsiek, men paa Grund af den lange Tid, Ordonnantserne maatte bruge, vendte man tilbage til den sædvanlige Linie og greb til den nævnte Udvej.

Artilleriet i Frederikstad blev den 10de October forstærket med de tidligere paa Fanø værende 4 6 Pds. Kanoner, der søværts vare blevne førte til Husum, og hvoraf de 2 efter den oprindelige Bestemmelse skulde have været anbragte i Batteriet ved Vollerwiek. Noget senere indtraf tillige i Frederikstad 4 Espingoler, saa at disses Antal blev bragt op til 16; til deres Betjening afgaves efterhaanden eget Artillerimandskab, da Krigsministeriet allerede først i October havde befalet, at Infanteri og Jægere ikke maatte anvendes dertil. Artilleristyrken i Frederikstad bestod saaledes fremtidigt af:

Halvbatteriet Moltke (2 12 Pds Granatkanoner og 2 6 Pds. Kuglekanoner).

Delingen af Batteriet Glahn (2 6 Pds. Kuglekanoner).

2 84 Pds. lette Granatkanoner.

2 24 Pds Morterer.

4 6 Pds. Kuglekanoner.

16 Espingoler.

Desuden holdtes i Beredskab til eventuelt Brug i Frederikstad 2 84 Pds. lette Granatkanoner, der i den Hensigt bleve overførte fra Als til Flensborg.

Det nævnte, senere tilkomne Skyts, til hvis Transport de fornødne Heste og Vogne stadig holdtes disponible, blev tilligemed Espingolerne i Henhold til en Befaling af Overcommandoen den 19de October formeret i en egen Afdeling under Navn af Frederikstads faste Armering, der i taktisk Henseende underlagdes Oberst Irmingers (Schepelelernes) Corps, i administrativ Henseende derimod directe Armeens Artilleri-

overcommando; som Commandeur for denne faste Armering ansattes Lieutenant F. Lillienskjold.

Sammenstød med Fjenden fandt i den hele omhandlede Periode kun undtagelsesvis Sted, saaledes den 6te November, da Fjenden søgte at fordrive vore Forposter fra den nye Stilling, de den foregaaende Aften havde indtaget ved Ejderknæet S. for Bombuset; Fjenden kastedes efter en kortere Fægtning, under hvilken 1 Underofficer og 1 Menig af 1ste Reserve-Bataillon bleve saarede. Fra det paa den sydlige Ejder Bred opførte, fjendlige Batteri blev derimod Frederikstads Besætning fra den 21de October jevnligt foruroliget. Til forskjellige Tider af Døgnet gjorde det der opstillede Skyts i den første Tid dagligt 4 à 6 Skud eller Kast mod Frederikstad og Værkerne, navnlig naar der blev arbejdet, uden at dette dog havde nogen Indflydelse paa Arbejdernes Fremme, og uden at vort Artilleri fandt Anledning til at besvare Ilden, da denne i saa Fald sandsynligvis vilde være bleven heftigere og mere generende for Arbejderne. Bombekastene bleve som oftest foretagne om Natten og i Regelen mod Byen, hvor endel Bomber faldt i Ruinerne omkring Torvet, undertiden ogsaa nordligere, hvorfor den Park af Ammunitionsvogne, der var etableret i den nordlige Del af Byen, blev flyttet til Gross Garten. Den 10de November førte Fjenden et Par Morterer til Diget i Nærheden af Bösbüttel og søgte ved Bombekast at fordrive vor paa Ejderdiget frempousserede Feltvagt; dette lykkedes dog ikke, og efter et halvhundrede Kast opgav Fjenden ethvert videre Forsøg. Ikkun 4 Menige og 1 civil Arbejder bleve i det hele Tidsrum fra den 21de October til den 4de Januar, da de sidste Skud bleve gjort mod Frederikstad, saarede ved det fjendlige Artilleris Ild.

Da Efteraarstormene indfandt sig, blev Frederik-

stad et Par Gange truet med Vandflod, idet Vandet i Ejderen steg saaledes, at det kun stod nogle Fod under Digets Overkant og var nær ved at strømme ind ad de i Diget udskaarne Skydeskaar, der derfor maatte tilstoppes med Sten, Jord, Gjødning m. m.; senere blev der til dette Øjemed henlagt Sandsække ved Skydeskaarene. Den 5te November bragte en vestlig Storm Vandet til at stige til en saadan Højde, at Brodækket paa den vestre Sluse løftedes, og at Vandet begyndte at trænge ind i Byen; ved udspændte Sejl og paadynget Jord og Sten lykkedes det dog at standse Vandets Gjennembrydning, og, da Stormen lagde sig hen paa Natten, var Faren for denne Gang overstaaet. Den indtrufne Begivenhed foranledigede imidlertid betydelige Arbejder til Beskyttelse af Ejderdiget og Slusernes Istandsættelse. Af andre Arbejder, som kom til Udførelse jevnside med de fortificatoriske, maa nævnes en fuldstændig Rensning af Gaderne i de nedskudte og afbrændte Qvarterer, Vejenes Belægning med Murbrokker, Banketternes Beklædning med Bræder, Opførelsen af Barakker og Vagthytter og en Forbedring af Troppernes Qvarterer i Lighed med hvad der, som vi senere skulle see, blev befaleet foretaget ved Hærens Hovedstyrke. Senere hen, da Frost indtraadte og et Par Gange var saa vedholdende, at Marskrøfterne bleve passable, maatte Gravene omkring Værkerne og de vigtigste Grofter holdes aabne af Besætningerne i Værkerne ved Hjælp af forskjellige forfærdigede, simple Redskaber, der tjente til dels at holde Vandet i Gravene i Bevægelse, dels til at bryde og borttage Isen.

For det Tilfælde, at en stærk og vedholdende Frost i Forbindelse med Snefog skulde indtræde, hvorved Stillingen muligen vilde blive pludseligt udsat for at kunne tages ved et coup de main, blev Overcommandoens Samtykke indhentet til, at alt fast Materiel,

Reserveammunition o. s. v., naar det skjønnedes nødvendigt, maatte bortføres, saa at der af Artilleri kun blev tilbage i Frederikstad de fuldstændigt bespændte Feltpiecer, der da i Forbindelse med den øvrige Besætning skulde holde Stillingen saalænge som muligt. Den milde Vinter gjorde dog disse Forholdsregler unødvendige, og hele Skytsbesætningen forblev i Frederikstad indtil Felttogets Slutning.

I Ejdersted forblev som tidligere 8de Linie-Bataillon med 2 Kanoner af 3die Batteri (Glahn) under Commando af Oberstlieutenant Lemmich. 2 af Batalionens Compagnier vare under Commando af Major Meincke henlagte i Egnen ved Schweinkrug og Rodenspieker og havde overtaget Bevogtningen af Kysten fra $1\frac{1}{4}$ Mil Ø. for Tønning til henimod Reimersbude; Resten af Styrken laa i Tønning og bevogtede den nærmeste Kyststrækning indtil Alversum. Stillingens højre Fløj var dækket af Søstyrken ved Ejdermundingen, over hvilken Chefen for Gejser, Capitain*) P. Wulff, den 8de October havde taget Commandoen, idet Commandeurcapitain Ellbrecht efter Marineministeriets Ordre retournerede til Fær. 2 Kanonchalouper vare, som allerede tidligere omtalt, posterede i Nærheden af Tønning, beredte til at assistere, hvis en fjendlig Overgang skulde blive forsøgt, 1 Chaloup laa ud for Schülpersiel for at holde Øje med de der liggende Fartøjer, medens de øvrige 3 Kanonbaade holdtes i Reserve i Katingsiel; Dampskibene Gejser og Vildanden laa ligeledes i Purren Strøm, klare til at assistere, hvor fornødent gjordes. En Ødelæggelse af de i Schülpersiel liggende Fartøjer var paatænkt, efterat disse først forgjæves vare blevne opfordrede til at forlade Havnen,

Forholdene i og ved Ejdersted.

*) Capitainlieutenant P. Wulff forfremmedes den 8de October til Capitain.

men Forretningen blev opgivet paa Grund af de Vanskeligheder, som vilde være forbundne med Udførelsen, og man lod sig nøje med fremdeles at holde Fartøjerne under Bevogtning af Kanonbaadene. Capitain Wulff erkjendte vel fuldt ud, at de 3 i Purren Strøm liggende Kanonchalouper vilde være stærkt udsatte og sandsynligvis vilde gaae iland, hvis en Stormflod indtraf, og at det i det Hele taget af Hensyn til den fremrykkede Aarstid og det daarlige Tilflugtssted, som det havde vist sig Katingsiel afgav, vilde være utilraadeligt fremdeles med Kanonbaadene at holde Stationen i Ejderen, men han ansaa sig ikke berettiget til at sende Kanonbaadene bort uden Overcommandoens udtrykkelige Ordre og antog, at den Fare, Baadene udsattes for, ikke kunde komme i Betragtning ligeoverfor den Opgave, som var stillet ham. Armeens Overcommando var hidtil gaaet ud fra, at den Soofficer, som commanderede Flotillen, bedst selv vilde kunne bedømme og bære Ansaret for hvad Flotillen kunde eller ikke kunde udrette til Cooperation med Hærens højre Fløj, men saasnart den kom til Kundskab om, hvorledes Capitain Wulff opfattede Situationen, ilede den med at tilkjendegive ham, at Kanonbaadene, saasnart Vejrliget og Omstændighederne tillode det, skulde afgaae til Øerne paa Vestkysten. Det blev samtidigt henstillet til den commanderende Søofficers Skjøn og Conduite at afgjøre, hvorvidt Dampskibene fremdeles vilde kunne forblive paa Ejderen, hvorvidt Fartøjer kunde erholdes til at forbinde Samfærselelsen mellem Ejdersted og Ditmarsken, og hvorvidt Søstyrken i det Hele taget fremtidigt vilde kunne samvirke med Armeens højre Fløj. Den 23de October ankom paa Ejderen Dampskibet Hekla, hvis Chef, Capitain E. Suenson, overtog Commandoen over Stationen, og den 26de bleve samtlige Kanonchalouper efter at have afgivet 2

smaa Haubitzer og 3 3 Pds. Kanoner samt 15 Espingoler til Ejdersteds Besætning af Hekla og Gejser bragte fra Ejderen ind paa Heveren, hvorfra Chaulouperne med Dampskibet Vildanden afgik til Vyk og underlagdes Commandeurcapitain Ellbrechts Commando; den 27de indtraf Hekla og Gejser atter paa Ejderen.

Ved Kanonbaadenes Bortgang foranledigedes Oberstlieutenant Lemmich ikke alene til at udstille Vagter fra Tønning i Kating, Katingsiel og Vollerwiek, men han besluttede ogsaa om muligt at udstrække Kystbevogtningen til St. Peter, saameget mere som det havde vist sig, at det endnu ikke ganske var lykkedes at hindre Forbindelsen mellem denne Del af Kysten og Ditmarsken. Oberstlieutenanten gjorde først dertil Regning paa den Marinelieutenant Hammer underlagte Styrke, men da denne kun var ringe og tildels allerede var fordelt til Feltvagterne langs Kysten samt anvendt til Betjeningen af det fra Kanonbaadene modtagne Skyts og til Patrouillebaade, der navnlig skulde holde Øje med Schülpersiel, androg han om at erholde tildelt en Forstærkning af 100 Mand af de til Vyk førte Kanonbaades Besætning. Andragendet blev bevilliget, og den 9de November meldte 2 Maanedslieutanter sig i Tønning med 100 Mand, som for Størstedelen fordeltes langs Kyststrækningen fra Kating til St Peter og desuden afgav et Par mindre Vagter til Ording og Spiekerhaus. Den 14de November blev Styrken forøget med 2 Officerer og 100 Mand af det Capitainlieutenant Meinertz underlagte Marinecorps. En Bevogtning af hele Kysten blev nu iværksat rundtom Ejdersted lige til Simonsberg, en mindre Vagt til Ordens Overholdelse etableredes i Garding, og fra Kirketaarnene der og i Tating blev der ligesom i Tønning stadigt holdt Udkig af Matroser. Ved Katingsiel og Spiekerhaus vare endel Jagter henlagte for i fornødent Fald at kunne optage de Tropper

af den i Ejdersted staaende Styrke, som ved en fjendlig Overgang over Ejderen muligen kunde blive afskaarne.

Allerede den 4de November havde Marineministeriet, grundet paa de fra Capitain Suenson modtagne Indberetninger om Heklas og Gejsers exponerede Stilling, beordret Capitainen til med begge Dampskibe at forlade Ejderen og begive sig til en af Havnene af Vestkysten, hvorfra Skibene da jevnlig, naar Vind og Vejr tillode det, skulde vise sig i Ejderens Munding og saaledes gjøre det betænkeligt for de fjendlige Kanonbaade at vove sig ud fra Büsum. Som Følge heraf afsejlede Hekla og Gejser den 10de November til List, som skjonnedes at være den mest passende Havn; nogle Dage efter afgik Gejser efter Marineministeriets Ordre til London for der at erholde sit Maskineri repareret. Den 17de og 29de November foretog Hekla en Recognoscering til Ejdermundingen, sidstnævnte Dag tillige til Ditmarskens Kyster, Elben og Helgoland; det bragtes derved i Erfaring, at de fjendlige Kanonbaade af Dampskibet Kiel vare førte til Glückstadt, og at der mellem Sandene allerede var samlet saamegen Is, at Fartøjer kun med Vanskelighed kunde komme igjennem, saa at et Angreb, hvorved Tropperne skulde passere Ejderen paa længere Vej, neppe vilde være udførligt. Den 3die December modtog Capitain Suenson Ordre fra Marineministeriet til med Hekla at afgaae til Kjøbenhavn, hvorhen ogsaa Gejser skulde følge efter endt Reparation.

Paa Grund af Dampskibenes Afgang til List havde Oberstlieutenant Lemmich andraget om en Forstærkning af Infanteri samt om at erholde tildelt 2 24 Pds. Granatkanoner, som han agtede at anbringe i Batteriet ved Vollerwiek for at kunne forhindre de fjendlige Kanonbaade i at løbe ind paa Ejderen. Over-

commandoen fandt det imidlertid utilraadeligt at forøge Besætningen i det Ejderstedske, selv om en Undladelse deraf muligen kunde medføre en temporair Opgivelse af en Del af Landskabet, da de fornødne Kræfter ikke vilde kunne skaffes tilveje uden at blotte andre Punkter af den af Armeen besatte Linie. For at vanskeliggjøre en Landgang for Fjenden og sætte Forposterne i Stand til at kunne holde deres Stilling i alt Fald saalænge, at Hovedstyrken kunde vinde Tid til at iværksætte sin Retraite, blev der lige til Felttogets Slutning foretaget en Række fortificatoriske Arbejder for Størstedelen under Ledelse af Major Meincke. En ældre Grav, der paa Forlandet løb langs med Ejderdiget fra tæt Ø. for Tønning til udfor Schweinkrug, blev udrenset og udvidet indtil 12 Fods Brede og 6 Fods Dybde samt forlænget indtil i Nærheden af Ejderens Bred udfor Hemme, og ved samtidigt at afdæmme de brede og dybe Render, som i Ebbetiden føre Vandet fra det ved høj Flod oversvømmede Forland, holdtes Vandet tilbage i Graven, ligesom der ogsaa derved tilvejebragtes en Oversvømmelse af en Del af Forlandet, der laa lavere end Ejderens Bred. Ejderdiget forsynedes med et fortløbende Banket lige fra Tønning til c. 1000 Alen N. for Rodenspieker, og paa forskellige Steder af Diget anbragtes der Kanonplacements, saaledes navnlig ved Rodenspieker og Schweinkrug, ligeoverfor Wollersum og Neuhafen og ved Digeknæet tæt Ø. for Tønning; paa sidstnævnte Sted anbragtes 2 3 Pds. Kanoner og ved Schweinkrug 2 Haubitzer samt endel Espingoler. Paa det brede Forland ligeoverfor Wollersum og Neuhafen, hvor Forposterne i taaget Vejrlig og om Natten bleve frempousserede lige til Ejderens Bred, blev der ved de Steder, hvor de nævnte Render udmundede i Floden, anbragt Skyttegrave for derfra strax at kunne imødegaae fjendlige Landgangsforseg; ved

Færgestedet ligeoverfor Wollersum var der endvidere stadigt om Natten placeret 4 Espingoler. Til Beskyttelse af Tønnings Havn og til Forsvar af Byen blev der ved den østlige Side af Havneindløbet og paa Diget S. V. for Byen ved den derværende Mølle anlagt et Par aabne Skandser med Skytsplacements; i førstnævnte Skandse vare de 2 6 Pds. Kanoner af Batteriet Glahn anbragte, endvidere en 3 Pds. Skibskanon. Ved Katingsiel Sluse anbragtes en Palissadering tværs over Diget, og ved Vollerwiek blev Skandsen istandsat og lukket ved en Palissadering, saa at den kunde holdes i nogen Tid, hvis en Indskibning af en Del af Styrken blev nødvendig, hvortil de fornødne Fartøjer holdtes i Beredskab. En Bavelinie blev etableret rundt om Kysten fra N. for Rodenspieker til Norderhövd, og for at lette Communicationen blev der anbragt en Skibsbro over Havneindløbet i Tønning og anlagt endel Colonneveje navnlig imellem Tønning-Frederikstad Chausseen og Fjerdiget.

Af og til bleve Forposterne Ø. for Tønning beskudte med Taprifler fra den sydlige Ejder Bred, en Ild, som kun undtagelsesvis blev besvaret, og flere Gange sendte Fjenden ogsaa fra Kysten ved Wollersum endel Granater mod vor Stilling, men noget større Foretagende fra Fjendens Side til Foruroligelse af vor Besætning fandt ikke Sted. Derimod allarmedes Besætningen oftere ved fra forskjellig Side modtagne Efterretninger om et af Fjenden tilsigtet Angreb. Saaledes indløb der blandt Andet den 30te November en Meddelelse fra Capitain G. I. W. Nielsen, der var bleven ansat som Pladscommandant i Husum, om at der ifølge Udsagn fra en af Omegnens Præster forestod et almindeligt Angreb af Insurgenterne, og at der til det Øjemed var blevet samlet et stort Antal Pramme og Fartøjer udfor Wesselburen for at overføre Tropper til

det Ejderstedske, samt at der ligeledes til Kysten ligeoverfor Tønning var ankommet endel Pontons, der skulde bruges til Overgang over Ejderen. I den Anledning anmodede Overcommandoen Capitain Suenson om med Hekla at recognoscere Ditmarskens Kyster, en Recognoscering, der dog, som vi have seet, allerede den foregaaende Dag var bleven udført, og som det derfor ansaaes uforødet at gjentage. — Endnu skal tilføjes, at det var Oberstlieutenant Lemmichs Hensigt, hvis en stærk Frost maatte lægge Ejderen til, da at efterlade en svag Forpostlinie langs Ejderdiget fra Rodenspieker til Alversum og med Resten af Styrken at stille sig ved Høyerswort og Oldenswort; samtidigt skulde Marinetropperne trække sig tilbage til en Linie mellem Alversum og Spiekerhaus med smaa Vagter i Kotzenbüll, Kleibörn og Warmhörn

Allerede den 10de September var der fra Militair-^{Forholdene paa Femern.} Gouvernementet paa Femern indgivet et motiveret Forslag angaaende Besættelsen af Øen, forsaavidt det var Hensigten at holde den udover den Aarstid, hvor man vilde kunne gjøre Regning paa en virksom Understøttelse af Kanonbaadene. Forslaget gik hovedsagelig ud paa, at Infanteristyrken skulde bringes op til 2 à 3 Batailloner, iberegnet de allerede paa Øen værende 2 Compagnier, at Cavaleriet skulde forøges til 1 Escadron og Feltartilleriet med 2 12 Pds. Granatkanoner, saaledes at Tallet af Feltpiecer bragtes op til 8*); endvidere skulde Positionsskytset forstærkes med 2 84 Pds. lette Granatkanoner, som skulde anbringes i et Batteri paa Strukkampsodde, saa at der altsaa i Alt blev 4 Batterier, hvert monteret med 2 svære Piecer. Da Gouverne-

*) 2 6 Pds. Kanoner vare sidst i August blevne sendte fra Kjøbenhavn til Forstærkning af Artilleriet paa Femern.

mentet havde tilføjet, at det med en mindre Styrke end den angivne vilde være utilraadeligt at holde Øen besat Vinteren over, henstillede Overcommandoen Spørgsmaalet om, hvorvidt Femern fremdeles skulde holdes besat, til Krigsministeriets Afgjørelse, idet den samtidigt erklærede, at Armeen, hvis Forholdene forbleve uforandrede, ikke vilde kunne afgive den forlangte Styrke. Sagen blev imidlertid foreløbigt stillet i Bero, og først hen i October, da den Tid skjønnes nær, hvor Kanonbaadene ikke vilde kunne holde ud paa Stationen, androg Commandeurcapitain Paludan paany gjentagne Gange om Forstærkning af Landtropper, et Skridt, hvortil han saameget mere bevægedes, som han forgjæves havde anmodet Marineministeriet om, at et af de sværtbevæbnede Dampskibe eller en Corvet i Forening med Dampskibet Hertha maatte blive stationeret paa Vestsiden af Femern, og hans Sostyrke istedetfor ikkun var bleven forøget med de 2 tidligere ved Ekernforde liggende Kanonchalouper. Commandeurcapitainen foreslog derhos for muligst at indskrænke sine Fordringer om Forstærkning og for at kunne have en Modvægt mod de 2 fjendlige Kanonbaade i Heiligenhafen, at 2 af Kanonchalouperne og begge Kanonjollerne skulde forblive Vinteren over ved Øen; Jollerne skulde i saa Fald henlægges og fortojes i Burgtiefe, Chalouperne derimod, saasnart de ønskede Landtropper indtraf, i Renden O. for Landtungen ved Flygge i Højde med den derværende Skov. Da Tiden imidlertid forløb, uden at nogensomhelst Forstærkning ankom, og den fremrykkede Aarstid gjorde det i høj Grad betænkeligt at lade Kanonchalouperne forblive længer i Bugten ved Goldt, hvor Storm og Uvejr allerede flere Gange havde hindret deres Communication med Land, foreslog Commandeurcapitain Paludan at gribe til den Udvej, at lade Skyts og Ammunition udtage af de 4

Kanonchalouper og at anvende saavel dette som Besætningsmandskabet i Land. Marineministeriet billigede denne Tanke, og i Begyndelsen af December vare de nævnte Foranstaltninger komne til Udførelse, hvorved Landstyrken paa Femern blev forøget med 4 60 Pds. og 4 24 Pds. Kanoner, endel Haubitzer og Espingoler samt henimod 270 Mand; de afvæbnede Kanonchalouper førtes til Kjøbenhavn af Dampskibet Hertha, der samtidigt beordredes til at afgaae fra Stationen for at anvendes i Postvæsenets Tjeneste. Det i Land førte Skyts anbragtes i Batterier paa Strukkampsodde, ved Berg Mølle c. 3600 Alen Ø. for Færgegaarden samt ved Goldt, Orth og Flygge, der alle besattes af Sætatens Mandskab; dette overtog endvidere Bevogtningen af Kysten fra Strukkampsodde til Flygge, ved hvilket sidste Sted de 2 Kanonchalouper vare henlagte og skulde holdes mobile, saalænge Søen var aaben. Af Øens øvrige Besætning blev $2\frac{1}{2}$ Compagni henlagt til Færgegaarden og overtog Kystbevogtningen langs Femern Sund fra Strukkampsodde til Burgtiefe, medens Resten af Compagniet henlagdes til Staberdorf og med Assistance af Mandskab fra Kanonjollerne bevogtede Kysten mellem Katharinenhof, Staber Huk og Am Tiefe; Færgegaarden var bleven indrettet til Kaserne og afgav tilige Plads for Artilleristerne ved de nærmeste Batterier, der efterhaanden vare blevne omdannede til lukkede Værker. I Burg stode som Reserve $3\frac{1}{4}$ Compagni og 4 Feltpiecer og i Petersdorf $1\frac{1}{4}$ Compagni og 2 Feltpiecer. Dragonerne vare fordelte paa forskjellige Steder til Patrouillering af den nordvestlige og nordøstlige Kyst samt til Ordonnantstjeneste. Ved disse Foranstaltninger og ved en omhyggelig Afspærring af Samfærselelsen mellem Øen og Fastlandet, i hvilken Anledning ogsaa allerede tidligere Skibsfarten fra og til Lübek og de meklenborgske Havne var bleven standset,

haabede Commandeurcapitain Paludan, at der ikke vilde være nogen Fare for Oens Sikkerhed, saalænge Soen holdt sig aaben, men anderledes vilde Forholdene stille sig under en kommende Vinter med haard Frost, og han undlod ikke i sine Indberetninger gjentagne Gange at udtale sig om det Nødvendige i, at der i saa Fald var en større Infanteristyrke paa Øen. Paa Grund af disse Udtalelser, og da de stadigt indløbende Efterretninger om en forestaaende Offensive fra Fjendens Side syntes at vinde i Sandsynlighed, fandt Armeens Overcommando sig i Midten af December foranlediget til at anmode om Krigsministeriets Samtykke til at rømme Femern, forinden en stærk Frost indtraadte, og at anvende Besætningstropperne til at forstærke Stillingen langs Slien. Overcommandoen gik nemlig ud fra, at den for at sikre sig Oens Besiddelse maatte dertil anvende mindst 3 Batailloner og 1 Feltbatteri, en Styrke, den ikke saa sig i Stand til at afgive, og at Fjenden, naar Øen fremdeles holdtes med sin hidtidige, svage Besætning, og naar Sundet lagde til, ikke vilde undlade at dirigere de fornødne Kræfter mod Øen for at erhverve sig en billigt kjøbt Sejr, der ikke alene vilde sætte ham i Besiddelse af Øen Vinteren over, men tillige skaffe ham Trophæer af Fanger og Materiel. Krigsministeren vilde dog ikke give sit Samtykke til Rømningen, idet han ikke ansaa det for sandsynligt, at Fjenden, naar Frost indtraadte, vilde foretage noget alvorligt Angreb for at bemægtige sig Øen, og tilmed nærede det Haab, at Besætningen, selv om dette skete, ved Aarvaagenhed og ved med Koldblodighed at benytte de trufne Forsvarsanstalter vilde være i Stand til at afslaae Angrebet; iøvrigt fremhævede Ministeren for Overcommandoen, at de Naturforhold, som aabnede Fjenden Lejlighed til at angribe Femern eller, hvad der efter hans Mening snarere vilde skee, en af Ar-

meens Fløje, ogsaa vilde tillade vor Armee at udvikle en Activitet, der ikke vilde give Fjenden Ro til saadanne Expeditioner. Krigsministeriet udvirkede imidlertid, at Dampskibet Gejser, der var retourneret fra London, den 16de December afgik til Østkysten af Hertugdømmerne for af og til at vise sig ved Femern, og at Marineministeriet endvidere lod et Commando af 200 med Gevær bevæbnede Søindrullerede afgaae til Forstærkning af Besætningen paa Øen, hvor det ankom den 27de December. Endnu skal for Femerns Vedkommende tilføjes, at en af vore Kanonchalouper og Batterierne paa Strukkampsodde og V. for Færgegaarden den 13de December kom til at vexle endel Skud med de 2 fjendlige Kanonbaade, der vare staaede ind imod Orth og derpaa efter at have vendt Syd over paa Grund af Vind og Strom vare komne i Nærheden af Batterierne; paa ingen af Siderne ledes der dog noget Tab.

Under den Stilstand, som var indtraadt med Hensyn til alle større Operationer, blev der, som berørt, fra Fjendens Side hyppigt, navnlig mod vore Forposter foran Centrum og venstre Fløj, iværksat Recognosceringer, Allarmeringer, Overfald og andre deslige Foretagender, der kun sjeldent gjengjældtes ved lignende fra vor Side, og som, om de end i og for sig vare uden væsenlig Betydning, dog meget besværliggjorde Tjenesten for vore Forposter og ofte tilføjede dem Tab. Gjentagne Gange opfordrede Krigsministeren Overcommandoen til ved en større Activitet at gjøre en Ende paa disse Drillerier og foreslog blandt Andet i den Anledning, at Armeen eller i alt Fald en meget stor Styrke et Par Gange om Ugen skulde rykke ud og drive Fjenden tilbage til Sorgfloden; Ministeren haabede tillige at opnaae derved, at et større Angreb af Fjenden betydeligt vanskeliggjordes, og at vore Tropper i hvert Fald erholdt en Øvelse og en Afvexling i Tjenesten, der vilde

være baade nyttig og velkommen. Overcommandoen troede dog ikke at burde indlade sig paa saadanne større Bevægelser; for den stillede det sig som en Hovedsag, ikke at fore Tropperne i Fægtning, naar intet større Ojemed forelaa, men derimod at sikre sig mod Muligheden af ethvert større Tab og søge at bevare den størst mulige Troppestykke til det afgjørende Ojeblik, som den antog at ville indtræde med den kommende Frost. Vi skulle nu nærmere omtale nogle af de ovenfor nævnte Foretagender, idet der iøvrigt henvises til den under Bilag 4 givne kronologiske Oversigt over de under Feltoget stedfundne, større og mindre Fægtninger.

Den 24de October om Morgenen blev der fra slesvig-holstensk Side under Befaling af Major Mathisson udsendt et Commando, bestaaende af 4 Escadroner og 6 Kanoner af det ridende Batteri, for at recognoscere over Krop mod Gross Reide. 1 Escadron og 2 Kanoner forbleve i Reserve ved Tetenhusen, en lignende Styrke ved Sorgbrück, medens Resten af Commandoet rykkede frem, $1\frac{1}{2}$ Escadron ad Chausseen mod Kropperbusch og $1\frac{1}{2}$ Escadron og 2 Kanoner mod Krop. Samme Dags Morgen Kl. 5 $\frac{1}{2}$ blev Adjutanten ved 2den Divisions Forposter, Lieutenant H. Castenschild, udsendt med et Commando, bestaaende af 41 Dragoner af den saakaldte combinerede Escadron*) af 5te Dragon-Regiment under Lieutenant A. Dahl, 42 Dragoner af samme Regiments 2den Escadron under Lieutenant Feddersen og 100 Mand af 10de lette Bataillons 3die Compagni under Lieutenant Ahrentzen. Det var blevet Commandoet paalagt dels at foretage en Recognoscering af Egnen ved Kropperbusch og at udstille Observations-

Cavalerifægtning mellem Krop og Michelberg den 24de October

*) Sammensat af 3die og 4de Escadron.

poster dersteds, dels at lægge et Baghold for Fjenden, hvis han skulde overfalde de fremsendte Patrouiller. Efterat Commandoet var naaet til Mielberg, beordredes Lieutenant Dahl at sende 1 Underofficer og 16 Mand mod Kropperbusch, 1 Undercorporal og 4 Mand mod Krop og selv med sine øvrige 19 Mand at stige af Hesten og trække sig langs Kanten af den ved Chausseen værende Mose og i Chausseegrøften til Kropper Ausbau, hvorhen allerede 30 Infanterister vare blevne dirigerede, og hvor han skulde holde sig skjult bag Husene og afvente det gunstige Øjeblik til at falde over den muligt fremtrængende Fjende. Resten af Cavaleriet og Infanteriet forblev tæt S. for Mielberg, hvor en Fordybning i Terrainet tillod en skjult Opstilling, og havde Ordre til at rykke frem til Angreb paa et af Lieutenant Castenschiold givet Signal. Kun faa Minutter vare forløbne, efterat Lieutenant Dahl havde naaet Kropper Ausbau, da den fjendlige Halvescadron saaes i fuld Carriere at komme ned ad Chausseen fra Kropperbusch, forfølgende vor derhen sendte Patrouille, der trak sig tilbage ad den gamle Rendsborg Landevej, og til hvilken ogsaa den anden, mindre Patrouille sluttede sig. Saasnart Patrouillen var naaet i Højde med Kropper Ausbau, gav Lieutenant Castenschiold, som der havde afventet dens Ankomst, Signal til sin ved Mielberg efterladte Styrke om at rykke frem til Angreb, og da han kort efter saa, at Lieutenant Dahl styrtede frem med sine Folk i Ryggen paa den af Forfølgningen stærkt optagne Fjende, lod han ogsaa strax Patrouillen gjøre Front og attaquere. Bestyrtet ved dette uformodede Angreb fra flere Sider, gjorde Fjenden kun et Øjeblik Modstand, men flygtede derpaa over Marker og Diger i sydvestlig Retning, heftigt forfulgt af vore Dragoner, der toge 12 Fanger, hvoraf 2 saarede, og gjorde 14 Heste til Bytte. Flere fjendlige Saarede kunde

ikke bringes tilbage, da den til Krop sendte, fjendlige 1ste Escadron nu rykkede frem i Galop til Understøttelse, og det kunde ikke undgaaes, at vort Cavaleri kom til at lide noget Tab, da Dragonerne under Forfølgningen havde spredt sig over hele Terrainet imellem Chausseen og Krop og saaledes ikke alle vare at faae tilbage med den fornødne Hurtighed. For at dække Retraiten beordredes Lieutenant Ahrentzen, der imidlertid var rykket frem med sin sluttede Afdeling, til at besætte de i Højde med Kropper Ausbau liggende Jordvolde, og holde sig der, indtil Dragonerne havde samlet sig bagved. Efterat dette var skeet, tiltraadte ogsaa Infanteriet Retraiten, der udfortes i bedste Orden, uagtet det blev beskudt af de 2 Kanoner, som vare blevne opkjorte N. Ø. for Krop, og truedes i Flanken af det fjendlige Cavaleri, der dog ikke vovede at hugge ind, sandsynligvis fordi vort Infanteri holdt Ilden tilbage. Efterat hele Recognosceringscommandoet havde samlet sig ved Mielberg, trak det sig, efterladende de fornødne Poster, efter Forpostcommandeurens Ordre indenfor Vedetlinien; det fjendlige Cavaleri gik tilbage til Krop og Kropperbusch. Et Par Timer senere gik en fjendlig Escadron frem mod Terrainet V. for Mielberg, men da 1ste Divisions Piketescadron rykkede frem imod den, standsede den snart og fik Artilleri frem, der dog efter at have afgivet en halv Snes Skud tillige med Escadronen gik tilbage til Krop. Denne By og Kropperbusch holdtes endnu til noget over Middag besatte af det fjendlige Recognosceringscommando, som derefter retournerede over Sorgbrück. Tabet paa vor Side i denne Fægtning var: 5 saarede og 6 fangne Menige af 5te Dragon-Regiment samt 1 fangen Menig af Ordonnantscorpset. Ved Fjendens senere Fremrykning mod 1ste Divisions Forposter blev 1 Menig af 3die Dragon-Regiment saaret.

Den 14de November om Morgenen foretoges ^{Fjendlig Recognoscering mod v. rt Centrum og venstre Fløj} af den fjendlige Avantgarde-Brigade en Recognoscering ^{den 14de November.} i 3 Colonner henholdsvis mod Lottorf og Hahnenkrug, Esbrem-Geltorf og mod Gøteby-Møhlhorst. Den 1ste Colonne, bestaaende af 2 Compagnier af 11te Bataillon, 2 Compagnier af 12te Bataillon, 1 Escadron og 2 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 4 under Commando af Major Cramm, rykkede Kl. omtrent 8 frem over Breken-dorf paa samme Tid, som vore Morgenpatrouiller fra Geltorf, Hahnenkrug og Lottorf, ialt 2 Officerer og 80 Mand af 5te Forstærknings-Bataillon, vare naaede frem til det Sted, hvor Cavaleriposten skulde udstilles. Vore Patrouiller bleve angrebne og kastede tilbage mod Lottorf og Hahnenkrug, imod hvilket sidste Sted Fjenden lod sine 2 Kanoner kjøre op. Fægtningen blev dog her staaende, men mod Lottorf trængte 1 Compagni af 11te Bataillon frem og drev vor Besætning ud af Byen. 1 Compagni af 5te Forstærknings-Bataillon blev sendt til Undsætning, og da der samtidigt fra 10de lette og 13de Linie - Bataillon, der skulde overtage Forpost-tjenesten, blev dirigeret mindre Afdelinger frem mod Byens Flanker, blev Fjenden hurtigt kastet, hvorefter han trak sig tilbage paa hele Linien, saa at vor frem-skudte Cavaleripost ved Middagstid kunde indtage sin Stilling. Det fjendlige Infanteri fik 8 Menige saarede, desuden bleve 1 Officer og 5 Menige af 11te Bataillon tagne tilfange i Lottorf. Paa vor Side bleve 1 Under-officer og 2 Menige af 5te Forstærknings-Bataillon saarede og 4 Menige af 13de Linie-Bataillon fangne. — Den 2den fjendlige Colonne, bestaaende af 2 Compagnier af 1ste Bataillon, 1 Compagni af 11te Bataillon, 1 Deling Dragoner og 2 Kanoner af 6 Pds. Batteri Nr. 4 under Commando af Major Beeren*),

*) Capitain Beeren var den 1ste November bleven forfremmet til Major.

rykkede frem fra Aschepel til Wolfskrug. Stærke, herfra fremsendte Patrouiller engagerede vor Postering i Geltorf og besatte Esbrem omtrent samtidigt med 1ste Colonne Angreb, medens 1 Compagni gik Nord paa, sendte Patrouiller over Gyby til Steksvig og rykkede frem over Flekkeby mod Holm, hvor det en Tid lang tirailerede med vore Forposter. Paa vor Side ledes intet Tab, hvorimod 1 Officer af det slesvig-holstenske 2det Dragon-Regiment blev saaret. — Den 3die Colonne, bestaaende af 4 Compagnier af det nyligt omdannede 2det Jægercorps og 1 Deling Dragoner under Commando af Major Bassewitz, rykkede fra Damdorf til Hummelfeld, hvor den indtraf Kl. omtrent 8 Morgen; 1 Compagni var dog for at dække Retraiten blevet dirigeret til Østerby. Vore frempousserede, staaende Patrouiller foran Möhlhorst, henhørende til 3die Jægercorps, bleve angrebne med betydelig Styrke og kastede; omtrent paa samme Tid var det, at det af den 2den Colonne fremsendte Compagni gik frem over Flekkeby mod Holm. Fjenden satte sig nu fast i Goteby og foran Dyrvad og Möhlhorst og tirailerede en Tid lang med vore bag Osterbæk staaende Forposter. Allarmeringen varede i det Hele et Par Timer, hvorefter Colonnen trak sig tilbage over Hummelfeld uden at have lidt noget Tab; paa vor Side bleve 2 Menige af 3die Jægercorps saarede.

Samtidigt med Avantgarde-Brigadens ovenfor anførte Recognoscering var der fra den slesvig-holstenske 2den Brigade, som fra den 2den November var bleven draget frem paa højre Fløj i forreste Linie, blevet fremsendt 3 Compagnier af 6te Bataillon, hvoraf de 2 besatte Vindeby og de S. for Ekernførde liggende Højder, medens det tredie under et let Engagement med vore yderste Forposter rykkede frem ad Vejen over Westerthal mod Kockendorf. Beskudt af vort Artilleri

og truet af vore fremrykkende Forstærkninger, trak det fjendlige Compagni sig dog snart tilbage; det fik kun 1 Menig saaret.

Efterat den danske Overcommando havde erholdt Melding om Angrebet paa 2den Divisions Forposter, om at Esbrem var besat af Fjenden, og om at ogsaa 1ste Brigade blev angrebet, gav den Ordre til, at den i Friederichsberg liggende Brigade med 1 Batteri og 2 Escadroner strax skulde rykke til Over Selk for at kaste Fjenden tilbage og dernæst efter at have besat Lottorf og Geltorf med Hovedstyrken at vende sig mod Esbrem. Den skulde efter Omstændighederne efterlade en Repli der og derpaa rykke frem mod Flekkeby og Hummelfeld i den Hensigt enten kun at gjøre en Demonstration i den mod Kosel Stillingen fremrykkende Fjendes venstre Flanke eller om muligt at angribe og afskjære Dele af denne fjendlige Styrke; derefter skulde Brigaden strax vende tilbage til Stillingen ved Slesvig. Inden den befalede Bevægelse kom til Udførelse, havde Fjenden imidlertid trukket sig tilbage. Der blev derfor givet Contraordre, idet det istedetfor paalagdes 2den Division om Eftermiddagen at lade 1 Bataillon med 2 Kanoner foretage en Recognoscering mod Brekendorf. Recognosceringen skulde udføres ved en rask Fremrykning mod Byen, som, naar ingen stærk Modstand gjordes, skulde besættes, men hurtigt igjen forlades, og til Soutien for Bataillonon og for stærkere at allarmere Fjenden skulde yderligere nogle Compagnier sendes frem henimod Brekendorf og stærke Patrouiller af Cavaleri og Infanteri pousseres frem ad de andre Tilgange til Fjendens Stilling. I Henhold til denne Ordre afmarcherede 2det Forstærknings-Jægercorps, 3die Forstærknings-Bataillon, 2 Kanoner af 7de Batteri (Tillich) og 1² Escadron af 4de Dragon-Regiment, Alt

Recognoscering
fra dansk Side
mod Brekendorf
den 14de No-
vembe- Efter-
middag.

under Commando af Oberst Gerlach*), Kl. 3¹/₂ Eftermiddag fra Stillingen ved Bustrup mod Brekendorf; Jægercorpset overtog Fordækningen og detacherede tillige 1 Compagni, der medgaves 1 Deling Dragoner, over Geltorf og Nyager til Wolfskrug Vejen S. for Grevensberg Kro. Under Fremrykningen saaes ingen Fjende, og Kl. omtrent 6 udførte de 3 Jægercompagnier et rask og omfattende Angreb paa Byen, N. for hvilken den øvrige Styrke havde taget Stilling. Den fjendlige Feltvagt, der stod ved selve Byen, blev fuldstændigt overrumplet og flygtede, forfulgt af vore Jægere, men paa Grund af Mørket lykkedes det dog Storstedelen af Mandskabet at slippe bort tilligemed den øvrige Del af Byens Besætning, enhørende til 11te Bataillon. Fjenden efterlod 1 død Menig, og 14 Menige bleve tagne tilfange af vore Tropper, som desuden gjorde til Bytte 19 Geværer og endel andet Materiel. Efterat Byen var afsøgt, trak Jægercorpset sig tilbage, hvorefter det hele Commando tiltraadte Tilbagemarchen til Cantonnementerne. Under Recognosceringen havde Forpostcommandoen sendt 1 Compagni til Lottorf, ¹/₂ til Boglund og 1 Compagni til Mielberg Kro og Mielberg; tillige afsøgte Krop og Kropperbusch af 1¹/₂ Escadron, som dernæst rykkede frem til Heidbünge uden at støde paa Fjenden. Den hele Expedition medførte aldeles intet Tab paa vor Side.

Fjendligt Angreb paa Lottorf den 24de November.

Den 24de November forsøgte 2 Compagnier af den slesvig-holstenske 11te Bataillon at overfalde og afskjære Posteringen i Lottorf. Det ene Compagni blev staaende i Reserve S. for Byen, medens det andet Compagni efter at have sendt sin halve Styrke frem Vest om Byen pludseligt Kl. 3¹/₂ om Morgenen ryk-

*) Oberstlieutenant Gerlach havde den 6te October faaet Obersts Charakter.

kede frem til Angreb paa vor Besætning, henhørende til 3die Reserve-Jægercorps, baade i Front og Flanke. Fjendens Fremrykning var imidlertid bleven saa betids opdaget af vore Poster, at Posteringen kunde samle sig og indtage en Forsvarsstilling ved 2 Gaarde i den nordlige Udkant af Byen. Her holdt den sig under et levende Engagement, indtil Gaardene bleve skudte i Brand af Fjenden, hvorefter Modstanden fortsattes fra de N. for Lottorf liggende Højder og Hegn. Snart indtraf en mindre Forstærkning fra de 2 bagved staaende Feltvagter, og da der noget efter tillige ankom et fra Pikettet ved Over Selk fremsendt Commando paa 50 Mand, som ufortøvet skred til Angreb paa Fjenden, blev denne under en heftig Ild kastet tilbage til og gennem Byen, ved hvilken Lejlighed endnu 1 Gaard kom i Brand. De fjendelige Compagnier gik tilbage til Brekendorf, og Kl. 4½ om Morgenen kunde vore yderste Poster foran Lottorf atter indtage deres Stilling. Paa vor Side havdes intet Tab, hvorimod Fjenden havde 1 død og 1 saaret Menig.

Den 7de December om Morgenen tidligt rykkede 2 Compagnier af den slesvig-holstenske 1ste Bataillon fra Aschepel udover Forpostlinien for delte i 4 Afdelinger at lægge sig i Baghold i Egnen mellem Esbrem, Wolfskrug, Hummelfeld, Flekkeby og Louisenlund. Af det ene Compagni, der havde faaet den Op-gave at overfalde vore Forposter ved Flekkeby, naar de indtog Dagstillingen, blev saaledes 1 Officer med 80 Mand lagt i Baghold i den sydlige Del af Louisenlund Skov, hvorfra han skulde bryde frem og spærre vore Folk Tilbagevejen over Noelsbækken, naar de vare komne ind i Flekkeby; Compagniets øvrige Styrke tog en skjult Opstilling ved Herweg. Fra Holm, der paa den Dag holdtes besat af 4de Linie-Bataillons 3die Compagni, afmarcherede Kl. 7 Morgen under Lieute-

Fjendligt Baghold ved Flekkeby den 7de December.

nant E. Borgens Commando 55 Mand i 2 Afdelinger, hvoraf den ene i Forening med den om Natten bag Noelsbækken staaende, mindre Vagt skulde besætte Flekkeby, medens den anden skulde afgive Mandskab til de længere udgaaende Morgenpatrouiller. Vejret, der tidligere om Morgenen havde været klart, begyndte at blive taaget, og ved Ankomsten til Flekkeby var Taagen bleven saa stærk, at Lieutenanten ansaa det for nødvendigt at indskrænke sig til at besætte Byen og foreløbigt ikke at udsende de længere udgaaende Patrouiller. Den forreste Afdeling, 1 Sergent med 20 Mand, blev sendt frem igjennem Flekkeby for at afsøge Gaardene og udstille den Vagt, der om Dagen havde sin Plads i Nærheden af Bomhuset ved Byens vestlige Udkant, medens Lieutenanten med Patrouillemandskabet forblev ved Byens østlige Tilgang; den lille Vagt bag Noelsbækken havde allerede da indtaget sin Dagstilling paa den Vej, som fører igjennem den sydøstlige Del af Flekkeby. Da det var blevet aldeles lyst, syntes Taagen imidlertid at ville lette, og Lieutenanten udsendte derfor Patrouiller mod Kratpartierne langs Noelsbækken S. for Flekkeby, mod Herweg og ad Chausseen gennem Byen mod Granskoven ved Arensberg. Ikke længe efter bleve dog de to sidstnævnte Patrouiller kastede tilbage af en gennem Byen fremrykkende, fjendlig Styrke, der trængte frem mod Broen over Noelsbækken, og da Overmagten var for stor, maatte Lieutenanten med Patrouillemandskabet gaae tilbage og tage Stilling bag Bækken, hvorhen det ogsaa lykkedes Posteringen i den sydøstlige Del af Flekkeby at undkomme. Sergenten og de 20 Mand, som vare sendte frem til Bomhuset, og som saa sig angrebne fra alle Sider og Retraiten afskaaret, maatte derimod efter et kort Modværge give sig tilfange; under dette Sammenstød blev den fjendlige Officer, som havde commanderet Styrken

i Louisenlund Skov, og hvem det væsenligst skyldtes, at Overfaldet lykkedes, dødeligt saaret. Efterat den ved Noelsbækken staaende, fjendlige Styrke endnu i nogen Tid havde tirilleret med vore Tropper, trak Fjenden sig overalt tilbage, saa at Flekkeby uden Modstand kunde besættes af det Forposterne ved Holm afløsende Compagni af 3die Jægercorps.

Den 11te December. De hyppige Overfald, vore Forposter havde været udsatte for, og den større Styrke, Fjenden efterhaanden havde vist i Hüttener Berge, foranledigede den danske Overcommando til at fremsende en større Troppestyrke dels for at angribe en Del af den fjendlige Forpostlinie, dels for at afskjære de Patrouiller og Strejfcorpser, som Fjenden muligens maatte have sendt frem i Afsnittet mellem Hüttener Berge, Esbrem og Flekkeby. Ifølge Overcommandoens Befaling skulde 1 Bataillon af 1ste Brigade i Forening med 3die Linie-Bataillon, der paa Vogne blev sendt til Mysunde og for denne Dag underlagt 1ste Brigade, den 11te om Morgenen over Hummelfeld rykke frem mod Hütten og Aschepel og ved et rask Angreb bemægtige sig disse Byer. Medens den til 1ste Brigade henhørende Bataillon, til hvilken det fornødne Cavaleri og 2 Kanoner skulde afgives, dernæst holdt de nævnte Byer besatte, skulde 3die Linie-Bataillon rykke frem fra Aschepel mod Brekendorf og søge at bemægtige sig denne By ved at angribe Besætningen i Ryggen; traf Bataillonen paa en overlegen Fjende, skulde den gaae tilbage paa Geltorf eller Esbrem. Dispositionerne skulde træffes saaledes, at Fremrykningen mod Brekendorf kunde finde Sted mellem Kl. 10 og 11 Formiddag. For at dække dette Foretagende skulde 5te Brigade og 1 Escadron af 4de Dragon-Regiment samt 7de Batteri (Tillisch) om muligt skjult for Fjenden indtage en Observationsstilling i Egnen N. for Breken-

Frømsendelse
af en større,
dansk Styrk. den
11te December
for at allarmere
Fjenden.

dorf, og, naar 3die Linie-Bataillon skred til Angreb paa denne By, engagere Fjenden let i Fronten eller, hvis Omstændighederne krævede det, ved et kraftigt Frontalangreb degagere den nævnte Bataillon. For samtidigt at allarmere Fjendens vestligere staaende Forposter befalede Overcommandoen, at et Commando, bestaaende af 4 Escadroner, 1 Bataillon af 1ste Division samt 4 Kanoner af 10de Batteri (Wegener), under Befaling af Oberstlieutenant Voigt Kl. 7 $\frac{1}{2}$ Morgen skulde rykke frem fra Dannevirke Kro til Krop og Kropperbusch og derfra i Tiden mellem Kl. 11 og 12 barcellere de fjendlige Posteringer i Oxlev og ved Sorgbrück. — Den 10de om Aftenen indløb der imidlertid en Melding fra 1ste Brigade om, at Hütten, Aschepel, Brökendorf og nærmest bagved liggende Egn holdtes besat af en meget betydelig, fjendlig Styrke, og at den befalede Flankemarche fra Aschepel til Brökendorf vilde udsætte Bataillonens for de største Tab. Brigaden foreslog derfor og erholdt ogsaa Bemyndigelse til kun at besætte Østerby og Hummelfeld og at dirigere 1 Bataillon til Wolfskrug for at afskjære de fjendlige Strejffcommandoer, som maatte være fremsendte i Egnen henimod Flekkeby og Louisenlund.

Kl. 6 $\frac{3}{4}$ Morgen afmarcherede Major Vett med 3die Linie-Bataillon og 1 Compagni af 4de Linie-Bataillon fra Hedehusene N. for Kockendorf mod Hummelfeld, medens Major Neergaard med 3 Compagnier af sidstnævnte Bataillon dels over Kockendorf, dels over Möhlhorst rykkede frem mod Østerby og Strebel. Hummelfeld fandtes ubesat af Fjenden, hvorimod man i Østerby stødte paa en mindre, fjendlig Styrke, der efter et kort Engagement trak sig tilbage; 1 Menig af 4de Linie-Bataillon blev ved denne Lejlighed dødeligt saaret. De 3 Compagnier besatte nu Østerby, Hummelfeld og Terrainet mellem disse Byer, medens Major

Vett med sin Styrke fortsatte sin Fremrykning mod Wolfskrug, idet han efterlod 1 Compagni for at afsøge Skoven V. for Hummelfeld og lod et andet Compagni tage Stilling N. for Krumland for at dække venstre Flanke og senere følge som Bagdækning. Wolfskrug afsogtes, hvornæst Marchen fortsattes til Flekkeby, idet Terrainet til begge Sider samtidigt nøje afpatrouilleredes. Intetsteds stødte man imidlertid paa Fjenden, og af Beboerne erfarede man, at der netop paa denne Dag kun havde været en mindre, fjendlig Patrouille i den sydvestlige Del af Wolfskrug. Efter Kl. 1 Eftermiddag at være ankommen til Flekkeby retournerede Bataillon til Brodersby, hvorfra den samme Eftermiddag tilvogns afgik til Slesvig. 4de Linie-Bataillon var efter Oberst Krabbes Ordre Kl. 12¹/₂ afmarcheret til Kosel og Vesby.

Kl. 9 Formiddag havde 5te Brigade indtaget en Stilling med 3 Batailloner, ³/₄ Escadron og 6 Kanoner S. for Nyager og med 1 Bataillon, ¹/₄ Escadron og 2 Kanoner bag Bakkerne ved Brekendorf Vejen S. for Hahnenkrug. For at skjule denne Opstilling for Fjenden og dække Brigadens Flanker var der fra 2den Divisions Forposter blevet udsendt de sædvanlige, større Morgenpatrouiller til Udstilling af de fremskudte Observationsposter, 1 Compagni og 2 Kanoner vare bleve dirigerede frem til en Højde mellem Lottorf og Brekendorf Vejen, og fra 2den Brigade var der efter Divisionens Ordre blevet udsendt større Patrouiller mod Gyby, Esbrem og Wolfskrug. Ved Brekendorf Vejen kom den fremsendte, større Patrouille, 100 Mand af 3die Reserve-Jægercorps, i Engagement med Fjenden, da den kort efter 5te Brigades Ankomst rykkede frem indtil et Par tusinde Alen fra Brekendorf. Forstærket ved en til Afløsning fremsendt, lignende Styrke af 13de Linie-Bataillon, der skulde overtage Forpost-

tjenesten, kastede vore Patrouiller Fjenden tilbage mod Brekendorf, hvorefter den sidst ankomne Patrouille indtog en Stilling nærmere ved Byen. Den forblev der, indtil 5te Brigade Kl. omtrent 12^{1/2} uden at være kommen i Engagement tiltraadte sin Tilbagemarche.

Oberstlieutenant Voigts Commando, 2 Escadroner af 3die, 1 af 5te og 1 af 6te Dragon-Regiment, 2den lette Bataillon og 4 Kanoner af Batteriet Wegener, var Kl. 8 Formiddag brudt op fra Dannevirke Kro; Escadronen af 6te Dragon-Regiment i Forening med 1 Compagni dannede Fordækningen under Befaling af Major Scharffenberg. Ved Mielberg afgik 1 Compagni, ³/₄ Escadron og 2 Kanoner under Oberstlieutenant Hindenburgs Befaling til Krop for at besætte Byen, udsætte Cavaleriposter mod Syd og Sydvest og sende Patrouiller mod Alt og Klein Bennebek samt Friedrichsanbau. N. for Kropperbusch detacheredes 1 Compagni og ¹/₄ Escadron under Commando af Capitain C. F. Schøning mod Nordby for at besætte denne By og derfra at fremsende smaa Afdelinger, der skulde barcellere den fjendlige Besætning i Oxlev. Medens Hovedstyrken forblev tæt S. for Kropperbusch, fortsatte Avantgarden sin Fremrykning ad Chausseen mod Sorgbrück. En fjendlig Cavalerifeltvagt trak sig hurtigt tilbage, og da Heidebünge holdtes besat af c. 100 Mand fjendligt Infanteri, sendte Major Scharffenberg det ham underlagte Compagni frem til Angreb paa Byen. Efter et kortvarigt Engagement opgav Fjenden sin Stilling og trak sig forfulgt af vore Tropper tilbage mod Feldscheide, men paa dette Tidspunkt gav Oberstlieutenant Voigt Ordre til at standse Fremrykningen og at lade Infanteriet gaae tilbage bag Heidebünge for paa nærmere Ordre at tiltræde Tilbagemarchen, da han netop havde modtaget en Meddelelse fra Overcommandoen om, at Brekendorf ikke vilde blive angrebet. Capitain Schøning,

hvis Fremrykning var bleven standset, inden han endnu havde naaet Nordby, fik Ordre til at støde til ved Chausseen, Oberstlieutenant Hindenburg beordredes at gaae tilbage til Mielberg, og efterat Hovedstyrken endnu i nogen Tid var forbleven ved Kropperbusch, tiltraadtes Tilbagemarchen, uden at Fjenden fulgte.

For at understøtte Oberstlieutenant Voigts Commando i Angrebet paa den fjendlige Besætning i Ramstorf og Oxlev havde 2den Divisions Forposter Kl. 10 Formiddag efter Oberstlieutenantens Anmodning dirigeret 2det Compagni af 10de lette Bataillon under Capitain de Fine Licht*) fra Jagel over Boglund mod Nordby. Da Compagniet kom i Nærheden af sidstnævnte By, fandtes den besat af Fjenden, der imidlertid trak sig tilbage uden at indlade sig i noget Engagement. Nogen Meddelelse om, at Styrken paa Chausseen var under Tilbagemarche, indløb ikke, og Capitain Licht besatte derfor Byen og sendte Patrouiller frem mod Ramstorf, der snart kom i Engagement med Fjenden, uden at denne dog gjorde Mine til at rykke frem. Omtrent 1 Time holdt Capitainen Byen besat for at afvente nærmere Ordre, men da udviklede Fjenden en betydeligere Styrke og rykkede frem fra Ramstorf, engagerende Compagniets venstre Fløj. Da Fjenden ogsaa saaes i Fremrykning fra Oxlev, og en indtrædende Taage gjorde det vanskeligt at holde Øje med Fjendens Bevægelser, trak Compagniet sig uden at blive forfulgt tilbage til en Stilling N. for Byen og efter et Par Timers Forløb videre til Boglund, hvorfra han først ved den indtrædende Aftendæmring afmarcherede til

*) Lieutenant de Fine Licht havde den 6te October erholdt Capitains Charakter.

Jagel. Under Fægtningen havde Compagniet faaet en Menig saaret.

Fjendlig Recon-
noscering mod
Kokkendorf den
15de December. 1

Den 15de December foretog et fjendligt Com-
mando, bestaaende af 5 Compagnier af 2det Jægercorps,
2 Compagnier af 12te Bataillon og 1 Deling Dragoner,
en Reconnoscering mod Kokkendorf for at skaffe Op-
lysning om Beskaffenheden af de passive Hindringer, der
vanskeliggjorde Adgangen til vor Stilling, og for om
muligt at gjøre nogle Fanger. Kl. 7 om Morgenen
havde Styrken af 12te Bataillon besat Hummelfeld,
hvorfra Patrouiller skulde udsendes mod Gøteby og
Möhlhorst, medens Jægercompagnierne havde taget en
skjult Opstilling ved Østerby og lagt 50 Jægere i Bag-
hold noget længere frem for om muligt at afskjære en
af vore Patrouiller. Stillingen var neppe indtaget, før
en Patrouille af 3die Reserve-Bataillon, der paa denne
Dag besorgede Forposttjenesten, kom tilsyne; den
opdagede imidlertid itide Bagholdet og gav Ild. Jæger-
compagnierne brød nu frem, vore fremskudte Poster
bleve kastede, og snart trak ogsaa vore Feltvagter sig
tilbage mod Kokkendorf for de over Westerthal frem-
rykkende, fjendlige Compagnicolonner. Byen blev an-
grebet, men da Forstærkning indtraf til vore Forposter,
og 2 af Batteriet Dinesens Kanoner kjørte op N. for
Kokkendorf og aabnede Ilden, trak Fjenden sig Kl.
henad 10 tilbage, forfulgt af vore Tropper, der navnlig
stærkt engagerede Fjendens venstre Flanke. Fjendens
Tab i denne Fægtning var: 1 død og 2 saarede Menige;
3die Reserve-Bataillon fik 1 Menig saaret. — Den
slesvig-holstenske 7de Bataillon var denne Dags For-
middag rykket frem til Vindeby og holdt Højderne
foran Ekerneforde besatte.

Overfald paa en
fjendlig Felt-
vagt ved Marien-
thal den 19de
December.

Den 19de December. Den 17de December Kl.
10¹/₂ Aften var Major Neergaard med 2 Compagnier af 4de
Linie-Bataillon bleven afsendt fra Kosel for over Wester-

thal og Vindeby at gaae frem til Ekernforde; det var stillet Majoren som Opgave, om muligt at afskjære de i denne Egn fremsendte, fjendlige Patrouiller og at falde i Ryggen paa den fjendlige Postering, som sædvanligt om Natten holdt Højderne foran Ekernforde besatte. Commandoet var imidlertid den 18de om Morgenen over Ekernforde retourneret til Kosel, uden at det havde truffet paa nogen Fjende, og da der mod Sædvane heller ikke i Løbet af Dagen den 18de fra Ekernforde saaes nogen Fjende, havde man deraf draget den Slutning, at Fjenden foran Ekernforde enten havde trukket sig helt tilbage eller forandret sin Stilling. For at komme til nærmere Kundskab herom fremsendte Pladscommandanten i Ekernforde, Capitain Falkenberg, den 19de om Formiddagen en stærk Patrouille af 17de Depotcompagni under Commando af Lieutenant M. Sørensen mod Marienthal; for at dække Fløjene sendtes samtidigt 2 mindre Patrouiller henholdsvis mod Vindeby og Sandkrug. Fremrykningen begunstigedes af en stærk Taage, og henimod Middagstid naaede vor Patrouille omtrent samtidigt med de tilbagevigende, fjendlige Vedetter Marienthal, der holdtes besat af 1 Officer og 72 Mand af den slesvig-holstenske 7de Bataillon. Den overraskede Fjende gav Ild, men trak sig strax derpaa ilsomt tilbage for vor fremstormende Patrouille, der tog 5 Menige tilfange, men iøvrigt ifølge den modtagne Instrux ikke indlod sig paa nogen Forfølgelse. Fjenden erholdt snart Forstærkning fra Hoffnungsthal, og da vor Patrouille efter nogen Tids Forløb gik tilbage, fulgtes den af en fjendlig Skyttekjàde, uden at det dog kom til noget Engagement. Derimod blev den fjendlige Skyttekjàde, da Taagen imidlertid havde hævet sig, beskudt af Dampskibet Gejser, der netop var løbet ind i Fjorden. Ved Angrebet paa Marienthal vare paa vor Side 2 Menige blevne saarede.

Fjendlig Recog-
noscering mod
Mielberg den
19de December.

Samme Dags Formiddag foretog Fjenden en Reconoscering, idet et Commando paa 2 Compagnier, 1 Escadron og 2 Kanoner gik frem fra Oxlev til Slesvig-Rendsborg Chausseen og derfra videre mod Mielberg samtidigt med, at 1 Compagni, 1¹/₂ Escadron og 2 Kanoner fra Sorgbrück dirigeredes frem over Krop. Det stærkt taagede Vejrlig lagde imidlertid Hindringer i Vejen for Reconosceringen, Mielberg blev vel en kort Tid besat, efterat vor Morgenpatrouille var kastet tilbage, men da Piketescadronen fra Bustrup og 1² Compagni sendtes frem, trak Fjenden sig efter en kortvarig Tirallering atter tilbage.

Føgtning ved
Möhlhorst og
Holm den 31te
December.

Den 31te December om Morgenen foretog en Del af den fjendlige Avantgarde-Brigade under Ledelse af Brigadecommandeuren en Reconoscering mod 1ste Brigades Forpoststilling. Reconosceringscommandoet rykkede frem i 2 Colonner, den ene, bestaaende af 5 Compagnier over Osterby mod Möhlhorst, den anden, bestaaende af 5 Compagnier og 2 Kanoner, over Hummelfeld mod Goteby, medens en tredie Colonne, bestaaende af 2 Compagnier, 1 Escadron og 2 Kanoner, væsenligst kun var bestemt til at demonstrere mod Geltorf-Esbrem; under Fremmarchen efterlod forstnævnte Colonne 1 Compagni ved Osterby og detacherede et andet til de smaa Skovpartier ved Vejen til Kokkendorf, medens den anden Colonne efterlod sine 2 Kanoner under Dækning af 1 Compagni ved Hummelfeld. 1Ode lette Bataillon havde paa denne Dag Forposttjenesten; 2det Compagni stod S. for Kokkendorf, 3die ved Möhlhorst, 4de ved Holm og 1ste Compagni som Hovedpiket ved Hedehusene.

Foran Möhlhorst var Dagstillingen netop indtaget, og en Sergent, der med en Patrouille paa nogle og tyve Mand var bleven udsendt for at være behjælpelig med Posternes Udstilling, var netop i Færd med at afpa-

trouillere Egnen henimod Hummelfeld, da Fjendens Fremrykning skete. Truet af en betydelig Overmagt fra Hummelfeld, trak Sergenten sig over Mosen tilbage mod det nærmeste Skovparti, men inden han naaede dette, var vor derværende Postering allerede stærkt engageret, og da Fjenden trængte hurtigt frem imod Möhlhorst, maatte Sergenten, der saa sig angrebet baade i Front og Ryg overgive sig med en Del af sit og Posteringens Mandskab. Imidlertid havde Compagniets Commandeur, Capitain G. Müller beordret Lieutenant C. E. Dalgas til med 30 Mand at forstærke Besætningen af de foran Möhlhorst anbragte Løbegrave; med den øvrige forhaanden værende Styrke, omtrent 70 Mand, besatte Capitainen selv det bagved liggende Pas defensivt. Fjenden bredte sig hurtigt udover de omliggende Højder, og da han derfra dominerede Løbegravene, maatte Lieutenant Dalgas snart repliere sig paa Capitain Müllers Stilling. Fjenden besatte nu Gaarden og vedligeholdte en heftig Ild mod Passets Forsvarere, idet han navnlig fra Gaardens overste Etage søgte at skyde ned i de hinsides Østerbæk anbragte Løbegrave. Efter omtrent 1 Times Fægtning erholdt Capitain Müller Forstærkning fra Bataillonens 1ste Compagni, der havde staaet som Piket ved Hedehusene; et af Compagniets Pelotoner var blevet detacheret til Dyrvad, men den øvrige Styrke rykkede frem til Løbegravene N. for Möhlhorst og deltog strax i Fægtningen. Ogsaa fra Bataillonens 2det Compagni, der havde indtaget en Forsvarsstilling i Kokkendorf, blev et Peloton detacheret til Byens vestlige Udkant for at bestryge Østerbækkens Mosedrag. Fjenden vovede ikke noget Forsøg paa at overskride Defileet, og da et af Gaardens Udbuse var kommet i Brand, og Ilden udbredte sig til tvende Ladebygninger, der fuldstændigt nedbrændte, opgav Fjenden Kl. omtrent 10 Gaarden og trak sig tilbage til de

nærmeste Hojder. Efter nogen Tids Ophold her tiltraadtes endelig Retraiten, som det synes, paaskyndet derved, at vore Tropper saaes under Fremrykning O. for Østerbækken. Det i Kokkendorf staaende Compagni var nemlig blevet beordret frem i sydlig Retning, efterat dets Stilling i Byen var bleven indtaget af et Compagni af 4de Linie-Bataillon, der skulde overtage Forpost-tjenesten. Under Fremrykningen kom Compagniet i Engagement med det til denne Egn detacherede, fjendelige Compagni navnlig ved Westerthal og det nærmest Østerbækken liggende Skovparti, men Fjendens Modstand var kun kortvarig, og snart sluttede han sig til de øvrige over Østerby tilbage gaaende Tropper. Ved Westerthal maa iøvrigt en mindre Afdeling af den slesvig-holstenske 6te Bataillon have deltaget i Fægtningen, da en Menig af nævnte Bataillon ved denne Lejlighed blev tagen tilfange.

Den over Hummelfeld fremrykkende, fjendelige Colonne havde, som berørt, ved denne By efterladt sine 2 Kanoner under Dækning af 1 Compagni; 1 Compagni sendtes mod Flekkeby, et mindre Commando gik mod Möhlhorst, medens den øvrige Styrke gik frem mod Goteby. Vore derværende Forposter havde endnu ikke indtaget Dagstillingen, da det fjendelige Tete-compagni styrtede frem mod Byen og hurtigt kastede den svage Postering tilbage til den faste Stilling ved Holm Mølle. Samtidigt blev ogsaa den Feltvagt, der om Natten stod paa Chausseen bag Noelsbækken, angrebet af et andet fjendtligt Compagni og nød til at trække sig ned mod Store Bredning for derfra at naae over Østerbækken. Fjenden satte sig fast i Haverne ved Holm, ved Dyrvad Vejen og bag Hegnene mellem Chausseen og Stranden, og fra begge Sider vedligeholdtes en levende Ild indtil Kl. omtrent 10 Formiddag, da Fjenden tiltraadte Retraiten dels over Goteby, dels over Flekkeby. Et Com-

pagui af 4de Linie-Bataillon havde under den sidste Del af Fægtningen støttet Forsvaret, og 2 Kanoner, som Batteriet Dinesen efter Brigadens Ordre havde sendt frem, fik Lejlighed til at sende nogle Granater efter den retirerende Fjende.

Den mod Geltorf-Esbrem fremsendte, fjendlige Colonne havde kun i Egnen ved Nyager et ubetydeligt Sammenstød med vor Morgenpatrouille fra Geltorf, for hvilken der var søgt lagt et Baghold.

Fjendens Tab i denne Dags Fægtning var: 1 Officer og 21 saarede Underofficerer og Menige, af hvilke flere senere afgik ved Døden; 1 saaret og 3 usaarede Menige faldt i vore Troppers Hænder. Tabet paa vor Side var: Af Faldne eller kort efter døde af deres Saar: 1 Officer og 5 Menige, af Saarede: 2 Menige; 1 Underofficer og 24 Mand faldt usaarede i Fangenskab. Den faldne Officer var: Lieutenant C. E. Dalgas af 10de lette Bataillon.

Vi skulle endnu, forinden vi vende os til den fjendlige Hær, kaste et Blik paa forskellige indre Forhold i den danske Armee, saaledes som de havde udviklet sig inden Feltogets Slutning, omtale enkelte særlige Foranstaltninger af militair Natur og kortelig dvæle ved Marinens Virksomhed under Feltoget, forsaavidt denne ikke allerede har fundet sin Omtale i Forbindelse med Skildringen af de stedfundne Operationer.

I Besættelsen af de højere Commandoposter foregik der kun enkelte Forandringer foruden de allerede tidligere nævnte. Den 18de November overtoges Commandoen over Dannevirke-Stillingens faste Armering, som Capitain Modeweg frattraadte, af den til midlertidig Tjeneste ansatte Major F. H. Brockdorff; Capitain Modeweg ansattes den 5te December som commanderende Artilleriofficer paa Femern istedetfor Lieutenant Hagerup.

Commando-
holdene i Hæ-
ren; Ansættelse
af heredne Ca-
pitainer som
Næstcomman-
derende

Den 24de November afgik Commandeuren for Livgarden til Fods, Oberst Kirchhoff*), ved Doden paa Gottorp Lazareth, og Commandoen over denne Afdeling overdroges derfor til Oberstlieutenant Barner**); som Major ved Garden ansattes den 29de November Major Lassen***), da Commandoen over 4de Reserve-Bataillon atter overtoges af den friskmeldte Oberstlieutenant Thrane. Den 11te December remplaceredes Capitain Budde-Lund endelig i Commandoen over 12te Batteri af Capitain C. C. Lundbye, efter hvem Batteriet fra nu af fik Navn. — Den 8de October befalede Krigsministeriet, at Overauditeur Bornemann skulde aflose Overauditeur Poulsen som Corpsauditeur, da det ønskede, at der skulde vises større Energi ligeoverfor den oprørske Del af Befolkningen.

Grundet paa, at Compagnicommandeurerne ikke kunde have den tilborlige Oversigt og Commando over deres Compagnier, naar disse vare udviklede til spredt Fægtning i det vanskelige Terrain, hvori Krigen hidtil havde været ført, og at de navnlig ikke under Forposttjenesten, hvor Compagnierne paa Grund af deres Størrelse holdt Terrainet besat i betydelig Udstrækning, vare i Stand til fuldt ud at opfylde de dem paahvilende Pligter, havde Commandeuren for 10de lette Bataillon, Oberstlieutenant Ræder, i Midten af September indgivet et Forslag til Overcommandoen om, at samtlige Compagnicommandeurer skulde gjøres beredne. 1ste Brigade havde varmt anbefalet Indstillingen, men 2den

---

*) Oberstlieutenant Kirchhoff havde den 6te October faaet Obersts Charakter.

***) Majorerne Barner og Thrane havde den 6te October erholdt Oberstlieutenants Charakter

****) Capitain Lassen havde den 15de October erholdt Majors Charakter.

Division havde udtalt sig derimod, da den forment, at Terrainet kun altfor ofte vilde forbinde Compagnicommandeuren i til Hest umiddelbart at følge Compagniets Bevægelser, og at Bataillonernes Tros ved en saadan Foranstaltning ydermere vilde forøges uden tilsvarende Nytte. Overcommandoen delte Divisionens Anskuelse og troede saameget mindre at kunne gaae ind paa Forslaget, som der var Vanskelighed ved at tilvejebringe det fornødne Antal Heste. Krigsministeren, der noget senere ad anden Vej havde modtaget et Forslag i den nævnte Retning, var heller ikke stemt for at gjøre Compagnicommandeurerne beredne, men besluttede efter derom at have forlangt Overcommandoens Betænkning istedetfor at ansætte ved hver Bataillon eller Jægercorps, hvor ingen Major havdes, en Capitain som Næstcommanderende, der skulde gjøres bereden, og som vilde have at udføre de Functioner, som ellers paahvilede den tjenestegjørende Major. Under 23de October approberede Hs Majestæt Kongen Krigsministerens derom gjorte Indstilling, og fra den 1ste November ansattes 25 Capitainer som Næstcommanderende, hvilket atter medførte, at nogle Capitainer af Krigsreserven og endel Premierlieutenanter af Linien ansattes som Compagnicommandeurer. Nærmere Bestemmelser angaaende Majorernes og de som saadanne fungerende Capitainers Virksomhed gav Overcommandoen i en Dagsbefaling af 20de November (see Bilag 5) efter at have indhentet Betænkning fra en i den Anledning sammentraadt Commission *).

- *) Commissionen, hvis Medlemmer vare Oberst Irmingier, Oberstlieutenant la Cour og Capitain Caroc, skulde tillige tage i Betragtning, at Compagniernes Styrke efterhaanden ved Tilgang kunde blive bragt op til 300 Mand, i hvilket Tilfælde Overcommandoen synes at have været stemt for

Foranstaltninger til Hærens Forstærkning.

Den Tilgang af Mandskab, Hæren havde erholdt for at completere Afdelingerne, var i hele den første Tidperiode kun ringe og indskrænkede sig, som vi have seet, for Infanteriets Vedkommende til, at 4 Depotcompagnier bleve opløste og Mandskabet fordelt til Afdelingerne, og at enkelte Depotafdelinger bleve anvendte til Etapetjenesten og derved frigjorde de af Operationshæren efterladte Detachementer; 7de Linie- og 4de Reserve-Bataillon erholdt endvidere til Erstatning for det ved Frederikstad lidte Tab hver 100 Mand tildelte af Depotcompagnierne i Kjøbenhavn. En større Tilgang tilvejebragtes først ved en forlods Udskrivning af Mandskabet for 1851. De for Infanteriet og Jægerne bestemte Rekruter, ialt c. 5000, uddannedes i 2 Hold ved Skoler, der etableredes i Kjøbenhavn, Nyborg, Aalborg og Horsens, henholdsvis den 10de September og 12te November. Sidstnævnte Dag mødte endvidere ved en Skole, der etableredes i Odense, henimod 1000 slesvigske Rekruter, der vare blevne udskrevne i Henhold til en for Hertugdømmet Slesvig udstedt, provisorisk Værnepligtslov; paa Grund af dette uventet store Antal slesvigske Rekruter afgaves en Del af dem til Exercerskolerne i Horsens og Nyborg. Ikkun det første Hold naaede dog at komme til Anvendelse for den active Armee, idet Mandskabet i den første Del af November fordeltes til Afdelingerne; de senere uddannede Rekruter beordredes først den 15de Januar, efterat Fjendlighederne vare standsede, til at afgaae fra Skolerne.

en Deling af Bataillon en i 2 Halvbatailloner, hvoraf den ene skulde commanderes af den Næstcommanderende. Commissionen fraraadede dog en saadan Foranstaltning, navnlig fordi den vilde medføre en betydelig Forøgelse af Pelotonernes Antal, og der dertil ikke vilde kunne tilvejebringes det fornødne Antal af dygtige Førere.

I Begyndelsen af December besluttede Krigsministeriet at foranledige alt som Infanterister eller Jægere vaabenøvet Forstærkningsmandskab af 1837 og senere Aar indkaldt, hvorved han haabede at tilføre Armeen en Forstærkning af c. 1900 Mand, men Planen blev kort efter opgivet, da den ikke billigedes af Statsraadet. — De til andre Vaaben udskrevne Rekruter, c. 700 for Cavaleriet og c. 500 for Artilleriet og Ingenieurerne, kom ikke til Anvendelse for den active Armee, da Cavaleristernes Uddannelse først paabegyndtes i 1851 og den for de to sidste Vaaben oprettede Exercerskole i Kjøbenhavn ikke traadte i Virksomhed før den 10de November. Den Forstærkning af Mandskab, der i Løbet af Felttoget var tilgaaet den active Hærs Artilleri, beløb sig kun til c. 150 Mand foruden c. 50 ældre Cavalerister, der indkaldtes for at anvendes som Hesteholdere ved Batterierne. — I Begyndelsen af Januar 1851 talte den active Armee ialt af Combattanter: 917 Officerer og c. 44500 Underofficerer, Undercorporaler, Spillemand og Menige (med Fradrag af Syge, Commanderede m. m. 749 Officerer og c. 39000 Mand, henhørende til Underklasserne), og af Noncombattanter c. 5300; Antallet af Heste ved Armeen var c. 9300.

Hvad Bevæbningen angaaer, bestemte Krigsministeriet i Midten af August, at Bataillonerne af Linien, Reserven og Forstærkningen samt Livgarden til Fods, der hidtil kun havde været forsynede med 60 Taprifler pr. Bataillon, yderligere hver skulde forsynes med 40 Taprifler. Den fornødne Beholdning var ikke strax fuldt ud tilstede, men inden Udgangen af October var Foranstaltningen bleven iværksat i den befalede Udstrækning. — Tornystre og Lædertøj af nyt System bleve i Løbet af Felttoget til Prove udleverede til enkelte Afdelinger og vandt i det Hele taget disses Bifald.

Hærens Bevæbning.

Intendanturfor-
holdene ved
Hæren.

Allerede under 28de Juli havde Krigsministeriet befalet, at det ved de provisoriske Feltgageringsplaner af 26de August 1848 normerede Felttillæg skulde for den Del af den active Armee, der stod i Hertugdømmet Slesvig, derunder indbefattet Femern, men ikke Als, fra den 1ste August at regne forhojes for endel Chargers Vedkommende, saalænge de Paagjældende vare til activ Tjeneste ved vedkommende Afdelinger. Ifølge denne Befaling, der yderligere suppleredes den 8de August, blev der saaledes indtil videre fastsat følgende forhøjede, maanedlige Felttillæg:

For Majorer, som ikke comman- derede Bataillon, ...	50	Rigsdaler.	
• Ritmestre eller Capitainer af 1ste eller 2den Klasse . . .	36	—	
• Premier- eller Secondlieute- nanter samt Overfyrværkere og Overcommandersergenter, forsaavidt disse forrettede Offi- cerstjeneste	25	—	
• Overlæger paa ældst og næst- ældst Gage	65	—	16 β
Overlæger paa yngst Gage og constituerede Overlæger. . .	47	—	64 -
• Underlæger med over 10 Aars Tjeneste	38	—	32 -
• Underlæger med over 4 til 10 Aars Tjeneste	30	—	80 -
• Underlæger med 4 Aars Tje- neste og derunder	28	—	32 -

Under 9de August befalede Krigsministeriet end-
videre, at der fra den paafølgende Lønningsdag indtil
videre skulde udbetales de Fyrværkere, Overvagtmaster
og Commandersergenter, der henhørte til den Del af
den active Armee, der stod i Hertugdømmet Slesvig,

derunder dog ikke indbefattet Als, hver 2 $\frac{3}{4}$ Courant eller 6 $\frac{2}{3}$ β dagligt som Tillæg til deres Lønning og samtlige øvrige Underofficerer under samme Betingelse hver 1 β Courant eller 3 $\frac{1}{2}$ β dagligt; sidstnævnte Tillæg blev endvidere tilstaaet alle til Ordonnantscorpset hørende Menige.

Hvad Naturalforplejningen angaaer*), da blev der efter Krigsministeriets Bestemmelse fra den 8de October udleveret Tropperne Ris til Grod istedetfor hver anden Gang Ærter, idet Portionen af Ris pr. Mand bestemtes til 8 Lod. Turnus i Forplejningen blev derefter:

1ste Dag fersk Kjød og Byggryn.

2den do. saltet do. eller saltet eller røget Flæsk og Risengryn.

*) Armeens Forsyning med Forplejningsartikler tilvejebragtes indtil den 9de September ved Udskrivning i Hertugdømmet Slesvig; en af Gehejmeconferentsraad Tillisch anordnet Commission, der ogsaa erholdt Overtilsynet med hele Krigskjørselsvæsenet i Hertugdømmet, udskrev paa Corpsintendanturens nærmere Requisition de fornødne Levnetsmidler og drog Omsorg for deres Aflevering til de militaire Magasiner. Henimod Slutningen af August fattede Regjeringscommissairen den Plan, at erstatte Leverancerne in natura ved Udskrivningen af en extraordinair Skat, uden at dette dog kom til Udførelse; kort efter ophævedes nemlig Toldgrænsen mellem Nørrejylland og Slesvig, en Afgift blev lagt paa Brændevinsbrændingen i Hertugdømmet, og den danske Regjering besluttede derfor, at Armeens Forplejning ikke mere udelukkende skulde falde Hertugdømmet Slesvig til Last, men at Udgifterne dertil fremtidigt skulde udredes af Finantsministeriet som en fælles Statsbyrde. Udskrivninger in natura maatte saaledes fra den 9de September ikke længer finde Sted, uden at Betaling erlagdes for de udskrevne Gjenstande.

3die Dag fersk Kjød og Byggryn:

4de do. saltet do. eller saltet eller roget Flæsk
og Ærter.

Fra den 7de December blev der endvidere uddelt Klipfisk til Tropperne istedetfor saltet eller roget Flæsk paa de Dage, hvor dette ellers udleveredes i Forbindelse med Risengryn. Portionen blev ansat til $1\frac{1}{2}$ Pd. pr. Mand, og der tilstodes dertil hver Mand 2 Lod Smør.

Da Efteraaret nærmede sig, oversendtes der til Armeen 42000 færøiske Uldtrojer, hvoraf hver Mand fik een udleveret uden Betaling; senere hen paa Aaret erholdtes en yderligere Forsending til Brug for det tilgaaede Mandskab. I den sidste Halvdel af September tilsendte Krigsministeriet endvidere Armeen 6000 Lejrsække til Brug for den bivouakerende Styrke. Det var Meningen, at Manden skulde lægge sig ind i Sækken med Hovedet udenfor, og at Sækken derefter skulde trækkes sammen ved et i den anbragt Snørebaand; Enderne af dette skulde beholdes indvendigt i Sækken og ikke sammenbindes, saa at Manden stedse var i Stand til med tilborlig Hurtighed at hjælpe sig selv ud; for at Sækken ikke skulde odelægges i for kort Tid, blev det befalet, at vedkommende Individ ikke maatte lægge sig ned paa den blotte Jord, men paa Straa. Mandskabet syntes dog at have foretrukket at fylde Sækkene med Straa og benytte dem som Madratser.

Den 16de October blev der efter Overcommandoens Befaling nedsat en Commission for at tage under Overvejelse, hvilke Foranstaltninger der maatte være hensigtsmæssige og udførlige for under Bibeholdelse af Barakkelejerne og de øvrige bestaaende, af militaire Hensyn foreskrevne Forhold at bevare Troppernes Velvære og Sundhedstilstand i Lobet af den tilstundende, haardere Aarstid. Commissionen, som bestod af Oberst

Ph. Ræder som Formand, Divisionslæge Djørup, Ingenieurcapitain Købke og Divisionsintendant Looft, afgav den 22de October sin Betænkning, der omfattede Troppernes Bivouaker og Qvarterer, Communicationerne samt Troppernes Beklædning, Forplejning og Tjeneste. I Henhold til de af Commissionen gjorte Forslag og efter nærmere Conference med Chefen for Armeens Intendantur, Etatsraad Wachs, der i Begyndelsen af November ankom til Slesvig, lod Overcommandoen efterhaanden følgende Foranstaltninger bringe til Udførelse:

Foranstaltninger for at bevare Troppernes Velvære og Sundhed.

Troppernes Bivouaker og Qvarterer.

For Officershytternes Vedkommende blev den allerede paabegyndte Lægning af Brædegulv, Væggenes indvendige Beklædning og Eftersynet af Taget fuldent. Der anbragtes i hver Hytte en ogsaa til Kogning anvendelig Feltovn, og hver Officer forsynedes med en Straasæk, en Hovedpølle og 2 uldne Tæpper. I Mandskabshytterne blev der ligeledes lagt Gulv, Taget og Væggene blev eftersete, saa at Regnen ikke kunde trænge igjennem, og til Forebyggelse af Træk bleve de Hytter, som havde flere Indgange, ved Skillerum delte i lige saamange særskilte Rum, hver med sin Indgang. Hver Mand forsynedes med 1 Tæppe*), og for hver 2 Mand udleveredes 1 tilstrækkeligt bred Lejrsæk, som fra

*) Den største Del af Tæpperne, nemlig 40000, erholdtes overladte af den engelske Regjering mod Erstatning af Værdien og ankom pr. Dampskib til Tønning den 15de November. Tæpperne saavel som Lejrsækkene bleve efter Overcommandoens Befaling at betragte som Lejr- eller Qvarterinventarium, da samtlige Infanteriafdelinger paa given Anledning havde erklæret, at de heller vilde undvære Tæpperne, end om Mandskabet skulde bebyrdes med at bære dem.

nu af udelukkende anvendtes som Straamadrats. Ved Bivouaklejrene i Hovedstillingen opførtes der i alt 13 større Brandstuebygninger, hver indeholdende et større Værelse, der kunde rumme 300 à 450 Mand, eftersom det var bestemt for 2 eller 3 Compagnier, og et mindre Underofficersværelse. Foruden de større Brandstuebygninger blev der for de andre mindre Afdelinger, som laa i Bivouakhytter, indrettet mindre, opvarmede Brandstuelocaler. Ligeledes opførtes der ved Lejrene og ved de Cantonnementer, hvor der ikke kunde koges, ialt 52 Skure, som dels kunde beskytte det med Kogning beskæftigede Mandskab, dels kunde tjene som Torreskure. Ogsaa for Ægtkudskene skaffedes der det nødvendige Ly ved Opførelsen af Hytter og Stalde. For de cantonnerende Troppers Vedkommende begyndte man at indrette Bygningerne saaledes, at de kunde opvarmes, og Brandstuer derved undværes, dog var denne Foranstaltning ikke endnu gennemført ved Felttogets Slutning. Lignende Forbedringer af Troppernes Qvarterer som ved Hovedstillingen foretoges saavel ved 1ste Brigade som ved Oberst Schepelerns Corps. — I enhver Lejr bestemtes en Lieutenant eller Overcommandersergent til at fungere som Lejrcommandant og som saadan at have Tilsyn med Hytter og Inventarium og drage Omsorg for muligen indtrædende Manglers Afhjælpning.

Communicationerne.

Tilsynet med Vejene umiddelbart omkring Bivouakerne blev overdraget vedkommende Lejrcommandant, hvem det var paalagt ved Udgravning af Grøfter og Paakjørsel af Grus at sørge for, at Vejene holdtes tørre, og at Vandet aflededes fra Hyttepladserne; den fornødne Arbejdskraft hertil skulde saavidt muligt afgives af den paagældende Afdeling selv. I de belagte Lands-

byer skulde Gaderne søges holdte rene og tørre ved Fejning og Afledning af Vandet, et Arbejde, som skulde udføres af Bønderne efter Tilsigelse, forsaavidt ikke dets Omfang maatte nødvendiggjøre Assistance af Mandskab og Heste fra Afdelingernes Side. I Slutningen af October, for enkelte Vejes Vedkommende allerede noget tidligere, paabegyndtes ved Feltingenieurdetachmentets Foranstaltning en Hovedreparation af samtlige Colonneveje og af de for den daglige Førsel og for Stillingens Forsvar vigtige Landeveje; Arbejdet paa disse sidste udførtes tildels ved requirerede, civile Arbejdere, og medens Reparationen stod paa, aabnedes Interimsveje over de tilstødende Marker. De foretagne Vejarbejder fra Armeens Indrykning i Stillingen ved Slesvig og de senere Udbedringer lagde i det Hele taget Beslag paa en meget betydelig Arbejdskraft; alene for Hovedstillingens Vedkommende medgik der til Vejarbejderne c. 79000 Gangdage og c. 12800 Spanddage eller omtrent $\frac{1}{3}$ af den hele til Feltingenieurdetachmentets Arbejder anvendte Arbejdskraft. — Endnu skal bemærkes, at Colonnevejene holdtes afspærrede for al Kjørsel.

Troppernes Beklædning.

Mandskabets Huer bleve forsynede med Foder og med vandtætte Overtræk, der vare forlængede bagtil med et Slag til Beskyttelse af Nakke og Skuldre. Det gjordes Mandskabet til Pligt bestandigt at være forsynet med 2 Par Støvler eller Ankelsko og 3 Par Strømper, og det paalagdes Afdelingerne ved hyppige Visitationer at forvise sig om, at denne Bestemmelse overholdtes. For de i Ejdersted staaende Tropper blev det særligt bestemt, at hver Mand skulde kunne forsynes med 1 Par Støvler, forfærdigede i det Ejderstedske, for en Betaling som for et Par Ankelsko. Endelig bleve fra først i December Infanteriet og Felt-

ingenieurdetachementet ifølge Krigsministeriets Bestemmelse efterhaanden forsynede med 2 Par Kirseis Benklæder pr. Mand, hvilket og indrømmedes Overtrainconstablerne og Kudskene.

Troppernes Forplejning.

Forplejningen ansaaes i Almindelighed for tilfredsstillende, men der var udtalt Ønsker om, at der i stræng Kulde kunde blive uddelt varmt Øl til Forposterne i Lighed med hvad der havde været befalet for Vagtposterne i Garnisonerne. Hvor ønskelig en saadan Foranstaltning end maatte være, gjorde de dermed forbundne, praktiske Vanskeligheder det umuligt for Militairadministrationen at paatage sig directe at forsyne Forposterne eller de Afdelinger, hvortil de hørte, med denne Artikel, og der blev derfor med Krigsministeriets Bemyndigelse fra den 21de November istedetfor tilstaaet hver Mand under Forposttjenesten 1 β Courant eller 3 $\frac{1}{2}$ β til Anskaffelse af en varm Drik, naar Temperaturen sank under Frysepunktet, og vedkommende Forpostcommandeur gjorde Forslag derom. I Frederikstad, hvor, som vi have seet, de ubeldige sanitaire Forhold ogsaa gjorde andre særlige Foranstaltninger nødvendige, blev der fra Slutningen af October, uanset Temperaturforholdene, dagligt uddelt til Besætningen varmt Øl med Ingefær samt noget bittert Brændevin.

Troppernes Tjeneste.

Til Lettelse af Forposttjenesten blev der overalt bygget Hytter og Stalde for Piketterne og Abris for Feltvagterne, saaledes som dette allerede paa flere Steder var kommet til Udførelse. For ikke at udsætte det Mandskab, som afgaves til Arbejder, for hyppige Forkjælelser blev det paalagt Commandeurerne*) for

*) Ifølge Overcommandoens Befaling af 27de August afgaves der af Afdelingerne 1 Officer og 3 Underofficerer for hvert Arbejdscommando paa 100 Mand.

Arbejdscommandoerne at vaage over, at Folkene under Arbejdet aflagde Kapperne og atter iførte sig dem i Hviletiderne; ligeledes blev det befalet, at Pionererne skulde forsynes med Træsko for at udelukke Fugtighed fra Fødderne og skaane Fodtøjet.

Antallet af Syge, der den 20de Juli var c. 3,5 ⁰/₀, Sundhedsvæsenet ved Hæren steg efter Slaget ved Isted til c. 9,4 ⁰/₀, paa hvilket Standpunkt det omtrent holdt sig August Maaned igjennem. I September og October steg Antallet af Syge henholdsvis til c. 11,2 og 12,6 ⁰/₀ for derefter i November til Januar atter at falde til c. 11,7, 11,5 og 11⁰/₀; henimod Midten af October havde det naaet sit Maximum, lidt over 13 ⁰/₀.

Hvad Ordningen af Sundhedstjenesten angaaer, er allerede det Væsenligste anført i dette Værks 3die Del, 1ste Afsnit. Da Begivenhederne let kunde give Anledning til, at Armeen fik et større Antal Syge og Saarede, end Lazarethstanden var beregnet paa, befaalede imidlertid Krigsministeriet under 6te August efter Overcommandoens Indstilling, at den normerede Lazarethstand i 2den og 3die Linie hver skulde udvides med 1000 Pladser; i Kjøbenhavn, hvor der som Følge deraf tilvejebragtes 2250 Pladser, blev dog disses Antal allerede den 30te August bragt ned til 2000. Af 1ste Liniens Lazarether oprettedes foruden 2 i Flensborg efterhaanden 4 i Slesvig By; endvidere etableredes Infirmerier for let angrebne Syge samt i Husum et mindre Lazareth for Oberst Schepelerns Corps; Contumatsanstalten i Gammellund har allerede tidligere fundet sin Omtale. Den 1ste Januar befalede Overcommandoen, at alle i Hertugdømmet Slesvig etablerede Lazarether skulde betragtes som hørende til 2den Linie, og at Lazarether af 1ste Linie først vilde blive oprettede efter nærmere Ordre.

Retaplejen ved
Hæren.

For at Overcommandoen ikke skulde savne noget Middel til med Kraft og Energi at værne om Armeen og dens Foretagenders Sikkerhed, havde Hs. Majestæt Kongen, som berort, under 18de Juli efter Krigsministeriets Indstilling bemyndiget den commanderende General over Krigsmagten i Hertugdømme: Slesvig til at lade civile Personer, der i Nærheden af Krigsmagten maatte foretage straffbare Handlinger til umiddelbar Skade for denne eller maatte overtræde de Bestemmelser, som vedkommende Befalingsmand havde fundet sig foranlediget til at give for at sikre de militaire Foretagender, dømme ved Krigsret og efter de militaire Love, samt til under nærmere bestemte Tilfælde at anordne Standret til Sagens Undersøgelse og Paakjendelse. Standret kunde anordnes, naar den begaaede Forbrydelse medførte Livsstraf, var foregaaet under saadanne Omstændigheder, at farlige Følger for den militaire Afdelings Sikkerhed eller for Krigsforetagender øjensynligt maatte befrygtes, hvis den Skyldige ikke straffedes uden Ophold, og derhos var aabenbar eller kunde bevises uden vidtøftig Undersøgelse. Standretsdømme, hvorved Livsstraf var idømt, bemyndigedes den Højstbefalende derhos til at bekræfte og strax at lade fuldbyrde. Overcommandoen synes imidlertid ikke at have været uden Betænkelse ved i større Udstrækning at anvende den overordenlige Myndighed, der var lagt i dens Haand, og indskrænkede sig navnlig, naar intet bestemt Bevis syntes at foreligge for egenlige straffbare Handlinger, til at bortvise fra Hertugdømmet de oprørske Embedsmænd og civile Personer, som den ansaa for farlige for Armeens Sikkerhed. Denne Adfærd billigedes ikke af Krigsministeren, der ansaa det for nødvendigt, at den omhandlede Myndighed med al Kraft og Alvor bragtes til Udførelse, og han tovede derfor ikke med at søge tilvejebragt nærmere Regler

for dens Anvendelse. Dertil sigtende Bestemmelser bleve ogsaa, efterat de havde fundet det samlede Statsraads Bifald, den 22de August approberede af Hs. Majestæt Kongen; de findes meddelte under Bilag 6.

Det viste sig imidlertid, at saadanne strafbare Handlinger, som efter Resolutionens Ord vilde være at inddrage for de militaire Domstole, ikkun sjældent bleve begaaede, naar undtages Vaabens Fordølgelse af rent egoistiske Hensyn, men at man derimod, navnlig i de Districter, der ikke vare belagte med Tropper, hyppigt traf paa passiv Modstand og en modvillig og utilbørlig Adfærd mod de militaire Autoriteter. Fra Chefen for den interimistiske Politiinspection, Politilieutenant Leerbech, havde man saaledes modtaget Indberetning om, at der i Angel herskede en ugunstig Stemning, næret af oprørske Agitatorer, og den 31te October havde Overcommandoen for at modvirke dette, eftersøge Vaaben og eventuelt at anholde de Personer, som ikke havde efterkommet de i Bekjendtgjørelsen af 27de Juli givne Paalæg, afsendt et mindre Commando af Infanteri og Cavaleri under Lieutenant J. C. Gandil til Angel, uden at dog dette ledede til noget væsentligt Resultat. Den Modvillighed og Trods, som saaledes jævnlig lagdes for Dagen af en Del af Befolkningen, kunde efter Overcommandoens Skjøn ikke henføres under den kongelige Resolutions Ord, og da Belejringsstilstanden efter den gjældende Lovgivning heller ikke skjønnedes at medføre nogen udvidet Militairjurisdiction over den civile Befolkning, ansaa Overcommandoen yderligere Foranstaltninger nødvendige for at fjerne denne Modstand, der ikke kunde ventes hurtigt og eftertrykkeligt revset ved en Henvendelse til de civile Autoriteter. Under 21de November androg derfor Overcommandoen Krigsministeriet om enten at bevirke Bemyndigelse for Armeen til i de i Belejringsstilstand erklærede Districter at

lade tiltale eller domme ved militair Ret de civile Personer, som maatte gjøre sig skyldige i Ulydighed mod de af vedkommende militaire Befalingsmænd givne Bestemmelser eller i Fornærmelser mod Militaire, eller at bemyndige Overcommandoen til at henvende sig til Regjeringscommissairen om Oprettelse af en særlig Ret, hvor Straffesager, der maatte interessere Armeen, kunde summarisk undersoges og paakjendes af en civil Embedsmand i Forening med en dertil af Armeen udseet Mand.

Forskjellige Hensyn hovedsagelig af politisk Natur gjorde imidlertid Krigsministeren utilbojelig til at gaae ind paa disse Forslag, hvoraf det forste tilmed vilde kræve en kongelig Resolution eller Statsraadets Medvirkning. Han foretrak, at Overcommandoen afgjorde Sagen ad administrativ Vej, idet han gik ud fra, at den højeste Øvrighedsmyndighed ved Belejringstilstanden var lagt i den commanderende Generals Haand, og at denne Myndighed, for hvilken ingen Grændser vare satte, selvsølgelig ogsaa indbefattede den højeste Politimyndighed, der kunde delegeres til Andre. For Byernes Vedkommende vilde det derfor være tilstrækkeligt at forsyne Pladscommandanterne med de fornødne Instruxer og tilstrækkelig Myndighed, hvorimod der for Landet foresloges udnævnt en overordenlig Politicommissair, en Stabsofficer med en Auditeur som Consulent, eller en Politicommission, sammensat f. Ex. af en Officer og en Auditeur, hvilke skulde have at paatale og paakjende paa summarisk Maade alle saadanne Overtrædelser og Forseelser, der ikke kunde behandles ved Standret, saaledes at der tillagdes Politicommissairen eller Commissionen en vis Straffemyndighed, navnlig indtil 30 Dages Fængsel paa Vand og Brød eller Mulkt indtil 100 Rigsdaler. Imidlertid kom heller ikke dette Forslag til Udførelse, da den overordenlige Regjerings-

commissair for Slesvig paa dertil given Anledning havde draget Foranstaltningens Lovlighed i Tvivl, og Overcommandoen maatte ogsaa fremdeles indskrænke sig til Brugen af de hidtil anvendte Midler til Ordenens og Sikkerhedens Opretholdelse.

I Midten af October var det i Løbet af kort Tid hændet, at 3 Skildvagter under Forposttjenesten vare blevne fundne sovende paa deres Post, og Krigsministeriet havde derfor for at forebygge Gjentagelse af en Forbrydelse, der i saa høj Grad kunde blive farlig for Armeens Sikkørhed, befaleet, at enhver Skildvagt, der under Forposttjenesten ligeoverfor Fjenden fandtes sovende paa Posten, skulde stilles for en Standret og dømmes efter Lovens Bud. Overcommandoen havde ønsket Bestemmelsen noget modificeret, men Krigsministeriet vilde ikke gaae ind derpaa, og i Dagsbefalingen af 30te October blev derfor Krigsministeriets Befaling kundgjort for Tropperne, idet det samtidigt paalagdes Afdelingerne nøje at indskjærpe Mandskabet Bestemmelsen i den 77de Krigsartikel, der foreskriver Dødsstraf for at sove paa Posten. Overcommandoen udtalte dog tilige sin Erkjendelse af den Iver og Paapasselighed, hvormed Forposttjenesten i det Hele blev besørget, og sit Haab om, at alle Vedkommende ved skjærpet Aarvaagenhed vilde forebygge, at denne Bestemmelse kom til Anvendelse, ligesom den ogsaa i en særlig Skrivelse paalagde Afdelingerne at sørge for, at Posterne afløstes mindst hver anden Time, og at Mandskabet erholdt Hvile mindst hver anden Nat.

Den 28de November traadte et i Slesvig By oprettet Gendarmeri i Virksomhed; det var kun en mindre, bereden Afdeling, der var underlagt Commandantskabet i Slesvig, og som skulde anvendes til at holde Orden i Byen og nærmeste Omegn og navnlig hindre, at de talrige Vogne kjørte sammen og fuldstændigt spærrede

Passagen, hvad der hyppigt var skeet. De til Gendarmeriafdelingen afgivne Dragoner gjordes kjendelige ved en rød og hvid Sløjfe paa venstre Skulder, og i Dagsbefalingen paalagdes det Enhver uvægerligt at efterkomme de Befalinger, som Gendarmerne maatte give i ovenfor anførte Hensigt.

Udeløggelsen af en fjendlig Skruedampbaad Natten til den 21de Juli

Allerede i Begyndelsen af Felttøget var det lykkes vor Marine at tilføje Fjenden et Tab, der vel i og for sig var af mindre Betydning, men som dog bidrog til at nedtrykke Stemningen i Oprørets Lejr. Strax efter, at Commandeurcapitain Bille den 17de Juli var ankommen til Femern, erfarede han, at den fjendlige Skruedampbaad v. d. Tann den foregaaende Dag var gaaet til Neustadt, og den 18de erholdt han af Kammerherre Tillisch Meddelelse om et opsnappet Brev, hvori der var Tale om en Expedition fra en eller anden holstensk Havn til de danske Øer. Hvor urimelig en saadan Plan end kunde synes, bød Forsigtighed dog at have et vaagent Oje med Fjenden, og da Skruedampbaadens Ankomst til Neustadt lod formode, at denne Havn muligen skulde være Udgangspunktet for Foretagendet, og dens Nærværelse dersteds i det Hele taget generede og gjorde et Dampskibs Tilstedeværelse paa Østkysten af Femern nødvendig, beordrede Commandeurcapitain Bille saavel Gejser paa Vestsiden af Øen som Hekla paa Østsiden at gjøre deres Yderste for at tilintetgjøre Fjendens armerede Fartøjer, forsaa vidt da dette kunde skee uden Engagement med de holstenske Batterier. Den 19de gik Capitain Suenson efter Ordre med Hekla til Bugten ved Neustadt for at recognoscere Havnen og holde Oje med den fjendlige Skruedampbaad, og den 20de om Morgenen opdagede han denne, der var gaaet ud fra Neustadt for om muligt at opbringe danske Skibe, og som stod over mod Travemünde. Hekla jagede Dampbaaden, men den havde

for stort Forspring og naaede ind til Travemünde uden at komme paa Skud. Hekla stod da tilbage til udfor Neustadt, hvor Corvetten Valkyrien tog Station for at holde Øje med Skruedampbaaden, og afgik dernæst til Burgtiefte for efter Mørkets Frembrud atter at gaae ud mod Neustadt. Den fjendlige Dampbaad benyttede Løjligheden til at opbringe en til Travemünde bestemt, dansk Jagt, men da Stedets Myndigheder nægtede Skibschefen der at henlægge det tagne Skib, blev dette atter frigivet. Hen paa Eftermiddagen, da Dampbaaden kom ind paa Rheden, blev det endvidere i Regjeringens Navn betydet Skibschefen, at han enten øjeblikligt skulde forlade det neutrale Gebet indtil paa Kanonskuds Afstand eller ogsaa nedlægge Vaabnene, hvorfor han lagde ud i Bugten og hen paa Aftenen afsejlede mod Neustadt, idet han holdt sig tæt under Land. Kl. 11¹/₄ om Aftenen var imidlertid Hekla atter ankommet til Corvetten Valkyrien, hvor Capitain Suenson gik ombord for at indhente Underretning om, hvorvidt den fjendlige Skruedampbaad maatte have forladt Travemündes Rhed. Da man i Corvetten ingen bestemt Oplysning kunde give, holdt Capitain Suenson Kl. 12¹/₂, ned i Bugten og saa strax efter under Landet omtrent 1¹/₂ Qvartmil S. for det sydligste Batteri ved Neustadt en Røg, der snart viste sig at hidrøre fra et Dampskib. Capitain Suenson drejede strax ind efter det og lod skyde et Varselskud foran om det, som besvaredes med et Hurra og 2 Bombeskud, af hvilke det ene gik igjennem Heklas Sider og det andet dræbte 1 og saarede 3 Mand ved den agterste Bombekanon. Hekla begyndte nu Engagementet, idet det holdt sig paa kort Afstand med kun 1¹/₂ Fods Vand under Kjælen, og allerede Kl. 11¹/₂ saaes den fjendlige Dampbaad at brænde. Capitain Suenson lod derfor Skydningen standse og sendte et Fartøj til Dampbaaden, der fandtes staa-

ende paa Grund og forladt af Besætningen, og som kort efter sprang i Luften; Kl. 5 Morgen var Skroget nedbrændt til Vandgangen. Den fjendlige Skibschef havde nemlig, efterat Dampbaaden strax i Begyndelsen af Fægtningen var kommen paa Grund, indseet, at Skibet ikke var til at redde, og havde derfor efter at have afgivet 7—8 Skud pr. Kanon ladet Mandskabet gaae i Land og Skibet antænde. Hekla havde haft et Tab af 1 dod og 5 saarede Menige, hvoraf 3 senere afgik ved Doden som Folge af deres Saar; Skibets Fartøjer, Skrog og Mæskine havde lidt endel, dog ikke mere end, at Reparationerne kunde tilendebringes i Lobet af faa Dage. Paa fjendlig Side havdes intet Tab af Mandskab

Mindre Fægtning ud for Kieler Fjord Natten til den 22de Juli.

Den 21de Juli om Aftenen Kl. 11 $\frac{1}{2}$, da Dampskibet Holger Danske laa til Ankers ved Indløbet til Kieler Fjord $\frac{1}{4}$ Mil fra nærmeste Land, blev der fra Linieskibet Skjolds Patrouillefartøj givet Signal for „fjendlige Skibe, der bevæge sig Ost efter,“ hvilket Signal repeteredes fra Linieskibet. Chefen for Dampskibet, Capitain Aschlund, lod strax lette og stod mod Frederiksort for om muligt at afskjære Fjenden, og Kl 12 $\frac{1}{4}$, opdagedes under Landet ved Frederiksort de 2 armerede Dampskibe, der Löwe og Bonin, hver med 1 Kanonbaad paa Slæb i en Afstand af omtrent 2 à 3 Kabellængder. Holger Danske gav dem først et Skud af den forreste Bombekanon og strax efter hele Laget, hvilken Ild blev besvaret af Fjenden. Efter henved $\frac{1}{2}$ Times Engagement, hvori foruden de anførte Fartøjer tillige en tredie Kanonbaad tog Del, begyndte Fjenden at trække sig tilbage indenfor Frederiksort; Holger Danske forfulgte en kort Strækning, men vendte derefter for ikke at komme under Landhatteriernes Ild. Skjondt de fjendlige Fartøjer nu vare udenfor Skudvidde, vedbleve de dog endnu nogen Tid med Skydningen,

men forsvandt derpaa bag Fæstningen. Holger Danske blev liggende i omtrent 6000 Alens Afstand fra Frederiksort, indtil det blev lyst. men stod da ud af Fjorden og ankrede Kl. 3 paa den anviste Plads i Nærheden af Linieskibet. Holger Danske erholdt i denne Fægtning foruden 3 Strøjfskud 1 Granat i Skroget, men hverken paa vor eller fjendlig Side ledes noget Tab af Mandskab.

Efterat den danske Hær havde indtaget sin Stilling ved Slesvig, og Ekernførde var bleven besat, vare de Commandeurcapitain Bille underlagte Skibe og Kanonfartøjer efterhaanden blevne fordelte til følgende Stationer:

Fordeelingen af Escadrens Skibe paa Østkysten af Hertugdømmerne

Paa Slien	Kanonjollerne 1, 4, 5 og 6.
Ved Ekernførde	{ Fregatten Thetis, Dampskibet Holger Danske (af- vexlende med Hekla), Kanonchalouperne 11 og 12.
Ved Indløbet til Kieler Fjord og udfør Bülk	{ Linieskibet Skjold, Fregatten Havfruen, Dampskibet Hekla (afvexlende med Holger Danske).
I Bugten ved Hohwacht	Briggen Ørnen.
I Neustadt Bugten ...	{ Corvetten Valkyrien, Barkskibet Saga
Ved Femern	{ Dampskibet Gejser (afløst i Begyndelsen af August af Dampskibet Hertha og af- gaaet til Vesterhavet), Kanonchalouperne 7, 8, 9 og 10. Kanonjollerne 2 og 3.

Escadrechefen havde hejset sin Stander paa Dampskibet Ejderen.

Ved Skrivelse af 29de Juli fra Marineministeriet var Commandeurcapitain Bille, som allerede berørt,

bleven beordret til ikke at tillade, at der vajede preussisk Flæg paa Fregatten Gefion, idet Fregatten skulde betragtes som neutral og blive liggende uden Flæg, indtil den ved Fredstractatens Ratification af den danske Regjering stilledes til det tydske Forbunds Raadighed. I den Anledning tilskrev Commandeurcapitainen under 31te Juli den højtcommanderende Søofficer paa Skibet og forlangte, at det preussiske Flæg, efterat det om Aftenen ved Solens Nedgang efter Skik og Brug var blevet nedhalet, indtil videre ikke hejsedes mere ligesaa lidt som noget andet. Svaret var imidlertid afslaaende, idet det tilkjendegaves, at det præussiske Flæg ikkun vajede paa Fregatten for at betegne, at Skibets Neutralitet var garanteret af Kongen af Preussen, og at det ikke vilde kunne nedhales før efter nærmere Ordre. Fordringen lod sig altsaa ikke gennemføre uden ved at anvende Magt, men Ansvar for en saadan Handling troede Commandeurcapitain Bille ikke at turde paatage sig. og han lod det derfor beroe ved at forlange og modtage af Chefen for Fregatten et skriftligt Tilsagn om dens absolute Neutralitet og om, at Skibets Kanoner som Tegn derpaa vilde blive indhalede og Kanonportene lukkede. Spørgsmaalet om Flaget blev, som vi senere skulle see, gjort til Gjenstand for diplomatisk Underhandling, og for ikke senere at komme tilbage til Fregatten skulle vi allerede her anfore, at den i Midten af October fik Tilladelse til at hale ud paa Rheden for ikke under eventuelle Begivenheder at blive udsat for Beskydning saaledes som den 12te September, og at Fregatten, efterat Ratificationerne af Fredstractaten vare blevne udveklede i Frankfurt, endelig den 11te November afgik fra Ekernförde.

Den 16de August Kl. 5 $\frac{1}{4}$ Eftermiddag bemærkedes fra Stationen udfor Bülk det fjendlige Dampskib der Löwe og 4 Kanonbaade at komme ud paa Kieler

Mindre Fægtning i Kieler Fjord den 16de August.

Fjord og indtage en Linie mellem Labø og den slesvigske Kyst et godt Kanonskud udenfor Frederiksort, og efter at have indhentet Tilladelse af Chefen for Skjold lettede Capitain Suenson med Hekla og stod ned imod dem. Kl. omtrent 6 aabnede Fjenden Ilden, der kort efter besvaredes af Hekla, idet det vedblev langsomt at krydse ind ad Fjorden. Efter omtrent 1 Times Kamp lykkedes det Hekla ved en Bombe at skyde en af Kanonbaadene i Brand, Mandskabet begyndte at forlade Fartøjet, men optoges af Dampskibet Bonin, der tilligemed en femte Kanonbaad kort iforvejen havde forstærket den fjendlige Linie, og ved det tilbageblevne Mandskabs gode Forhold lykkedes det at blive Herre over Ilden. Fjenden trak sig nu omtrent 1500 Alen længere tilbage ind under Frederiksort, som begyndte at deltage i Kampen. Henimod Kl. 8 sagtnedes imidlertid Fjendens Ild betydeligt, og 1/4 Time senere stode de fjendlige Dampskibe og Kanonbaade ind efter, hvorefter Hekla dampede ud af Fjorden og paa Vejen bjergede et fra der Løwe bortskudt Fartøj, der tilligemed endel Kanonbaadsaarer og andre drivende Vragstumper afgave Bevis for, at Heklas Ild havde gjort god Virkning. Fjendens Tab var 2 Døde og 3 Saarede, og Dampskibet der Løwe og 2 af Kanonbaadene maatte gaae ind til Kiel for at reparere. Hekla havde hverken Døde eller Saarede, men erholdt endel Skud i Skroget, hvoraf 3 Bombeskud vare gaaede gennem Skibets Sider og Bov.

Henimod Slutningen af August afgik Linieskibet Skjold til Kjøbenhavn; dets Chef, Capitain Secher, overgik med Størstedelen af Besætningen (derfra undtaget Soldatesquen, der, som vi have seet, forblev i Ekernfærde) til Fregatten Dronning Maria, som fra 11te Septembris tog Station ud for Bülk. Sidst i August forøgedes Søstyrken ved Ekernfærde med de fra

Kjøbenhavn ankomne Kanonchalouper 18 og 19; Commandoen over de 4 Kanonchalouper dersteds overtoges af Capitainlieutenant Holst. I Løbet af September foranledigede Provianteringshensyn endel Forandringer i Skibenes Fordeling. Den 10de September afgik saaledes Briggen Ornen i dette Øjemed fra sin Station i Bugten ved Hohwacht til Sønderborg for den 15de at indtage Corvetten Valkyriens Plads i Neustadt Bugten. Efter at have provianteret afløste Corvetten den 23de Dronning Maria, der atter afløste Thetis ved Ekernførde; saavel Thetis som Havfruen afgik til Sønderborg for at proviantere. Barkskibet Saga afgik den 10de September fra Neustadt Bugten til Farvandet S. for Gjedsler for at foretage en Opmaaling og derefter til Sønderborg for at proviantere; først den 24de returnerede Skibet til sin Station i Neustadt Bugten. Den 11te September forogedes Escadren med Dampskibet Valdemar, der dog ikke længe efter afgaves til Transportflaaden, og den 25de blev endelig, som allerede omtalt, Kanonchaloup 18 forlagt fra Ekernførde til Slien.

I den første Del af October besluttede Marine-ministeriet paa Grund af den fremrykkede Aarstid at drage nogle af Sejlskibene bort fra deres Stationer. Dampskibet Skirner stilledes til Raadighed for Escadrechefen, og Fregatterne Dronning Maria og Havfruen afgik derefter til Kjøbenhavn, hvor de ankom den 16de. Hensynet til den Fare, Sejlskibene vilde være udsatte for i Ekernførde Fjord, naar Vinden var østlig, foranledigede, som vi have seet, at der ikke længer stationeredes nogen Fregat dersteds, og at endvidere de 3 Kanonchalouper den 20de afgik, Nr. 11 til Slien, 12 og 19 til Femern; ved Ekernførde forbleve alene Holger Danske og Ejderen, idet Hekla kort forinden var blevet dirigeret til Vesterhavet. Fregatten Thetis var

bleven stationeret udfor Bülk, og Valkyrien og Ørnen havde indtaget deres tidligere Stationer. Den 23de October befalede Marineministeriet, at Escadrechefens Post skulde ophæves, og i Begyndelsen af November afgik Commandeurcapitain Bille til Kjøbenhavn. Kort forinden var Dampskibet Skirner blevet underlagt Chefen for Fregatten Thetis, Capitain Polder, for at disse Skibe i Forening kunde iagttage Indløbet til Kieler Fjord og kraftigt haandhæve Statsraadets Beslutning af 23de October om, at alle Skibe under 10 Fods Dybgaende skulde afvises fra at løbe ind i Fjorden; det var tillige blevet paalagt Capitain Polder, naar Omstændighederne tillode det, og Vinden ikke var østlig, da at løbe ind til Ekernfærde og understøtte Forsvaret, saafremt denne By maatte blive angrebet.

Escadrechefens
Post ophæves
Fordelingen
og Anvendelsen
af de tilbage-
blevne Skibe

I Begyndelsen af December kaldtes Saga og Ørnen tilbage til Kjøbenhavn, og der gaves de Skibe og Kanonbaade, der skulde forblive ved Hertugdømmernes Østkyst, nærmere Ordre om, hvorlænge de skulde holde deres Stationer.

Stationen i Neustadt Bugten: Corvetten Valkyrien.

Stationen skulde holdes, indtil Farten fra Neustadt forhindredes ved Is i Havnen, eller indtræffende, haard Frost maatte lade befrygte, at Sundet lagde til, eller endelig indtil den ikke længer kunde holdes paa Grund af Mangel paa Vand og Proviant, i hvilke Tilfælde Corvetten skulde afgaae til Kjøbenhavn.

Stationen for Kieler Fjord: Fregatten Thetis og Dampskibet Skirner.

Skibene skulde afgaae til Kjøbenhavn, naar Is i Fjorden forbød Farten paa Kiel og Kanalen, eller naar indtræffende, haard Frost maatte lade befrygte en Tilfrysning af Sundet.

Stationen ved Ekernførde: Dampskibene Holger Danske og Ejderen.

Skibene skulde afgaae til Kjobenhavn, naar det Indre af Fjorden belagdes med Is, eller haard Frost maatte give Grund til at befrygte, at Sundet kunde lægge til. De 2 ved Ekernførde værende Transportchalouper skulde saavidt muligt bjerges i Havn og maatte under ingen Omstændigheder udsættes for at falde i Fjendens Hænder.

Kanonbaad-Divisionen paa Slien: 2 Chalouper og 4 Joller.

Stationen befaledes holdt saalænge som muligt, indtil Is maatte forhindre det. Divisionen skulde i saa Fald søge op til Horup Hav, hvor Baadene skulde oplægges. Et mindre Dampskib bebudedes afgivet til Assistance.

Angaaende Sostyrken ved Femern er det Fornodne tidligere anført, og det er ligeledes omtalt, at Dampskibet Gejser kort efter at være retourneret til Kjobenhavn afgik til Hertugdømmernes Østkyst for afvexlende at vise sig ved Femern og Ekernførde; den 24de December afløste det her Ejderen, der afgik til Kjobenhavn for at overføre den af Søetaten afgivne Forstærkning af Mandskab til Femern. Faa Dage efter, den 29de December, afgik imidlertid Fregatten Thetis til Kjobenhavn; den remplaceredes af Gejser, medens Skirner indtog dettes Plads ved Ekernførde. Den 7de Januar 1851 indtraf ogsaa Valkyrien udfor Kieler Fjord, hvor den forblev i Forening med Gejser, indtil Stationen noget senere hævedes ved Fjendlighedernes Ophør; Valkyrien afgik til Kjobenhavn, hvorimod Gejser ligesom de øvrige Dampskibe fik Anvendelse ved de paafølgende Troppetransporter. — Kanonbaad - Divisionen paa Slien afgik paa Grund af indtruffet Frostvejr efter at været samlet ved Kappel den 19de Januar til Hørup

Hav for nogle Dage senere at afgaae til Svendborg og Kjøbenhavn. Endnu skal bemærkes, at det Capitain-lieutenant Meinertz underlagte Corps den 30te Januar concentreredes i Flensborg for at afgaae til Kjøbenhavn, og at 120 Mand af Sætatens Mandskab, deriblandt endel Søartillerister, foreløbigt forbleve paa Femern.

Ved Fjendlighedernes Begyndelse befandt Comman-
 deurcapitain Ellbrecht sig, som vi have seet, paa Fanø med 1 Chaloup, 5 Everter og 4 6 Pds. Kanoner; et Commando af 30 Matroser blev kort efter overført til Romø for at bevogte Havnen dersteds. Der var endnu ikke blevet stillet noget Infanteri til Commandeurcapitainens Raadighed, og først den 20de Juli befalede Overcommandoen, at det i Varde liggende 13de Depotcompagni under Major Hommel skulde underlægges hans Commando; det blev derhos tilkjendegivet Commandeurcapitainen, at det endnu ikke ansaaes tilraadeligt at afgive nogen fast Besætning til Vestkysten, og at Compagniet derfor ikke skulde dirigeres længere frem, end at dets Retraite var fuldstændigt sikkert. Den 25de Juli gav Commandeurcapitain Ellbrecht Compagniet i Varde Ordre til at marchere til Strandby for der at indskibes. Compagniet ankom til Strandby den 26de, hvorefter Major Hommel med 200 Mand overførtes til Juvre paa Romø, hvor denne Styrke udskibedes den 27de om Aftenen, medens Resten af Compagniet, 60 Mand, overførtes til Fanø for at tjene til Forsvar af Øen og til Dækning af Halvbatteriet. De fjendlige Fartøjer havde den 25de forladt Farvandet ved List og vare sejlede til Før, men havde en frømskudt Post ved Morsum Odde. Det var Commandeurcapitain Ellbrechts Hensigt den 29de at gaae med Styrken paa Romø til List for derfra at virke til Overholdelse af Ro og Orden paa Sild, hvis Indvaanere i længere Tid havde været underkastede enkelte Ildesinde-

Forholdene ved
 Escadrillen paa
 Vestkysten.

des vilkaarlige Behandling; Styrken paa Romo agtedes derefter erstattet ved en mindre Styrke fra Fano.

Den 29de om Aftenen Kl. 8 indskibedes ogsaa Infanteriet fra Romo Havn for at gaae til List, men da Commandeurcapitainen var kommen under Sejl, blev han ved et fremsendt Recognosceringsfartøj underrettet om, at en fjendlig Kanonbaad i Mørkningen var ankommen til List; Tropperne bleve derfor atter udskibede og Fartøjerne bragte i Sikkerhed. Den følgende Morgen kom Kanonbaaden sejlene fra List, løb langs Havsandet paa Romo og kastede 3 Granater iland, hvilke dog ikke gjorde nogen Skade; den løb derefter ind i Løbet til Højer, hvor den ankrede, men lettede atter om Eftermiddagen og stod Syd efter. Den 31te Kl. 10 om Aftenen indskibedes atter Tropperne fra Havnen paa Romø, og den 1ste August Kl. 5 om Morgenen lettede Everterne og stode efter List; det var en haard Kuling af Nord Nordvest og Floden imod, saa at der var Sikkerhed for, at Kanonbaadene ikke vilde kunne naae List, før Tropperne vare udskibede.

Sild besattes.

Foretagendet lykkedes ogsaa fuldstændigt, idet de 200 Mand Kl. 7^{1/2} Formiddag udskibedes ved List, hvorefter Fartøjerne for at være i Sikkerhed sendtes tilbage til Romø. Efter at have ladet et lille Commando Infanteri og Søfolk forblive ved List marcherede Commandeurcapitain Ellbrecht med Hovedstyrken paa Keitum, der besattes med 100 Mand under Major Hommels Commando, medens 60 Mand Infanteri og Søfolk under 2 Lieutenanters Commando detacheredes til Morsum. Enkelte af Embedsmændene vare flygtede, men Stemningen paa Øen var i det Hele taget god. Major Hommel udnævntes til Commandant paa Øen og erholdt særligt den Opgave, at indvirke paa den gode Stemning, at arrestere dem, der maatte virke i mod-

sat Retning og at forhindre enhver Forbindelse mellem de fjendlige Kanonbaade og Øen.

Dampskibet Kiel blev i Begyndelsen af August dirigeret til Ejderen, hvor det tog Station i Nærheden af Tønning, men de fjendlige Kanonbaade bleve liggende ved Før og forhindrede Troppers Overførelse fra Sild gennem Binnenlobene. For eventuelt at være til Assistance var Corvetten Flora søgt op under List, og for at støtte Corvetten i et Forsøg paa at erobre eller fordrive Kanonbaadene samt for at hjælpe Commandeurcapitain Ellbrecht ved hans Fremrykning over Øerne var endvidere, som vi have seet, Dampskibet Gejser i den første Del af August blevet sendt til Vesterhavet og underlagt Capitain van Dockums Commando. Det var Commandeurcapitain Ellbrechts Tanke under Dækning af disse Skibe at faae Tropperne overførte til Amrom og derfra til Før, og naar da samtidigt Husum og Tønning og om muligt Nordstrand og Pelworm bleve besatte af Oberst Schepelerns Corps, antog han, at de fjendlige Kanonbaade af Mangel paa Forbindelse med Fastlandet skulde blive nødte til at fortrække og søge ad Elben til. Vel erkjendte Commandeurcapitainen, at nogle Kanonbaade og et Par lavt stikkende Dampskibe vilde have været ham til mere Nytte end Flora og Gejser, hvis Virksomhed lammedes eller tilintetgjordes indenfor Øerne ved det flakke Farvand, men han haabede dog at faae Øerne i sin Magt med den Styrke, han raadede over, og paa et Spørgsmaal fra Marineministeriet om, hvorvidt Kanonbaade maatte ønskes tilførte gennem Agger Kanal, svarede han den 14de August, at Ideen om deres Afsendelse vistnok burde opgives, saafremt ikke uforudsete Begivenheder nødvendigt maatte fordre den, da den fremrykkede Aarstid gjorde Over-sendelsen af Baadene besværlig og vovelig. For at have den fornødne Styrke i Beredskab til Øernes Be-

sættelse havde Commandeurcapitain Ellbrecht efterhaanden trukket Infanteridetachementerne paa Fano og Romo Syd paa, saa at hele Depotcompagniet var concentreret paa Sild, da Gejser i Forening med Flora den 12te August om Eftermiddagen ankrede paa Rheden ved List. Det var Bestemmelsen, naar Gejser havde fyldt Kul og havde overbevist sig om Tøndernes Tilstedeværelse i Smaldybet, at indskibe 150 Mand paa Gejser og 50 Mand paa Flora og derpaa igjennem Smaldybet at sejle til Amrom og For. Naar Amrom var besat, hvilket skulde tilkjendegives ved at hejse Flaget paa et højt Punkt af Oen, og de fjendlige Kanonbaade vare borte, skulde alle Smaafartøjerne fra Sild begive sig Nord og Vest om Amrom og lobe ind i Havnen ved Stenodde for der at være til nærmere Disposition. Indskibningen var bestemt til den 17de August, men paa Grund af ustadigt Vejr fandt den først

Sted den 23de, Commandeurcapitain Ellbrecht gik selv ombord paa Flora, og den følgende Dag sejlede Skibene fra List. Efterat Skibene den 25de om Morgenene vare ankomne til de yderste Tønder i Smaldybet, lagde den ombord paa Flora værende bekendte Mand imidlertid en saadan Ubestemthed og Usikkerhed for Dagen, at Capitain van Dockum bestemte sig til at vende om og atter at staae tilsees; først den 30te August, 3 Dage senere end Gejser, ankom Flora atter til List efter at have maattet udholde flere Storme, der udsatte Skibet for den største Fare. Efter denne mislykkede Expedition besluttede Commandeurcapitain Ellbrecht, inden videre foretoges, at afvente Ankomsten af 6 Kanonchalouper, hvis Sendelse til Vestkysten Marineministeriet imidlertid havde besluttet, og om hvis Afgang fra Kjøbenhavn den 16de August Commandeurcapitainen havde erholdt Meddelelse. Denne Kanonbaad-Division, der commanderedes af Capitainlieutenant E. A. Wulff, og som skulde underlægges Commandeur-

Mislykket Forsøg paa at overføre Tropper til For.

capitain Ellbrechts Commando, bugseredes af Dampskibet Slesvig til Limfjorden for at afgaae til Agger, hvor ifølge Marineministeriets Befaling Gejser skulde møde for at bugserer Baadene videre til Bestemmelsesstedet. Baadenes Besætning var forelobigt kun svag, men den skulde completeres dels ved Afgivelse af Matroser fra Stationen paa Vestkysten, dels ved Mandskab, der førtes over Land til Højer. Den 25de August ankom Kanonchalouperne til Agger, men paa Grund af den stedfundne Expedition og det urolige Vejrlig kunde Gejser først den 4de September afgaae for at afhente dem. Under 21de August havde Marineministeriet endvidere beordret Føreren for Dampskibet Vildanden, Lieutenant S. Lund, til gjennem Limfjorden at gaae til Vestkysten og underlægge sig Commandeurcapitain Ellbrechts Commando; Dampskibets Bestemmelse var navnlig at anvendes til Hjælp for Kanonbaadene. Dampskibet ankom til List den 8de September, og den paafølgende Nat ankom Gejser med Kanonbaadene, der den 9de, bugserede af Vildanden, afgik til Højer for at complete deres Besætning og proviantere, forinden de begyndte deres Virksomhed.

2 af de fjendlige Kanonbaade havde i den sidste Tid ligget N. for Før og Amrom, men da Vildanden den 11te September med 3 Kanonbaade paa Slæb forlod Højer for at afgaae til List, lettede de og stode til Ostsiden af Før for nogle Dage senere efterhaanden at samles ud for Vyk med den tredie Kanonbaad og Dampskibet Kiel, der, som tidligere omtalt, den 4de September havde forladt Ejderen, medbringende noget Mandskab til Completering af Kanonbaadenes Besætning. Den 11te sent om Aftenen vare vore 6 Kanonchalouper samlede ved List, den 12te øvedes Mandskabet paa Chalouperne og fyldte Vand, og den 13de traf Commandeurcapitain Ellbrecht de endelige Bestemmelser med Hensyn til Fremrykningen. Dampskibet Gejser,

Landske Kanon-
baade ankomme
til Vestkysten;
— Besættelsen
af Før.

der var blevet underlagt Commandeurcapitainens Commando, skulde den nævnte Dags Eftermiddag afgaae til Munden af Heveren for at søge at forhindre Insurgenternes Dampskib og Kanonbaade i at begive sig fra Heveren til Ejderen, og samme Eftermiddag skulde Vildanden og Kanonbaadene gaae igjennem Vesterlejet til Færvandet mellem Sild og Før og der oppebie Transportskibene, paa hvilke Major Hommel den 14de skulde indskibe sig ved List med den ham underlagte Styrke, derfra dog undtagne 1 Officer og 50 Mand, der skulde efterlades paa Sild. Corvetten Flora, der efter Kanonbaadenes Ankomst ikke skulde forblive længer paa Vestkysten, end det efter Samraad mellem Commandeurcapitain Ellbrecht og Capitain van Dockum ansaaes nødvendigt, forblev ved List for nogle Dage senere at afgaae til Kjobenhavn.

Efter den lagte Plan var Opgaven nærmest at besætte Før og hiudre de fjendlige Kanonbaade i at løbe Ejderen ind, og ikke saa meget at erobre dem, et Maal, Commandeurcapitain Ellbrecht forment var vanskeligt, næsten umuligt at naae paa Grund af de mange Lob, Fjenden kunde benytte, og i hvilke vore dybt gaaende Skibe ikke kunde komme. Den nordlige og østlige Vind med godt Vejr bragte kun lidt Vand i Lejet, som Kanonbaadene skulde benytte, og det varede derfor fra den 13de om Aftenen til den 15de om Aftenen, før alle 6 Kanonbaade vare komne igjennem. Den 15de om Eftermiddagen indskibedes Tropperne fra List og sejlede ind i Lejet, og den 16de Kl. 9^{1/2} Formiddag havde endelig Troppetransportfartøjerne passeret Lejet og ankrede ved Kanonbaadene. Ved Middagstid lettede den hele Styrke og sejlede til Hornum, hvor den ankrede Kl. 2 Eftermiddag, og hvor Dampskibet Vildanden allerede noget tidligere var ankommet, efterat det paa Grund af den lave Vandstand havde maattet

afgaae gennem Listerdyb Vest om Sild og gennem Hornum Løbet. Ved Ankomsten til Hornum bemærkedes et dansk Flag paa Vesterlandsfær, hvorfor Vildanden sendtes derhen, og ved dets Tilbagekomst erfarede da, at Insurgenternes Kanonbaade endnu laa ved Vykh, og at der ingen Tropper fandtes paa Før. Commandeurcapitain Ellbrecht lod nu Tropperne landsætte og afgik med dem til Vykh, der naaedes Kl. 10 Aften. Her erfarede han, at de fjendlige Kanonbaade om Eftermiddagen vare sejlede til Smaldybet ved Amrom, og sendte derfor strax Melding derom til Capitainlieutenant E. A. Wulff. Fra vore Kanonbaade var imidlertid Maanedslieutenant Møller med et armeret Fartøj om Eftermiddagen bleven sendt til Amrom for at skaffe Lodser og indhente Oplysninger. Ved Fartøjets Tilbagekomst sent om Aftenen erholdt Capitainlieutenant E. A. Wulff Underretning om, at de fjendlige Kanonbaade laa S. O. for Amrom, at Lodser ikke havde kunnet medbringes, da de boede paa den anden Kant af Oen, men at Sagen var arrangeret saaledes, at de 2 Lodser, som fandtes, den kommende Morgen ved Daggrø vilde møde ved Strandbredden. Lieutenant Møller medbragte tillige 3 Mand fra de fjendlige Kanonbaade, der i Knieperhavn bleve tagne tilfange i en Jolle, som Fjenden havde lagt Beslag paa, og som han anvendte som Udkigsfartøj; i Jollen fandtes tillige en 2 Pds. Kanon med Ammunitionskiste samt nogle Haandvaaben.

Da vore Kanonbaade saaledes ingen Lodser havde, der vare kjendte med Farvandet, hvorfra en Del af Prikkerne vare blevne borttagne af Fjenden, da det tilmed var bælgmørkt og blæste friskt fra Nordvest, kunde den Nat intet videre foretages. Den næste Morgen, saasnart det gryede ad Dag, lettede Kanonchalouperne og stode Syd paa for efter Commandeurcapitain Ellbrechts oprindelige Ordre at gaae til Vykh, idet Capi-

tainlieutenant E. A. Wulff tænkte muligen at kunne afskjære Fjenden Passagen gennem Smaldybet Vest efter; dette lykkedes dog ikke. Kl. 5¹/₄ kom de ventede Lodser ombord, og kort efter saaes Dampskibet Kiel med de 3 Kanonbaade paa Slæb, fri af Syd Pynten af Amrom, at staae Vest efter, Smaldybet ud. Der blev nu sat al Kraft paa at indhente dem, men da vore Kanonchalouper havde den svære Strom imod, som de fjendlige Kanonbaade havde med sig, fjernede disse sig saaledes, at de vare ude af Sigte, da vore havde naaet Smaldybet. Til Gejser saaes Intet, men Capitainlieutenant E. A. Wulff lod dog aflyre 4 Avertissementsskud. Kl. 10³/₄ satte han Coursen efter Vyk, men da der strax efter hortest svære Skud i sydvestlig Retning, lod han Vildanden tage 3 Kanonchalouper paa Slæb for at styre efter Skuddene og lod 2 andre Chalouper følge efter, medens den sjette sendtes til Vyk med Melding om Situationen. Kl. 11¹/₄ naaedes Gejser, som havde været i Engagement med Fjenden; men da denne nu var forsvunden, og der Intet mere var at gjøre, sejlede hele Escadrillen, idet Gejser tog Kanonbaadene paa Slæb, og Vildanden afhentede Commandofartøjet »Stadt Tönder«, til Vyk, hvor den ankrede Kl. 6¹/₂ Eftermiddag.

Efter den af Commandeurcapitain Ellbrecht givne Ordre havde Gejser ligget udfor Hevermundingen fra den 14de om Morgenen til den 17de om Formiddagen Kl. 10, da der saaes Røg af et Dampskib omtrent i Udløbet af Smaldybet. Capitainlieutenant P. Wulff tvivlede ikke om, at det var den fjendlige Styrke, der nærmede sig, og da han antog det for usikkert, om Gejser vilde være i Stand til at betvinge denne Styrke, fandt han det hensigtsmæssigst at angribe den saa nordligt som muligt for ved Kanonaden eventuelt at kunne hidkalde vore Kanonbaade. Kl. 10¹/₂ skjelnedes

det, at det var Dampskibet Kiel med 3 Kanonbaade paa Slæb, som nærmede sig, Gejser stod imod dem, og Kl. omtrent 11 gav det Fjenden paa 1000—1200 Alens Afstand først det Bagbords Lag forind omtrent langs med den fjendlige Linie, hvilken Ild strax blev besvaret af Fjenden. Gejser drejede derpaa den anden Side til og løb rundt om den fjendlige Linie, som bestandigt styrede Syd efter under en levende Kanonade fra begge Sider. Kl 11^{3/4} blev Gejsers Bombekanon gjort ubrugelig ved et Skud i Rapperten, og da en 18 Pds. Kanon ved et Uheld allerede tidligere var bleven fornaglet, ophorte Gejser med Angrebet, drejede Bred-siden til og stoppede bag den fjendlige Linie, som holdt gaaende Syd efter, og som vedblivende blev beskudt, saalænge den kunde rækkes. Ved Undersøgelse fandtes det, at Bombekanonnen ikke vilde kunne gjøres brugelig igjen ved de ombord værende Midler, og Capitainlieutenanten troede derfor ikke at burde fornye Angrebet paa Fjenden, saameget mere som det af Marine-ministeriet var blevet ham paalagt at vise Forsigtighed ved at indlade sig i Fægtning, da en Beskadigelse af Maskineriet ikke vilde kunne istandsættes paa Vestkysten. Strax efter saaes Røgen af et Dampskib i Nord, og da Capitainlieutenanten sluttede, at det maatte være Vildanden med de danske Kanonchalouper, besluttede han at staae Nord i for om muligt endnu inden Aften at tage Chalouperne paa Slæb og følge Fjenden. Ebben var imidlertid indsat paa Søen, medens Floden løb endnu i de indre Løb; begge Parter havde saaledes Strømmen imod, og Forbindelsen blev derfor først naaet saa sent, at det blev fundet utilraadeligt at følge Fjenden i Søen om Natten med de aabne Kanonbaade. Gejser havde foruden den beskadigede Rappert lidt endel Skade paa Skrog og Takkelage, dog ikke større, end at den i Lobet af faa Dage blev udbedret; det havde 10

fægtning mellem Gejser og de fjendlige Kanonbaade.

Saarede, af hvilke 1 dode Natten efter Fægtningen. Fjenden havde et Tab af 4 Døde og 7 Saarede; hverken Dampskibet eller Kanonbaadene havde lidt nogen betydeligere Beskadigelse.

Ved de fjendlige Kanonbaades Fordrivelse bleve Indvaanerne paa Før befriede for en Udbetaling af 6000 Mark Courant og en Udskrivning af Provisioner, der skulde have været præsterede den 17de om Morgenen; Embedsmændene, der vare flygtede, erstattedes i den nærmeste Tid af nye, af Regjeringscommissairen udnævnte, og Handel og Vandel kom snart atter i fuld Gang. 13de Depotcompagni blev concentreret i Vyk, Vriksum og Øvenum, hvorimod Escadrillens Virksomhed efter højere Befaling, saaledes som tidligere udførligt fremstillet, blev henlagt til Ejderen. Commandeurcapitain Ellbrecht forblev selv, naar bortsees fra hans kortvarige Ophold i Tønning, i Vyk, hvor Marineministeriet ansaa hans Nærværelse nødvendig, for at der kunde blive iværksat Foranstaltninger til en Befæstning af Havnen, saa at Kanonbaadene, naar Omstændighederne maatte kræve det, ogsaa Vinteren over dersteds vilde kunne finde et aldeles sikkert Tilholdssted. I den Anledning var Ingenieurcapitain Petersen den 24de Septembris afgaaet til Vyk, og efter Conference med Commandeurcapitain Ellbrecht var det blevet besluttet at anlægge en 6sided Redoute ved Stranden c. 600 Alen sydligt for Vyk, hvorfra Farvandet og Havnen vilde kunne bestryges. Det bestemtes, at Redouten, der skulde armeres med 4 Kanoner, skulde gøres saa stor, at den kunde optage hele Besætningen paa Øen samt Mandskabet paa Kanonbaadene, hvilke agtedes trukne paa Land Vinteren over under Redoutens Kanoner. Beholdninger for Levnetsmidler og Vand samt Hytter til en Del af Besætningen skulde indrettes i Redouten.

Forholdene paa Før indtil Slutningen af Feltoget.

Den 4de November var Redouten næsten færdig, da en Storm fra Sydvest, der efterhaanden tiltog i Styrke, om Natten drev Vandet til en Højde af 6 Fod over sædvanlig høj Flod. Vandet gjennembrød den fra Skandsen mod Syd langs Kysten gaående Sanddyne og trængte ind paa den S. for Redouten liggende Marsk, der forvandlede til en Sø, som efterhaanden steg op til Kanten af Geesten, gjennembrød Redoutens Glacis og fyldte Graven til 1 Fod over Stormpælene. Den følgende Dag gik Stormen efterhaanden over til Nordvest og drev Vandet endnu højere op, saa at Brændingen endog tilsidst kastede Vandet over den foran Redouten liggende Sandvold ind i Graven paa Værkets østlige Side. Den Skade, der ved Stormfloden tilføjedes Redouten, var saa stor, at der vilde kræves meget betydelige Arbejder for at udbedre den, uden at man dog derved vilde være i Stand til fuldkomment at sikkre Værket mod en ny Stormflod, og da Kyststrækningen fra Vyk Havn til den fra Øens Sydøst-Spidse udskydende Grund — det eneste Sted af Kysten, hvor Kanonbaadene vilde kunne komme tæt ind under Kysten og hales op paa Land — heller ikke frembød noget andet sikkrere Punkt for et lukket Værk tæt ved Stranden, besluttede man istadefor at anlægge en Redoute paa den høje Geest c. 700 Alen S. V. for Byen, hvorfra alle Tilgangene fra Land til denne og Havnen vilde kunne beherskes. Redouten skulde besættes med 4 Kanoner, rumme de fornødne Magasiner for Kanonbaadenes Ammunition og være i Stand til at optage 1 Compagni. Kanonbaadene paaregnedes at blive liggende Vinteren over i Havnen, og til Bestrygning af Farvandet og Indløbet til Havnen bestemtes der anlagt 2 aabne Kanonplacements ved Stranden henholdsvis Ø. for Redouten og ved Havnemundingen paa dennes østlige Dæmning. Den 14de

December vare de fortificatoriske Arbejder endte, og Redouten armeret med 2 24 Pds. Granatkanoner og 2 12 Pds. Kuglekanoner, der den 20de November vare blevne overførte fra Als over Husum til Før.

Den 28de October var Capitainlieutenant E. A. Wulff med Kanonbaad-Divisionen retourneret til Vyk, og da Marineministeriet den 11te November havde tilkjendegivet Commandeurcapitain Ellbrecht, at han, saafremt hans Nærværelse ikke ansaaes aldeles nødvendig for Befæstningsarbejdernes Skyld, skulde overgive Commandoen over Stationen til den ældste tilstedeværende Soofficer og afrejse til Kjobenhavn, overtoges denne Commando den 15de November af Capitainlieutenanten. I December blev der fra Marineministeriet tillagt Capitainlieutenant E. A. Wulff Ordre om, hvad der i Vinteren skulde iagttages med den ham underlagte Kanonbaad-Division. Baadene skulde holdes mobile til Farvandets Forsvar indtil Isens Komme, men da oplægges eller hales paa Land. Mandskabet skulde da indquarteres i Vyk og nærmeste Omegn og paa bedste Maade foranstaltes indexerceret for at gjøre det skikket til Vinteren over at bidrage til Øens Forsvar tillands, i hvilket Øjemed Capitainlieutenanten skulde træffe Aftale med Major Hommel og underlægge sig hans Commando, saasart Baadene vare oplagte, forsaavidt Øens Forsvar angik. — Den 23de Januar afgik det til Ejdersted afgivne Mandskab atter til Før, Kanonbaadene bleve efter Marineministeriets Ordre halede paa Land, og paa Øen forblev Vinteren over Capitainlieutenant E. A. Wulff med Dampskibet Vildanden samt 2 Officerer og c. 40 Mand.

Under den Standsning af Operationerne, som Forholdene medførte, maatte det være General Willisens Opgave, dels med en mulig senere Offensive for Øje at gjøre Alt for at forøge Hærens Styrke og Kamp-

dygtighed, dels at sikre sig Besiddelsen af den af vore Tropper ikke besatte Del af det sydlige Slesvig i den størst mulige Udstrækning. De Skridt, som i førstnævnte Henseende bleve gjorte, og som medførte en delvis Forandring i Troppernes Organisation, have allerede fundet deres Omtale i dette Værks nærmest foregaaende Afdeling. Hvad der med Hensyn til den anden Del af Opgaven laa nærmest, var at sikre sig Besiddelsen af Stapelholm, og de der paabegyndte for-^{Forholdene ved} tificatoriske Arbejder bleve derfor med Kraft fortsatte ^{det vesterpaa de-} i October og følgende Maaneder. De Forskandsninger, ^{taaherede, Øend-} som saaledes efterhaanden her fremstode, vare hoved- ^{lige Corps.} sagelig følgende:

For at vanskeliggjøre Tilgangen fra Frederikstad til Afsnittet ved Seeth blev Marsken mellem Trenen og Ejderen V. for Tverdiget for Størstedelen oversvømmet, ved Feddershof blev en Palissadering anbragt tvers over Ejderdiget, paa Chausseen, der paa 2 Steder blev gjenemskaaret, og paa Diget N. for Schlickkog, hvor dette støder til Tverdiget, opkastedes flere stærke Brystværn, og i Nærheden af Trenediget anlagdes der endelig en lille Redoute. Flere Skyts-emplacements og Brystværn for Infanteri anbragtes endvidere N. og V. for Seeth.

Til Forsvar af Stillingen ved Süderstapel blev der opført 3 lukkede Værker, og Befæstningen her førtes helt hen til Ejderdiget dels for at dække den der etablerede Færgefart, dels for under det videre Forsvar at vinde et fast Støttepunkt for venstre Fløj.

Endelig blev der anlagt 3 Redouter dels V., dels Ø for Norderstapel samt flere mindre Værker sydligt for Byen til Dækning af en eventuel Retraite mod Ervde.

Et fra den 7de October indtraadt, vedholdende regnfuldt Vejrlig havde efterhaanden gjort Tilgangene

til Stapelholm næsten ufremkommelige, saa at et Angreb fra vor Side kun var lidet sandsynligt, og da Forskandsningsarbejderne tilmed allerede havde haft god Fremgang, ansaa General Willisen det for rettest at formindske Troppestykken i det nævnte Landskab. Som Følge deraf afgik den 17de October og følgende Dage 3die og 4de Bataillon til Hohn, hvor Oberstlieutenant Gagern fik sit Stabsquarтер, og 12 Pds. Batteri Nr. 2, som atter underlagdes Reserveartilleriet, til Borgsted; de Afdelinger af 2den Halvbrigade, der havde ligget i Hohn, forlagdes til Rendsborg. Vesterpaa forbleve saaledes kun: 1ste Jægercorps, 5te Bataillon, 1 Escadron af 2det Dragon-Regiment, 8 Stk. Positionsskyts, 2 Kanoner af det ridende Batteri og et Ingenieurdetachment, Alt under Befaling af Oberstlieutenant Matzdorf. Jægercorpset havde 2 Compagnier i Drage og Süderstapel, 1 i Meggerdorf og Sand-schleuse og 1 Compagni S. for Ejderen, 5te Bataillon 1 Compagni i Wolde og de øvrige i Norderstapel ($1\frac{1}{2}$ i Bergenhusen); Artilleriet forblev i sin tidligere Stilling, ligeledes Escadronen. Til denne Styrke kom endnu 4 Kanoner af 12 Pds. Batteri Nr. 3, der den 23de October bleve dirigerede fra Hohn til Norderstapel. For det Tilfælde, at Forbindelsen mellem Süderstapel og Delve skulde blive afbrudt, var der blevet givet Oberstlieutenant Matzdorf Ordre til at trække Tropperne i Stapelholm tilbage til Ervde Afsnittet, men dog i hvert Fald med en mindre Styrke at holde Skandserne ved Norderstapel besatte.

I Begyndelsen af November blev Vestcorpsets Styrke forøget ved 1ste Jægercorps's Omdannelse til 2 Batailloner, idet hvert af dets Compagnier udviklede sig til 2, men Dislocationen blev uforandret indtil den 28de November, da de 2 Compagnier i Meggerdorf forlagdes til Heide, saa at altsaa Corpsets ene Bataillon

nu var samlet S. for Ejderen, hvor man synes at have frygtet en Overgang fra vore Troppers Side. Som Følge deraf forlagdes 1 Compagni af 5te Bataillon fra Norderstapel til Meggerdorf; de 4 ubespændte 6 Pds. Kanoner bleve samlede ved Sandschleuse. I den første Del af December afløste det ligeledes omdannede 4de Jægercorps 1ste Jægercorps, der afgik til Rendsborg, og den tidligere Dislocation ved Vestcorpset indtraadte da atter og forblev uforandret indtil Fjendlighedernes Ophør. — Forbindelsen mellem Stapelholm og Rendsborg var vanskeliggjort ved Vejenes yderst slette Tilstand som Følge af det fremherskende fugtige Vejrlig, og den 6te November blev den for længere Tid aldeles afbrudt paa den nordlige Ejder Bred, idet Vandet i Ejderen under den da indtrufne Stormflod naaede en saadan Højde, at Vejen fra Oha til Friederichsholm blev oversvømmet. Endnu skal bemærkes, at Dampskibet Kiel og de 3 Kanonbaade den 3die November forlode Büsum for at afgaae til Glückstadt. Kjæmpende mod stærke, vestlige Storme, naaede imidlertid ikkun Dampskibet og de 2 Kanonbaade deres Bestømmelsessted, hvorimod den tredie Kanonbaad med sin 42 Mand stærke Besætning forulykkede Natten til den 9de November.

Hvad Hærens Hovedstyrke angaaer, bleve 2den ^{Forholdene ved Hærens Hovedstyrke.} Brigades Afdelinger efterhaanden i October forlagte længere Øst paa, sydligt for Wittensee, og de 4 til højre Flankecorps hørende Compagnier af 5te og 6te Jægercorps afløste af 2 Compagnier af 4de Jægercorps, der dog allerede sidst i Maaneden, da højre Flankecorps inddroges, bleve forlagte til Raade og Schüldorf. Indløbne Efterretninger om, at vor Søstyrke ved Femern var bleven forøget, og den derved opstaaede Frygt for, at der muligt fra vor Side tilsigtedes en Landgang paa den ligeoverfor Femern liggende, holstenske Kyst,

bevægede endvidere General Willisen til den 29de October at dirigere 1 Compagni af 1ste Besætnings-Bataillon samt endel Jægere fra Frederiksort til Heilighafen og til at beordre 2 Compagnier af 8de Bataillon med $\frac{1}{2}$ Escadron og 2 Kanoner til Oldenburg for at forskandse sig i Stillingen mellem Søerne og holde denne Stilling mod de muligt landsatte Tropper, indtil Forstærkning kunde ankomme fra Hovedstyrken; først henimod Slutningen af December bleve disse sidste Compagnier dirigerede tilbage til Hærens Hovedstyrke.

Paa Grund af den fremrykkede Aarstid var man i Midten af October begyndt med at bygge Barakker, indrettede til at opvarmes, for de af Tropperne, som ikke kunde anbringes i Cantonnementerne. Foruden flere mindre Barakkelejre til Brug for Avantgarde-Brigadens Afdelinger blev der saaledes bygget 3 større, nemlig ved Karlshütte, S. for Rendsborg og ved Sorgbrück, hver for 1 Bataillon, og en lignende ved Ahrensted for 2 Escadroner og 1 Batteri. Ønsket om at bringe Tropperne under heldigere Vilkaar og at sikre sig Besiddelsen af den storst mulige Del af det sydøstlige Slesvig foranledigede, at der først i November blev foretaget nedenstaaende Omdislocation, hvorved blandt Andet 2den Brigade blev draget frem i forreste Linie paa højre Fløj istedetfor det opløste, højre Flankecorps:

De slesvig-holstenske Troppers Dislocation i Begyndelsen af November.

Avantgarde-Brigaden.

Staben: ..... Friedrichshof.
 (2det Jægercorps under
 Omdannelse i Rendsborg).
 3die Jægercorps ..... Brekendorf, Ahlefeld.
 1ste Bataillon ..... Aschepel, Bistensee.
 2den do. .... Oxlev, Ramstorf og
 Stentenmühle.

- 11te Bataillon *) ..... Damdorf og Klein Wittensee.
- 12te do. .... Hyttelejr ved Stentemühle, Duvensted.
- 1¹/₂ Escadron af 2det Dragon-Regiment ..... Friedrichshof. Bunge og Bünstorf.
- 6 Pds. Batteri Nr. 4 ... Bunge.
- 12 Pds. do. Nr. 1 ... do.
- 1ste Brigade. **) Staben: Rendsborg.
- 12 Pds. Batteri Nr. 3 } 4 Kanoner Norderstapel.
4 do. Hohn.
- 1¹/₂ Escadron af 1ste Dragon-Regiment ..... Løbe og Føerden.
- 1ste Halvbrigade.
- Staben: ..... Hohn.
- Samlingsplads: ..... Løbe.
- 3de Bataillon ..... Hohn og Løbe.
- 4de do. .... Fokbek.
- 2den Halvbrigade ***)
(Directe under Brigadecommandeuren). Samlingsplads: ..... Ahrensted.
- 5te Jægercorps (2 Batailloner) ..... Rendsborg, Audorf, Nobiskrug, Schacht.
- 13de Bataillon ..... Rendsborg.
- 15de do. .... Elsdorf.

*) Denne Bataillon var den 31te October foreløbigt afgiven til Avantgarde-Brigaden istedetfor 2det Jægercorps.

**) Den 16de October havde General Baudissin atter overtaget Commandoen over 1ste Brigade.

***) Commandeuren for 2den Halvbrigade, Oberstlieutenant Lange, blev den 20de October udnævnt til Commandant i Glückstadt.

- 2den Brigade. Staben: Lagenburg.
 Samlingsplads: ..... S. for Holtsee.
 (5te Bataillon detacheret
 vesterpaa).
 6te Bataillon ..... Hohenlied, Holtsee.
 7de do ..... Gosefeld, Lehmsiek, Al-
 tenhof og Harzhof.
 8de do ..... Haby og Oldenburg.
 6 Pds. Batteri Nr. 5 . } 6 Kanoner Holtsee.
 } 2 do. Oldenburg.
¹/₂ Escadron af 2det Dra-
 gon-Regiment. .... Haby og Grünhorst.
- 3die Brigade. Staben: Rendsborg.
 Samlingsplads: ..... Dudden.
 6 Pds. Batteri Nr. 3 .. Sorgbrück, Ahrensted.
¹/₂ Escadron af 1ste Dra-
 gon-Regiment ..... Ahrensted, Suhmshof.
- 3die Halvbrigade *)
 (Directe under Brigade-
 commandeuren).
 (1ste Jægercorps detacheret
 vesterpaa).
 10de Bataillon ..... Sorgbrück, Sorgwold
 og Krummenort.
 14de do. .... Rikkert og Dudden.
- 4de Halvbrigade. Staben: Rendsborg.
 4de Jægercorps ..... Rade, Schüldorf samt
 Havehusene ved
 Rendsborg.
 9de Bataillon ..... Karlshütte, Neu Bü-
 deldorf.

*) Commandeuren for 3die Halvbrigade, Oberstlieutenant Thalbitzer, blev den 20de October udnævnt til Brigademajor ved 2den Brigade.

Reservecavaleriet*).

Staben:	Kluvensiek.
1ste Dragon-Regiment**)	{ Nübel, Hamdorf, Elsdorf, Westermühlen, Burg- stall og Oldenburg.
(4 Escadroner). Sam- lingsplads: Lobe.	
2det Dragon-Regiment	{ Sehested, Steinrade, Osterrade, Königsförde, Krummwisch, Bove- nau, Ehlersdorf, Krons- burg, Bredenbek m.m.
(4 Escadroner). Sam- lingsplads: Sehested.	
Det ridende Bateria ..	{ 6 Kanoner Fokbek. 2 do. Lunden.

Samtidigt med, at 2den Brigade indtog sin Stilling paa Avantgarde-Brigadens højre Fløj og udstillede sine Forposter paa en Linie N. for Gosefeld over Marienthal til Sandkrug, pousserede sidstnævnte Brigade sine Forposter frem til en Linie Vest om Oxlev og Ramstorf til Hojderne tæt N. for Brekendorf og derfra videre i østlig Retning Nord om Aschepel og Damdorf; Oxlev-Ramstorf, Brekendorf, Aschepel og Damdorf besattes hver med 2 Compagnier, der overtog den egenlige Forposttjeneste. Faa Dage senere overtog 1ste Brigade Forposttjenesten langs Sorgen fra Duvensted vestefter, der tidligere havde paahvilet 3die Brigade, idet 5te Jægercorps's 2 Batailloner afløste 10de Bataillon ved Sorgbrück og Sorgwold samt 4de Jægercorps's Detachement i Tetenhusen og Förden, og 6 Pds. Bateria Nr. 1, der attachededes 1ste Brigade, indtog det 3die Brigade underlagte Batteris Plads ved Sorg-

*) Den 15de November fratraadte Oberst Fürsen-Bachmann Commandoen over Reservecavaleriet; de 2 Dragon-Regimenter underlagdes derefter directe Overcommandoen, medens det ridende Bateria overgik til Reserveartilleriet.

**) I Escadron af 1ste Dragon-Regiment havde afløst 2det Regiments Escadron vesterpaa.

brück og Ahrensted. Den Stilling, Hæren saaledes havde indtaget, blev i det Væsenlige uforandret indtil Felttogets Slutning, naar undtages nogle Omdislocationer, der for Størstedelen fremkaldtes ved Jægercorpsernes Omdannelse eller ved Ønsket om at skaffe enkelte af Avantgarde-Brigadens Afdelinger nogen Tids Hvile, og ved hvilke blandt Andet Byerne Brekendorf og Tetenhusen hen i December hver besattes af en Bataillon.— Endnu skal her omtales, at der i Slutningen af October var blevet etableret 3 Telegraphlinier til Rendsborg, henholdsvis fra Süderstapel over Ervde, Friederichsholm og Hohn, fra Sorgbrück og fra Skandsen tæt N. for Stentenmühle; Telegrapherne vare foreløbigt kun beregnede paa at anvendes om Dagen.

Den 9de November afgik Oberst v. d. Tann fra Armeen efter at være hjemkaldt af sin Konge; som Chef for Staben ansattes i hans Sted Oberstlieutenant Jess. Imellem General Willisen og Statholderskabet var Forholdet efterhaanden blevet mere og mere spændt, og allerede i Begyndelsen af November, da Statholderskabet, som vi snart nærmere skulle see, ikke var tilbøjeligt til at etterkomme Preussens Ønske om, at det skulde afholde sig fra alle aggressive Foretagender, og end mindre vilde tage det af Forbundsforsamlingen i Frankfurt vedtagne Inhibitorium til Folge, havde Generalen troet at burde tilbyde sin Demission, uden at denne dog var bleven modtaget. Sandsynligheden for, at de tyske Magter i en nær Fremtid vilde skride ind for at fremtvinge en Standsning af Fjendlighederne, blev imidlertid stedse større, men desto mere higede Statholderskabet efter, inden dette skete, ved Armeens Hjælp at tilkjempe sig en gunstigere Stilling, og desto mere indtrængende bleve dets Opfordringer til General Willisen om en energisk Offensive, efterat et let Frostvejr havde gjort Vejene nogenlunde passable. Gene-

ralen, der var overbevist om, at Betingelserne for, at en saadan Offensive skulde kunne føre til et gunstigt Resultat, i alt Fald for Tiden ikke vare tilstede, vægrede sig haardnakket, og tilsidst kom det til et aabent Brud, som havde til Følge, at General Willisen efter Statholderskabets Opfordring den 7de December indgav sin Begjæring om Afsked. Allerede samme Dags Eftermiddag blev Ansøgningen bevilliget, og General v. d. Horst udnævnt til commanderende General. De Udtalelser, som begge Generaler rettede til Armeen i Anledning af Commandoskiftet ville findes meddelte under Bilag 7 og 8. Paa Grund af Forandringen i Overcommandoen fandt General Gerhardt sig foranlediget til at fratræde Commandoen over Avantgarde-Brigaden, der fra den 13de December overtoges af Commandeuren for 1ste Halvbrigade, Oberstlieutenant Gageren. Faa Dage efter opløstes Halvbrigaderne, idet den eneste tilbage værende Halvbrigadecommandeur, Oberstlieutenant Grotthuss, ansattes som Brigademajor ved 1ste Brigade. Til Commandeur for 3die Brigade udnævntes foreløbigt Oberstlieutenant Thalbitzer.

General v. d. Horst overtager Commandoen over den slesvig-holstenske Hær; en snarlig Offensive besluttet.

Det Haab, Statholderskabet havde næret om en snarlig Offensive, skulde hurtigt svinde. Et regnfuldt Vejrlig havde afløst de faa Dages milde Frost, opblødt Veje og Marker og gjort dem saa godt som ufremkommelige for det svære Skyts. Enhver større Operation var saaledes for Tiden umulig, og General v. d. Horst maatte foreløbigt indskrænke sig til at forberede Alt til den forventede, afgjørende Kamp, og saavidt gjørligt at søge at afhjælpe en Del af de Mangler, som klæbede ved Hæren. Den Plan, Generalen nærmest havde for Øje, var med Armeens Hovedstyrke at forcere Overgangen over Slien østligt for Mysunde for derved at tvinge den danske Hær ud af dens faste Stilling og til at modtage et Slag under mindre gunstige Betingelser;

Foretagendet skulde søges lettet ved samtidige Demonstrationer navnlig mod vor Hærs højre Floj. Til den Ende blev der, som allerede tidligere berort, yderligere fra Hamborg anskaffet et betydeligt Antal nye Pontons med Brodække og tilhørende Vogne, og paa Ejderen ved Rendsborg foretoges hyppige Øvelser i Broslagning under Medvirkning af dertil commanderede Matroser. De Pontons, der tidligere havde været anvendte ved Klint, bleve førte til St. Annen for at give det Skin af, at der tilsigtedes en Overgang over Ejderen. For at bøde paa Mangelen paa Officerer blev et betydeligt Antal Fændriker og Underofficerer den 14de og 22de December forfremmet til Secondlieutenanter, hvilket atter havde et større Antal Forfremmelser blandt Underklasserne til Følge. Den 22de December blev Operationshærens Styrke forøget ved det 19aarige Mandskabs Indrangering i Compagnierne; dog blev Mandskabets Uddannelse i Felttjeneste stadigt fortsat. Omfattende Eftersyn af Vaaben, Ammunition og Udrustning bleve foretagne, og ved de 10 Batailloner, der vare bevæbnede med glatlobede Gøværer, blev der, som ogsaa tidligere berort, uddelt Spidskuglerifler til de 20 bedste Skytter pr. Compagni, hvilke for hver af Bataillonens Afdelinger samledes i et Skyttepeloton under en dertil særligt egnet Officer. Endelig søgte den commanderende General ved at gribe kraftigt ind at hævde Disciplinen, der navnlig i Officerscorpset var bleven noget slap.

Instruction til
Brigaderne med
Hensyn til Still-
lingens Forvar-

Med Hensyn til den Stilling, Hæren havde indtaget, og Forholdet under et fjendligt Angreb gav General v. d. Horst den 21de December Brigaderne følgende Instruction:

Avantgarde-Brigaden.

• Avantgarde-Brigaden har til Opgave at forsvare

den østlige Del af Sorglinien fra Oxlev-Duvensted Vejen til Bistensee og Terrainet mellem denne Sø og Wittensee. Mod Vest holder den Forbindelse med 1ste, mod Øst med 2den Brigade. Til Forsvaret af begge disse Terrainafsnit (et vestligt og et østligt) staa 7 Batailloner, $1\frac{1}{2}$ Escadron og 16 Kanoner (exclusive det i Skandserne værende Positionsskyts) til Raadighed for Avantgarde-Brigaden. Den specielle Fordeling af disse Stridskræfter i begge Terrainafsnit overlades til Avantgarde-Brigadens Commandeur, som i saa Henseende har at rette sig ikke alene efter Terrainet, men ogsaa efter Fjendens Stilling og Forholdsregler. Det vil dog være nødvendigt at stille mindst 1 Bataillon ved Sydspidsen af Wittensee som Reserve for begge Afsnit. Forposterne skulle i Almindelighed (uden at de dog derved udsættes for meget) skydes saa langt frem, at de fuldstændigt opfylde deres Bestemmelse, at holde Fjenden i den nødvendige Afstand fra Hovedstillingen. — Ordningen af en stadig Patrouillegang er en Hovedsag og kan ikke nok som anbefales.

1ste Brigade.

1ste Brigade forsvarer Terrainet fra Oxlev-Duvensted Vejen til Garlbæk*). Den skal fornømmelig holde Overgangene over Sorgen ved Sorgwold, Sorgbrück og Tetenhusen. Til Raadighed for Brigaden staa 6 Batailloner, $\frac{1}{2}$ Escadron og 2 Batterier. Hvad der i Almindelighed er sagt angaaende Udstillingen af Forposter og Patrouillegangen ved Avantgardo-Brigaden, gjælder ogsaa her; med den nævnte Brigade holdes stadigt Forbindelse.

*) Denne Bæk udmunder i Sorgfloden tæt ved Förden.

2den Brigade.

2den Brigade har hovedsagelig til Opgave at dække Avantgarde-Brigadens højre Fløj og at sikre den sydøstlige Del af Hertugdømmet Slesvig mod fjendelige Strejftog. 3 Batailloner, $\frac{1}{2}$ Escadron og 1 Bateria staa til den Ende til Raadighed for Brigaden. Med Hensyn til Udstillingen af Forposter og Ordningen af Patrouillegangen har ogsaa denne Brigade at iagttage Alt, hvad ovenfor herom er sagt.

3die Brigade.

3die Brigade tjener som Reserve. Den forbliver til særlig Raadighed for den commanderende General, der efter Omstændighederne vil tage Bestemmelse om dens Anvendelse.

Reservecavaleriet og Reserveartilleriet.

Hvad der ovenfor er sagt om 3die Brigade, gjælder ogsaa for dem.

Naar Fjenden angriber.

Enhver Brigade skal ikke alene paa det mest Haardnakkede forsvare det den tildelte Terrainafsnit, men ogsaa paa bedste Maade saa kraftigt som muligt understøtte den muligen angrebne, tilstødende Brigade. Dette udfores i Regelen bedst ved et offensivt Stød mod Fjendens Flanke, men den særlige Opgave, der er stillet Brigaden, maa dog derved aldrig tabes af Øje.

Bliver Avantgarde-Brigaden angrebet, kan den saaledes ogsaa regne paa Hjælp fra 1ste og 2den Brigade, ifald disse ikke selv blive angrebne. Blive Forposterne kastede, vil den nærmeste Hovedstilling være fra Duvensted-Oxlev Vejen over Stentenmühle til Bunge. Skulde en videre Retraite blive uundgaaelig, gaaer den henholdsvis til Duvensted og Schulendamm

og endelig til Rikkert. 2den Brigade vil herved have at hindre en mulig Omgaaen af Avantgarde-Brigaden over Bünstorf og Schirnau.

Dersom 2den Brigade bliver angrebet, samler den sig i en Stilling mellem Holtsee og Lagenburg. Saafremt Avantgarde-Brigaden ikke selv bliver engageret, afsender den til Hjælp for 2den Brigade saamange Tropper, som den kan undvære uden selv at udsætte sig for Fare; disse Tropper skulle i Tilfælde af Retraite gaae tilbage paa Gross Wittenseø. Bliver 2den Brigade trængt tilbage af Overmagten, saa er dens næste Stilling Bünstorf og Schirnau, og, hvis den ogsaa bliver nødt til at opgive denne Stilling, trækker den sig efter Omstændighederne tilbage paa Schulendamm, Moor eller Leimbek og endelig paa Borgsted. Saasnart Brigaden har passeret Sebested, maa den ikke forsømme at besætte og aabne Slusen ved Klüvensiek.

Bliver 1ste Brigade angrebet, har den af al Kraft at drage Omsorg for Forsvaret af de den anviste Punkter, og den vil derved efter Evne blive understøttet saavel af Avantgarde-Brigaden som af 3die Brigade. Den Del af 1ste Brigade, som ikke anvendes til umiddelbart Forsvar af 1ste Linie, stilles paa en dertil egnet Plads mellem Lohe og Sorgbrück for herfra paa hensigtsvarende Maade at gribe ind i Fægtningen. Bliver det nødvendigt at gaae tilbage, tages Retraiten henholdsvis paa Ahrensted og Lohe og for venstre Flojs Vedkommende tilsidst paa Fokbek.

3die Brigade og Reserveartilleriet tage Opstilling ved Ahrensted og afvente der nærmere Befaling fra den commanderende General.

1ste Dragon-Regiment har sin Samlingsplads ved Lohe, hvor det har at afvente nærmere Befaling, men maa dog ikke lade nogen Lejlighed ubenyttet for

paa egen Haand at gribe ind i Fægtningen, hvorsomhelst det kan skee med Nytte.

2det Dragon-Regiment samler sig ved Sehested og tjener fortrinsvis til Understøttelse for 2den Brigade. Det gaar derefter til Schirnau og griber, saafremt det ikke faaer særlig Ordre, overalt ind i Fægtningen, hvor det maatte være nødvendigt.

I det ovenfor Anførte har Generalcommandoen ikkun angivet Grundtrækkene for de forskjellige Troppeafdelingers Forhold under et fjendligt Angreb, idet den overlader det til Brigadecommandeurerne selv paa Grundlag deraf at træffe de specielle Bestemmelser, som under Fægtningens Gang maatte blive nødvendige.*

I Slutningen af December blev det Frostvejr, og General v. d. Horst befalede derfor, at samtlige Tropper skulde foretage længere Øvelsesmarcher, hvad han med den tilsigtede Offensive for Oje ansaa for at være af den største Vigtighed. Allerede faa Dage efter blev Vejret imidlertid paany mildt og regnfuldt og umuliggjorde Udførelsen af det Foretagende, hvortil man havde sat sit sidste Haab. Afsjørelsens Time var dog nu kommen for den slesvig-holstenske Hær, og Fremstillingen maa derfor vende sig til de Underhandlinger, som den danske Regjering samtidigt med de krigerske Begivenheder havde maattet føre dels for at opnaae Ratificationen af Fredstractaten, dels for at hidføre den i Tractatens Artikel 4 omhandlede Mellekomst fra det tyske Forbunds Side, der endelig skulde bringe Krigen til Afslutning.

I Forventning om, at der ikke fra Tydsklands Side vilde blive lagt Hindringer ivejen for Ratificationen af Fredstractaten, havde Hs Majestæt Kongen den 21de Juli, da Tiden til at bringe Tractatens Bestemmelser til Udførelse snart var forestaaende, og det var nødvendigt at danne et selvstændigt Organ for

Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, ifølge Statsraadets Indstilling udnævnt Geheimeconferentsraad, Grev Reventlow-Criminil til at fungere som Statssecretair for de nævnte Hertugdømmer. Der var derhos ved Rescript af 28de Juli midlertidigt blevet overdraget ham Ledelsen af de af de kongelige Immediat-Collegier og Departementer tidligere besørgede Forretninger, forsaavidt de angik Hertugdømmerne Holsten og Lauenborgs civile Forvaltning, saaledes at han skulde indlede det Fornødne til Opfyldelse af de Tilsagn, der i Manifestet af 14de Juli vare givne disse Hertugdømmer, og til Tilvejebringelsen af ordnede Forhold og en regelmæssig Forretningsgang.

Snart tydede dog de Efterretninger, man modtog fra Berlin, paa, at der vilde opstaae Vanskeligheder med Hensyn til Ratificationen af Fredstractaten, hvorved da ogsaa den i Tractatens Artikel 4 hjemlede Paakaldelse af det tyske Forbunds Møllekomst for at gjenoprette den legitime Landsherres Myndighed i Holsten foreløbigt umuliggjordes. I Tydskland havde Sagerne nemlig taget en ny Udvikling, og et Schisma syntes at forestaae. Osterrig med flere navnlig af de større, tyske Stater, der gik ud fra, at Forbundsoverenskomsten og den paa samme hvilende Forbundsforfatning endnu stedse stod ved fuld Magt, søgte paa enhver Maade at hævde den i Frankfurt værende Plenarforsamlings Myndighed og stræbte nu ogsaa ved et Forslag om Dannelsen af et snevrere Raad at kalde Forbundets Executivmagt tillive. Preussen, der ingenlunde var tilsinde at opgive den Magtstilling i Tydskland, som i rum Tid havde været Maalet for dets ivrigste Bestræbelser, holdt derimod tilligemed de med det forbundne Stater fast ved, at det tyske Forbund i politisk Henseende ikke var repræsenteret ved noget almindeligt anerkjendt Organ, og at en ny Constituering af For-

Vanskeligheder
med Hensyn til
Ratificationen
af Fredstrac-
taten.

bundet kun kunde finde Sted efter en fri Overenskomst af alle de tyske Stater. Den preussiske Regjering havde derfor heller ikke villet anerkjende Plenums Autoritet med Hensyn til Ratificationen af Fredstractaten, men havde forelagt Tractaten enkeltvis for alle de Forbundsregjeringer, som tilsammen repræsenterede det tyske Forbund, hvorimod flere af disse Stater, saaledes navnlig Sachsen og Hannover, med Begjærlighed grebe Spørgsmaalet om Ratificationen som et velkomment Middel til at bringe Preussen til en directe eller indirecte Erkjendelse af den Forsamlingen i Frankfurt tilkommende Myndighed. Der syntes kun at være lidet Haab om, at man fra nogen af Parternes Side vilde give efter, tværtimod syntes man at ville gjøre Alt for at stille Sagen paa Spidsen, idet enhver Estergivenhed i denne Retsstrid afvistes som en Opgivelse af et stort Princip. Den 23de Juli, Dagen for den til Udvekslingen af Ratificationen bestemte Termin, erklærede Baron Schleinitz paa given Anledning Kammerherre Bjelke, at Preussen for sit Vedkommende var beredt til strax at ratificere, men at der, skjøndt ingen af Staterne endnu havde vægret sig ved at ratificere, dog var udtalt Tvivl om Tilstrækkeligheden af en speciel og individuel Ratification, og at det preussiske Cabinet derfor vilde foreslaae Forbundsregjeringerne at forsyne enten Kongen af Preussen eller den ifølge Conventionen af 30te September 1849 indsatte, endnu ikke opløste Centralcommission i Frankfurt med Fuldmagt ad hoc for at give og udveksle Ratificationen i det tyske Forbunds Navn; dertil behøvedes der imidlertid Tid, og Baron Schleinitz foreslog derfor at forlænge Fristen for Ratificationens Udveksling 2 à 3 Uger.

Omtrent paa samme Tid, som den danske Regjering erholdt Meddelelse om dette Forslag, ankom efter længere Tids Fraværelse den østerrigske Gesandt, Baron

Vrintz, til Kjøbenhavn som Overbringer af et egenhændigt Brev fra Kejseren; han overgav endvidere den danske Udenrigsminister en Memoire, som han yderligere udviklede mundtligt, og hvori det østerrigske Cabinet havde fremsat sine Anskuelser om Maaden, paa hvilken Ratificationen og Hertugdømmernes Pacification skulde søges tilvejebragte. Om end den derved antydede Udvej gav en Udsigt til muligen hurtigt at komme udover Øjeblikkets Vanskeligheder, saa maatte Forslaget dog vække alvorlige Betænkeligheder hos den danske Regjering, dels fordi det stræbte at identificere Løsningen af Spørgsmaalet om Hertugdømmerne med Løsningen af det tyske Spørgsmaal og derved vilde føre Regjeringen ind paa en Vej, der kunde skabe den alvorlige Vanskeligheder fra de tyske Magters Side, som saa Løsningen af det tyske Spørgsmaal fra et andet Synspunkt end Cabinettet i Wien, dels fordi der paatænkte en Sættelse af de tyske Tropper, der skulde besætte Hertugdømmerne, som ikke syntes at frembyde tilstrækkelig Garanti med Hensyn til en mulig Fraterniseren med Insurgentene, og dels endelig fordi man af Forslaget tydeligt kunde see, at det var Hensigten samtidigt at gaae ind paa Realiteten af Spørgsmaalet om Hertugdømmerne, altsaa at lade os begynde paa nye Underhandlinger.

Hvor beklagelig end en Opsættelse af Udvexlingen af Ratificationerne maatte være, troede den danske Regjering dog under de givne Forhold ikke at kunne undslaae sig for at indrømme Preussen en kort Frist i saa Henseende, og i en Note af 1ste August fra Kammerherre Bjelke underrettedes Baron Schleinitz herom, idet der tillige udtaltes den Forventning, at Preussen vilde anvende al sin Indflydelse for i Overensstemmelse med dets højtidelige Forpligtelser at hidføre den fulde Udførelse af Freden. Regjeringen ansaa det dog for

Fristen for Udvexlingen af Ratificationerne forlænges; -
Circular-Depeche i den Anledning til de kongelige Gesandter.

nødvendigt tillige at henvende Magternes, særligt den mæglende Magts Opmærksomhed paa den højst betænelige Tilstand for om muligt ved dem at bevirke, at den truende Fare for Fredens Vedligeholdelse afventes. Den udtalte saaledes, at de Beretninger, som dagligt indløb om den voxende Ophidselse af den offentlige Mening i Tydskland, at de Udflugter, som opfandtes af de tyske Cabinetter for at nægte Ratificationen af Fredstractaten til samme Tid, som de stadigt tillode Understøttelse af Mandskab og Penge til Hertugdømmerne, at de nyligt gjorte Erfaringer ved mellem de ved Istød gjorte Fanger at finde en stor Mængde Individuer, hørende til de forskjellige tyske Stater, mellem 15 fangne Officerer at finde 7 preussiske og deriblandt 1, som endnu bar det preussiske Regiment «Kaiser Frantz's» Uniform, samt ved paa en stor Mængde fra Insurgenterne erobrede Geværer at finde det preussiske Mærke F. W. — at alle disse Omstændigheder og de Overvejelser, hvortil de gave Anledning, fuldkomment retfærdiggjorde den danske Regjerings Frygt for, at den tilstaaede Forlængelse af Fristen for Ratificationen skulde exploiteres i en Retning, som var aldeles modsat det Maal, man havde stillet sig. Den frembævede fremdeles, at der samtidigt fra tysk Side var fremkommet Paastande med Hensyn til Fregatten Gefion, som kun den fuldstændige Ratification kunde berettige. Uagtet Fregatten maatte betragtes som neutral, indtil Forbundets Ratification var paafulgt, og saaledes ikke vilde kunne fore noget Flag, havde nemlig den Højstcommanderende paa Skibet ladet hejse preussisk Flag og ikke villet efterkomme Commandeurcapitain Billes Opfordring til at nedtage det. Den preussiske Udenrigsminister var derfor bleven anmodet om at bevirke Ordre udfærdiget til Flagets Nedtagelse og til, at der, indtil den fuldstændige Ratification var paafulgt, ikke

foretoges Noget, hvorved status quo forandrede; men ved en Note af 8de August havde imidlertid Baron Werther efter sin Regjerings Ordre fastholdt Retten til at have preussisk Flag paa Gefion og derved givet Anledning til et yderligere Noteskifte, da den danske Regjering, om den end ikke for Øjeblikket vilde anvende Forholdsregler af en saadan Natur, at derved kunde fremkaldes en yderligere Forvikling af Forholdene, dog var bleven sat i den Nødvendighed bestemt at gjøre Indsigelse mod den af Preussen reclamerede Ret. Det preussiske Cabinet havde i det Hele taget ikke forsømt nogen Lejlighed til at lade Danmark føle, hvor farligt dets Uvenskab vilde være, samtidigt med, at dets hele Adfærd tillige syntes indrettet paa at anskueliggjøre de Fordele, som en Tilslutning til dets Politik vilde medføre. Naar den danske Regjering, hed det endvidere, trods den fra Tydscklands Side udviste Fremfærd vedblivende viste det største Maadehold, da var det, fordi den fremfor Alt vilde undgaae de alvorlige Complicationer, som kunde true den almindelige Fred, hvis Danmark ikke holdt sig forpligtet og bundet ved Freden i Berlin. Men denne Politik kunde ikke Andet end medføre følelige Offre, der vilde kunne udtømme Landet og maatte vække alvorlig Bekymring. Medens Insurgentthæren kunde søge Skjul bag Ejderen og rykke ind i Slesvig, naar den fandt for godt, kunde den kongelige Hær paa sin Side ikke forfølge sine Fordele ind i Holsten. Udsat for pludselige Angreb fra en utilgængelig Fjende, maatte det blive mere og mere vanskeligt for den danske Hær at holde sine Stillinger, og trods dens Sejr vilde den Højtcommanderende tilsidst kunne see sig nødt til at opgive en Del af det Land, som atter var bragt under den legitime Souverain, eftersom han muligen maatte concentrere sine Tropper for at være paa sin Post mod en Fjende, der

havde gode og uangribelige Stillinger, og som hver Dag erholdt nye Forstærkninger af Penge og Mandskab, der snart vilde lade den numeriske Overlegenhed forsvinde, som den kongelige Hær havde haft overfor Insurgen-terne

Den af Baron Schleinitz begjærede Frist for Udvexlingen af Ratificationerne var imidlertid udløben den 13de August. De af Preussen gjorte Forslag havde kun fundet Billigelse af de fleste af de Stater, som vare knyttede til Preussen ved Conventionen af 26de Maj 1849, hvorimod Osterrig og de tyske Stater, der havde sluttet sig til samme, havde afvist saavel Preussens principale Forslag om Enkeltstaternes Ratification som dets subsidiaire Forslag om en Bemyndigelse ad hoc i Forbundets Navn for Preussen eller Centralcommissionen og havde henvist Sagen til Afgjorelse i Frankfurt, saasnart det snevrere Raad havde constitueret sig. I en Note af 15de August underrettede Baron Werther den danske Udenrigsminister*) om Resultatet af Preussens Bestræbelser for at hidføre Ratificationen, idet det samtidigt udtaltes, at Preussen var beredt til at udvexle de i Berlin tilstedekomne Ratificationserklæringer, medens det maatte overlades de andre tyske Stater at enes om den Maade, paa hvilken de vilde constatere deres Tiltrædelse til Fredstractaten. Hvor store Ulemper der end vare forbundne med en Ratification, som ikke var bindende for Totaliteten af det tyske Forbund, troede den danske Regjering dog, saameget mindre som Lord Palmerston havde tilraadet en partiel Udvexling, ikke at burde

---

*) Under 6te August var Kammerherre Reedtz bleven udnævnt til Udenrigsminister, idet Kongen under samme Dato havde tilladt Conseilspræsidenten, Grev Moltke, paa hans derom indgivne Ansøgning at afgive den ham interimistisk overdragne Udenrigsminister-Portefeuille.

vægre sig ved at modtage Preussens Tilbud, men kun ^{Den danske Re-}
 under Forudsætning af, at Udvexlingen kunde ske ^{gjerling gaa-}
 saaledes, at den ikke fra vor Side medførte nogen ^{end paa Preus-}
 Anerkjendelse af Unionen af 26de Maj 1849, og at ^{sens Forslag om}
 man forbeholdt de andre tyske Staters Ratification ^{en partiel Ud-}
 enten enkeltvis eller ved et almindeligt anerkjendt Cen- ^{vexling af Rati-}
 tralorgan. I Instructionen desangaaende blev det under ^{ficationsraa-}
 19de August paalagt Kammerherre Bjelke, at han
 skulde søge at bevirke, at Opfordringen til at skride
 til en saadan Udvexling rettedes af den engelske Chargé
 d'affaires i Berlin, Hr. Howard, samtidigt til ham og
 til Baron Schleinitz, og at selve Udvexlingen ogsaa
 skete ved Hr. Howards Mellekomst. Samtidigt til-
 lagdes der den kongelige Befuldmægtigede i Frankfurt,
 Kammerherre Bülow, Ordre til at træffe de nødvendige
 indledende Skridt for at hidføre Ratificationen fra de i
 Plenarforsamlingen dersteds repræsenterede Regjeringer,
 der havde tiltraadt Østerrigs Andragende om Forbunds-
 forsamlingens Indkaldelse gennem det kejserslige Præ-
 sidentialhof til den 1ste September, og hvor altsaa Con-
 stitueringen af det snevrere Raad kunde paaregnes i den
 nærmeste Fremtid; Kammerherren bemyndigedes der-
 hos til strax efter Raadets Constituering at stille et
 Andragende til Forbundsforamlingen om Udstedelsen
 af et Inhibitorium til Statholderskabet for om muligt
 at bevirke en foreløbig Standsning af Fjendlighederne.

Den store Vigtighed af, at der ikke fra de nævnte
 Staters Side rejstes nogen Indvending mod Fuldbyrdel-
 sen af Ratificationen eller mod den for samme fore-
 slaede Form, og det levende Ønske om at komme til
 en foreløbig Forstaaelse om Etableringen af et taale-
 ligt Provisorium for Holsten og Lauenborg bevægede ^{Baron Pechlin}
 endvidere den danske Regjering til at sende Baron ^{sendes i over-}
 Pechlin i overordenlig Mission til Wien, hvor Baron ^{Nordenlig Mission}
 i Forening med den derværende kongelige Gesandt ^{til Wien}

skulde foretage de fornodne Skridt for om muligt at give den østerrigske Politik en for Danmark gunstigere Retning ved navnlig at søge bevirket, at det kejserlige Cabinet saavel i Henseende til Fredstractaten som i Henseende til Londonnerprotocollen indtog en af Tydskland mere uafhængig, med Østerrigs Stilling som europæisk Stormagt stemmende Holdning. I et egenhændigt Brev til Kejseren, dateret den 18de August, udtalte vor Konge efter at have takket for det Lykønskningsbrev, som Kejseren havde skrevet den 23de Juli i Anledning af Fredsslutningen, sin bittre Skuffelse over, at Freden indtil da ikkun havde været Signalet til Fornyelsen af Borgerkrigen. Mangelen paa Samstemning hos de tyske Cabinetter og deres Tøven med at ratificere den i deres Navn af Preussen sluttede Tractat havde kun kunnet give ny Næring til de revolutionaire Tendentser, som vare blevne exploiterede med saa afgjort Held for at forstyrre den gode Forstaaelse mellem Danmark og Tydskland, og som bare Spiren i sig til alvorlige og for den europæiske Fred faretruende Forviklinger. For at afværge disse alvorlige Farer henvendte han sig til Kejseren, og han gjorde det med saa meget større Tillid, som han var fuldkomment overbevist om ved en forsonlig og moderat Politik og ved de til den kongelige Befuldmægtigede i Frankfurt rettede Instructioner at have forsøgt at handle i Overensstemmelse med Kejsereus Anskuelse. I Deres ophejdede Hus, hed det fremdeles, har Forsvaret af Legitimitetens og Retfærdighedens Principer, Garantien for Tydsklands Ære og Lykke, altid været traditionel, og Deres Majestæt har vist, at De har Villie og Evne til at bevare ubeskaaren den Dem fra Deres Forfædre tilfaldne, ædle Arv; jeg har derfor det sikke Haab, at Deres Majestæt gunstigt vil modtage min Anmodning om at gjøre Deres Myndighed gjældende for at tilveje-

bringe Orden og Rolighed i de af mine Lande, som høre til det tyske Forbund, og om ved Deres Medvirkning at ville sikre de militaire Foranstaltninger, som blive fundne uundgaaelige for at naae dette Maal, den nødvendige Kraft og Hurtighed.

Det blev paalagt Baron Pechlin at lægge Vejen over Berlin for efter foregaaende Conference med den derværende engelske og russiske Repræsentant, Hr. Howard og Baron Budberg, med sit Raad at complete og om nødvendigt modificere de Kammerherre Bjelke givne Instructioner og for at søge tilvejebragt nærmere Oplysning om, hvorvidt den preussiske Regjering, saaledes som det hed sig, ikke havde i Sinde at tage Del i den Intervention, som i Henhold til Fredstractatens Artikel 4 eventuelt maatte blive foretaget af Forbundet. Feruden med Kammerherre Bjelke skulde Baronen ogsaa træde i Correspondance med Kammerherre Bülow i Frankfurt og give denne Sidste Underretning om det hensigtsmæssigste Tidspunkt til at handle i Overensstemmelse med den ham givne Bemyndigelse. Det anbefaledes ham at indrette sin Rejse saaledes, at han kunde træffe sammen med Grev Nesselrode og om muligt ogsaa med Baron Meyendorff, med hvilke han skulde søge en fortrolig Samtale om Sagen, inden han indlod sig paa Forhandlinger med den østerrigske Regjering. Som hans første Opgave i Wien betegnedes det ham, at han skulde søge at udvirke det kejserlige Cabinets kraftige Medvirkning til Ratificationssagens hurtigst mulige Fremme. Han vilde dernæst fornemmelig have at virke hen til, at den i Fredstractatens Artikel 4 omtalte Intervention overtoges af den østerrigske Regjering og navnlig saaledes, at det intervenserende Troppcorps for Størstedelen blev sammensat af østerrigske, ikke tyske Tropper og blev stillet under Commando af en østerrigsk, ikke tysk General; saafremt det ikke skulde

Den Baron
Pechlin tildelte
Instrux.

kunne undgaaes, at dette Corps tillige blev sammensat af Tropper fra Forbundshærens 10de Armeecorps, gik Regjeringens Ønske ud paa, at ikkun hannoveranske og ikke andre nordtydske Tropper kom til at tage Del i Interventionen; hvad Fæstningen Rendsborg angik, skulde han holde paa, at den i hvert Fald kun delvis besattes af tydske Tropper, og at de Dele af Fæstningen, som utvivlsomt hørte til Hertugdømmet Slesvig, besattes af danske Tropper. Da det var at forudsee, at det østerrigske Cabinet, forinden det bestemte sig til selvstændigt at tage Interventionen i Holsten i sin Haand, vilde fordre en Erklæring med Hensyn til de Grundsætninger, som fra dansk Side tænktes fulgte ved Pacificationen af dette Hertugdømme, bemyndigedes Baron Pechlin til at give det kejserlige Cabinet den almindelige Forsikkring, at det under Fredsunderhandlingerne i Berlin den 17de Marts gjorde og af Østerrig billigede Forslag ligesom ogsaa de i det kongelige Manifest af 14de Juli udtalte Grundsætninger og Hensigter fremdeles vilde danne Grundlaget for de Forholdsregler, som vilde blive tagne til Ordningen af Monarchiets indre Anliggender. Han skulde i Særdeleshed fremhæve, at Regjeringen, omendskjøndt de fra Hertugdømmet Holsten udgaaende Fjendligheder fritog Kongen for enhver Forpligtelse, som kunde udledes fra Manifestet, dog var besjælet af det oprigtigste og inderligste Ønske om ad Forstaaelsens Vej at tilvejebringe en virkelig, indre Fred, og at den derfor ikke tog i Betænkning at gjentage Tilsagnet om, at en Incorporation af Slesvig i Kongeriget Danmark ikke vilde finde Sted, under Forbehold af, at enhver Competence for Tydskland med Hensyn til dette Hertugdømme ogsaa fremdeles holdtes ude; Regjeringen vilde ligeledes fastholde Beslutningen om at sammenkalde ansete Mænd fra Hertugdømmet Slesvig, Kongeriget og Hertugdømmet

Holsten til Ordningen af Slesvigs Forhold og sørge for, at der ved Valgene iagttoges den største Upartiskhed, og at Forsamlingen saavidt muligt kom til at holde sine Møder i en slesvigsk By og i hvert Fald hverken i Kjøbenhavn eller i Holsten. Samtidigt med, at den danske Regjering tog de ovennævnte Forholdsregler, fandt den det nødvendigt i en Circulairstkrivelse af 19de August til de kongelige Gesandtskaber i Paris, Petersborg, London og Stokholm (Christiania) at paalægge disse at henlede vedkommende Magters Opmærksomhed paa det Betænkelige i vor politiske Stilling, som var fremkaldt derved, at en stor Del af de tyske Stater om ikke aabenlyst saa dog med en beklagelig Svaghed tillod, at Insurgent hæren erstattede de ved Isted liden Tab ved at rekrutere sig fra Tydskland, saa at denne Hær allerede havde erholdt udefra en betydelig Tilgang og sandsynligvis snart vilde blive stærkere end den kongelige Hær. De skulde derhos udtale, at Regjeringen ventede, at dens Allierede ikke vilde tøve med at gjøre Ende paa en Tilstand, som indeholdt saamange Spirer til farlige Forviklinger, og fremhæve Nødvendigheden af, at Garantmagterne for Slesvig fra 1720 og for Integriteten af det danske Monarchi fra 1850 gjorde deres Autoritet gjældende og skrede hurtigt og virksomt ind for at slukke de Udvidelseslyster, som syntes at have fæstet Rod i Tydskland, bringe Tydsklands Cabinetter og Folk til virkeligt fredelige Dispositioner og gjøre en Ende paa den blodige og ødelæggende Kamp i Hertugdømmerne.

Circulairstkrivelse af 19de August til de kongelige Gesandter.

Der var imidlertid kun en ringe Udsigt til, at disse Henvendelser skulde føre til det ønskede Resultat. Rusland havde vel, som vi have seet, sendt en Flaadeafdeling til Farvandet ved Hertugdømmerne, og dets Kejser havde vel yderligere vist sin Sympathi for Danmarks Sag ved at sende Storfyrst Constantin til Kjøben-

havn som Overbringer af en Lykønskningskrivelse i Anledning af Sejren ved Isted og ved at give vor Hær særlige Beviser paa sin Naade*), men det var ligesaa lidt som England tilbøjeligt til at gribe til energiske Forholdsregler for at fremtvinge en Standsning af Fjendlighederne fra Hertugdømmernes Side, i alt Fald ikke før det havde vist sig, at ethvert Haab om Fredens tractatmæssige Udførelse ved en Forbundsintervention maatte opgives. — Fra Lord Palmerston indløb der netop paa denne Tid en Opfordring til den danske Regjering om ikke at lade Hæren overskride Ejderen, om saavidt gjørligt ved Paavirkning fra tysk Side at søge at opnaae en Nedsættelse af Insurgentbærens Styrke til Fredsfod og om at benytte Tiden til i en saa stor Udstrækning som muligt at forskaffe de tyske Staters Ratification af Freden. Det meddeltes samtidigt, at Lorden havde paalagt den engelske Chargé d'affaires i Berlin at opfordre Preussen til at anvende sin Indflydelse for at forhindre, at Insurgenthæren, der nu atter stod ved Ejderen, overskred denne Grændse, at han saavel i Berlin som i München havde ladet gjøre Forestillinger med Hensyn til den Understøttelse af Mandskab og Penge, som tilfød Insurgenterne fra Tydskland, og at det engelske Cabinet var fuldkomment overbevist om, at Insurgenterne vilde afholde sig fra enhver Offensive.

Opfordring fra Lord Palmerston til den danske Regjering om ikke at lade Hæren overskride Ejderen.

*) Som Bevis paa den Deltagelse, Hs. Majestæt Kejseren af Rusland bevidnede vor Sag, overbragte Storfyrst Constantin til General Krogh Decorationen af Sct. Anna Ordenens 1ste Klasse med Brillanter og til Fordeling blandt Hærens Officerer 2 Decorationer af samme Ordens 1ste Klasse, 10 af 2den Klasse, hvoraf 4 med den kejserlige Krone, 8 af 3die Klasse med Cocarde og 12 af 4de Klasse; endelig var der for Underklasserne bestemt 25 Kors af Ordenens 5te Klasse.

Større Haab satte vor Regjering dog til, at det skulde lykkes den at bevæge Frankrig, der netop havde en stærk Flaade samlet i Cherbourg, til en energisk Optræden og til at gjøre en Ende paa de for Danmark saa utaalelige Forhold og Tilstande, og dette saameget mere som der var al Grund til at troe, at Rusland var gunstigt stemt for et saadant Skridt fra Frankrigs Side. Det blev derfor under 20de August paalagt den kongelige Gesandt i Paris at bestræbe sig for at bringe Frankrig til uden Ophold saavel i London som i Petersborg at erklære sig beredt til at gribe saadanne militaire Forholdsregler, navnlig ved Opstillingen af et stærkt Observationscorps i det sydlige Slesvig, som turde synes fuldkomment berettigede saavel ved den af Frankrig ligeoverfor Danmark i 1848 fornyede Garanti for Slesvig som ved Frankrigs Delagtighed i Londonerprotocollen. Forinden vi gaae videre i vor Fremstilling, vil det imidlertid være nødvendigt her at gaae noget tilbage i Tiden og kaste et Blik paa den Udvikling, det havde taget med nysnævnte Protocol.

Den afsluttede Fred havde selvfølgelig gjort Forandringer nødvendige i Redactionen af Protocollen, og vor Gesandt i London havde ved Forhandlinger i saa Henseende med Lord Palmerston og Baron Brunnow ladet det sig være magtpaaliggende saameget som muligt at fremskynde Sagen, for at ikke nye Opsættelser skulde lamme den moralske Virkning, som man ventede sig af den nævnte europæiske Act, og formindske dens Værd i Tydskland og navnlig i Preussen havde Vedtagelsen af Protocollen selvfølgelig vakt stor Uvillie, og sidstnævnte Lands Regjering, der aabent syntes at billige de af Hr. Buntsen afgivne Erklæringer, havde skyndt sig med i Wien at søge at gjøre de Grunde gjældende, der efter dens Mening burde bestemme Østerrig saa-

Preussens og Østerrigs Stilling ligeoverfor den i London den 4de Juli vedtagne Protocol.

velsom Preussen til at modsætte sig en Act, der i ethvert Fald ikke længer forekom den betimelig, efterat de stridende Parter vare komne til Enighed ved den imidlertid afsluttede Fred. Efter de i Berlin nærede Anskuelser var det danske Monarchis Integritet ingenlunde det Alternativ, der mest stemmede med Tydslands Interesse, og bagved skimtedes endnu stedse Preussens ærgjerrige Udvidelsesplaner og Bestræbelser efter at naae en overvejende Indflydelse i Østersøen. Østerrig var langt fra uvilligt til at anerkjende det i Protocollen fremsatte Princip, og det ønskede at sikkre Kongen af Danmark den vedvarende Besiddelse af de under hans Scepter værende Lande, og at Arvefølgen af denne Grund maatte blive ordnet paa en tilfredsstillende Maade. Men det troede ikke at turde see bort fra sin Stilling som tydsk Forbundsmagt og ansaa det derfor nødvendigt at holde Spørgsmaalet aabent om, paa hvilken Maade ved de fremtidige Forhandlinger det tydske Forbunds Rettigheder vilde blive at varetage. Som Betingelse for Østerrigs Tiltrædelse til Protocollen havde Fyrst Schwarzenberg derfor paalagt Baron Koller at forlange langt videre gaaende Forandringer i dens Ordlyd, end de ikke tydske Magter vare villige til at gaae ind paa.

Ny Conferenco
i London den
2den August:
Protocoludkast
tiltraadt af
Storbritannien,
Rusland,
Frankrig, Sve-
rig og Danmark

Den 2den August samledes efter Indbydelse af Lord Palmerston i det engelske Udenrigsministerium Repræsentanterne for de Magter, der havde tiltraadt Protocollen af 4de Juli, samt Repræsentanten for Østerrig; den preussiske Gesandt, der havde modtaget bestemt Instrux fra sin Regjering om at afholde sig fra Conferencen, havde afslaaet Indbydelsen, idet han blandt Andet gjorde gjældende, at den afsluttede Fred, som ordnede Forholdet mellem Preussen og Danmark, ikke alene gjorde Preussens Deltagelse i Protocollen overflødig, men for Ojeblikket endogsaa udelukkede den, og

iøvrigt henholdt sig til sin tidligere Reservation. Efter en længere Forhandling, under hvilken man forgjæves havde bestræbt sig for at bevæge Baron Koller til at tiltræde det forelagte Udkast selv med mindre Redactionsforandringer, skrede Repræsentanterne for de ikke tyske Magter til at underskrive nedenstaaende, foreløbige Protocol, idet en senere Tiltrædelse holdtes aaben ikke alene for Østerrig, hvis Repræsentant forbeholdt sig at indhente sin Regerings Beslutning, men ogsaa for Preussen:

Hs. Majestæt Kejseren af Østerrig, Præsidenten for den franske Republik, Hds. Majestæt Dronningen af det forenede Kongerige Storbritannien og Irland, Hs. Majestæt Kongen af Preussen, Hs. Majestæt Kejseren over alle Russer og Hs. Majestæt Kongen af Sverig og Norge have i Betragtning af, at Opretholdelsen af det danske Monarchis Integritet, der er knyttet til den europæiske Ligevægts almindelige Interesser, er af høj Vigtighed for Bevarelsen af Frøden, besluttet efter Indbydelse fra Hs. Majestæt Kongen af Danmark at bekræfte den fuldstændige Enighed, som bestaaer imellem deres Cabinetter i Henseende til Opretholdelsen af dette Princip, og bemyndiget deres i Conference samlede Befuld-mægtigede til i deres Navn at afgive følgende Erklæring:

§ 1.

Det er de nævnte Magters enstemmige Ønske, at det under Hs. danske Majestæts Herredømme for Tiden forenede Bisiddelsesomraade maa blive opretholdt i sin Helhed.

§ 2.

Som Følge heraf erkjende de Visdommen af de Betragtninger, som bestemme Hs. Majestæt Kongen af Danmark til for visse Tilfældes Skyld at ordne Arve-

følgen i hans kongelige Hus for derved at lette de Arrangements, ved Hjælp af hvilke det ovennævnte Formaal vil kunne opnaaes, uden at der gjøres nogen Forandring i Hertugdømmet Holstens Forhold til det tyske Forbund.

§ 3.

De ønske sig til Lykke med, at de i Berlin under Storbritanniens Mægling aabnede Underhandlinger allerede have ført til Undertegnelsen af en Tractat mellem Danmark og Preussen i sit eget og det tyske Forbunds Navn, en Tractat, som de have det sikke Haab om vil have Fredens Gjenoprettelse til Resultat.

§ 4.

Da de nævnte Magter fra deres Side ville tilkjendegive deres fremtidige Ønske om, saa meget som det afhænger af dem, at lette Afslutningen af de i nærværende Protocols Artikel 2 omtalte Arrangements, saa forbeholde de sig at træffe indbyrdes Overenskomst for ved en Act af europæisk Anerkjendelse at give disse Arrangements et yderligere Pant paa Varighed. Det er vedtaget, at denne Raadslagning skal finde Sted i London, og at de nævnte Magter i det Øjemed skulle forsyne deres Repræsentanter med de fornødne Fuldmagter.

I Overensstemmelse med den i Mødet tagne Beslutning rettede de Magter, der havde underskrevet Protocollen, i den nærmeste Tid deres Bestræbelser paa at bringe Østerrig og om muligt ogsaa Preussen til at tiltræde den nævnte Act. Hvad Østerrig angaaer, da udtalte vel ogsaa Fyrst Schwarzenberg gjentagne Gange sin Velvillie for Danmark og sin Billigelse af det i Protocollen fremsatte Princip om det danske

Monarchis Integritet, ligesom han ogsaa i sine Depecher navnlig til den østerrigske Gesandt i Petersborg i stærke Udtryk dadlede den af Preussen fulgte Politik; han ankede saaledes blandt Andet over, at Preussen ved ikke at forebygge Fjendlighedernes Gjenoptagelse fra Holstens Side havde svigtet en Forpligtelse, det i saa Henseende havde paataget sig ligeoverfor Centralcommissionen, at det ved at forhindre Dannelsen af et Forbundsorgan havde vanskeliggjort Fredens Ratification, altsammen for at drage Fordel af den derved uundgaaeligt fremkaldte Forvirring, og over at det i fuldkommen Strid med Berlintractatens hemmelige Artikel nu havde erklæret ikke at ville tage Del i Underhandlingerne om Ordningen af den danske Arvefølge. Men ikke desto mindre havde det østerrigske Cabinet hovedsagelig af Hensyn til Stemningen i Tydskland endnu stadigt Betænkeligheder ved at tiltræde Protocollen i den af de ikke-tydske Magter vedtagne Form, og først den 21de August tilgik der Baron Koller saadanne Instructioner, som kunde give Haab om, at det vilde komme til en Forstaaelse.

Den 23de August samledes Baron Koller i det engelske Udenrigsministerium med de Magters Befuldmægtigede, der havde underskrevet Protocollen af 2den August, og afgav den Erklæring, at han af sit Hof var bemyndiget til i dets Navn at tiltræde de i Protocollens Indledning og 1ste Artikel udtalte Principer ligesom ogsaa de i Artiklerne 2 og 4 indeholdte Erklæringer, dog under Forbehold af, at den nævnte Protocols Bestemmelser ikke skulde kunne gjøre noget Skaar i det tydske Forbunds Rettigheder. Den danske Befuldmægtigede udtrykte sin Tilfredshed med denne Tilslutning, men troede paa sin Side at burde udtale, at de omtalte tydske Forbundsrettigheder selvfølgelig kunde have Hensyn til Hertugdømmerne Holsten og

Osterrig tiltræder betingelsesvis de i Protocollen af 2den August fastsatte Principer.

Lauenborg som udgjørende Dele af det tyske Forbund. Efterat dernæst Frankrigs, Storbritanniens, Ruslands og Sverigs Befuldmægtigede havde godkendt de afgivne Erklæringer og enstemmigt havde udtalt deres Paaskjønnelse af de velvillige Hensigter, Østerrig lagde for Dagen ved at tiltræde de i Protocollen af 2den August fastsatte Principer, blev den over Mødet optagne Protocol underskrevet af samtlige Deltagere, idet det udtaltes, at Preussens Tilslutning skulde holdes aaben.

Preussen vægrer sig fremdeles ved at slutte sig til Protocolen; — dets Utiløjelighed til at indvirke paa Statholderskabet for at forebygge enFornyelse af Fjendlighederne.

De Forsøg, som navnlig fra Storbritanniens og Ruslands Side gjentagende bleve gjorte for at bevæge Preussen til en Tilslutning, bleve imidlertid foreløbigt aldeles frugtesløse. Den preussiske Regjering, der havde fundet sig foranlediget til at forelægge Spørgsmaalet om Successionen i Hertugdømmerne for Kronjuristerne, og som af dem havde modtaget den Erklæring, at den største Del af Holsten og en Del af Slesvig efter Kong Frederik den 7des og hans Farbroders Død vilde tilfalde Hertugen af Augustenborg, og at det kongelige, preussiske Hus havde Fordring paa det Pinnebergske District, medens de russiske Fordringer lodes uomtalte, lagde ikke Skjul paa den Anskuelse, at en eventuel Deling af Holsten var mere stemmende med Tydsklands og Preussens Interesser end Vedligeholdelsen af det danske Monarchis Integritet, og at den offentlige Ret i hvert Fald derved vilde skee Fyldest. Det, Preussen foreløbigt ønskede, var efter Baron Schleinitz's Yttringer i saa Henseende, at Foreningen mellem Hertugdømmerne Holsten og Slesvig blev nøje fastsat og saa omfattende som muligt, og at Forbindelsen med Tydskland kom til at stemme med hvad dettes Interesser krævede, hvorimod Foreningen mellem Slesvig og Danmark om muligt maatte indskrænkes til en Personalunion.

Til noget bedre Resultat førte heller ikke de Føre-

stillinger, der, som vi have seet, bleve gjorte Berlinerhoffet fra det engelske Cabinet for at hidføre en Standsning af Fjendlighederne mellem Danmark og Hertugdømmerne, og som ikke mindre indtrængende rettedes til det fra Ruslands Side. Medens det danske Cabinet erklærede sig villigt til at efterkomme den af Lord Palmerston stillede Opfordring og for ikke at fremkalde en yderligere Exaltation i Tydskland at indskrænke sine militaire Operationer til Ejder Grændsen, fremgik det ikkun altfor tydeligt af Baron Schleinitz's Svar, at Preussen ikke var tilsindsat foretage noget virksomt Skridt for at indvirke paa Statholderskabet og forebygge, at der fra holstensk Side blev udøvet fornyede Fjendligheder; hans Erklæring gik hovedsagelig ud paa, at Preussen allerede havde anvendt al sin Indflydelse for at afholde Slesvig-Holstenerne fra en Fornyelse af Fjendlighederne, men forgjæves, og at den preussiske Regjering vilde gjøre Alt, hvad den kunde, mod officielle Demonstrationer til Fordel for Slesvig-Holstenerne, men at den ikke kunde forhindre private Individiers Virksomhed

Den danske Regjering delte derfor ingenlunde den af det engelske Cabinet udtalte Overbevisning om, at Insurgenterne vilde afholde sig fra enhver Offensive, men fandt det tvertimod sandsynligt, at Statholderskabet efter den ringe Udsigt der var til, at Preussen vilde træde kraftigt op imod det, ikke ved simple Raad vilde lade sig bevæge til at afstaae fra fjendlige Foretagender, der ikke synderligt kunde forværre, men muligen væsenligt forbedre dets Stilling. Under disse Forhold saa Regjeringen sig foranlediget til sidst i August at paalægge den kongelige Gesandt i London paany at henlede Lord Palmerstons Opmærksomhed paa vore Ressourcers Utilstrækkelighed og paa det for vor Hær Vanskelige i ligeoverfor en uangribelig Modstander

Den danske Re-
gjerings tilkjæn-
degiver Lord
Palmerston, at
Hæren kunde
blive sat i den
Nødvendighed
at maatte over-
skride Ejderen.

at forsvare sin udstrakte Stilling, saa at det derved, og da Kongen ikke havde kunnet opnaae nogen Hjælp i Holsten af sine tyske Forbundsfæller. stedse blev mere sandsynligt, at Hæren kunde blive sat i den Nødvendighed at maatte overskride Ejderen. En Gjen- tagelse af de i 1848 forefaldne Begivenheder, som man netop havde villet forebygge ved, at den kongelige Hær ikke overskred Ejderen, vilde saaledes neppe kunne undgaaes, medmindre Kongens ikke-tyske Allierede skrede ind i Slesvig med en virksom Hjælp; kun ved en saadan Hjælp vilde Nødvendigheden for at over- skride Ejderen forsvinde.

Hvor berettiget den Mistillid var, som den danske Regjering nærrede med Hensyn til Statholderskabets fredelige Hensigter, maatte det engelske Cabinet snart erkjende, og allerede i de første Dage af September indløb der gjennem Sir Wynn Meddelelser fra London, der i Modsætning til de tidligere gik ud paa, at et forestaaende Angreb fra Insurgenternes Side nok kunde være muligt, og som vare Forløbere for Angrebet paa Mysunde.

Imidlertid havde Kammerherre Bjelke i Forening med Baron Pecblin efter det dem af Regjeringen givne Paalæg foretaget de fornødne, indledende Skridt hos Berlinerincabinettet, for at der kunde skrives til en Ud- vexling af Ratificationerne for Preussens og de med samme forbundne Staters Vedkommende. For at und- gaae alle Vanskeligheder med Hensyn til Conventionen af 26de Maj 1849 foreslog Baron Schleinitz, som den simpleste og naturligste Maade at foretage Udvoxlingen paa, at lade hver enkelt af de hos ham beroende Ra- tificationer udvexle mod et lignende Document fra dansk Side. Han gjorde heller ikke Indvendinger imod, at der i den eventuelle Protocol for Udvoxlingen op- toges en Bemærkning dels om det af den danske Re-

gjerling ønskede Forbehold af en almindelig Ratification for hele Tydskland, naar et fælles Organ for dette engang blev tilvejebragt, dels om at det var efter den mæglende Magts Indbydelse, at Udvekslingen foretoges under Medvirkning af den storbritanniske Chargé d'affaires i Berlin, Hr. Howard. Efterat den danske Regjering var gaaet ind paa den foreslaaede Udvekslingsmaade og havde tilstillet Kammerherre Bjelke det fornødne Antal Ratificationsdocumenter, havde Kammerherren i Overværelse af Hr. Howard gjentagne Sammenkomster med den preussiske Gesandt ved det helvetiske Forbund, Hr. Sydow, der var bleven befuldmægtiget til at foretage Udvekslingen. Ikke uden Vanskeligheder blev man enig om Redactionen af Udvekslingsprotocollen, da Hr. Sydow gjorde gjældende, at det var af egen Drift og ikke efter Lord Palmerstons Opfordring, at Preussen var fremkommet med Forslaget om en partiel Udveksling, og han ligeledes gjorde Indvendinger mod den fra dansk Side ønskede Udtalelse om en senere Ratification af et fælles Organ for hele Tydskland. Størst Vanskelighed frembød dog Spørgsmaalet om Ratificationen fra Storhertugdømmet Oldenborgs Side, hvis Regjering først havde indsendt en betinget Ratification, men paa Preussens Opfordring havde ombyttet den med en ubetinget, der dog var ledsaget af en Note, som forlangtes vedlagt, og hvori udtaltes den Forudsætning, at Fredstractaten vilde blive forstaaet saaledes, at det tyske Forbunds Rettigheder med Hensyn til Holsten sikkedes, og at ingen fremmed Intervention fandt Sted hverken i Holsten eller i Slesvig, samt toges Forbehold med Hensyn til Kammerherre Bülow's Tilstedeværelse i Frankfurt som kongelig Befuldmægtiget. Da Hr. Sydow maatte erkjende, at en Omtale af en saadan Note i Protocollen vilde være betænkelig og navn-

Udvekslingen af Ratificationsaerter i Berlin for Preussens og de med det forbundne Staters Vedkommende.

lig vilde skade Actens Betydning, naar den blev offentliggjort, foreslog han som den bedste Udvej, at den preussiske Udenrigsminister skulde tilstille Kammerherre Bjelke en Afskrift af Noten, som den danske Regjering da kunde besvare saaledes, som den fandt det rigtigt. Forskjellige Yttringer af Hr. Sydow overbeviste imidlertid Kammerherre Bjelke om Nødvendigheden af at sikkre sig mod de mulige Følger af at modtage en saadan Meddelelse, som kunde være et Forsøg paa at indsmugle en Reservation, og han gjorde derfor Paastand paa, at Ratificationen for Oldenborgs Vedkommende foreløbigt skulde holdes tilbage, en Afgjørelsesmaade, der ogsaa trods Hr. Sydows ivrige Modstand endelig blev taget tilfølge. Udvexlingen af de andre i Preussens Værge værende Ratificationer fandt Sted den 6te September hos Hr. Howard, saaledes som den nedenfor anførte Protocol over Udvexlingen nærmere udviser:

De Undertegnede:

Hr. Bjelke, Hs. Majestæt Kongen af Danmarks Chargé d'affaires ved Hs. Majestæt Kongen af Preussens Regjering, og Hr. Sydow, Hs. Majestæt Kongen af Preussens overordenlige Gesandt og befuldmægtigede Minister ved det helvetiske Forbund, der af deres respective Regjeringer ere befuldmægtigede til at udvexle de Actstykker, som constatere Ratificationen af den under Storbritanniens Mægling sidste 2den Juli imellem Hs. Majestæt Kongen af Danmark og Hs. Majestæt Kongen af Preussen i sit og det tyske Forbunds Navn afsluttede Fredstractat, ere i det Øjemed efter Indbydelse af Storbritanniens Chargé d'affaires, Hr. Howard, komne sammen hos denne den mæglende Magts Repræsentant.

De Undertegnede have fremlagt og oplæst Ratificationsacterne nemlig:

Hr. Bjelke 17 Exemplarer af den af Kongen af Danmark undertegnede Act og

Hr. Sydow 17 Actstykker, undertegnede af:

1. Hs. Majestæt Kongen af Preussen.
2. Hs. kgl. Højhed Storhertugen af Baden.
3. " do. do. do. " Sachsen-Weimar.
4. " do. do. do. " Meklenborg-Schwerin.
5. " Højhed Hertugen " Sachsen-Meiningen.
6. " do. do. " Sachsen-Altenburg
7. " do. do. " Anhalt-Dessau.
8. " do. do. " Anhalt-Bernburg.
9. " do. Fyrsten " Schwarzburg-Sondershausen.
10. " do. do. " Schwarzburg-Rudolstadt.
11. Hds. do. Fyrstinden " Waldeck.
12. Hs. do. Fyrsten " Lippe-Detmold.
13. " do. do. " Reuss, ældre Linie.
14. " do. do. " Reuss, yngre Linie.
15. Fristaden Lübecks Senat.
16. do. Bremens do.
17. do. Hamborgs do.

Efterat de Undertegnede have fundet disse Actstykker i god og behørig Form, ere de skredne til Udveksling af dem.

Hr. Bjelke har ved denne Lejlighed i sin Regjerings Navn afgivet den Erklæring, at denne, idet den efter den mæglende Magts anbefaling gav sit Samtykke til denne partielle Udveksling, fremdeles havde det Haab, at nærværende Act, eftersom den endnu ikke indbefattede alle de Stater, som henhøre til det tyske Forbund, snart vilde modtage den fornødne Fuldstændiggjørelse for at constatere denne Tractats

Ratification af Totaliteten af de Stater, der danne dette Forbund.

Til Bekræftelse herpaa have de Undertegnede underskrevet nærværende, in duplo udfærdigede Protocol og paatrykt deres Vaabensegl.

Skeet i Berlin den 6te September 1850.

Bjelke.
(L. S.)

Howard.
(L. S.)

B. de Sydow.
(L. S.)

Af de øvrige tyske Stater indsendte endnu Hertugdømmet Brunsvig sin Ratification til Berlin, hvor den den 5te October blev udvexlet med et Exemplar af den af Kongen af Danmark undertegnede Act. Udvekslingen af Ratificationen med Oldenborg fandt først efter længere Tids Forhandling Sted den 10de October.

I Overensstemmelse med den ham givne Iustrux havde Kammerherre Bülow i Forbundsforsamlingens 1ste Møde den 2den September *) stillet et motiveret Andragende om Fredstractatens Ratification og om Udstedelsen af et Inhibitorium til Statholderskabet, hvor-efter dette vilde have at afholde sig fra yderligere krigerske Forholdsregler, navnlig fra enhver Overskridelse af den holstenske Grændse, og fra enhver Forandring af status quo i Holsten, der stred mod den i det tyske Forbunds Navn afsluttede Fred. Efter Forslag af Præsidualgesandten besluttede Forbundsforsamlingen i den Anledning at nedsætte et Udvalg paa 5 Medlemmer for at afgive Betænkning om dette Anliggende og valgte

Kammerherre
Bülow andrager
i Frankfurt om
Fredstractatens
Ratification og
om Udstedelsen
af et Inhibito-
rium til Stat-
holderskabet;—
Vanskeligt eder
i saanhen-
seende.

*) Følgende Magter vare repræsenterede: Østerrig, Bavern, Hannover, Sachsen, Würtemberg, Kurhessen, Hessen-Darmstadt, Luxemburg-Limburg, Meklenborg-Strelitz, Schaumburg-Lippe, Hessen-Homburg og Lichtenstein.

dertil Gesandterne for Østerrig, Bøjern, Sachsen, Hannover og Meklenborg-Strelitz. Samtidigt arbejdede Baron Pechlin, der havde truffet Grev Nesselrode i Dresden og i de første Dage af September var ankommen til Wien, paa at erholde Østerrigs Medvirking i ovennævnte Henseende. Vore to Statsmænds Bestræbelser mødte imidlertid større Vanskeligheder, end vor Regjering havde forudseet. Uagtet Fyrst Schwarzenberg var temmelig velstemt i vor Sag, syntes han dog tilbøjelig til snarere at behandle Spørgsmaalet som et Middel til at fremme det østerrigske Cabinets Planer i Tydskland end med den Hensigt at fremskynde dets Løsning. Fyrsten lagde ikke Dølgmaal paa, at det østerrigske Cabinet var meget utilfreds med den partielle Udvevling af Ratificationen, som det ansaa for stridende mod det Princip, det forsvarede, og lod sig forlyde med, at dette Skridt vilde gjøre det vanskeligere for vor Regjering at erholde den ønskede Bistand, end om den havde henvendt sig udelukkende til Frankfurt og afvist Preussens Sirenesang. Det var saaledes Striden om Østerrigs eller Preussens Hegemoni i Tydskland, der atter her traadte tydeligt frem, og for hvilket Spørgsmaal Danmark maatte lide og bløde. Det havde ikke manglet paa indstændige Opfordringer til Østerrig baade fra Englands, Frankrigs og Ruslands Side om i Gjærningen at anvende sin store og lovbegrundede Indflydelse for at hindre Statholderskabet i at vedblive med sine Fjendligheder mod den danske Hær, men Østerrig var ikke tilbøjelig til at handle uden i Overensstemmelse med Forbundsagen i Frankfurt, og denne, der paa den Tid desuden var stærkt optagen af det hessiske Spørgsmaal, og hvis Autoritet tilmed var alvorligt compromitteret, saalænge den endnu ikke var bleven anerkjendt af Stormagterne som Tydsklands lovmæssige Organ, viste ved den Behandling, den i Modet den 21de September

lod det af Kammerherre Bülow stillede Andragende blive tildelt, at den i det Mindste foreløbigt ikke vilde skride til nogen kraftig Handling. Alt, hvad den danske Regjering paa den Tid kunde haabe at opnaae, var en simpel Udvexling af Ratificationerne af Fredstractaten. En saadan Udvexling alene havde imidlertid kun tvivlsomme Fordele, og Regjeringen fandt sig derfor foranlediget til at henstille til den mæglende Magt, om den for Øjeblikket maatte finde et saadant Skridt hensigtsmæssigt, og at anmode den om i bekræftende Fald at lade Lord Cowley tage Del i Udvexlingen. At denne skete under Englands Auspicier, forekom vor Regjering saa meget betydningsfuldere, som der derved fra denne Magts Side vilde være foretaget et middelbart, ikke uvigtigt Skridt til Anerkjendelsen af Forbundsforbundssamlingsens Competence.

For at fuldstændiggjøre Billedet af Danmarks daværende Forhold til Tydskland skulle vi her endvidere anføre, at Baron Werther satte den danske Udenrigsminister i Kundskab om en confidential Depeche fra Grev Brandenburg af 24de September, hvori Berliner-cabinetet erklærede, at det ikke havde anerkjendt og heller ikke vilde anerkjende Forbundsdagen i Frankfurt, at det vel havde lukket Øjnene for Kammerherre Bülows Nærværelse dersteds, men at det tilvisse ikke vilde forandre sin Politik af Hensyn til Affairen med Hertugdømmerne, at det kun var at skabe sig Illusioner, hvis man troede, at Spørgsmaalet kunde endeligt løses uden Preussen eller endog til Trods for samme, at den preussiske Regjering paa ingen Maade vilde tillade saadant, og at det kun vilde være at fjerne sig fra den eneste Vej, der kunde føre til det tilstræbte Maals Opnaaelse, hvis man vilde følge andre Spor end nævnte Regjering.

Naar Preussen efter i sin Tid at have vægret sig

ved at komme ind paa en retfærdig Løsning, som enle-
 ligt ordnede Hertugdømmernes Skjæbne, efter at have
 forlangt og erholdt en simpel Fred for, som det den-
 gang sagde, at trække sig ud af Sagen og efter ende-
 lig at have taalt, at den efter Undertegnelsen af Freden
 forløbne Tid paa enhver Maade anvendtes mod Dan-
 mark, naar Preussen nu førte et saadant Sprog, altid
 modsatte sig, hvad der kunde hidføre Orden, og aldrig
 erklærede hvad dets egenlige Anskuelse var, da maatte
 dette med Rette hos den danske Regjering vække Be-
 tænkkeligheder med Hensyn til den nævnte Magts Hen-
 sigter, Betænkkeligheder, som end mere maatte forøges
 derved, at der endnu stedse rundt om fra Tydskland
 og ikke mindst fra Preussen tilflød Insurgenterne Under-
 støttelser af Mandskab og Penge. I Berlin dreves saa-
 ledes uforbeholdent en Hverving til den slesvig-hol-
 stenske Hær af en af Statholderskabets Agenter, Baron
 Liliencrone, og exempelvis skal anføres, at endnu den
 20de September, 14 Dage efter Udvexlingen af Rati-
 ficationen, passerede c. 30 Mand af de preussiske Hu-
 sarer, der under Vaabenstilstanden havde cantonneret i
 Sydslesvig, i fuld Uniform igjennem Hamborg Nord paa,
 hvilke paa Forespørgsel erklærede, at de vare permit-
 terede, og at de i Rendsborg selvfølgelig vilde modtage
 andre Uniformer. For at vinde Midler til den fort-
 satte Modstand havde Statholderskabet hos vedkommende
 Forbundsregjeringer andraget om at erholde udbetalt
 Erstatning for de Omkostninger, som de tyske For-
 bundstroppers Ophold og Forplejning under Krigen
 havde paaført Hertugdømmerne Holsten og Slesvig, og
 dette Andragende blev af et Antal af de tyske Re-
 gjeringer taget tilfølge, saa at der under Paaskud af
 at man opfyldte en Forbundspligt, blev givet Oprøret
 en Hjælp, der stod i Modstrid saavel med de alminde-

Den Statholder-
 skabet fra
 Tydskland ydede
 Understøttelse
 af Mandskab og
 Penge; — for-
 gjæves R. cla-
 mationer i den
 Anledning

lige folkerellige Forskrifter som med selve Forbundslovgivningen og den af de fleste af de paagjældende Stater allerede ratificerede, i Forbundets Navn afsluttede Fredstractat. Forgjæves vare de Reclamationer, som fra dansk Side gjordes mod dette Uvæsen, forgjæves de Forestillinger, som af England, Frankrig og Rusland rettedes til Berlinercabinetet angaaende den vedblivende Tilstrømning af preussiske Militaire til den slesvig-holstenske Hær; endnu henimod Slutningen af October fortsatte Baron Liliencrone ubindret sin Virksomhed, og Understøttelser af forskjeilig Art vedbleve at tilgaae Insurgenterne ligefor de tydske Regjeringers Ojne.

Den danske Regjeringens Bestræbelser for at bevæge Frankrig til at yde den en materiel Støtte.

Det ringe Haab, der var om at opnaae en Intervention fra Forbundets Side, og den hele vanskelige Situation, hvori Danmark under de ovenfor skildrede Forhold befandt sig, havde ladet vor Regjering end yderligere rotte sine Bestræbelser paa at bevæge Frankrig til at yde os en materiel Støtte, og det saa meget mere, som den franske Regjering navnlig efter den slesvig-holstenske Hærs Angreb paa Mysunde den 12te September ikke syntes at have været uvillig til at laane Ore til vor Gesandts Forestillinger i saa Henscende. Det var vor Regjeringens Tanke, at et fransk Hjelpecorps, helst udelukkende bestaaende af Infanteri, skulde overføres til Slesvig, altsaa udenfor den tydske Forbunds-jord, saa at det ikke vilde kunne opfattes som nogen Trudsel mod Tydskland, og man følte sig overbevist om, at dets blotte Nærværelse der vilde være tilstrækkelig til at garantere status quo, indtil Stormagterne maatte blive enige om Midler til definitivt at ordne det danske Spørgsmaal. I en egenhændig Skrivelse af 25de September til den franske Republiks Præsident udtalte vor Konge efter forst i Korthed at have udviklet, hvorledes det hidtil var gaaet, at Øjeblikkets Alvor i Virkeligheden var en saadan, at han hverken kunde

eller burde betænke sig længer paa at rette en indtrængende Opfordring til Præsidenten om, at Frankrig vilde intervonere til Gunst for Danmark ved Afsendelsen af nogle tusinde Mand til Hertugdømmet Slesvig. De gjentagne Beviser paa Interesse og Sympathi, hvormed De har hædret mig, hed det fremdeles, de Erindringer, der knytte sig til det berømte Navn, De bærer, de særlige Adkomster, som Danmark kan paakalde ligeoverfor Frankrig, og som denne Magt saa ædelmodigen har forøget i de sidste Aar, giver mig Haabet om, at jeg ikke forgjæves vil appellere til dets Venkab, naar det gjælder Skjæbne, Fremtid, maaskee politisk Stilling for et Folk, der ved en urokkelig Standhaftighed og Opoffelse har knyttet sig til Frankrig, saavel da det stod paa sin Berømmelses Tinde, som under dets største Modgang. Jeg paalægger Grev Moltke hos Deres Cabinet at gjøre de nærmere indledende Skridt med Hensyn til denne Sag. Jeg vilde takke Dem af mit Hjertes Dyb, hvis De vilde modtage dem i Overensstemmelse med mine Onsker. Jeg vilde deri see en Forsynets Velgjerning, som vilde aabne en Vej til Frelse for mit kjære Fædreland, og som paany vilde give Dem Lejlighed til at forøge de udmærkede Tjenester, De allerede har gjort Europa og Samfundet. — Samtidigt gaves der Grev Moltke Fuldmagt til at træde i Underhandling med den eller de Befuldmægtigede, som den franske Republiks Præsident maatte vælge, for at slutte en Convention angaaende Udførelsen og Udstrækningen af de Forholdsregler, som Frankrig maatte tage til Haandhævelsen af det danske Monarchis Integritet. Af Hensyn til Tidens Kostbarhed ansaa det danske Cabinet det tillige for hensigtsmæssigst allerede strax uden at afvente nogen nærmere Meddelelse at sætte Gesandten i Stand til i paakommende Tilfælde, og hvis definitive Forhandlinger maatte blive indledede med den franske

Regjering, med fuldkommen nøje Sagkundskab at kunne udtale sig om vor Hærs Materiel, Stilling, Ressourcer, Proviantering og overhovedet om vore Stridskræfters Størrelse, og der blev derfor tillagt Chefen for Ingenieur-corpset, General Schlegel, Ordre til ufortøvet at afgaae til Paris, hvor han skulde forblive saa længe, som hans Medvirkning og Nærværelse maatte ansees for ønskelig. For at bortrydde enhver Betænkelse hos den franske Regjering bemyndigedes Grev Moltke til at paaberaabe sig en til vor Regjerings Kundskab kommen Yttring af den russiske Kejsers om, at en fransk materiel Understøttelse, som overhovedet enhver for os gunstig Begivenhed, vilde være ham kjærkommen, og at fremhæve, at den fra Frankrig ønskede Tjenstydelse foruden altsaa at være støttende med Ruslands Politik ikkun vanskeligt vilde kunne lede til nogensombest Forvikling med det tyske Forbund, da Spørgsmaalet ikke drejede sig om at true Tydskland, men om at afværge en Fare, som truede Danmark; det var den i 1848 fornyede Garantiact af 1720, der efter den danske Regjerings Formening berettigede Frankrig til en fuldkomment selvstændig Optræden i dette Spørgsmaal, hvorimod Londonerprotocollen snarere forudsatte en forudgaaende Overenskomst med de underskrivende Magter. Det paalagdes Gesandten endvidere at fremhæve, at det ikke var Meningen, at det franske Troppecorps skulde gaae angrebsvis tilværks eller overskride Ejderen, men at vi kun tilsigtede en moralsk Virkning; det, det hovedsagelig kom an paa, var, at Frankrig handlede og handlede hurtigt, og at det først derefter meddelte de fremmede Cabinetter den tagne Forholdsregel og Bevæggrundene til samme. Hovedtrækkene i den eventuelle Convention betegnedes ham endelig passende at kunne være, at de franske Tropper skulde lønnes paa den franske Statskasses og provianteres paa den

danske Statskasses Regning fra det Ojeblik, de betraadte slesvigsk Grund.

De Efterretninger, som i de første Dage af October indløb til det danske Cabinet fra London og Paris, tydede imidlertid paa, at de Skridt, som foretoges sidstnævnte Sted, i det Mindste foreløbigt ikke vilde føre til det ønskede Resultat. Forbundsdagens Ratification af Fredstractaten syntes nemlig nær forestaaende, og skjøndt denne Ratification vilde være uden væsenlig Betydning for Danmark, saalænge den ikke var ledsaget af et Inhibitorium, som Forbundet skyldte sin egen Værdighed at forskaffe Lydighed fra Statholderskabets Side, havde dog hin Omstændighed Indflydelse paa de ikke-tydske Magters og særligt Frankrigs Anskuelse med Hensyn til Nødvendigheden af at yde Danmark materiel Understøttelse. Den storbritanniske Regjering saa derhos kun ugjerne, at en materiel Hjælp gaves af Frankrig alene, og om end Rusland, som sagt, var gunstigt stemt derfor, saa vilde det dog ikke betragte en saadan Forholdsregel fra Frankrigs Side som en Virkning af Londonerprotocollen og derfor ikke paa tage sig noget Ansvar for de Følger, denne Optræden af en enkelt af de medundertegnede Magter muligen kunde have. Skjøndt Tanken om at erholde materiel Hjælp fra Frankrig saaledes foreløbigt maatte opgives, tydede de modtagne Efterretninger dog paa, at de i Paris foretagne Skridt ikke skulde være uden Indflydelse paa den franske Regjeringens Optræden i Tydskland og paa dens Beslutninger med Hensyn til at forskaffe Londonerprotocollen den silberlige Virkning, saa at der kunde være Haab om, at en directe Appel til de Magter, som med Danmark havde underskrevet Londonerprotocollen, muligen ikke vilde blive uden Resultat. Samtidigt med, at der blev tillagt General Schlegel Ordre til, naar hans Sendelse til Paris maatte

ansees for tilendebragt, at gaae til London og i hvert Fald holde sig rede til strax at efterkomme enhver Opfordring i saa Henseende fra Grev Reventlow, anmodedes derfor sidstnævnte Gesandt under 7de October om at søge bevirket Sammentrædelsen til en Conference af Repræsentanterne for de Magter, der havde undertegnet Londonnerprotocollen, og om i dette Møde at give disse Repræsentanter et Billede af Situationen, hvorledes der fra Tydscklands Side vedblivende tilflød Insurgenterne Understøttelse af enhver Art, og hvorledes Krigen, saaledes som de senere Begivenheder ved Frederikstad viste, efterhaanden antog en voldsommere Charakter. Det paalagdes ham derhos i Regjeringens Navn at andrage om, at der strax toges virksomme Forholdsregler for at sikre Udførelsen af Berlinerfreden og Dispositionerne i Londonnerprotocollen, idet han skulde bemærke, at Regjeringen foretrak at overlade Valget af Midlerne til dens Allierede. Dog bemyndigedes han, hvis man skulde ønske, at Regjeringen tog Initiativet, til at fremsætte som dennes Anskuelse, at den ufortøvede Afsendelse til Slesvig af et Troppcorps, horende til en eller flere af Stormagterne, langtfra vilde bevirke en Fortsættelse af Kampen eller bringe Freden i Europa i Fare, men at den tvertimod vilde sikre Freden, idet et Hjælpecorps's Ankomst til Slesvig vilde vise Insurgenterne det Unyttige i en videre Kamp og give Tydsckland, paa hvis Jordbund man ingenlunde vilde hidkalde en fremmed Intervention, Tid til i Holsten og Lauenborg at hidføre den lovlige Orden og Myndighed i Overensstemmelse med Forbundsloven

Omtrent ved denne Tid ventede man, at den russiske Kejser tilligemed Grev Nesselrode vilde indtræffe i Warschau, og da det var at forudsee, at Kejseren under sit Ophold der vilde komme til at udøve en mægtig Indflydelse paa Forholdene i Europa, der

Det paalagdes
den danske Ge-
sandt i London
at søge bevirket
en Conference
af Repræsentan-
terne for de
Magter derhav-
de tiltrædt
Londonner-
protocollen

vilde kunne blive afgjørende særligt for Danmarks Skjæbne, var det vor Regjering i høj Grad magtpaaliggende at have Nogen i Warschau, der kunde give Oplysninger om vore Sager, og som om fornødent paa Opfordring kunde være et tro Organ for Regjeringens Ønsker og Forlangender. Da nu hertil kom, at vor Konge paa Grund af Storhertugen af Oldenborgs og den storhertugelige Regjering's Optræden i den senere Tid, hvorved der stedse lægdes nye Vanskeligheder ivejen for Udførelsen af de af Kongen nærrede Planer med Hensyn til Ordningen af Arvefølgespørgsmaalet, ønskede at forandre sit i Overensstemmelse med den russiske Kejser foreløbigt truffne Valg af en Thronfølger til Fordel for Prinds Christian af Glücksborg, blev det besluttet, at denne Prinds, ledsaget af den tidligere Gesandt i Berlin, Grev Plessen, skulde afgaae til Warschau. I et egenhændigt Brev af 7de October udtalte vor Konge efter at have takket for den Glæde, som Storfyrst Constantins Besøg havde foraarsaget ham, at han havde paalagt Prinds Christian af Glücksborg at give Kejseren et tro Billede af den alvorlige Situation, i hvilken det danske Monarchi befandt sig, og anmodede indstændigt Kejseren om ikke at lade Danmark bukke under og ikke at ville taale, at Revolutionen medførte Faldet af det gamle Monarchi og vandt en Sejr, som ikke vilde standse derved. — Den Modtagelse, Prinds Christian mødte i Warschau, vidnede om den største Velvillie fra Kejserens Side, og Grev Nesselrode udtalte gjentagende Ønsket om, at Prindsen vilde forlænge sit Ophold indtil Kejseren af Østerrigs forventede Ankomst.

Imidlertid havde Ratificationsspørgsmaalet fundet sin Afgjørelse i Frankfurt, idet Forbunds-Plenarforsamlingen i et Møde den 3die October havde taget følgende Beslutning:

Prinds Christian af Glücksborg afgaar i overøstentlig Mission til Warschau.

Forbund-
beslutning af
13de October an-
gaaende Ratifi-
cationen af
Fredstractaten.

- 1) Efterat det tyske Forbund har gjort sig bekendt med den Fredstractat, som i Kraft af den af Forbunds-Centralcommissionen den 20de Januar d. A. udstedte Fuldmagt er bleven afsluttet i Berlin den 2den Juli d. A. af Hs. Majestæt Kongen af Preussen i det tyske Forbunds Navn med Hs. Majestæt Kongen af Danmark, erklærer det herved sin Antagelse af denne Fredstractat og meddeler samme sin Ratification under fornødent Forbehold med Hensyn til enhver Tvivl, som muligen kunde udledes af Tractatens 4de Artikel angaaende den fulde Gyldighed og Virksomhed af Forbundets Love og Rettigheder.
- 2) Ratificationsdocumentet bliver herefter at udfærdige, og det kejserlig østerrigske Præsidualgesandtskab anmodes om at foranstalte Udvekslingen af samme med det af Hs. Majestæt Kongen af Danmark udstedte Ratificationsdocument.
- 3) En bekræftet Afskrift af Fredstractaten af 2den Juli vil være at henlægge i Forbundsarchivet.
- 4) Det overdrages Udvalget snarest muligt at forelægge specielle Forslag med Hensyn til den anden Del af dets Betænkning *).

Forbundsforsamlingen var altsaa bleven staaende ved selve Ratificationen og havde ikke taget Andra-

---

*) Denne Betænkning gik hovedsagelig ud paa, at Udstedelsen af et Inhibitorium alene ikke vilde være tilstrækkelig til at tilvejebringe Ro og Orden og til tillige at sikre Forbundets og vedkommende Forbundslands Rettigheder, men at man burde forbeholde sig at tage Beslutning om saadanne Forholdsregler, som maatte synes nødvendige til Hertugdømmet Holstens Pacificering, og træffe indledende Skridt til, at Forbundsstaten Holstens Forhold bleve varigt ordnede paa en Maade, der stemmede med Forbundets og Holstens Rettigheder.

gendet om et Inhibitorium til Statholderskabet tilfølge, hvorfor ogsaa Kammerherre Bülow tog Anledning til at forbeholde sig en nærmere Erklæring. Iøvrigt syntes Udvexlingen af Ratificationsacterne at skulle trækkes i Langdrag, da man i Frankfurt fandt formelle Betænkeligheder ved at modtage den danske Ratificationsact af Kammerherre Bülows Hænder, fordi Denne derved vilde komme til at optræde som repræsenterende Kongen af Danmark som saadan og kun som saadan, medens han som Befuldmægtiget for Kongen som Hertug af Holsten netop havde haft en activ Del i Tilvejebringelsen af Forbundets Ratification, en Optræden altsaa i forskjellige Egenskaber, som man fandt helst maatte undgaaes. Da det var sandsynligt, at man i Frankfurt paa Grund af disse Betænkeligheder vilde beslutte sig til at sende Ratificationsacterne til Wien, tillagde den danske Regjering under 10de October den kongelige Gesandt dersteds Ordre til at fuldbyrde Udvexlingen med den Befuldmægtigede, som paa Forbundets Vegne dertil maatte blive udseet, idet den dog paa lagde ham forinden at gjøre saavel den britiske Gesandt i Wien som Lord Cowley, hvis han endnu opholdt sig der, bekendt med Opfordringen til deres Regjering om at medvirke ved Udvexlingen.

Med Hensyn til Udførelsen af Freden syntes der altsaa i Begyndelsen af October foreløbigt Intet at være at vente fra Frankfurt, og heller ikke fra Wienercabinetets Side kunde man i saa Henseende gjøre Regning paa nogen synderlig Bistand, medmindre det maatte lykkes at bevæge de Magter, der havde underskrevet Londonerprotocollen, til ved en bestemt Optræden at give Østerrig et fast, hidtil savnet Støttepunkt for dets Bestræbelser i Frankfurt, navnlig ved iforvejen at søge af al Magt at paralisere den Modstand, som Preussen stedse aabenbart satte imod enhver Virksom-

hed fra Forbundsfor­samlingens Side. Det var en saad­an kraftig Samvirken af Magterne, den danske Re­gjer­ing, som vi have seet, havde søgt og ogsaa frem­deles søgte at virke hen til, idet den gjentagende be­tonede Nødvendigheden af saadanne Skridt, der mere directe kunde føre til et afgjørende Resultat, samtidig med, at den lod forstaae, at en Tilladelse for den danske Hær til at passere Ejderen, hvad man nu syntes vil­lig til at indrømme, ikke mere vilde have den Betyd­ning for os som umiddelbart efter Isted Slaget, eftersom Fjenden nu var forstærket og forskandset, og Aarstiden saa langt fremrykket.

Den danske Regjering maatte efterhaanden komme til Erkjendelse af, at det hele i Frankfurt indledede System var uholdbart, og at en forandret Fremgangs­maade vilde være nødvendig, hvis ikke det Maal, man ved Forbundsfor­samlingens Sammenkaldelse havde havt for Oje, ganske skulde forfejles. Baron Perhlin og Kammerherre Bülow havde i deres Indberetninger frem­sat den Anskuelse, at man for at virke hen til en saadan Forandring burde lade saavel Wienerhoffet som de øvrige i Frankfurt repræsenterede, tyske Regjeringer forstaae, at de holsten-lauenborgske Vota havde en vis Uundværlighed for dem, og at disse for Fremtiden saa­vel i Almindelighed som navnlig i det stedse mere brændende, hessiske Spørgsmaal mere eller mindre vilde komme til at afhænge af, hvorvidt man vilde beslutte sig til en bestemt Indskriden i Holsten for at dæmpe Oprøret der. Den danske Regjering billigede denne Anskuelse, og det blev derfor under 14de October paalagt de nævnte, kongelige Gesandter at indtage en dertil svarende Holdning, dog saaledes at Sagen ikke fik et Udseende, som om det for Tiden kunde ligge i Regjeringens Hensigt at skille sig ud fra Frankfurt, hvad ingenlunde var Tilfældet, og hvortil Regjeringen

kun nødtvungent vilde bestemme sig, hvis enhver Ud-
sigt til Understøttelse fra Forbundet blev den betaget.
For hos det østerrigske Hof og den kejserlige Præsi-
dialgesandt at borttrydde enhver Tvivl, der muligvis
kunde være opstaaet paa Grund af Regjeringens hidtil
fulgte, fuldkomment afventende Politik, blev det end-
videre paalagt Kammerherre Bülow ikke længer at
blive staaende ved de tidligere Andragender om en Ind-
skriden af Forbundet i Holsten, men snarest muligt
ved en bestemt Erklæring i Forbundsforsamlingen at
godtgjøre Nødvendigheden af og det Paatrængende i
en Forbundsintervention paa en saadan Maade, at For-
samlingen maatte føle sig nødt til enten strax selv at
handle eller til at lade en Forbundsregjering handle i
dens Navn.

Imidlertid havde Kammerherre Bülow allerede den 12te October i Forbundsforsamlingens 8de Møde af-
givet en Erklæring, der var forberedt af Baron Pechlin,
og som gik ud paa at vise, dels at Forbundsdagen
ingen gyldig Grund havde til at adskille Inhibitoriet fra
Ratificationen, og dels at der ifølge en enstemmig
Forbundsbeslutning af 21de October 1830 tilkom
Kongen som Forbundsførste en Ret til i paatrængende
Tilfælde at henvende sig til en Naboregjering i For-
bundet om militair Hjælp, som da vilde være at yde i
Forbundets Navn; det var derhos antydet i Erklæringen,
at Undladelsen af at udstede Inhibitoriet ifølge Freds-
tractatens Artikel 4 vilde berettigge den kongelige Re-
gjering til ikke længer at afholde sig fra at gaae an-
grebsvis frem paa det holstenske Territorium. Denne
Erklæring syntes i det Hele taget at gjøre et gunstigt
Indtryk paa Forsamlingen, og Sandsynligheden for en
raskere og bestemtere Optræden af det kejserlige Præ-
sidualhof i vor Sag syntes aabenbart at have vundet
en fastere Grund, hvad enten dette nu skyldtes de

Nye Skridt fra
dansk Side i
Frankfurt for at
bevirke Ud-
stedelsen af et
Inhibitorium til
Statholder-
skabet.

Præsidualgesandten, Grev Thun, af Kammerherre Bülow gjorte Meddelelser eller de Opfordringer til at udføre den nu ratificerede Fred, som ved denne Tid indløb saavel fra Storbritanniens som fra Ruslands og Frankrigs Side. Ogsaa med Hensyn til Udvekslingen af Rati-
ficationsacterne ved Kammerherre Bülow havde man i Frankfurt ladet Betænelighederne falde, og det danske Cabinet tilskrev derfor under 19de October Kammerherren, at det under Forudsætning af, at Spørgsmaalet om Inhibitoriet snart maatte komme til Afgjorelse, Intet havde at erindre inod, at han efter nærmere at have raadført sig med den britiske Gesandt erklærede sig beredt til at skride til Udvekslingen. Da Kammerherre Bülows ovenfor nævnte, i Forbundforsamlingens 8de Møde afgivne Erklæring iblandt Andet, som vi have seet, gik ud paa at sikkre vor Konge Retten til i paatrængende Tilfælde at kunne henvende sig til en Naboregjering i Forbundet om militair Hjælp, og Hannover var den Stat, til hvilken man i saa Fald agtede at henvende sig, blev der under 19de October tillagt Kammerherre Baron Dirckinck-Holmfeld Ordre til strax at begive sig til Hannover, hvor han skulde indtage en lignende Holdning som den, der var anbefalet de kongelige Gesandter i Frankfurt og Wien, sondere Terrainet og bane Vejen for et eventuelt Andragende i den ovenfor angivne Retning. Det blev dog tillige udtrykkeligt paalagt ham ikke at give sin Ankomst et Udseende af at være motiveret specielt ved denne Sag, indtil videre at afholde sig fra ethvert directe Skridt og at afvente i saa Henseende en Opfordring fra Kammerherre Bülow, der var anmodet om at sætte sig i directe Forbindelse med ham med Hensyn til dette Anliggende.

Baron
Dirckinck-
Holmfeld af-
gaaer i Misslon
til Hanuover.

Den Modstand, som Preussen satte mod enhver Virksomhed fra Forbundsforsamlingens Side, havde

efterhaanden antaget en skarpere og skarpere Form. Preussens Mod-
 stand mod For-
 bundsforsam-
 lingens Beslut-
 ninger.
 Baron Schleinitz havde i Slutningen af September
 maattet vige Pladsen for General Radowitz som Uden-
 rigsminister, og herved syntes den Retning betegnet,
 som den preussiske Regjering agtede at følge i sin
 Politik, og at det var Hensigten at gaae frem med
 større Energi og Bestemthed end hidtil. Allerede i
 de første Samtaler, som den nye Udenrigsminister havde
 saavel med den britiske som den danske Chargé d'affaires
 i Berlin, udtalte han med Hensyn til vor og den hessiske
 Sag uforbeholdent, at Preussen ikke anerkjendte For-
 samlingen i Frankfurt og derfor ikke kunde erkjende
 Gyldigheden af dens Beslutninger, men at det vilde
 protestere saavel imod disse som imod enhver derpaa
 begrundet, activ Indgriben, ja om fornødent sætte sig
 imod deres Execution. Han skød Skylden paa Øster-
 rig for det utilfredsstillende Resultat med Hensyn til
 vor Sag, da det havde indblandet denne i det alminde-
 lige tyske Spørgsmaal, lagt Vanskeligheder ivejen for
 Fredens Ratification og modsat sig ethvert Forslag fra
 Preussens Side. Han erklærede, at Preussen endnu
 stedse var villigt til at virke i Forening med alle tyske
 Stater for at standse Krigen og ordne Forholdene og
 til at modtage ethvert Forslag til en mindelig Afgjørelse
 enten ved en blandet Commission, eller paa hvilken
 lignende Maade Lord Palmerston eller Hvosomhelst
 maatte foreslaae, naar kun derved samtlige tyske
 Stater kunde siges at være repræsenterede, men at det
 var en Æressag for Preussen ikke at taale, at Forsam-
 lingen i Frankfurt tiltog sig Myndighed til at handle i Tydsk-
 lands Navn, og at det paa enhver Maade vilde sætte
 sig imod en eventuel Execution fra Frankfurts Side;
 en Marche af fremmede Tropper over preussisk Terri-
 torium, ja selv hannoveranske Troppers Indrykning i
 Holsten vilde derfor ikke blive taålt.

Senere, efterhaanden som man i Berlin kom til den Overbevisning, at det østerrigske Cabinet vilde søge i Frankfurt at gennemføre en Beslutning om Fredens Udførelse, foreholdt General Radowitz Kammerherre Bjelke, at et Andragende fra dansk Side i Frankfurt med Hensyn til Udførelsen af Fredstractatens Artikel 4 vilde være et stort Misgreb; Danmark vilde ikke derved opnaae en Gjennemførelse af Freden, da Statholderskabet ikke vilde anerkjende Gyldigheden af et fra Frankfurt udstedt Decret, og det var Preussens faste Villie at modsætte sig en Intervention fra Østerrigs og de med det forbundne Staters Side; Østerrigs Optræden, yttrede Generalen, kunde fremkalde en Krig, og Danmark burde ikke opoffre sine egne Interesser for at tjene Osterrigs Planer i Tydskland. Generalen udtalte sig fremdeles om den Politik, som Danmark ifølge hans Anskuelser burde følge: Danmarks Stilling holdt det svævende mellem Skandinavien og Tydskland, men til dette Sidste viste dets Natur og Beliggenhed det hen, da det derfra kunde modtage, hvad det savnede, og til samme yde, hvad det selv havde, nemlig en Flaade og Havne; Grunden til den Tiltrækning, Tydskland udovede paa Holsten, og som vi frygtede skulde udstrække sin Indflydelse videre, laa i den beklagelsesværdige Fjernelse mellem Danmark og Tydskland, der burde hæves ved en nærmere Tilslutning af hele Danmark og Tydskland; det store Princip, Preussen vilde hævde, var en føderativ Stat, og til en saadan vilde Danmark med Sikkerhed kunne slutte sig uden at opgive sin Souverainitet; nu da Danmark var sejrrigt, burde det søge at tilvejebringe en Udsoning, og vor Konge vilde nu, uden at det fik Udseende af, at han gav efter, kunne være ædelmodig og gjøre Forslag i den Retning, idet han aabent og klart udtalte sig angaaende Holstens og Slesvigs fremtidige Stilling; herved vilde det upaa-

tvivleligt lykkes at samle det store Antal conservative Indbyggere i Hertugdømmerne, forebygge deres Tilslutning til det demokratiske Parti og gjøre Ende paa Kampen. Det var altsaa den tidligere Plan om en directe Overenskomst mellem Hertugdømmerne og deres Fyrste, den preussiske Udenrigsminister i denne lokkende Tale atter kom tilbage til, en Plan, for hvilken han ogsaa søgte at vinde Lord Palmerston, og af hvilken han lovede sig et heldigt Resultat, naar Storbritannien i den Retning vilde anvende sin Indflydelse hos den danske Regjering, ligesom Preussen sin hos Holstenerne.

Imidlertid havde Begivenhederne paa Krigsskuepladsen mere og mere tildraget sig de ikke-tydske Magters Opmærksomhed, og den Andel, der almindeligt tillagdes Preussen i Statholderskabets fortsatte Modstand, ikke mindst paa Grund af den stadigt stedfindende Hverving til den slesvig-holstenske Hær, havde paa draget det preussiske Cabinet de alvorligste Forestillinger fra hine Magters Side. Det russiske Cabinet havde endvidere i en Depeche, der blev forelæst den preussiske Udenrigsminister, fremhævet de alvorlige Følger af den Politik, Preussen syntes at have foresat sig at følge i de tvende Spørgsmaal, som særligt beskæftigede Tydskland, og at Kejseren let kunde blive nødsaget til at tage passende Forholdsregler for at bevirke Fred i Norden. Ligeledes havde den franske Regjering, der i London havde søgt at hævde Danmarks Berettigelse til ikke længer at afholde sig fra at gaae angrebsvis frem i Holsten og dets Krav paa de Allieredes Bistand mod de tydske Stater, som i saa Fald muligen maatte ville understøtte Statholderskabet, igjennem sin Gesandt i Berlin udtalt for General Radowitz, at Preussens Uvilighed til at udføre Freden og til at benytte sin Indflydelse til at formaae den slesvig-holstenske Hær til at nedlægge Vaabnene kunde have tilfølgende, at Frank-

Forestillinger
fra Magternes
Side i Berlin
i Anledning af
Preussens Uvil-
lighed til at
udføre Freden.

rig efterkom Østerrigs og Ruslands Ønske om at anerkjende Forbundsdagen i Frankfurt. Ved alle disse Forestillinger synes det preussiske Cabinet at være bragt til Erkjendelse af Uholdbarheden af dets hidtidige Stilling ligeoverfor de nævnte Magter, og da paa samme Tid Udstedelsen af et Inhibitorium til Statholderskabet fra Frankfurts Side syntes at være nær forestaaende, hvorved altsaa Opretholdelsen af den hidtidige, svævende Tilstand i Holsten vilde blive ugjærlig, og en Løsning af det slesvig-holstenske Spørgsmaal ad den ved Fredstractaten anviste Vej vilde blive mulig uden Preussens Mellemkomst, besluttede Berlinercabinetet at gjøre et Forsøg paa at skaffe sig en paa en anden Tid maaskee ikke saa let opnaelig Andel i den endelige Afgjørelse.

Ifølge sin Regjerings Befaling meddelte Baron Werther under 23de October den danske Udenrigsminister en Depeche af 17de, hvori der efter en Udtalelse om, at Preussen vilde modsætte sig enhver i Frankfurt besluttet, militair Execution, var fremsat et Forslag om, at den i Fredstractatens Artikel 4 forudsatte, forbundsmæssige Behandling af de Holsten vedrørende Spørgsmaal skulde søges tilvejebragt ved Nedsættelsen af en særlig Commission ad hoc. og at de til den Ende af Østerrig og Preussen udnævnte Forbundscommissairer i Hamborg skulde samles og træde i Forhandling med Befuldmægtigede fra Kongen af Danmark; der udtaltes den Forventning, at den danske Regjering vilde stille et Andragende i den Retning i Wien. Allerede Dagen efter fulgte en Note fra Baron Werther, hvori der erklæredes, at den preussiske Regjering nedlagde en højtidelig Protest imod, at den i Frankfurt den 3die October fuldbyrdede Act betragtedes som en retsgyldig Beslutning af en virkelig Forbunds-Plenarforsamling, men at den desuagtet ansaa hin Act som en gyldig og bindende Erklæring af de i Frankfurt

Preussen for-
saaer Ned-
sættelsen af en
særlig Commis-
sion til Af-
gjørelse af det
holstenske
Spørgsmaal.

repræsenterede Regjeringer angaaende Fredens Ratification og heller ikke tvivlede paa, at den danske Regjering vilde erkjende, at den i Protocollen over Udvexlingen af Ratificationerne den 6te September som fornøden omtalte Fuldstændiggjørelse af denne Act nu var skeet. Den 28de October, endnu inden de tvende Meddelelser vare blevne besvarede, modtoges atter en tredie Meddelelse fra fornævnte Gesandt, nemlig en Afskrift af en Depeche af 24de October fra den preussiske Udenrigsminister, hvori der foresloges som Indledning til Udførelsen af den tidligere tilraadede Afgjørelsesmaade at lade indtræde en Standsning af Fjendlighederne i Hertugdømmerne. Vilkaarene for en hertil sigtende, rent militair Vaabenstilstand skulde nærmere aftales mellem den danske commanderende General og den preussiske General Hahn, der den 24de var afrejst fra Berlin for at overbringe Statholderskabet den preussiske Regjering Forslag, og som var tillagt Ordre til eventuelt at begive sig til det danske Hovedkvarter. I Skrivelsen til Statholderskabet, der var dateret den 23de October, og af hvilken Baron Werther havde vedlagt en Afskrift. havde den preussiske Regjering under Henvisning til den paafulgte Ratification fra saa godt som alle tyske Staters Side, til den nær forestaaende, forbundsmæssige Behandling af det hele Anliggende og til det tunge Ansvar, Statholderskabet vilde paatage sig ved en Fortsættelse af Krigen i et Øjeblik, hvor en gunstig eller ugunstig Følge af Vaabnernes Anvendelse aldeles ingen Indflydelse vilde faae paa den endelige Afgjørelse af Anliggendet — stillet den indtrængende Anmodning til Statholderskabet, at det skulde afholde sig fra ethvert yderligere, aggressivt Skridt, og at det skulde erklære sig beredt til at byde Haanden til en rent militair Vaabenstilstand under Betingelser, der nærmere vilde være at afhandle.

Preussen foreslauer Afslutningen af en rent militair Vaabenstilstand.

Den danske
Regjerings Stil-
ling med Hensyn
til Preussens
Forslag.

Skjøndt Preussen ved det saaledes gjorte Skridt unægteligt syntes at have brudt med den slesvig-holstenske Bevægelse, og Muligheden af en rolig og aldeles ubestridt Besiddelse af Slesvig Vinteren igjennem var stillet os i Udsigt, hvis man gik ind paa Forslagene, maatte dog adskillige alvorlige Betæneligheder gjøre sig gjældende herimod hos den danske Regjering. Erfaringen fra tidligere Tid, der nødvendigt maatte byde den største Forsigtighed ligeoverfor Preussen, tillod ikke i de fremkomne Forslag at see en for Danmark gunstig Vending i den preussiske Politik, men maatte snarere opfordre til at betragte Preussens Forsøg paa at skille det holstenske Spørgsmaal fra Frankfurt og henvise det til en blandet Commission somen saa at sige nødtvungen Optræden, hvorved man i Berlin haabede at tilfredsstille Stormagternes og navnlig Ruslands dagligt gjentagne Fordringer. Den af Preussen foreslaaede Afgjørelsesmaade vilde tilmed kun kunne have en Fremtid for sig, naar Uenigheden mellem Preussen og Osterrig ophørte; ophørte denne derimod ikke, da vilde der ingen Grund være til at forlade den Vej, man engang havde betraadt, og paa hvilken man allerede havde havt Fremgang, og derved udsætte sig for den Fare, at støde an imod Wiencabinetts og andre Forbundsregjeringers Anskuelse. Det forekom derfor ubetinget tilraadeligt at afvente Wiencabinetts og de øvrige Magters Mening om den foreslaaede Afgjørelsesmaade, inden der toges nogen Beslutning i saa Henseende. Med Hensyn til den foreslaaede Afslutning af en Vaabenstilstand, da var det at befrygte, at vore Modstandere vilde benytte Tiden til ved Hjælp fra Tydskland at forøge deres Stridskræfter, og det syntes derfor nødvendigt, at der til Vaabenstilstanden knyttedes en Afvæbning i stor Maalestok, ligesom man ogsaa fandt en formel Betænelighed derved, at en directe Afslutning af en Vaabenstilstand vilde blive be-

tragtet som en Anerkjendelse af den af Magthaverne i Holsten ogsaa fremdeles udøvede Regjeringsmagt, medens disse dog nu efter Fredens Ratification endogsaa manglede ethvert Skin af Berettigelse dertil. En ligefrem Afvisning af Forslaget syntes dog ikke hensigtsmæssig, og i det Svar, vor Regjering under 29de October gav det preussiske Cabinet igjennem en Depeche til Baron Pechlin, der netop da opholdt sig i Berlin, udtalte den derfor det Haab, at den preussiske Regjering vilde vide at erkjende Vægten af de anførte Betæneligheder, og at den vilde være villig og i Stand til at tilbyde saadanne Betingelser, som vilde gjøre det muligt for os at gaae ind paa Afslutningen af en Vaabenstilstand; for at give den dertil fornødne Tid og for at vise dens oprigtige Ønske om en Imødekommen erklærede Regjeringen sig derhos beredt til strax at lade indtræde en kortere Vaabenhvile og meddelte, at den i den Anledning havde bemyndiget General Krogh til at love General Hahn en Standsning af Fjendlighederne i 14 Dage, saafremt han kunde indestaae for, at der fra Modpartens Side forholdtes paa samme Maade; hvad den foreslaaede Afgjørelsesmaade ved en særlig Commission angik, da meddeltes det det preussiske Cabinet, at man ikke saa sig i Stand til at yttre sig nærmere om dette Forslag, før man havde erfaret Wienercabinettets og de andre venskabelige Magters Mening derom. Samtidigt ansaa Regjeringen det for hensigtsmæssigt ved dens Repræsentanter overalt i Udlandet at befæste den Overbevisning, at den vel ikke var imod at lade Preussen directe medvirke ved Pacificationen, men at den paa ingen Maade var tilsinds derfor at bringe Offre, hvortil vor hele Stilling ikke gav nogen- somhelst Anledning.

Umiddelbart efter, at ovennævnte Svar var afgaaet til Berlinercabinettet, indløb Efterretning fra Frankfurt

saavel til den tyske Statsret som til den europæiske Folkeret, syntes at indeholde den største Borgen for, at Oprøret vilde kunne undertrykkes, uden at Krigen førtes udover de Grændser, inden hvilke den hidtil havde været holdt, og altsaa uden Fare for en almindelig europæisk Conflagration, under hvilken det vilde være tvivlsomt, om de danske Interesser kunde have hævdet den Betydning, hvortil de europæiske Magter havde fundet dem værdige, saalænge hin Fare ikke var bleven afløst af den Virkelighed, hvormed den truede.

Med Hensyn til den i Forbundsbeslutningen udtalte Forudsætning, at den danske Regjering vilde afholde sig fra ethvert Angreb paa Holsten og formindske Antallet af sine Tropper i det sydlige Slesvig, blev det under 2den November paalagt den kongelige Forbunds- gesandt strax at meddele Forsamlingen, at Regjeringen endnu stedse holdt fast ved de af den mæglende Magts Gesandt under 4de Juli udtalte Anskuelser om Forstaaelsen af Fredstractatens Artikel 4, og at den haabede ogsaa for Fremtiden at ville være i Stand til at retfærdiggjøre hin Forudsætning, samt at den ikke vilde tage i Betænkning, naar de holstenske Tropper i Overensstemmelse med Forbundsbeslutningen vare blevne reducerede med $\frac{2}{3}$ af deres Styrke, at lade indtræde en tilsvarende Forringelse i Antallet af de kongelige Tropper i Sydslesvig; Forbundsgesandten anmodedes derhos om at virke hen til, at der fortrinsvis hjemsendtes alt det Mandskab, som ikke var født i Holsten.

Kort efter, at den danske Regjering havde erholdt Kundskab om den i Frankfurt stedfundne Rati- ficationsudvexling, modtog den Underretning om de Forhandlinger, som under Ruslands Auspicier havde fundet Sted i Warschau navnlig under Kejseren af Østerrigs og den østerrigske og preussiske Conseils-

Forhandlin-
gerne i War-
schau: — For-
bundsbeslutnin-
gen af 25de Oc-
tober kundgjø-
res for Stathol-
derskabet.

præsidents Ophold dersteds, og som havde havt til Gjenstand saavel de tyske Anliggender i Almindelighed som specielt det holstenske og det hessiske Spørgsmaal. Skjøndt disse Forhandlinger, som bekjendt, ikke førte til nogen Enighed mellem Østerrig og Preussen, saa var dog Resultatet af de Overvejelser, som fandt Sted angaaende vor Sag, for saa vidt tilfredsstillende, som der blev givet vor Konges Afsendinge den bestemte Forsikkring, at Rusland ikke vilde tilstede, at Østerrigs og Preussens Uenighed med Hensyn til det almindelige tyske Spørgsmaal lagde nogen Hindring ivejen for Holstens Pacification, og tilsagde sin kraftige Understøttelse til Bortfjernelsen af de Vanskeligheder, som Forbundsdagen maatte møde udvortes fra med Hensyn til Udførelsen af sine Beslutninger. Det syntes ogsaa ifølge de Efterretninger, vor Regjering modtog fra Wien og Frankfurt, at det østerrigske Cabinet endelig var kommet til den Overbevisning, at den saa meget attraaede Anerkjendelse af den gjenoprettede Forbunds- dag fra Stormagternes Side væsenligt vilde være afhængig af, hvorledes denne Myndighed gik frem i den holstenske Sag, og at det derfor havde bestemt sig for at trænge paa denne Sags Afgjørelse. I en Skrivelse af 30te October fra den kejserslige Præsidualgesandt, der den 2den November indhændigedes Statholderskabet, var Forbundsbeslutningen af 25de bleven kundgjort for samme, idet det til Slutningen var antydnet, at dersom Statholderskabet ikke maatte ville agte Forbundets Bestemmelser, da vilde saadant uundgaaeligt fremkalde saadanne Forholdsregler, som Forbundsforsamlingen fremfor Alt ønskede at være fritaget for, men til hvilke den ifølge Forbundets Grundlov var forpligtet ligeoverfor Holstens legitime Landsherre, selve Forbundslandet og sammes Befolkning samt som Organ for det tyske Forbund i sammes Egenskab som europæisk Stormagt;

ligeledes havde den af Hannover designerede Civilcommissair, Baron Hammerstein, erholdt Ordre til at møde i Frankfurt for at modtage sine Instructioner, og den danske Regjering havde i det Hele taget al Grund til at antage, at en kraftig Medvirkning fra Østerrigs Side til Holstens Pacification var sikkert. For Intet at forsømme, hvorved Øjemedet med Inhibitoriets Udfærdigelse muligen kunde fremmes, gjorde vor Regjering derhos efter det russiske Cabinets Raad Skridt i Berlin for at bevæge den preussiske Regjering til i den holstenske Sag at gaae parallelt med Forbundsdagen og at meddele Statholderskabet en med Inhibitoriet stemmende Erklæring, en Fremgangsmaade, for hvilken den preussiske Conseilspræsident, Grev Brandenburg, havde lovet Baron Meyendorff og Grev Nesselrode at ville virke.

Imidlertid havde Statholderskabet under 28de October besvaret den af General Hahn overbragte Skrivelse. Skjøndt det heri udtalte Ønsket om en snarlig Forstaaelse med Danmark og sin Beredvillighed til at modtage Preussens Mægling, vare de Betingelser, der stilledes for en Vaabenstilstand, dog saadanne, at den preussiske Regjering ikke vilde kunne forelægge dem for den danske, da der ikke i fjerneste Maade vilde kunne være Tale om deres Antagelse. De af Statholderskabet opstillede Betingelser vare nemlig følgende:

- 1) Den Del af Slesvigs Fastland, som ligger S. for den ifølge Berliner-Vaabenstilstandsconventionen af 10de Juli 1849 dragne Demarcationslinie, derunder indbefattet Øen Femern og Vesterhavsoerne, samt det N. for hin Linie, Ø. for Flensborg beliggende angelske Landdistrict og Flækken Højer skulle rømmes af de danske Tropper og regjeres af Statholderskabet sammen med Hertugdømmet Holsten.
- 2) De danske Krigsskibe skulle forlade Hertugdømmernes Farvande og Kyster.

Statholderskabets Holdning ligeoverfor Vaabenstilstandsforslaget og Inhibitoriet

- 3) Udlevering af alle Krigs- og politiske Fanger og af den af politiske Grunde beslaglagte Privatejendom.
- 4) Frigivelse af de til dansk Krigstjeneste tvungne Indvaanere af Hertugdømmerne.
- 5) Gjensidig Begunstigelse og Lettelse af Skibsfarten.
- 6) Vaabenstilstanden sluttet paa 1 Aar og betragtes derudover stiltiende forlænget, saafremt ikke en Opsigelse med 6 Ugers Frist følger fra den ene eller den anden Side.

I sit Svar af 30te October afslog den preussiske Udenrigsminister bestemt at gaae ind paa nogen Mægling for den af Statholderskabet foreslaaede som ogsaa for enhver anden, ikke rent militair Vaabenstilstand og gjentog paa den mest indtrængende Maade Forlangendet om, at Statholderskabet skulde afholde sig fra ethvert aggressivt Foretagende, idet han erklærede, at Opfyldelsen af dette Forlangende vilde være den første og ueftergiveligste Betingelse for, at nogetsomhelst Organ for det tydske Forbund kunde yde Hertugdømmet Holstens Forbundsgebet virksom Beskyttelse. Denne fornyede Opfordring til at falde tilføje blev overrakt Statholderskabet af General Hahn den 2den November, altsaa samme Dag som Forbundsbeslutningen af 25de October kundgjordes for det. Ikke desto mindre fremturede Statholderskabet i sin Modstand, og i Skrivelser af 2den og 5te November henholdsvis til den preussiske Udenrigsminister og den kejserlig østerrigske Præsidualgesandt erklærede det sig ude af Stand til at efterkomme de til det stillede Fordringer, idet det navnlig støttede sig paa, at ikkun Tydsklands højeste Forbundsmagt kunde fratage Hertugdømmerne den dem ved Freden af 2den Juli indrømmede Ret til selv ved Vaabenmagt at beskytte deres Rettigheder, men at en saadan almindeligt anerkjendt Forbundsmagt for Tiden ikke existerede. Det maatte ikke tiltroes Statholder-

skabet, hed det blandt Andet i Skrivelsen til Grev Thun, at det af sine Medborgere skulde have forlangt de mest uhyre Offre og Anstrængelser for til Gjængjæld kun at give dem et indholdsløst Tilsagn, at det skulde have udgydt Landets Ungdoms Blod for Intet at opnaae undtagen en Vedvaren af de ynkværdige Tilstande i Slesvig; Hertugdømmerne havde taget den Beslutning, til det Yderste at staae paa deres Ret, og de vilde see og med Fatning afvente, om det var muligt, at tyske Fyrster vilde træde denne Ret under Fødder; dersom det maatte være dem bestemt at falde, da vilde det være dem mest ærefuldt at ligge under for Tydskere, hvor skjændselsfuldt dette ogsaa maatte være for Tydskland.

Iøvrigt var Statholderskabets Stilling efterhaanden bleven endel vanskeligere; de store Byrder, Krigstilstanden medførte for Landet, havde vakt en større og større Modvillighed hos mange af dets Indvaanere, Fredspartiet vandt mere og mere Terrain, og i et af en Del af Ridderskabet, Prælaterne og Godsejerne i Holsten i Slutningen af October afholdt Møde vedtog Flertallet endog en Adresse, hvori der aabent fremsattes Ønsket om Fred. En fortsat Opposition fra flere af deres Standsfællers Side samt Statholderskabets ivrige Modvirken hindrede dog en større Deltagelse i dette Skridt, ligesom ogsaa den i Landet herskende Terrorisme endnu stedse var for stor til, at der kunde iværksættes nogen afgjørende Manifestation fra de Velsindedes Side.

Hvad der navnlig bestyrkede Statholderskabet i dets Haardnakkenhed, var vistnok Haabet om, at der ikke vilde blive gjort Alvor af den i Udsigt stillede Forbundsexecution. Dette Haab syntes ogsaa i det Mindste foreløbigt at skulle blive til Virkelighed under den heftige, politiske Krisis, som paa den Tid rystede Tydskland. Vel havde det preussiske Statsraad ikke

Forholdene i
Tyskland for-
bindre forelø-
bigt yderligere
Skridt til Hol-
stens Pacifica-
tion.

villet gaae ind paa den af General Radowitz forlangte, krigerske Gjennemførelse af den af ham forfægtede Unionspolitik, hvilket havde havt denne Ministers Af- gang og Baron Manteuffels Udnævnelse til Udenrigs- minister tilføje, men de bajerske Troppers Indmarche i Hessen og den truende Udvikling, det hessiske Spørgs- maal derved syntes at tage, Østerrigs stedse heftigere Sprog og stedse videre gaaende Fordringer, den preus- siske Hærs Mobilisering ligeoverfor Østerrigs, Bajerns og Sachsens truende Rustninger samt endelig Bruns- vigs Protest imod Executionstroppers Gjennemmarche til Holsten og dets Paakaldelse af Preussens Bistand i Tilfælde af Tvangs Anvendelse imod det — alle disse Omstændigheder maatte nødvendigvis fremkalde den største Spænding i Gemytterne, gjøre Tilstanden i højeste Grad usikker og lade Spørgsmaalet om Krig eller Fred ideligt vexle. Under saadanne Forhold maatte selv- følgelig det holstenske Spørgsmaal foreløbigt træde i Baggrunden; November Maaned gik saaledes hen, uden at de af Forbundet yderligere tilsigtede Foranstaltninger til Holstens Pacification kom til Udførelse, og den danske Regjering maatte paa sin Side under de her- skende, usikre Tilstande holde sig indenfor Grænd- serne af en afventende Politik.

Iøvrigt var den Tilfredshed, som Forbundsbeslut- ningen af 25de October havde fremkaldt hos vor Re- gjering, og som strax havde bevæget den til at tolke Fyrst Schwarzenberg sin dybe Erkjendtlighed, bleven endel kjølnet, efterat den havde faaet Lejlighed til at gjøre sig nærmere bekjendt med den af Forbundsud- valget afgivne Beretning om vore Anliggender og derved var bleven sat i Stand til at dømme om de Syns- punkter, som havde været gjældende ved Redactionen af Udkastet til Forbundsbeslutningen og ved dets Be- handling i Forsamlingen. Medens Forbundsbeslutningen

kun i Almindelighed omtalte den Fuldmagt og Instruction, som skulde tildeles Forbundscommissairen, uden at foregribe senere Forhandlinger om dens eventuelle Indhold, var det nemlig i Udvalgsberetningen udtalt, at Forbundscommissairen skulde medvirke ved Forhandlingerne mellem de udvalgte, agtbare Mænd fra Danmark, Slesvig og Holsten og navnlig saaledes, at han skulde varetage og gjøre gjældende Forbundets Rettigheder i Overensstemmelse med Forbundsbeslutningen af 17de September 1846. Et saadant Forlangende mente Regjeringen imidlertid at maatte modsætte sig paa det Bestemteste, da den ikke kunde anerkjende, at Forbundets Stilling til Holsten gav det nogen berettiget Adkomst til at tage Del i Forhandlinger, hvis Maal skulde være Ordningen af Statsforholdene i samtlige Kongens Scepter underlagte Lande, og vedkommende Forsamling tilmed ikke skulde være besluttende, men kun raadgivende, saa at hverken Kongen eller Forbundet vilde være bundet ved Resultaterne af en saadan Raadgivning. I en Depeche af 13de November paa- lagdes det derfor den kongelige Gesandt i Frankfurt at virke hen til, at der ikke blev tildelt den designerede Forbundscommissair nogen Instrux, som gik udover Forbundets Competence, og som vilde træde hindrende ivejen for en Jevning af Stridsspørgsmaalene; det tilføjedes, at, forsaavidt Kongens Beslutninger vilde komme til at berøre Holsten, vilde han i Henhold til de indgaaede Forpligtelser selvfølgelig lade sig det være magtpaaliggende iforvejen at sikre sig Forbundets muligt nødvendige Tilslutning. Da det, efter hvad der var foregaaet i den sidste Tid i Holsten, maatte forekomme Regjeringen i høj Grad ønskeligt at skaffe de Velsindede i Hertugdømmerne et Støttepunkt, uden hvilket enhver Impuls til en selvstændigere og kraftigere Optræden fra deres Side vilde være uvirksom, og da det desuden

Nærmere Instrux til den kongelige Gesandt i Frankfurt.

syntes at være Statholderskabets Hensigt ved Landsforsamlingens Hjælp i Hast at indfore en Mængde Love til fuldstændig Omvæltning af det Bestaaende, anbefalodes det fremdeles under samme Dato Kammerherre Bülow at søge foranlediget, at Forbundsforsamlingen under Henvisning til det allerede udstedte Inhibitorium enten directe eller ved sin Commissair lod udgaae en Befaling til Statholderskabet om for Fremtiden ikke at hæve Skatter til Krigsføringen, om ikke at lade Landsforsamlingen oftere træde sammen og om at lade den lovgivende Magt fuldstændigt hvile.

Fra Forbundsforsamlingens Side foretoges der imidlertid, som sagt, foreløbigt intet yderligere Skridt til Holstens Pacification, Kammerherre Bülow mødte efterhaanden større Vanskeligheder under sine Forsøg paa at faae Forbundet til at handle, flere af de Befuldmægtigede syntes endnu i Slutningen af November at være uden endelige Instructioner, og den designerede Civilcommissair for Holsten, Baron Hammerstein, havde forladt Frankfurt og var vendt tilbage til Hannover uden at have modtaget nærmere Instructioner. Af de med Østerrig forbundne Stater havde ikkun Hannover endelig efter Ruslands indtrængende Opfordring lovet at stille 3500 Mand som Reserve for Executionstroppe, og intet andet Land syntes tilbøjeligt til at ville yde noget Contingent til activ Tjeneste mod Holsten. Den almindelige Opmærksomhed var paa denne Tid henvendt paa Olmütz, hvorhen Baron Manteuffel efter sin Konges Befaling var afrejst for der ved en mundtlig Conference med Fyrst Schwarzenberg at søge at afvænde den truende Krigsfare og at opnaae en Forstaaelse angaaende de svævende Spørgsmaal. Efter 2 Dages Forhandling kom det ogsaa, som bekjendt, navnlig ved den russiske Gesandt, Baron Meyendorffs Medvirkning til en foreløbig Overenskomst, idet Preussen

imod adskillige Indrømmelser mest af formel Natur i det Væsenlige gav efter for Østerrigs Fordringer. I den den 29de November vedtagne og kort efter ratificerede, saakaldte Punktation erklærede Preussen og Østerrig, iblandt Andet, at det var deres Hensigt at hidføre en endelig Ordning af det holstenske Spørgsmaal ved fælles Afgjørelse af alle tyske Regjeringer, og at de med Hensyn til den nærmeste Behandling af dette Spørgsmaal og uden Præjudice for den fremtidige Afgjørelse vare komne overens om at ville i Fællesskab efter: truffen Aftale med deres Forbundne og snarest muligt sende Commissairer til Holsten, som i Forbundets Navn skulde forlange af Statholderskabet Fjendlighedernes Standsning, Troppernes Tilbagedragning bag Ejderen og Armeens Reduction til en Trediedel af dens Styrke under Trudsel af fælles Execution i Vægningstilfælde; derimod vilde begge Regjeringer søge udvirket hos den danske Regjering, at der ikke holdtes flere Tropper i Hertugdømmet Slesvig end nødvendigt til Opretholdelsen af Ro og Orden. Det store Nederlag, den preussiske Politik havde lidt, maatte i høj Grad saare det preussiske Folks Nationalstolthed; fuldt rustet, som det var, og med en talrig Armee, som i saamange Aar med stor Forkjærlighed var bleven plejet af Kongen, og som havde kostet Landet Hundreder af Millioner, troede man i Regjeringens Indrømmelser at finde en Tilsidesættelse af hvad Preussens Ære og Stilling som Stormagt krævede, og saavel i de nyligt gjenaaabnede Kamre som i Fyrstecollegiet og i Befolkningen mødte den preussiske Regjering en heftig Opposition med Hensyn til den afsluttede Overenskomst. Først efter Kamrenes foreløbige Ajournering og den snart paafulgte Demobilisering af den preussiske og østerrigske Armee begyndte den herskende Ophidselse efterhaanden at vige for en forholds-

Olmützer-
Punktationen;
— den danske
Regjering
trykt for, at in-
terventionen
skulde blive
stillet i Bero.

mæssig Ro, og Sagerne at antage en mere regelmæssig, Tillid indgydende Gang.

Hvad den danske Regjering angaaer, da maatte den efter de i Ratificationssagen gjorde Erfaringer med Rette befrygte, at der ved Conventionens Bestemmelse om at hidfore den endelige Ordning af det holstenske Anliggende ved en fælles Afgjørelse af samtlige tyske Regjeringer endnu vilde kunne aabnes en vid Mark for vore Fjenders Intriguer og det revolutionaire Partis Foretagender. Denne Frygt kunde ikke Andet end yderligere bestyrkes ved de modtagne Efterretninger om de navnlig i det 2det preussiske Kammer faldne, lidenskabelige Udtalelser og om den Maade, hvorpaa Baron Manteuffel i en Memoire af 3die December havde fortolket Olmützer Stipulationen, idet han blandt Andet ikke talte om Forbundscommissairer, men kun om en preussisk og østerrigsk Commissair, og syntes at ville forbeholde Conferencerne i Dresden *) den endelige Ordning af det holstenske Spørgsmaal. Da Regjeringen nu tilmed kom til Kundskab om, at man saavel i Frankfurt som i Berlin og Hannover søgte at gjøre gjældende, at Statholderskabet for Tiden var saa tilbøjeligt til Fred, at det ved en Notification om ikke længer at være støttet af Preussen vilde rette sig efter Forbundets Decreter, eller med andre Ord, at der ikke mere var nogen virkelig Grund til en Execution, og endvidere erfarede, at man i Berlin ogsaa bestræbte sig for at bevise, at Sydslesvig ikke vilde kunne rømmes, fordi Beboerne i saa Fald vilde blive udsatte for en ydmygende Behandling fra dansk Side, fandt den Anled-

---

*) I Olmützer-Punktationen var det endvidere blevet fastsat, at der efter østerrigsk-preussisk Indbydelse i Midten af December i Dresden skulde aabnes en Ministerconference om det tyske Forfatningsspørgsmaal.

ning til i en Depeche af 14de December til den kongelige Gesandt i Petersborg at fremhæve alle disse Omstændigheder og at udtale det sikre Haab, at det russiske Cabinet alvorligt vilde opfordre det preussiske Cabinet til en loyal Udførelse af Olmützer-Stipulationerne. Under 17de December indberettede vel Kammerherre Bjelke, at General Thümen var bleven udnævnt til preussisk Commissair for Holsten, samt at den preussiske Understatssecretair havde anmodet ham om at forsikre, at det var Baron Manteuffels faste Beslutning at fremme den vedtagne Afgjørelse af det holstenske Spørgsmaal, og under 24de December, efterat Baron Manteuffel var bleven endelig udnævnt til Præsident for det preussiske Statsraad, tilgik der vel ogsaa det danske Cabinet en Meddelelse fra Baron Werther om, at det var Preussens bestemte Ønske at faae en hurtig Ende paa det nævnte Spørgsmaal, og at det i Tilfælde af Modstand fra de holstenske Autoriteters Side var beredt til at lade Executionsforholdsregler indtræde, men da Commissairernes Afrejse til Holsten ikke desto mindre stadigt lod vente paa sig, følte den danske Regjering sig ingelunde beroliget ved de givne Forsikringer og var ikke uden Frygt for, at den bebudede Execution skulde blive stillet i Bero, og at det muligen var Hensigten indtil videre at opretholde Statholderskabet for derved at tvinge Danmark til Concessioner. Hvad der yderligere maatte gjøre vor Regjering betænkelig, var den Omstændighed, at det preussiske Cabinet ad mundtlig Vej havde ladet Kammerherre Bjelke tilgaae en confidential Meddelelse om, at det var den preussiske Regjerings Ønske, at vor Konge skulde fremkomme med en aaben Udtalelse angaaende hans Hensigter med Holsten i en mere omfattende Angivelse end i Manifestet af 14de Juli indeholdt og navnlig saaledes, at hans naadige og overbærende Hensigter klart lagdes for Dagen. Der

var ved denne Lejlighed tillige ikke lagt Skjul paa, at en fuldstændig Adskillelse af Slesvig og Holsten neppe lod sig gennemføre, da de tyske Regjeringer og navnlig Kongen af Preussen holdt fast ved Hertugdømmernes saakaldte historiske Ret, og det var blevet henstillet, om det ikke vilde være politisk klogt, at den danske Regjering indskrænkede sine Fordringer til hvad den under de givne Omstændigheder havde Udsigt til at opnaae, nemlig Opstandens Underkuelse ved Tydsklands Hjælp og Grundlæggelsen af en fredelig Sammenbliven af Monarchiets Dele samt Statens Integritet ved en Ordning af Arvefølgen. Da nu ogsaa den storbritanniske Regjering, efter hvad der fremgik af en Note, som Sir Wynn paa denne Tid tilstillede det danske Cabinet, syntes at nære den Anskuelse, at der fra vor Konges Side burde foreligge en yderligere Udtalelse om hans Hensigter med Hensyn til Landets Pacification, end allerede skeet var, var der al Anledning for det danske Statsraad til at tage denne Sag under alvorlig Overvejelse.

Den danske Udenrigsminister gik ud fra, at det baade af Hensyn til den Retning, som de politiske Conjunctioner i den senere Tid overhovedet havde taget, og i Betragtning af de Forhold, hvori Regjeringen stod til de Magter, som havde ydet Danmark deres moralske Understøttelse, vilde være særdeles ønskeligt, om et fast Udgangspunkt kunde blive vedtaget for mere bestemte Instructioner til de kongelige Gesandter ved de venskabelige Hoffer, og om der navnlig til Vejledning for disse kunde erhverves en Statsraadsbeslutning for saadanne Udtalelser, at en fortsat Understøttelse fra hine Magters Side derved kunde ansees sikkert; denne Understøttelse vilde efter Ministerens Formening være betinget af, at der fra dansk Side afgaves Erklæringer, som indeholdt en Borgen for, at Slesvig ikke

vilde blive incorporeret i Danmark, og at Holsten og Lauenborg ikke vilde blive stillede i en saa løs Forbindelse med de øvrige Dele af det danske Monarchi, at de bleve nødsagede til at søge et Støttepunkt i Tydskland, hvilket efterhaanden vilde kunne lede til, at Londonnerprotocollens Hensigt, Opretholdelsen af det danske Monarchi i europæisk Forstand som et fast sammenhængende Hele, blev forfejlet. Statsraadets Majoritet var imidlertid af den Formening, at der ikke vilde kunne fordres nogen yderligere Erklæring af Regjeringen angaaende dens Planer med Hensyn til Holstens Pacification, saalænge der aldeles ingen Garanti havdes for, at der derved vilde kunne opnaaes Noget, og i hvert Fald ikke før det ved Kjendsgjerninger fra Tydsklands Side kunde ansees godtgjort, at Fredstractaten gik sin fuldstændige Opfyldelse imøde. En saadan afgiven Erklæring skjønnedes nemlig ikke at ville have nogen Virkning i Holsten, saalænge Statholderskabet regjerede der, ligesom det blev anseet for mere end tvivlsomt, om Tydskland, hvis det maatte fordre, at Regjeringens Erklæring skulde indeholde Noget om Slesvig, vilde blive tilfreds med dens Indhold, og om det, selv hvis dette blev Tilfældet, vilde være i Stand til for en saadan Pris at skaffe Danmark Freden, eller om det ikke snarere vilde foretrække ikke at paatage sig Interventionen.

I denne Retning blev det derfor i de sidste Dage af December befalet de kongelige Gesandter at udtale sig ligeoverfor vedkommende Magter, idet det tillige paalagdes dem ved ethvert Middel at søge at virke hen til, at Commissairerne snarest muligt afsendtes til Holsten; de skulde til det Øjemed lade vedkommende Magter forstaae, at vor Konge for det Tilfælde, at den af Østerrig og Preussen paa Forbundets Vegne bebudede Intervention skulde blive stillet i Bero, eller man

ikke snart fra Beslutning gik over til kraftig Handling, maatte betragte dette som ensbetydende med en Erklæring fra Tydsklands Side om for Øjeblikket ikke at ville intervenere og altsaa maatte antage de Forudsætninger indtraadte, under hvilke han var berettiget og forpligtet til at benytte den ham ved Slutningen af Fredstractatens Artikel 4 hjemlede Ret til at udstrække de militaire Forholdsregler til Holsten og til den Ende at anvende sin væbnede Magt. Kammerherre Bülow, der efter Ordre var afrejst til Dresden for som Kongens Befuldmægtigede at deltage i de der stedfindende Ministerconferencer, blev det desuden paalagt, at han ved at forestille Osterrigs og Preussens Befuldmægtigede Nødvendigheden af Commissairernes snarest mulige Afsendelse til Holsten skulde tilføje, at han, kun naar dette skete, vilde kunne deltage i Conferencerne; hvis Interventionen kom til Udførelse, skulde han virke hen til, at det maatte blive betydet de slesvig-holstenske Tropper at rømme Rendsborg, for at denne Fæstning derefter enten helt eller dog for de paa slesvigsk Grund liggende Deles Vedkommende kunde blive besat af danske Tropper. Endelig blev det under 31te December tilkjendegivet Sir Wynn som Svar paa hans ovenfor omtalte Note, at Kongen fremdeles vilde gaae frem paa den Vej, som var betegnet ved Manifestet af 14de Juli og ved de Meddelelser, som vare blevne gjorte saavel Forbundsdagen som Hofferne i Wien og Berlin navnlig med Hensyn til Bevarelsen af de materielle Interessers ikke-politiske Baand mellem Hertugdømmene Holsten og Slesvig, men at han for Tiden ikke kunde gaae ind paa yderligere Detailler med Hensyn til Holstens og Lauenborgs eventuelle Forhold til de andre Dele af det danske Monarchi, og dette saameget mindre som disse Hertugdømmers eventuelle Forhold til Tydskland endnu var ganske ubestemt; slut-

telig udtaltes det ogsaa her, at det efter Alt, hvad der var skeet, efter de store Offre, som den herskende Tingenes Tilstand havde paalagt Kongens Stater for ikke at udsætte den almindelige Fred for Fare, og efterat der nu var forløbet 6 Maaneder siden Fredstractatens Underskrift, vel kunde være Tid at bringe den Bestemmelse i Fredstractatens Artikel 4 i Erindring, ifølge hvilken det, naar Forbundet ikke for Øjeblikket troede at burde intervenere, stod vor Konge frit for at udstrække de militaire Forholdsregler til Holsten og til den Ende at anvende sin væbnede Magt.

Den Frygt, den danske Regjering nærrede for, at den bebudede Intervention skulde blive stillet i Bero, viste sig dog denne Gang at være ugrundet. Den 28de December var Fyrst Schwarzenberg i Følge med Baron Manteuffel ankommen fra Dresden til Berlin, og den 31te samme Maaned saa Kammerherre Bjelke sig i Stand til at indberette, at de udnævnte Commissaire-Genera! Grev Mensdorff-Pouilly og General Thūmen, i de nærmeste Dage vilde afrejse til Kiel for paa en kort og energisk Maade at opfordre Statholderskabet til at lade den slesvig-holstenske Hær gaae tilbage bag Ejderen, reducere dens Styrke til en Trediedel, opløse Landsforsamlingen og dernæst selv at nedlægge sin Myndighed; Commissairene vilde derefter uden at indlade sig paa nogen videre Discussion begive sig til Altona for der at afvente Statholderskabets Svar i Løbet af 3 Dage. Han meldte fremdeles, at et østerrigsk Armeecorps paa c. 20000 Mand under Commando af Feltmarskallieutenant Legeditsch var sat i Marche mod Holsten i 2 Colonner dels igjennem Westphalen, dels igjennem Hannover, at et preussisk Corps paa c. 17000 Mand blev samlet paa Grændsen af Meklenborg for at danne Reserven for det østerrigske Corps og blandt Andet at besætte Hamborg, og at det

Den Efterretninger tilgaa Regjerin- gen angaaende Forbundscom- missairenes Af- rejse til Holsten; Grev Revent- low Criminal ud- nævnes til kon- gelig Commis- sair.

var Baron Manteuffels Ønske, at den danske Regjering strax skulde sende en Commissair til Holsten for at medvirke med Forbundscommissairerne og efter Statholderskabets Fjernelse i Forening med disse foreløbigt at overtage den øverste Regjeringsmyndighed i Holsten. Den officielle Bekræftelse herpaa fik den danske Regjering den 6te Januar ved en gjennem den østerrigske Gesandt i Kjøbenhavn modtagen Skrivelse fra Fyrst Schwarzenberg, der var dateret Berlin den 30te December, samt ved mundtlig Meddelelse fra Baron Werther. Regjeringen tøvede derfor ikke med at lade Geheimeconferentsraad, Grev Reventlow-Criminil afrejse til Holsten som Commissair og forsynet med den mest udstrakte Fuldmagt til i Kongens, Hertugen af Holsten og Lauenborgs Navn at medvirke til Gjenoprettelsen af en regelmæssig Tingenes Tilstand i Landet.

Efter fra Hamborg den 3die Januar at have underrettet Statholderskabet om deres forestaaende Ankomst indtraf Commissairerne, den østerrigske General Grev Mensdorff-Pouilly og den preussiske General Thümen, den 6te i Kiel. I et der samme Dag stedfindende Møde med Statholderne overleverede de disse deres Fuldmagter og stillede i det tyske Forbunds Navn den Opfordring til dem, strax at ophøre med Fjendlighederne, til den Ende at dirigere samtlige Tropper tilbage bag Ejderen, at reducere Hæren til en Trediedel af dens Styrke, opløse Landsforsamlingen og øjeblikligt at stille alle de Foranstaltninger i Bero, som maatte være befalede med Hensyn til en Fortsættelse af Fjendlighederne. Commissairerne erklærede sig derhos bemyndigede til at udtale, at den danske Regjering til Gjen gjæld var rede til samtidigt at trække sine Tropper tilbage fra det sydlige Slesvig og kun at efterlode der de til Ordenens Opretholdelse nødvendige, smaa Troppendeleger. Øjemedet for deres Virksomhed skulde

Forbundscom-
missairerne an-
komme til Kiel.
deres Opfordring
til og Forhand-
linger med Stat-
holderskabet

være, at tilvejebringe en Tilstand, som tillod Forbundet at værne om Hertugdømmet Holstens Rettigheder og det fra gammel Tid stammende, berettigede Forhold mellem Holsten og Slesvig, hvorimod Afgjørelsen af selve Retsspørgsmaalet ganske laa udenfor deres Opgave og maatte forbeholdes senere Forhandlinger mellem det tyske Forbund og Landsherren. Endelig anmodedes Statholderskabet om inden Forløbet af 3 Dage at afgive en skriftlig Erklæring om, at det vilde efterkomme Forbundets Fordringer, idet det tilkjendegaves det, at 25000 Mand østerrigske og et lignende Antal preussiske Tropper i modsat Fald ufortøvet vilde rykke ind i Holsten for at udføre Executionen. Under de nærmere Forhandlinger mellem Statholderskabet og Commissairerne afgave disse den følgende Dag endel beroligende Erklæringer og indrømmede blandt Andet, at Rendsborg og Fredricksort foreløbigt skulde holdes besatte af de slesvig-holstenske Tropper, og at det Nærmere i saa Henseende skulde forbeholdes de senere Forhandlinger mellem det tyske Forbund og Danmark. Tillige blev den Statholderskabet satte Frist udsat til den 11te Januar Kl. 2 Eftermiddag.

Medens Commissairerne retournerede til Hamborg, afrejste Statholderne i Forening med Krigsministeren den 8de Januar til Rendsborg for at raadføre sig med de Højerecommanderende af Hæren angaaende Muligheden af en yderligere Modstand. I et samme Dag stedfindende Møde, i hvilket foruden General v. d. Horst Generalerne Baudissin og Wissel, Oberstlieutenant Jess og Majorerne Stutterheim og H. v. Gagern deltog, fremsattes af Statholderskabet det Spørgsmaal: Om det fra et militairt Synspunkt betragtet vilde være muligt og tilraadeligt at lade Armeen til samme Tid gjøre Modstand mod de Danske og et Syd fra fremryk-

kende Executionscorps paa 50000 Mand. Svaret var benægtende, idet man i det Væsenlige var enig i,

- 1) at en større Operation mod den danske Hær med Udsigt til et afgjørende heldigt Resultat for Øjeblikket paa Grund af Vejrforholdene ikke lod sig udføre;
- 2) at der vel samtidigt med, at Rendsborg forsvaredes mod de Danske, vilde kunne tages en Stilling omtrent ved Oldeslo med 20000 Mand mod det Syd fra fremrykkende Executionscorps, en Stilling, som vilde kunne holdes selv mod en overlegen Fjende, men at der ingen Udsigt var til et heldigt Udfald, naar en Cooperation fandt Sted mellem den danske Hær Nord fra og det Syd fra truende Corps;
- 3) at der desuden i Armeen, navnlig blandt Officererne fandtes Elementer, som ikke vilde være tilbøjelige til at kæmpe mod en efter Østerrigs og Preussens Ordre eller i Forbundets Navn handlende Interventionsarmee.

Efterat Statholderne vare retournerede til Kiel, forelagde de i et Statsraadmøde den over den militaire Conference optagne Protocol og satte derefter under Forhandling, hvad Svar der skulde gives Commissairerne. Anskuelserne vare forskjellige, idet Grev F. Reventlow og samtlige Departementschefer vare stemte for at give efter for Magten og opfylde Commissairernes Fordringer, medens Hr. Beseler holdt paa, at man skulde gjøre Modstand til det Yderste og heller bukke under i Kampen end frivilligt underkaste sig. Statsraadet besluttede derfor at overlade Afgjørelsen til Landsforsamlingen, der var traadt sammen den 3die Januar, og efter stærkt bevægede Forhandlinger vedtoges det endelig her den 11te tidligt om Morgenen, at man skulde underkaste sig og opfylde Commissairernes Fordringer, en Beslutning, der havde tilfølgende, at

Hr. Beseler udtraadte af Statholderskabet. I et Møde, som samme Dag fandt Sted i Kiel mellem Grev F. Reventlow og Commissairerne, afgav Statholderskabet den forlangte Erklæring, idet det tillige erklærede sig rede til at bringe de stillede Fordringer til Udførelse. Det meddeltes i Erklæringen, at den commanderende General havde faaet Ordre til at standse Fjendlighederne, men at Statholderskabet med Hensyn til de øvrige Fordringer imødesaa nærmere Underretning, da disses Opfyldelse var gjort afhængig af, at de danske Tropper samtidigt trak sig tilbage fra Sydslesvig. Erklæringen endte med, at Statholderskabet stillede Forbundslandet Holstens Rettigheder og dets paa Røt og Vedtægt beroende Forhold til Hertugdømmet Slesvig under det tyske Forbunds Beskyttelse. Ved 2 Proclamationer, der udstedtes samme Dag, underrettede Statholderskabet Befolkningen og Hæren om, at det havde anseet sig forpligtet til at efterkomme Commissairernes Fordringer og give Ordre til en Standsning af Fjendlighederne. I Proclamationen til Hæren udtaltes det særligt, at den danske Armee vilde trække sig tilbage og kun lade de til Ordenens Opretholdelse nødvendige Troppeafdelinger blive tilbage i Slesvig. Den slesvig-holstenske Hær skulde fremdeles holde Fæstningerne Rendsborg og Frederiksort med tilhørende Rayons besatte; den øvrige Del af Armeen skulde gaae tilbage over Ejderen, og efter Ankomsten til de for dem bestemte Cantonnements skulde Troppeafdelingerne hjemsende de to Trediedele af deres Mandskab. Kadrene skulde vedblive at bestaae, og ved dem skulde Vaabnene og alle Munderings- og øvrige Udrustningsgjenstande opbevares.

Imidlertid var den af Hs. Majestæt Kongen udnævnte Commissair, Grev Reventlow-Criminil, ankommen til Hamborg, hvor han strax havde sat sig i Forbindelse

Grev Reventlow-Criminelle første Forhandlinger med Forbundscommissairerne.

med Forbundscommissairerne. I et den 12te Januar stedfindende Møde satte Forbundscommissairerne Grev Reventlow i Kundskab om de til Statholderskabet stillede Fordringer og om dettes i den Anledning afgivne Erklæring, forsaavidt Efterkommelsen af Fordringerne angik. Fordringen om de danske Troppers samtidige Tilbagegang fra Sydslesvig naatte, da den danske Regjering ingensinde havde givet noget saadant Tilsagn, i hoj Grad overraske Grev Reventlow og gjøre det klart for ham, at de yderligere Forhandlinger vilde møde Vanskeligheder, som først og fremmest hidrørte fra den Maade, hvorpaa Forbundscommissairerne havde opfattet deres Stilling, idet de havde begyndt med at underhandle med Statholderskabet og gjøre det væsenlige Indrømmelser fra vor Regjerings Side, som om der var Tale om en Mægling mellem to ligeberettigede Magter. Grev Reventlow erklærede sig derfor vel rede til at forandle en Standsning af Fjendlighederne ogsaa fra dansk Side, men med Hensyn til Spørgsmaalet om en samtidig Tilbagegang af de danske Tropper fra Sydslesvig og det Tilsagn, som Forbundscommissairerne i saa Henseende havde givet Statholderskabet, indskrænkede han sig til i Overensstemmelse med den af Kammerherre Bülow i sin Tid afgivne Erklæring at give Forbundscommissairerne det Lofte, at der umiddelbart efter de slesvig-holstenske Troppers Tilbagegang og Reduction ogsaa vilde indtræde en passende Formindskelse af de danske Tropper i Sydslesvig. Under de videre Forhandlinger, der fortsattes den følgende Dag, bragtes Spørgsmaalet om Rendsborgs og Frederiksorts Besættelse paa Bane. Medens Forbundscommissairerne erklærede ikke at ville modsætte sig, at 1 Bataillon danske Tropper besatte Kronværket, fastholdt de trods Grev Reventlows Modforestillinger, at den hidtilværende Tilstand i Frederiksort skulde opretholdes, indtil Statholderskabet var

traadt tilbage. Et Forlangende fra Grev Reventlows Side om, at alle Slesvigere ved den forestaaende Reduction skulde udskilles af den slesvig-holstenske Hær og hjemsendes, troede Forbundscommissairerne derimod at maatte tage tilfølgende mod, at Greven gav Tilsagn om, at de af Hertugdømmet Slesvigs Indvaanere, som havde baaret Vaaben imod Kongen og vendte tilbage til deres Hjem, ikke vilde blive dragne til Ansvar, derfra dog undtagne de Officerer, som før den 24de Marts 1848 havde staaet i kongelig dansk Tjeneste. Endelig yttrede Forbundscommissairerne paa given Foranledning, at Udnævnelsen af en Befalingsmand for de holstenske Tropper, som efter Statholderskabets Fjernelse skulde træde istedetfor det holstenske Forbundscontingent, vilde blive lagt i Hs. Majestæt Kongens Haand. I en Skrivelse af 12te, som den følgende Dags Eftermiddag ved en slesvig-holstensk Officer afleveredes til de danske Forposter ved Mielberg Kro, underrettede Grev Reventlow General Krogh om de stedfundne Forhandlinger og anmodede Fjendlighederne standse ham om at standse Fjendlighederne. General Kroghs Svar, der overleveredes den nævnte fjendelige Officer til videre Besørgelse, og som i Løbet af Natten befordredes til Hamborg, gik ud paa, at han vel endnu ikke havde modtaget Instructioner, der bemyndigede ham til at afgive en definitiv Erklæring, men at han dog ufortøvet vilde give Befaling til foreløbigt at standse alle Fjendligheder af offensiv Natur.

Efterat Fjendlighederne saaledes vare standsede, og Statholderskabet var sat i Kundskab om Grev Reventlows Tilsagn med Hensyn til de i Hæren tjenende Slesvigere, gav det endelig efter for Forbundscommissairernes Fordring om, at Hæren skulde tiltræde Tilbagemarchen, og at Reductionen skulde tage sin Begyndelse, uanseet det af disse Commissairer givne Tilsagn om en samtidig Tilbagegang af de danske Tropper fra Syd-

De slesvig-
holstenske
Tropper til-
traadte Tilbage-
marchen over
Ejderen; — Re-
ductionen af
Hæren paabe-
gyndes.

slesvig. De nærmere Ordre i saa Henseende udgik den 16de Januar fra Overcommandoen, og det blev blandt Andet befalet, at ingen født Slesviger imod sin Villie maatte holdes tilbage i Hæren. Den 18de Januar tiltraadtes Tilbage-marchen, og den 23de Januar vare Tropperne, i hvis Fordeling til Brigaderne der var indtraadt endel Forandringer, dislocerede paa følgende Maade:

1ste Infanteri-Brigade. Staben.		Altona.
1ste Bataillon	.....	do.
2den do.	.....	do.
3die do.	.....	do.
12te do.	.....	Glückstadt.
5te Jægercorps	.....	Elmshorn.
2den Infanteri-Brigade. Staben.		Oldeslo.
5te Bataillon	.....	do.
6te do.	.....	Neustadt.
7de do.	.....	Plön.
13de do.	.....	Oldeslo.
3die Jægercorps	.....	Segeberg.
3die Infanteri-Brigade. Staben.		Kiel.
9de Bataillon	.....	do.
10de do.	.....	Oldenburg.
11te do.	.....	Lütjenburg.
1ste Jægercorps	.....	Neumünster.
4de do.	.....	Preetz.
4de Infanteri-Brigade. Staben.		Rendsborg.
4de Bataillon	.....	do.
8de do.	.....	do.
14de do.	.....	do.
15de do.	.....	do.
2det Jægercorps	.....	do.
5te Infanteri-Brigade. Staben.		Rendsborg.
1ste Besætnings-Bataillon	.....	Frederiksort.

2den Besætnings-Bataillon	Büdelsdorf.
3die do. do.	Rendsborg.
Arbejdscompagni	do.
Sygevogtercompagni	do.
1ste Dragon-Regiment. Staben.	Plön.
1ste Escadron	Lehmkuhlen.
2den do.	Latendorf.
3die do.	Kiel.
4de do.	Bornhövd.
5te do.	Plön.
6te do.	Rendsborg og Jevenstedt.
2det Dragon-Regiment. Staben.	Itzehoe.
1ste Escadron	do.
2den do.	do.
3die do.	do.
4de do.	Ottensen.
5te do.	Kellinghusen.
6te do.	Wandsbek.
1ste Artilleriafdeling. Staben.	Neumünster.
6 Pds. Batteri Nr. 1	do.
do. do. Nr. 3	Kiel.
do. do. Nr. 5	Grossenaspe.
2den Artilleriafdeling. Staben	Rendsborg.
12 Pds. Batteri Nr. 1	Hanerau.
do. do. Nr. 2	Nobiskrug.
do. do. Nr. 3	Nortoft.
Reserveartilleriet. Staben. . .	Bramstedt.
24 Pds. Granatkanon - Batteri Nr. 1	Hohenwedstedt.
24 Pds. Granatkanon - Batteri Nr. 2	Bramstedt.
6 Pds. Batteri Nr. 4	Niendorf.
Det ridende Batteri	Heide.

Fæstningsartilleriet	Rendsborg.
Ammunitionscolonne Nr. 1	Oster- og Westerrönfeld.
do. Nr. 2	Rendsborg.

Strax efter Ankomsten til Standquartererne tog Reductionen sin Begyndelse. Efter Opgivende til Commissairerne talte Hæren foruden 860 Officerer ialt 42428 Mand, deraf 41177 Combattanter. Den 27de Januar var denne Styrke bragt ned til 13407 Mand exclusive Officererne. Alle Slesvigere bleve hjemsendte. Statholderskabet havde vel forst, som ovenfor anført, indskrænket sig til at befale, at ingen født Slesviger imod sin Villie maatte holdes tilbage ved Hæren, men paa Grund af Grev Reventlow-Criminils Reclamationer, og efterat Forbundscommissairerne af Greven vare satte i Kundskab om, at Hs. Majestæt Kongen ved et Rescript af 16de Januar ikke alene havde bekræftet det af Greven med Hensyn til Slesvigerne givne Tilsagn, men ogsaa udvidet det til at omfatte de holstenske Soldater, tilkjendegave de under 21de Januar Statholderskabet, at ingen født Slesviger maatte forblive i den holstenske Arme.

Kongeligt Rescript af 16de
Januar.

I det ovenfor nævnte kongelige Rescript var det tillige blevet tilkjendegivet Grev Reventlow, at Hs. Majestæt Kongen for at lægge sin Beredvillighed for Dagen til at lette Gjenoprettelsen af den lovlige Orden i Holsten havde beordret Krigsministeren til at lade en Formindskelse indtræde af de kongelige Tropper i Sydslesvig og kun der at osterlade de til Ordenens Opretholdelse og til Bevogtning af Frederiksort og den N. for Ejderen liggende Del af Rendsborg nødvendige Troppesafdelinger, men at denne Befaling først skulde bringes til Udførelse, naar den slesvig-holstenske Hær havde trukket sig tilbage bag Ejderen, naar den nævnte Del

af Rendsborg og Frederiksort vare i vore Troppers Besiddelse, og naar man havde faaet officiel Kundskab om, at Reductionen af den nævnte Hær havde taget sin Begyndelse. Der gaves endelig det Tilsagn, at, naar disse Betingelser vare opfyldte, og de af Kongens Under-saatter, som paa Grund af Fjendlighederne vare komne i Fangenskab i Holsten, vare satte i Frihed, da vilde ogsaa de i dansk Fangenskab værende Krigsfanger blive frigivne. Samtidigt meddeltes det Grev Reventlow, at General Bardenfleth var udnævnt til eventuelt at overtage Commandoen over de holstenske Tropper, og at Generalen til den Ende var beordret til ufortøvet at afrejse til Holsten og at sætte sig i Forbindelse med Greven, efter hvis Anvisning han ogsaa vilde have at træffe de fornødne Skridt med Hensyn til Fangernes Modtagelse og Hjemsendelse.

Efter de den 12te og 13de stedfundne Forhandlinger mellem Grev Reventlow-Criminil og Forbundscommissairerne maatte der nødvendigt indtræde en lille Afbrydelse, medens der indhentedes nærmere Instructioner angaaende Differentpunkterne, og denne Tid benyttede Greven til at tage til Ratzeburg, hvor han den 15de ved Kundgjørelse af et allerhøjeste Patent af 8de Januar og under det derværende Statholderskabs Medvirkning gjenoprettede Hs. Majestæt Kongens Autoritet i Hertugdømmet Lauenborg og tog det Lauenborgske Jægercorps i Ed. Den 17de retournerede Grev Reventlow til Hamborg, og samme Dags Aften havde han en ny Conference med Forbundscommissairerne. Disse anerkjendte nu den danske Regjerings utvivlsomme Ret til at lade sine Tropper besætte Frederiksort, men androge dog om, at Besættelsen maatte blive udsat indtil Statholderskabets Tilbagetræden, et Andragende, som Grev Reventlow lovede at forebringe for Hs. Majestæt Kongen. Greven gjorde derefter opmærksom paa de

Kongens Autoritet gjenoprettet i Hertugdømmet Lauenborg, yderligere Forhandlinger mellem Grev Reventlow-Criminil og Forbundscommissairerne

Vanskeligheder, som vilde opstaae for de danske Tropper ved kun at besætte Kronværket, og foreslog, at Besættelsen skulde udstrækkes til Altstadt, hvilket Forbundscommissairerne imidlertid erklærede utilstedeligt. Den danske Commissair fremhævede endvidere, hvor betænkeligt det vilde være i Rendsborg at have 2 Garnisoner med Befalingsmænd, som vare helt uafhængige af hinanden; saafremt det derfor ikke kunde indrømmes, at Commandoen over den Del af Fæstningen, som skulde besættes af holstenske Tropper, overgaves en Officer, som skulde udnævnes af Kongen, mente han, at det for at undgaae alle Conflictter maatte foretrækkes, at den S. for Ejderen liggende Del af Rendsborg blev besat af Forbundstropper, indtil Landsherrens Autoritet var gjenoprettet, og uden at Fæstningen derfor fik Charakteren af Forbunds fæstning. Dette Forslag grebes med Begjærlighed af Forbundscommissairerne, der erklærede sig bemyndigede til at meddele, at Forbundstropperne vare rede til ikke alene at besætte Rendsborg, men ogsaa til at rykke ind i Holstens Grændsdistricter, navnlig Altona og de tilgrændsende Districter af Meklenborg og Lauenborg samt Hamborg, uden at de derfor, naar Modstand ikke forsøgtes, vilde være at betragte som Executionsstopper.

I en ny Conference den 20de satte Grev Reventlow Forbundscommissairerne i Kundskab om det kongelige Rescript af 16de og meddelte dem, at General Bardenfleth, angaaende hvis Ankomst og Sendelse han tidligere havde underrettet dem, havde overbragt ham Kongens Befaling til at fastholde, at ogsaa Altstadt blev besat af danske Tropper. Forbundscommissairerne holdt sig imidlertid til deres tidligere Erklæring og androge paa deres Regjeringers Vegne om, at Kronværkets Besættelse, for at enhver Conflict kunde undgaaes, skulde udsættes, indtil de holstenske Tropper i Fæstningen vare blevne

afløste af Forbundstropper, et Andragende, som Grev Reventlow troede at maatte tage til Følge Fra Forbundscommissairernes Side ankedes der over, at neutrale Handelsskibe endnu den 16de af danske Krigsskibe vare blevne hindrede i at løbe ind til Kiel, og stillede som Betingelse for Frederiksorts Rømning, at Blokaden af Kiel ophørte, hvad der selvfølgelig ikke havde kunnet effectueres samtidigt med Fjendlighedernes Standsning til Lands*); under denne Forudsætning lovede Commissairerne ufortøvet at give Statholderskabet den fornødne Ordre.

Rømningen af Frederiksort skulde imidlertid yderligere blive udsat. Den 22de havde Grev Reventlow efter Forbundscommissairernes Opfordring rettet en Forespørgsel til General Krogh om, til hvilken Tid og ved hvem man fra dansk Side vilde tage Frederiksort i Besiddelse, og Generalens Svar var gaaet ud paa, at Commandeuren for 4de Linie-Bataillon, Major Neergaard, den 28de om Middagen vilde ankomme til Fæstningen for at tage den i Besiddelse og besætte den. Efterat Forbundscommissairerne havde erholdt Meddelelse herom, udtalte de imidlertid i en Skrivelse af 25de Januar til Grev Reventlow det Ønske, at Overgivelsen af Frederiksort skulde udsættes, indtil Forbundstropperne havde besat Rendsborg. Østerrigske Troppers Indrykning i Hamborg var nemlig nær forestaaende**), efterat det var lykkedes at besejre det hamborgske Senats Indsigelser derimod, og da man havde lovet at indskrænke

*) Marineministeriets Ordre til Blokadens Ophør og til, at Valkyrien og Ejderen skulde forlade Stationen for Kiel, blev givet den 15de, men naaede først den Højstcommanderende paa Stationen den 17de Januar.

***) Den 29de og 30te Januar rykkede 4000 Mand østerrigske Tropper, henhørende til Regimenterne Erkehertug Ludvig og Nugent, ind i Hamborg.

Styrken af disse Tropper til 4000 Mand og istedetfor besluttet at belægge Altona og Omegn med en større Styrke, ansaa Forbundscommissairerne det for lidet ønskeligt, at disse Troppebevægelser og den derved foranledigede, delvise Dislocation af de slesvig-holstenske Tropper kom til at falde sammen med de danske Troppers Besættelse af Frederiksort. Grev Reventlow gjorde vel alvorlig Indsigelse mod denne Udsættelse, men troede dog tilsidst at maatte give efter for Forbundscommissairernes Onske og anmodede General Krogh om at vente med Besættelsen. I de nærmest paafølgende Conferencer blev man enig om Fangernes Losladelse, om Fastsættelsen af de Grundsætninger, som foreløbigt skulde være bestemmende for Holstens Forvaltning, og om Valget af de Personer, som skulde indtræde i den midlertidige, civile Bestyrelse under Tilsyn af de 3 Commissairer som øverste Regjeringsmyndighed.

Den 1ste Februar afrejste Forbundscommissairerne til Kiel for at foranledige Statholderskabets og dets Departementschefers Fjernelse, og samme Dags Aften nedlagde Statholderskabet sin Magt i Forbundscommissairernes Hænder. Den følgende Dag indtraf ogsaa Grev Reventlow-Criminil i Kiel, og i et i Slottet stedfindende Mode installerede de 3 Commissairer nu i Forening den nye Landsovrighed. Om den indtraadte Forandring i Regjeringen sattes Befolkningen i Kundskab ved nedenfor anførte Bekjendtgjørelse:

„Nachdem von Sr. Majestät dem Könige von Dänemark als Herzog von Holstein in Gemässheit des Art. IV. des Friedenstractats vom 2. Juli 1850 die Hülfe des Deutschen Bundes zur thatsächlichen Wiederherstellung Seiner landesherrlichen Autorität im Herzogthum Holstein in Anspruch genommen, ist diese Hülfe durch die K. K. Oesterreichische und K. Preuss-

Statholderskab
bet fratræder;
den nye Lands-
ovrighed instal-
leres i Kiel.

sische Regierung im Auftrage des Deutschen Bundes gewährt. In Folge hiervon sind die Feindseligkeiten eingestellt, die Truppen auf ein Drittheil reducirt, und die Functionen der Statthalterschaft und ihrer Departementschefs beendigt. Die bis weiter mit der obersten Gewalt im Herzogthum Holstein bekleideten Commissaire haben kraft der ihnen ertheilten Vollmachten am heutigen Tage eine oberste Civilbehörde für das Herzogthum Holstein eingesetzt. Dieselbe besteht aus dem Baron Adolph Blome von Heiligenstedten als Vorsitzenden, dem Oberappellations-Gerichtsrath Malmros, dem Syndicus, Justizrath Prehn, dem Baron Heintze und dem Regierungsrath Heinzelmann und wird unter Oberaufsicht des landesherrlichen und der Bundes-Commissaire die Verwaltung des Herzogthums führen. Unabhängig hiervon werden inzwischen an anderer Stelle die Fragen wegen definitiver Gestaltung der Verhältnisse des Herzogthums Holstein zum Deutschen Bunde, sowie zum Königreich Dänemark und dem Herzogthum Schleswig ihrer Erledigung entgegen geführt werden.

Das seither in thatsächlicher Wirksamkeit bestandene Staatsgrundgesetz vom 15. September 1848 mit den die Wahlen zur Landesversammlung und die Ministerien betreffenden Verordnungen vom 16. September und 20. und 21. October 1848 wird hierdurch ausser Kraft gesetzt und die Landesversammlung aufgelöst. Gleichermassen werden die hierselbst publicirten Deutschen Grundrechte ausser Kraft gesetzt.

Da keinem ohne landesherrliche Sanction erlassenen Gesetze der Charakter definitiver Gültigkeit beigelegt werden kann, so wird ausdrücklich verfügt, dass die übrigen seit dem 24. März 1848 erlassenen Verordnungen sämmtlich nur für die Dauer der angeordneten Interimsverwaltung und übrigens mit dem Vorbehalte zur Anwendung zu bringen sind, dass die eingesetzte

Regierung zur Aufhebung und Abänderung derselben ohne Beschränkung autorisirt ist. In gleicher Weise werden die Verwaltungsmassregeln, welche seit dem 24. März 1848 getroffen sind, insoweit aufrecht erhalten, als nicht die oberste Landesbehörde ihre Aufhebung oder Abänderung beschliesst. Privatrechtliche Verhältnisse, welche unter den seitherigen Gesetzen entstanden sind, werden durch deren Aufhebung nicht berührt.

Die zur Zeit schon in ihrer Wirksamkeit auf das Herzogthum Holstein beschränkte Schleswig - Holsteinische Regierung wird mit Rücksicht auf die gegenwärtigen Verhältnisse hiermit ausser Thätigkeit gesetzt und ihr Geschäftskreis der obersten Civilbehörde zugewiesen.

Uebrigens wird die nunmehr eintretende Verwaltung sich rücksichtlich der Erlassung neuer Gesetze und was Veränderungen im Verwaltungswege betrifft, auf das Nothwendige beschränken.

Vorstehendes wird hierdurch zur Nachricht und Nachachtung für Alle und Jede bekannt gemacht.

Kiel, den 2. Februar 1851.

Im Namen des Landesherrn und im Auftrage des Deutschen Bundes:

H. v. Reventlow-Criminil,
Geheimer-Conferenzrath.

v. Thümen, Königl. Preussisch. General-Major	Graf Mensdorff, K. K. Oesterreichischer General-Major.“
---	---

Ledelsen af de militaire Anliggender var, som det vil sees, bleven udelukket fra den nye Regjerings Omraade. Trods alle Grev Reventlows Bestræbelser var det ikke lykkedes ham at faae en bestemt Erklæring fra Forbundscommissairerne med Hensyn til General Barden-

fleths Virksomhed. Forbundscommissairerne havde be-
 raabt sig paa, at de manglede tilstrækkelige Instructioner,
 og overfor General Bardenfleth, der ogsaa havde be-
 givet sig til Kiel, erklærede den preussiske Commissair
 i en Conference den 3die Februar, at Generalen maatte
 give Tid for ikke ved en altfor pludselig Afbrydning
 af Forholdene at lægge Hindringer i Vejen for Paci-
 ficationsværket og forøge istedetfor at berolige den ex-
 alterede Stemning, hvori Armeens Individuer og navnlig
 en Del af Officererne befandt sig.

Den danske Overcommando havde, som allerede
 omtalt, paa Grev Reventlow-Criminils Opfordring den
 13de Januar om Aftenen givet Tropperne den Ordre, at
 standse alle Fjendligheder af offensiv Natur uden dog
 at tilsidesætte nogen af de Forsigtighedsregler, som be-
 tingede Armeens Sikkerhed. Krigsministeren billigede
 fuldstændigt Overcommandoens Handlemaade, men be-
 falede derhos paa det Bestemteste, at intetsomhelst
 Punkt, der var besat af danske Tropper, maatte op-
 gives, og at ej heller nogen af Armeens Positioner
 maatte forlades uden hans udtrykkelige Ordre. Den
 17de forlod Fjenden Wolde og Retranchementerne foran
 Seeth, og den følgende Dag rømmede han den øvrige
 Del af Stapelholm efter at have bortført en Del af
 Palissaderne fra Værkerne ved Norder- og Süderstapel
 og afbrændt sine Vagthytter. Overcommandoen til-
 kjendegav i den Anledning Oberst Schepelerns Corps,
 at Posterne langs Trenen og Ejderen vilde kunne ind-
 skrænkes efter Corpsets nærmere Bestemmelse, men dog
 kun saaledes, at den fornødne Observation fremdeles
 kunde udføres; det blev ligeledes meddelt Corpset, at
 Skibes Indsejling i Ejder Kanalen ikke længer kunde
 hindres, da Stationen for Kiel var bleven hævet, og
 at der derfor heller ikke skulde lægges Hindringer i
 Vejen for Skibenes videre Fart paa Ejderen. Den 20de for-

Forholdene ved
 den danske Hær
 i den nærmeste
 Tid efter Fjend-
 lighederne
 Standning.

lod Fjenden Meggordorf efter at have sløjft Værkerne mellem denne By og Alt Bennebek og udfyldt Vejudgravningerne, og den 21de om Morgenen gik endelig ogsaa de fjendlige Forposter foran vort Centrum og venstre Floj tilbage til Rendsborg og bag Ejderen. Den følgende Dag besatte et Commando paa halvhundrede Mand af 2den Divisions Forposter Sorgbrück; forinden dette skele, havde dog en fjendlig Patrouille beskudt en af vore fremsendte Husarpatrouiller, men en fjendlig Stabsofficer, der ankom til Sorgbrück, bragte i den Anledning en Undskyldning til den paa Stedet commanderende Officer, idet han tilsagde, at de Skyldige skulde blive straffede. Fra den 23de Januar indskrænkedes efter Overcommandoens Befaling Forposttjenesten saaledes, at der kun bibeholdtes en Række Poster omtrent i den egentlige Vedetkjæde til Bevogtning af Communicationen, for hvilken de hidtil gjældende Regler forbleve i Kraft dog med den Modification, at det kunde tillades Landbefolkningen at passere. Fremdeles bortfaldt Afgivelsen af Piketter og Reserveafdelinger saavel til Forposterne som til Hovedstillingen samt de til Positionernes Forsvar trufne Foranstaltninger og Forholdsregler. Paa Grund af Indskrænkningen af Forposttjenesten maatte en større Styrke anbringes i Cantonnementerne, og den 24de blev derfor 6te Reserve-Bataillon forlagt til Hollingsted og 1ste Forstærknings-Jægercorps samt Batteriet Tillisch til Altstadt i Slesvig, medens 6te Linie-Bataillon rømmede Hollingsted og afgik til Ostenfeld; den følgende Dag belagde dog sidstnævnte Bataillon Schwabsted istedetfor 1ste Jægercorps, der afgik til Husum. Batteriet Mossin var allerede den 21de blevet forlagt til Fjorde. Feltingenieurdetachmentet erholdt Ordre til at foranstalte Bavnelinien nedlagt, samtlige i fortificatoriske Øjemed effectuerede Oversvømmelser afledede, Couperingen paa Hadeby Dæmningen udfyldt og Vejene

foran Stillingen retablerede i den Stand, hvori de forefandtes for Occupationen, det sidste dog kun, forsaavidt de fortificatoriske Anlæg ikke maatte hindre det. Den 25de Januar hævedes Forbudet angaaende Skibsfarten fra slesvigske Havne og Kyster til holstenske Havne og Kyster, ligeledes Bestemmelsen om Skibsfartens Indskrænkning paa Slien, og den 29de endelig blev Passagen delvis frigiven og alle beslaglagte Fartøjer tilbagegivne; den fuldstændige Frigivelse af Passagen indtraadte først den 11te Februar, da alle Forposter blev inddragne.

De gjentagne Anmodninger fra Forbundscommissairerne om at fremskynde Reductionen af Tropperne i Sydslesvig og Onsket om at hidføre Besparelser bevægede Krigsministeriet til allerede den 20de og 21de Januar at befale, at enkelte navngivne Afdelinger efter Overcommandoens nærmere Bestemmelse skulde afgaae fra Armeen. En følgende Befaling gik ud paa, at de ved Armeen værende Lærere og Eløver af den militaire Højskole skulde afgaae til Kjøbenhavn, at de Reserveofficerer, der attraaede at hjemsendes, skulde indgive Ansøgning derom, at de fremmede Officerer,*) som havde erholdt Tilladelse til indtil videre at forrette Tjeneste ved Armeen, skulde afgaae fra denne og tilkjendegives Ministeriets Paaskjønnelse og Tak for deres ydede, gode Tjeneste, og at Overcommandoen skulde foranstalte, at de Reserveofficerer, der vare ansatte ved Linieafdelinger, forsattes til Reserve- eller Forstærkningsafdelinger, og at Linieafdelingerne saavidt muligt forsynedes med det i Armeepleanen af 1842 fastsatte Antal Compagnicommandeurer og Lieutenanter. Ved Armeebefaling af 23de Januar og flere paafølgende,

Forberedende Skridt til den active Armees Opløsning; Armeebefaling af 23de Januar.

*) Til Tjeneste ved Armeen vare 2 norske, 1 svensk, 1 russisk og 2 østerrigske Officerer.

supplerende Bestemmelser gav Krigsministeriet endelig Ordre til den active Armees Opløsning og til den Ordning af de militaire Forhold, som derefter skulde indtræde. Armeebefalingen var saaledes lydende:

»1. Fra den 1ste Februar næstkommende opløses den active Armees saavel som den nu bestaaende Inddeling i Divisioner og Brigader; samtlige Troppeafdelinger underlægges 4 af hinanden uafhængige Generalcommandoer, respective paa Sjælland, paa Fyen, i Nørrejylland og i Slesvig med tilhørende Øer. Feltingenieurdetachementet opløses, og alle Ingenieurtropper henlægges under det Kongelige Ingenieurcorps.

2. Generallieutenant Krogh overtager Generalcommandoen i Hertugdømmet Slesvig, og forlægges Hovedkvarteret paa nærmere Ordre til Flensborg. Generalmajor Moltke overtager Generalcommandoen i Nørrejylland, som Oberst Paludan fratræder; Generalcommandoen paa Als under Oberst Blom indgaaer; ligeledes Gouvernementet paa Femern. Sjællands og Fyens Generalcommandoer vedblive som hidtil.

3. De forskjellige Troppeafdelinger fordeles saaledes:
Af Ingenieurcompagniets tjenestegjørende Styrke $\frac{2}{3}$ i Kjøbenhavn, $\frac{1}{3}$ i Byen Slesvig.

Af Artilleriet:

Batterierne Schultz,	}	i Kjøbenhavn.
Mossin,		
Dinesen,		
Just og		
Glahn		

Batteriet Lundbye ..... i Nyborg.

Batterierne Marcussen og	}	i Fredericia.
Tillisch		

Batterierne Lumholtz og	}	paa Als.
Wegener ...		

Batteriet Harthausen, }
 Halvbatteriet Jonquières og } .... i Slesvigs Omegn.
 do Kauffmann }
 do. Moltke ..... i Slesvig.

Belejringstrinet føres til Kjøbenhavn, Feltparken
 og Reserveparken til Als.

Af Cavaleriet:

Gardehusar-Divisionens 3 Escadroner i Kjøbenhavn.
 3die Dragon-Regiment ..... i Aarhus.
 4de do. do. med 1 Escadron i Flensborg
 og 3 Escadroner i Sydsles-
 vig (Dänischwohld).
 5te do. do. i Sydslesvig (V. for Rends-
 borg)
 6te do. do. .... i Odense.
 Ordonnantscorpset ..... i Slesvig.

Af Infanteriet:

Garden til Fods, }
 1ste lette Bataillon, }
 2den do. do., } ..... i Kjøbenhavn.
 3die Linie- do., }
 4de do. do., }
 5te do. do., }
 6te do. do., }
 7de do. do. og }
 8de do. do }
 9de do. do. .... i Viborg.
 10de lette do. .... i Kjøbenhavn.
 11te Linie- do. .... i Aalborg.
 12te lette do. og } ..... i Fredericia.
 13de Linie- do. }
 1ste Jægercorps ..... i Citadellet Fre-
 derikshavn.
 2det do. .... i Helsingør.
 3die do. .... i Nyborg.

1ste Reserve-Bataillon	.....	paa Femern og i Frederiksort.
2den do.	do.,	} ..... i Byen Slesvig.
3die do.	do. og	
4de do.	do.	
5te do.	do.	..... i Rendsborg.
6te do.	do.	..... i Tønning.
1ste Reserve-Jægercorps	.....	i Frederikstad.
3die do.	do.	..... i Tønder.
1ste Forstærknings-Bataillon	....	i Flensborg.
2den do.	do.	.... i Bredsted og An- gel.
3die do.	do.	.... i Rendsborg.
4de do.	do.	.... i Husum.
5te do.	do.	.... i Aabenraa.
1ste do.	Jægercorps	.... i Ekernførde.
2det do.	do.	.... paa Als.

Opbrudet til de befalede Garnisoner og Cantonnements skeer, forsaavidt Befaling dertil ikke alt er given, paa Krigsministeriets nærmere Befaling.

4. 1ste Brigades Musikcorps forlægges samtidigt med Hovedkvarteret til Flensborg.

2den Brigades Musikcorps forbliver i Kjøbenhavn.

3die do. do. afgaaer til Fredericia.

5. 3die Dragon-Regiments Depotescadron retournerer til Standkvarteret; det af andre Depotescadroner afgivne Mandskab med Heste retournerer til de respective Standkvarterer, forsaavidt her ikke paa anden Maade er disponeret over dem, dog forblive foreløbigt af Cavaleristyrken paa Femern 30 Mand af det yngsttjente Mandskab til Tjeneste.

Infanteriets Depotcompagnier og Kjøbenhavns Garnisonscompagni opløses, saasnart Troppeafdelingerne ere indtrufne i de befalede Garnisoner og Cantonnements. Om Hjempermitteringen og Ansættelsen af

Mandskabet af disse Compagnier ville nærmere Regler vorde givne.

6. Saasart Troppeafdelingerne ere ankomne i de foran nævnte Garnisoner og Cantonnements, permitteres efter de nedenstaaende Bestemmelser, hvorved de ved Circulaire af 31te Juli 1849 givne Forskrifter blive at iagttage. Alle de nu vaabenøvede Rekruter sættes i Nummer, og det gjælder som almindelig Regel, at først permitteres Forstærkningsmandskabet og det efter Anordningen af 23de September 1848 udskrevne Mandskab, og at dernæst enhver Afdelings ældre-tjente Mandskab er berettiget til Hjemforlovning før det yngre-tjente.

Ingenieurcompagniet beholder 3 Aars Mandskab til Tjeneste inclusive de for 1851 udskrevne Rekruter.

Artilleriet beholder foreløbigt 4 Aars Mandskab til Tjeneste, hvilken Styrke fordeles efter den Kongelige Artilleribrigades nærmere Bestemmelse.

Cavaleriet permitterer af det ældre Mandskab saa meget, at Escadronernes Styrke under Gevær bliver 60 Undercorporaler og Menige pr. Escadron.

Ordonnantscorpset beholder foreløbigt c. $\frac{1}{6}$ af den nuhavende Styrke til Tjeneste, hvilken Styrke tages af det Mandskab, der frivilligt gjør Afkald paa Hjempermittering, og om dette ikke tilstrækker, af 4de og 5te Dragon-Regiment.

Infanteriets samtlige Afdelinger beholde, indtil anderledes befales, 3 Aars Mandskab til Tjeneste, nemlig de for Aarene 1849, 1850 og 1851 Udskrevne. Forsaavidt nogen Afdeling herved erholder mere end 80 Mand (Undercorporaler og Menige) pr. Compagni til Tjeneste, permitteres et saadant Antal af det ældre Mandskab, at denne Styrke ikke overskrides. De Af-

delinger, der maatte faae en mindre Styrke, completeres ikke.

7. Det af Trainkudskeklassen udskrevne Mandskab permitteres, saasnart det kan undværes fra den Tjeneste, hvortil det er ansat. De som Oppassere og Hestevartere hos Officerer ved de Afdelinger, der forlade Hertugdømmet Slesvig, ansatte Trainkudske hjemforloves den første Lønningsdag efter Afdelingernes Ankomst til de respective Garnisoner og Cantonnements, og Officererne godtgjøres fra den Tid Oppasserpenge. De Afdelinger, som forblive i Hertugdømmet Slesvig, beholde Oppassere in natura, som udelukkende tages af de to sidste Aars Trainkudske.

8. Corpsintendanturen, 1ste Armee-Divisions Intendantur og Intendanturen paa Als opløses, efterhaanden som deres Regnskaber ere opgjorte, og Beholdningerne ere afleverede, hvilket fremmes saa hurtigt som muligt. — De ved samme ansatte Embedsmænd og Betjente fratræde deres Ansættelse, saasnart Regnskabsaflæggelsen tilsteder det, efter nærmere Bestemmelse fra Armeens Intendantur.

2den Armee-Divisions Intendantur overgaaer til Local-Intendantur i Hertugdømmet Slesvig og tager Ophold i Flensborg.

9. Corpsauditoriatet ophæves; ved Generalcommandoen i Hertugdømmet Slesvig ansættes de fornødne Auditeurer efter Generalauditoriatets Forslag.

10. Den active Armees Ambulancer og den 1ste Feltlazarethlinie indgaa; Overbestyrelsen af den active Armees Sundhedsvæsen ophæves. Om Lægernes Fordeling ville nærmere Bestemmelser efter Forslag fra Armeens Stabslæge vorde givne.

Samtlige øvrige Feltlazarether nedlægges, efterhaanden som Forholdene tillade det, efter nærmere Bestemmelse fra Armeens Intendantur.

11. Samtlige Pladscommandantskaber indgaa, saasart Dislocationen er iværksat, alene med Undtagelse af Pladscommandantskaberne i de Byer, hvor Lazarether vedblive at være etablerede.

12. Feltgejstligheden inddrages, og Feltposten ophæver fra 1ste Februar.

13. Saasart Dislocationen er tilendebragt, bliver Armeens Transportflaade at reducere.

14. Om Cavalariets og Artilleriets Districtsheste saavel som om samtlige Hestedepoter ville de fornødne Bestemmelser blive givne gjennem Directionen for Armeens Materiel.

15. Samtlige Afdelinger medtage deres Trainvæsen m. m. Feltingenieurdetachmentets Materiel og Train samles, forsaavidt der ikke haves Anvendelse derfor i Byen Slesvig, i Fredericia under den derværende Ingenieur-officers Tilsyn.

Det Train, der sorterer under Corpsintendanturen, 1ste Armee-Divisions Intendantur og Intendanturen paa Als, opløses efter nærmere Regler herom fra Directionen for Armeens Materiel.

16. Om Ordningen af Felt- og Reserveparken og de faste Batteriers Materiel saavel som af den fremtidige Artillericommando i Slesvig har den nuværende Artilleriovercommando gjennem Armeens Overcommando (eventuelt Generalcommandoen i Slesvig) at indgive Forslag.

Det bestemtes, at de til Sjælland beordrede Infanteriafdelinger efter Ankomsten til deres Garnisoner skulde inddeles i 2 Brigader, 1ste og 2den Infanteri-Brigade. Under førstnævnte Brigade, der skulde commanderes af Oberst Paludan, skulde henlægges Livgarden til Fods, 1ste og 2den lette Bataillon, 3die og 4de Linie-Bataillon samt 1ste Jægercorps, medens 5te, 6te, 7de og 8de Linie-Bataillon, 1Ode lette Bataillon

og 2det Jægercorps skulde underlægges 2den Infanteri-Brigade, der skulde commanderes af Oberst Blom*).

Ordnungen af
Commandofor-
holdene ved
Hø en.

General de Moza beordredes til at overtage Com-
mandoen over Artilleri-Brigaden General Flensborg**) ansattes indtil videre som Stabschef ved Generalcom-
mandoen i Slesvig, til hvilken Major Kauffmann ogsaa overgik; som Stabschefer ved Generalcommandoerne i Nørrejylland, paa Fyen og paa Sjælland ansattes henholdsvis Oberstlieutenant Steinmann, Capitain Faaborg og Oberst Baggesen. Ved Bataillonerne og Jægercorpserne befalede foreløbigt ansatte følgende Stabsofficerer:

Livgarden til Fods		{	Oberstlieutenant Barner som Commandeur.
		{	Major Lasson som Major.
1ste lette Bataillon			Oberstlieutenant Walther som Commandeur.
2den do.	do. ..	{	Oberstlieutenant Hindenburg som Commandeur.
		{	Major Benzons som Major.
3die Linie	do. ..		Major Vett som Commandeur.
4de do.	do. ..	{	Oberstlieutenant la Cour som Commandeur.
		{	Major Nissen som Major.
5te do.	do. ..	{	Oberst Irminger som Com- mandeur.
		{	Major Bülow som Major.

*) Oberst Blom forblev dog ifølge en senere Befaling af Krigsministeriet paa Als som Højstcommanderende der under Generalcommandoens Overbefaling.

**) Oberst Flensborg blev den 6te October forfremmet til Generalmajor.

6te Linie-Bataillon			{ Oberstlieutenant Bentzen som Commandeur. Major Formann *) som Major.
7de do.	do.	do. ..	{ Oberstlieutenant Vogt **) som Commandeur. Major Jacobsen som Major.
8de do.	do.	do. ..	Major Pontavice som Comman- deur. (Efter Depotcompagniernes Op- løsning Oberst Arenfeldt).
9de do.	do.	do. ..	Major Harbou som Commandeur.
10de lette	do.	do. ..	Oberst J. T. Ræder***)som Com- mandeur.
11te Linie	do.	do. ..	{ Oberst Staggemeier som Com- mandeur. Major Bokkenheuser som Major.
12te lette	do.	do. ..	{ Oberstlieutenant Lemmich som Commandeur. MajorLøvenfeldt****)somMajor.
13de Linie	do.	do. ..	{ Oberst Krabbe som Comman- deur. Major Rodenburg som Major.
1ste Jægercorps	...		Major Wilstersom Commandeur.
2det do.	...		Oberstlieutenant Branner som Commandeur.

*) Capitain Formann erholdt den 6te October Majors Charakter.

**) Major Vogt erholdt den 6te October Oberstlieutenants
Charakter.

***) Oberstlieutenant J. T. Ræder erholdt den 6te October
Obersts Charakter.

****) Capitain Løvenfeldt erholdt den 15de October Majors
Charakter.

3die Jægercorps ...	}	Major Neergaard som Com-
		mandeur.
1ste Reserve-Bataillon		Major Hveberg*) som Major. Oberstlieutenant Henckel som Commandeur.
2den do.	do. ..	Major Dodt som Commandeur.
3die do.	do. ..	Oberstlieutenant Lorentzen som Commandeur.
4de do.	do. ..	Oberstlieutenant N. Thrane som Commandeur.
5te do.	do. ..	Major Scharffenberg som Com- mandeur.
6te do.	do. ..	Major Wørishøffer som Com- mandeur.
1ste Reserve- Jægercorps		Oberstlieutenant Bonnez**) som Commandeur.
3die do.	do. ..	Oberstlieutenant Gosch***) som Commandeur.
1ste Forstærknings- Bataillon		Oberstlieutenant Stockfleth som Commandeur
2den do.	}	Oberstlieutenant du Plat som Commandeur.
		Major L. Krieger som Major.
3die do.	do. ..	Oberst Gerlach som Commandeur.
4de do.	do. ..	Major S. Krieger som Comman- deur.
5te do.	do. ..	Major Dau som Commandeur.

*) Capitain Hveberg erholdt den 15de October Majors
Charakter.

**) Major Bonnez erholdt den 6te October Oberstlieutenants
Charakter.

***), Major Gosch erholdt den 6te October Oberstlieutenants
Charakter.

1ste Forstærknings- Major Schepelern som Com-
Jægercorps mandeur

2det do. do .. Major Lange som Commandeur.

Som Følge af disse Ansættelser blev det befalet, at de ved Infanteriafdelingerne som Næstcommanderende ansatte Capitainer fra den 1ste Februar skulde fratræde deres Stilling og igjen overtage Compagni, og at de yngste som Compagnicommandeurer ansatte Premierlieutenanter til samme Tid skulde fratræde Commandoen over de dem midlertidigt tildelte Compagnier. Endelig blev det befalet, at de afskedigede Officerer m. Fl., som midlertidigt vare ansatte til Tjeneste under Militairetaten, skulde afgaae fra Hæren saa hurtigt, som Omstændighederne tillode det, og tilkjendegives Ministeriets Tak og Paaskjønnelse af deres ydede, gode Tjeneste. Som Følge deraf afgik efterhaanden fra Hæren 9 Stabsofficerer, 12 Capitainer eller Ritmestere og 14 Lieutenanter.

Den 26de Januar holdt General Krogh Revue over de i og om Slesvig liggende Tropper, og samme Dag udtalte Generalen i Dagsbefalingen sin Paaskjønnelse og Tak til Armeen. »Soldater, hed det, I have med Mod og Tapperhed i Kampen, ved Ufortrødenhed og Udholdenhed under Felttogets Besværligheder og ved en mønsterværdig Disciplin retfærdiggjort den Tillid, som Konge og Fædreland satte til Eder. I have ogsaa derved væsenligt lettet Eders commanderende General Opfyldelsen af hans Kalds Pligter. Modtager derfor nu, da vi skilles, min Tak for Eders Daad og Eders Bistand. Med frejdigt Haab ville vi ved Afskeden tilraabe hiranden: Gud beskyærm Kongen og Fædrelandet.»

General Krogh
udtaler sin Tak
til Armeen ; —
Marchen til
Standquarterne.

Afmarchen til Standquartererne var allerede begyndt den 25de Januar, idet 3die Dragon-Regiment afgik til

Flensborg, og fortsattes indtil den 11te Februar, paa hvilken Dag den til Gettorf henlagte 4de Linie-Bataillon overførtes fra Ekernførde til Korsør. Af de til Sjælland beordrede Infanteriafdelinger bleve kun 2 Compagnier af Livgarden til Fods overførte fra Ekernførde directe til Kjøbenhavn, hvorimod de øvrige Afdelinger overførtes dels fra Flensborg, dels fra Ekernførde til Korsør; Gardehusar Divisionen og Batterierne maatte lægge Vejen over Fyen. 3die Jægercorps blev allerede den 27de Januar overført fra Ekernførde directe til Nyborg og var altsaa den af de bortcommanderede Afdelinger, som først naaede Standquarteret. Indrykningen i Standquartererne var et sandt Triumftog; overalt var der beredt Tropperne en festlig Modtagelse, overalt lagde Befolkningen den højeste Begejstring for Dagen. Hs. Majestæt Kongen havde den 24de Januar udtalt sin Tak til Hæren i følgende Proclamation:

«Soldater!

Kongens Proclamation til Armeen.

Efter 3 Aars Anstrængelser og Kampe kalder Freden Eder tilbage. Forinden I forlade den Stilling, som Eders Mod har tilkæmpet sig, og Eders Udholdenhed og Standhaftighed under alle Farer og Møjsommeligheder har hævdet, modtager endnu engang Eders Konges Tak!

Den danske Krigers Navn gjenlyder atter over Europa, og det er Min Stolthed, at I ikke mindre have fortjent dette ved Tapperhed og Ufortrødenhed end ved Menneskelighed og Disciplin

Erkjendtlige Medborgere ville snart byde Eder velkommen. Jeg iler med at bringe Min Velkomsthilsen og Tak til enhver Krieger, Befalingsmænd som Undergivne i Armeen.

Soldater! I ere Min Stolthed som Min Tillid!
Værer Alle takkede!

Frederik R.

I Hertugdømmet Slesvig forbleve saaledes samtlige Reserve- og Forstærknings-Batailloner og Corpser, 4de og 5te Dragon-Regiment, Batterierne Lumboltz, Haxthausen og Wegener, Halvbatterierne Jonquières, Kauffmann og Moltke samt et Ingenieurdetachement. Infanteriafdelingerne skulde efter Krigsministeriets Bestemmelse inddeles i 3 Brigader, nemlig:

Forholdene ved den i Hertugdømmet Slesvig forblevne Troppstyrke.

1ste Reserve-Brigade. (Oberst J. P. Ræder,
Stabschef: Capitain Abrahamson).

3die Reserve-Jægercorps.

1ste Forstærknings-Bataillon.

2den do. do.

5te do. do.

2det do. Jægercorps.

2den Reserve-Brigade. (Oberst Thestrup,
Stabschef: Capitain Bernstorff).

1ste Reserve-Bataillon.

2den do. do.

5te do. do.

3die Forstærknings-Bataillon.

1ste do. Jægercorps.

3die Reserve-Brigade. (Oberst Schepelern,
Stabschef: Capitain H. W. Mathiesen).

3die Reserve-Bataillon.

4de do. do.

6te do. do.

1ste do. Jægercorps.

4de Forstærknings-Bataillon.

Det bestemtes, at 2den og 3die Reserve-Brigade tilligemed 4de og 5te Dragon-Regiment, Batteriet Haxthausen og de 3 Halvbatterier skulde underlægges General Flindt som Commandant i Sydslesvig under Generalcommandoens Overbefaling. Oberstlieutenant Marcher *) attachededes foreløbigt Generalen, hos hvem Capitain C. Beck endvidere ansattes. Endelig blev Oberstlieutenant Helgesen **) ansat som Commandant i Byen Slesvig og Oberstlieutenant Hegermann-Lindencrone ***) som Højstbefalende paa Femern.

Den ovenfor anførte Formation skulde imidlertid først træde i Kraft, naar Tropperne i Hertugdømmet vare blevne dislocerede paa befalede Maade, og da der maatte hengaae nogen Tid, inden dette lod sig udføre, og samtlige bortbeordrede Afdelinger kunde afmarchere, befalede Overcommandoen den 29de Januar, at følgende Corpsinddeling skulde være gjældende indtil videre: Reservecavaleriet, Reserveartilleriet og Feltingenieur-detachementet skulde bestaae som tidligere, dog skulde 4de Dragon-Regiment overgaae til førstnævnte og samtlige Batterier underlægges Reserveartilleriet. Infanteriet inddeltes i 4 Corps, der skulde commanderes af Obersterne Krabbe, Thestrup, J. P. Ræder og Schepelern og henholdsvis bestaae af de Afdelinger, der havde været underlagte 1ste Brigade, 4de og 6te Brigade, 2den og 5te Brigade og 3die Brigade; flere af de Afdelinger, som skulde forblive i Hertugdømmet, beordredes dog allerede i de nærmeste Dage at overgaae fra et Corps

---

*) Major Marcher erholdt den 6te October Oberstlieutenants Charakter.

***) Oberstlieutenant Helgesen var den 6te October bleven optaget i Armeens Linie som Oberstlieutenant.

****) Major Hegermann-Lindencrone erholdt den 6te October Oberstlieutenants Charakter.

til et andet. Først den 11te Februar, efterat alle befalede Dislocationer vare tilendebragte, traadte den nye Formation i Kraft. 1ste Reserve-Brigade erholdt Stabsqvarter i Flensborg, 2den Reserve-Brigade i Slesvig By og 3die Reserve-Brigade i Husum. Den 13de forlagdes Generalcommandoqvarteret til Flensborg, og samme Dag overtog General Flindt, der tog sit Stabsqvarter paa Falkenberg, Commandantskabet i Sydslesvig. Som højstcommanderende Artilleriofficer i Slesvig var Oberst Lüttichau*) bleven ansat, og Commandoen over Ingenieurdetachmentet dersteds overtoges af Capitain Ernst Detachmentet bestod af 7 Officerer, 10 Underofficerer og 80 Oversappeurer og Sappeurer, og af Ingenieurmateriel forbleve i Hertugdømmet 2 fuldstændigt bespændte Delingsparker, hvoraf 1 henlagdes til Byen Slesvig, $\frac{3}{4}$ i Frederikstad og $\frac{1}{4}$ i Ekernefærde.

Den 7de Februar rykkede østerrigske Tropper ind i Altona, hvor ogsaa Corpsets Commandeur, Feltmarskal-lieutenant Legeditsch, tog sit Hovedqvarter, og den følgende Dag besatte en østerrigsk og en preussisk Bataillon Rendsborg. Sidstnævnte Dag toges Frederiksort i Besiddelse ved Major Neergaard, og den 9de Februar besattes endelig Kronværket og de nordlige Udenværker af de dertil bestemte, danske Tropper. De under Krigen fangne danske Soldater vare med Undtagelse af nogle Syge og Saarede allerede den 1ste Februar ved Ahrenstedt blevne udleverede til den til deres Modtagelse commanderede danske Officer. De i dansk Krigsfangenskab værende Holstenere bleve den 10de Februar og nærmest følgende Dage overførte til Travemünde og derfra dirigerede til deres Troppeafdelinger, hvorimod

Danske Tropper besatte Frederiksort og Kronværket; Krigsfangerne frigives

*) Oberstlieutenant Lüttichau erholdt den 6te October Obersts Charakter.

de i Tydskland fødte Fanger bleve landsatte i Wismar; de i Slesvig fødte Krigsfanger vare allerede tidligere overførte til Flensborg og derfra hjemsendte. De gjensidigt givne Tilsagn vare saaledes alle opfyldte, og Forbundscommissairerne tøvede ikke med i Henhold til deres Instructioner at skride til yderligere Reductioner af den slesvig-holstenske Armeé for efterhaanden at bringe denne ned til Forbundscontingentets etatsmæssige Styrke. Den nyligt oprettede 5te Brigade blev først opløst, og den 20de Februar var Styrken for de øvrige Brigaders Vedkommende bragt ned til 60 à 80 Mand pr. Bataillon, ligesom der ved Cavaleriet og Artilleriet ikkun holdtes saa meget Mandskab til Tjeneste, som skjønnedes nødvendigt til Pasning af Hestene, af hvilke dog endel allerede vare blevne solgte. Samtidigt indtog Tropperne nye, mere concentrerede Cantonnements tildels for at give Plads for de efterhaanden i Holsten indrykkende, østerrigske Tropper. Alle Befalinger til de trufne Foranstaltninger vare blevne givne af Forbundscommissairerne uden General Bardenfleths Medvirken gennem den som Chef for Krigsdepartementet ansatte Oberstlieutenant Seweloh og General v. d. Horst, men det var General Bardenfleths *) Haab, at den yderligere Reduction og Dannelsen af Forbundscontingentet vilde blive overlade til ham. Dette modsatte imidlertid Forbundscommissairerne sig, idet de gjorde gjældende, at Hs. Majestæt Kongen midlertidigt havde nedlagt hele sin Regjeringsmyndighed i Regjeringscommissairernes Hænder, og at derfor ikke alene Reductionen af Officerscorpset, men ogsaa Valget af de Of-

Den slesvig-holstenske Hærs yderligere Reduction; — Dannelsen af Forbundscontingentet.

*) Det skal her bemærkes, at General Bardenfleth i Midten af Februar efter Hs. Majestæt Kongens Befaling havde overtaget den øvre Ledelse af den lauenborgske Bataillons Anliggender.

ficerer, der skulde ansættes i det holstenske Forbundscontingent, maatte være underkastet deres Afgjærelse. Trods General Bardenfleths Protest mod den af Forbundscommissairerne paatænkte Ansættelse af fremmede Officerer og deres Indblanding i Detaillen af den nye Organisation og trods et af Generalen stillet Forslag om, at man skulde indskrænke sig til at opløse den slesvig-holstenske Armee og udsætte Dannelsen af Forbundscontingentet, indtil den lovmæssige Landsberre atter havde overtaget sin Myndighed, fastholdt Forbundscommissairerne deres Standpunkt. I Slutningen af Marts blev den største Del af den slesvig-holstenske Hærs Officerer afskediget, deriblandt General v. d. Horst, der den 29de i en Proclamation tog Afsked med Armeen. Kadrene bleve sammendragne, og den 1ste April var disses Antal nedbragt til det for Forbundscontingentet bestemte. Det var nu Hensigten at overdrage Overcommandoen til General Bardenfleth, men da der ved Tropperne udelukkende var blevet ansat Officerer af den slesvig-holstenske Armee, vægrede han sig derved, og Commandoen over de tilovers blevne Kadre førtes derfor ad interim af Chefen for Krigsdepartementet, Oberstlieutenant Seweloh. Først efter længere Forhandlinger, tildels ad diplomatisk Vej, anerkjendte Forbundscommissairerne den 20de Maj et af General Bardenfleth efter højere Bemyndigelse stillet Forslag om, at der ved Contingentet skulde ansættes 104 Officerer, hvoraf 46 af den danske Armee, 46 Holstenere af den tidligere slesvig-holstenske Armee og 12 Udlændinge, mest Preussere, og gave deres Samtykke til Contingentets Overtagelse af General Bardenfleth paa følgende Betingelser:

- 1) Hs. Majestæt Kongen skulde anerkjende Contingentet som saadant.

- 2) Overcommandoen skulde overdrages Generalen adskilt fra Krigsdepartementet og Overtilsynet med Marinen.
- 3) Officererne skulde indrangeres efter deres Charge og i alle Henseender stilles lige.
- 4) En nærmere Overenskomst skulde endelig forbeholdes angaaende Troppernes Ed.

Flere af disse Punkter, navnlig Overcommandoens Adskillelse fra Krigsdepartementet, gave dog yderligere Anledning til langvarige Forhandlinger, og først i Midten af October opnaaedes Enighed paa Basis af Protocollen af 20de Maj, idet det blandt Andet bestemtes, at Overcommandoen skulde blive adskilt fra Krigsdepartementet uden at underlægges dette, men kun Regjeringscommissairerne in pleno. I et Møde den 1ste November, efterat Hs. Majestæt Kongens Billigelse af den truffne Overenskomst var bleven meddelt Forbundscommissairerne, androge disse ikke desto mindre om, at General Bardenfleths Overtagelse af Commandoen maatte blive udsat, og først den 1ste December efter yderligere Forhandlinger, og efterat General Bardenfleth havde maattet afgive den Erklæring, at han, saalænge den overste Regjeringsmyndighed i Holsten var nedlagt i Regjeringscommissairernes Hænder, kun vilde efterkomme disses Befalinger, overtog Generalen endelig Generalcommandoen over det holstenske Contingent.

Slutningsbe-
mærkninger.

Krigen var endt, men Stridsspørgsmaalet var endnu uafgjort, langvarige Forhandlinger skulde føres om den endelige Ordning af Hertugdømmernes Forhold, og mere end et Aar skulde hengaae, inden disse For-

handlinger foreløbigt fandt deres Afslutning, de tyske Tropper rømmede Holsten og Hs. Majestæt Kongens fulde Myndighed som Landsherregjenoprettedes i dette Hertugdømme. Medens Bestræbelserne fra dansk Side vare rettede paa at faae Forholdet mellem Hertugdømmerne Slesvig og Holsten bestemt paa en saa klar og tydelig Maade, at der ingen Tvivl lodes om den uopløselige Forbindelse mellem Danmark og Slesvig som et dansk Hertugdømme, og at det ikke blev muligt for Tydskland at benytte sig af Holstens Stilling som Forbundsstat til at blande sig i Danmark-Slesvigs Anliggender, forlangte Tydskland en Tilbagevenden til status quo ante og hævdede i Kraft af Forbundsbeslutningen af 17de Septemher 1846 sin Ret til at fordre den tidligere Forbindelse mellem Hertugdømmerne Slesvig og Holsten opretholdt. Den Plan til Monarchiets Organisation, den danske Regjering nærmest havde for Øje, og som den agtede at forelægge for de i Henhold til Manifestet af 14de Juli 1850 valgte Notabler, gik hovedsagelig ud paa, at Slesvigs Forbindelse med Holsten skulde indskrænkes til enkelte Forhold af ikke-politisk Natur, hvorimod Slesvig skulde være politisk forenet med Kongeriget ved fælles Rigsdag, men med Bevarelse af en provindsiel Landdag og med et særligt Ministerium for de særskilte slesvigske Anliggender. At Gjennemførelsen af denne Plan vilde støde paa store Vanskeligheder, erkjendte den danske Regjering tilfulde, men den gjorde Regning paa, at de venskabelige Magters, navnlig Ruslands Understøttelse ogsaa fremdeles skulde blive den til Del; i dette Haab blev den imidlertid fuldstændigt skuffet.

Allerede i den nærmere Tid efter Krigens Ophør blev Regjeringens Stilling vanskelig ved de Klager og Beskyldninger, som ideligt fremkom i den tyske Presse

angaaende Bestyrelsen af Hertugdømmet Slesvig, hvor den overordenlige Regjeringscommissair efterhaanden søgte at tilvejebringe en for den loyale Del af Befolkningen mere betryggende, retfærdig Ordning af Forholdene. Der klagedes over, at de danske Myndigheder viste den største Vilkaarlighed i administrativ Henseende, over Regjeringscommissairens Haardhed og Tyranni, og enhver af hans Handlinger betegnedes som Forsøg paa at incorporere Hertugdømmet Slesvig i Kongeriget. Klagerne fandt Gjenklang saavel i Berlin og Wien som i Petersborg og London, og ikke alene de tyske Stormagter, men ogsaa Rusland udtalte sig i Depecher til deres Gesandter i Kjobenhavn i høj Grad misbilligende om, at den danske Regjering fulgte en Politik, hvis Formaal var Holstens Udskillelse og Oprettelsen af et snevrere, i Henseende til Forfatning, Nationalitet og Sprog fuldstændigt dansk Rige.

End vanskeligere blev Regjeringens Stilling, efterat de til Møde i Flensborg den 14de Maj indkaldte, holstenske Notabler bestemt havde udtalt sig mod det af Regjeringen forelagte Udkast til det danske Monarchis Organisation og i Modsætning til de øvrige Notabler nærmest fordrede en Sammenslutning af Slesvig og Holsten til en Statsenhed overfor Kongeriget. Støttede af Rusland gik Østerrig og Preussen efterhaanden stedse videre i deres Forlangende om en Tilbagevenden til status quo ante, udtalte sig bestemt imod Tanken om at skille Holsten mere end tidligere fra de øvrige Landsdele for at forbinde Slesvig nærmere med Kongeriget, forlangte Indkaldelsen af Hertugdømmernes Provindsialstænder og erklærede, at Occupationstropperne ikke kunde trækkes tilbage fra Holsten, før der forelaa bestemte Garantier for en retmæssig Afgjørelse af Stridspunkterne. Den danske Regjering fastholdt forholds-

vis længe sin Modstand i denne haabløse Kamp, men efter gjentagne Ministerskifter besluttede den sig endelig til at opgive den hidtil fulgte Grundtanke og at slaae ind paa en Politik, der kunde føre til Enighed med de tyske Stormagter. Et Danmark-Slesvig blev opgivet og Helstatsbanen betraadt, idet det i December 1851 tilkjendegaves de tyske Stormagter, at Hs. Majestæt Kongen havde besluttet indtil videre at regjere baade Holsten og Slesvig som Enevoldskonge under Medvirkning af de raadgivende Provindsialstænder, men med det Maal for Øje, ad lovlig og forfatningsmæssig Vej at søge tilvejebragt en organisk og ligeartet, forfatningsmæssig Forbindelse af samtlige Statsdele til et samlet Monarchi. Der gaves paany Tilsagn om, at Slesvig ikke vilde blive incorporeret i Kongeriget, men paa den anden Side skulde der heller ikke være nogen nærmere Forbindelse mellem Slesvig og Holsten end imellem hvert enkelt af disse Hertugdømmer og Kongeriget. Det Fællesskab, der i Henseende til Administration og Ketspleje havde fundet Sted mellem de to Hertugdømmer, skulde vedblive at være ophævet, hvorimod de Institutioner, der vare fælles og af ikke-statsretlig Natur, samt den ikke-politiske nexus socialis mellem det slesvigske og holstenske Ridderskab skulde opretholdes. De udenrigske Anliggender, Hæren, Flaaden og Finantsvæsenet skulde være fælles Anliggender og bestyres af Fællesministre, hvorimod Slesvig og Holsten hvert skulde have en særskilt Minister for de indre Anliggender o. s. v. Nærmere at følge disse Forhandlinger vilde ligge udenfor dette Værks Plan, og det skal kun anføres, at et Grundlag til en Forstaaelse var fundet, og at de tyske Stormagter, efterat et Helstatsministerium var dannet, og en kongelig Kundgjørelse af 28de Januar 1852 havde forkyndt den Ord-

ning, som foreløbigt vilde blive indført i Riget, kaldte deres Commissairer tilbage og lode deres Tropper rømme Holsten, hvor Kongens Myndighed saaledes atter blev gjenoprettet. Kort efter fulgte Londonnercongressens endelige Beslutning om den danske Stats Integritet og den fælles Arvefølge. Hvor usikkert det Grundlag var, hvorpaa Enighed foreløbigt var opnaaet, og hvor liden Sikkerhed Londonnertractaten frembød, skulde imidlertid en ikke fjern Fremtid vise.

Frederik Adolph Schleppegrell

blev født den 28de Juni 1792 paa den gamle Herregaard Brunlaug ved Laurvig. Faderen, Generalmajor og Chef for tellemarkske Infanteri-Regiment, Otto Henrik Schleppegrell, hørte til en gammel westphalsk Adelslægt, af hvilke flere Medlemmer have tjent i den dansk-norske Hær; Moderen var Dennes anden Hustru, Catharine Abigael, født Zimmer, Datter af Viceadmiral Zimmer. Frederik Adolph Schleppegrell var yngste Barn og eneste Søn. 12 Aar gammel, optoges han i det norske Landcadetcorps i Christiania. Den 19de Juni 1807 blev han efter bestaaet Officersexamen Fændrik ved Faderens Regiment med Anciennetet fra 1ste Juli 1806, og allerede den 2den October 1807 Second-lieutenant med Anciennetet fra 13de Marts s. A. Det følgende Aar deltog han, ansat ved en combineret Grenaderbataillon, i Krigen med Sverig, udmærkede sig i Træfningen ved Killingmo den 18de og Toverud den 19de April og blev den 2den Maj udnævnt til Premierlieutenant. Da Krigen var endt 1809, kom han tilbage til sin Garnison Frederiksværn; i Aarene 1812—18 opmaalte han Laurvigs Grevskab for Rentekammeret. Atter i 1814 udmærkede

han sig som Fører for en Division tellemarkske Jægere, navnlig ved Ingedal den 3die August. Da Normændene maatte falde tilføje, og Hæren toges i Ed for Kong Carl XIII, kunde dog 3 af tellemarkske Regiments Officerer, Schleppegrell, Rye og Helgesen, ikke bekvemme sig til at bøje sig under den nye Tingenes Ordning, hvorfor de i Foraaret 1815 fik deres Afsked fra norsk Tjeneste. Unge og virkelystne, som de vare, og forsynede med glimrende anbefalinger fra den forrige Konge i Norge, nu atter Prinds Christian Frederik af Danmark, drog de til Nederlandene, hvor de søgte Ansættelse i den preussiske Hær under Blücher. Her bleve de foreløbigt anbragte ved 5te rhinske Landeværns-Regiment i Köln, men snart efter forsatte til 5te westphalske Infanteri-Regiment ved 2det Armeecorps af den active Hær. Med dette Regiment deltog de nu i Erobringen af Philippeville og Rocroix, men da Prinds Christian imidlertid havde udvirket for dem en Ansættelse i den danske Hær med Bibeholdelse af deres Anciennet, erholdt de i December 1815 Afsked af den preussiske Tjeneste med Medaillen for Deltagelse i Felttoget 1815. Efter Ordre meldte de sig nu til Chefen for det danske Auxiliaircorps, der midlertidigt ansatte Schleppegrell ved det til Corpset hørende Dronningens Livregiment, men kort efter hjemkaldtes Corpset, og i April Maaned 1816 rejste Schleppegrell til søes til Danmark, hvor han modtog endelig Ansættelse ved 3die jydsk Infanteri-Regiment i Kjøbenhavn. Den 23de August 1819 fik han Capitains Charakter med den ham tidligere reserverede Anciennet fra 1ste Februar 1816; den 9de Februar 1820 kom han i Stabscapitains Nummer. Samme Aar blev Regimentet forlagt til Aalborg, hvor Schleppegrell!

derefter havde Garnison indtil 1842, dog med Undtagelse af c. 1½ Aar (1821—22), da han forrettede Tjeneste ved Prinds Christians Regiment i Kjøbenhavn. Den 12te November 1828 blev han Chef for Regimentets Jægercompagni, den 2den April 1839 Major med Anciennetet fra 13de Februar 1833 og ved Omorganisationen den 1ste Juli 1842 Oberstlieutenant og Commandeur for 8de Linie-Bataillon i Kjøbenhavn, hvilken Commando han dog den 1ste Januar 1847 byttede med den over 2det Jægercorps i Helsingør. Under sin lange Fredstjeneste arbejdede Schleppegrell med sjelden Iver og Dygtighed paa Mandskabets Uddannelse, og ligesom han allerede som ganske ung Officer i Norge havde tildraget sig Prinds Frederik af Hessens Opmærksomhed, saaledes udtalte ogsaa Kong Frederik VI gjentagne Gange sin særlige Tilfredshed med den mønsterværdige Maade, hvorpaa Schleppegrell rogtede sin Tjeneste. Da han 1819 fik Capitains Charakter, »som en Undtagelse fra den almindelige Regel,» udtaler Kongen, at han »ved enhver Lejlighed udmærker sig ved Duelighed og Tjenestiver og derfor bliver anbefalet af alle hans Foresatte, fordi han ofte har gjort mere end, hvad stricte er hans Pligt at gjøre,» og i Parolbefaling af 11te Juni 1830 nævnes, at han ved en Præsentation for Kongen havde ladet Officerer og Underofficerer træde ud, og at desuagtet »de meget rask paa hverandre følgende Commandoord og Signaler forstodes og udførtes øjeblikligt, og der blev ikke bemærket en eneste Fejl». For Exercitsen forsømte han dog ikke de andre Tjenestegrene; særligt havde han baade theoretisk og praktisk lagt sig grundigt efter Skydning. Den 28de Juni 1840 bleve hans Fortjenester paaskjønnede ved, at

han blev benaadet med Dannebrogordenens Ridderkors. Ligesaa var han senere anerkjendt for en af Hærens dygtigste Bataillonscommandeurer.

I Marts 1848 fik Schleppegrell, der den 2den s. M. var avanceret til Oberst, Commandoen over det venstre Flankecorps, som saa smukt deltog i Kampene ved Bov, Slesvig, Dybbøl og Nybøl, og Schleppegrell viste her, at det ikke blot var i Fredstid, at han var en fremragende Officer. Hans Dispositioner vare klare og udtømmende; naar han under Slaget sporede nogen Vaklen, ilede han strax til for personlig at opmuntre de Kjæmpende, og den Uforfædethed, hvormed han udsatte sig for Fjendens Ild, gav Anledning til den Talemaade, at han kunde ryste Kugler af sig som Sne, som der staaer i en Soldatervise om ham. Den 24de Maj 1848 udnævntes han til Generalmajor, den 13de September s. A. til Commandeur af Dannebrog.

I 1849 commanderede han 3die Brigade, der kjæmpede ved Kolding og Gudse og i Slaget den 6te Juli indlagde sig megen Hæder. Schleppegrell blev fra Slagdagen at regne benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Da Felthæren om Efteraaret blev opløst, blev Schleppegrell først Inspecteur over Infanteriet paa Sjælland, men allerede den 15de October commanderende General paa Als. I de 3 Fjerdingaar, han forblev i denne Stilling, drog han ivrig Omsorg for, at den ham underlagte Styrke kunde møde vel forberedt ved næste Sammenstød med Fjenden, og han var selv paa Færde tidligt og silde for at overbevise sig om, baade at Øvelserne bleve drevne, som de skulde, og at Troppernes Indquartering, Forplejning m. v. var saa god, som Forholdene tilstedede.

Den 16de Juli 1850 drog han over til Slesvigs Fastland, hvor Hæren skulde samles S. for Flensborg. Han var nu Commandeur for 2den Armee-Division, bestaaende af 1ste, 2den og 5te Brigade, 4de Dragon-Regiment og 3 Batterier. Den 24de Juli holdtes Divisionen i Reserve, og af dens Afdelinger kom kun 13de Linie-Bataillon en kort Tid i Ilden; den 25de Juli skulde 2den Division aabne Angrebet samtidigt med sine 3 Brigader, og 1ste Division danne Reserven. Divisionen gik altsaa frem i 3 Colonuer, og Schleppegrell fulgte selv med den midterste (2den Brigade), der rykkede frem over Øvre Stollik. Størstedelen af Colonnen havde passeret Landsbyen og var sendt imod Passet mellem Isted Sø og Langsø, da 13de Linie-Bataillon paa Marchen gjennem Byen pludseligt blev angrebet i Flanken. Schleppegrell havde lige ladet 6 Kanoner af Batteriet Baggesen, der var tildelt Brigaden, beskyde den foran Grydeskov staaende Fjende fra en Højde S. for Øvre Stollik, hvor han ligeledes selv holdt med sin Stab og omtrent en Escadron. Han antog først, at Sagen ikke var alvorligere end, at den kunde klares ved at sende en Deling Dragoner ind i Byen, men da han snart maatte erkjende, at den fjendlige Styrke var betydelig, og den brød frem paa flere Steder, vendte han Batteriet om imod den og lod Resten af Escadronen foretage gjentagne Attaquer. Baade Rytteriet og Artilleriet lode her store Tab; Divisionsstabens Officerer, af hvilke flere deltog i Attaquerne, vare tildels saarede og fangne, da ogsaa Generalen blev ramt af en Geværkugle i Hovedet; en Tid lang blev han liggende paa Valpladsen, indtil han, efterat hans Hovedreserve under Oberstlieutenant Henckel havde taget Byen tilbage, blev

fundet og kjert til Flensborg, hvor han den næste Morgen Kl 3 udaandede paa Stadshospitalet. Den 28de Juli blev han tilligemed Storstedelen af de øvrige ved Isted faldne Krigere stedet til Hvile paa Sct. Mariæ Kirkegaard i Flensborg. Schleppegrell, Trepka og Læsse, en Underofficer og en Menig bleve som Repræsentanter for de Faldne baarne til den store Krigergrav, hvori de Øvrige alt vare nedlagte, og ved hvilken Feltprovst Hammerich og dernæst Superintendent Aschenfeldt talte hjertelige og gribende Ord i Overværelse af en Mængde af de Faldnes Vaabenbrødre og af den loyale Del af Befolkningen. Samme Aar lod Kong Frederik VII sætte 51 Mindestene paa Graven, hvor senere det danske Folk rejste et Monument, som nu desværre ikke findes mere der. Schleppegrells Medaillon var, tilligemed Læssoes, Kroghs og Helgesens, anbragt paa Fodstykket.

Schleppegrell var en høj, kraftigt bygget Skikkelse, havde stærke Lemmer og et Jernhelbred. Af hans store, spillende Øjne kunde man læse, hvor meget han hadede al Langsomhed; han havde imidlertid en betydelig Magt over sig selv, og under alvorlige Forhold forstod han at holde sin Utaalmodighed i Tømme, uden at han dog derfor blev mindre hurtig til at opfatte en Situation eller tage en Beslutning. Sine Sorger beholdt han helst for sig selv; ogsaa deri viste hans Selvbeherskelse sig, at han, selv hvor han mente at have Grund til at være bekymret for Fædrelandets Fremtid, dog med den ham egne Blanding af Alvor og Lune vidste at holde Modet oppe hos sine Omgivelser. Ubestikkelig Retsindighed var Grundlaget i hans Karakter. Trofast, som han var i Veuskab, havde

han paa den anden Side, naar han havde fattet Mistillid til Nogen, Vanskelighed ved atter at frigjøre sig derfor, som det saa slaaende viste sig ved, at han tiltrods for Alt, hvad der var kommet imellem, til sin Død bevarede sin Sympathi for den preussiske Hær og sin Antipathi for den svenske. I Omgang var han gjæstfri og selskabelig, i sit Hjem en kjærlig og omhyggelig Ægtefælle og Fader.

Medens han garnisonerede i Aalborg, havde han den 25de Juli 1828 ægtet Baronesse Johanne Jacobine Margrethe Juel, Datter af Major, Baron C. F. Juel til Lundbæk. Hun overlevede ham med 3 Sønner, af hvilke de to ældste bleve Officerer.

Johan Christian Mathias Trepka

stammede fra en oprindeligt polsk Familie, af hvilken Simon Trepka 1758 traadte i dansk Tjeneste og steg til Major. Hans Søn var Christian Frederik Trepka, der efter i lang Tid at have tjent i Generalstaben blev Militairbefuld-mægtiget ved Forbundsdagen i Frankfurt og døde som Generallieutenant og Kammerherre; Dennes ældste Søn i hans 2det Ægteskab med Mathiane, født Bugge, var den Mand, vi her skulle omtale. Født i Kjøbenhavn den 28de December 1809 optoges han, kun 8 Aar gammel, i Land-cadetcorpset, hvorfra han afgik den 1ste Januar 1826 med Secondlieutenants Anciennetet fra 21de December 1823. Han blev ansat ved sjællandske Jægercorps og udviklede

sig i dette flinke og ansete Corps snart til en dygtig, praktisk Officer. Vinteren 1829—30 tilbragte han med allerhøjeste Tilladelse hos Forældrene i Frankfurt, hvor den unge Officer udvidede saavel sine Sprogkundskaber som sit Kjendskab til fremmede Hæres og Staters Forhold. Da han ønskede at indtræde i Generalstaben ligesom Faderen, indtraadte han dernæst ved Oprettelsen af den kongelige militaire Højskole som Elev i dennes yngste Afdeling og 2 Aar senere i Generalstabsafdelingen, fra hvilken han efter den 13de November 1833 at være forfremmet til Premierlieutenant afgik 1834 Han ansattes nu som Adjoint ved Generalquartermesterstaben, gjorde den befalede 2 Aars Tjeneste ved Cavaleriet og Artilleriet og var derpaa i 1½ Aar beskjæftiget med topographiske Arbejder i Rendsborgs Omegn I Efteraaret 1837 rejste han med kongelig Understøttelse til Paris, hvor han hørte Forelæsninger ved Generalstabsskolen og deltog i dennes praktiske Øvelser. I Sommerene 1838 og 1839 foretog han taktiske Recognosceringer af Veje og Vandløb i Nørrejylland og indgav samme Aar en større Afhandling om en nøjere Forbindelse mellem Statens originale Maalinger og dens militaire Recognosceringer. I December 1839 blev han sendt som Courer til Forbundsdagen og forskjellige tyske Hoffer for at anmelde Frederik VI's Død og Christian VIII's Thronbestigelse. Den 1ste December s. A. var han bleven udnævnt til Divisionsquartermester à la suite, den 31te s. M. til Capitain af Generalstaben, og den 6te Februar, 1840 fik han Titel af Kammerjunker. 1841 afsendtes han til Hannover i Anledning af en Revision af Overenskomsten angaaende det 10de Forbundsarmeecorps. Da Generalstaben i April 1842

deltes i en topographisk og en taktisk Section, ansattes Trepka ved den sidstnævnte; samme Sommer foretog han en Recognosceringsrejse i Nordre Ditmarsken, den paafølgende gjorde han midlertidig Tjeneste ved den topographiske Section, men kom om Efteraaret til at fungere som Generalstabsofficer ved den til det 10de Forbundsarmee-corps hørende, holsten-lauenborgske Brigade, der blev sammendraget ved Rendsborg og senere afgik til Corpsmanoeuvrer ved Lüneburg. I 1844 recognoscerede han Færgesforholdene over vore Sunde og Belter. I September 1845 var han commanderet til at overvære den preussiske Hærs Troppesamlinger ved Stettin og Berlin. Den Tid, han i disse Aar ikke var udcommanderet, var han foruden med Bearbejdelsen af det ved Recognosceringerne m. v. indhentede Materiale væsenligt beskæftiget med statistiske Arbejder o. l.; af saadanne foreligger en Oversigt over Landets Forsyning med Heste i Statistisk Tabelværk 5te Hefte (1842). Fremdeles kan nævnes en i 1844 udarbejdet, udførlig Fremstilling af forskjellige Landes Telegraphvæsen med Forslag til en Ordning herhjemme. Den 31te August 1846 udraadte han af Generalstaben og kom til Fredericia som Major ved 13de Linie-Bataillon.

I Begyndelsen af Krigen 1848 var Trepka en kort Tid attacheret Hovedkvarteret og deltog i Kampene ved Bov og Slesvig. Her blev 13de Linie-Bataillons Commandeur, Oberstlieutenant Krabbe, saaret, og Trepka blev nu beordret tilbage til Bataillon for at overtage Commandoen over den, som han beholdt til sin Død. Saaledes førte han den, foruden i et Par mindre Affairer, den 28de Maj og den 5te Juni, hvor baade Bataillon og dens Commandeur

indlagde sig megen Ære. Den 17de Juli blev han udnævnt til Oberstlieutenant og den 13de September be-
naadet med Dannebrogordenens Ridderkors.

I 1849 indlemmedes 13de Linie-Bataillon i 2den
Brigade, der hørte til Besætningen paa Als, og kom ikke
til at tage nogen væsentlig Del i Kampen. Den 25de Maj
1850 fik Trepka Obersts Charakter.

Den 16de Juli 1850 rykkede Bataillonen, der atter
hørte til 2den Brigade, over til Slesvig og anvendtes den
24de Juli til en Flankebevægelse for at understøtte 1ste
Divisions Angreb paa Helligbæk; Ø. for Elmskov kom det til
et mindre Engagement. Den 25de Juli faldt Trepka under
det Tilbagetog, Bataillonen maatte foretage gennem Øvre
Stollik for den der pludseligt opdukkende, overlegne Fjende.
Idet han sprang op paa et Gjærde i Nordkanten af Byen,
blev han truffet i Brystet af en Kugle, der øjeblikligt
gjorde Ende paa hans Liv; men skjønt Ledelsen herved
gik tabt, gjorde Bataillonen sin faldne Fører Ære ved i
længere Tid tappert at holde fast ved enkelte Dele af Byen.

Hæren og Fædrelandet mistede i Oberst Trepka en
højt begavet og kundskabsrig Officer, som i Farens Stund
havde vist, at han besad baade Aandsnærværelse og Handle-
kraft, og til hvem derfor hans Foresatte saa hen med
ubetinget Tillid, ligesom hans Undergivne hang ved ham
med Beundring for hans ridderlige Mod og med Taknemme-
lighed for hans faderlige Omsorg for deres Vel. En Om-
stændighed, der bevirkede, at hans mange fortræffelige
Egenskaber ikke altid kom fuldt til deres Ret, var, at han
i længere Tid havde lidt meget af Tungsind, der i de
sidste Aar yderligere var nærret ved hans Hustrus Sygdom

og tidlige Bortgang. Den 2den Juni 1841 havde han ægtet Ida Louise Mathilde Falbe, Datter af Kammerherre Chr. T. Falbe, men allerede 1849 blev hun paa en Rejse, som hun efter Lægernes Raad foretog til Vestindien, bortkaldt fra Manden og 3 Børn. Af disse blev en Søn, Christian Trepka, som Secondlieutenant ved 18de Regiment dødeligt saaret ved Indtagelsen af Als den 29de Juni 1864

Verner Hans Frederik Abrahamson Læssøe

var født i Kjøbenhavn den 13 September 1811, den fjerde i Rækken af 8 Brødre. Faderen hed Niels Frederik Læssøe, Moderen Margrethe Juliane Signe, født Abrahamson, Datter af den bekjendte Capitain W. H. F. Abrahamson, efter hvem Dattersønnen blev opkaldt. Faa Maaneder efter Dennes Fødsel fik Faderen Ansættelse som Toldinspecteur i Fladstrand, hvorfra han dog 1817 kom tilbage til Kjøbenhavn som Havnecontrolleur. Sønerne vare bestemte for Studeringerne og bleve satte i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, men da den militaire Vej var og blev Frederik Læssøes eneste Tilbejælighed, gave Forældrene tilsidst efter for denne — kun et Aar før han skulde være Student —, og ved Nytaar 1827 indtraadte han paa Landcadetacademiet. Efter to Aars Forløb tog han Afgangsexamen og fik Anciennetet fra 21de December 1828 som Secondlieutenant ved Kongens (senere Kronens) Regiment, hvor han efter endnu at have gjennemgaaet Academiets Pageklasse, for-

rettede Tjeneste, indtil han 1832 indtraadte som Elev paa den kongelige militaire Hojskole. Efter bestaaet Opryknings-examen valgte han Generalstabsafdelingen, og da han i Efter-aaret 1836 afgik fra denne, blev hans Afgangsexamen fremhævet i Skolens Rapport til Kongen. Den paafølgende 20de Maj blev Læssøe udnævnt til Adjoint ved Generalquartermesterstaben og fik den 24de Maj 1837 Premierlieutenants Charakter. Han gjorde nu, som foreskrevet, Tjeneste ved Artilleriet og Cavaleriet (Husar-Regimentet) og kom endelig i Slutningen af 1838 til Tjeneste ved Generalstabens. De tre paafølgende Sommere anvendtes Læssøe ved Opmaalingsarbejder henholdsvis paa Laalønd, i Vendsyssel og paa Falster, og om Vinteren tog han med megen Iver og Interesse Del i de Overvejelser, der forte til Planen for Atlasset over Danmark. Blandt Andet forfægtede han tilligemed flere af Stabens yngre Officerer den Tanke, at Detailmaalingen med Fordel maatte kunne udføres af Guider under Ledelse af Officerer, og forte om Sommeren praktisk Bevis for denne Paastand.

Det var imidlertid ikke blot paa det topographiske Omraade, at Reformerne stode paa Dagsordenen; strax efter sin Thronbestigelse havde Kong Christian VIII nedsat en stor Militaircommission, og, da det var tilladt Udenforstaaende at indgive Forslag til denne, vakte dette et stærkt Røre i militaire Kredse. Læssøe deltog i Udarbejdelsen af tvende til Commissionen indsendte Forslag henholdsvis til Generalstabens og til Infanteriets Ordning. Ved samme Tid fremkom i Dagspressen forskjellige Artikler om militaire Forhold, der, undertiden med Rette, men oftere med Urette, tillagdes Læssøe, hvad der, da Artiklerne bleve

meget unaadigt optagne paa allerhojestø Sted, paadrog ham nogle Advarsler, men paa den anden Side bidrog til, at der i Foraaret 1842 tilstodes ham Permission til en længere Udenlandsrejse samt 1000 Rdlr. i Understøttelse dertil, — «og naar man vil straffe mit formentlige Bladskriveri med store Rejsepenge, saa kan man endda finde sig deri,» skriver han selv. Han blev borte i halvandet Aar og besøgte Tydskland, Schweitz, Frankrig og Italien. Han førte en meget omhyggelig Dagbog, som røber hans mere end almindelige Sands for Kunst og Natur, men som tillige viser, med hvilken Ihærdighed han benyttede enhver Lejlighed til at udvide sine militaire Kundskaber og til at samle Oplysninger, der kunde være til Nytte herhjemme. Som Officer af Generalstaben var det navnlig de til denne henlagte Tjenestegrene, herunder Forplejningsvæsenet, det var paalagt ham at studere, og hans indsendte Rapporter indeholde da ogsaa værdifulde Fremstillinger af fremmede Hæres Ordning paa disse Omraader. Tillige overværede han flere større Troppesamlinger, saaledes ved Berlin og ved Lüneburg.

Under sin Rejse var han bleven Capitain af 2den Klasse i Generalstaben (den 1ste Juli 1842), og kort efter Hjemkomsten blev han Capitain af 1ste Klasse (den 26de November 1843). Han kastede sig nu atter med Iver over de topographiske Arbejder; i 1844 var han paa Opmaaling paa Laaland-Falster, i 1845 i Stevns og paa Møen, i 1846 og 1847 i Jylland, hvor Generalstaben for at vise Nyttens af de nyere Metoder havde overtaget de Maalinger, der vare nødvendige for Kanaliseringen af Gudena og for Engvandingsanlægene i Skjern Aaes Vanddistrict; i 1847

maalte han desuden en Del af Kjøbenhavns Omegn. Under disse Campagner arbejdede baade han og hans Guider meget forceret, men uden at det derfor gik ud over Arbejdets Godhed; tvertimod opnaaede han i Forhold til de Midler, han havde til Raadighed, en høj Grad af Nøjagtighed. Det fortjener endnu at nævnes, at Læssee under Opmaalingerne paa Falster ledede Aabningen af nogle Gravhøje og indsendte Beretning derom til den kongelige Commission for de antiqvariske Mindesmærkers Bevaring, hvorfor Commissionen tilstillede ham en motiveret Takskrivelse. Hvert Efteraar maatte han være tilstede ved Manoeuvrerne ved Kjøbenhavn, hvor han flere Gange fungerede som Overcroqueur

I Efteraaret 1844 blev han ansat som Lærer i Militairgeographi ved den kongelige militaire Højskole, men allerede næste Foraar afskediget, da man, rigtignok aldeles ubegrundet, troede, at han stod i Forbindelse med en Demonstration, som en Del af Eleverne havde sat i Scene mod en ældre Lærer, og som førte til, at Denne maatte trække sig tilbage. De afbrudte Forelæsninger sluttede Læssee efter Anmodning fra Eleverne den følgende Vinter i et privat Cursus.

I Vinteren 1846—47 laa han heftigt angreben af Typhus, og for at gjenvinde sit Hølbred foretog han om Efteraaret, efterat Opmaalingerne vare endte, atter en Rejse til Italien, denne Gang dog kun paa to Maaneder. Mellem Ferrara og Bologna blev han overfaldet af Røvere, men slap med at miste c. 100 Rdl. — et Offer, som Eventyret efter hans egen Udtalelse nok var værdt. Efter at have tilbragt nogle fornøjelige Uger i Rom sammen med

nogle af vore første Kunstnere, Marstrand, Jerichau o. Fl. vendte han tilbage over Paris. Kort efter hans Hjemkomst døde Kong Christian den VIII, og de bevægede Tider, som man nu aabenbart gik imøde, gav Læssøe som alle Andre nok at tænke paa. Den 20de Marts 1848 udnævntes han til Medlem af den permanente Defensions-commission for hele Riget, men faa Dage senere fik han Ordre til at afgaae til Hæren som Stabschef ved Overcommandoen.

I denne Stilling arbejdede Læssøe med rastløs Iver, stræng i sine Fordringer til sig selv som til Stabens andre Officerer, der villigt bøjede sig for ham tiltrods for, at mange af dem vare hans næsten jevnaldrende Omgangsvener. Der var ingen Tid at spille med Discussioner, da Alt, hvad der angik Felthærens højere Administration, saa at sige maatte bygges paa bar Grund. Det er neppe heller for meget sagt, at Læssøe havde, ganske vist ikke den afgjørende Bestemmelse, men dog en meget væsentlig Indflydelse paa den taktiske Ledelse af Felttoget 1848, saavel som paa den strategiske, forsaavidt ikke her Krigsministeriet af politiske Hensyn greb ind i Overcommandoens Planer. Til General Hedemann, ligesom siden til General Krogh, stod han i det bedste Forhold, og blandt de Egenskaber, der udmærkede ham som Stabschef, er nævnet, at han «paa en ingenlunde ubehagelig Maade kunde være fuldkomment indtrængende med sine Forestillinger, naar han ansaa deres Antagelse for vigtig,» og at han, ligesom overfor Generalen personlig, saaledes heller ikke overfor Omverdenen glemte de Hensyn, han skyldte sin Chef, selv hvor Denne i Virkeligheden havde overladt ham at træffe

Bestemmelse. Sin personlige Tapperhed og Koldblodighed viste Læssøe i Kampene ved Bov og Slesvig, under Paniken i Flensborg samt senere under Fægtningerne ved Dybbøl og Nybøl. I en Indstilling, som General Hedemann nogle Dage for sin Afgang fra Overcommandoen indsendte til Krigsministeriet, omtaler han Læssøe med følgende Ord: «det rigtige Overblik og den rolige Uforsagthed, hvormed han under de stedfundne Fægtninger paa rette Tid og Sted har ledet Tropperne i Ilden, har væsenligt bidraget til Fægtningernes heldige Udfald og fortjener vistnok en Aerkjendelse udover det Almindelige» (udhævet af Generalen).

Den 24de Maj 1848 blev han Major à la suite i Generalstaben, den 8de August Oberstlieutenant, og den 13de September modtog han Dannebrogssordenens Ridderkors.

I Midten af Juli forelagdes den i Malmø vedtagne Vaabenstilstandsconvention de tvende Hæres Overgeneraler til nærmere Fastsættelse af de militaire Betingelser, og ved de i den Anledning førte Forhandlinger optraadte Læssøe som Delegeret fra dansk Side.

Da General Hedemann den 25de Juli afgav Overcommandoen til General Krogh, forblev Læssøe i Stillingen som Stabschef, ligesom han i samme Egenskab fulgte med General Krogh, da Denne ved Felthærens Opløsning i October 1848 udnævntes til commanderende General i Nørrejylland, og fremdeles da Generalen i Marts 1849 atter fik Overcommandoen over den active Armee. I November 1848 havde imidlertid General Hansen overtaget Krigsministeriet, og det Misforhold, som fra tidligere Tid havde bestaaet mellem ham og Læssøe, og som yderligere

var voxet under daværende Oberst Hansens Mission til Als i Maj 1848, blev efterhaanden saa stærkt, at Læssøe indsaa, at han ikke vilde kunne forblive i sin Stilling. Han holdt dog ud foreløbigt, men kun for i Begyndelsen af 1849 at see Overcommandoens Planer krydsede og dens Virksomhed lanmet ved Indgriben fra Krigsministeriet. Endelig blev han tilligemed General Krogh den 15de April fjernet fra Overcommandoen og ansat som Stabschef ved Generalcommandoen paa Fyen.

Paa Foranledning af den nye Øverstcommanderende, General Bülow, blev han dog kort efter stillet til Raadighed for Armeecorpsen. I General Ryes Stab deltog han i Slaget ved Kolding, og da her Commandeuren for 12te lette Bataillon, Major Harbou, blev saaret, fik Læssøe samme Dag Commandoen over Bataillon, som han førte under Tilbage-toget gennem Jylland. Under dette raadførte Rye sig jævnlige med Læssøe og tildelte stadigt Bataillon vigtige Hverv; den 7de og 8de Maj kjæmpede den ved Vejle. Da Resten af Ryes Corps indskibedes ved Helgenæs, bleve 12te lette Bataillon og 1ste Jægercorps tilbage tilligemed Cavaleriet under Generalmajor Flindts Commando. Først efter Slaget ved Fredericia og den derpaa følgende Vaabenstilstand dirigeredes Bataillon mod Syd og gik over Fyen til Als, hvor den forblev til i Juli 1850.

I Stillingen som Bataillonscommandeur indlagde Læssøe sig megen Fortjeneste og høstede ogsaa mange Erfaringer. Da han overtog Commandoen, havde han ikke siden han var ung Lieutenant, gjort Tjeneste i Geledet; han følte derfor selv, at der manglede ham Noget, men med saa meget større Iver og Interesse gik han tilbunds

i alle Tjenestens Detailler, hvad der vel undertiden generede hans Officerer noget, men uden at det i mindste Maade gjorde Skaar i deres Agtelse og Hengivenhed for ham. Ogsaa Mandskabet, der i Begyndelsen fandt ham vel stræng, lærte hurtigt at skatte hans udmærkede Egenskaber, bl. A. hans utrættelige Omsorg for sine Undergivnes Vel.

Da Felthæren i Juli 1850 paany blev formeret, blev 12te lette Bataillon tildelt 2den Brigade. Den 16de —18de Juli førte Læssøe 2den Divisions Avantgarde; den 21de førte han det over Havetofte fremsendte Recognoscerings-commando.

Den 25de Juli førte han atter 2den Divisions Avantgarde. Han rykkede gennem Øvre Stollik og stødte paa Fjenden tæt S. V. for Byen. En ojebliklig Toven af det forreste Compagni bragtes af Læssøe personlig snart til at høre op, og han rykkede nu rask frem mod Passet mellem Søerne, der af Insurgenterne var besat med et Jægercorps i Grydeskov og et 6 Pds. Halvbatteri S. for Isted Sø. Ved en heldig valgt Opstilling af de ham medgivne 2 Kanoner fordrev Læssøe Fjendens Artilleri; han gav nu sin Bataillon Ordre til at storme Skoven, fulgt af 2den Reserve-Bataillon, der imidlertid var kommen til, og for at faae et Overblik red han selv op paa en Høj tæt foran Skoven, fulgt af sin Adjutant, Premierlieutenant Aaroe; han sendte Denne afsted med en Ordre til 2den Reserve-Bataillon, men strax efter blev han ramt af en Kugle i Brystet, segnede af Hesten og, da Bataillonens Overlæge samt nogle Officerer nogle Øjeblikke senere kom tilstede, drog Læssøe sit sidste Suk uden Smerte og uden at have forandret en Mine. Klokken var da omtrent 6 om Morgenen; Passet

var allerede taget, og kort efter vare vore Tropper ligeledes Herrer over Skoven.

Læssøes Lig blev ført til Flensborg og der den 28de Juli jordet i den store Krigergrav; hans Billede var en af de 4 Medailloner, som prydede Fodstykket til den over Graven rejste Løve.

Der er vel Ingen af de Faldne i alle 3 Krigsaar, med hvem større Forhaabninger ere lagte i Graven end med Læssøe. Mange saa i ham, der faldt uden engang at have ført en Brigade, vor første strategiske og taktiske Capacitet — den Mand, der var bedst egnet til at staae i Spidsen for Hæren. Den ulykkelige Uoverensstemmelse med Krigsminister Hansen var Skyld i, at han i den sidste Del af Krigen ikke kom til at beklæde Stabschefsposten, saaledes som det var det almindelige Ønske i Hæren og udenfor denne. Hans stolte og energiske Charakter, hans klare Forstand, hans varme Følelse for alt Ædelt og Godt og hans store personlige Elskværdighed — hvilket Alt fandt Udtryk i hans smukke, mandige Ydre — havde skaffet ham Sympathi og Højagtelse i vide Kredse. I en snevrere Kreds var han en trofast og hengiven Ven, en kjærlig og opoffrende Broder og Søn. »Hils min Moder« ere de sidste Ord, der tillægges ham.

Anton Philip de Saint-Aubain

var Søn af Oberst i Artilleriet F. J. C. de Saint-Aubain og Hustru Anna Bolette, født Buntzen, altsaa Broder til

Forfatteren «Carl Bernhard»: Født i Kjøbenhavn den 16de Februar 1804, indtraadte han i sit 14de Aar paa Landcadetacademiet, hvorfra han afgik til 2det jydsk Infanteri-Regiment som Secondlieutenant med Anciennetet fra 23de Marts 1823. I 14 Aar gjorde han Tjeneste ved dette Regiment, som garnisonerede i Kjøbenhavn, og den unge Saint-Aubain, der var et livligt og virkelystent Menneske og derhos var udrustet med ualmindelige Kræfter og fortrinlige Anlæg til alle Idrætter, søgte i denne Tid oftere Lejlighed til at uddaane sig i forskjellige praktiske Øvelser; saaledes gjennemgik han Cavaleriskolen paa Jægersborg, en Skole for Bajonetafgtning i Kjøbenhavn og en lignende for Landsens Brug i Næstved. Ved Regimentet, ligesom tidligere paa Academiet, var han almindeligt afholdt særligt for den ridderlige Aabenhed, hvormed han stedse var rede til at paatage sig Ansvar for en eller anden begaaet ungdommelig Ubesindighed, men paa den anden Side ogsaa til at hævde sin egen eller Kammeraters formentlige Ret. Den 29de November 1831 udnævntes han til Premierlieutenant, og den 1ste October 1837 afgik han fra Regimentet, idet han efter Ansøgning var udnævnt til Adjutant ved de dansk-ostindiske Tropper og Capitainvagtmeister i Fortet Tranquebar. Han arbejdede nu ihærdigt for at erhverve sig de til denne Stilling fornødne theoretiske og praktiske Kundskaber i Artilleri- og Ingenieurfagene, men kom under Artilleriexercitsen tilskade ved en omstyrtet Kanon, saa at han ikke til den fastsatte Tid kunde afgaae til sin Bestemmelse. Kong Frederik VI, der var Saint-Aubains særlige Velynder og, lige siden han var Cadet, havde taget sig faderligt af ham, lovede ham da at give

ham en anden Ansættelse, tilmed da Opholdet i Troperne neppe vilde passe for hans blodrige Constitution, og den 21de April 1839 erholdt Saint-Aubain Afsked i Naade fra de ostindiske Tropper. Samme Aar hensov imidlertid hans kongelige Beskytter uden at have naaet at indfrie sit Løfte, og Saint-Aubain tilbragte nu 8 lange Aar med forgjæves Solliciteren om Ansættelse, idet han ved Kaarttegning og Contoirarbejde erhvervede sig og Sine et mange Gang knapt, nødtørftigt Udkomme. Tillige søgte han Uddannelse ved Toldvæsenet og havde endelig faaet Haab om en Ansættelse i dette Fag, da Krigen brød ud. Saint-Aubain laa dengang syg af en heftig Lungebetændelse, men saasuart han blot var bleven Reconvalescent, stillede han sig til Krigsbestyrelsens Raadighed. Hans Ønske, at afgaae til Felthæren, blev dog forelobigt ikke opfyldt; den 1ste Juli 1848 blev han med Capitains Charakter ansat ved Kjøbenhavns Exercerskole, hvis Forstander han blev nogle Maaneder senere; her udviklede han en saa omsigtsfuld og energisk Virksomhed under vanskelige Forhold, at han den 22de Januar 1849 gjenoptoges i Armeens Linie paa sin tidligere Plads d. v. s. med Capitains Anciennetet fra 28de Juni 1840. Han blev først ansat som Compagnichef ved 3die Linie-Bataillon, men fik allerede under 29de Juni s. A. Majors Charakter uden Anciennetet og den 10de Juli midlertidigt Commandoen over 9de Linie-Bataillon, hvis Commandeur, Major Krabbe, var falden ved Fredericia. Senere blev han ansat som Major ved 2den Forstærknings-Bataillon, hvis Commandeur han dog factisk var, da Oberstlieutenant du Plat endnu ej var restitueret efter sine Saar. Den 10de April 1850 fik han Majors Anciennetet og blev Commandeur

for 4de Forstærknings-Bataillon: han laa nu i Cantonnement i Horsens indtil den 13de Juli, da Bataillonens brød op og efter 5 Dages anstrængende Marche ankom til Flensborg. hvor nogle Dage hengik med Bivouakeringer, Allarmringer og Recognosceringer, indtil hele Armeen den 23de Juli var concentreret S. for Flensborg. Hans Bataillon hørte til 6te Brigade (Irminger) og var i Ilden baade den 24de og den 25de Juli. Den første af disse Dage var det første Gang, at 4de Forstærknings-Bataillon og dens brave Commandeur kom i en alvorlig Fægtning. 6te Brigade var ved Slagets Begyndelse i 2den Linie, men, da vor venstre Fløj blev trængt, blev 4de Forstærknings-Bataillon sendt til Forstærkning, og Fjenden blev nu »kastet med en saadan Heftighed, at han senere intet Forsøggjorde paa at trænge frem ad denne Kant.« Tidligt den næste Morgen, da 6te Brigade blev bragt i Ilden ved Bøgholt til Understøttelse for 5te Brigade, stod 4de Forstærknings-Bataillon yderst paa højre Fløj, og, efterat Fjenden var kastet, horte Bataillonens til den Del af Brigaden, som blev samlet ved Chausseen for at angribe Fjendens meget stærke Stilling foran Isted Kro. »Stormen blev udført med uimodstaaelig Kraft og i fortrinlig Orden« og afgjorde Dagens Skjæbne. Blandt de Offre, den kostede, var Saint-Aubain; han havde maattet lade sin Hest blive tilbage i Bøgmosen og gik tilfods paa Chausseen ved Siden af Brigadecommandeuren, da en Granatstump knuste hans højre Ben over Ankelen. Efter en forelobig Forbinding blev han ført til Flensborg, hvor han døde den følgende Dag umiddelbart efter at være amputeret. Han efterlod Enke, Karen Kir-

stine, født Larsen, og mange Børn, af hvilke en Søn blev Officer i Rytteriet.

Saint-Aubains nærmeste Foresatte, Oberst Irminger, har givet hans Charakteristik med følgende Ord: •Armeen mistede i Major de Saint-Aubain en Officer, der ved sin Dygtighed, sin Bestemthed og sit uforfærdede Mod havde erhvervet sig sine Kammeraters Hojagtelse og sine Undergivnes Tillid og Kjærlighed. Bataillonnen tabte i ham en Commandeur, der med utrættelig Iver og Omhu sørgede for dens krigeriske Uddannelse og Velvære, og som ved sin Personlighed og sit Exempel forstod at henrive sine Undergivne til den højeste Pligtopfyldelse. — Stedse vil hans Navn blive nævnet blandt de tappreste Førere, som ere faldne i den sidste Krig for Danmarks retfærdige Sag. •

Ernst Heinrich August Meyer

var født den 9de Marts 1802 i Glückstadt, hvor hans Fader, Gottfried Heinrich Meyer, stod som Capitain i Dronningens Livregiment; Moderen hed Agnete Louise, født Stage. Ved Nytaarstid 1814 blev Ernst Meyer Volontair ved Landcadetcorpset, 2 Aar derefter militair Kostcadet og atter 1 Aar senere virkelig Cadet. Den 28de Decem-ber 1820 erholdt han Secondlieutenants Anciennetet, men maatte endnu et Aar gjøre Tjeneste som Page, indtil han den 1ste Januar 1822 afgik til Tjeneste ved jyske Regiment lette Dragoner i Randers, det senere 5te Dragon-Regiment. Forfremmelsesforholdene vare dengang alt andet

end glimrende, thi af Regimentets 15 Secondlieutenanter stode kun 8 i virkeligt Secondlieutenants Nummer. Meyer stod da ogsaa 20 Aar i denne Grad og fik den 20de Marts 1841 reserveret Ritmesters Anciennet, endnu inden han var rykket op paa Premierlieutenants Gage (12te Februar 1842); Charakteren havde han faaet den 5te Juni 1832. De slette Udsigter svækkede dog ikke Meyers Iver for hans Kald; tidligt gjaldt han for at være en udmærket Rytterofficer. Allerede inden han kom i Nummer som Secondlieutenant, blev han udtaget til Regimentsadjutant, noget senere tillige til Forstander for Regimentets Undervisningsanstalt og indlagde sig særligt i sidstanførte Stilling megen Fortjeneste, saa at han den 18de September 1843 udnævntes til Ridder af Dannebrog. Den 2den Marts 1848 blev han Ritmester af 2den Klasse og ansat som Skoleforstander ved 5te Dragon-Regiment. I April mødte Rekruterne, men Skolen blev pludseligt afbrudt, da Meyer med sit uovede Mandskab maatte marchere til Aalborg for derfra at blive overført til Fyen. Skolen blev atter etableret i Odense, men under saare tarvelige Forhold, uden nogen Lieutenant, med 5 Underofficerer og tilsidst kun 22 Heste; kun Skoleforstanderens Activitet tidligt og silde skyldtes det, at Resultatet alligevel blev tilfredsstillende. Den 12te August s. A. blev han Ritmester af 1ste Klasse og det følgende Foraar Commandeur for 4de Dragon-Regiments 1ste Escadron, der henhørte til den af Major Saurbrey commanderede 3die Cavaleri-Division. Escadronen deltog i Affairen ved Adsbøl den 3die April 1849, men laa i Resten af Felttoget som Kystbevogtning paa Als, hvor den ligeledes cantonnerede Vinteren over. Dagligt foretog Meyer med

sin Escadron forcerede Marcher og Terrainridning; dens Indøvelse vakte almindelig Beundring hos Alle, der saa den, og navnlig General Schleppegrell glædede sig ofte ved det smukke Syn.

Ved Fjendlighedernes Gjenoptagelse 1850 hørte Meyer til den Styrke (1¹/₂ Escadron), der den 17de Juli sendtes forud under Major H. Scharffenberg for at dække Flensborg. Den 25de Juli var Escadronen delt, idet Halvdelen var underlagt 1ste Brigade, medens Resten fulgte med 2den Divisions Hovedstyrke (2den Brigade) tilligemed Halvdelen af 3die Escadron (Buchwald); begge disse Halvescadroner førtes af de respective Escadronscommandeurer. Da der nu, efterat Øvre Stollik var passeret, hørtes Skydning fra denne By, blev først Meyers ene Deling under Premierlieutenant Nolleman sendt tilbage til Byen, og derefter hele den disponible Rytterstyrke beordret til at ataquere den fremtrængende Fjende. Ved det andet Angreb paa de af fjendtligt Fodfolk besatte Hegn, fik Ritmester Meyer et Skud i Underlivet. Han havde dog endnu Kraft til at holde sig paa Hesten og meldte sig fra Tjeneste hos General Schleppegrell, der tog Afsked med ham i anerkjendende og bevægede Ord. Ledsaget af sin Overvagtimester, Maglebye, red Ritmesteren endnu et langt Stykke Vej, inden han naaede at faae fat i en Vogn. Han blev foreløbigt forbundet og kjørt til Flensborg, hvor han, da han var kommen til Ro, sagde til Maglebye: »Nu faaer det gaae som det vil, vi have idag gjort vor Pligt.« Han laa nu rolig hen, indtil han døde om Aftenen Kl. 10¹/₂.

Meyer havde været tvende Gange gift, først med sin Regimentschefs, Generalmajor Christensens, Datter Frederikke,

der døde efter faa Aars Ægteskab, siden med hendes Søsterdatter, Jacobine Christiane Ørum, Datter af Justitsraad, Branddirecteur Ørum i Ribe. Hun overlevede ham med 2 Søner og 3 Døttre, foruden 2 Søner af 1ste Ægteskab; af disse sidste har den ene tjent i Faderens Vaaben.

Nogen Tid efter Ritmesterens Død modtog Enken et Brev, undertegnet af Escadronens samtlige Underofficerer og Menige, der i simple, kraftige Ord tolkede deres Sorg over Tabet af deres Chef: de havde mistet en mild og retfærdig Foresat, en Fader, hvis Stræben gik ud paa at glæde og gavne sine Undergivne; Enhver bestræbte sig derfor ogsaa for ved exemplarisk Vandel og nøjagtig Opfyldelse af sine Pligter at sikre sig hans Tilfredshed; de kunde forsikre Fruen om, at der ikke var nogen Underafdeling af den danske Hær, hvor der herskede strængere Orden, bedre Tone og inderligere Forhold mellem Foresatte og Undergivne end i den Escadron, der havde været commanderet af den Afdøde. — Alle, der have kjendt Meyer, samstemme med dette smukke Vidnesbyrd, og endnu kan mangen ældre Rytterofficer blive varm ved at høre hans Navn nævne.

Johannes Frederik Ludvig Mathiesen

var født i Kjøbenhavn den 28de Februar 1808; Forældrene vare Capitain Gregorius Benedictus Mathiesen og Hustru Barbara Christine, født Brandt. 14 Aar gammel, indtraadte

den unge Mathiesen, der et Par Aar tidligere havde mistet sin Fader, paa Landcadetacademiet, hvorfra han efter i et Aar at have gjort Tjeneste som Cadetcorporal og opvartende Page afgik ved Nytaar 1829 som Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetet fra 17de December 1827. Han kom først til 3die jyske Infanteri-Regiment i Aalborg, men allerede faa Maaneder efter blev han forsat til det Regiment, hvor hans Fader i sin Tid havde tjent, nemlig Prinds Christians (efter Christian VIII's Thronbestigelse Kongens) Regiment i Kjøbenhavn. Ved Omorganisationen 1842 blev Johannes Mathiesen, der den 1ste Januar 1836 var bleven Premierlieutenant, ansat ved 10de Linie-Bataillon i Kjøbenhavn, men fik nogle Maaneder senere Tilladelse til at bytte med Premierlieutenant Høhling ved 11te Linie-Bataillon i Aalborg. Ogsaa her blev han kun kort, idet han den 29de November 1843 blev ansat som Vagtmesterlieutenant i Nyborg Fæstning. Den 3die Februar 1848 afgik han fra denne Stilling og kom til 1ste Linie-Bataillon, hvor han med Hæder nævnes i Rapporterne over Affairen ved Bau og Slaget ved Slesvig, i hvilket sidste han blev saaret og fanget. Den 27de Maj s. A. blev han Capitain og efter sin Hjemkomst fra Fangenskabets Commandeur for 2det Compagni af sin gamle Afdeling, der den 29de December s. A. fik Navn af 1ste lette Bataillon. I det paafølgende Felttog omtales han med Udmærkelse for sin Deltagelse i Recognosceringen ved Dybbøl den 12te April og særligt i Slaget ved Fredericia den 6te Juli, hvor han ved Kampens Begyndelse blev saaret af en Kugle i Munden, saa at han ikke kunde tale, men desuagtet deltog i Slaget til dets Slutning. Den 9de Sep-

tember s. A. blev han decoreret med Dannebrogordenens Ridderkors. I 1850 var han i Ilden begge Istøddagene; den sidste af disse blev han, da han i Spidsen for sit Compagni •med den største Bravour• stormede Teglværket ved Bøgholt, dræbt af en Kugle gennem det venstre Øje.

Den 29de December 1848 havde Johannes Mathiesen ægtet en Datter af Agent O. B. Suhr i Nyborg, Sophie Erasmie Theodora, men efterlod ej Børn. Han var ingen Mand af mange Ord, men ved sin rolige, bestemte Optræden indgød han Høje og Lave en Tillid, som ikke blev skuffet, da det gjaldt.

Christian Mathiesen

var født i Kjøbenhavn den 20de December 1807; Faderen, en født Normand, var ansat ved Toldvæsenet, men var under Krigen i Aarhundredets Begyndelse indtraadt som Secondlieutenant i Kjøbenhavns Infanteri-Regiment; Moderen hed Magdalene Charlotte, født Colditz. Dette Hjem, der udmærkede sig ved det smukke Sammenhold, der tiltrods for de trange Kaar bestod mellem dets Medlemmer, blev 1811 sprængt ved en tragisk Begivenhed, og den lille Christian, der dengang kun var 3 Aar gammel, blev taget i Huset af Faderens Compagnichef, Major (senere Oberst) C. F. Hagen, der bestemte Drengen til Studeringerne. Her gjorde han vel gode Fremskridt, men hans hele Hu stod til at blive Soldat, saa at Plejefaderen omsider gav efter og den 4de Januar 1823 fik ham optaget paa Landcadet-

academiet. Ved Nytaar 1829 afgik Mathiesen som Second-lieutenant med Anciennetet fra 30te Juli 1828 til 1ste Livregiment. hvor Plejefaderen nu var tjenestegjørende Oberstlieutenant, og hvor man hurtigt lærte at skatte den unge Officers Duelighed og Tjenesteiver, saa at han i stor Udstrækning anvendtes saavel ved Rekruternes som ved Underofficerernes Uddannelse. Den 14de December 1836 fik han Premierlieutenants Anciennetet, men blev c. 1¹/₂ Aar senere forsat til oldenborgske Infanteri-Regiment i Rendsborg som Følge af et Sammenstød, han ved Parolen havde havt med sin Regimentschef. Ved Omordningen 1842 ansattes han ved 11te Linie-Bataillon i Aalborg, men kom 1846 ved Bytning med en Kammerat tilbage til Rendsborg til 15de Linie-Bataillon, hvor han stod ved Oprørets Udbrud og den 24de Marts 1848 gjorde sig bemærket ved sin djærve Optræden ligeoverfor Prindsen af Noer. Han maatte nu udstede Revers om ej at tjene mod Oprørerne og kom derfor ej til at deltage i Felttoget 1848, under hvilket han forrettede Tjeneste dels ved en Exercerskole i Nyborg, dels som Commandeur for et Frilods-Jægercompagni i Middelfart. I December s. A. blev han ansat som Commandeur for 4de Compagni af 1ste Forstærknings-Jægercorps, der lagdes i Cantonnement paa Als. I det følgende Felttog deltog Corpset med Hæder i Kampene i Sundeved og Slaget ved Fredericia, og Mathiesen, der, navnlig for sit Forhold i sidstnævnte Slag, omtales med Udmærkelse i Rapporterne, blev under 9de September s. A. udnævnt til Ridder af Dannebrog. Da 1ste Forstærknings-Jægercorps den 25de Juli 1850 rykkede frem over Rømmek mod Isted By, var Mathiesen med sit Compagni paa venstre Fløj og

blev, idet han førte det frem til Storm, ved Broen, som fører til den sydlige Del af Byen, ramt af en Geværkugle, der strakte ham død til Jorden.

Christian Mathiesen var lille af Væxt, men kraftig og elegant bygget. Han havde et vindende Væsen og mange Interesser, der forskaffede ham Kammeraternes Ven-skab paa samme Tid, som hans sunde Forstand, bestemte Charakter og glødende Fædrelandskjærlighed erhvervede ham Alles Højagtelse. I Vinteren 1849—50 var der saaledes Tale om at vælge ham til Landstingsmand som Re-præsentant for Hæren, en Ære han dog frabad sig, navnlig fordi han frygtede for, at den skulde hindre ham i hans Tjeneste.

Den 10de December 1848 havde han ægtet Emilie Møller, Datter af Kjøbmand Broder Møller i Aalborg. Hun overlevede ham, men Ægteskabet var barnløst.

Frederik Christian Nicolai Møller

var født den 28de Juni 1811, vistnok i Kjøbenhavn; hans Fader eller Plejefader var Skibscapitain. Prinds Christian Frederiks, den senere Kong Christian VIII's Protection skaffede ham 1827 en Plads paa Artillericadet-Institutet, ved hvis Ophævelse den 1ste Juli 1830 han tilligemed de øvrige Stykjunkere, der havde meldt sig til at gennemgaae den samtidigt oprettede kongelige militaire Højskole, udnævntes til Secondlieutenant à la suite i Armeen uden Anciennetet. Allerede den 1ste November s. A. afgik han dog fra Høj-

skolen, ansattes ved Dronningens Livregiment i Glückstadt og erholdt Anciennetet fra den paafølgende 1ste December. Her stod han fra den 20de Juli 1837 som Premierlieutenant, indtil han i 1842 kom til 13de Linie-Bataillon i Fredericia; den 3die Februar 1848 afløste han Capitain Johannes Mathiesen som Vagtmesterlieutenant i Nyborg. Den 17de Juli s. A. blev han Capitain og ansattes det følgende Aar som Compagnichef ved 3die Forstærknings-Bataillon. Efter at have udmærket sig ved Fredericia den 6te Juli blev han den 9de September s. A. udnævnt til Ridder af Dannebrog. Den 25de Juli 1850 blev han ved Sorteøj først saaret i Laaret; han blev nu lagt paa en Baare og skulde bæres bort, idet han spøgende gav sin Oppasser en Ordre angaaende Naturalforplejningen, da en ny Kugle ramte ham oven i Hovedet og læderede Hjernen. Uden at være kommen til Bevidsthed — han laa og gjentog bestandigt sine sidste Ord til Oppasseren — døde han i Flensborg den 27de Juli og blev begravet samme steds den 30te.

Foruden som en ivrig og tapper Soldat skildres Møller, der døde ugift, som en elskværdig Kammerat af stort selskabeligt Talent, meget soigneret i Ydre og Manerer.

Wilhelm Heinrich August Kranold

blev født den 12te Januar 1818 i Itzehoe, hvor hans Fader, Cand. theol. W. H. O. J. Kranold — gift med Louise

Wilhelmine Dreessen — var Lærer og Institutbestyrer. Fra sin tidligste Ungdom folte han Lyst til Soldaterstanden, og da en Ansøgning om en Friplads for ham paa Landcadet-academiet blev afslaaet, lod han sig, 15 Aar gammel, hverve ved Livregiment lette Dragoner, der havde Garnison i hans Fødeby. Forfremmet til Corporal ved første Vacance, gjorde han Tjeneste ved Regimentet indtil Foraaret 1836, da han mod Bibeholdelse af Lonning m. v. erholdt Orlov til Kjobenhavn for at forberede sig til den kongelige militaire Hojskole. Kong Frederik VI tilstod ham nu de nødvendige Midler til, at han kunde frequentere Professor Mariboës Institut, og i October 1838 bestod han med Ære Adgangsexamen. indtraadte som Elev i Hojskolens yngste Afdeling og udnævntes som saadan til Secondlieutenant à la suite i Artilleriet uden Anciennetet. Som Folge af en langvarig Sygdom absolverede han først 1842 Opryknings-examen, hvornæst han erholdt Tilladelse til at indtræde som Generalstabs elev i ældste Afdeling. 1844 bestod han Afgangsexamen, fik nu tillagt Secondlieutenants Anciennetet fra 1ste November 1840 og udnævntes den 6te December 1845 til Premierlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennetet fra 1ste August 1844.

Han havde netop gennemgaaet den befalede praktiske Uddannelse ved Vaabnene og ved selve Generalstaben, da han i April 1848 beordredes til at afgaae til Armeen. Her ansattes han først som Adjutant ved Avantgarden for siden i samme Egenskab at gaae over til den under Olaf Rye ny formerede 3die Brigade. I en Indstilling af 10de Juli s. A. udtaler Rye, at Kranold, der havde deltaget i Slaget ved Slesvig samt Affairerne i Sundeved den 28de

Maj og den 5te Juni, »stedse har vist glimrende Mod, ligesom hans udviste Dygtighed ved alle Løjligheder fortjener Anerkjendelse.« Den 17de Juli blev han udnævnt til Capitain af 2den Klasse og Adjoint i Generalstabem, hvorhos han den paafølgende 13de September hædredes med Dannebrogordenens Ridderkors. Efter den tidligere 3die Brigades Opløsning kom han med Oberst Rye til 2den Brigade, senere til 6te Brigade og atter som Stabschef tilbage til 2den — der nu commanderedes af Oberst Wickede, senere af Oberst Thestrup — samtidigt med, at han den 20de Februar 1849 udnævntes til Capitain af 1ste Klasse. Som Stabschef tog han virksom Del i Expeditionen i Sundevad fra 3die til 7de April, men forblev Resten af Felttoget 1849 paa Als. Om Efteraaret ansattes han som ældste Adjutant ved den etablerede Generalcommando paa Als, men blev i December 1849 atter ansat som Stabschef ved 2den Brigade, denne Gang under Oberst Baggesen. I denne Stilling faldt han den 25de Juli 1850, ramt af en Kugle i Brystet ved Indgangen til Øvre Stollik, da han sprængte tilbage til Byen for at skaffe Oplysning om Anledningen til den dersteds begyndte Skydning.

Hans Støv hviler paa Ulkebøl Kirkegaard ved Siden af Svenskeren Leijonhufvuds Grav paa en Plet, han under sit lange Ophold paa Øen selv havde udsegt sig.

Ved Kranolds tidlige Bortgang mistede Hæren en Officer, der — ved de betydelige Anlæg, den Alvor og Energi, han ikke blot ved videnskabelige Sysler eller den daglige Tjeneste, men ikke mindst i den fjendlige Ild havde lagt for Dagen — sikkert, hvis det havde været forundt ham

at leve, vilde have erhvervet sig en fremragende Plads i dens Rækker.

Den 10de Juli 1850 havde han ægtet Albertine Julie Darre, Datter af den allerede dengang afdøde Major H. Chr. Darre.

Georg Frederik Sophus Falkenberg,

Søn af Oberst Georg Frederik Krogh Falkenberg og Hustru Anna Sophie, født Pahl, blev født den 19de Februar 1811 i Kalundborg, hvor hans Fader dengang laa i Cantonnement som Capitain ved 2det jyske Infanteri-Regiment. Kort efter sin Fødsel blev han indskrevet ved Landcadetcorpset, hvor han den 1ste Januar 1826 indtraadte som virkelig Cadet. Femaarsdagen herefter blev han efter at have bestaaet Officersexamen Secondlieutenant à la suite ved 2det jyske Regiment, men forblev som Commandersergent ved Cadetcorpset indtil den 28de Juli s. A., da han med Anciennetet fra 6te Juni 1829 afgik til Regimentet, hvor Faderen endnu i nogle Aar tjente sammen med Sønnen. Denne blev den 22de Januar 1839 Premierlieutenant og overgik i 1842 til den af 2det jyske Regiment dannede 9de Linie-Bataillon, med hvilken han rykkede ud 1848 og bl. A. deltog i Slaget ved Slesvig. I August Maaned s. A. kom han som Compagnicommandeur til 1ste Bataillon danske Frivillige og efter dennes Opløsning til 1ste Reserve-Bataillon. Den 22de Januar 1849 blev han Capitain og fremhævedes s. A. i Rapporten for sin Delta-

gelse i Affairen ved Avnbøl den 5te April. Han faldt den 25de Juli 1850 i Spidsen for sit Compagni, der hørte til 2den Divisions, af Oberstlieutenant Henckel commanderede Hovedreserve, da denne gik frem for at fordrive Fjenden fra Øvre Stollik. — Hans Lig blev bragt til Flensborg og der bisat den 28de Juli, men senere ført til Kjøbenhavn og begravet paa Assistents Kirkegaard.

Falkenberg omfattede med Liv og Lyst sin militaire Stilling, hvortil han tiltrods for et noget uanseligt Ydre havde fortrinlige Anlæg, navnlig i praktisk Retning. Skydning var hans Yndlingsfag, og han hjembragte ikke sjældent Præmier fra Officerernes Skydeforening paa Enighedsværn, ligesom han, da han rykkede ud, medførte sin Riffel, som han oftere fandt Lejlighed til at bruge. Som Kammerat var han paa Grund af sin livlige og elskværdige Charakter ligesaa afholdt, som han paa Grund af sin Samvittighedsfuldhed og Duelighed var skattet af sine Foresatte. — Han var gift med en Datter af Oberst i Livjægercorpset C. C. V. Tronier, Andrea Cecilie, der overlevede ham, men uden Børn.

Carl Harald Baggesen

var født i Kjøbenhavn den 7de December 1817, Søn af Hof- og Stadsretsprocurator Hermann Baggesen og Broder til den som Batterichef bekjendte, senere Major J. P. Baggesen. Da han fra Barn af havde Lyst til ligesom den ældre

Broder at blive Soldat, kom han, 15 Aar gammel, paa Landcadetacademiet, hvorfra han den 1ste Maj 1837 afgik til slesvigske Infanteri - Regiment som Second-lieutenant med Anciennetet fra s. D. Den 1ste Juli 1842 kom han til 13de Linie-Bataillon i Fredericia, den 4de November 1844 som Premierlieutenant til 16de Linie-Bataillon i Rendsborg. I Foraaret 1847 blev han commanderet til midlertidig Tjeneste ved 1ste Linie-Bataillon, med hvilken han derfor kom til at rykke ud i 1848, og hvis Commandeur, Olaf Rye, omtaler hans Deltagelse i de første Kampe paa følgende Maade: »Han har ved Flensborg vist særdeles Mod og Uforfærdethed og var paa de mest udsatte Punkter stedse i Spidsen for sit Mandskab; ved Slesvig styrtede han frem over Dannevirke, opmuntrede Mandskabet til at følge efter sig og hjalp til at drive Fjenden tilbage over 3 Hegn, indtil han blev truffet af en Kugle i Skulderen.» Saaret var haardt og, da Bataillon en noget senere maatte gaae tilbage, faldt Baggesen i fjendtligt Fangenskab. Den 13de September s. A. erholdt han Dannebrogordenens Ridderkors. Efter i April 1849 at have deltaget i Fremrykningen i Sundeved blev Baggesen i Maj Maaned commanderet til Kjobenhavns Exercerskole. Samme Efteraar fik han, der den 2den Juli s. A. var bleven karakteriseret, men først den 10de Januar 1850 blev virkelig Capitain, Commandoen over 3die Linie-Bataillons 2det Compagni. — Den 25de Juli 1850 dannede hans Compagni under Fremrykningen over Bøgmose 3die Linie-Bataillons højre Fløj, men blev skilt fra Resten af Bataillon og omsider nødsaget til at gaae tilbage for en overlegen Modstander. Under Retraiten, ved hvilken Compagniet, understøttet af to Com-

pagnier af 1ste Forstærknings-Bataillon under Capitain Sperling, i nogen Tid hævdede sin Stilling lige udenfor Bøgholt, faldt Baggesen, ramt af en Kugle i Hjertet. Hans Hustru, Frederikke Dorthea Charlotte Elisabeth, født Ellertsen, hvis Fader var Grosserer i Kjøbenhavn, overlevede ham med 2 Døtre.

Baggesen var en høj, rank Skikkelse med et vindende Udvortes og var paa Grund af sin Ligeførehed og Hjertensgodhed meget afholdt af Venner og Undergivne. I sit Hjem var han en omhyggelig og kjærlig Familiefader, i Tjenesten en dygtig Soldat og en brav Kammerat.

Ludvig Frederik August Lunddahl

var født den 12te August 1820 i Maribo, hvor hans Fader, Kammerraad Hans Jacobsen Lunddahl, var Amtsforvalter; Moderen hed Charlotte Amalie, født Rye. Efter i Hjemmet at have nydt Undervisning af en Huslærer kom Sønnen, 13 Aar gammel, til Kjøbenhavn for at uddannes til Officer; ligesom hans ældre Broder, senere Oberst C. C. L. Lunddahl, ønskede han at indtræde i Artilleriet og var alt 1836 saavidt fremme i Kundskaber, at han vilde have kunnet indstille sig til Adgangsexamen til den kongelige militaire Højskole. Da man imidlertid endnu ikke ansaa ham for moden til at indtræde som Elev paa Skolen, lod han sig antage som frivillig Overjæger i jyske Jægercorps. 1838 bestod han Adgangsprøven, blev Secondlieutenant i Artille-

riet uden Anciennetet, bestod 1840 Oprykningsexamen og fik nu tillagt Anciennetet af 21de September 1838, men forlod den 25de August 1842 Højskolen uden Afgangsexamen og blev med sin Anciennetet ansat som Second-lieutenant ved 1ste Jægercorps. Allerede 3 Aar senere erholdt han Tilladelse til at træde à la suite i Jægerne for som Sectionsingenieur at deltage i Bygningen af Bane-strækningen Kjøbenhavn-Roskilde. 1846 gjorde han en Rejse til Norge paa Foranledning af Jernbanebestyrelsen, ligesom han det følgende Aar, da han var bleven ansat som Stationsinspecteur i Roskilde, gjorde en Rejse til Nordtyskland, Sachsen og Preussen for at sætte sig ind i Banernes Drift. Efter hans Hjemkomst blev Revisionen af et Project til Banens Forlængelse til Korsør ham overdraget. Den 1ste Januar 1847 var han rykket op til Premier-lieutenant, og da han ved Krigens Udbrud atter meldte sig til Tjeneste ved Hæren, blev han ansat som Adjutant ved 1ste Reserve-Jægercorps, der i 1848 ikke kom til at deltage i nogen Kamp, hvorimod det 1849 var i Ilden ved Avnhølden 5te og Ullerup den 6te April, Krybily den 3die og Gudso den 7de Maj, Udfaldet fra Fredericia den 30te Juni samt endelig i Slaget den 6te Juli. Lunddahl deltog med Ære i alle disse Affairer, blev efter det sidstnævnte Slag ansat som midlertidig Compagnicommandeur ved Corpset og modtog den 9de September Dannebrogssordenens Ridderkors. Den 18de October s. A. blev han forsat til 1ste Reserve-Bataillon som Chef for 2det Compagni og laa nu i Vinter-quarter paa Als. Den 22de Marts 1850 blev han Capitain. Den 25de Juli faldt han i Øvre Stollik, da Hovedreserven tilbageerobrede Byen, ramt af en Kugle i Tindingen.

Lunddahl skildres som en ivrig og energiek Natur, baade som Soldat og som Jernbaneembedsmand, altid meget afholdt af sine Undergivne, som han ogsaa udenfor den egentlige Tjeneste tog sig meget af. Han var derhos en Mand med mange Interesser, særligt for Theatret. Den 15de Maj 1847 havde han ægtet en danskfødt Skuespillerinde ved Theatret i Christiania, Alvida Hardenberg, i hvilket Ægteskab der fødtes en Søn og 3 Maaneder efter Faderens Død en Datter.

Henrik Christian Theodor Dau,

Søn af Capitain ved Kongens (Frederik VI's) Regiment, Niels Ludvig Dau, og Hustru Henrikke Sophie, født Platou, var født i Kjøbenhavn den 6te Marts 1822. Han mistede tidligt sin Fader og kom, 14 Aar gammel, paa Landcadet-academiet, hvor han 5^{1/2} Aar senere tog Officersexamen; efter endnu et Aar at have gjort Tjeneste som Repetent afgik han den 1ste November 1842 som Secondlieutenant med Anciennetet af 1ste November 1840 til 4de Linie-Bataillon. Her tjente han sammen med sin 18 Aar ældre Broder, Carl Wilhelm Dau, der allerede i flere Aar havde været Capitain, da den yngre blev Officer. og som ved mange Løjligheder tog sig broderligt af ham. De rykkede ud sammen 1848 og deltog i Kampene ved Bov, Slesvig og Nybel. Da Bataillonens Commandeur, Oberstlieutenant Blom, i Begyndelsen af Juni overtog en Brigade, fik den ældre

Dau midlertidigt Commandoen over 4de Linie-Bataillon, og den yngre, der den 27de Maj s. A. var forfremmet til Premierlieutenant, Commandoen over hans Compagni, som han førte i Slaget ved Dybbøl den 5te Juni. Under Kampen om Stenderup By »loses han baade for tappert Angreb og for modigt at have holdt Byen og understøttet de tilbagevigende Tropper.« Efter Felttogets Slutning modtog de begge Brødre den 13de September Dannebrogordenens Ridderkors. Endnu i den første Del af Felttoget 1849 stode de ved hinandens Side; de deltog i Fremrykningen i Sundevad, men under den senere Del af Felttoget laa Bataillonen paa Als. Efter Slaget den 6te Juli blev Carl Dau Major og forlod Bataillonen; Christian Dau afgik i Foraaret 1850 som Compagni-commandeur til 4de Forstærknings-Bataillon. Den 24de Juli s. A. saaes Brødrene for sidste Gang — atter ved en By ved Navn Stenderup. Da Majoren her om Eftermiddagen rykkede frem med sin Bataillon (5te Forstærknings-) som Reserve for Forposterne, mødte han sin Broder, der, haardt saaret i Kampen ved Elmskov, blev baaret ud af Slaget. Han var ramt i Hoften, og Saaret syntes, efterat han var evacueret til Garnisons Hospitalet i Kjøbenhavn, flere Gange at ville læges, men hver Gang brød det op igjen. Efter den 6te October at være udnævnt til Capitain afgik han ved Døden den 4de November og blev den 7de s. M. begravet paa Garnisons Kirkegaard i Kjøbenhavn. Han havde ikke været gift.

Han efterlod sig Mindet om en tapper, nidkjær og dygtig Soldat og en brav Kammerat, agtet og afholdt af Heje og Lave.

Gustav Wilhelm Blom

var ældste Søn af Oberst i Infanteriet, Hans Jørgen Blom, og Hustru Mathea Elisabeth, født Lütken. Født i Kjøbenhavn den 26de September 1826, gjennergik han med Udmærkelse Efterslægtsselskabets Realskole og blev, 16 Aar gammel, optaget som Elev paa den kongelige militaire Højskole samt udnævnt til Secondlieutenant i Artilleriet. Efter at have bestaaet Oprykningsexamen fik han Anciennetet fra 1ste November 1842 og indtraadte i Ingenieurafdelingen, men da Undervisningen i Højskolens ældste Afdeling paa Grund af særlige Forhold afbrødes i Maj 1845, afgik Blom til Tjeneste ved Ingenieurcorpset. Ved Undervisningens Gjenoptagelse 1846 erholdt han Tilladelse til at træde over i Generalstabsafdelingen og afgik i Foraaret 1848 herfra som Nr. 1. Den 10de April s. A. udnævntes han til Premierlieutenant med Anciennetet fra 1ste Maj 1846 og ansattes efter at have gjennergaaet en Artilleri-Exercerskole som Adjutant ved Artillericommandoen paa Als i den ved Nybøl faldne Premierlieutenant Collstrops Sted. I Felttoget 1849 gjorde han Tjeneste ved Fæstningsartilleriet i Fredericia, hvornæst han for som Generalstabsaspirant at gjennergaae Infanteritjenesten blev ansat ved 12te lette Bataillon under Oberst Læssøe. Under 4de Marts 1850 reserveredes der ham Capitains Anciennetet; den 25de Juli faldt han for en fjendlig Riffelkugle under et Angreb paa Defileet mellem Isted Sø og Langsø.

Udrustet med et ualmindeligt livligt og klart Hoved, kastede Blom sig med Iver over Alt, hvad han tog fat paa. 18 Aar gammel, gav han saaledes i en Debat i

»Fædrelandet« om den Aand, hvori »Militairt Repertorium« burde redigeres, nogle Indlæg, der, om de end bære Præg af hans Ungdommelighed, dog paa den anden Side ere betegnende for hans tidlige Udvikling. At han ligeledes stod højt baade i Henseende til Aand og til Hjerte, derom vidne saavel en Samling Poesier, han selv udgav i 1847, som de Digte, der i Anledning af hans Bortgang kom frem fra flere Sider, bl. A. fra N. F. S. Grundtvig.

Frantz Leonhardt Popp,

Søn af Stempelpapirforvalter i Nationalbanken J. V. D. Popp, var født i Kjøbenhavn den 22de November 1818. 14 Aar gammel, blev han Landcadet, 8 Aar senere Secondlieutenant ved oldenborgske Infanteri-Regiment i Rendsborg med Anciennetot fra 1ste November 1839. Ved Reorganisationen 1842 kom han til 3die Linie-Bataillon, hvor han, der den 27de Maj 1848 blev Premierlieutenant, stod i Felttogene 1848 og 1849, sidstanferte Aar som Adjutant, og gjorde saa god Fyldest, at Bataillonens indstillede ham til Decoration. Det følgende Aar fik han Compagni ved 2den Forstærknings-Bataillon. Den 25de Juli ramtes han ved Kampen om Isted By af et Skud i Hovedet. Han blev ført til Lazarethet i Flensborg, hvor han undergik en Operation (Trepanering), og blev dernæst, da han ønskede at samles med sin Familie, transporteret til Kjøbenhavn, men paa Vejen mistede han Bevidstheden og døde uden at have

faaet den igjen den 4de August paa Garnisons Hospitalet. Han ligger begravet paa Kjøbenhavns Garnisons Kirkegaard. Han efterlod Enke, Lina, født Gottwaldt, og 2 Sønner.

Popp skildres som en Soldat af den gamle Skole. noget stiv og tør, men rolig og bestemt under alle Forhold.

Harald Vilhelm Valdemar Beck *)

stammede fra en Slægt, der siden Begyndelsen af det 17de Aarhundrede har tjent i den danske Hær og 1777 blev optaget i Adelstanden. Hans Fader, Jens Johan Frederik Beck, stod som Capitain i Livgarden til Fods og var gift med Christine Cathrine Harboe. Beck var født den 3die Januar 1822 som den yngste af 4 Brødre; da Forældrene døde kort efter hinanden, tog Kong Frederik VI sig af ham og satte ham 1836 ind paa Landcadet-academiet. Efter i 1842 at have bestaaet Officersexamen og dernæst endnu et Aar at have gjort Tjeneste som Repetent afgik Beck som Secondlieutenant med Anciennetet fra 1ste November 1841 til 1ste Linie-Bataillon, hvor han endnu stod ved Fjendlighedernes Udbrud i 1848. Han deltog i Slagene ved Bov og Slesvig, i hvilket sidste han blev

*) Navnet er tidligere i Værket i Overensstemmelse med foreliggende officielle Actstykker skrevet Bech, men er her efter Oplysninger, modtagne fra Familien, rettet til Beck. Noget lignende er Tilfældet med enkelte andre af de nedenfor omhandlede Officerer.

haardt saaret og fanget, samt nævnet med Roes i Rapporten af Bataillonscommandeuren, Olaf Rye. Den 27de Maj s. A. blev han Premierlieutenant, kom i Foraaret 1849 til 3die Forstærknings-Bataillon og udmærkede sig atter i Slaget ved Fredericia, saa at han den 9de September s. A. be-naadedes med Ridderkorset. I Slaget ved Istød blev han, idet han tæt foran Sorteøj raadslog med en Kammerat om den videre Fremrykning mod Fjendens Indskjæringer ved denne Høj, paa samme Tid ramt af 2 Kugler, af hvilke den ene, i Tindingen, øjeblikligt gjorde Ende paa hans Liv.

Beck blev af sine Kammerater sat ualmindeligt højt baade som Soldat og som Menneske; »han var en Perle«, har en af disse udtalt. I sin ydre Fremtræden var han elskværdig, ligefrem og beskeden.

Hermann David Monrad Kall

var født i Kjøbenhavn den 20de Juni 1826; Forældrene vare Johan Kall, Dr. juris, senere Kammerraad og Byfoged i Vordingborg, og Hustru Ellen Barbara Abigael, Datter af Generalpostdirecteur David Monrad. I sit 9de Aar kom den unge Kall i Huset hos en Onkel, Etatsraad Mazard de la Garde, Postmester i Helsingør, og da Denne fandt, at den livlige og opvakte Dreng maatte egne sig til Officer, sendte han ham nogle Aar senere til Kjøbenhavn, hvor han blev sat i Huset hos Capitain i Søetaten Presilius, hvis Hus var meget søgt som Hjem for unge Mennesker,

derskulde uddannes til Land- eller Søofficerer. Samtidigt blev Kall i Professor Mariboës Institut forberedt til den kongelige militaire Højskole, og Jernfid i Forbindelse med gode Evner bragte ham saavidt, at han allerede 1842 kunde fremstille sig til Adgangsexamen; men en under denne opstaaet typhoid Feber forhindrede ham i at fuldende den. De to Aar, han nu fik til yderligere Forberedelse, vare dog, hvad han selv senere erkjendte, i mange Henseender meget heldige for hans Udvikling. 1844 bestod han Adgangsexamen og 1846 Oprykningsexamen, hvorefter han indtraadte i Ingenieurafdelingen. Da nu Krigen udbrod nogle Maaneder, forinden Klassen ordenligvis skulde have været afsluttet, blev der ingen Afgangsexamen holdt, men Rangeringen afgjordes af en Jury, ved hvis Kjendelse Kall blev Nr. 3 af 7 Elever. Han havde Anciennetet som Secondlieutenant i Artilleriet fra 1ste August 1844, men blev nu forsat til Ingenieurcorpset med Anciennetet fra 1ste August 1846; allerede under 27de Maj 1848 blev han udnævnt til Premierlieutenant i Corpset. Ved Feltingenieurdetachementets Oprettelse blev han Adjutant hos Chefen, Major Lunding, og deltog som saadan i Slaget ved Slesvig samt i Fægtningerne den 28de Maj og 5te Juni. Da Lunding det følgende Aar blev ansat som Commandant i Fredericia, vedblev Kall, hvem han satte megen Pris paa, at fungere som Adjutant hos ham. Under Belejringen mistede Kall to af sine nærmeste Kammerater, Ingenieurlieutenanterne Bjerregaard og Holm, hvis Død han tog sig meget nær. Han selv synes ikke at have deltaget i nogen egenlig Kamp, men hans Stilling var dog langt fra uden Fare, idet der gjentagende Gange slog Bomber ned i de Localer,

hvor han dagligt opholdt sig. Han arbejdede dog ufortrødent, men paadrog sig ved Overanstængelse en Øjensygdom, der, skjøndt han om Vinteren gjennergik en Cur i Kjøbenhavn, foreløbigt gjorde det umuligt for ham at tjene i hans eget Vaaben. Ved Fjendlighedernes Gjenoptagelse erholdt han derfor ofter Ansøgning Tilladelse til at gjøre Tjeneste i Infanteriet og blev ansat ved 13de Linie-Bataillon. I Bataillonens Rapport over Slaget den 24de Juli omtales den Standhaftighed, hvormed han (tilligemed Premierlieutenant Gorm) holdt sig ved Elmskov, efterat Størstedelen af Bataillonnen alt var i Tilbagegang, og atter den følgende Dag omtales hans Tapperhed, da Bataillonnen blev overfaldet, idet den rykkede igjennem Øvre Stollik; tre Gange stormede Kall et Hus for at standse Fjendens Fremrykning, den tredie Gang blev han paa Pladsen, truffen af flere Kugler.

Kall og en Kammerat (Lieutenant Valdemar Bauditz) havde Aftenen før Slaget lovet hinanden, at den, der levede, hvis den Anden faldt, skulde underrette hans Nærmeste derom; af denne Vens Brev hidsættes følgende Linier: •Agtet og elsket, som han var af Enhver, der kjendte ham, troer jeg ikke, at Mange ville blive saaledes savnede og begrædte som han; jeg vil aldrig glemme hans ædle Sind og gode Hjerte. •

Gustav Hugh Carstensen

var Sou af Geheimelegationsraad J. A. H. Carstensen, kgl. dansk Generalconsul i Marokko, og Hustru, født Ulrich.

Han var født i Algier den 1ste August 1827, men kom allerede som Dreng til Danmark, hvor han, knap 16 Aar gammel, blev Student med Hovedcharacteren Laudabilis. Han forlod dog snart Studeringerne og indtraadte den 1ste November 1844 i Landcadetacademiets Afgangsklasse, hvorfra han afgik et Aar senere som Secondlieutenant med Anciennetet fra sin Indtrædelses Dato. Han ansattes ved 2det Jægercorps i Helsingør, men blev, da han den 1ste August 1846 efter bestaaet Adgangsexamen indtraadte som Elev paa den kongelige militaire Højskole, sat à la suite i Jægerne. Da Skolens Virksomhed i 1848 blev suspenderet paa Grund af Krigen, og Eleverne afgik til Tjeneste ved Hæren, blev Carstensen ansat ved 1ste Jægercorps og deltog med dette i Felttoget 1848, bl. A. i Slaget ved Slesvig. I Vinteren 1848—49 erholdt han efter Ansegning Tilladelse til at gennemgaae Artilleriets praktiske Skoler, hvornæst han, der den 22de Januar 1849 var udnævnt til Premierlieutenant, under det paafølgende Felttog forrettede Tjeneste først ved de faste Batterier paa Als, senere ved Espingolbatteriet Schøning. Efter i Vinteren 1849—50 med sine Kammerater at have gennemgaaet et 4 Maaneders Repetitions-cursus ved Højskolen blev Carstensen, da Fjendlighederne atter brød ud, ansat som Adjutant ved 2den Divisions Artillericommando (Oberstlieutenant Fuhrmann). Han faldt den 25de Juli ved Øvre Stollik, ramt af 3 Kugler, hvoraf en i Brystet, idet han, som det hedder i Rapporten, »ved egen Opoffrelse søgte at befrie Capitain Baggøsen,« der med en Del af sit Batteri efter store Tab var falden i Fjendens Hænder.

Gustav Carstensen var et livligt og begavet Menneske,

Kammeraternes Yndling paa Grund af den Elskværdighed og Ufortrødenhed, hvormed han stadigt forstod at sætte en eller anden Lystighed i Gang. Under Krigens Anstrængelser og Farer bevarede han dette gode Humeur og viste sig, hvor han fandt Lejlighed, som en snarraadig og tapper Soldat.

Magnus Thorvald Ørsted,

fodt i Kjøbenhavn den 11te Juni 1827, var yngste Søn af Jacob Ørsted, Registrator i Statsgjældsdirectionens Archivcontoir, og Hustru Charlotte Amalie, født Svardalin. Den 1ste November 1841 blev han Landcadet og efter at have taget Officersexamen den 1ste November 1845 Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetet et Aar tilbage. Efter endnu et Aar at have gjort Tjeneste ved Academiet som Repetent kom han til 9de Linie-Bataillon, med hvilken han deltog i Felttoget 1848. I Foraaret 1849 blev han forsat til 4de Forstærknings-Bataillon, der dog dette Aar ikke tog activ Del i noget Slag, hvorimod den i 1850 kom i Ilden saavel den 24de som den 25de Juli. Den første af disse Dage blev Commandeuren for Bataillonens 1ste Compagni, Premierlieutenant Dau, saaret, og Ørsted førte derfor den 25de Commandoen over dette Compagni; det omtales i Rapporten, at han under den haardnakkede Kamp om Teglværket ved Bøgholt som Compagnicommandeur har ledet Bevægelsen med sand Uforfærdethed og Rolighed, indtil han henimod Kampens Slutning blev ramt af en

Kugle i Brystet. Først den 15de August afgik han ved Døden paa Lazarethet i Flensborg.

Ved den stille, beskedne og pligtro Maade, hvorpaa Ørsted røgtede sin Gjerning, havde han i fuldt Maal erhvervet sig sine Foresattes, Kammeraters og Undergivnes Tillid og Hengivenhed.

Waldemar Fønss

blev født paa Søbysogaard paa Fyen den 9de August 1829 ; Forældrene vare Kammerjunker, senere Kammerherre, J. R. Th. von Fønss og Hustru, født Hillerup, der tidligere havde været gift med Lieutenant i Sæetaten J. K. D. Vedel Efter at have nydt Undervisning i Hjemmet til sit 15de Aar kom Waldemar Fønss i Huset hos daværende Capitain Vett og allerede i Efteraaret 1844 paa Landcadetacademiet, hvorfra han i April 1848 afgik som Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetet af 1ste November 1847, ifølge den afholdte Jurys Kjendelse som Nr. 2 af 40 Kammerater. Han blev ansat ved 3die Reserve-Jægercorps, men kom det følgende Aar til 12te lette Bataillon, hvis Commandeur, Oberstlieutenant Læssøe, tog sig særligt af hans militaire Uddannelse. Den 22de Juli 1849 blev han Premierlieutenant. Den 25de Juli 1850 havde han Æren af sammen med Premierlieutenant Brackel at tage en fjendlig Kanon i Terrainet mellem Isted Sø og Langsø; ved den derpaa følgende Kamp i Kathrineskov faldt Fønss, truffen i Panden af en Kugle, der dræbte ham paa Stedet.

Fönss var et livligt og elskværdigt Menneske, en smuk og elegant Personlighed. Udrustet med Aandsnær-værelse og praktisk Sands samt gode Evner til at omgaaes Andre, var han altid kjæk og ufortrøden til sin Tjeneste. Han vilde derfor, hvis det var blevet forundt ham, sikkert have udviklet sig til en meget dygtig Officer.

Jens Peter Sophus Nellemann

var født den 17de August 1830 i Gladsaxe, hvor hans Fader, Capitain Christian Frederik Nellemann, der s. A. havde taget sin Afsked som Regimentsqvartermester ved 1ste Livregiment, havde bosat sig; Moderen, Sophie, født Jean, var af fransk Slægt. 14 Aar gammel, kom Nelle-mann fra Efterslægtsselskabets Skole paa Landcadetacademiet og blev i April 1848 Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetet af 1ste November 1847. Han blev ansat ved 1ste Reserve-Bataillon, men blev den 26de Januar 1849 efter derom indgiven Ansøgning forsat til Cavaleriet. Han gjennemgik nu Skolen paa Jægersborg og blev ansat ved 3die Dragon-Regiment, men snart efter forflyttet til 4de Dragon-Regiment, hvor han først gjorde Tjeneste ved Regimentets 3die Escadron i Næstved, men om Efteraaret, efterat han den 22de Juli havde faaet Premierlieutenants Charakter, kom til 1ste Escadron (Ritmester Meyer), der henhørte til den paa Als cantonnerende 3die Cavaleri-Division. I 1850 blev Regimentet samlet under 2den Di- vision, og den 25de Juli horte Nellemann med sin Deling

til dennes Hovedstyrke. Da der, efterat Øvre Stollik var passeret, faldt Skud i Queuen af Colonnen, blev han beordret tilbage for at rense Byen, ledsaget af 2 af Divisionens Adjutanter, Capitain P. Bauditz og Premierlieutenant O. Vaupell. Attaquen udførtes med glimrende Tapperhed, men afsloges af Fjendens langt overlegne og godt dækkede Fodfolk; Officererne bleve paa Pladsen, Bauditz kvæstet under sin Hest, Vaupell saaret og Nellemann falden.

Han omtales som et stille, beskedent og meget elskværdigt Menneske.

Vilhelm Otto Orlamundt,

Søn af Fuldmægtig ved Kjøbenhavns Toldkammer, senere Kammeraad og Contoirchef sammesteds, Frederik Carl Orlamundt, var født i Kjøbenhavn den 1ste April 1830. Han indtraadte paa Landcadetacademiet 1843 og afgik 1848 som Secondlieutenant med Anciennetet af 1ste November 1847. Han gjorde først Tjeneste ved 1ste Reserve-Bataillon, men blev næste Foraar forsat til 3die Forstærknings-Bataillon. Den 22de Juli 1849 blev han Premierlieutenant. Den 25de Juli 1850 blev han saaret og fanget under Kampen i Bøgmose og døde samme Dag i Slesvig, hvor han blev begravet paa Friederichsberg Kirkegaard.

Han skildres som en hæderlig Charakter, en brav Kammerat og en finck Officer. Hans Væsen var stille og noget melancholsk.

Johan Wilhelm Baron Guldencrone

blev født den 15de Marts 1830 i Skanderborg, hvor hans Fader, Baron C. F. Guldencrone, der tidligere havde været Officer i 2det jydsk Infanteri-Regiment, dengang var Amtsforsvalter; Moderen var Datter af Admiral Bardenfleth. Kun 5 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, kom Sønnen i Huset hos den danske Gesandt i Stokholm, Grev Ludvig Moltke, gift med hans Moders Søster, og de 8 Aar, han nu tilbragte i det fornemme Diplomathus, kunde spores i hele hans senere Udvikling. Da det var Bestemmelsen, at han skulde uddannes til dansk Officer, blev han 1843 sendt til Kjobenhavn og kom i Huset hos Forstanderen for Friis's Realskole, hvorfra han Aaret efter dimitteredes til Landcadetacademiet. Flittig og velbegavet, som han var, gjennemgik han med Lethed de forskjellige Klasser og var Elev i Afgangsklassen, da han i April 1848 uden Examen blev udnævnt til Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetæt af 1ste November 1847. Han blev ansat ved 3die Reserve-Bataillon og kom saaledes til sin Sorg i lang Tid ikke til at tage activ Del i Kampen. Først ved Haderslev den 29de Juli kom han til at vexle nogle Kugler med Fjenden og heulede strax Opmærksomheden paa sig ved sit Mod og sin Snarraadighed. Om Vinteren gjennemgik han ved 3die Jægercorps en Commandoskole, som han ofte senere med Anerkjendelse omtalte. Ved Officersfordelingen i Februar 1849 kom Guldencrone til 3die Reserve-Jægercorps, og da dette Corps den 6te April ved Ullerup tog Oprensning for den Skygge, Hoptrup-Affairen havde kastet paa dets Navn, blev Guldencrone med Udmærkelse nævnt

i Rapporten for den Del, han havde deri. I Resten af Feltoget hørte Corpset til Besætningen paa Als, hvor Guldenchrone, der den 22de Juli s. A. blev udnævnt til Premierlieutenant, nu kom til at tilbringe henved 5 Fjerdingsaar, der kun afbrødes ved et Besøg hos Forældrene i Kjøbenhavn under Vaabenhvilen, og om end Tiden flittigt anvendtes til Øvelser og Selvstudium, gik den dog tidt noget trangt for den livlige unge Mand. Imidlertid modnedes han i det Ydre som i det Indre, og medens han ved sin Afgang fra Academiet var en slank Yngling med et smukt og intelligent, men noget barnligt Udortes, havde han i Felten udviklet sig til en ualmindeligt elegant og kraftig ung Mand. Hans Compagnicommandeur var daværende Capitain E. du Plat, og da Denne i Juli 1850 blev beordret til at afgaae med en Expedition til Femern, tog Corpscommandeuren ikke i Betænkning at lade den knap 20aarige Guldenchrone rykke ind i Sundeved som Fører for Compagniet; under de derpaa følgende anstrængende Marche- og Forpostdage gjorde Denne ikke hans Forventninger til Skamme. Den 25de Juli, da Corpset over Rømmek rykkede til Undsætning for de i Isted kjæmpende Afdelinger af 5te Brigade, var Guldenchrone med sit Compagni i Spidsen ved Overgangen over Aaen og Angrebet paa den brændende By; her faldt han, dødeligt truffen af en Kugle i Brystet, og udaandede kort efter i sine Folks Arme.

Det var store Forhaabninger, der bleve lagte i Graven med ham, og den Sorg, der greb Compagniet ved den elskede Førers Bortgang, bredte sig til vide Kredse, hvor Alle, der have kjendt den ædle Yngling, bevare Mindet om hans ridderlige Sind og trofaste Charakter.

Carl Emil Freiesleben

var af en gammel, oprindeligt tysk Slægt, hvis danske Stamfader var kommen her til Landet 1709 med et af de fra kejserlig Tjeneste hjenvendte Rytterregimenter. Ritmester ved slesvigske Kyradsers-Regiment, Peter Christian Freiesleben, og Hustru Mathea, født Buus, vare Forældre til den her omhandlede Officer, der var født i Horsens den 10de November 1827 og efter et 5aarigt Ophold paa Landcadetacademiet den 24de April 1848 blev Second-lieutenant i Infanteriet mod Ancionnetet af 1ste November 1847. Han kom først til 5te Reserve-Bataillon og deltog i Felttoget 1848, hvor Bataillonens dog ikke spillede nogen betydelig Rolle. Ved Fordelingen i Februar 1849 kom Freiesleben til 3die Jægercorps; han stod ved 4de Compagni (Münnich) og omtales særligt for sin flinke Deltagelse i Slaget ved Kolding den 23de April, hvor Compagniet ved Senderbro dækkede Corpsets Retraite. I Maj s. A. blev han forsat til den under Organisation værende 4de Forstærknings-Bataillon, der under Belejringen hørte til Fredericias Besætning. Freiesleben blev strax udtaget til Bataillonsadjutant og blev Premierlieutenant den 22de Juli s. A. Efterat Bataillonens om Vinteren havde ligget i Qvarter i Freieslebens Fødeby Horsens, kom den i Ilden saavel den 24de som den 25de Juli; sidstnævnte Dag faldt han under Kampen i Bøgmose.

Brigadecommandeuren, Oberst Irminger, gav ham det smukke Eftermæle, at han »ved sin udmærkede Tapperhed og sjeldne Iver for sin Stand berettigede til de bedste Forhaabninger.«

Peter Christian Bechmann

var født i Kjøbenhavn den 27de November 1822. Hans Fader, musikalsk Instrumentmager Andreas Bechmann, døde, medens Sønnen endnu gik i Skole, og hans Moder, Charlotte, født Petersen, blev nogle Aar senere anden Gang gift med Musiklærer C. Speer. Peter Bechmann blev 1841 Student fra det von Westenske Institut, tog ligeledes 2den Examen og valgte Retsvidenskaben til sit Studium; men alvorlig og ærekjær, som han var, kunde han ikke finde sig i at ligge Moder og Stiffader til Byrde, hvorfor han tillige modtog en Ansættelse ved Postvæsenet, i hvis Revisions-contoir han først arbejdede som Volontair, indtil han 1846 erholdt fast Ansættelse som Postskriver i Personpostcontoi-ret. Imidlertid vedblev han at forberede sig til Embedsexamen og gjorde derhos som Student Tjeneste i Kongens Livcorps, hvor han den 3die Marts 1846 udnævntes tli Secondlieutenant. Ved Krigens Udbrud meldte han sig tilligemed flere andre af Corpsets Officerer ved Hæren og ansattes den 27de April 1848 ved 2den Reserve-Bataillon, ved hvilken han gjorde Tjeneste under alle 3 Felttog, medens han under Vaabenstilstanden 1848—49 og ligeledes 1849—50 var permitteret for at fortsætte sine Studeringer og varetage sin Bestilling i Postvæsenet. Den 19de August 1849 udnævntes Bechmann, der særligt i Fægtningerne ved Avnbøl og Ullerup den 5te og 6te April havde vist sig som en flink og uforfærdet Fører, til Premierlieutenant i Infanteriets Krigsreserve. Den 25de Juli 1850 faldt han, ramt af en Kugle i Brystet, under den haardnakkede Kamp om Gryde-

skov, hvor Bataillonen mistede næsten Halvdelen af sin Officersbesætning.

Bechmann var et kjærligt, men meget alvorligt Gemyt; Retskaffenhed og Pligtfølelse vare de fremtrædende Egenskaber i hans Charakter. Hans Bortgang var et haardt Slag for hans Moder, hvis eneste Barn han var, og for Stiffaderen, til hvem han var knyttet ved de hjerteligste Baand; men ogsaa mange andre Venner erfarede med dyb Beklagelse hans tidlige Bortgang.

Heinrich Theodor Strauss

var tydsk af Fødsel, idet han var født den 5te Juli 1816 i Elsterberg i Kongeriget Sachsen, og sagdes at være i Slægt med de berømte Wiener Componister af samme Navn. I sin Ungdom havde han ført et temmelig eventyrligt Liv, hvorved han hyppigt havde maatte skaffe sig Ophold ved at spille paa offentlige Steder. I 1840 kom han til Danmark og var en Tidlang Hornist ved 5te Jægercorps i Kiel; siden lykkedes det ham, der ikke var uden musikalsk Begavelse, at erholde Ansættelse som Reservemusiker i det kongelige Capel Hans Instrument var Ventiltrompeten, som han ogsaa under Krigen bestandigt førte med sig til Glæde for sig selv og Andre. Strauss havde af et oprigtigt Hjerte sluttet sig til sit nye Fædreland, og, da Krigen brød ud, stillede han sig uden Betænkning til Krigsbestyrelsens Raadighed. Han gennemgik en kort Commandoskole, hvor-

efter han den 30te April 1848 udnævntes til Secondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve og ansattes ved 4de Reserve-Bataillon. Medens denne Afdeling i 1848 ikke var synderligt i Ilden (den mistede i dette Felttog kun 1 Mand for Fjendens Kugler), blev Forholdet et andet det følgende Aar, og Strauss deltog nu med Ære i Fægtningen ved Haderslev, Slaget ved Kolding, Ryes Tilbagetog og Slaget ved Fredericia. Den 19de August 1849 forfremmedes han til Premierlieutenant i Krigsreserven og blev nogle Maaneder senere forsat til 1ste Reserve-Bataillon, med hvilken han rykkede ud i 1850. Sammen med sin Compagnichef, Capitain Lunddahl, faldt han den 25de Juli s. A. ved Hovedreservens Angreb paa Øvre Stollik; han efterlod Enke, Wilhelmine, født Erdemann, og 3 Børn. Han ligger begravet paa Farensted Kirkegaard.

Hans Død erfarede med Deltagelse af hans Kammerater saavel i 1ste som i 4de Reserve-Bataillon, da han var almindeligt afholdt paa Grund af sit aabne, muntre Sind og sin Tjenstvillighed. Ligeoverfor Mandskabet havde hans noget aparte Ydre og udpræget tyske Udtale gjentagne Gange bragt ham i vanskelige Situationer, men ogsaa her havde han efterhaanden vundet Anerkjendelse ved sin ubestridelige Tapperhed og store Godmodighed.

Just Ludwigsen Homann

var født i Kjøbenhavn den 30te August 1819; 18 Aar gammel, blev han Student fra Borgerdydskolen i Kjøben-

havn med Charakteren Laudabilis, tog Aaret efter 2den Examen og begyndte at studere Jura. Efter nogen Tids Forløb forlod han dog denne Videnskab for at kaste sig over Studiet af Kunsten og dens Historie, hvilket han med saameget mindre Betænkelighed kunde hengive sig til, som han var eneste Barn af velhavende Forældre — Justitsraad, Kongens Foged i Kjøbenhavn, Peter Homann og Hustru Birgitte, født Ludwigsen. Han studerede nu flittigt paa de herværende Gallerier og Musæer og forskaffede sig paa samme Tid en ikke ubetydelig Samling af Kobberstik og Raderinger. Ved Siden heraf dyrkede han Skjønlitteraturen med Flid og Alvor, og i disse forskjellige Retninger var han alt inden Krigens Udbrud flere Gange optraadt som Forfatter; fra Tid til anden skrev han saaledes ogsaa mindre Digte, af hvilke der dog først samme Aar, han faldt, udkom en Samling.

Da Krigen udbrød 1848, havde han flere litteraire Foretagender under Arbejde, men hverken Hensynet hertil eller til det uerstattelige Savn, hans Bortgang vilde volde hans Forældre, hvem han altid havde været den kjærligste Søn, formaaede at holde ham tilbage. Han forlod pludseligt Kjøbenhavn og stødte til Hæren netop under Paniken i Flensborg. Han meldte sig strax som Frivillig ved 2den Linie-Bataillon og var alt forfremmet til Corporal, da han med Ære nævnes i Bataillonens Rapport for sit Forhold under Fægtningen i Sundeved den 28de Maj. Efter ligeledes at have deltaget i Affairen ved Dybbøl den 5te Juni afgik han til Kjøbenhavn for at gjennemgaae en Commandoskole. Den 1ste September udnævntes han til Secondlieutenant i Krigsreserven og kom nu til 1ste For-

stærknings-Bataillon, hvor han forblev til sin Død. Atter i 1849 fremhæve Rapporterne hans Mod og Conduite i Affairen ved Avnbøl samt i Slagene ved Kolding og Fredericia, og den 19de August s. A. forfremmedes han til Premierlieutenant i Krigsreserven. I Slaget ved Isted var Compagniet Gertz, hvorved Homann stod, attacheret Reserve-cavaleriet og blev den 25de Juli om Morgenen sendt frem mod Bollingsted, der var besat af Insurgenterne. Under dette Angreb faldt Homann, ramt i højre Side af Brystet af en Kugle, der gik ud gennem Ryggen; han udaandede med et Par opmuntrende Ord til sine Folk, af hvilke flere bleve dræbte og saarede under Bestræbelserne dels for at komme ham til Hjælp, dels for at bære hans Lig bort. Hans Død følte med Smerte af Alle i Compagniet. Hans Lig blev efter at være bisat i Flensborg den 28de Juli ifølge Familiens Ønske ført til Kjøbenhavn og jordet i dens Gravsted paa Assistents Kirkegaard.

Homann var en Mand med en ædel, højsindet Tænke-maade, et varmt Hjerte og en lys, rolig Forstand. Han var noget stiv i sine Meninger, men ved Siden heraf venlig og beskeden i Omgang. Det er sagt om ham med et Citat fra en islandsk Saga: »Han var trofast mod Venner, men vanskelig i deres Valg».

Under Felttoget i Jylland 1849 havde han forlovet sig med en Datter af Apotheker Lassen.

Erik Adolph Hans Top Christensen

var født den 12te Juli 1824 i Roskilde, hvor hans Fader, senere Provst over Ærø og Sognepræst til Bregninge, da var Adjunct; Moderen hed Berthe Eleonore, født Trojel. I sit 14de Aar kom Adolph Christensen i Odense Cathedral-skole, hvorfra han blev Student 1842. Han begyndte at studere Medicin, men da dette Fag ved nærmere Bekjendskab ikke tilfredsstillende ham, forlod han Kjøbenhavn og var i nogen Tid Huslærer paa Fyen. Herfra var han atter vendt tilbage til Universitetet og havde taget fat paa det theologiske Studium, men varmtfølede, som han var for sit Fædreland og dets Ret, forlod han ved Krigens Udbrud anden Gang Universitetet og meldte sig som Frivillig ved 10de Linie-Bataillon, hvor hans Landsmænd fra Ærø og mange andre trofaste Sonderjyder tjente. Med denne Bataillon deltog Christensen i Slagene ved Bov den 9de, ved Slesvig den 23de April (fra hvilken Dag han forfremmedes til Corporal) og ved Dybbøl den 5te Juni. Han gjennergik dernæst en Commandoskole og blev den 9de September 1848 Secondlieutenant i Krigsreserven. I 1849 stod han ved 3die Forstærknings-Bataillon og kjæmpede atter hæderligt i Fægtningerne i Sundeved, men laa derefter i længere Tid syg i Odense, saa at han til sin store Sorg ikke kom til at deltage i Slaget ved Fredericia. Den 19de August s. A. blev han udnævnt til Premierlieutenant i Krigsreserven. Den 25de Juli 1850 blev han under 5te Brigades Fægtning i Bogmose ramt af en fjendelig Kugle, som knuste Kravebenet og løb ned langs Ryggen; to Mand, der løb til for at hjælpe ham, formanede han til at blive

paa deres Plads; kun tog han imod en Kappe til at brede over sig. Først sent fik han Lægehjælp og blev bragt til Lazarethet i Flensborg. I den Maaned, han laa her, tog særligt den for sin opoffrende Omhu mod de Saarede bekjendte Fru Agentinde Christiansen sig venligt af ham og vilde, da han syntes at være i Bedring, have taget ham hjem til sit Hus, men, muligen ved hans egen Uforsigtighed, forværredes hans Tilstand, saa at han ej kunde taale at flyttes. Endelig udaandede han den 28de August og blev den 31te s. M. jordet paa Flensborg Kirkegaard i den store Krigergrav.

Adolph Christensen havde som en flink og samvittighedsfuld Officer erhvervet sig Agtelse og Tillid saavel hos Foresatte som hos Undergivne. Han var derhos et sjældent elskværdigt Menneske, som sluttede sig varmt til dem, der stode ham nær, og havde let ved at forskaffe sig deres Venskab, saa meget mere som han havde et vindende Ydre, Lyst og Anlæg til legemlige Idrætter, f. Ex. Ridning og Dands, samt Talenter i flere Retninger; især gjorde han ved sit udmærket smukke Claverspil Kammerater og Venner megen Glæde.

Johan Sigismund Falkenskjold

var født den 5te October 1817. Faderen, Andreas Sehested Falkenskjold, havde tjent som Officer, sidst i sjællandske Jægercorps, indtil han 1815 blev Stempelpapircontrolleur

og gik af med Majors Karakter; Moderen hed Cathrine Hedvig, født de Leth. 16 Aar gammel, indtraadte Sønnen som Elev i de mechaniske Værksteder, som dengang vare forbundne med polytechnisk Læreanstalt, og arbejdede her til 1841. Han gik derefter til Udlandet for at uddanne sig yderligere, navnlig i Wien og Berlin, og efter i 1846 en kort Tid at have været hjemme i Anledning af Skiftet efter Forældrene etablerede han sammen med en tysk Compagnon en optisk Instrumentfabrik i Leipzig. Denne var alt kommen godt i Gang, da Krigen brød ud, men, Søn af en gammel Soldaterslægt, kunde Falkenskjold ikke rolig see til, medens Fædrelandet var i Fare, og trods Forestillinger fra Venner og Paarørende stillede han sig i Maj 1848 i dets Forsvarerers Række, hvor hans ældste Broder stod som Officer, en anden som Frivillig, en tredie som Underlæge og en fjerde som Maanedslieutenant i Flaaden. Han traadte som Frivillig ind i 1ste Jægercorps; da han fra ung af havde elsket Jagten, var han en udmærket Skytte, hvilket i Forbindelse med hans høje, kraftfulde Skikkelse snart henledede Opmærksomheden paa ham, saa at Corpscommandeuren, Major Wilster, efterat Falkenskjold med Hæder havde deltaget i Fægtningerne den 28de Maj og den 5te Juni, forfremmede ham til Overjæger og under 15de Juli s. A. indstillede ham til Officer. Han blev dog først efter om Vinteren at have gennemgaaet en Commandoskole den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Krigsreserven med Anciennetæt fra 1ste Januar s. A., hvornæst han blev forsat til 1ste Forstærknings-Jægercorps. Han udmærkede sig atter ved Adsbøl den 3die April og Fredericia den 6te Juli 1849 og forfremmedes den 19de

August s. A. til Premierlieutenant i Krigsreserven. Den 18de October næsteftter overgik han til 2det Forstærknings-Jægercorps og faldt den 25de Juli 1850 ved Stormen paa Isted By sammen med sin Compagnikammerat, Lieutenant Ohmeyer, idet de »med en beundringsværdig Koldblodighed stedse vare i de forreste Rækker under Fremrykningen,« hedder det i Rapporten.

Falkenskjold efterlod et smukt Minde ved sin elskværdige, aabne Charakter og sin jævne, bramfri Fremtræden. Han var ikke gift.

Carl Peter Christian Gautesen,

født i Kjøbenhavn den 19de August 1824, var ældste Søn af Fyrværker i det kgl. Artilleri og Dannebrogsmænd, Andreas Gautesen, og Hustru Anne Kirstine, født Nielsen. Faderen, der var en udmærket duelig Tegner, arbejdede meget for det daværende kongelige Stentrykkeri, og da Sønnen syntes at have arvet dette Talent, blev han efter sin Confirmation uddannet til Lithograph, særligt i Kaartgravuren, ved dette Instistut under Ledelse af Capitain C. Henckel. I Efteraaret 1848 meldte Gautesen, der i flere Aar havde gjort Tjeneste ved Kongens Livjægercorps og her var støget til Overjæger, sig som Frivillig; han ansattes først ved Frilods-Jægercompagniet, men blev efter Ansøgning forsat til 3die Jægercorps. I Vinterens Løb gjennemgik han Kjøbenhavns Commandoskole og blev den 10de Marts 1849 udnævnt til

Secondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve. Han fik snart Lejlighed til at vise sig som en rask og uforfærdet Soldat og nævnes med Hæder for sit Forhold i Sundeved den 3die og den 13de April samt ved Kolding den 23de April, saa at han allerede under 19de August s. A. udnævntes til Premierlieutenant i Krigsreserven I Slutningen af April var han bleven forsat til det nyoprettede 2det Forstærknings-Jægercorps, der i Resten af Felttogt 1849 hørte til Fredericias Besætning og i 1850 til 5te Brigade. I Slaget den 25de Juli stod Gautesen ved Corpsets 3die Compagni under Capitain Falkenskjold og overtog, da Denne under den hidsige Kamp om Isted By blev saaret, Commandoen over Compagniet, men ramtes kort efter selv af en Kugle, der hurtigt gjorde Ende paa hans Liv.

Hans Moder og Søster mistede i ham en kjærlig Son og Broder, efter Faderens Død deres trofaste Forsørger. Moderen tog sig hans Død saa nær, at hun selv gik bort nogle Maaneder senere.

Christian Carl Frederik Breede

var født i Kjøbenhavn den 26de August 1827, Søn af Capitain i Brandcorpset, Tømmermester J. H. Breede i hans første Ægteskab med Johanne Hummelgaard. Han fre-
 qventerede Metropolitanskolen, blev Student 1847 og var i
 Foraaret 1848 færdig til at gaae op til 2den Examen,
 da helligere Pligter kaldte ham. Han meldte sig som Fri-

villig og udnævntes allerede den 24de Maj 1848 til Second-lieutenant i Infanteriets Krigsreserve, hvornæst han forrettede Tjeneste først ved Kjøbenhavns Garnisons-Bataillon, siden ved 3die Forstærknings-Bataillon. Under Vaabenstilstanden var han permitteret, men ansattes i Foraaret 1849 ved 5te Forstærknings-Bataillon, der under Belejringen af Fredericia hørte til Fæstningens Besætning; Breedes Forhold under Belejringen omtales med megen Anerkjendelse af hans Foresatte. I Slaget den 6te Juli førte han en Styrke paa 90 Mand, der i Forbindelse med en Ingenieurafdeling under Ingenieurcapitain Lindes Ledelse anvendtes til Demolering af de fjendlige Forskandsningsarbejder. Efter ligeledes i Vinteren 1849—50 at have været permitteret nogle Maaneder og under 21de Februar 1850 at have erholdt Premierlieutenants Karakter indtraadte han atter i 5te Forstærknings-Bataillon, der laa i Cantonnement i Omegnen af Faaborg. Den 16de Juli overførtes Bataillon til Aabenraa og marcherede derefter Syd paa Breede var imidlertid bleven udtaget til Bataillonsadjutant og gjorde Tjeneste som saadan i Slaget ved Isted, indtil han under den hidsige Kamp i Bøgmose fandt Heltedøden, beklaget af hele Bataillon og ikke mindst af dens Chef, Major Dau, der dybt sørgede over Tabet af sin «brave og tappe Adjutant». Da Bataillon blev haardt trængt, kunde Breedes Lig ikke strax medtages, men er dog uden Tvivl begravet i den store Krigergrav i Flensborg.

I Hjemmet bæræd Breedes unge Forlovede, hans Stifmoder og Søkende hans tidlige Bortgang, der ligeledes i Studenterverdenen følte smerteligt paa Grund af hans elskværdige Karakter og alsidige Begavelse. I Krigs-

aarene havde han saaledes, foruden endel Digte, spredte i forskjellige Dagblade o. l., udgivet en Eventyrsamling, der blev modtaget med megen Anerkjendelse, og et større beskrivende Digt *•Vaabendaad og Vaabenhvile. •*

Jørgen Wilhelm Bache,

Søn af Koffardicapitain Jørgen Johan Schorup Bache og Hustru Marie Cathrine, født Tønder, var født i Kjøbenhavn den 18de August 1827. Han forberedte sig til dansk juridisk Examen, og efter i nogen Tid at have arbejdet paa Frederiksborg Amts Contoir fik han i 1847 Ansættelse som Volontair under Generalitets- og Commissariats-Collegiet. Ved Krigens Udbrud gik han med som Frivillig ved 9de Linie-Bataillon og udmærkede sig ved Ekørnførde den 21de og ved Slesvig den 23de April, hvor han fik et Saar i den venstre Arm, der maatte amputeres. Den 29de Maj 1848 udnævntes han til Secondlieutenant, i Krigsreserven, og skjøndt en Plads i Krigsministeriet stod ham aaben, og han desuden fik Tilbud om andre lønnende Ansættelser, meldte han sig alt i Juli Maaned, neppe helbredet af sit Saar, tilbage til Bataillon. I 1849 hørte han til dennes Depotcompagni, der under Major Kierulff var commanderet til Vesterhavseerne. Den 18de October s. A. blev han forsat til 4de Forstærknings-Bataillon og fik den 21de Februar 1850 Premierlieutenants Karakter. I Slaget den 25de Juli faldt Bache, hvis Forhold saavel paa denne Dag

som den foregaaende fremhæves i Bataillonens Rapport, under Kampen om Teglværket ved den sydvestlige Udkant af Bøgholt.

Bache var saavel fra Hovedets som fra Hjertets Side udrustet med sjældne Gaver, afholdt af Alle, der kom i Berøring med ham og besjælet af den mest levende Kjærlighed til Fædrelandet.

Jørgen Adolph Peter Møller

var født i Kjøbenhavn den 18de November 1825, Søn af Restaurateur J. Chr. Møller og Hustru, født Weilby. Han gjenngik det von Westenske Institut, tog 1841 examen artium med 1ste Karakter og Aaret efter 2den Examen, hvorefter han begyndte at studere Lægevidenskab, men forlod dette Studium for at læse til den kongelige militaire Højskole, i hvilken han efter bestaaet Adgangsexamen 1844 indtraadte som Elev. Samtidigt blev han udnævnt til Second-lieutenant à la suite i Artilleriet, men da han, der paa Grund af Sygdom ikke bestod Oprykningsexamen, paa ny indtraadte i Skolens yngste Afdeling den 1ste August 1846, blev hans Anciennetet, da denne senere tillagdes ham, først regnet fra sidstnævnte Dato. Heller ikke i 1848 fik han absolveret Oprykningsexamen, da Skolen blev hævet paa Grund af Krigen, og Møller kom nu efter at have modtaget den fornødne praktiske Uddannelse til Halvbatteriet Tillisch, hvor han stod, indtil han i Sommeren 1849 blev forsat til de faste Batterier paa

Fyen. I Maanederne September—December 1849 gennemgik han et Repetitionskursus ved Højskolen, og blev, da han derefter atter afgik til Hæren, ansat ved det 12 Pds. Batteri Baggesen. Den 8de Maj 1850 fik han Premierlieutenants Charakter. Under Episoden i Øvre Stollik den 25de Juli 1850, hvor Batteriet blev saa haardt medtaget, blev Møller ramt i Hovedet af en Kugle, der dræbte ham øjeblikligt.

Adolph Møller var en rask og tapper Soldat og — ligesom Gustav Carstensen, der var hans nærmeste Kammerat paa Højskolen, og som faldt ved hans Side — almindeligt afholdt for sit gode Hjerte og for det utrættelige Humeur, hvormed han førte an til alle lystige Foretagender.

Caspar Wilhelm Rousing,

født den 1ste Maj 1824, var Søn af Kammerraad Peter Rousing, Byfoged i Stubbekjøbing, og Hustru Johanne Christine, født Munthe af Morgenstjerne. Sønnen yttrede fra ung af Lyst til at blive Militair, men Forholdene tillode ham ikke at følge denne Tilbøjelighed. Han blev sat i Nykjøbing Cathedralskole, hvorfra han blev Student 1844; Aaret efter tog han 2den Examen med 1ste Charakter, men, da hans Fader imidlertid var død, maatte han sørge for sig selv og modtog en Huslærerplads hos daværende Generalpostdirecteur, Grev Danneskjold-Samsøe. Da Krigen brød ud, kunde han imidlertid ikke holde sig rolig og var

en af de første Studenter, der frivilligt meldte sig ved Hæren. Han indtraadte i 10de Linie-Bataillon og deltog med Ære i Slagene ved Bov og Slesvig. Efter det sidste, hvor en fjendelig Kugle havde skudt hans Brødposerem over, blev han afdaværende Oberst Schleppegrell kaldt frem og rost foran Fronten for det gode Exempel, han havde givet i Kuglereggen, hvorhos han fra Slagets Dato blev forfremmet til Corporal. Atter i Affairerne ved Nybøl og Dybbøl »udmærkede han sig ved Tapperhed og god Conduite«, som hans Bataillonschef, Major J. Ræder, udtaler i sin Indstilling; han blev derfor sendt paa en Commandoskole og den 1ste September 1848 udnævnt til Secondlieutenant i Krigsreserven. Han blev nu forsat først til 9de og ved Fordelingen næste Februar til 4de Linie-Bataillon, ved hvilken han stod i 1849 og 1850. I Slaget ved Isted »foregik han overalt sine Folk med det hæderligste Exempel lige fra Kampens Begyndelse, indtil Fjendens Kugle traf ham. (Brev fra hans Bataillonscommandeur, Major Neergaard). Han førte den Dag Compagniets Skytter og fik mærkeligt nok ogsaa her ved Fægtningens Begyndelse en Kugle gennem en Taske, han bar over Skulderen. Senere ved et Forsøg, Fjenden gjorde paa at kaste vore Tropper ud af Skoven tæt N. for Vedelsvang, blev Rousing, idet han sprang op paa et Gjærde for at see sig om, ramt af 2 Kugler, af hvilke den ene ramte ham i Hjertet og øjeblikligt gjorde Ende paa hans Liv.

Rousing var en ren og elskelig Charakter og forbandt hermed en stærkt udpræget Sands for alt Skjönt og Godt og en begejstret Kjærlighed til Fædrelandet. Det er naturligt, at disse Egenskaber tilligemed hans Raskhed og Duelighed som Officer i en ualmindelig Grad gjorde ham afholdt

af Høje og Lave; et smukt Udtryk herfor haves i et Bind Digte og Skizzer, som en Kammerat (Harald Stockfleth, falden som Capitain paa Dybbøl 1864) har helliget Mindet om sin tidligt bortkaldte Vaabenbroder.

Christian Frederik Hansen

var født i Kjøbenhavn den 15de December 1825; hans Fader var Slotsforvalter ved Christiansborg, Kammerraad Isak Hansen. 1844 blev han Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og valgte Medicinen til sit Studium, men da Krigen brød ud, lagde han Bogen paa Hylden og traadte i Begyndelsen af April 1848 som Frivillig ind i 3die Linie-Bataillon, hvor han, der havde været Underofficer i Kongens Livcorps, snart blev Corporal. Den 1ste Septemher s. A. udnævntes han til Secondlieutenant i Krigsreserven. Ogsaa de følgende 2 Krigsaar tjente han i 3die Linie-Bataillon, indtil han den 25de Juli 1850, haardt saaret under Kampen i Bøgmose, faldt i Fjendens Hænder. Han døde samme Dag og blev den 26de Juli begravet paa Friederichsberg Kirkegaard i Slesvig.

Hansen var en flink og tapper Officer og blev i 1849 indstillet til Optagelse i Linien, ved hvilken Lejlighed hans Forhold under Bombardementet af Fredericia særligt fremhæves.

Alexander Leopold August Mariboe

var Søn af den bekjendte Skolemand, Professor C. R. F. Mariboe, i hans Ægteskab med Frederikke Wessely. Han var født i Kjøbenhavn den 24de Marts 1827 og nød først Undervisning i Faderens Realskole, men blev senere privat forberedt til Universitetet og 1843 dimitteret med Laudabilis; Aaret efter tog han 2den Examen med Udmærkelse i alle Fag. Han bestemte sig for den juridiske Vej, men ved Siden heraf hengav han sig til æsthetiske og sproglige Studier. Krigen afbrød imidlertid hans Studier. Mariboe meldte sig som Frivillig og blev efter at have gennemgaaet en Uddannelsesskole i Kjøbenhavn den 17de Juli 1848 ansat ved 1ste Linie-Bataillon som Secondlieutenant i Krigsreserven; den 1ste September s. A. fik han Anciennetet som saadan. Under Vaabenstilstanden saavel denne som den følgende Vinter var han permitteret og tog med Iver fat paa sit afbrudte Studium. Efter Feltoget 1849 indstilledes han til at indtræde i Linien, ved hvilken Lejlighed omtales, at han havde udmærket sig ved Fuldbro. Han var nemlig ansat ved Bataillonens Depotcompagni under Capitain Rist, som var attacheret Oberst Juels Corps, og af hvilket 60 Mand i Forbindelse med $\frac{1}{2}$ Escadron foretog det dristige Tog i Fjendens Ryg den 14de—15de Juli.

I 1850 stod han ved 4de Compagni og faldt den 25de Juli under dettes Kamp i Bøgmose. Paa Krigergraven i Flensborg er der sat en Mindesten over ham; det er imidlertid usikkert, om hans Lig er blevet jordet her eller i Slesvig.

Mariboe var i Besiddelse af en Bøgavelse, en alsidig Dannelselse og en Energi, der, hvilket end hans endelige Maal var blevet, sikkert vilde have bragt ham vidt og gjort ham til en fremragende Mand. Hans Charakter var, navnlig efter en Skuffelse, han i sin Ungdom havde lidt, alvorlig og indesluttet, saa at han ikke let gav sig hen udenfor en snevrere Kreds.

Christian Harald Peter Brorson

horte til en gammel Præsteslægt, der oprindeligt stammer fra den kongerigske Enclave Døstrup i Sønderjylland. Hans Farfader var Garnisonspræst i Kjøbenhavn, Professor Brorson, hans Forældre Etatsraad, Lottokasserer Johan David Christian Brorson og Hustru Charlotte Louise, født Lund. Født i Kjøbenhavn den 10de November 1829, blev Brorson sat i Efterslægtselskabets Realskole og fik efter at have gennemgaaet Skolen Plads paa et Godscontoir under Grevskabet Frijsenborg. Greben af den almindelige Begejstring, meldte han sig i 1848 som Frivillig og gjen-nømgik en Uddannelsesskole, hvorefter han forfremmedes til Corporal og den 4de October s. A. til Secondlieutenant i Krigsreserven. Han ansattes ved 3die Linie-Bataillon, med hvilken han i 1849 deltog i Affairerne ved Dybbøl den 13de April, Kolding den 23de April, Gudse den 7de Maj samt efter at have været i Fredericia under Bombarde-mentet i Slaget den 6te Juli. I 1850 horte Bataillon

til 5te Brigade, der efter at have været paa Forpost Natten mellem den 24de og 25de Juli aabnede Fægtingen den næste Morgen. Under den heftige og anstrængende Fægting, 3die Linie-Bataillon her indvikledes i Ø. for Engbro, blev Brorson Kl. 8 om Morgenen ramt af en Kugle, der strax medførte hans Død. Først om Eftermiddagen fandtes hans Lig paa dette Sted, hvor Kampen var vedbleven at rase frem og tilbage. Kuglen var gaaet ind i venstre Side tværs igjennem Brystet og sad i højre Arm. Da Stedet strax igjen skulde forlades, og der savnedes Transportmidler, befalede den ældste tilstedeværende Commanderende, Oberstlieutenant Honnens, at Liget skulde begraves i en smuk, mosgroet Kjæmpehøj, tæt ved Engbro. Her fik Brorson en sjældent skjøn og gribende Jordefærd i Nærværelse af flere hundrede Kammerater af alle Grader og Vaabenarter. Stedet er vel vedligeholdt og indhegnet af 4 med Jærnstænger forbundne Stene.

Brorson var et meget lovende ungt Menneske, afholdt af Kammerater og Undergivne som en elskværdig Charakter og en tapper Soldat.

Søren Erik Harpøth

var født den 11te December 1825 i Horsens, hvor Faderen, senere Sognepræst Søren Tang Harpøth, da var Adjunct; hans Moders Broder var Provst Christensen paa Ærø, der samtidigt med Søsteren maatte bringe en haabefuld Søn

som Offer for Fædrelandets Sag. Søren Erik Harpeth blev undervist i Hjemmet først af Faderen siden af en Huslærer, indtil han 1841 sammen med en yngre Broder blev optaget som Discipel i Horsens Latinskole. Han havde imidlertid ingen Lyst til Studeringerne, og da det heller ikke hjalp, at han blev sat i Huset hos Pastor Sveistrup i Rind, blev der endelig givet efter for hans Ønske om at komme til en praktisk Virksomhed, idet han blev anbragt som Landvæsenselev paa en mindre Gaard i Jylland. Her var han endnu ved Krigens Udbrud 1848, da Tidens patriotiske Strømning førte ogsaa ham hen til den Skare, der tilbød at vove Liv og Blod for Fædrelandet. Harpeth kom her ind paa en Virksomhed, hvor der var Brug saavel for hans varme Hjerte som for hans praktiske Sands og Snarraadighed, og efter ved 12te Linie-Bataillon at have deltaget i Felttoget 1848 og senere gennemgaaet en Commandoskole blev han den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Infanteriets Linie. Han kom tilbage til sin gamle Bataillon — nu 12te lette — og omtales med Udmærkelse i Rapporten over Slaget ved Kolding den 23de April, hvor han blev saaret.

Den 25de Juli 1850 sikrede 12te lette Bataillon den over Øvre Stollik fremrykkende Colonne i Fronten, og Harpeth førte her de 2 Pelotoner af Bataillonens 1ste Compagni, der dirigeredes i sydlig Retning til Dækning af venstre Flanke. I Begyndelsen af Engagementet blev Harpeth haardt saaret i Arm og Bryst; han blev bragt til Flensborg, hvor han udaandede den 15de August og blev begravet den 19de s. M. paa Sct. Mariæ Kirkegaard.

Ligesom han i Hjemmet havde været Alles, navnlig

Faderens Yndling paa Grund af sin Livlighed og Raskhed og sit aabne, kjærlige Sind, saaledes vandt Harpeth ogsaa i Hæren mange Venner, for hvem hans Bortgang var en virkelig Sorg.

Peter Eduard Lorentzen

var født den 13de September 1819 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader drev en Silke- og Klædehandel. Meget tidligt mistede han sine Forældre, hvorfor en Slægtning, L. B. Olivarius, Urtekræmmer og Rodemester paa Østerbro, tog ham i Huset. I Skolen skal han ej have været synderligt flittig — undtagen i Tegning. Hans Hu stod til at blive Kunstner, hvorfor han efter sin Confirmation kom i Malerlære, men tillige begyndte at frekventere Kunstacademiets Skoler, saaledes at han, efterat han i Foraaret 1842 havde gjort Svendestykke, strax blev Elev af Academiet, d. v. s. optoges i dettes ældste Klasse, hvor der maledes efter levende Model. Thorvaldsen, der nyligt var kommen hjem til Kjøbenhavn, gjenngik som Academiets Directeur selv Aarets Prøvetegninger og udpegede Lorentzens som de bedste, men det var ikke længe, at han kom til at nyde godt af Academiets Undervisning; thi en Fodtour, som han samme Sommer i Selskab med en Plejebroder foretog fra Aarhus gennem Jyllands skjønneste Egne til Kolding og derfra over til Vesterhavet, fik i den Grad Rejselysten til at vaagne i ham, at han ikke fik Ro, før han næste Aar

i Juni Maaned forlod Fædrelandet. Stærkt forsynet med Penge var han ikke, og ofte maatte han for at bjerge Føden tye til Haandværket istedetfor til Kunsten, men til andre Tider smilede Lykken til ham og skaffede ham tilfældige og fordelagtige Bestillinger paa Portraiter. Dog, hvad enten det gik op eller ned, bevarede Lorentzen sit gode Humeur, og hans Breve til Hjemmet vidne tillige om, at han ikke forsømte Lejligheden til at berige sin Aand ved de naturlige og kunstneriske Seeværdigheder, der modte ham paa hans Vej gjennem en stor Del af Tydskland; længst opholdt han sig i München og i Maintz. Herved 5 Aar havde han tilbragt paa denne Maade, da han i Marts 1848 skrev hjem: -Jeg holder det for min Pligt at tilbyde Fædrelandet min Arm; i Guds Navn lad gaae!« og Gjærningen fulgte paa Ordet, idet han kort efter mødte som Frivillig ved Kjøbenhavns Exercerskole, hvorfra han i Juni afgik til 3die Jægercorps. Han blev snart Overjæger og efter i Vinterens Løb at have gennemgaaet en Commandoskole den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Linien med Anciennetet fra 1ste Januar s. A. Han forblev ved 3die Jægercorps og deltog med dette i Slaget ved Kolding den 23de April. I Rapporten om Slaget ved Fredericia, hvor han var med til at tage fra Fjenden en større Ammunitionsark, udtaler Compagniet, at, »ihvorvel Alle den Dag have været besjælede af det stolteste Mod«, maa Lorentzen dog særligt fremhæves, og ved Felttogets Slutning var han blandt de Officerer, som Corpset særligt nævner som værdige til Udmærkelse. Et Portrait, han i Forsommeren havde haft Lejlighed til at tage af General Olaf Rye og med Dennes Tilladelse havde

sendt til en Lithograph, udkom efter Opfordring af Generalinden i August Maaned s. A. Vinteren over var han med sit Corps i Qvarter paa Fyen og senere paa Als, indtil Hæren i Juli 1850 blev trukket sammen paa det slesvigske Fastland. Den 25de Juli stod adie Jægercorps yderst paa vor venstre Fløi, og medens Lorentzen med megen Bravour førte sine Folk frem ved Farensted, fik han en Kugle i den ene Side og tvers igjennem Livet. Han bad en Kammerat om at løse Gehængen, og, da dette var gjort, sagde han: »Tak, nu er det snart forbi.« Ikke fem Minutter efter havde han udaandet uden tilsyneladende at have lidt meget. Han ligger begravet paa Kirkegaarden i Farensted.

Lorentzens Bortgang blev dybt beklaget i Corpset, thi ikke blot havde han i de 3 Krigsaar udviklet sig til en særdeles duelig Officer (»hvis Tab det for Tiden er mig aldeles umuligt at faae erstattet«, udtalte hans Compagnichef), men derhos var han hos Kammeraterne ligesaa afholdt for sin Bravhed og Hjertelighed, som paaskjennet for sit glade Kunstnersind og sin smukke Sangstemme, der tidt om Sommeren havde lettet Anstrængelserne og om Vinteren havde forkortet de lange Timer i ensomme Qvarterer. Ikke mindre føltes Savnet af ham af Plejeforældrene og deres Børn, der havde ham kjær som en trofast og kærlig Søn og Broder.

Frederik Magnus Albrethsen

var født den 6te September 1828 i Pibe Mølle i Frederiksborg Amt; hans Forældre vare Møllens Ejer, Hans Folmer

Albrehtsen, og Hustru Ane Kirstine, født Hald. Sønnen gennemgik Frederiksborg lærde Skole indtil næstøverste Klasse, hvorefter han lærte Landvæsen, først praktisk i sin Fødeegn, siden paa Landvæsensinstituttet Hastrup ved Horsens. Dette forlod han ved Krigens Udbrud for som Frivillig at indtræde i det Fricorps, der af Premierlieutenant Jenssen-Tusch søgtes organiseret i de nordslesvigske Landsogne; senere gik han over til 13de Linie-Bataillon, hvor han, der var en øvet Jæger og udmærket Skytte, snart gjorde sig bemærket ved Mod og Udholdenhed og forfremmedes til Corporal. Allerede i Begyndelsen af Juli indstillede hans Bataillonscommandeur, Major Trepka, ham til Udmærkelse, og han var da ogsaa iblandt dem, der paa Lerbæk Mark den 13de September 1848 modtog Dannebrogskorset af Kongens Haand. Han traadte derefter ind paa en Uddannelsesskole og blev den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Linien med Anciennetet fra 1ste Januar s. A.; omtrent samtidigt blev han forsat til 1ste Forstærknings-Bataillon, med hvilken han deltog i Felttoget 1849 og ligeledes rykkede ud 1850. Som yngst og overtallig Lieutenant ved Compagniet Wedøge blev han for at imødekomme et Ønske fra Mandskabets Side ansat ved Skyttepelotonet, over hvilket han, da Føreren strax ved Begyndelsen af Istedslaget blev tilbage som saaret, overtog Commandoen. Kort efter fik han imidlertid en Kugle i Laaret; han modtog en foreløbig Forbinding for at transporteres til Flensborg, men døde undervejs af Forblødning.

Uagtet Albrehtsen ikke var opdraget til Militair, var han snart bleven Soldat med Liv og Sjæl og udfyldte sin Plads i enhver Henseende paa en smuk Maade. Han var

derhos almindeligt yndet saavel af Foresatte som af Kammerater og Undergivne, der alle dybt beklagede hans Bortgang.

Carl Wilhelm Ohmeyer

var født i Slagelse den 22de Juli 1816. Hans Forældre vare Naalemagermester Rogert Andreas Ohmeyer, en født Normand. og Hustru Mette Birgitte, født Bretthauer. Som ældste Søn maatte han tidligt hjælpe Faderen i Forretningen og efter hans Død bestyre den for Moderen, indtil han senere overtog den for egen Regning. Forretningen gik godt, og i 1842 ægtede Ohmeyer Margrethe Christine Horn fra Faaborg, men, da Krigen brød ud i 1848, steg hans Begejstring for Konge og Fædreland saa højt, at han ikke tog i Betænkning at forlade Hustru og 4 smaa Børn for i Forening med senere Pastor J. C. G. Schleppegrell, da Lærer i Slagelse, at drage afsted til Fædrelandets Forsvar. Han blev antaget som Frivillig ved 3die Jægercorps i Nyborg, deltog med Hæder i Felttoget 1848, forfremmedes til Overjæger og decoreredes den 13de September med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Den 22de Januar 1849 udnævntes han til Secondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve og blev ved Mobiliseringen s. A. ansat ved 1ste Jægercorps. I Slaget ved Kolding var det Compagni, hvorved han stod, det sidste, der under Tilbagegangen passerede den ved Egstrup slaæde Nødbro, hvorfor det beor-

dredes til under Fjendens Ild at afbryde Broen. Ved denne Løjlighed omtales Ohmeyer i Corpsets Rapport for det »fortrinlige Exempel, han gav ved selv i Aaens Midte at lægge Haand paa Arbejdet«, og ved Felttogets Slutning nævnes han atter blandt dem, »der hæderligt have udmærket sig ved personligt Mod og ufortrøden Udholdenhed, god Conduite og Duelighed og fremfor Alt ved et rosværdigt Exempel, hvorved de altid have virket heldigt paa deres Kammerater.« Ligesom forrige Gang tilbragte han Vinteren i sit Hjem, men mødte om Foraaret atter under Fanen, denne Gang ved 2det Forstærknings-Jægercorps. Den 25de Juli blev Ohmeyer under Kampen om Isted By ramt af en Kugle i Hjertet, saa at han strax sank død om uden at have forandret en Mine.

Ligesom Ohmeyer var en tapper og ufortrøden Soldat, saaledes var han ogsaa et hæderligt og godhjertet Menneske, en dygtig og stræbsom Mand i sit Fag. Da han tillige sang og spillede smukt, var hans Hus ofte Samlingsstedet for den musikalske Kreds i Slagelse, hvor han i det Hele var almindeligt afholdt, og hvor hans Død vakte almindelig Deltagelse. Der blev strax indsamlet en Sum, der efter Enkens Ønske blev sat ud for hans Børn, af hvilke et femte var født nogle Maaneder for Faderens Død.

Andreas Carl Hermann Røsing Bodenhoff

var født den 26de August 1814 paa Gaarden Sandholm i Nordsjælland. Hans Fader, Andreas Bodenhoff, havde staaet

som Secondlieutenant i Livrøgiment lette Dragoner, men havde 1810 taget sin Afsked og var bleven Landmand: han blev siden Forpagter af Bidstrup Parcelgaard ved Roskilde og havde ægtet Golla Rosing, Datter af den bekjendte Skuespiller. Deres eneste Søn, Andreas Bodenhoff, blev opdraget til Landmand og fik 1836 en lille Gaard i Vendsyssel. Samme Aar blev han gift med Edele Lund, Datter af Provst Thomas Lund i Dronninglund, og blev ved hende Fader til 5 Born. Til trods for de Baand, der saaledes knyttede ham til Familie og Ejendom, stillede han sig dog, da Fædrelandet var i Fare, frivilligt under Fanen. Han kom til 1ste Jægercorps, blev Overjæger og efter i Vinterens Løb at have gennemgaaet en Commandoskole Secondlieutenant i Krigsreserven den 16de Marts 1849. Samme Aar blev han ansat ved 2den lette Bataillon og udmærkede sig ved Fredericia den 6te Juli. Om Efteraaret overgik han til 3die Reserve-Jægercorps, med hvilket han rykkede ud i 1850, og ved hvis haardnakkede Kamp om Isted By den 25de Juli han fandt Heltededen for en fjendlig Kugle, der gjennem Vinduet blev skudt ind i et Hus, han lige havde stormet

Bodenhoff var af Ydre høj og stærkt bygget, af Væsen og Charakter djærv og trofast. Med inderlig Kjærlighed hang han ved Hustru og Born, og Tanken om deres Fremtid kunde vel til Tider, navnlig under den lange Vaabenhvile 1849—50, virke trykkende paa hans Sind, men, da det atter gjaldt, glømte han sine Bekymringer og udsatte sit Liv med den samme Frimodighed og Uforsagthed, der allerede det første Aar, han var Officer, fik hans Bataillon til at indstille ham til Decoration.

Sophus Harald Theodor Printzen

var født den 19de Juli 1827 i Odense, hvor hans Fader, senere Major og Generalkrigscommissair Frantz Toxwerdt Printzen, gift med Anna Christine Sophie, født Povelsen, dengang stod som Ritmester ved fyenske Regiment lette Dragoner. Harald Printzen var oprindeligt bestemt til, ligesom en ældre Broder, at gaae den militaire Vej og forberedes til Landcadetacademiet, men naaede ej at blive optaget. Han arbejdede derefter paa Contoiret hos Faderen, der 1836 var bleven Land- og Søkrigscommissair for 3die jyske District i Aalborg, indtil han ved Krigens Udbrud 1848 meldte sig som Frivillig ved 11te Linie-Bataillon. Han deltog med Hæder i Slaget ved Slesvig samt i Fægtningerne den 28de Maj og den 5te Juni, blev Corporal og efter om Vinteren at have gennemgaaet en Commandoskole Secondlieutenant i Krigsreserven den 16de Marts 1849. Den paafølgende Sommer var han paa Vesterhavsoerne med det af Major Kjerulff commanderede Detachement af 9de Linie-Bataillon. Om Efteraaret kom han til 13de Linie-Bataillon, med hvilken han var i Ilden baade den 24de og 25de Juli 1850; sidstnævnte Dag faldt han under Tilbagegangen gennem Øvre Stollik. Han omtales som en tapper Officer og en elskværdig Kammerat.

Carl Hugo Wilhelm Lindorff,

Søn af Secretair Frederik Georg Lindorff og Hustru Louise Charlotte Amalie, født Brunner, var født den 17de November

1825. Efter at have lært Landvæsen i Holsten bestyrede han Faderens Ejendom Mørdrupgaard ved Slangstrup, men meldte sig ved Krigens Udbrud som Frivillig og var i Juli Maaned naaet til at blive Fourer ved 1ste Reserve-Jægercorps. Efter at have gennemgaaet en Commandoskole udnævntes han den 16de Marts 1849 til Secøndlieutenant i Krigsreserven og ansattes ved 1ste Jægercorps, med hvis Depotcompagni han gik over til det i Slutningen af April s. A. nyoprettede 2det Forstærknings-Jægercorps, hvor han gjorde saa god Tjeneste, at Corpset ved Felttogets Slutning indstillede ham til Optagelse i Linien. Den 25de Juli 1850 stod han ved Corpsets 2det Compagni, der, fort af Lieutenant Jæger, under Fremrykningen mod Isted By «i det farligste Terrainafsnit, meget bidrog til det nødvendige Sammenhold i den fremrykkende Linie. Under denne Fremrykning faldt Lindorff. Corpset omtaler ham som «en brav og modig Officer.»

I Hjemmet blev hans Bortgang foruden af Forældre og Søkende begrædt af hans Forlovede, Datter af Sognepræst P. F. Obel i Fanefjord paa Møen.

Vilhelm Joseph Nordberg

var født i Kjøbenhavn den 22de Maj 1828; Forældrene vare Krigsassessor, senere Postmester i Nykjøbing paa Mors, C. F. E. Nordberg og Hustru, født deTorné. Sønnen gennemgik Efterslægtselskabets Realskole, hvornæst han 1843

fik Plads paa Postcontoiret i Aalborg, idet han bl. A. udførte flere Toure som constitueret Postfører fra Aalborg til Haderslev. Ved Krigens Udbrud meldte han sig strax som Frivillig ved den i Aalborg garnisonerende 11te Linie-Bataillon. I Slaget ved Slesvig var han, da Bataillonu gik tilbage efter Flankeangrebet Syd om Bustrup Teich, saa uheldig ved et Spring at forvrige sin ene Fod; han slæbte sig videre, saa godt han kunde, men sank kort Tid efter til Halsen i et Mosehul, hvor han laa i lang Tid uden at kunne røre sig; han havde allerede opgivet alt Haab, da han omsider blev trukket op, rigtignok kun for at falde i fjendligt Fangenskab. Han blev bragt paa et Lazareth i Rendsborg og efter at være helbredet til Fæstningen Stade i Hannover. Da han endelig var bleven frigivet i Henhold til Conventionen i Malmø, kom han til 5te Linie-Bataillon og blev Corporal. Om Vinteren gjennemgik han en Commandoskole, og efterat han i Slaget ved Kolding og Affairen ved Gudse havde vist sig som en flink Soldat, blev han den 30te Maj 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Krigsreserven. Han deltog ligeledes i Slaget ved Fredericia, hvornæst han blev forsat til 2den Forstærknings-Bataillon og senere til 9de Linie-Bataillon. Om Formiddagen den 24de Juli 1850, da Bataillonu efter at være rykket frem over Helligbæk atter maatte gaae tilbage, blev Nordberg, der »under hele Fægtningen kraftigt havde understøttet sin Compagnicommandeur i at overholde god Orden«, ramt af en Kugle i Underlivet. Da hans Bataillonscommandeur, Major Harbou, der kort forinden var bleven saaret og var ved at blive forbundet, bad Lægen om at see til Nordberg, sagde Denne: »Det behøves ikke, Hr. Major, jeg er fær-

dig.* Han blev dog forbundet og baaret tilbage gennem Stenderup Skov, men her lode Ambulancesoldaterne ham blive tilbage, efter deres Sigende, fordi Baaren gik istykker, og de troede ham død. Først den 6te August fandt Skovfogeden Liget i Skoven, hvor det, da det ej længer kunde flyttes, blev jordet, og hvor Kong Frederik VII senere lod ham rejse et Mindesmærke.

Nordberg skildres som et elskværdigt ungt Menneske, en rask og pligtopfyldende Soldat.

Theodor Henry Wiborg Pontoppidan

var født den 9de Februar 1827 i Christiansted paa Sct. Croix, hvor hans Fader, Etatsraad Erik Nicolai Pontoppidan, død 1847 som Toldinspecteur i Odense, da var Regeringsraad; Moderen hed Henriette Nicoline Frederikke, født Coldevin. Theodor Pontoppidan ønskede først at blive Officer og kom i Huset hos daværende Capitain Werisheffer for at forberedes til Landcadetacademiet; senere opgav han dog dette og tog ud for at lære Landvæsenet, men da Krigen udbrød, vaagnede hans gamle Tilbøjelighed, og han meldte sig som Frivillig ved 12te Linie-Bataillon, tidsnok til at komme med i Fægtningen ved Dybbøl den 5te Juni. Den 10de Juli blev han udnævnt til Corporal og den 1ste September 1848 til Secondlieutenant i Krigsreserven samt forsat til 5te Linie-Bataillon, hvor han stod de to næste Krigsaar. I 1849 udmærkede han sig gjen-

tagne Gange, ved Kolding og Fredericia, og blev den 19de August s. A. forsat til Infanteriets Linie med Anciennetet fra Forsættelsens Dato. Den 25de Juli 1850 blev Pontoppidan under Bataillonens Kamp mellem Isted Sø og Langsø, da han i Spidsen for sine Folk gik over et Gjærde, ramt af en Kugle i Underlivet og døde strax. Hans Lig faldt i Fjendens Hænder og blev Dagen efter jordet paa Friederichsberg Kirkegaard i Slesvig. Bataillonnen mistede i ham (ifølge Rapporten) «en meget haabefuld Officer», hans Moder og Søkende en kjærlig Søn og Broder

Peter Jacob Svane Garde

var født den 2den August 1827 i Rønne. Hans Fader S. G. Garde, der dengang var Catechet i nævnte Kjøbstad, blev senere Sognepræst til Horslunde og Nordlunde paa Laaland. Sønnen kom da i Nykjøbing Cathedralskole, hvorfra han blev Student 1847. Han havde bestemt sig for det theologiske Studium, men da Fædrelandet var i Fare, meldt ogsaa han sig til dets Forsvar. Han gjenmægik en Commandoskole og udnævntes den 17de Juli 1848 til Second-lieutenant uden Anciennetet i Krigsreserven, hvornæst han afgik til 3die Reserve-Jægercorps og udmærkede sig under Overfaldet ved Steppinge den 8de August. Den 1ste Septem-ber s. A. blev der tillagt ham Anciennetet som Second-lieutenant. Om Vinteren blev han permitteret og tog 2den Examen for at tage fat paa sit Embedsstudium, men. da

han i 1849 kom tilbage til 3die Reserve-Jægercorps og paaany havde udmærket sig ved Ullerup, blev det foreslaaet ham at træde ind i det faste Officerscorps. Garde tog imod Tilbudet og blev den 19de August forsat til Linien med Anciennetet fra Forsættelsens Dato. Hans Carriere her blev dog kun kort. Den 25de Juli 1850 blev han under 3die Reserve-Jægercorps's smukke Kamp i Isted By ramt af en Kugle i Hovedet og døde strax.

Garde var en høj, slank ung Mand af den ægte nordiske Type. Han var livsglad og lystig i muntert Lag, men alvorlig og nidkjær i Opfyldelse af sine Pligter.

Jens Harald Koefoed

var født den 17de April 1831 i Rendsborg, hvor hans Fader, Major af Artilleriet H. M. C. H. Koefoed, var Tøjmester ved Arseualet; Moderen hed Jensine Rudolphine, født Hjersing. Harald Koefoed var tilligemed en yugre Broder fra ung af bestemt til Officer, og i 1847 søgte Faderen Kongen om Understøttelse til deres Forberedelse til Academiets Afgangsklasse, men nogle Maaneder senere brod Krigen ud, og skjøndt kun 17 Aar gammel, blev Harald Koefoed antaget som Frivillig ved 4de Reserve-Bataillon, hvor han i Løbet af kort Tid forfremmedes til Sergent. Det følgende Aar fremhævedes Fourer Koefoed i Rapporten over Fægtningen ved Haderslev den 3die og Slaget ved Kolding den 23de April -for sit raske Forhold ved at føre

Kjæden paa de farligste Punkter, og sattes øverst paa Listen over de Personer af Underklasserne, der havde udmærket sig. Den 30te Maj 1849 udnævntes han til Secondlieutenant i Krigsreserven, og, da han atter udmærkede sig i Slaget ved Fredericia, blev han den 19de August forsat til Linien med Anciennetet fra Forsættelsesdagen. I October s. A. forflyttedes han til 3die Forstærknings-Bataillon, og den 25de Juli 1850 faldt han under Fremrykningen gjenue Bøgmose i Compagniets Skyttekjæde.

Koefoed var et højt, smukt Menneske, Cavaler til Fingerspidserne, i Ydre som i Indre en født Soldat; trods sin Ungdom vandt han derfor hurtigt Tillid hos Heje og Lave, ligesom hans aabne, frejdige Sind og trofaste Kammeratskab sikrede ham hans Jevnliges Venskab.

Peter Henrik Hammeleff

var født i Kjøbenhavn den 12te Januar 1817. Forældrene vare Institutbestyrer Hans Christian Hammeleff og Dennes 2den Hustru, Margrethe Christine, født Struck. 12 Aar gammel, indtraadte Sønnen paa Landcadetacademiet, som han forlod den 1ste Maj 1838 med Secondlieutenants Anciennetet af 1ste December 1836. Han blev ansat ved oldenborgske Infanteri-Regiment, men indtraadte allerede om Efteraaret 1838 paa den kongelige militaire Højskole. Efter at have bestaaet Oprykningsexamen blev han Elev i Ingeniøurfædelingen, og som saadan ved Omorganisationen den 1ste

Juli 1842 sat à la suite i Infanteriet; tillige blev han fra s. D. udnævnt til Premierlieutenant. To Maaneder senere forlod han dog Højskolen uden Afgangsexamen og blev nu ansat ved 8de Linie-Bataillon i Kjøbenhavn, hvor han endnu stod, da Krigen brød ud. Den 19de April 1848 blev han afgivet til midlertidig Tjeneste ved 2den Linie-Bataillon og ansat ved dennes 4de Compagni (Raasch). Den 22de April kom Compagniet paa Forpost ved Jagel; Hammeleff udferte den 23de om Morgenen med 30 Mand i Forbindelse med ligesaa mange Dragoner under Lieutenant Cetti en Recognoscering over Krop; senere under Slaget førte han Compagniets Skyttepeloton under Retraiten over Erdbeerenberg til Thiergarten, men blev her skilt fra Compagniet, som han først naaede igjen den 25de April. Hans Forhold ved denne Lejlighed saavel som under Fægtningerne i Sundeved den 28de Maj og den 5te Juni, hvor han blev haardt saaret, omtales med megen Anerkjendelse i en Indstilling fra 1ste Linie-Bataillon, hvortil han i Mellemtiden var bleven forsat. Den 13de September s. A. modtog han Dannebrogordenens Ridderkors og kom næste Februar som Compagnicommandeur til 9de Linie-Bataillon, hvor han atter udmærkede sig, navnlig ved Kolding den 23de April. Den 26de s. M blev han chara teriseret, den 10de Januar 1850 virkelig Capitain og blev noget senere Commandeur for 2det Compagni af 6te Reserve-Bataillon. Den 24de Juli s. A. blev han, efterat den første Del af Kampen var endt, med sit Compagni commanderet paa Forpost ved Elm-skov, hvor han, da Fægtingen atter begyndte, kjæmpede med megen Tapperhed, tildels i Forbindelse med 13de Linie-Bataillon. Under Recognosceringen ved Sorgfloden den

8de August 1850 førte Hammeleff sit Compagni yderst paa højre Fløj af 1ste Træfning; efter at have passeret Defileet ved Stentenmühle blev han under Stormen paa den S. derfor liggende Duvensted Skov saaret og døde kort efter. Hans Lig blev ført til Slesvig og begravet paa Sct. Michaelis Kirkegaard.

Hammeleff var en dygtig og begavet Mand og havde, hver Gang han havde været i Ilden, vist en glimrende Tapperhed. I sin Ungdom havde han staaet meget ene i Verden, hvad der senere kunde spores hos ham i en vis Tilbøjelighed til Exaltation og Selvraadighed. Han var derfor ej af dem, der let erhvervede sig Venner, men desto fastere var paa den anden Side Baandet mellem ham og de Faa, til hvilke han stod i nøjere Forhold. Han efterlod en Enke, der kun overlevede ham i faa Aar, samt en Son og en Datter.

Otto Ludvig Theodor Fich.

Søn af Handelsbogholder Andreas Fich og Hustru Regine Wilhelmine, født Driebein, var født den 11te August 1821 i Kjøbenhavn, hvor han ved Krigens Udbrud arbejdede som Guldsmed og Graveur. I April 1848 meldte han sig som Frivillig ved 3die Linie-Bataillon og blev efter Feltogets Slutning udnævnt til Corporal. Om Vinteren gennemgik han en Commandoskole og blev den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Krigsreserven med Anciennetet fra 1ste Januar s. A. Han ansattes ved 3die Forstærk-

nings-Bataillon, udmærkede sig ved Adsbøl den 3die April og ved Fredericia den 6te Juli og udnævntes den 19de August s. A. til Premierlieutenant i Krigsreserven. I For-aaret 1850 blev han forsat til 7de Linie-Bataillon og var ikke i Ilden før ved Süderstapel den 8de September. Fich, der stod ved Compagniet Hammer, faldt her ved den første Storm paa den fjendlige Stilling ved Møllerne N. V. for Byen. Hans Lig faldt en kort Tid i Hænderne paa Fjenden, som dog ikke beholdt det; han blev af vore Egne begravet paa Kirkegaarden i Frederikstad den 12te September.

Som Fich i Kampen var brav og besindig, var han hjertelig i Kammeraternes Kreds, hvor hans smukke Sang ofte bidrog til at oplive Stemningen. I Besiddelse af megen naturlig Takt var han vel set, hvor han kom hen. Han døde ugift

Christian August Wendt

var født i Kjøbenhavn den 26de December 1813. Hans Forældre vare daværende Overmedicus ved Almindeligt Hospital, senere Stabschirurg, Etatsraad Johan Christian Wilhelm Wendt og Dennes 2den Hustru, Ane Margrethe, født Rasmussen. Sønnen blev 1833 Student med 1ste Karakter fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, studerede Theologi og tog i Sommeren 1840 Embedsexamen med 2den Karakter. Som Student gjorde han Tjeneste i Kongens Livcorps, hvor han den 22de November 1837 blev Secondlieutenant

og den 2den April 1841 Premierlieutenant; den 31te Marts 1846 erholdt han Afsked i Naade fra Corpset. Han havde nemlig forladt Hovedstaden og i Maj 1844 overtaget Bestyrelsen af en Privatskole i Sæby. Samme Aar røgtede han Caroline Emilie Louise Groth, Datter af Apotheker ved Vaisenhuset, Cancelliraad J. P. Groth. I 1848 meldte han sig som Frivillig, gjennemgik en Commandoskole og udnævntes den 4de October s. A. til Secondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve. Han blev nu sendt over til Hæren og ansat ved 7de Linie-Bataillon, med hvilken han deltog i Slaget ved Kolding, Ryes Tilbægetog og Slaget ved Fredericia. Da Bataillonens Regnskabsfører var bleven saaret i Slaget ved Kolding, overtog Wendt i henved 3 Maaneder hans Forretninger, som han udførte med stor Omhu og Punktighed. I 1850 horte Bataillon til Schepelerns Brigade og kom i den første Tid ikke i Ilden; den 7de August dannede den tilligemed 4de Reserve-Bataillon Brigadens Avantgarde, som under Oberstlieutenant Helgesen indtog Frederikstad, hvor den forblev som Besætning. Om Aftenen den 7de September fik Wendt Underretning om, at 3 af Bataillonens Compagnier den følgende Morgen skulde rykke ud, og at det kunde ventes, at det vilde komme til et alvorligt Sammenstød med Fjenden. Han besørgede atter dengang midlertidigt Regnskabsførerforretningerne og sad nu oppe hele Natten for inden Kampen at faae afsluttet sit Maanedesregnskab. Om Morgen den drog han med ud, frisk og munter som altid, og deltog i Kampen med Tapperhed og Koldblodighed, indtil han ved den første Storm paa Højderne ved Süderstapel faldt, ramt i Hjertet af en Geværkugle. Hans Lig blev ført med tilbage til Frederikstad og der den 12te

September foreløbigt bisat for siden at blive flyttet til Familiens Gravsted paa Garnisons Kirkegaard i Kjøbenhavn.

Hans Enke, der overlevede ham med to smaa Søner paa 5 og 3 Aar, giftede sig 1854 anden Gang med hans fortrolige Ven og Vaabenfælle Christen Jensenius Møller, der efter ligeledes frivilligt med Bravour at have deltaget i Kampen i 1851 afgik fra Hæren som Capitain og senere blev Sognepræst.

Hans Boe Schau

var et Soldaterbarn, ældste Søn af Oberstlieutenant Hans Schau ved fyenske Regiment lette Dragoner og Hustru Dorothea, født Bojesen. Han var født den 27de April 1821 i Odense, hvor han tilbragte sin Barndom og undervistes først af Faderen, siden i Byens da nyligt oprettede Realskole. Her ligesom under sine senere Studier hævdede han bestandigt sin Plads som Nr. 1; mærkelig tidligt udviklet, deltog han næsten alúrig i sine Brødres Lege; han var stadigt beskjæftiget med Læsning, og Ride- og Fægteøvelser vare den eneste Recreation, han undte sig. 11 Aar gammel, kom han til Kjøbenhavn for at forberede sig til den kongelige militaire Højskole, hvor han indtraadte den 29de September 1836 som Elev, idet han samtidigt udnævntes til Secondlieutenant à la suite i Artilleriet; 2 Aar senere, da han havde taget Oprykningsexamen, fik han Anciennetet fra Udnævnelsens Dato og indtraadte i Artilleriafdelingen, hvis

Afgangsexamen han bestod 1840. Efter at have gennemgaaet de praktiske Skoler ved Vaabenet ansattes han 1841 som Lærer ved Underofficerselevskolen i Kjøbenhavn, men kom allerede Aaret efter ved Omorganisationen som Premierlieutenant til 2det Artilleri-Regiment i Rendsborg. 1843 deltog han med Pontonnercompagniet i en Troppe-samling ved Lüneburg. Han forblev endnu 2 Aar i Rendsborg, men var paa Grund af sit udpræget danske Sindelag og den Uforbeholdenhed, hvormed han lagde det for Dagen, udsat for stadige Krænkelser fra den slesvig-holstensksindede Befolknings Side. Borgernes Had til ham kom til Udbrud ved en Revue, som afholdtes den 30te September 1845 af Statholderen, Prindsen af Noer. Schau, der var sat til at holde Orden paa Revuepladsen, arresterede nogle Urostiftere, og da saa det i Paraden deltagende, borgerlige Artilleri tog Parti for dem, maatte han væрге for sig med det blanke Vaaben, indtil Statholderens Mellekomst gjorde Ende paa Tumulten, men paa en for Schau saa krænkende Maade, at han indgav Klage til Kongen. Denne lod ned-sætte en Overkrigscommission til Sagens Undersøgelse, i Henhold til hvilken Schau fik eclatant Oprejsning, medens det borgerlige Artillericorps blev opløst ved en kongelig Resolution. Allerede forinden var Schau bleven forsat til 1ste Artilleri Regiment i Kjøbenhavn, hvor han forrettede Tjeneste som Adjutant, indtil han den 13de Juni 1848 udnævntes til Capitain af 2den Klasse og ansattes ved den active Armee som Næstcommanderende først ved Batteriet Marcussen, siden ved Batteriet Lumholtz. Den 3die April 1849 førte han ved Adsel 2 Kanoner af sidstnævnte Batteri og nævnes i Rapporten for Mod og Conduite under Affairen. Anden

Gang, han fik sit inderlige Ønske opfyldt at vove sit Liv for Fædrelandet, var den 12te Septemder 1850 ved Mysunde. Ifølge den for Forsvaret lagte Plan tog Schau paa denne Dag med sine 4 Granatkanoner Plads paa Plateauet N. for Sundet og aabnede Ilden mod det fjendlige Artilleri, saasnt det viste sig ved Langsøens Nordende, men neppe var Halvbatteriet kommet i Virksomhed, før Commandeuren sank død til Jorden, truffen i Hjertet af en Spidskugle fra de lige overfor liggende, fjendlige Tirailleurs. Han blev jordet den 17de Septemder paa Sct. Michaelis Kirkegaard i Slesvig.

Boe Schau var en høj, velbygget Mand, hvis hele Ydre vidnede om Energi og Selvbeherskelse. Han havde regelmæssige Træk og, skjøndt han havde et udmærket Helbred. havde hans Ansigt en vis, dog ikke sygelig Blegthed. Der var noget melancholsk i hans Væsen; i Selskabelighed deltog han aldrig, men delte sin Tid mellem Tjeneste og Studeringer. »Armeen tabte i ham en ægte Soldat, Artilleriet en udmærket dygtig Officer, hans Vaabenbrødre en vennesæl og elsket Kammerat og hans Familie en trofast Støtte, en opofrende Søn og Broder», er der skrevet om ham. Som Exempel paa hvad han var i sidstnævnte Henseende, skal blot anføres, at han, medens han var Elev paa Hejskolen, altsaa med Secondlieutenants Gage, i 2 Aar underholdt en yngre Broder, der var bestemt for samme Vej, uden at modtage noget Tilskud og paa den anden Side uden at gjøre Gjæld. Det behøver neppe yderligere Forklaring, at han stod som et lysende Exempel for sine 6 yngre Brødre, der efter ham med Lyst og Held betraadte den militære Løbebane, men som alle

bleve bortrevne i en forholdsvis ung Alder — de to, ligesom den ældste Broder, paa Valpladsen.

Wilhelm Savedack v. d. Aa Kühle

var født den 20de April 1820 i Assens, hvor hans Fader, Capitain Søren Anton v. d. Aa Kühle, der tidligere havde tjent i fienske Infanteri-Regiments 3die (Landeværns-) Bataillon, dengang var Postmester; Moderen hed Wilhelmine Sophie, født Schmidt. Sønnen nærede fra lille af et brændende Ønske om at blive Soldat, og en skøn Dag henvendte han sig uden sine Forældres Vidende til Prinds Christian, dengang Gouverneur over Fyen, med Anmodning om at blive »hans kongelige Højheds Cadet«. Prindsen syntes godt om Drengen, og da denne atter nogle Aar senere tiltrak sig hans Opmærksomhed ved en Gymnastikpræsentation, lovede han ham at bekoste hans Ophold paa Landcadetacademiet. 1ste Maj 1835 blev Wilhelm Kühle saa Cadet og forlod 3 Aar senere Academiet som Secondlieutenant med Anciennetet fra 1ste Januar 1838. Han ansattes ved Dronningens Livregiment i Glückstadt, kom senere til 2det jyske Infanteri-Regiment i Kjøbenhavn og ved Omorganisationen 1842 til 14de Linie-Bataillon i Rendsborg. Den 11te October 1845 blev han Premierlieutenant ved samme Bataillon og stod der endnu ved Oprørets Udbrud. Da han for at komme bort havde maattet udstede Revers om ikke at kjæmpe mod Oprørerne, blev han i 1848 først stillet til Raadighed for Generalmajor Moltke ved

Forsøget paa at organisere en Folkevæbning i Jylland og kom senere til Tjeneste ved Kjøbenhavns Exercerskole; efterat den første Vaabenhvile havde løst ham fra hans Ord, blev han ansat ved 2den Forstærknings-Bataillon 1849 -udmærkede han sig fortrinligt i Træfningen ved Ullerup den 6te April; noget senere fik han midlertidigt Commandoen over Bataillonens 4de Compagni og deltog den 6te Juli med dettes Hovedstyrke i den Landgangsdemonstration, som Capitain Krenchels Flotille under Slaget ved Fredericia foretog ved Kolding Fjord. I October Maaned s. A. blev Kühle ansat som Compagnichef ved 3die Reserve-Bataillon og udnævntes den 4de Marts 1850 til Capitain. Den 25de Juli 1850 hørte hans Compagni til den Del af Bataillonens, der var efterladt i Flensborg, og han kom saaledes heller ikke til at deltage i Slaget ved Isted, hvad han senere beklagede med Taarer i Øjnene. Nogle Dage derefter blev Bataillonens atter samlet i Stillingen ved Mysunde. Da denne den 12te September blev angrebet, besatte Kühle i Henhold til den givne Disposition Retranchementerne paa Stillingens højre Fløj, og, medens han her for at opmuntre Mandskabet gik frem og tilbage uden Dækning, blev han ramt i Brystet af en Granatstump, der hurtigt gjorde Ende paa hans Liv. Hans Lig blev ført til Assens, hvor det under stor Højtidelighed blev stødet til Hvile, baaret til Graven af den Afdødes Barndomsvenner. Hans Undergivne, der næsten tilbade ham, have senere rejst et Mindesmærke paa Graven.

Kühle var en sjeldent elskværdig Personlighed og en meget dygtig Officer; ikke den tætteste Kugleregn formaaede at forstyrre hans Ro og Koldblodighed i Kampen.

Den 29de Marts 1847 havde han ægtet Marie Clara Wilhelmine Sostrate Krabbe, hvis Fader havde været Major i oldenborgske Infanteri-Regiment, og hvis 2 Søstre havde været gifte med Generalmajor Olaf Rye; hun overlevede ham med to Døttre

Ernesto Guglielmo Augusto Dalgas

var født i Neapel den 20de April 1823 og stammede fra danske Forældre, Kjøbmand Jean Dalgas og Hustru Johanne, født Stibolt. Sin Barndom tilbragte han dels i sin Fødeby, dels i Livorno, hvor Faderen var bleven dansk Consul, og hvor Drengen efter hans Død kom i Huset hos hans Broder og Efterfølger Chr. Dalgas. I sit 17de Aar rejste han til sin Moder i Kjøbenhavn og studerede her ved den polytechniske Læreanstalt, medens han dog tillige gav Undervisning i Italiensk og i Aaret 1844 sammen med senere Pastor L. R. Tuxen udgav en italiensk Sproglære. I Foraaret 1848, da han havde taget Afgangsexamen i Mathematik og Physik, modtog han fra Anstaltens Directeur, H. C. Ørsted, der satte megen Pris paa den begavede og energiske unge Mand, Tilbud om en Assistentpost, men Krigen brød ud, og Dalgas mente, at Pligten kaldte ham andetsteds hen. Han meldte sig som Frivillig og kom først til Ingeniørtropperne, hvor han forfremmedes til Corporal, men gjenngik senere en Commandoskole ved Fodfolket, hvornæst han den 4de October 1848 blev udnævnt til Secondlieutenant i Infanteriets Krigsreserve og ansat ved 3die

Jægercorps. I 1849 nævnes han med Udmærkelse i Corpsets Rapporter over Slagene ved Kolding og Fredericia. I 1850 var han med ved Isted og afgik derefter med Corpset til Mysunde, hvor han ligesom ofte tidligere var til megen Nytte ved sine tekniske Kundskaber, idet han ledede Anlægget af Hyttelejren og andre Feltbygningsarbejder. Den 10de September 1850 fik han Premierlieutenants Karakter. To Dage efter foretoges Insurgenternes Angreb paa Stillingen; Dalgas, der, efterat 3die Jægercorps iøvrigt havde trukket sig bag Forskandsningerne paa den nordre Sli Bred, var ladt tilbage med en mindre Styrke til Understøttelse af 3die Reserve-Bataillons venstre Fløj, blev her haardt saaret af en Geværkugle i Munden. Den 25de s. M. døde han af en stærk Forblødning paa Lazarethet i Slesvig og blev begravet paa Sct Michaelis Kirkegaard.

Hans Død blev dybt beklaget i vide Kredse, idet man i ham mistede paa den ene Side en brav Soldat og dygtig Befalingsmand, paa den anden Side en meget lovende og talentfuld Videnskabsmand.

Frantz Conrad Reinholdt Buhl

var født i Fredericia den 17de April 1816. Hans Fader var Herredsfoged i Elbo, Brusk og Holmans Herreder, Cancelliraad Hans Hofman Buhl (Broder til den tapre Lieutenant Peter Buhl, der faldt ombord paa Najaden den 6te Juli 1812); hans Moder hed Charlotte Louise, født Randlev. Fra Barn af ønskede Sønnen at blive Militair,

og, da de Vanskeligheder, hans Faders tidlige Død lagde iverjen herfor, vare fjernede af dennes Skole- og Universitetsven, Lehnsgreve A. W. Moltke-Bregentved, kom den unge Buhl, 15 Aar gammel, paa Landcadetacademiet, hvorfra han afgik 5 Aar senere som Secondlieutenant med Anciennetet fra 1ste Marts 1835. Han blev ansat ved fyenske Infanteri-Regiment og kom saaledes med en kortere Afbrydelse i 1839, da han var commanderet til Tjeneste ved Artilleriet, til at garnisonere i sin Fødeby indtil April 1843. Aaret iforvejen var han den 1ste Juli gaaet over til 13de Linie-Bataillon og samtidigt bleven forfremmet til Premierlieutenant, men blev nu efter Ansøgning forflyttet til 7de Linie-Bataillon i Kjøbenhavn. Han ønskede nemlig at uddanne sig til Landinspecteur og tog 1845 Landmaaler-examen, men blev i November 1846, som Følge af et Sammenstød mellem Bataillonens Commandeur og dens Lieutenanter, forsat til 17de Linie-Bataillon i Glückstadt. Ved Oprørets Udbrud den 25de Marts 1848 søgte han tilligemed nogle andre dansksindede Officerer at flygte over Hamborg, men de bleve anholdte og maatte udstede Revers om ej at kæmpe mod Oprørerne. I 1848 gjorde han derfor Tjeneste ved Kjøbenhavns Exercerskole, men ansattes i 1849 ved 4de Reserve-Bataillon som Commandeur for 2det Compagni. Han deltog nu med Hæder i Fægtningen ved Haderslev den 3die April og Slaget ved Kolding den 23de April; i Rapporten over dette anseer Bataillon den for sin Pligt, at fremhæve Premierlieutenant Buhl, der med en overordenlig Conduite og Koldblodighed ledede Overgangen over Aaen og Bestormelsen af den stærkt besatte Vrannerup Hovgaard, som han allerførst trængte ind i.

Den 26de April 1849 forfremmedes han til Capitain. Han deltog derefter i Ryes Tilbagetog, var flere Gange i Ilden og nævnes atter med Hæder for sit Forhold i Fægtningen N. Ø. for Vejle den 8de Maj. Efter ligeledes med Udmærkelse at have kjæmpet ved Fredericia blev han den 9de September 1849 benaadet med Dannebrogordenens Ridderkors. Han laa nu i Cantonnement i Vejle i 10 Maaneder. Da han i Juli 1850 atter rykkede ud, hørte 4de Reserve-Bataillon til Schepelerns Brigade og kom ikke til at tage activ Del i Slaget ved Istød. Da Brigaden senere havde taget Frederikstad og besat den med 7de Linie- og 4de Reserve-Bataillon, blev Buhl den 17de August med sit Compagni detacheret til Tønning, hvor han blev ansat som Commandant og som saadan foruden staddigt at være paa sin Post mod en fjendlig Overrumpling tillige maatte overtage Øvrighedspligterne, da de civile Embedsmænd vare flygtede. Buhl var bogstaveligt ikke af Klæderne fra sin Ankomst til Byen indtil sin Dødsdag den 29de September. Da Fjenden paa denne Dag var gaaet over Ejderen Ø. for Tønning og rykkede frem mod Byen, tog Buhl imod ham med den disponible Del af Compagniet og holdt sig ved Ejderdigets Bøjning udenfor Byen tappert mod den overlegne Fjende, indtil en Granat saarede ham dødeligt i venstre Side og Arm. Buhl blev bragt ind til Byen, hvor han nød en omhyggelig Pleje, indtil han døde nogle Timer efter, og saa stor Agtelse og Hengivenhed havde den faldne Commandant ved sin opoffrende Pligttroskab vidst at indgyde de iøvrigt fanatisk oprørsksindede Tønningere, at de, da Vore atter havde besat Byen, som en sær Naade bade om at maatte serge

for hans Jordefærd og udførte dette paa den smukkeste Maade. Kammeraterne satte ham et Mindesmærke paa Tønnings nye Kirkegaard.

At denne udmærkede Officers Bortgang følte dybt i Hæren, selv af dem, der ikke personligt havde været i Berøring med ham, behøver neppe yderligere Omtale.

John Vaupell

var født den 4de August 1828 i Kolding, hvor hans Fader, senere Oberstlieutenant J. V. L. Vaupell, dengang stod som Ritmester ved holstenske Landsener-Regiment. Moderen hed Margrethe Dorothea, født Karberg. John var en opvakt Dreng og en af de finkeste Elever i sin Fødebyes lærde Skole, men hele hans Hu stod til Soldaterstanden. Den 1ste November 1842 blev han optaget i Landcadet-academiets yngste Klasse, gennemgik Academiet og blev den 1ste November 1847 udnævnt til Secondlieutenant i Infanteriet med Anciennetet et Aar tilbage. Han forblev som Repetent ved Academiet, indtil han ved Krigens Udbrud ansattes ved 6te Linie-Bataillon. Hans ældre Broder, senere Oberst Otto Vaupell, stod allerede dengang i Tjenesten som Officer, 3 andre gik med som Frivillige. Med 6te Linie-Bataillon deltog John Vaupell i de sejrrige Fægtninger i Sundeved den 28de Maj og den 5te Juni, men blev i Juli 1848 forsat til 7de Linie - Bataillon og i Foraaret 1849 til 4de Reserve - Bataillon. Fra

nu af og til sin Død stod han ved denne Bataillons 2det Compagni, Capitain Buhl, sammen med hvem han udmærkede sig ved Haderslev den 3die og ved Kolding den 23de April. Her fik han under Kampen om Vrannerup Hovgaard et temmelig alvorligt Saar, idet en fjendelig Kugle gik tværs igjennem hans venstre Laar. Den 22de Juli blev han karakteriseret, den 31te s. M virkelig Premier-lieutenant, og kort efter var han saavidt helbredet, at han atter kunde melde sig til Tjeneste. Først efter et Aars Forløb kom han atter i Ilden, nemlig da Buhl med sit Compagni var detacheret til Tønning. Den 29de September 1850 tog Vaupell med en mindre Styrke imod Fjendens første Stød og førte siden, efter Buhls Fald, Compagniet tilbage over Kleihörn til Husum. Efter at være kommen til Frederikstad beholdt han Commandoen over Compagniet Natten mellem den 1ste og 2den October blev han beordret til at foretage et Udfald for at ødelægge de fjendelige Arbejder paa Trenediget, men, skjøndt han agerede med megen Raskhed, blev det ham dog umuligt at udføre dette Hverv; til Gjængjæld bragte han imidlertid nogle fjendelige Fanger med tilbage. Under Stormen den 4de October stod Vaupell med sit Compagni i Linien tilhøjre for Melleskandsen ned mod Kalkovnsværket, hvor hans Mod og Livlighed vakte almindelig Opmærksomhed. Da Stormen var afslaaet, fandt man om Aftenen hans Lig med Hovedet gjennemboret af en Kugle fra den ene Tinding til den anden, men med et fornejet Smil paa Læben. Han havde faaet en rask Soldaterdød efter at have seet Sejren vende sig til vore Faner — en Død, der dannede en brat, men smuk Afslutning paa en smukt begyndt Krigerbane.

Med flere af sine Kammerater blev han den 7de October jordet paa Kirkegaarden i Husum.

Carl Ludvig Viggo Emanuel Wadskjær

var født i Kjøbenhavn den 15de Maj 1827 og var en Søn af forhenværende kongelig Fuldmægtig paa Sct. Croix Emanuel Wadskjær og Hustru Margrethe, født de Jeanty. Sønnen blev uddannet til Pharmaceut ved et Apothek i Kjøbenhavn og fik efter udstaaet Læretid Plads paa Apotheket i Holbæk, hvor han snart blev almindeligt ydet og af sin Principal betragtet som Barn i Huset. I Vinteren 1848—49 blev han udskrevet til Soldat og, da han havde gjenemgaaet Kjøbenhavns Exercerskole, tildelt 4de Forstærknings-Bataillon, hvor han snart forfremmedes til Undercorporal og den 25de Juni 1850 til Fourer efter i flere Maaneder at have forrettet Tjeneste som saadan. I Rapporten over Slaget ved Istød fremhæver Bataillonen «hans udmærkede Forhold» paa begge Slagdage, og betegner ham som «i enhver Henseende kvalificeret til Officer». Den 18de August blev han udnævnt til Secondlieutenant i Krigsreserven og nogle Dage efter forsat til 4de Reserve-Bataillon, hvor han først ansattes ved 2det Compagni (Buhl) i Tønning; herfra afgik han dog den 10de September til Frederikstad og kom nu efter i nogle Dage midlertidigt at have gjort Tjeneste ved 7de Linie-Bataillon til 3die Compagni (Haffner). Under Stormen den 4de October blev han sendt til Understøttelse

for Besætningen paa Linien V. for Møllekandsen og blev henimod Kl. 11 Aften ved Slutningen af Kampen ramt af en Kugle i venstre Øje og dræbt paa Stedet. Den 7de s. M. blev han begravet paa Koldenbüttel Kirkegaard.

Wadskjær var af Middelhøjde, kraftigt bygget med meget stærkt kruset Haar og Skjæg. Hans brave og elskværdige Charakter havde i de faa Maaneder, han gjorde Tjeneste som Officer, vundet ham mange Venner blandt Kammeraterne. Hans gamle Moder mistede i ham sin Alderdoms eneste Støtte.

Carlo Edoardo Dalgas,

Broder til den ved Mysunde faldne Premierlieutenant Ernesto Dalgas, var født i Neapel den 9de November 1821. Som 8 Aars Dreng fulgte han med sin Onkel, Botanikeren Professor Joachim Fr. Schouw, til Kjøbenhavn, hvor han blev opdraget. Da han havde Lyst og Anlæg til Kunsten, indtraadte han 1837 paa Kunstacademiet, hvor han 1845 vandt den mindre Sølvmedaille i Modelskolen. I Aarene 1843—48 udstillede han endel Landskabsbilleder med Dyr og vandt for et af Billederne (Parti ved et Dyrskue) 1847 den Neuhausenske Præmie, medens et andet (en Faareflok) blev kjøbt til den kongelige Malerisamling. Ogsaa i Kobberstiksamlingen findes endel Tegninger, der vidne fordelagtigt om hans Talent og Flid. Han kunde saaledes nære de bedste Forhaabninger til sin Fremtid, da Krigen afbrød hans

Kunstnerbane. Han kom som Frivillig til 3die Reserve-Bataillon, hvor han steg til Commandersergent; om Vinteren gennemgik han en Commandoskole og blev den 10de Marts 1849 udnævnt til Secondlieutenant i Linien med Anciennetet fra 1ste Januar s. A., hvornæst han ansattes ved 10de lette Bataillon. Med denne deltog han 1849 i Fremrykningen i Sundeved og Affairen den 13de April; Resten af Felttoget og Vinteren over hørte Bataillonens til Als's Besætning. I 1850 hørte den til den 1ste Brigade; den 25de Juli blev Dalgas foran Vedelspang temmeligt haardt saaret i Laaret. Den 10de September 1850 fik han Premierlieutenants Charakter, og kort efter var hans Helbredelse saa vidt fremskreden, at han kunde melde sig tilbage til Bataillonens, der laa ved Mysunde. Den 30te—31te December var han paa Forpost ved Möhlhorst — knap 3 Fjerdingsvej fra det Sted, hvor hans Broder Ernesto Dalgas var falden — da Insurgenterne i Dagbrækningen foretoge et Angreb. Under Kampen griber Dalgas, der var en udmærket Skytte, et Gevær; da han ligger i Anslaget, rammer en fjendelig Kugle Geværlaasen, preller af og trænger ind i Hovedet paa ham. Efter henved 3 Dages Bevidstløshed hensov han den 2den Januar 1851 i Slesvig, hvor han blev jordet ved Broderens Side paa Sct. Michaelis Kirkegaard.

Foruden de Arbejder af ham, der, som omtalt, findes i de offentlige Samlinger, opbevares rundt om i Landet en Mængde Skizzer og Tegninger af Dalgas som Erindring om en livlig og dygtig Kunstner, en elskværdig Personlighed og en trofast Kammerat.

Bilag.

-

Bilag 1.

Liste

over de danske Troppers Tab i Fægtingen ved Tønning den 29de September 1850.

Tropeafdeling.	Døde.			Saarede.						Usaarede Fanger.			Det totale Tab.		
	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Paa egne Lazarether.			Fangne.			Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.
				Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.						
7de Linie-Bataillons 2det Compagni...	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	2	30	1	2	31
4de Reserve-Bataillons 2det Compagni...	1	"	3*)	"	1	12	"	1	12	1	3	38	2	5	65
Summa...	1	"	3	"	1	12	"	1	13	2	5	68	3	7	96

*) Deraf 1 først senere død af sit Saar.

over de slesvig-holstenske Troppers Tab under Angrebet]

Troppeafdeling.	Døde.			Saarede.		
	Officerer.	Underofficerer.	Menige p. p.	Officerer.	Underofficerer.	Menige p. p.
1ste Jægercorps	2	3	17	3	2	42
5te Jægercorps , ...	"	1	9	1	6	28
3die Infanteri-Bataillon	1	"	3	"	7	18
4de Infanteri-Bataillon	"	"	"	"	"	3
5te Infanteri-Bataillon	"	"	1	"	"	3
6te Infanteri-Bataillon	8	2	34	7	17	139*)
11te Infanteri-Bataillon	4	7	29	5	13	117*)
15de Infanteri-Bataillon	2	1	17	4	5	48*)
Artilleri	"	1	2	"	2	7
Cavaleri	1	"	"	"	"	2
Pionerer	"	1	2	1	"	14*)
Marinen	"	"	1	1	1	1
Summa	18	16	115	22	53	422*)

*) Denne Liste er udarbejdet paa Grundlag af de officielle, navnlig Tabet i Fægtningen ved Tønning er ikke medregnet.

te

vederikstad fra 29de September til 4de October 1850 *).

Savnede.			Det totale Tab.			
Officerer.	Underofficerer.	Menige p. p.	Officerer.	Underofficerer.	Menige p. p.	
»	»	»	5	5	59	Desuden saaredes en Læge.
»	»	»	1	7	37	
»	»	5*)	1	7	26	*) Deraf 2 fangne.
»	»	5	»	»	8	
»	»	5*)	»	»	9	*) Fangne.
»	1	41**)	15	20	214	*) Deraf 6 fangne. **) Deraf 7 fangne. Desuden saaredes en Læge.
»	2**)	7†)	9	22	153	*) Deraf 5 fangne. **) Fangne. †) Fangne.
»	»	8**)	6	6	73	*) Deraf 2 fangne. **) Deraf 2 fangne.
»	»	»	»	3	9	
»	»	»	1	»	2	
»	»	»	1	1	16	*) Deraf 3 fangne.
»	»	»	1	1	2	
»	3**)	71†)	40	72	608	*) Deraf 16 fangne. **) Deraf 2 fangne. †) Deraf 23 fangne. De øvrige Savnede maa antages at være faldne.

bslister, sammenholdte med de i Feltarchiverne fundne Oplysninger:

over de danske Troppers Tab under Angrebet p

Troppeafdeling.	Døde.		Saarede.							
	Officerer.	Underofficerer.	Paa vore Lazarether.		Fangne.					
			Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	
										29
7de Linie-Bataillon	"	"	7	"	2	18	"	"	"	
4de Reserve-Bataillon	"	"	7	"	1	6	"	"	"	
3die Batteri (Glahn)	"	"	"	"	"	2	"	"	"	
Halvbatteriet Moltke	"	"	1*)	"	1	3	"	"	"	
Ingenieurafdelingen	"	"	1	"	"	"	"	"	"	
Summa...	"	"	16	"	4	29	"	"	"	

30

7de Linie-Bataillon	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
4de Reserve-Bataillon	"	"	2*)	"	"	"	"	"	"	
4de Dragon-Regiments 2den Escadron	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Summa...	"	"	2	"	"	2	"	"	"	

18

7de Linie-Bataillon	"	"	7*)	"	"	12	"	"	"	
1ste Reserve-Bataillon.. ..	"	"	"	"	"	3	"	"	"	
4de Reserve-Bataillon.....	"	"	5*)	"	1	2	25	"	"	
3die Batteri (Glahn)	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Halvbatteriet Moltke	"	"	1	"	"	1	"	"	"	
Summa...	"	"	13	"	1	2	42	"	"	

te

Friedrikstad fra 29de September til 4de October 1850.

Usaarede Fanger.			Det totale Tab.		
Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.

September.

»	»	»	»	2	25	NB. Kun 3 (1ste, 3die og 4de) Compagnier. NB. do. do. do. *) Først senere død af sit Saar.	
»	»	»	»	1	13		
»	»	»	»	»	2		
»	»	»	»	1	1		4
»	»	»	»	»	1		
—			»	1	4	45	

September.

»	»	»	»	»	1	NB. Kun 3 Compagnier. *) Deraf 1 først senere død af sit Saar. NB. Kun 3 Compagnier.
»	»	»	»	»	2	
»	»	»	»	»	1	
»	»	»	»	»	4	

October.

»	»	»	»	»	19	*) Deraf 1 først senere død af sit Saar.	
»	»	»	»	»	3		
»	»	»	»	1	2	30	*) Deraf 2 først senere døde af deres Saar.
»	»	»	»	»	1		
»	»	»	»	»	2		
—			»	1	2	55	

Troppeafdeling.	Døde.		Saarede.			
			Paa vore Lazarether.		Fangne	
	Officerer.	Underofficerer. Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer. Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer. Undercorporaler, Spillemd. og Menige.

2 d

6te Linie-Bataillon	"	"	"	"	1	"	"	"
7de Linie-Bataillon	"	"	"	"	2	"	"	"
1ste Reserve-Bataillon	"	"	9*)	"	12	"	"	"
4de Reserve-Bataillon	"	"	1*)	"	6	"	"	"
3die Batteri (Glahn)	"	1	"	"	1	"	"	"
Summa	"	1	10	1	22	"	"	"

3 d

7de Linie-Bataillon	"	"	1	"	1	"	"	"
4de Reserve-Bataillon	"	"	1*)	"	6	"	"	"
Summa	"	"	2	"	7	"	"	"

4 d

6te Linie-Bataillon	"	"	"	"	1	"	"	"
7de Linie-Bataillon	"	2	23*)	"	1	43	"	1
1ste Reserve-Bataillon	"	"	12*)	"	2	19	"	"
4de Reserve-Bataillon	2	1	21*)	"	1	49	"	1
Halvbatteriet Moltke	"	"	"	"	"	1	"	"
8de Batteri (Mossin)	"	"	"	"	"	1	"	"
Ingenieurafdelingen	"	"	"	"	"	1	"	"
Summa	2	3	56	"	4	115	"	2
Total-Summa	2	4	99	3	10	217	"	2

3. (Fortsat).

Usaarede Fanger.			Det totale Tab.			
Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	Officerer.	Underofficerer.	Undercorporaler, Spillemd. og Menige.	
)ctober.						
"	"	"	"	"	1	
"	"	"	"	"	2	
"	"	"	"	"	21	*) Deraf 6 først senere døde af deres Saar.
"	"	"	1	"	7	*) Først senere død af sit Saar.
"	"	"	"	1	1	
"	"	"	1	1	32	
)ctober.						
"	"	"	"	"	2	
"	"	"	"	"	7	*) Først senere død af sit Saar.
"	"	"	"	"	9	
)ctober.						
"	"	"	"	"	1	
"	"	"	"	3	67	*) Deraf 4 først senere døde af deres Saar.
"	"	"	"	2	31	*) Deraf 3 først senere døde af deres Saar.
"	"	"	2	2	71	*) Deraf 6 først senere døde af deres Saar.
"	"	"	"	"	1	
"	"	"	"	"	1	
"	"	"	"	"	1	
"	"	"	2	7	173	
"	"	"	5	14	318	

Bilag 4.

F o r t e g n e l s e

over de efter Slaget ved Isted indtil den 11te Januar 1851 stedfundne, større og mindre Fægtninger.

Datum.	Større Fægtninger.	Forpostfægtninger og større Patrouillefægtninger.	Mindre Patrouillefægtninger.
28de Juli.	.....	Cavalerifægtning ved Jagel.	
30te —	.....	Recognoscering mod Wolde.	
31te —	.....	.....	Ved Østerby.
2den August	.....	.....	▪ Schnellmarker Holz.
3die —	.....	.....	▪ Heïdbünge.
5te —	.....	.....	▪ Damdorf og Wolde.
6te —	.....	.....	▪ Krop, Brekendorf.
7de —	Indtagelse af Frederikstad.	.....	
8de —	Recognoscering mod Stentenmühle og Sorgbrück.	.....	
9de —	.....	.....	▪ Krop.
10de —	.....	.....	„ Tønning
11te —	.....	.....	▪ Krop.

12te	—	.....	.....	▪ Damdorf.
16de	—	.....	.....	▪ Wolde.
18de	—	.....	.....	▪ Kropperbusch og KleinBennebek.
21de	—	.....	.....	▪ Brekendorf og Seeth.
22de	—	.....	.....	▪ Kropperbusch og Damdorf.
23de	—	.....	.....	▪ Brekendorf.
24de	—	.....	.....	▪ Damdorf
25de	—	.....	.....	▪ Schnellmarker Holz.
26de	—	.....	.....	▪ Østerby og Gosefeld.
27de	—	.....	.....	▪ Brekendorf.
28de	—	.....	.....	
29de	—	.....	.....	
30te	—	.....	.....	▪ Krop, Brekendorf, Østerby og Ravenhorst.
31te	—	.....	.....	▪ Østerby.
1ste Septbr.	—	.....	.....	▪ Krop og Hoffnungsthal.
2den	—	.....	.....	▪ Brekendorf.
3die	—	.....	.....	▪ Krop, Kropperbusch, Breken- dorf og Friedensthal.
4de	—	.....	.....	▪ Krop og Gosefeld.
5te	—	.....	.....	▪ Kropperbusch, Geltorf og Gosefeld.
6te	—	.....	.....	▪ Krop, Kropperbusch, Gosefeld og Seeth.
7de	—	.....	.....	▪ Krop og Klein Bennebek.
				▪ Krop, Brekendorf og Hoff- nungsthal.

Recognoscering mod Süderstapel.

Angreb paa Lottorf og Hahnenkrug.

Datum.	Større Fægtninger.	Forpostfægtninger og større Patrouillefægtninger.	Mindre Patrouillefægtninger.
8de Septbr.	Fægtning ved Süderstapel, Alt Bennebek og S. for Brekendorf.	.....	Ved Wolfskrug.
9de —	.....	.....	▪ Hummelfeld
10de —	.....	Angreb paa Lottorf, Hahnenkrug og Geltorf.	
11te —	.....	Større Patrouillefægtning ved Brekendorf og Krop.	▪ Østerby, Gosefeld og Marienthal.
12te —	Fægtning ved Mysunde.	Allarmering af Forposterne S. for Slesvig og ved Hollingsted.	
13de —	.....	Mindre Cavalerifægtning ved Krop og Mielberg. — Allarmering af Frederikstads Besætning.	
14de —	.....	.....	▪ Krop, Brekendorf og Geltorf.
15de —	.....	.....	▪ Kropperbusch og Marienthal.
16de —	.....	Allarmering af Ekernfordes Besætning.	▪ Brekendorf.
17de	.....	Fjenden overfalder Posten ved Mielberg.	▪ Brekendorf, Østerby, Friedenthal og Wilhelmsthal.
18de —	.....	Sammenstød af større Cavaleripatrouiller ved Kropperbusch.	
19de	.....	Angreb paa Geltorf.	▪ Krop.

20de	—	.....	.....	• Krop.
21de	—	.....	Større Patrouillefægtning mellem Mielberg og Kropper Ausbau	
22de	—	.....	Allarmering af Ekernefjordes Besætning.	
23de		.....	.....	• Østerby.
24de	—	.....	Angreb paa Lottorf.	• Ekernefjorde og Klein Bennebek.
25de	—	.....	.....	• Krop og Kropperbusch.
26de	—	.....	.....	• Krop og Klein Bennebek.
27de	—	.....	.....	• Krop, Kropperbusch og Østerby
28de	—	.....	Fjendlige Demonstrationer mod Klove, Klein Reide, Jagel og Hahnenkrug.	
29de		Angreb paa Frederikstad, Fægtning ved Tenning.	Fjendlige Demonstrationer mod vore Forposter S. for Klein Reide til henimod Flekkeby.	Foran Kokkendorf og Ekernefjorde.
30te	—	Angreb paa Frederikstad.	Fjendlige Demonstrationer mod Mielberg, Lottorf og Hahnenkrug.	
1ste	Octbr.	Angreb paa Frederikstad.	Fjendlige Demonstrationer mod Mielberg—Klein Reide.	
2den		Angreb paa Frederikstad.	Fjendlige Demonstrationer mod Krop, Kropperbusch og Geltorf.	
3die	—	Angreb paa Frederikstad.	Fjendlige Demonstrationer mod Krop, Kropper Ausbau og Egnen S. for Klein Reide.	
4de		Angreb paa Frederikstad.	Fjendlige Demonstrationer mod Krop og Kropperbusch.	Ved Wolfskrug.

Datum.	Storre Fægtninger.	Forpostfægtninger og større Patrouillefægtninger.	Mindre Patrouillefægtninger.
5te Octbr.	.....	Patrouillefægtning ved Krop og N. for Brækendorf.	
7de —	.....	.....	Ved Krop, Kropperbusch og Østerby.
8de —	.....	Angreb paa Lottorf, Hahnenkrug og Forposterne foran Kockendorf.	
9de —	.....	Forpostfægtning ved Krop og Kropperbusch.	
10de —	.....	.....	» Kropperbusch og Wolfskrug.
11te —	.....	.....	» Krop.
14de —	.....	.....	» Kropperbusch.
15de —	.....	.....	» Østerby.
16de —	.....	.....	» Wolfskrug.
17de —	.....	.....	» Krop og Geltorf.
18de —	.....	.....	» Krop og Kropperbusch.
19de —	.....	Allarmering af 1ste Brigades Forposter.	Mellem Krop og Mielberg.
20de —	.....	.....	N. for Brækendorf og foran Ekernforde.
22de —	.....	.....	Ved Kropper Ausbau og N. for Brækendorf.
23de —	.....	.....	Ved Kropperbusch, N. for Brækendorf og ved Hummelfeld.

24de	—	.....	Cavalerifægtning mellem Krop og Mielberg.	
26de	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
27de	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
28de	—	.....	Fjendlig Recognoscering mod Flekkeby, Möhlhorst og Kokkendorf.	
29de	—	.....	.....	N for Brekendorf, ved Vindeby og foran Ekerneforde.
30te	—	.....	.....	N. for Brekendorf og foran Ekerneforde.
31te	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
1ste	Novbr.	.....	.....	N. for Brekendorf og foran Ekerneforde.
2den	—	.....	.....	Foran Ekerneforde.
3die	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
4de	—	.....	.....	Ved Wolfskrug.
5te	—	.....	.....	» Hummelfeld.
6te	—	.....	Fægtning paa Ejderdiget Ø. for Frederikstad.	N. for Brekendorf.
7de	—	.....	.....	N. for Brekendorf, ved Østerby og foran Ekerneforde.
8de	—	.....	Forpostfægtning ved Ekerneforde.	
11te	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
12te	—	.....	.....	N. for Brekendorf.
14de	—	.....	Fjendlig Recognoscering mod Lotorf og Hahnenkrug samt 1ste Brigades Stilling. — Overfald paa en fjendlig Feltvagt ved Brekendorf.	

Datum.	Større Fægtninger.	Forpostfægtninger og større Patrouillefægtninger.	Mindre Patrouillefægtninger.
17de Novbr.	.....	Angreb paa Geltorf	Ved Østerby
18de —	.....	.....	N. for Brækendorf
19de —	.....	.....	Ved Wolfskrug, Hummelfeld og foran Ekernførde
20de —	.....	.....	N. for Brækendorf.
22de —	.....	.....	Ved Flekkeby.
24de —	.....	Angreb paa Lottorf	- Esbrem.
25de —	.....	.....	▪ Kropperbusch
28de —	.....	Engagement ved Hummelfeld og Østerby.	N. for Brækendorf og foran Ekernforde.
29de —	.....	.....	Ved Kropper Ausbau.
30te —	.....	Fjendlig Expedition mod Flekkeby.	.....
1ste Decbr.	.....	.....	Ved Østerby, Frohsein og foran Ekernførde
3die —	.....	.....	Ved Kropper Ausbau, Geltorf og Østerby
5te —	.....	.....	Ved Krop og N. for Brækendorf.
7de —	.....	Fjendligt Baghold ved Flekkeby.	S. for Hahnenkrug.
10de —	.....	.....	Ved Lottorf og mellem Krop og Mielberg.

11te	—	.....	Engagement ved Østerby, N. for Brekendorf, ved Nordby og Heibbunge.	
12te	—	.....		Ved Krop.
13de	—	.....		N. for Brekendorf.
14de	—	.....		N. for Brekendorf og ved Kropperbusch.
15de	—	.....	Angreb paa Kokkendorf	
16de	—	.....		N. for Brekendorf.
17de	—	.....		N. for Brekendorf, ved Krop og Kropperbusch.
18de	—	.....		Ved Kropperbusch.
19de	—	.....	Fjendlig Recognoscering mod Forposterne foran Jagel og Klein Reide. — Overfald paa en fjendlig Feltvagt ved Marienthal.	
22de	—	.....		• Østerby.
23de	—	.....		• Krop, S for Hahnenkrug, ved Flekkeby og Westerthal.
25de	—	.....		N. for Brekendorf og ved Østerby.
26de	—	.....	Forpostfægtning ved Mielberg, N. for Brekendorf, ved Esbrem, Flekkeby, Möhlhorst og Westerthal	
27de	—	.....	Angreb paa en fjendlig Feltvagt ved Dam.	

Datum.	Større Fægtninger.	Forpostfægtninger og større Patrouillefægtninger.	Mindre Patrouillefægtninger.
28de Decbr.	.....	.....	Ved Wolfskrug.
29de —	.....	.....	N. for Brækendorf.
30te —	.....	.....	Ved Østerby.
31te —	.....	Fægtning ved Möhlhorst og Holm.	
1ste Januar	.....	.....	• Kropperbusch.
3die —	.....	.....	" Kropperbusch.
4de —	.....	.....	N. for Brækendorf.
11te —	.....	.....	Ved Kropperbusch.

Bilag 5.

Bestemmelser

for

**Tjenesteforholdet af de ved Infanteriafdelingerne
ansatte Majorer og de som saadanne fungerende
Capitainer.**

1. Med Hensyn til Commando og Administration i Almindelighed have de Næstcommanderende i Bataillonerne at forholde sig aldeles i Overensstemmelse med de i Infanteri-Reglementet og senere Anordninger indeholdte Forskrifter for den tjenestegjørende Major ved Infanteriet.
2. Det paaligger herefter navnlig den Næstcommanderende under Bataillonscommandeurens Autoritet at vaage over, at de militaire Reglementers Bydende ligesom alle fra vedkommende højere militaire Autoriteter og de af Bataillonscommandeuren givne Befalinger og Forskrifter paa det Nøjeste efterleves af Bataillonens enkelte Afdelinger og Individuer, og at Tjenesten selv i dens ringeste Detail haandhæves og udføres med Alvor og Punktlighed.
3. Den Næstcommanderende bør ved jevnlige Eftersyn forvisse sig om, at Mandskabets Beklædning og Feltudrustning samt Bevæbningen og Ammunitionen selv under et Felttogs Besværligheder stedse holdes i forsvarlig Stand, hvortil han maa ansees saa meget mere forpligtet, som

han er Præsæs i de disse Gjeustande vedkommende Commissioner.

4. Den Næstcommanderende maa have tilbørligt Tilsyn med Forplejningen og Qvartererne og derved ligesaa vel paasee Mandskabets Tarv som forebygge og forhindre hver Misbrug eller Uorden. Naar en enkelt Bataillon ligger i Lejr eller Bivouak, fungerer han som Lejrcommandant.

5. Den Næstcommanderende bør henvende særdeles Opmærksomhed paa de for Tropperne befalede Øvelser og med Strænghed paasee, at Exercice, Felttjeneste og Skarpskydning samt Øvelsen og Undervisningen i Alt, hvad der bidrager til Soldatens Uddannelse og Kampdygtighed, af Compagnierne skeer hensigtssvarende og i Overensstemmelse med de gjældende Reglements og Forskrifter. Han har herved navnlig at paasee, at de vedkommende Befalingsmænd, som skulle øve eller undervise Mandskabet, tilbørligt forstaa at røgte deres Kald, og, hvor Mangler skulde findes, enten ved egen Indvirkning og Belæring eller efter Omstændighederne ved Melding til Bataillonscommandeuren foranledige, at saavel Lærerne som Mandskabet opnaa den behørig Dygtighed.

6. Med Hensyn til Exercice og Fægtning forholder den Næstcommanderende sig efter de i Exerцерreglementet for Majoren givne Forskrifter; dog tilføjes følgende specielle Bestemmelser:

Naar 2 Compagnier af Bataillon en skulle detacheres eller anvendes til en særlig Bestemmelse, bør disse i Reglen commanderes af den Næstcommanderende.

Ligeledes kan Commandoen over ringere Detachements paadrages den Næstcommanderende, saasnart Detacheringens Øjemed er af særdeles Vigtighed, dog maa en saadan Detachering i Reglen ikke være mindre end et Compagni.

Under Fægtningen, især naar en Bataillon er opløst i Compagnicolonner, vil den Næstcommanderende være at beordre til at føre den Del af Bataillon, som formedelst Afstanden eller Terrain- og Fægtningsforholdene ikke personlig kan ledes af Bataillonscommandeuren.

Hvor kun en Del af Bataillon er engageret, bruges den Næstcommanderende til enten at lede dette Engagement eller efter Omstændighederne til specielt at commandere de Afdelinger, som danne Hovedreserven.

Cantonnement Hysby, den 14de November 1850.

Irminger.   la Cour.   Caroc.

Bilag 6.

Til yderligere Forklaring af den under 18de Juli 1850 givne Bemyndigelse for den commanderende General til at anordne Standret gives følgende nærmere Regler:

1. Standret skal anordnes, naar Nogen, det være sig civile Personer, forklædte Militaire eller enkelte Militaire, der befinde sig udenfor Commando, foretager sig strafværdige Handlinger til Skade for Krigsmagten eller de militaire Foretagenders Sikkerhed eller overtræder de Bestemmelser, som vedkommende militaire Befalingsmænd have fundet sig beføjede til at give, og Omstændighederne kræve, at den Skyldige straffes uden Ophold, den forbryderske Handling derhos er aabenbar eller dog uden Vidtløftighed kan bringes til Vished.
2. Standret anordnes af den højstcommanderende General; dog kan den ogsaa, naar hans Bestemmelse ikke betimeligt kan erhverves, paabydes af den øverste Befalings-

mand paa Stedet, saafremt han er Jurisdictionschef eller en Saadan overordnet.

3. En Standret skal altid bestaae af 7 Dommere: 1 Stabsofficer som Formand, 2—3 Capitainer og 3—4 Lieutenanter; dog kan Ingen være Dommer i en Standret, der ej har fyldt sit 25de Aar. — Desuden tiltræder en Auditeur, der dog ikke har Stemme som Dommer; er ingen Auditeur tilstede, kunne hans Forretninger udføres af en Lovkyndig eller Officer, hvem Befalingsmanden vil overdrage dette Hverv.

4. Standrettens Forhandlinger, med Undtagelse af Auditorens Forestilling og Stemmegivningen, ere offentlige. Dommereden aflægges, inden Undersøgelsen begynder.

5. Undersøgelsen foretages i den samlede Standret og indskrænkes til den i Standretsordren angivne Forbrydelse. For den Tiltalte møder ingen Defensor; det overlades til Rettens samvittighedsfulde Behandling at udfinde Sandheden.

6. De afgivne Forklaringer og hvad der forefalder i Retten, nedskrives i muligste Korthed i Retsprotocollen eller i en særlig Act, hvori ogsaa de væsentligste Punkter af den mundtlige Forestilling indføres tilligemed Indstillingen og Dommen. Forhandlingerne underskrives af samtlige Rettens Medlemmer.

7. Sagens Behandling, Undersøgelse og Paakjendelse bør fortsættes uden Afbrydelse og i intet Fald vare længer end 24 Timer fra Rettens Sammentrædelse.

8. Standretsdommen kan, forsaavidt Sagen ikke afvises, kun gaae ud paa Livsstraf eller Frifindelse for standretlig Tiltale.

Til Dødsdom fordres idetmindste 5 Stemmer af 7. Til at begrunde Dødsdommen udfordres, at Dommerne ingen Tvivl nære om Forbrydelsens Virkelighed eller om

nogen af de Omstændigheder, hvorpaa Livsstraffens Anvendelse beroer.

9. Naar enten Tiltalte ved Dom er frifunden for standretlig Tiltale, eller Sagen ikke har kunnet ved Standretten tilendebringes i lovbestemt Tid, overgaaer Sagen til Behandling paa sædvanlig Maade ved Forhør og Krigsret.

10. Standretsdomme, hvorved Livsstraf er idømt, kan den Højstbefalende bekræfte og strax lade fuldbyrde. Men skulde han i noget givet Tilfælde finde Betænkelighed ved at bekræfte en ved Standret afsagt Dødsdom, vil denne med en Udskrift af Sagens øvrige Acter efter de almindelige Regler være at tilstille Generalauditeuren for Landetaten for, ledsaget af hans Betænkning, af Krigsministeren at forelægges Hs. Majestæt Kongen til Resolution

Bilag 7.

An die Armee!

Die Hohe Statthalterschaft hat mich von dem Oberbefehl der Armee entbunden. Es zeigte sich eine Differenz der Ansichten, die nicht anders zu lösen war als durch meinen Rücktritt. Ich scheidé mit der Ueberzeugung auch bei diesem letzten und schwersten Schritte nur meine Pflicht gethan zu haben. Ein commandirender General kann und darf nur seiner eignen Ueberzeugung folgen. Der Abschied ist ein schwerer für mich. Nach so grossen gemeinsamen Erlebnissen zumal im Unglück fühlt man sich festgebunden und reisst sich nur mit Schmerzen los.

Ich danke der Armee für Alles, was sie unter meinen Augen geleistet hat. Wer die Verhältnisse, die er-

schwerenden Umstände kennt, wer die Schwierigkeiten, besonders den Mangel an Officieren gesehen, mit dem täglich zu kämpfen war, der muss gestehen, dass die Armee Ausserordentliches geleistet hat. Die Schlacht von Idstedt, gegen einen an Zahl und alter Organisation weit überlegenen Feind geliefert, ist die blutigste und best bestrittene der neuesten Kriegsgeschichte. Der Sturm auf Missund und Friedrichstadt waren tapfere männliche Thaten. Der 9te Mann der Armee hat die Schlachtfelder mit seinem Blute benetzt. Das Unglück hat uns keinen Augenblick gebeugt, immer standen wir kampfbereit wieder da.

Ich lasse die Armee stärker und besser zurück, als sie je gewesen, sie ist auf das Beste gerüstet, und grosse Fortificationen, welche ihr Werk sind, stehen ihr zur Seite.

Soldaten! Seid eurem künftigen Führer gehorsam, wie ihr es mir gewesen, und was auch kommen mag, bewahrt euch den Ruhm bis zuletzt ausgeharrt zu haben in strengen Gehorsam, in fester Ordnung. Nächst der Tapferkeit, die ihr zeigt, wird das euer grösster Ruhm sein.

Gott sei mit euch und eurer gerechten Sache.

Rendsburg, den 8ten December 1850.

v. Willisen.
Generallieutenant.

Bilag 8.

An die Schleswig-Holsteinische Armee.

Nachdem durch Beschluss der Hohen Statthalterschaft das erledigte Generalcommando der Armee auf mich

übergangen ist, begrüsse ich euch, meine Waffengefährten, als euer commandirender General, mit dem herzlichen Wunsche, dass es mir gelingen möge, eure Achtung und euer Vertrauen zu gewinnen.

Je grösser die Ehre ist in so verhängnissvoller Zeit zum Commando berufen zu werden, je schwerer wiegen auch die übernommenen Pflichten. Ich bin mir dessen im Hinblick auf die ausgezeichneten Eigenschaften meines Vorgängers um so mehr bewusst; aber ich vertraue auf Gott, dass er mir helfen werde, sie zu erfüllen und durch euch, meine braven Schleswig-Holsteiner, unsere gerechte Sache mit Ehren zu Ende zu führen.

Und so lasst uns denn in Vertrauen und Eintracht, ungebeugten Muthes und nicht achtend der drohenden Gefahren, unseren ehrenvollen Weg verfolgen. — Vertrauet mir, wie ich euch vertraue.

Rendsburg, den 8ten December 1850.

Der commandirende General
Frhr. v. d. Horst.

Rettelser og Tilføjelser.

Til 1ste Del.

- Side 149. 3die Compagni af 9de Linie-Bataillon afgik først den 6te April til Holdnæs og ikke, som anført, den 3die April.
- Side 294 og senere i denne Del er det af Capitain Marcussen commanderede Batteri anført som 8de istedetfor 4de Batteri.
- Side 301. I den her omtalte under Bilag 21 gjengivne General - Styrkeliste over Armæecorpset for den 20de April 1848 er der for 2det Jægercorps's Vedkommende under Rubriken »Arresterede og Absenterede» ført 11 Menige. — Efter hvad der senere er oplyst, have disse Menige imidlertid hverken været arresterede eller absenterede, men ere udeblevne efter skeet Indkaldelse. Da der paa Skemaet til Styrkelister ikke fandtes nogen særlig Rubrik for »Udeblevne», førte Jægercorpsset nemlig de 11 Menige i den mest beslægtede Rubrik (Absenterede) og søgte at forebygge en eventuel, deraf flydende Misforstaaelse ved i Rubrikens Hoved at tilføje »samt Udeblevne», men denne Tilføjelse er ikke skeet i de af Overcommandoen den 20de April eller senere udfærdigede General-Styrkelister.

Til 3die Del.

- Side 570—572 og 615. Fremstillingen af 12te lette Bataillons Deltagelse i Slaget ved Isted er selvfølgelig i alt Væsenligt støttet paa Bataillonens

egen, den 28de Juli 1850 indgivne Rapport, der er underskrevet af Bataillonens midlertidige Commandeur, daværende Capitain, nu Oberst C. K. Møller. Mod denne Rapports Rigtighed har Obersten imidlertid efter at have gjort sig bekendt med den i Generalstabens Værk give Fremstilling af Slaget ved Isted rejst Indsigelser og er fremkommet med endel Berigtigelser og Tilføjelser, navnlig vedrørende Kampen ved Broppet S. for Isted Sø samt i Gryde- og Kathrineskov. Hvor betænkeligt det end er at godkjende saadanne efter længere Tids Forløb nedskrevne, paa Hukommelsen baserede Berigtigelser af og Tilføjelser til en kort efter de stedfundne Begivenheder indgiven Rapport, er det dog fundet forsvarligt at tage Hensyn til dem, forsaavidt de vedrøre det af Obersten dengang commanderede Compagnis (12te lette Bataillons 2det) Deltagelse i Kampen og ikke ere i bestemt Modstrid med de Beretninger, som ere indgivne af de øvrige i denne Kamp deltagende Afdelinger. Fremstillingen af den ovenfor nævnte Kamp modificeres og suppleres derfor med følgende Tilføjelser:

1) Capitain Møller har ikke, som i hans Rapport anført, sluttet sig til 5te Linie-Bataillons Angreb, men er efter eget Initiativ i Henhold til en forud af Oberst Læssøe given Ordre rykket frem med sit Compagni mod Broppet S. for Isted Sø og har trods den livlige Ild fra Fjendens Side taget det ved første Tiløb uden Medvirkning af andre Tropper; først senere, efterat hans Compagni havde besat Passet offensivt, passeredes dette af 5te Linie-Bataillon.

2) Capitainen har ikke som ældste Compagnicommandeur overtaget Commandoen over 12te lette Bataillon kort efter Oberst Læssøes Fald, som han først kom til Kundskab om under hans Compagnis Fremrykning mod Kathrineskov, og det er saaledes heller ikke ham, der har befalet Bataillonens 3die og 4de Compagni at følge 5te Linie Bataillons Bevægelser; han havde

tværtimod haabet, at Resten af 12te lette Bataillon vilde have fulgt efter ham mod Kathrineskov.

3) Efterat Capitainen ligeledes ifølge eget Initiativ i Henhold til den forud af Oberst Læssøe givne Ordre med sit Compagni var trængt ind i Kathrineskov og havde bestaget den Skrænt, som Bakken i Skovens Indre danner, saa han et større, fjendtligt Train holde forspændt med Hestene mod Syd i Lavningen c. 700 Alen foran. Capitainens forste Tanke var at benytte sig af den Overraskelse, som Compagniets Indtrængelse i Kathrineskov øjensynligt havde fremkaldt hos Fjenden, og storme løs paa Trainet, men, da han snart kom til Erkjendelse af, at hans Compagni, der tilmed havde haft en betydelig Afgang af Døde og Saarede, vilde være for svagt til at vove et saadant Angreb, opgav han Tanken og indskrænkede sig til at lade sit Mandskab fra Kammen af Bakken vedligeholde en levende Ild mod Fjenden.

4) Under den paafølgende Retraite over Broppet S. for Isted Sø holdt Capitainens Compagni Passet en Tidlang besat, og det var med dette Compagni, at Capitainen, som i Fremstillingen anført, udførte det Modangreb, hvorved endel Mandskab af 5te Linie-Bataillon frøstes fra Fangenskab.

Trykfejl.

Side

- 1093 Corpus 18de L. f. n. Maasholm læs: Maesholm
1095 — 17de L. f. n. Østerbye læs: Østerby
1109 Marginal 1ste L. f. n. Hæren læs: Hæren.
1126 Corpus 2den L. f. n. fra Wollersum og mod Schwabsted
læs: mod Schwabsted og fra
Wollersum
1134 — 12te L. f. o. debandade læs: débandade
1139 Anm. 2den L. f. n. enytte læs: benytte
1171 Corpus 1ste L. f. n. Irminger læs: Irminger.
1190 — 12te L. f. n. Postering læs: Postering.
1198 — 10de L. f. o. Skulderværn læs: Skulderværn.
1202 — 12te L. f. n. tilvejebragt læs: tilvejelbragt.
1217 — 6te L. f. o. redde hvad læs: redde, hvad
1246 — 1ste L. f. n. væsentligt læs: væsenligt
1259 — 7de L. f. o. Holm læs: Hohn
1274 — 7de L. f. n. bleven læs: blevet
1281 — 17de L. f. n. frafalde læs: frafaldt
1289 Marginal 1ste L. f. n. Marinecorps læs: Marinecorps.
1335 Corpus 11te L. f. n. Hs læs: Hs.
1397 — 7de L. f. n. Værd læs: Værd.
1399 — 5te L. f. n. Bisiddelsesomraade læs: Besiddel-
sesomraade
1408 Marginal 5te L. f. n. ct læs: et
1456 Corpus 12te L. f. n. Executionsstopper læs: Execu-
tionstopper
1457 — 5te L. f. o. stillede læs: stillede

Side		
1470	Corpus 4de L. f. o.	Artilleri-Brigaden læs: Artilleri-Brigaden.
1477	—	11te L. f. o. Ernst læs: Ernst.
1490	—	5te L. f. o. Læssø læs: Læssø
1492	—	14de L. f. o. Omegn læs: Omegn.
1511	—	10de L. f. n. fanget læs: fanget.
1546	—	14de L. f. o. Forsvarerers læs: Forsvarerers
1551	—	6te L. f. o. med ham læs: med ham,
1565	—	10de L. f. n. stormet læs: stormet.
1570	—	10de L. f. o. Broder læs: Broder.
1575	—	11te L. f. n. ugift læs: ugift.
1582	—	5te L. f. o. Døttre læs: Døttre.
1587	—	15de L. f. o. Compagniet læs: Compagniet.

HÅNDBIBLIOTEKET